dördüncü kitap

noktanın sonsuzluğu

lütfi filiz

NOKTANIN SONSUZLUĞU

Lütfi Filiz
(Fâni)

Dördüncü Kitap:

Tevhid, Vahdet, Mürşit, Sohbet, Mürit, Seyr-i Sülûk, İnsan-ı Kâmil

Yayıma Hazırlayanlar
Saim ÖZTAN
Dr. Seyhun BESİN
Aziz Şenol FİLİZ

Gri Yayın Dizisi: 18

Pan Yayıncılık
Barbaros Bulvarı 74/4
Beşiktaş 80700 - Istanbul
Tel: (0212) 261 80 72 • Faks: (0212) 227 56 74
www.pankitap.com

Birinci Basım: Mayıs 2000

Filiz, Lütfi
Noktanın Sonsuzluğu/Lütfi
Filiz.--Istanbul: Pan yayıncılık, 2000.
606 s.; 20 sm.

ISBN 975-8434-09-8
1. Tasavvuf. I. Yapıt adı.
297.4

ISBN 975-8434-09-8

• Kapak Grafiği: Fatih Durmuş
• Baskıya Hazırlayan: Sevgi Özdemir
• Arka Kapak Fotoğrafı: Sefâ Çeliksap
• Baskı: Yaylacık Matbaası (02120) 612 58 60

noktanın sonsuzluğu

Lütfi Filiz
(Fâni)

Dördüncü Kitap:
Tevhid, Vahdet, Mürşit,
Sohbet, Mürit, Seyr-i Sülûk
ve İnsan-ı Kâmil

Yayıma Hazırlayanlar:
Saim ÖZTAN
Dr. Seyhun BESİN
Aziz Şenol FİLİZ

LÜTFİ FİLİZ

1911 yılında Tire'de doğdu. Sultan Reşat, Sultan Vahdettin dönemlerinden sonra Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in ilanına kadarki büyük değişimi çocuk gözleriyle gözlemledi. On üç yaşına kadar devam ettiği okul hayatı, medreselerin kapanmasından sonra sona eren Lütfi Filiz'in okuma aşkı tüm ömrüne yayıldı.

Hayatını kazanmak için elli altı yıl boyunca saatçilik mesleğini sürdürdü.

Otuz dört yaşında iken gönlündeki büyük kaynama ona Osman Dede'yi buldurdu. Bu beraberlik Osman Dede'nin dünya âleminden ayrılmasına kadar beş yıl devam etti.

Daha sonra

Ben kitab-ı kâinatı hatmetmiş sanırdım sevgilim
Kadd-i mevzunun görüp tekrar eliften başladım

diye hitap ettiği ikinci hocası Kenzî Aziz Şenol ile içindeki ilim ve Allah aşkını yirmi üç yıl boyunca paylaştı.

Aziz Dede'nin dünya hayatına veda etmesinden sonra yıllar boyunca aldığı bu bilgileri yaptığı sohbetlerle talip olanlara nakletti.

Lütfi Filiz, "Fâni" ismindeki gizliliğinde

Bâkiye ulaşmak dileyen olmalı fâni
Fâni cana bin can katılır nefh-i Hüda'dan

dedikten sonra gönlünden kaynayan tüm ilham ve sözler için,

Fâniya bu sözleri sen değilsin söyleyen
Nutk eden Hakkın dili, dilde tercüman benem

diyerek her şeyi sahibine teslim etmiştir.

İÇİNDEKİLER

TEVHİD **11**
Tevhid Nedir? 11
Tevhid Nasıl Anlatılır? 20
Amacı ve İnsana Faydaları 27
Özellikleri 32
Tevhidde Ne Nedir? 37
Tevhidde Neler Vardır? 43
Tevhidin Oluşumu 44
Nasıl Ulaşılır? 46
Kitaplarda Tevhid 56
Tevhidden Korkulur mu? 56
Tevhidin Zorlukları 59
Tevhidi Bilmeyenlerin Davranışları 60
Ehl-i Tevhidin Özellikleri 62
Tevhidin Sonu 74
Tevhidin Uygulanabilirliği 75
Tevhid Uygulaması 76
Tevhid-i Ef'al **76**
Ne Demektir ve Nasıl Belli Olur? 76
Tevhid-i Sıfat **85**
Ne Demektir? 85
Fark Nedir, Nereden Kaynaklanır? 89
Tevhid-i Zât **93**
Tevhid-i Zât Ne Demektir? 93

VAHDET **99**
Vahdet ve Kesret Nedir? 99
Kesrette Vahdet ve Vahdette Kesret 101
Vahdet Ehlinin Özellikleri 105
Vahdet-i Vücut ve Vahdet-i Şühûd 105

MÜRŞİT **111**
Mürşitlik Ne Demektir? 111

Mürşit Kimdir? 112
Mürşit Nereye Aittir? 125
Ubudiyet, Rübubiyet 130
Mürşitle Müridin Farkı Nedir? 133
Mürşidin Gerekliliği 140
Mürşidi Nasıl Görmelidir? 141
Mürşidin Fonksiyonları 157
Mürşidin Görevleri 159
Mürşidin Amacı Nedir? 163
Mürşidin İstekleri 165
Mürşitliğin Zorlukları 166
Bir Mürşit Nasıl Olmalıdır? 170
Nasıl Mürşit Olunur? 171
Mürşide Teslim Olmak 176
Mürşit-Mürit Bağlantısı Nasıl Kurulur? 179
Mürşitlerin Mürit Seçimi 181
Mürşitlerin Müritlerini Deneme Yöntemleri 183
Mürşidin Özellikleri 184
Mürşidin Sözlerinin Canlı Oluşu 191
Mürşidin Cazibe Gücü 193
Mürşidin Merhametliliği 194
Mürşidin Kin Tutmaması 194
Mürşidin Bâki Oluşu 194
Mürşidin Tevazusu 195
Mürşidin Vefakârlığı 196
Mürşidin Celali 197
Himmet Nedir? 198
Nazar Nedir? 200
Şefaat Nedir? 201
Keramet Nedir? 203
Hikmet Ne Demektir? 205
Mürşitler Arasındaki Farklılıklar 205
Davranış Farklılıkları 205
Müritlere Verilen Yük Farklılıkları 212
Mertebe Farkları 212
Anlatım Farklılıkları 216

Mürşitlerin Eğitim Yöntemleri 219
Bizim Eğitim Yöntemimiz 221
Mürşitler Müritlerini Nasıl Eğitir? 225
Feyiz Nedir? 232
Üveysilik Ne Demektir? 235
Hilafet Nedir? 235
Mürşitliğin Dejenere Olması 238
Sahte Mürşitler 238
Gerçek ve Sahte Mürşitlerin Tefriki 244

SOHBET **246**
Sohbet Ne Demektir? 246
Sohbet Türleri 248
Özellikleri 249
Eski Sohbetlerin Özellikleri 253
Bizim Sohbetlerimizin Özellikleri 256
Sohbet Nasıl Doğar? 260
Sohbetten Amaç Nedir? 263
Sohbet Kitapları 264
Sohbette Dikkat Edilecek Hususlar 266
Sohbetlerin Faydaları 266
Sohbetten Nasıl Faydalanılır? 268
Sohbetin İnsan Üzerindeki Etkileri 270

MÜRİT **272**
Mürit ve Müritlik Nedir? 272
Eski Dervişler 274
Riyazat 275
Seyahat 279
Çile 280
Tekkelerin Dejenerasyonu 281
El Tutmak Ne Demektir? 282
Mürit Olabilmek İçin Gereken Özellikler 285
Aşk 286
İnanç 286
Teslimiyet 287

Sadakat 292
Bilinçli Olma Mecburiyeti 292
Müridin Çalışma Zorunluluğu 294
Çalışmanın Önemi 296
Yola Girmekten Amaç Nedir? 300
Müritliğin Kuralları 303
Mürit Neleri Bilmelidir? 308
Mürit Nelere Dikkat Etmelidir? 310
Mürit Nelerden Korkmalıdır? 312
Mürit Nelerden Kaçınmalıdır? 313
Mürit Mürşidini Nasıl Görmelidir? 321
Mürit Mürşidinden Ne Beklemelidir? 323
Müridin Özellikleri 323
Müritler Arasındaki Farklar 325
İyi Bir Mürit Nasıl Olmalıdır? 332
Müridin Gelişimi 336
Gelişimde Nasibin Rolü 342
Gelişimde Rabıtanın Rolü 343
Berk-i Hâtif Ne Demektir? 344
Fecr-i Kâzib Ne Demektir? 345
Müritte Huy Değişimi 346
Kendini Bilmek ve Kendini Görmek 348
Rüşte Ermek Ne Demektir? 350
Tekâmül İçin Gerekli Şartlar 351
Müritte Tekâmül Belirtileri 352
Müridin Değerlendirilme Kriterleri 357
Mürit-Mürşit İlişkileri 359

SEYR-İ SÜLÛK **371**
Seyr-i Sülûk Ne Demektir? 371
Sülûke Neden Girilir? 375
Sülûkün Cazibesi 377
Maddi ve İlahi Zevkler 379
Sülûke Girmek İnsana Ne Kazandırır? 382
Sülûke Girmekten Amaç Nedir? 387
Ölmeden Önce Ölüm ve İkinci Diriliş Ne Demektir? 393

Sülûkün Zorlukları 396
İmtihan Nedir? 401
Sülûkün İnsanda Yaptığı Değişiklikler 405
Misafir-i Gaybi Ne Demektir? 415
Sülûkte Sohbetin Yeri 416
Zikir 417
Vecd Nedir? 423
Sülûki Gelişim 426
Gelişimde Şahsi Kapasite Faktörünün Rolü 440
Gelişimde Mürşit Faktörü 442
Gelişimde Nasibin Rolü 446
Sülûki Gelişim İçin Gerekli Şartlar 448
Seyr-i Sülûkün Safhaları 455
Fenâ Mertebeleri 461
Tahakkuk Nedir, Belirtileri 465
Veled-i Kalp Nedir? 468
Sülûkte Başarının Sırrı Nedir? 468
Sülûki Başarıda Murakaba ve Tefekkürün Rolü 473
Sülûkî Başarıda Aşkın Rolü 475
Sülûkî Başarıda Çalışmanın Rolü 478
Sülûkî Başarıda Kararlılığın Rolü 482
Sülûkün Süresi 483
Sülûkün Bazı Özellikleri 484
Sülûkte Düşüş Ne Demektir? 490
Sülûkte Eski ve Yeni Farkı 491
Sülûkte Bizim Sistemimiz 494
Sülûkte Başarının Değerlendirilmesi 505
Sülûkte Nasıl Davranılmalıdır? 505
Sülûkte Hitap Tarzı Ne Olmalıdır? 513
Sülûkte Neler Bilinmelidir? 514
Sülûkte Neler Göze Alınmalıdır? 522
Meczubiyet Nedir? 525

İNSAN-I KÂMİL **527**
İnsan-ı Kâmil Kimdir? 527
İnsan-ı Kâmil Nasıl Tarif Edilir? 536

Kemâlât Ne Demektir? 541
Kemâlin Devamlılığı 542
İnsan-ı Kâmil Nasıl Belli Olur? 546
İnsan-ı Kâmiller Arasındaki Farklar 550
İnsan-ı Kâmilin Yeri 556
İnsan-ı Kâmilin Değeri 557
Kemâle Nasıl Erilir? 559
Allah ve İnsan-ı Kâmil İlişkisi 565
İnsan-ı Kâmil ve Kâinat İlişkisi 569
İnsan-ı Kâmilin Halkla İlişkisi 578
İnsan-ı Kâmilin Görevleri 581
İnsan-ı Kâmilin Özellikleri 583
İnsan-ı Kâmilin Davranış Özellikleri 598
İnsan-ı Kâmilin Etkinliği 602
İnsan-ı Kâmilin Düşünce Özellikleri 604

TEVHİD

TEVHİD NEDİR?

Tevhid, gerçek anlamıyla kelime-i tevhidi, yani *"Lâ ilâhe illallah muhammeden resûlullah"* lafzını yaşayarak *"O her şeyi ihatası altına almıştır"* <41-54>, yani "Allah'tan başka bir şey yoktur" demektir.

Ehl-i şeriat nazarında tevhid, *"Lâ ilâhe illallah muhammeden resûlullah"* demekle eş anlamlıdır. Bu konudaki telkinler de şeriat düzeninde yapılır ve Kelime-i Tevhidi tekrarlayanlara "Sen Müslümansın" denir. Bu sözü tekrarlayan kimse hiçbir şeyden haberdar olmadığı için, tevhid ona erkân üzere namaz kıldırılarak anlatılmaya çalışılır. Peygamberimizin miracı da anlatılınca, eğitimi tamamlanmış sayılır. Ama, sonuçta kimse bundan istifade edememiş olur.

Gerçek anlamda *"Lâ ilâhe illallah Muhammeden resûlullah"* demekse, ölüp yeniden dirilmektir. İnsanın ölüp dirilmesinde iki devran olduğunu biliyoruz. Bunlardan biri, vücudun toprak olup toprakta neşrolduktan ve onun ihtiyaçlarını giderdikten sonra, tekrar haşrolarak insan haline gelmesidir ki buna uzun devran diyoruz. Bu devran bizim büyük kan dolaşımımıza benzer ve kan, beden kâinatımızın tüm ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra yine kalbe, çıkış noktasına döner.

Kelime-i Tevhid ise küçük dolaşımımızdaki gibi, temizlenme amacı güder ve kısa devrandaki ölüp dirilmeyi anlatır. Yani, kendini bedenden ibaret sanıp koca bir kâinat olduğunun bilincinde olmayan insanın, bu bilince ulaşarak ölüyken tekrar diri hale gelmesini temin eder. İnsan bu mertebeye ulaşınca böyle olduğunu da idrak edecektir.

Onun için kuru kuruya Kelime-i Tevhidi tekrarlamak in-

sanı kurtarmaz. Bunun içinde yaşamak gerekir. Kelime-i Tevhiddeki *Lâ* ne demektir? *İllâ* nedir? Bunları bildirmek için *Muhammeden resûlullah*'a varmak ne demektir? Bu soruların cevabını bilmeden sözü tekrarlayıp durmak, günlerce "Ekmek ekmek" demekle karnın doymasını beklemeye benzer. İnsan ne zaman çalışır, çabalar, ekmek bulur ve yerse, karnı o zaman doyar. Bu çalışıp çabalama da ya bizzat ekmek yapmak veya hazır ekmeği satın alacak parayı kazanmak demektir.

Tevhidin esası, mertebeleri bilip her mertebenin hakkını vermektir. Bu nedenle tasavvufta deliliğe yer yoktur. Çünkü mertebeler bilinirse delilik diye bir şeyin ortaya çıkması mümkün değildir.

Şimdi size "Şu ağacı getirin" desem, hangi ağacı istiyor diye düşünürsünüz. Ama "Şu masayı getirin" desem, hemen getirirsiniz. Masa da ağaçtan yapılmıştır ve aslı ağaçtır ama mertebesi ve mertebesiyle birlikte ismi de değişmiş, ağaçken masa olmuştur.

Aynı şekilde, kâinatta da Allah'tan gayrı bir şey yoktur ama görülen bir şeye Allah denemez. Görülenin mertebesi değişmiş olduğu için ona verilen isim de değişmiştir. Bu nedenle "Allah" değil, ancak "Allah'tandır" denebilir. Masa için "Ağaçtandır" denebileceği gibi...

Tevhid, toplamak, uzaktakini yakına getirmek demektir. Burada toplamak tabiriyle kastedilen şey, birçok Allah var da onları bire indirmek değildir. Uzaktakini yakına getirmek tabiriyle kastedilen de kâinatı kendinde toplamaktır. Bunu yapabilmek için de duygu şarttır. Kur'an, *"Rabbine ibadet et, ta ki, yakîne* (sağlam bilgi)*ulaşıncaya kadar"* <15-99> demektedir. İnsanın kendinden daha yakını olur mu?

Kelime-i Tevhidin esas önemli olan tarafı, *"Muhammed Allah'ın resûlüdür"* kısmıdır. Allah'ı bilen çoktur. O'nu tenzihte herkes bilir ama bildiren, *Allah'ın resûlü olan Muhammed*'tir. *Allah'ın resûlü olan Muhammed*'e varanlar, O'nun kendilerinde olduğunu öğrenir ve öğretirler.

Sadece Allah'ı bilip *"Muhammed Allah'ın resûlüdür"*e erişememiş olanlar ise, Allah *"Biz ona şah damarından daha ya-*

kınız" <50-16> dediği halde, keyfiyeti kavrayamayıp O'nu yine uzakta aramaya devam ederler. İnsanın O'nu kendinde bulabilmesi için mutlaka bir mürşit gerekir. Mürşidin şahdanesi de Hazret-i Peygamber ve Hazret-i Ali'dir. *"Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır"* hadisi bunu anlatmaktadır. İlmin şehrine girmek isteyen mutlaka kapısından geçmek zorundadır.

Verilen tüm örnekler, tevhidin çok incelikleri olduğunu göstermektedir. O halde sadece Kelime-i Tevhidi tekrarlamakla "Ben tevhide ulaştım" veya "Ehl-i tevhid oldum" demek mümkün değildir.

Kelime-i Tevhidin esası, nefy ü ispat, yani *Lâ* ve *İllâ* yahut menfi ve müspettir... İnsan bu ikisinin arasındadır. Allah, herkesin kalbinde vardır. *Lâ*'da hiçbir şey yoktur. Bu sebeple *Lâ* olan beden bırakılıp gidilecektir. Önemli olan gidişin ne yüzle gerçekleşeceğidir. Beynetteşbih vettenzih demek, *Lâ* ile *İllâ* arası demektir.

Negatiflik, yokluk âlemidir ve ayna olmak demektir. Çinlilerle Türklerin dekorasyon yapma hikâyesinde Türklerin duvarı ayna gibi parlatmaları yokluğu, yani hiçliği ifade eder. Hep ile hiç arasındaki perde insanın bedenidir. Bu perde açılıp yokluk gerçekleşince Hep'te ne varsa aynen aynaya yansıyıverir ki bu da dünyanın ahirete dönüşmesi demektir.

Ehl-i şeriat ruhen miraç merdiveninin ilk basamağında olduğu için hakikati anlamakta zorlanırlar. Onlar, *"Daima namazda olanlar"* <70-23> ayetini günlük beş vakit namazı devamlı kılanlar olarak anlar ve günde beş kere namaz kılıp selam verdiler mi, hemen dünya âlemine dönüp "Alamadım, veremedim" diye çekişmeye başlarlar. Buna karşılık ehl-i tevhid, namazdan, yani Allah düşüncesinden bir ân bile ayrılmaz.

Şeriat ehlinin ehl-i tevhidi anlayabilmesi için hiç olmazsa merdivenin yarısına, yani cem mertebesine kadar çıkması gerekir.

Tevhid, bir ilim yahut bir nevi kuşdilidir. Onun için bu ilmi bilen, diğer ilimleri de bilir. Allah, ehl-i tevhide, her ilimden kendine lazım olacak kadarını verir. Bu veriş kulunun istidadı kadardır. İnsanın istidat çapı ne kadar küçük veya büyük olur-

sa olsun, daire her zaman üç yüz altmış derecelik bir açıya sahip olduğu için her türlü istidatta, kişi kendisi için gerekli bilgilere sahip olacaktır.

Allah, her mertebede hâzır ve nâzır olduğu için bilenler, O'nu her mertebede bulabilirler.

Bizim ilmimiz, yani tevhid ilmi, tevil ilmidir. Tevil, sondan evveli görmek demektir.

Tevhid ilmi İslamiyeti, şeriatı ve hakikatıyla bir bütün olarak ele almıştır. Nasıl beden dendiğinde, dışı ve içiyle birlikte anılırsa, tevhid nazarında da İslamiyet böyledir. Şeriat ilmi bu bütünün sadece dış kısmını, hüvezzâhirini, yani görünür kabuğunu ele almıştır. Bu kabuğun içinde bir de öz vardır ama onu tam olarak görüp bilemediği için kendi aklınca tanımlamaya giderek hayali bir öz meydana getirir. Allah, *"Allah her şeyi muhittir"* <4-126> olup *"Ben kulumun hakkımdaki zannı gibiyim"* dediği için, ehl-i şeriatın kendi aklınca yaptığı öz tarifi, onlara doğru gibi görünmektedir. Bu durum Mesnevi'de, körlerin fili tarif ediş hikâyesiyle anlatılmıştır. Kimi bacağını tutup "Direk gibi", kimi hortumunu tutup "Boru gibi", kimi de kulağını tutup "Yelpaze gibi" diye tanımlar. Fil bu tanımların hiçbirine uymadığı halde bu tanımlamaları yapanların her biri kendi hissedişlerine göre doğru söylemiş olurlar. Çünkü algılayabildikleri fil odur. Filin tamamını görebilmeleri için nasıl gözlerinin görmesi gerekiyor ise, insanın tevhidi kavrayıp idrak edebilmesi için de "Basiret" adı verilen tevhid gözünün açılması gerekir ki bu da ancak Allah'ın inayetiyle mümkündür. İnsanlar, ancak bundan sonra ilahi âlemi toplam olarak bir noktada müşahede ederler. O noktaya "Nokta-yı kübra" dendiğini biliyoruz.

Zuhur âleminde görülen her şey birer noktadan ibarettir. Bu nokta-yı sugralar, o esas olan nokta-yı kübranın yansımasından ibarettir. Yani, vücut olan o nokta-yı kübra birdir. O nokta, İnsan-ı Kâmil noktasıdır, kâinatın özetidir ve Hazret-i Muhammed'dir. Diğerleri O'nun gölgesi, vücud-u zıllîsi, aza ve kuvası yahut ümmetidir. Tüm esmaları, hüvezzâhiri ve hüvelbâtını ile cami olan Hazret-i Peygamberdir. Zâhir uleması, zu-

hur âleminde ve suret âleminde bir nizam ve intizam içinde kalması gereken bu öze (ki ona Ledün denir) muhafızdır. Yani dış kabuk görevi yaptıkları için onların görev alanına giren şeriatın da bir kabuk gibi sert ve katı kuralları vardır. "Şeriatın kestiği parmak acımaz" sözü bunun ifadesidir. Bu nedenle de şeriatın tenziri (korkutması) çoktur. Hazret-i Peygamberin tebşir ve tenzir üzere geldiği Kur'an'da yazılıdır ve bu, O'nun hem içi, hem dışı camî olduğunu (kapsadığını) gösterir.

Tenzirden korkanlar, ilahi âlemden nasibi olanlardır. İlahi âlemden nasibi olmayanlarda Allah korkusu yoktur. Bu noktada korku da ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan biri muhafetullah korkusu, diğeri de cehaletten kaynaklanan korkudur.

Cehaletten kaynaklanan korku, insanın karanlıkta yürürken "Acaba önümde bir şey mi var" diye düşünüp ürkmesi veya korkmasına benzer. Çocuklar bile karanlıkta kalmak istemez, karanlıktan korkarlar. Karanlıkta ferahlık olmadığı için hepimiz karanlıktan sıkılırız.

Diğer korku, yani muhafetullah ise bilenlerin korkusudur. Onlar edep dairesine girdikleri için *"Tabaka tabaka terkip edilmişlerdir"* <84-19> ayeti gereğince sınıf sınıf, el elden üstündür tâ arşa kadar prensibine göre kademelendirilmişlerdir. Huzur-u İlâhi'de bulundukları için korkmaktadırlar. Bunu, bir dükkân sahibinin müşterisine göre davranmasına benzetebiliriz. Şöyle ki dükkâna gelen sıradan bir müşteriye normal davranış gösterirken, aynı dükkâna bir vali geldiğinde dükkân sahibi nasıl kendine çeki düzen verme ihtiyacını duyarsa, bu da öyledir. Sıradan müşteriyle senli benli konuşabilir. Ama gelen vali ise, sözlerine ve hareketlerine dikkat etmek zorundadır. İşte namaza durulduğunda yeni ve temiz elbiseler giyilmesinin, camiye giderken güzel kokular sürülmesinin ve önünü ilikleyip pürihtiram huzurda durulmasının nedeni budur. Nitekim, cumhurbaşkanının karşısında nasıl el pençe divan durulduğunu görüyoruz. Hepsi insan olduğu halde aradaki makam farkı diğer kişileri etkileyip o en yüksek makamdaki insana saygılı olmaya zorlamaktadır. O cumhurbaşkanı da kendi milletinin refah ve huzurunda saadet bulacaktır. Bu durum Allah için de

geçerlidir. O da kendi meclisinde bulunanların (peygamberlerin ruhları dahil) kendine ait keyfiyetleri güzel zevk edip sohbet etmeleriyle iftihar eder. Tabiatıyla O'nun huzurunda olanlarda da haşyetullah olacak ve bunun derecesi de sohbetlerin derinliğiyle orantılı olarak artacaktır. Alt mertebelerden konuşulurken senli benli olunurken, ilahi konulara girilip derinleşilince bir sükûnet, bir huşû, bir huzur peyda olacaktır. O âlem birliğe işaret olduğundan dolayı böyle olur. "Kırkların birinden kan akınca diğerlerinden de akmaya başlarmış" denmesindeki hikmet, hepsinin O birlikte yek vücut olmalarıdır. *"Tevhid-i muhabbetle bini hep bir olunca / Bir özge sefa sürmededir cümle erenler"* beyitiyle anlatmak istediğim de budur.

Ayn kelimesi, göz ve ayna anlamlarına geldiği gibi, aynı kaynaktan menşe alan manasına da gelir. Bunun kesreti, bir aynanın parçalanmış haline benzer. Siz benimle aynı kaynaktan gelmiş olmasaydınız, birlikte olabilir miydik?

Ben size baktığımda dışınızı ayrı, içinizi ayrı görmediğim gibi, Allah'ı gördüğümde de zâtını ayrı, sıfatını ayrı görmem. O'nu hangi âlemde olursa, o âlemde görürüm. Çünkü sıfat zâtsız, zât sıfatsız olmaz. Bazıları burayı tam olarak anlayamadığı için "İlhak-ı Hakk"tır" deyip sıfatla zâtı birbirinden ayırır ve Allah'ın kulundaki görüntüsünü inkâr eder. Sonuçta, bir taraftan "Allah'tan başka mevcut yoktur" derken, diğer taraftan "İlhak" deyip çelişkiye düşmüş ve Lâmekân dediği Allah'ı götürüp gökyüzünde bir yere oturtuvermiş olur.

Tevhidin en kestirme öğretisi tasavvufta yapılmış ve salik nazarında O'nun, mürşidi olduğu kabul edilmiştir. Böyle olunca da efendi ile mürit birbirine ayna olmuştur. Efendi müridinin kötülüğünü istemeyeceğine göre, bu öğretiyle her şeyin bir noktada toplanması mümkün olmuştur ki bu nokta Allah veya Rahman noktasıdır. İşte *"Cümleyi bir noktada görmek dilersen şüphesiz / Kâmile hoşça nazar kıl gördüğün Rahman olur"* beyti ile anlatmak istediğim husus budur. Burada, Allah denince tüm varlık bahis konusu olduğu halde, Rahman deyince ortaya bir de Rahim çıkmaktadır. Bu durum aynen Allah'ın karşısında kul oluşu gibidir. Lakin, Allah Allah'tır, kul da kul... Bi-

ri diğeri olamaz çünkü Allah mertebesinde, kendinden başka bir şey olmadığı için kulluk yok olmuştur. Burada Allah ve kuluyla tahmil olan mürşittir.

Peygamberimiz buraya işaretle *"Beni gören O'nu gördü"* buyurmuşlardır. Peygamberimiz de Allah gibi eşi olmayan bir kâmildir. Onun ilmi Allah'ın ilmidir ve O'nun ilim sıfatı olarak bugüne kadar gelmiş, ilelebet de gelmeye devam edecektir. Bu ilim, el'an kemakân olduğuna göre, her sohbet bir ilham-ı İlahidir. Her insan hurufattan bir harftir ve Kur'an-ı azimüşşan da daima nazil olmaktadır. Bu ilmin başının başı, sonunun da sonu olmadığı için "Buraya ulûlebsar olanlar girer" denir. Bu durum tasavvufta "Mevcutta vücut ayn-ı vücuttur" denerek anlatılmıştır. Bu ifadedeki ayndan gaye cism-i tabii değildir. Burada fikr-i azim vardır. Çünkü Hakk ile eşya ayn-ı vahide olmak gerekir. *"Aç oldum doyurmadın", "Taşı atan sen değilsin", "Hasta oldum ziyaretime gelmedin"* gibi ifadeleri duyanlar "Kişiye Allah deriz" diye korkarlar.

Burada problem, mertebe farklılıkları ve bunların bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Her insan kendi mertebesini bilir. Hiçbir şey olmayan bir kişi nasıl olup da "Ben Allah'ım" diyebilir? Lakin, insanın mertebesi yükseldikçe kendinde Allah'ın tecellileri başlar. Allah, her şeyde tecellisini gösterdiği halde bu tecellinin en yoğun olduğu varlık insandır. Tecelli anında insanın kendine ait hiçbir şeyi kalmamıştır. Bu arada insan mesttir, tüm ters ve kötü düşünceleri, sıkıntıları kaybolmuş, bunların yerini zevk ve neşe almıştır. Bu ani değişimi yapan kimdir? Başından böyle bir şey geçmiş olan kişi, "Bunu ben yaptım" diyebilir mi? O halde, ortada bir sahip vardır. Ancak bu sahip, et ve kemikten ibaret bir ben varken değil, o ben ortadan kalktıktan, hissedilmez, farkına varılmaz olduktan sonra kendini gösterir. Bu sebeple herkesin mertebesine göre haddini bilmesi ve o mertebeden ümidini kesmemesi gerekir.

"Allah'ı Allah görür" demek, "Kendini kendi görür" ya da "Lâ aynasında İllâ görünür" demektir. Lâ aynasıysa Hazret-i Peygamberdir. İşte Kelime-i Tevhidin gerçeği de, müslümanlığın aslı da budur.

Tevhid, mânâ âlemindeki eşitlik ve birlik demektir. Mânâdaki eşitliği maddede yapmak mümkün değildir. Böyle olduğu da ispatlanmıştır. Rusya'daki komünist rejim tüm çabalara rağmen bir asır bile devam etmemiş ve sonunda parçalanmıştır. Bunun sebebi, maddede nifak ve farklılıklar olması, yani maddede tevhid değil, tefrikanın hâkim olmasıdır. Tevhid mânâda olur ve bu birliği ancak mânâ ehli maddede gerçekleştirebilir. Bu durumda, dışarıdan bakanlar tevhidin maddede gerçekleştiğini zannetseler bile, aslında ehl-i tevhid mânâda yaşamaktadır ve gerçekleştirdiği tevhid de ahireti dünyada yaşamasından dolayı mümkün olmaktadır. Bunu daha değişik bir tabirle "Cenneti dünyada yaşamak" diye anlatmak da mümkündür. Zira, bunu gerçekleştirenler, zât mertebesinde dünyayı terk edip ahirette yaşamaya başlamışlardır. Böyle kimselere "Hazret" diye hitap edilmesinin sebebi de bu, yani Allah'la birlikte yaşamaya başlamış olmalarıdır. Bunlar, cem mertebesinde ahadiyeti kendilerinde bulmuşlardır.

Tevhid açısından dünya ve ahiret bizim iki taraflı aynamızdır. İnsan aslında ne dünyalık, ne de ahiretliktir. Deniz feneri gibi, dönerek her iki tarafa ışık veren bir fenerdir. Bu sebeple buradaki insan yaşamı bir berzah yaşamıdır ki buna "Berzah-ı kübra" dendiğini anlatmıştık.

Tevhid, kafanın içindekini dışarı dökmektir. Dış, içe ayna olur. İnsanın bir kişiyi karşısında görüp sevmesiyle, kafasının içinde görüp sevmesi arasında ne fark vardır? Sevilen her iki halde de aynı kişi olduktan sonra, ha dışarıda görülüp sevilmiş, ha kafanın içinde görülüp sevilmiş; ikisi arasında bir fark yoktur. Şeriat erbabı içe nüfuz edemediği, kabukta kaldığı için bu eşitliğin benzerini tefrika âleminde sağlayabilmek amacıyla zekât vs. gibi erkâna uyup aslı taklide çalışmaktadır.

Hakikatte tüm mallar bir yerde toplanır. Bu durum, eski pederşahi ailelere benzer. Onlarda tüm aile bireyleri, evli dahi olsalar, babanın bulunduğu evde oturur, kazançlarını getirip babalarına verir ve tasarrufu ona bırakırlardı. Ailenin tüm malı ve mülkü babanın üzerine yapılır, baba da kendisine teslim edilen parayı istediği şekilde harcar veya dağıtırdı.

Tevhidin kuralı da bunun gibidir. Her şeyin kendinde toplandığı noktaya, ehl-i tevhid "Allah" demektedir. O'nun aynasına da "Peygamber" denmiştir. Ondan sonra da merkez olarak sırasıyla mürşitler, ana-babalar, çocuklar, hısımlar, akrabalar, komşular vs. gelmekte ve genişleme, tek noktadan başlayıp dalga dalga etrafa yayılmaktadır. Sonuçta, yine dönüp dolaşıp tek noktada toplanacaktır. Onun için bu hususta sen, ben veya o, aynı kapıya çıkan sözlerdir. Bunu anlatabilmek için "Sen hem kâinatın özetisin, hem de sonsuza kadar kâinatta dağılmışsın" dendiğinde "Sonsuzluk nedir" sorusu ortaya çıkar. Sonsuzluk, taşın düştüğü noktadan havuzun duvarına kadar olan mesafedir. O duvara kadar yayılan dalga, yine dönüp taşın düştüğü noktada toplanacaktır. Havuz için geçerli olan bu kural deniz, hattâ okyanus için de geçerlidir. Allah'ın ummanının kenarı mı var? Onun olup olmadığını Allah bilir ama bana göre onun da kendince koyduğu bir hududu olması gerekir. Bizim nazarımızda O'nun ummanının kenarı hududu yoktur ama her şey O'nda mevcut olduğu için, o ummanın da kendine göre bir hududu olması gerekir ki bunu O bilir, biz bilemeyiz. Miraçtaki *"Dur ya Muhammed"* hitabı da böyle bir hudut olduğuna işarettir. Bu hududa ulaşılması belki katrilyonlarca yıl süreceğinden Peygamber'ini yormak istememiş olabilir.

Allah bize, "Nokta-yı süveyda" denen ufacık bir yerden nazar kılmaktadır. Bu nokta, arş-ür rahmanın gözdesidir. *"Rahman arş üzerine müstevi"* <20-5> olduğu için tüm zuhurat buradan çıkar. Kalp ile Şey arasında irtibat vardır ve bütün esrarı ilahi buradadır. Rahman'ın sırrı da Hazret-i Şah-ı Velâyet'e verilmiştir. Kâinat için Muhammediyet bedendir, kalptir, Rahman ise Ali'dir. Muhammed olmasaydı Ali olamazdı. Bunların ne demek olduğunu da evvelki bahislerde anlatmıştık.

Tevhid nokta-yı nazarından hiçbir insana dokunmak doğru değildir. Çünkü her dokunulan, dokunanın kendisidir ve karşısındakine dokunan kendine dokunmuş olur. İnsan ne yaparsa kendine yapar, zira görünen kendi zâtıdır ve kendinden başkası yoktur. Farklı görüntü bin bir esma içinde oynamaktan dolayıdır. Herkesin bunu böyle bilip idrak etmesi ve davranış-

larını bu esasa göre ayarlaması halinde dünyada sevgiden, kardeşlikten başka bir şey kalmaz.

Mekânda O'nsuz hiçbir yer yoktur. Böyle olduğu içindir ki "Tevhid bir noktadan ibarettir" denmiştir.

Tevhid ahlakın düzelmesi demektir. Nefsin razıye ve merziye mertebelerine gelmesi, her iki tarafın da rızasının oluşması demektir. Razıye ile merziyenin birleştiği noktaya "Rıza", âşıkla, maşuğun birleştiği noktaya "Aşk", fail ile mef'ulün birleştiği noktaya "Fiil", amil ile mamulün birleştiği noktaya da "Amel" adı verilir.

Tevhid tatlı derttir. Aslı bilinmese bile, insanlara zevk verir. Örneğin, camide toplanıp iç yüzünü bilmedikleri halde birlikte namaz kılan insanlar da bu yaptıklarından zevk alıp ferahlık duyarlar. Bu zevk ve ferahlık, o cemiyete dahil olan her ferdin müşterek duygusudur. Eğer kişi, yaptıklarıyla iktifa etmez, daha fazlasını öğrenmek için işin aslını araştırmaya başlarsa, içi temiz olduğu takdirde, Allah'ın yardımıyla, sonunda doğru yolu bulur.

TEVHİD NASIL ANLATILIR?

Tefekkür, edinilen fikir ve bilgilerin bir noktada toplanması demektir. Bir noktada toplanmış olanı da dağıtmak gerekir. Dağıtılınca dal budak salacaktır ki meyveler ortaya çıksın. Meyveler, gövdede değil, gövdeden uzakta, dallarda, hattâ dalların da daha ziyade uç kısımlarında meydana gelir. Bu meyve tabiriyle kastedilenin insan olduğunu herhalde söylemeye gerek yoktur. Bunların hepsini bir noktada toplamak mümkündür ve o noktaya "Kutbiyet noktası" denir. Aslında hepsi, bütûnda o noktadadır. O nokta, öz olduğu için zuhurda görünmez. Tıpkı bir cevizde, mevcut olduğu halde, ceviz ağacının görünmeyişi gibi... Ceviz dikilir, ağaç olur ve yeniden ceviz verirse, her safhadan geçip seyr-i sülûkünü tamamlamış olur. İnsan da aynen böyledir. İnsandaki, bu ağaç misali toplanıp dağılmaya "haşır-neşir" diyoruz. Cümleyi bir noktada toplamak demek, bir ağacı her şeyiyle bir cevizde ya da çekirdekte toplamak demektir ki bu kural kâinata uygulandığında kâinatın İnsan-ı

Kâmilde toplanması, İnsan-ı Kâmilin de bir hücrede toplanması demek olur.

Tasavvufta cevizin örnek alınması yapısından dolayıdır. Bir taraftan kabukları ve içi şeriat, tarikat, hakikat ve marifeti anlatmaya, diğer taraftan da içinin karşı karşıya gelmiş iki beyin gibi bir yapıya sahip olması mürşit ve mürit yahut karı ve koca ilişkisine örnek gösterilmeye uygundur. Karşı karşıya duran bu iki beyin, birbirine endüksiyon yapar gibidir.

Tevhidi anlatabilmek için çeşitli masallar söylenmiştir. Ehl-i şeriatın kıyamet konusundaki Deccal, Mehdi, Ak Minare, rüzgâr, yağmur hikâyeleri de hep böyle rumuzlu anlatımlardır. Keza, Hızır, ab-ı hayat meseleleri de böyledir ve rumuzları çözülmeksizin, masal olarak anlatıldığında ortaya pek çok çelişki çıkar. Örneğin, Hızır ab-ı hayattan içtiği için ölmeyecek ama kıyamet kopunca Allah'tan başka bir şey kalmayacak denmesindeki çelişki gibi... Eğer Allah'tan başka bir şey kalmayacaksa Hızır, Allah mıdır, yoksa ikinci bir Allah olarak mı kalacaktır?..

Anlatılan hikâyelerdeki rumuzlar çözülmezse bir şey anlatmak isterken insanları evhama ve şüpheye sevk etmek mümkündür. Fakat çözüldüğünde çelişki olmadığı görülür.

Ehl-i tarikin bir kısmı da işi hikâyelerle anlatmaya çalışmış ve böylece insanların kafalarına bir sürü hikâye ve masallar yerleştirmişlerdir. Halbuki "Şu tarihte şu olmuş, bu tarihte bu gelmiş" deneceğine, "Dem bu demdir" denerek insana her şeyin kendinde olduğu anlatılıp kendinde toplaması söylense, sonuca çok daha kolay ulaşılır. Çünkü masdarda her şey vardır. Ali'si de, Muaviye'si de, Hasan'ı da, Hüseyin'i de, Peygamber'i de, Allah'ı da hepsi o masdardadır. İnsan bunları topladıktan sonra, oradan sıfât-ı asliyelerle, sıfât-ı selbiyeleri ayırıp kendine lazım olanlarını seçebilir ve benimseyebilir. Geri kalanların da kemâlâtı bildirmek için gerekli olduğunu anlayıp "Neden, niçin" diye sormaz hale gelir ve atmaya kalkmaktan vazgeçer. Böylece tevhidde, ona dahil olmayan bir şey olmadığı gibi, atılacak bir şey de olmadığını anlamış olur. Samedaniyet-i ilahi, her şeyin tevhide dahil olduğunu, *"Kaçacak yar yok mu"* <75-

10> ayeti de atılacak bir şey olmadığını anlatmaktadır. Yani, şeytan dahil her şey tevhidin içindedir ve kendinden kendine cereyan etmektedir. İşte tevhidden amaç, çirkinleri güzelleştirebilmektir. Bunun için de güzeliyle, çirkiniyle her şeyi sahibine vermek, yani mahviyet âlemine girmek gerekir. Ondan sonra kişi tam anlamıyla kul olarak, kabahatten kurtulup *"İşte mukarrep olanlar onlardır"* <56-11> grubuna dahil olur. *"Bu zevke eren canlar / Senden sana amanlar"* denerek anlatılmak istenen budur.

İlahi âlemde ene, ente ve hüve vardır ama halk bunu bilmediği için gerek şiir, gerekse nesirde hüve hitabını kullanmak gerekir. Çünkü ene kullanılırsa, insanın, her ân Mansur'un durumuna düşmesi mukadderdir. Ente kullanıldığında ise insana tapılmakta olduğu zannı uyandırılmış olur. Onun için hüveyi kullanmak lazımdır. Hazret-i Şah-ı Velâyet'in bazı sır noktaları açıklamayışının sebebi budur. Bu hususta halk arasında "Dayanamayıp kuyuya söylemiş ama oradan bir kamış çıkmış, o kamış sırrı açıklamış" diye bir masal bile anlatılmaktadır. Bunun esası "Söylersen sırrı dostuna, dostunun dostu vardır, o da söyler dostuna" cümlesiyle özetlenmiştir. Bu sebeple bazı şeyleri ifşa etmemek gerekir.

İslamiyette fariğ olmak esastır. Dünyadan fariğ olmak, "Benim" diye nitelendirilen dünyadan vazgeçip onu esas sahibi olan Allah'a teslim etmek demektir. Dünya, Allah'ındır ve O'nun hüvezzâhiridir. Allah'ın hüvezzâhir'i görünür âlem, hüvelbâtını ise görünmeyen âlem, yani ahiret âlemidir. Hüvelevvel ve hüvelahiriyse esas alınan yere göre değişir. Zâhir esas alınırsa zâhir evvel, bâtın; yani ahiret, ahir olur. Ahiret esas alınırsa da tersi olur. Nasıl düşünülürse düşünülsün evveli, ahiri, zâhiri ve bâtını tümüyle birdir. Bu birliğin örneğini de insan kendinde bulabilir. İnsanın zâhiri bedeni, bâtını ise ruhudur. Ruh, Allah'ın nefhası olduğu için insanın yaşamı *"limaallah"*, yani Allah'la beraberdir. Bunun böyle olduğunu Allah *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> diyerek bildirmektedir.

Biz, tevhidde manevi esaslar üzerinde dururuz. Allah'ın

hüvezzâhir esması da vardır ve bu Fâni ismiyle anılmaktadır. *"Her şey fenâ bulacaktır"* <55-26> ayetiyle kastedilen bu dünyadır. Böyle deyişinin nedeni de *"Ben batan şeyleri sevmem"* <6-76> ifadesinde gizlidir.

Burada tevhidi ve mertebeleri, ahadiyete varıncaya kadar, sözle anlatıyoruz. Ama bu anlatılanları yaşamadan idrak etmek mümkün değildir. Bunu sözle anlamaya çalışmak, *"Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın resûlüdür"* diyenin Müslüman olmasına benzer. Böylelerine ancak "Dil Müslümanı" denebilir. Gerçek anlamda Müslüman olup selamete çıkmaksa (ki bizim eğitimimizin amacı budur) Kelime-i Tevhidi yaşamakla mümkündür.

Benim tevhid anlayışım, Allah'ın her yarattığını (ki buna şeytan da dahildir) sevmeyi gerektirir. Lakin, sevdiklerimden bazılarının (örneğin şeytanın) yanına pek yanaşmam. Aksine davranış, sıcağı seven bir kimsenin sobayı kucaklamasına benzer. Her şey sevilmelidir ama yerli yerince... Böyle yapınca senden bahtiyar kimse olmaz.

Onun için ben tevhidi hayal olarak değil, her şeyi kendinizde toplayarak, gerçeğiyle size öğretmeye çalışıyorum. Bu yaptığımın tasavvufi karşılığı "Tafsili icmalde göstermek"tir.

Tafsil âlemi, yani ilah ve ilahe (erkek ve dişi tanrılar) tamamen hayaldir. Kelime-i Tevhiddeki *Lâ* enfüsîdir. O halde, enfüs ile ilahe olan âfak kalkacak, geriye *İllâ Allah* kalacaktır.

Allah, aklımız gibi gayb âlemine aittir ve aynasız görülmez. Tıpkı ayna olmazsa insanın kendini görememesi gibi...

İnsanın "Varım" demesi, içindeki o gerçek Var'ın ona varlık katmasından dolayıdır. Gerçekte var olan biz değiliz, bizdeki var olan O'dur. O, herkeste birer parçası bulunan, paramparça olmuş bir varlık değil, tek ve bütün bir varlıktır. Bizde var olan, o Var'dan kaynaklanan bir ışın hüzmesinden başka bir şey değildir. Bu hüzme, güneşin eve girmesi gibi, bizim istidat penceremizin açıklığı ve büyüklüğü oranında azalıp çoğalarak kendi varlığını bizde ilim olarak gösterir. O'nu böyle bilenler için *"Allah'ı yakında arayın"* denmiştir. O'nu uzakta arayanların bulması mümkün değildir.

Kişi, *Lâ*'yı tam anlamıyla gerçekleştirebilirse, *İllâ* mutlak surette onda tecelli eder ve bilmediklerini bildirir, duymadıklarını duyurur ve onu güzelliklere gark eder. Çünkü O, hüsn-ü mutlaktır.

Allah, sadece bir yerde, Hazret-i Peygamberde hüsn-ü mukayyet olmuştur. Peygamberimizin *"Beni gören Hakkı görür"* deyişi bunu ifade eder. Kendisinin *"Kıvırcık saçlı genç bir erkek"* deyişi Rahim esmasını kayıtlamıştır. Rahim'de kayıtlanmak demek, mufassal mücmel oldu, yani tafsil âlemi icmalde toplandı demektir ki bu da tüm güzelliklerin ve irfaniyetin Hazret-i Peygamberde toplanması anlamındadır. Böyle olduğu için Rahimiyet kayıtlıdır ve kim Peygambere inanıp O'ndan gayrıyı gözünden silerse, ilm-i Ledün'e içten o kavuşur. Çünkü Peygambere itaat Allah'a itaattir. Bunu gerçekleştirebilenler, gayb âleminde Allah'a, şühûd âleminde de Hazret-i Peygambere bağlanmış olurlar. Nadiren üveysiler olsa bile, Allah'ın bu konuda koyduğu erkân, el tutup sohbet dinleyerek ashab halinde gelişmek şeklindedir. Bu da nasip meselesidir. Ebu Cehil de Hazret-i Peygamberin yanına gidip gelirdi ama sonuçta Ömer ibn-ül Hikem (Hikmet babası Ömer) iken Ebu Cehil oldu.

Tevhidi, müzikteki notaları misal göstererek anlatmak da mümkündür. Şöyle ki, müzikteki her notanın değeri bir birliktir. Bu birlik nota ikiye ayrıldığında, yani aynı süre içinde iki kere çalındığında, iki tane ikilik nota meydana gelmiş olur. Bu iki tane ikiliğin toplam süresi yine bir birliğinkine eşittir. Birlik notanın süresi elin dört kere kaldırılıp indirilmesinde, yani dörtte, ikilik notasın süresi ise ikide biter. Bu ikiliklerin tekrar ikiye bölünmesiyle dörtlük notalar oluşur ve bunların dördünün süresi yine bir birliğinkine eşittir. Dörtlüklerin ikiye bölünmesiyle sekizlik, sekizliklerin ikiye bölünmesiyle on altılık, on altılıkların ikiye bölünmesiyle otuz ikilik notalar meydana gelir. Bunların ikiye bölünmesiyle de altmış dörtlük notalar meydana gelir.

Tevhid, bu birlik nota gibidir. Diğerlerinin tümü o birlikten çıkmıştır. Bu bir, adetten sayılmaz, çünkü her yerde vardır. O birin çoğalıp sonsuza kadar uzanmasına rakam denir. Esas

olan, rakamları değil, o biri bilebilmektir. O Bir, her şeyi istediği gibi yapar.

Tevhidde her şey yerli yerince olur. Birlik notayı oluşturacak diğer notaların kiminin dörtlük, kiminin on altılık, kiminin otuz ikilik oluşu gibi, her şeyin bir değeri, bir zamanı vardır. Örneğin, bir soğan zamanı gelince, dikilse de dikilmese de cücüklenir. Hiçbir insanda zamanı gelmeden şehvet duyguları uyanmaz. Her insanın kendine has bir yapısı vardır. Kimi yaratılıştan hareketli, kimi ataletlidir. Birisi Kâbe'yi on dakikada tavaf edip devrini bitirirken, bir başkası uzaktan dolaşıp aynı tavafı saatler sonra tamamlar. Sonuçta ikisi de tavaf etmiştir ama tavaf süreleri farklı olmuştur. Bu süreyi uzatıp kısaltmak insanın elinde değildir. Nasıl, geceyi bir saate indirmek bizim elimizde değilse, bu da öyledir. Sekiz yaşında bir çocuk evlendirilir mi? Tabii evlendirilmez... Kimi çocuk on iki yaşında buluğa ererken, kimisi on sekiz yaşında erer. Kendine gelmeyen bir çocuğa şehvetin ne olduğunu anlatmak nasıl mümkün değilse, zamanı gelmeyen bir saliğin de vuslatı idrak etmesi mümkün değildir. Zamanı geldiğindeyse, zaten anlatmaya gerek kalmayacak, o kimse tadacağı zevki tatmış olacaktır.

Bir ağaç, meyve vereceğini çiçek açarak haber verir. Peki yi, insan olarak bizim çiçeğimiz nedir? Bizim çiçeğimiz aşk-ı ilahidir. Kendini kendinde bulmak bundan sonra gelir ve kendi enfüsündeki tahayyülatın âfaka yansımasıyla belli olur. İşte, erenlerdeki keyfiyet budur. Yoksa, insan denen bu yaratık bir hiçten ibarettir. Koca kâinatta bir insanın görülmesi mümkün olabilir mi? Koskoca adalar bile haritada nokta kadar görünürken, insanların teker teker görünmesi beklenebilir mi? Hayır, lakin bunu bildiğimiz halde, biz kendimize varlık vehmediyoruz. Haritada adacıklar değil, denizler görülebildiğine göre, biz de o denizlere dahil olursak, deniz olarak görünür hale gelebiliriz.

Her insan, denizden alınmış bir bardak su gibidir. Denizin terkibinde ne varsa, bardaktaki suda da aynısı vardır ama o bir bardak su deniz değildir. Yere dökülüverse uçup kaybolur. O halde yapılması gereken şey o suyu veya düşünceyi aslına, yani

denize geri vermektir. Bundan sonra deniz bildiğini yapacaktır.

Bu anlatılanlar gerçekleşirken insanda bir yansıma olur ki bunun zıttı kâinattır. İşte, "ermek" denen şey budur. Peygambere peygamber dedirten, *"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"* <21-107> bahsidir. Eğer *"Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım"* hükmü olmasaydı, Peygamberin, Abdullah'ın Amine'den doğan çocuğu olmaktan öte bir özelliği olur muydu?

İşte, "Bir işaret rahmetinden beklerim" derken kastettiğim budur. Yoklukla varlığı bir tutmak da budur. Bu nasıl olur? O, *"İşiten, gören"* olduğu <17-1> ve *"Sizden duyar, sizden söyler, sizden görürüm"* dediği için olur. Keza *"Gaybı ve görünürdekini bilir"* <59-22>; ipin bir ucu bizde, bir ucu O'nda, yani bir ucu görünürde, bir ucu gaybta demektir. Aslında ipin kendisi de O'dur. İp koparsa su kuyunun içinde kalır, çıkarılamaz. İnsan, fırsat varken ipe sarılmalı ve çıkarabileceği kadar suyu çıkarıp almalıdır. Gün gelip ben gittiğimde bu ip kopmuş olacaktır. Bu kopukluğu engellemenin yolu, ipi içeri alıp kuyudan su çıkarır hale gelmektir. *"İkide bir bilindi / Birde iki silindi"* diye özetlenen gerçeği kavrayanlar için problem bitmiş, tevhidin esası anlaşılmış demektir. Burada "İki" dediğimiz falakateyndir. Ortadan bir çıkınca bu iki silinip gidecektir.

Satranç, tevhidi en güzel anlatan oyundur. Bunda vezir akl-ı küllün temsilcisidir. Şah, Peygamber veya mürşittir. Akl-ı küll, bunun etrafında tavaf edip durur. Kale, koruyucu zırh veya melekler; fil, anasır-ı erbaa; piyonlarsa insanlardır. Oyun, bunlar arasındaki ilişkilere işarettir. Piyonun şah dışında her şey olabilmesi, bilinçli hareket etmesine bağlıdır. Zaten her insan, bu âlemde kendine verilen at, fil, piyon vs. rolünü oynamakta değil midir?..

Allah, biri ikilikte bildirdiği için plan böyle yapılmıştır. İki kişi karşı karşıya gelmezse nasıl sohbet edilir ve sevgi nasıl meydana çıkabilir? Hüvelbâtın gönülde, Allah'la kul arasında cereyan eden keyfiyettir. Ama, hüvezzâhire çıkıldığında, mutlaka ikilik şarttır.

AMACI VE İNSANA FAYDALARI

Tevhidin amacı insan olmaktır, Allah olmak değil... Allah, Allah'lığını kimseye vermez. Kur'an'da *"Allah gafûrdur"* <3-31>, *"Allah galiptir"* <12-21> diye yazmaktadır.

Allah, kesafeti de, letafeti de kapsadığı halde kendinde kesafetten eser yoktur. Onun için yüksek düşünce sahibi olan bir insanın başkasının bedeniyle uğraşması mümkün değildir. Bu yüzden ehl-i tevhid olanlar başkalarıyla uğraşmaz, sadece kendilerine bakarlar. Kişi ancak bu zevke vardığı zaman ehl-i tevhid olmuş demektir ki bunu Allah hepimize nasip etsin!..

Çok kimse olaya dıştan baktığı için tevhidi, insana insanüstü güçler verip onu her dakika mucizeler gösteren, uçan, gaipten haber veren bir kişi haline getirme yöntemi olarak görür. Halbuki tevhidin amacı, Allah'a yönelip neşe-i ulâyı bulmaktır. İnsan, dünyaya masum olarak geldiği halde buluğ çağından itibaren bu masumiyetini kaybeder. Tevhide girdiğindeyse insan noktasında cinsiyet ayrımı birleşip kaybolduğu için yine masumiyet kazanır. Çünkü insan noktasında kadın, erkek yok, sadece insan vardır. Bu insanın kalbinde de sadece Allah vardır. Bu nedenle onun kalbi Kâbe halini almıştır. Nasıl Kâbe'de kadın, erkek ayrımı yapılmaksızın herkes aynı kıyafeti giyiyorsa, ehl-i tevhidin kalbinde de cinsiyet ayrımına yer yoktur. Böylelerinin kalbi Kâbe halini aldığı için her türlü ayrım ortadan kalkmış ve orası herkesin aynı kıyafetle etrafını tavaf ettiği bir odak haline gelmiştir. İşte bu duruma gelmiş olanlara "Ehl-i tevhid" denir.

İşin içine kadın, erkek konusu girdiğinde de Allah'ın emrine uygun hareket edilirse mesele yoktur. Aksine davranan, cennetten kovulduğunu bilmek zorundadır. Âdem'le Havva, kendi aralarında "Cennetteyiz" deseler bile kesret bu durumu kabul etmediği için cennetten kovulmuş olurlar. Onun için burası ayak kaydıracak yerdir. Ben gerçek şeriat ehlini, böyle ters bir yola sapmış tevhid ehline tercih ederim. Çünkü birincilerin tek gözü kör olduğu halde, yoldan çıkan ikincilerin iki gözleri de körleşmiş, hattâ daha da berbat bir hale düşmüşlerdir diye düşünürüm.

Dış güzellik, ne yapılırsa yapılsın, gidicidir. Kaybolmayan, insanın iç güzelliğidir. Tevhidde çalışmanın amacı da içi güzelleştirebilmektir. İç güzelleşince, bu güzellik dışa da vuracaktır. İç ve dışın birbirine yansıyacağını bildiğimiz için ben size sıhhatinize iyi bakın diyorum. Çünkü bedenin sağlıklı olması, insanı iç sağlığına da yansır. Kendinize iyi bakın derken, boyuna yiyip bedenlerinizi geliştirin demiyorum tabii...

Tevhidden amaç neşe-i ulâyı bulmaktır. Neşe-i ulâ, a'yan-ı sabitedeki saf ve katışıksız neşeye ulaşmak demektir. Bunun için esmamızın, o âlemdeki halini bulması gerekir. Tüm esmalar O'nun olduğu ve O'nda çirkinlikten eser bulunmadığı için esmamızı takiben o kökene varabilirsek, neşe-i ulâya da kavuşmuş oluruz. O neşe, bu tozlu, topraklı âlemde kalınmış olduğu için kire, pasa bulaşmıştır. Tevhide ulaşılıp bu kirlerden, paslardan kurtulunduğunda zevke ulaşılacaktır. Bu zevk bulunabildiğinde içkide zevk aramaya gerek kalmaz. Bu zevke ermeyenler, zevki içkide arar ama içkide buldukları zevk gerçek zevk olmaktan uzaktır.

Olaya daha değişik bir açıdan bakıldığında tevhidden gayenin, şahsiyete ait keyfiyetlerden kurtulup kâinatın tümünü kapsayan bir âleme dahil olmak ya da özet olarak, Allah'a kavuşmak olduğunu söylemek mümkündür. Bunun için kişi aradan çıkacak ve onun kafasına gelen kâinatta işlenecektir. İşte Allah'a yakın olmak budur. Bir şiirimde *"Devreder bihad avalim zât-ı pakinde onun"* mısraıyla bunu anlatmaya çalışmıştım.

Bunları gerçekleştirebilmek için fark ü temyiz âlemine girip nura gelmek lazımdır. Zira, asıl olan nurdur. Onun için tevhidde önemli olan kalp temizliği, saflık ve her şeyi düzenli, intizamlı yapmaktır. Bunların sonucu zevktir.

Zevkler de cismani veya manevi olabilir. Cismani zevkler bir ân için insana tatlı gelse bile mecazi olduğu için kısa sürelidir ve uzaması bıkkınlık yaratıp insanı bir süre sonra ondan zevk almaz hale getirir. Manevi zevklerse, insanda daima açlık yaratan ve ona "Doymadım, daha yok mu" dedirten gerçek zevklerdir. İnsanın acıkıp yemek yediği zaman doymasının

ama manevi sofra olan sohbete doymamasının nedeni budur.

Tevhid insana, evvelce anlattığımız ben, sen ve o'nun birliğini idrak ettirir. Bu idrak uyandığı zaman kim kiminle kavga edip kim kimin hakkında kötü bir şey söyleyebilir? Bunların idrakına varmak içinse içinde yaşamak gerekir. İçinde yaşamak için insan önce nokta olan kendi içine bakıp kendini her şeyden (kendi elinden, kendi dilinden) muhafaza edecek ve ancak ondan sonra Allah'ın gösterdiği doğru yolda yürümeye başlayacaktır. Onun için "Tevhidin bir amacı da iyi huy sahibi olmaktır" denir. Bunu gerçekleştirebilmek için de insanın hactaki gibi tüm eski huylarından (elbiselerinden) soyunup yeni huylarla huylanması (ehramını giymesi) gerekir. Çünkü bu âlemde Rahman ve şeytan birbiriyle yarışır gibidir. İkisi de "Ben doğru yoldayım" diyen birer yol gösterici gibidir. Bu yolun doğru olanında yürünürken bile, ilerledikçe insanı şaşırtan, aklını karıştıran kavşaklar bulunduğunu unutmamak gerekir. Allah insanlara, doğru yolu buldurucu olarak yürek vermiştir. Bu yetenek çocuklarda dahi yaratılıştan itibaren mevcuttur. Bir çocuk annesinin memesini emer ama burnunu emmeye kalkmaz. Onun için her insan, mutlaka davranışının doğru mu, yoksa yanlış mı; kazancının helal mi, haram mı; yaptığı işin iyi mi, kötü mü olduğunu bilir. Hele bazı mesleklerde kişinin yaptığı iş de bunu ispat eder. Örneğin saatçilikte... Öylesine tamir edilen saat çalışmaz, çalışır durumda bile olsa yanlış gösterdiği için geri getirilir ve bu şekilde tamir edenin hatası yüzüne vurulur. İnsanı, iyi yapmaya zorlar.

Bu akrep ve yelkovandan birini sevgi, diğerini doğruluk ya da birini Hakk, diğerini halk olarak algılamak mümkündür. Bunlar daima birbirinin etrafında dönmektedir. Zaten kâinat denen de budur. İçiyle, dışıyla insandır. İnsandan başkası yoktur. Kâinat insanın, insansa Allah'ın aynasıdır.

Saatler de tıpkı insanlar gibidir. Onların da insanlardaki mide, bağırsak, kalp gibi organları vardır. Örneğin zemberek, saatin kuvvet kaynağıdır. Zembereği kırılmış bir saatin çalışması mümkün değildir. Bundan aldığı güç ile kalp gibi tik tak diyerek atan organları vardır. Güç gelmezse saat çalışmaz. Ça-

lışmak için adeta *"Allah'tan başka kuvvet ve kudret sahibi yoktur"* duasına ihtiyaç duyar.

Saatçilerin pirinin Hazret-i Yusuf olduğu söylenmektedir. Böyle olduğu da Yusuf kelimesinin ebced değerinin yüz elli altı olması ve bu değerin saatin günde yüz elli altı kere çan çalışına eşit olmasıyla ispatlanmaya çalışılmaktadır.

Tevhide ulaşmanın yolu tasavvuftan geçer. Tasavvufun tek gayesi de insan olmaktır. Ancak bu gerçeği sadece sözle söylemek, çok kimse için bir şey ifade etmemekte, hattâ pek çoğunun yoldan çıkmasına, kaçmasına neden olmaktadır. Bu yüzden asırlardır, bu gerçeği öğretmek için taliplere yük üstüne yük vurulmuş ve fertler bu yüklere tahammül göstermişlerdir.

Tevhide ermiş bir kişi, Zât'ı için herkese canını verir, zira O'ndan başka bir varlık tanımaz ama sıfata gelince işin değiştiğini ilerde anlatacağız.

Tasavvufi eğitim sonucu insan kendini karşısındaki mürşidinde, mürşit de kendini karşısındaki müridinde görünce, her ikisi de benlikten kurtulmuş, yani birbirinde fâni olmuş olur ki bu durumdan da gerçek Ben olan Allah hoşnut olur. İşte tevhidin amacı bunu gerçekleştirebilmektir. Gören birdir, görünen çoktur. İnsanı şaşırtan da o Bir'in çok görünmesidir.

Her şey insanda toplandığı için insanı sevene herkes dosttur. İnsanda, kendisine "Ben seni seviyorum" diyen birine karşı sevgi uyanmaz mı? İşte tevhid eğitiminin gayesi bu, yani cümleyi bir noktada toplayıp sevmektir.

Tevhidin öğrenilmesi, en büyük günah olan şirkten kurtulmayı sağlar. Bu iş, *"Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed O'nun habercisidir"* demekle gerçekleştirilir ama tabii bunu lafla söylemekle değil...

Bir insanın O'nu kalbinde bulabilmesi için konsantre olması lazımdır. Bu konsantrasyon da devamlı olarak Allah demekle sağlanır. Zikirle konsantre olunduktan sonra, hüküm kişiden kalkar ve Yaratan'a geçer. Zaten O'nu da başka türlü bilmek imkânsızdır. Bu hususta evvelce elektriği misal vermiş ve onun gözle görülüp elle tutulamadığını, fotoğrafının çekilemediğini ancak iki telinin tutulması halinde insanı çarpıp mev-

cudiyetini ispat ettiğini anlatmıştık. Ayrıca Allah'ın, elektriğin celalî türüne benzediğini ve insanı çarptığını, bunun bir de mıknatısiyet denen cemalî türü bulunduğunu, bunun da Hazret-i Muhammed'de tecelli ettiğini, bunların kâinattaki örneklerinin de güneş ile ayda görüldüğünü ilave etmiştik. Bunları bize öğreten tevhid ilmidir. Bu ilim insana tabir etmesini öğretir. Dünyada gördüklerimiz hep rüyadan ibarettir. Herkes bu rüya âlemine birer esma tahtında gelmiştir. Bu rüyayı tabir etmek gerekir. Bunun için de şu soruların cevabının araştırılması lazımdır. Ne için geldik? Ne yapacağız? Bu duygular nedir? Toplanmaktan maksat nedir? Dünya nedir? Ahiret nedir?

Bu soruların cevabını insana öğreten tevhid ilmi, öğrenenlerin paçalarını kurtarmasını sağlar. İnsan kendini kurtardı mı evini, evini kurtardığında mahallesini, mahallesini kurtardığında da beldeyi kurtarma yolunu açmış olur. Fakat bugün görüyoruz ki kendini kurtaramamış olanlar ortaya çıkıp kâinatı kurtarmaktan bahsetmektedir. Bu hatadır. Çünkü sonunda hepsi dönüp dolaşıp aynı noktaya gelecektir. Bu durum bir kuyuya taş atmaya benzer. Taşın oluşturduğu dalgalar, taşın düştüğü noktadan başlar. Kâmiller de gayb âleminden dünya âlemine atılmış birer taş gibidir. Kâmillerin bu âlemde oluşturdukları dalgalara tecelli dalgaları denir. Bu dalgalar, gide gide istidat duvarına ulaşır ve geri dönüp başladıkları noktada sonlanırlar. Böylece kendilerinden çıkan her söz döner, dolaşır ve yine kendilerine gelir. Sonuçta ektiklerini biçmiş olurlar. Böylece başlangıç ve son birleşmiş olur. Bu da bir daire çizmeye benzer. Dairenin çemberi bir noktadan çizilmeye başlanır ve çember tamamlandığında, yine o başlangıç noktasına gelinmiş olur ki bu durumda başlangıç ve bitiş noktası aynı noktadır.

Tevhid ilmi diğer ilimlere benzemediği için bunu zâhir ulemasının bilmesi mümkün değildir. Bildiğini söyleyenlerin çoğu surette kalmıştır. Tevhid için gerekli olan suretsizliktir. Çünkü O'nun ne sureti vardır, ne de tutulacak bir yeri... O suretsiz olan, suretini tüm kâinata yaymış olduğu halde aranan suretsizliktir. İnsan içindeki zevki görebilir mi? Ama O isterse, suretini insana rüyasında gösterir.

Bir saliğin tevhid ilminden istifadesi, onun kendini yok edebilme oranıyla bağlantılıdır. Bu iş tıpkı bir testiden ne kadar su boşalırsa, içine o kadar hava girmesine benzer. Burada suyun boşalması *Lâ*'dır ve bunun kapasitesi bellidir ama dolma noktası olan *İllâ*'da hudut yok, sonsuzluk vardır. İnsan için sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki "Ne kadar mahviyet varsa, o kadar da bekâ vardır".

Gönül evine girmekten maksat, birlikten veya çokluktan kuvvet doğmasıdır. Bir parmağın kuvveti ile beş parmağın kuvveti aynı değildir. Hattâ kuvveti arttığı için ismi bile değişir ve yumruk olur. Ancak parmaklardaki bu birleşme içe doğru olur ve bu da gerçek birleşmenin iç âlemde olduğuna işarettir. İç âlemdeki bu birleşme *"Bana dua edin size icabet edeyim"* <40-60> hükmü gereğince, kalpten kalbe Allah'a kadar ulaşır. İşte, cemaatle namaz kılmanın sevabı da buradan kaynaklanmaktadır. Cemaatte öyle kimseler bulunabilir ki onların değeri binlere bedel olabilir. Tıpkı zuhur âleminde evvelce anlattığımız, komutan ve reisicumhur gibi...

ÖZELLİKLERİ

"Beni sende seni canda buldum yar" demek, benlikten kurtulup varlığı O'na verdim, kendimi sende, seni de canımda buldum demektir ki artık O'nun cemali benim cemalim, benim cemalim de kâinat olmuştur. "Her gördüğünüz benim" diyen mürşitlerin, bu ifade ile anlatmak istedikleri gerçek budur.

Bu anlatılanları sadece dinlemek yeterli değildir. İçinde yaşamak gerekir. Aksi halde insan, sadece kendini aldatmış olur.

Hiçbir insan huy, ahlak, tip ve meşrep itibarıyla birbirinin aynı, hattâ tam benzeri bile olamazken, nasıl oluyor da tevhidde sen ben, ben sen olabiliyor diye sorulabilir. Bunun cevabı çok basittir. Çünkü, tevhidde bu bahsedilen vasıfların hiçbiri dikkate alınmaz, sadece ruh esas alınır da ondan... Ruh ise her şeyden arınmıştır.

Bu durumu bir örnekle anlatmak gerekirse, havayı misal göstermek mümkündür. Nasıl birbirinden farklı insanların tü-

mü aynı havayı teneffüs ederek yaşıyor ve o hava insanların müşterek noktasını teşkil ediyorsa, tevhiddeki durum da bunun gibidir ve tüm insanlar ruh açısından bir bütün olarak algılanır.

Tevhidde birden başka bir şey yoktur. Her şey birin bir başka bire eklenmesiyle (1+1+1+1+1+1+.....) ortaya çıkar. Burada görülen çokluk, birin aynalardaki görüntüsünden başka bir şey değildir.

Toplama işlemine karşılık olarak bir de çıkartma işlemi vardır ki bu da birden birin çıkarılması demektir. Bu çıkartma işleminin tevhiddeki karşılığı *Lâ,* toplama işlemininki ise *İllâ*'nın kesretteki görüntüsüdür.

Tevhid-i ilahide gerçek Var görünmez. Görünense yoktur yahut Var'ın gölgesi mesabesinde olandır. Onun için görünen, gerçekte yoktur, yani ademdir. Dünya, hüvezzâhir esmasıdır ve bir araçtır. Esas olan hüvelbâtın ise çekirdektir. Görünenler, bu çekirdekten meydana gelen ağaç gibidir. Bu sebeple buna "Şecere-i Tûbâ" (Tûbâ ağacı) veya "Sidret-ül münteha" (Varılabilecek nihai hedef) adı verilir ve gölgenin uzamasından meydana gelir.

Bu durumun en güzel örneğini kendimizde buluruz. Gözümüzü yumduğumuz anda (ister iradi olarak, ister ölerek) zâhirî görüntü kaybolur ama iç âlemimizdeki yahut kalbimizdeki esas görüntü devam eder. Çünkü orası mânâ âleminin aynasıdır. Onun için "Allah insanın kalbine nâzırdır" denir ve bekânın sırları kalbe tecelli eder. Ama ne yazık ki biz kendimizi bilmediğimiz için bunların farkına varamıyoruz...

Tevhidde çok incelikler vardır. Kendini bilen insan, insanların her türüne uyabilmek için, bukalemun gibi olmak ve onların rengine bürünmek zorundadır. Bu da kınına göre kılıç olmak, yani doğru kına doğru, eğri kına eğri kılıç olmak demektir. Aksi halde kılıç kına girmez.

Yazıcızade Mehmet Efendi, Hallac-ı Mansur için *"Enel Hakk'ta hüvel Hakk olsa lahhâz / Enel Hakk mahvola Hakk ide ilhaz"* yani "Enel Hakk yerine Hüvel Hakk dese ve gayba yönelseydi bu surete Hakk demezdi" demekle, ehl-i şeriatın ya-

nında, onların mertebeleri bilmeyeceklerini düşünüp anlayabilecekleri seviyeden konuşsaydı kelleyi kurtarırdı, demektedir. İşte karşısındakinin boyasıyla boyanmak budur.

Tevhidin biri dışta, biri de içte olmak üzere iki püf noktası vardır. Dışta olana ef'al, içte olana da sıfât denir. Ef'al ve sıfâtını iyileştiren kimse insan olmaya adaydır. Çünkü artık yaptıklarından ve düşündüklerinden mutludur, razıdır. Onun için tevhidde halkıyet açısından ef'al ve sıfât önemlidir. Bunlarda taalluk vardır ve bu taalluk sonucu cennet ve cehennem ortaya çıkar.

Ef'al ve sıfât da O'nun tarafından verilmiştir ama bize de aidiyeti olduğundan *"Bir kısmı cennete bir kısmı cehenneme"* <42-7> gidecek denmiştir. Diğer mertebelerse zaten insanın değil, Allah'ındır. Onun için Kelime-i Tevhidde Lâ başa alınmıştır. Bu Lâ, gereği gibi zevk edilirse, başına Elif alır ve İllâ olur. İnsan Lâ'da tamamen boşalırsa, yerini latif olan doldurur. Neyde de böyle değil midir? Kamışın içi tamamen boşaltılmamış olursa yedi deliğinden ses çıkmaz. Bunu Mevlâna çok güzel anlatmıştır.

Tevhid öyle bir ilimdir ki huyları da değiştirir, insanı da döndürür. Allah mânâ âleminden değiştirsin. Çünkü mânâ öteki âlemin, madde ise bu âlemin malıdır. Bu âlemde alınanı dışarı vermeyip saklamak mümkündür ama insan ne kadar saklarsa saklasın, tüm sakladıkları öteki âlemde meydana çıkacaktır.

"İnsanın alacası içerde, hayvanın alacası ise dışardadır" diye bir söz vardır. Gerçekten de bizim alacamız içimizdedir ve görünmediği için ona mânâ deriz. Allah'ın settar ismi de setredilmiş olarak içimizde durmaktadır. O renksizdir, güneş gibi tüm renkleri kendinde toplamış olduğu için renksiz görünür.

Tevhid, ahlak-ı hamideye dayanır. İnsan ne kadar temiz ve fedakâr olursa, o kadar çok öğrenir. Bu öğrenimi Kelime-i Tevhidin başındaki Lâ'ya dayanır. Bunun için zâta kadar olan mertebeleri çok iyi zevk etmek gerekir. Gerisi kendiliğinden gelir. Oraya kadar iyi zevk etmiş olanlar, bilmedikleri halde bekâ mertebelerinde yaşayıp o mertebelerdeki konularda da sohbet

edebilirler ki bu durum bir şehirde yaşayıp orayı bilmeden dolaşmak gibidir. Her yerine gidilir ama gidilen yerin neresi olduğu bilinmez. Buraları bilebilmek için o şehri bilen birisinin gezene, şurası şudur, burası budur diye öğretmesi ve gezenin de o öğretilen yerleri hatırında tutabilmek için belirli işaret noktaları belirlemesi lazımdır. İşaret olarak belirlenen yerler, genelde yüksek yerlerdir. Bir yerin tam belirlenebilmesi için seçilen nirengi noktalarının, üç tane olması gerekir. Ancak günümüzde bu da kısmen kolaylaşmıştır. Onun için bugün tevhid daha kolay öğrenilmektedir. Sizin bugünkü zevkinize varabilmek için eski insanlar otuz veya kırk yıl uğraşmak zorunda kalıyorlardı. Yunus Emre'nin kırk yıl dergâha odun taşıdığı bilinmektedir. Günümüz sürat devri olduğu halde, pek çok kimse gereken sabrı gösterememekte ve her şeyi bir anda öğrenmek istemektedir.

Tevhide göre, O'ndan başka bir şey yoktur. Şeytan ile Rahman arasındaki fark, mertebe farkıdır. İnsan yedi nefis mertebesini geçerse, kendi kendine edep giymiş ve Âdemiyet vasfını kazanmış olur. Âdemiyet vasfı kazanan da şeytanlıktan kurtulur.

Mutlakıyet tek cephede kalmamak demektir. Örneğin, sigara ve rakı konusunda mutlakıyet, kâh içip kâh içmeyebilmektir. Tevhidde mutlakıyet ise kâh mânâya, kâh maddeye yönelebilmek ama mânâya daha fazla ağırlık vermektir. Çünkü *"Her kim zerre kadar hayır işlemişse onu görecek"* <99-7> tarafı mânâdır.

Madde, Allah'ın en alt âlemidir. En üst âlemleriyse nur, ruh, akıl ve kalemdir çünkü bunlar ilk yaratılanlardır. İşte zuhurun üstü ve altı...

Bütûn tamamen yüksektir ama onun da üst ve alt âlemleri vardır. Esma-yı Hüsna'nın da birbirine göre fark ü tefaddulleri (birbirinden farkı ve üstün tarafları) vardır.

Mertebelere tevhid açısından bakılırsa, yani bunlar gerçek yönüyle ele alınırsa, fenâ mertebeleri bile hatadır. Bunların ders olarak saliklere verilmesi gerekli olduğu için yapılan bu hataya ses çıkarılmaz. Bir saliğin neyi vardır ki onu Hakk'a ve-

rebilsin. Kulun bir ef'ali, bir sıfâtı veya bir varlığı mı vardır ki onu Hakk'a verecektir? Hangi ef'al, hangi sıfat veya hangi varlık kula aittir? Hiç biri... Onun için bunları vermek, tövbe etmektir. Esasında tövbeden tövbe etmek gerekir. Çünkü "Tövbe ettim" demek bile bir anlamda hatadır.

Tevhid ile askerliğin, bazı yönleriyle birbirine çok benzediğini biliyoruz. Askerlikte olduğu gibi, tevhidde de herkesin davranışlarını bulunduğu mertebeye göre ayarlaması şarttır. "Hasenat-ül ebrar, seyyiat-ül mukarrebûn" denmesinin nedeni budur. Nasıl bir er kendine paşa süsü vermeye kalktığında hapsi boylarsa, ehl-i tevhidin de kendini olduğundan farklı göstermesi doğru değildir. Herkes yerini bilmelidir. Bu durum evde de, cemiyette de aynıdır.

Ehlullah'ın da üçler, beşler, yediler, kırklar ve üç yüzler diye mertebeleri vardır. Bunlardan bir kısmı kendi mertebesini bilir, bir kısmıysa bilmez. Çünkü tevhidi gerçekte bilen Allah'tır. Ancak bilenlerin de söylemediği bir gerçektir.

Tevhid kadar zevkli bir felsefe yoktur. İslam felsefesi diğer tüm felsefelerin özü ve özetidir. İçli, dışlı kâinat felsefesi, İslam felsefesidir. Diğer felsefeler tekmillenmediği için eksiklikleri vardır ve münakaşalara açıktır. Onların kimi ikilemede, kimi üçlemede kalmıştır. İslam dördü birlediği için felsefeyi tekmillemiş, dengelemiş ve münakaşaya kapalı hale getirmiştir.

Tevhid için müzikteki notaları misal vermiş ve birlik bir nota ile dörtlük nota arasında sadece zaman farkı olduğunu, yani birlik notanın ân, diğerlerinin zaman olarak algılanması gerektiğini anlatmıştık. Birlik notanın değerinin dört tane dörtlüğünküne eşit olduğunu biliyoruz.

Notadaki 4/4'lük tabiri, bir yılın dört mevsimden oluşması gibidir. Bu dört mevsimin ikisi bahardır (Rebidir). Bunlardan biri sevinçli bahar (Rebi-ül evvel veya ilkbahar) diğeri hüzünlü bahardır (Rebi-ül ahir veya sonbahar). İlk baharda ruh doğuşat yapıp yeni bir şeyler görmeye hazırlandığı halde sonbaharda soyunup dünya saltanatından uzaklaşmaya, kışa hazırlanmaya başlar. "Kışın ayrı bir sefası vardır" derler. Doğuş ve gelişimi gönlünde muhafaza edebilenler için öyledir. Çünkü bahar ge-

lince o gönüldekiler dışarı çıkacaktır. Dünyanın ve dünyaya gelenlerin gidip gelmesi dediğimiz olay budur. Her dökülen yaprağın yerine baharda yenisi geldiği gibi, her giden ferdin yerine de bir yenisi gelmektedir. Burada dikkat edilecek husus, ağacın bir tane olmasıdır. Ağaç birdir. Dökülen yaprağının ömrü bitmiştir. Gidenin yerine gelen yaprak ise giden değildir. Yani yeni doğan, ölen değildir. Burada çok kimse şaşırmaktadır. Şaşırma nedenleri de Allah'ın ilm-i ezelisini nakısa düşürmeleridir. Bunlar, işin bir başı olduğunu unutup gidenin aynen geldiğini düşünerek hata yapmışlardır.

Allah, daima *"Yeni bir elbiseyle halk olunuştan kuşkudadırlar"* <50-15> hükmünce yenisini meydana getirmekte ve gelene yeni elbise giydirmektedir. Allah'ın ilm-i ezelisinin önü ve sonu yoktur.

Gerçi biz de "Bir noktanın çevrilmesiyle bir daire meydana getirilmiş olur" diyor ve bu şekilde bir sınır çizmiş gibi oluyoruz ama bu hayali bir tahdittir. O'nun ihata-yı külliyesini başka türlü anlatmak mümkün olmadığı için böyle anlatmak bir zorunluluk haline gelmektedir. İrade-i külliyesini ancak Allah kendisi bilir. Kullarsa, bunu anlatabilmek için daireyi misal getirmek zorunda kalmışlardır. Allah'a ait bazı gerçekleri başka türlü anlatmak mümkün olmadığı için Kur'an'da da bazı şeyler misallerle anlatılmıştır.

TEVHİDDE NE NEDİR?

Allah görünmez ama *"Üç kişi gizli konuşmaz ki, dördüncüleri Allah kendisi olmasın, beş kişi gizli konuşmaz ki, altıncıları O olmasın, daha az olsunlar, daha çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir"* <58-7> dediğine göre vardır. Varsa nerededir? Herkesin kalbinde... Çünkü sonunda herkes yine bir olacaktır. Zaten ten bakımından kesret, can bakımından vahdet olduğuna göre tevhidde yapılan, zâtın birliğini tasdik değil, sıfât bakımından görülen çokluğu birde toplamaktır. Can, her yerde aynı candır. Piredeki can ile fildeki can farklı değildir. Farklılık bu ikisinin görünümünde, yani sıfattadır.

Onun için, tevhid nokta-yı nazarından bir Allah ile bir insandan başka tüm görünenler aksesuvardır, süstür. Ortada bir Allah ile bir kul vardır. Hüvelbâtını Allah, hüvezzâhiriyse insandır. O kulu da kendisi yarattığından, hüvezzâhir esmasında kendine nispet edilmektedir.

Tevhidin aslı "Benim varlığım senin varlığın, senin varlığın benim varlığım, ne benim varlığım, ne senin varlığın, Varlık Allah'ın varlığıdır" cümlesiyle ifade edilebilir. Geri kalan tüm konuşmalar, bu ana prensibin süslenmesinden ibarettir.

Anlayamayanlara anlatmak için Kur'an'ın en başına, Elif, Lâm, Mîm'in şüphesiz kitap olduğu yazılmıştır. Bunun arkasından Fatiha ve içindeki sırâtalmüstakıym yerleştirilmiştir. Bunların arkasından da zamanın ahkâmına göre *"Evlere arkalarından girmeniz iyilik değildir, iyilik sakınmadadır, evlere kapılarından giriniz"* <2-189>, *"Ey İman edenler yemek vakitleri ve davetli olduğunuz zamanlar dışında Peygamberin evlerine girmeyin"* <33-53>, *"Ey iman edenler! Sesinizi Peygamberin sesinden yüksek çıkarmayın. Birbirinizle bağırıp konuştuğunuz gibi onunla da bağırarak konuşmayın ki ameliniz boşa çıkmasın"* <49-2>, *"Allah'a itaat Resul'e itaattir"* <5-92> gibi, insanlığı öğreten ayetler, kurallar konmuştur. Amaç, insanı insan etmektir. Bugünkü topluma bunları söylemeye gerek var mıdır?

Allah, kâinatı kapsamış ve o kapsadığı kâinatı, yani kâinattaki kapsamını Peygamber yapmıştır. O Peygamberi, diğer fertlerle bir tutmak mümkün müdür?

Tevhid açısından her doğan Hakk'tır. Ancak, halk edildiği için de halktır. Bu şu demektir; halkıyet bir elbisedir ama aslı, yani mayası Hakk olan bir elbisedir. Bu elbise, görünür âlem, yani görünebilmek için şarttır. Elbise, iyi veya kötü olabilir ancak asılda, mayada kötülük yoktur. Elbise bir sıfattır ve bu sıfâta bir isim verilmiştir ki buna da esma denir.

Kâinatta her şey tevhidi oluşturmaktadır. Örneğin, gökyüzündeki yıldızlar... Dünyada kutupyıldızının yeri sabittir. Bunun etrafında iki tane yedişer yıldızdan oluşmuş büyük ve küçük ayı vardır. Diğer yıldızların çoğu yer değiştirir.

Her insan kâinattaki bir yıldıza tekabül eder. Musa'nın yıldızının doğduğu Firavun'a bildirilince, onun emriyle tüm doğan erkek çocukların öldürülmesine başlanması, bu inancın neticesidir.

Bazı mutasavvıflar, ilm-i nücum'a çok önem vermiş ve bunu da eserlerine yansıtmışlardır. Bunların en tanınmışlarından biri İbrahim Hakkı Erzurumî'dir.

Tevhid ehli nazarında masiva diye bir kavrama yer yoktur. Masiva tevhidle yeni ilgilenmeye başlayanların dikkatini bir noktada toplamak için ortaya atılan bir kavramdır. İşin aslı öğrenilip Hakk'tan başka bir şey olmadığı idrak edildiğinde, masiva diye bir şeyin olamayacağı da anlaşılmış olur.

Her şey ve herkes Hakk olduğuna göre, insanın aklına "Hakk paramparça, birbirinden ayrı ve kopuk bir varlık mıdır" sorusu takılacaktır. Öyle değildir. Hakk gönülde bir, gözde ayrı olan bir varlıktır. Yani özde birdir, gözde ayrıdır. Bu durum bir ağaca benzetilebilir. Nasıl ağacın dalları, yaprakları, çiçek ve meyveleri ne kadar çok olursa olsun, hepsini besleyen özsuyu aynı ve aynı yerden geliyorsa, bu da o özsuyu gibidir. Bu özsuyu kökte de gövdede de, dallarda da, yapraklarda da aynıdır ve hayat suyu diye bilinir. Ağacı içiyle, dışıyla hayatta tutan budur. Bu suyu görüp idrak edebilmek, cem mertebesinin iktizasıdır. Çünkü o mertebede bu sudan başka bir şey yoktur.

Cem'den hazret-ül cem'e inildiğinde, bu su içte kalır, buna karşılık dal, budak, yaprak, çiçek vs. görünmeye başlar. Bu görünenlerin her biri, esmaları gereği ayrı bir yapıya sahip olduğu için birbirinden farklı görüntü verir. Ama ne kadar farklı görünürlerse görünsünler, yine asılları, yani kendilerini besleyip var gösteren o görünmeyen aynı özsuyudur. Biz, bu çokluk görünüşüne "halkiyet" diyoruz. Bu mertebede, her ferde ayrı ayrı bakar ve onu halk olarak görürüz ama tümüyle ele aldığımızda Hakk'tır. Bu da aynen bir halının motiflerini teker teker ele alarak, onları ayrı motifler olarak görmek veya tüm motifleri birleştirip hepsini bir halı olarak görmek gibidir.

Nasıl halılar Hereke halısı, Gördes halısı, Isparta halısı vs. diye isimler alıyor ve üzerlerindeki motifler de bu isimlere göre

değişiklikler gösteriyorsa, insanlar da böyledir. Dillerine ve yerleşim yerlerine göre İngiliz, Fransız, Alman, Arap vs. diye değişik motifler oluştururlar. Ama ehl-i tevhid olanlar, böyle motifleri hiç dikkate almaksızın hepsine "halı" veya "insan" diyerek tümünün aslına nazar eder. Çünkü hepsindeki öz, mânâ birdir. Öz olan bu mânâ, gözle bakıldığında her yüzde ayrıdır ama içe bakıldığında hepsinde aynıdır. İşte *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> budur. Bir şiirimde "Dostunu her yönde tanıyıp seçen" derken kastettiğim de budur. Bu tecelli vaki olduğunda insan dostunu ister meyhanede, ister camide, ister daha başka yerlerde görsün fark etmez, çünkü gördüğü onun dostudur.

Âlemleri, dünyaya geliş, gidişleri ve mertebeleri, tevhid nokta-yı nazarından şöyle anlatmak gerekir. Nebat, hayvan ve insanlık âlemleri birer mertebedir. Bunları, bir hamam veya hapishane olarak düşünmek de mümkündür. Bir ülkede hamam da, hapishane de olacak ve bunlara her zaman, kısa veya uzun süreli girip çıkanlar bulunacaktır. Bu giriş, çıkışlar bir kere olabileceği gibi defalarca da olabilir. Mertebeler veya âlemler de böyledir. Hayvan, hayvanlık âlemine gelmiş ve gitmişken, tekrar o âleme gelebileceği gibi, mertebesini değiştirip insan olarak da gelebilir. Bu geliş, gidişlerde tecelliyata dikkat etmek lazımdır. Tecelliyatta, herkesin parmak izi farklı olduğu için giden bir daha aynı parmak iziyle gelmez. Burada gelip giden aynı olmasına rağmen aslında ne gelen vardır, ne de giden. Ortada oluşan sadece bir adres değişikliğidir ki bu da parmak izleriyle belli olmaktadır. Olayı biraz daha iyi anlatabilmek için İdris Aleyhisselâm'ı ele alalım. "İdris Peygamber çok riyazat yaptığından sırf ruh olmuş ve ölümünden dört asır sonra İlyas olarak tekrar gelmiştir" denir. Bu söylemdeki İdris'i müderris olarak genelleştirerek kabul etmek ve İdris olarak vermeye başladığı dersleri dört asır sonra, Baalbek şehrinde İlyas olarak gelip devam ettirmiştir diye anlamak gerekir. Giden, aynı parmak iziyle bir daha geri gelemeyeceğine göre, olaya şahsi olarak bakmak mümkün değildir. Burada sadece bir elbise değişikliği olması bahis konusudur. İdris elbisesi çıkmış, yerine

İlyas elbisesi giyilmiştir. Yani tekâmül bir elbise değişikliğiyle kendini belli etmiştir.

İdris Aleyhisselâm çok bilgiliymiş. Onun için semaya yükselmiştir deniyor. Her insan bilgisi oranında yükselir. Siz de bu sohbetleri dinleyerek yükseliyorsunuz. Bu yükselme, ruhun yükselmesi, kişinin insan olması demektir. Zaten miraç denen olay da budur.

"İdris Aleyhisselâm terzidir, hülle biçer" derler. İdris'in İlyas olarak geri gelmesi *"Müminler ölmezler, dünyadan ahirete intikal ederler"* hadisi ile açıklanmaktadır. Bu gidiş, gelişler maddeten kâinat ile insan, manen de gönül ve insan arasında cereyan etmektedir.

Bu olay, aslında bir açılıp bir kapanma yahut bir genişleyip bir daralma yahut toplanma şeklindedir. Tıpkı med ve cezir, nefes alıp verme gibi... Bu değişiklikler aslın değerini etkilemez. Adı toplanıp özet haline geldiğinde "Kur'an", genişleyip tefsir edildiğinde, yani görünür hale geldiğinde ise "Furkan" olur. Nasıl toplanıp Kur'an olduğunda küçücük bir insanda bulunur ama değeri yine aynı olursa, genişleyip kâinat olduğunda da yine aynı olarak kalır. Toplanıp insanın içine girmesiyle "İnsan ve Kur'an ikiz kardeş" olur. Bu toplanıp genişleme veya Kur'an ve Furkanlaşmanın hududu yoktur. Furkan olduğunda koca kâinatken de değeri aynıdır, Kur'an olup özetlendiğinde de... Zaten âlem bundan ibarettir ve tüm olagelenler bu ikisi arasındaki keyfiyetlerden ibarettir. İşte hayat-ı ebedi denen de budur ve bunun ne önü vardır, ne de sonu... Ölüp dirilme dediğimiz de bu, yani bir genişleyip bir daralmadır ve buna da ebedi hayat denmektedir. Sırf ölmek ve sırf dirilmek yoktur. Bu keyfiyet, kiminde göz açıp kapayacak kadar kısa bir süre içinde, kiminde ise milyonlarca senede gerçekleşmektedir. Ama sonuç her ikisinde de aynıdır. Fark kıyasta göze çok görülmektedir. O halde çok da yaşasak, az da yaşasak sonuç değişmeyecektir.

Bu gidiş, gelişlerde, gidenlerle gelenler arasında bir endüksiyon olur ve bu da kendini his âleminde belli eder. Bazıları "Ben evvelce dünyaya gelmiştim, mezarım şurasıdır, o zamanlar şunlar olmuştu, bunlar olmuştu, şurası şöyle, burası böyley-

di" deseler bile, ikinci gelen o ilk gelen değildir. Zira, tekâmül sırasında mutlaka elbisesi değişmiştir. Bu gidip gelmeler sonundaki tekâmül, kemâle erdirir. Yukarıda kemâle gelen, aşağıda zevale uğrar. Kemâle gelen de, zevale uğrayan da O'dur ve sonuçta iş tamamen sevgiye ve muhabbete dayanır.

Allah'ın ne şeriatı tükenir, ne de hakikati... Çünkü, şeriat dışı, kılıfı, kabuğu; hakikat ise içi, lübbü, özüdür. Bunun ikisine birden marifet denir. Tarikat ise şeriattan hakikate geçiş yolu yahut kabuğun kırılmasıdır. Bu kabuğun kırılması her şeyi sahibine, yani Allah'a vermek demektir. İnsan, merhamet ettiğini söylese bile, aslında merhamet eden Allah'tır. Zira Allah, kâinatı merhametiyle kuşatmıştır. Bir hayvana, yavrusunu beslemesini, büyütürken korumasını, onu taşımasını ve ona bildiklerini öğretmesini sağlayan o içgüdüyü veren kimdir? Nasıl insanda bedensel yaşamın ahenkli gitmesini sağlayan hipofiz beziyse ve bu bez, tüm bedensel yaşam fonksiyonlarını salgıladığı hormonlarla kontrol ediyorsa, Allah da kâinatı nuruyla bu şekilde kontrolü altında tutmaktadır. Bu işi de müspet ve menfi iki kutupla idare etmektedir. Ama müspet olanı, yani merhameti, menfi olana daima üstündür. Müspet olan görünmeyendir. Görünense menfidir ve yoktur. Onun için görünen Lâ'dır.

"Bana dua edin size icabet edeyim" <40-60> hem içte hem de dışta geçerlidir. Örneğin, bir hasta iyileşmeyi içten istediği gibi, bir doktora gitmek suretiyle dıştan da isteyebilir. O hastayı içten iyileştirecek olan da, dıştan doktor olarak iyileştirecek olan da, Hakk'tan gayrı değildir. Doktor olarak görünen de Hakk'tır. Çünkü O'ndan gayrı bir şey yoktur... İşte, tevhid anlayışı bunu böyle bilmeyi gerektirir.

İnsanların tevhid ilminin tahakkuku için yaptıkları çalışmalara ve geçirdikleri aşamalara "seyr-i sülûk" denir. Sülûke girenlerin, gelişim esnasında, her mertebede değişik düşünce ve huy sahibi olmaları, eski mutasavvıflarca "semâ" diye isimlendirilmiştir. O safhadaki fikrî aydınlığa ise "O semânın güneşi" denmiştir.

Bir insan, tahakkuk etmeden önce "Ene" derse, gaflette de-

mektir ve zamanı gelince, o "Benim" diyenin hiçbir şey olmadığı meydana çıkar. Yerin altı, gelip "Benim" dedikten sonra gidenlerle doludur. Ancak tahakkuk ettikten sonra "Ene" diyenler, büyük zâtlar oldukları halde zâhirde bir şey görünmediği için, şeriat erbabınca yadırganmış ve beşeri kisve varken Allah olunamayacağı için yok edilmişlerdir. Çünkü Allah'ta yemek, içmek, uyumak gibi acziyet gösteren hiçbir şey yoktur. Âyet-ül kürsî'de *"Onda uyku ve uyuklama yoktur"* <2-255> denmektedir. Bu nedenle insan Allah olamaz ama Allah'sız da değildir. Onun için burayı çok iyi bilmek ve anlamak lazımdır. İnsan olarak Allah'sız olmadığımızı bildirmek için Allah'a layık kul olmak gerekir ki bizden beklenen de budur.

TEVHİDDE NELER VARDIR?

Tevhid maddeyi de, mânâyı da içerir. Sadece mânâya dönüp maddeyi inkâr etmek doğru değildir. İnsana her ikisi de lazımdır ama her ikisinin de sahibinin bilinmesi şartıyla...

Bekâya geçiş Allah'ın bileceği bir şeydir. Burası fenâ âlemidir ama aynı zamanda bekâya geçiş yeri olduğu için bir berzahtır.

Kâinatta ne varsa hepsi tevhidin içindedir. Tevhid de vahdet ehli insanlar içindir. Aklı olmayan hayvanlar tevhidi anlayamazlar. İnsanlardan da kendini bilmeyenlerin tevhidi anlamaları, bilmeleri mümkün değildir. Onun için böylelerine "Surette kalmış" denir. Bu durum, yemek için alınan kabak çekirdeğinin içinin boş çıkmasına benzer. Kabuğu vardır ama içi boştur. İşte, surette kalmış insanlar da böyledir. Dıştan bakılınca insan gibi görünürler ama içleri boştur. Sadece kabuktan bir şey çıkartmak mümkün olmadığı için aranan içtir. Ama o içteki özün olabilmesi için kabuğun şart olduğunu da unutmamak gerekir. Çünkü o suret dediğimiz kabuk olmazsa hava mesabesinde olan akıl, ilim, ruh gibi unsurların bilinme imkânı ortadan kalkar. Onun için "İlim maluma tabidir" denmiş ve malum olmadığı takdirde ilmin bilinip öğrenilemeyeceği anlatılmaya çalışılmıştır.

Tevhidin içinde her şey bulunduğuna göre iyilikler gibi, kö-

tülükler de olması tabiidir. Fark ü temyize gelmiş ve gerçek Müslüman olabilmiş kimseler, iyi ile kötüyü tefrik edebilirler. Nasıl yirmi dört saatlik bir günde gece karanlığı da varsa, bir bütün olan tevhidde de iyi ile birlikte kötü de bulunacaktır. Eğer kişide azıcık gönül varsa o, kendi yaptığının iyi mi, kötü mü, gönül yapıcı mı, yoksa gönül kırıcı mı olduğunu bilecektir. Eğer gönül yoksa, o kişi buz olup kalmış demektir ki ona "Taşlanan şeytan" demek pek yanlış olmaz.

Evvelce bahsedilen hayal âlemi aslında tevhidin dışında değildir. Kâinatta hiçbir şey kaybolmayacağına göre, kayboldu zannedilenlerin bir yeri olmalıdır ki orası hayal âlemidir.

İnsanlar, kaybettikleri bütün yakınlarını, çocukluklarından itibaren geçirdikleri tüm yaşamlarını, gözlerini kapatıp bir anda hayallerinde canlandırabilirler. Hayal âlemi bir hafız gibi bunları ezberinde saklar.

Kâinatta veya dünya âlemindeki olaylar hafıza dediğimiz hayal âleminde nasıl saklanabiliyorsa manevi, enfüsî yahut iç âlemi ilgilendiren olaylar da aynı şekilde saklanabilmektedir. Ama amaç, örneği kapmak, yani hayalden kurtulup öze geçmektir. Esas ise kişinin ya olduğu gibi görünmesi ya da göründüğü gibi olması ve bulunduğu mertebenin hakkını vermesidir. Bu da düğümlerden kurtulup huzur içinde yaşamak, dünya ve ahiretini düzene sokmak demektir. Her namazda selam vermeden önce *"Rabbim dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver ve ateş azabından esirge"* <2-201> denmesinin sebebi budur. Ama bu söz sadece namazda söylenmekten başka bir işe yaramamakta, yani fiiliyata geçirilmemektedir.

TEVHİDİN OLUŞUMU

Kelime-i Tevhidde Lâ da vardır, İllâ da ama bekâda Lâ yok, sadece İllâ vardır. Burası, Lâ ile İllâ'nın arası, köprüsü yahut karıştığı yerdir. Lâ kul, İllâ Allah, ilâhe ise kâinattır ve böyle olduğu için de bir zamanlar aşk tanrıları, harp tanrıları, bilmem ne tanrıları gibi bir sürü tanrı oluşturulmuş ancak günümüzde artık ilahelik (çok tanrılılık) devresi kapanmıştır.

Tevhid, Hazret-i İbrahim'le başlamıştır. Bu sebeple kendi-

si tevhidin babası sayılır. Hazret-i İbrahim'den evvel de tevhid vardı ama gizliydi. Böyle olduğunu Peygamberimiz *"Ben Âdem'in hamurunda vardım"* diyerek bildirmiştir. Yani tevhid, Âdem'de de vardır ama onun zekâ gelişimi bunu anlayamadığı için gizli kalmış, zekâ gelişimi İbrahim'de yeterli seviyeyi bulduğu için, meydana çıkmıştır. İbrahim yıldızları, ayı, güneşi makbul tutmuş ama her birinin battığını görünce *"Ben batan şeyleri sevmem"* <6-76> ve *"Ben yüzümü semaları ve arzı yaratana hanif olarak çevirdim ve ben müşriklerden değilim"* <6-79> diyerek, mutlaka her şeyi Yaratan'ı düşünmek lazım geldiğini, her şeyi O'nun yaptığını (Lâ faile illallah), tüm sıfatların O'nun olduğunu (Lâ mevsufe illallah) ve tüm bedenlerin sahibinin de Allah olduğunu (Lâ mevcude illallah) kabul ve idrak ederek, tenzihte bir Allah mevcudiyetini anlatmıştır.

Görünmez âlemde olanı tam mânâsıyla bilebilmek için şahadet âleminde O'nu bilmek, yani bu âlemde de Hakk'tan başka bir şey mevcut olmadığını idrak etmek gerekir. Şahadet âleminde görünenler Hakk'tan gayrı değildir ama bunlar teşbih olduğu için gelip gidicidirler. Tenzihteyse gelip gitme olmaz. O, tek varlık, tek Hakk'tır. Teşbih âlemi, geliş gidişli olduğu için Allah'ın hayal âlemi veya gölgesi olarak anlaşılmalıdır. Kendini gösterdiğinde gölge ortaya çıkar, kendini çektiğinde ise kaybolur. Gölgenin meydana çıkmasına doğum, kaybolmasına ise ölüm denir. Bu sebeple işin aslını bilenler "Gölgeye değil, asla tapın" derler. Burası çok dikkatli olunması gereken bir yerdir. Çünkü bu noktada aldanıp "Hepimiz Allah'mışız, bildik. Sen bana, ben sana taptım" dersek putperest oluruz. "Ben sana taparım ama o taptığım sen değilsin, senin gönlündekidir çünkü herkesin gönlündeki O'dur" dersek, o zaman gerçeği ifade etmiş oluruz. Hepimizde mevcut olan tek varlık O'dur. Bu beden dediğimiz görüntü ise O'nun elbisesidir. Her birimizin bedeni o gerçek varlığın ayrı birer elbisesidir. Bu elbise bir hayaldir. O'nun vücudu değildir. Burayı çok iyi düşünmek ve anlamak gerekir.

Biz, o vücut elbisesinden kurtulur ve her şeyi Allah'a bırakıp bekâya girersek, o zaman Hakk bizden istediği gibi işleme-

ye başlar. O'nun bu işleyişine peygamberlerde "mucize", velilerde ise "keramet" denir. Mucize ve kerametleri yapan hayal değil, o hayalden işleyen gerçek varlıktır. İşte *"Attığın zaman sen atmadın"* <8-17> denen mesele budur. Bu nedenle hiç kimse kendini oldum sanmamalıdır. Kul, ancak "Öldüm" diyebilir.

Şu anda biz biliyoruz ki olmak için bir serencam geçirmek gerekir. O serencam gelir ve geçer. Orada daimi olarak kalınmaz çünkü herkesin bu âlemde de ayrı bir görevi vardır.

Geçirilecek serencam için Allah'tan ümit kesilmez. *"Benim rahmetimden ümit kesmeyin"* <39-53> dediği için istediği anda kendini gösteriverir. Bu hususta kadın, erkek ayırımı da yapmaz. Ne kadın evliyalar gelip geçmiştir bu âlemden...

NASIL ULAŞILIR?

Tevhid, bilen için zevk, bilmeyen içinse derttir. Çünkü bilmeyen, sadece lafında kalır ve o lafı günde yetmiş bin kere tekrarlayabilmek için sıkıntı çeker. Ama bilen, onun içinde yaşayıp derdinden kurtulur. "Ekmek ekmek" demekle karın doymayacağı gerçeğinin bilinmesinde fayda vardır. Gerisi boş laftır.

Tevhidin zevkine varabilmek için orta düzende gitmek gerekir. Çok bilgili olanlar, çevrelerindekilerle iletişim kurmakta ve konuşacak insan bulmakta zorluk çektikleri için zevkten yoksun kalır ve içlerine kapanırlar. Çünkü etraflarındakilerin konuşmaları ve zevkleri onların beklentilerine cevap vermez. O zaman de etraflarındakilerden zevk almaz olurlar.

Peygamberimizin, kendileri Ahad'dan gelmiş olduğu ve her şey kendinin olduğu halde *"Rabbim ilmimi ve anlayışımı artır"* deyişi, bu âleme ait bir dilektir. Zaten bu âleme teşriflerinin nedeni de zevke varabilmekti...

Ahadiyet âleminin bütûna çekilmesi ve Ahmed'in zuhura gelip Muhammed olması budur. Onun için "Elhamdülillah", "El zuhuru lillâh" demektir.

Adamın birine "Gökteki ayı nasıl görüyorsun" diye sormuşlar. "Şu leğende görüyorum" cevabını alınca "Ensende kan çıbanı mı var" demişler, denir. Bunun anlamı, "Niye başını kal-

dırıp onu yerinde görerek zevkine varmıyorsun"dur. O'nu gerçekliğiyle zevk edebilmek için basiret gözüyle görmek gerekir. Basiret gözü ise bildiğimiz gibi ilim gözü, idrak gözüdür. İdrak gözünün açılabilmesi için kişinin feraset sahibi olması icap eder ki bunun halk arasındaki adı "deha"dır.

Dehanın sonu yoktur. Bu nedenle burada Allah, kendisi yardımcı olup yek vücut olmayı sağlar. Çünkü başka bir yolu yoktur. Nitekim, Hazret-i Peygambere miraçta *"Dur ya Muhammed"* hitabının gelmiş olması, bu sonsuzluğu belirtmektedir. Bunu, bir ışığın sonsuzluk âlemine uzanmasına benzetmek mümkündür. Işık uzanır, uzanır, sonunda görünmez olur. Bize göre ışık için son, görünürlüğünün son bulduğu noktadır. Ama bizim göremediğimiz noktadan sonra ışık yine sonsuzluğa uzanmaya devam edecektir. Miraçtaki olay da idrak hududunun sonuna gelinmesidir. Buraya geldiği için *"Kıf ya Muhammmed"* (Dur yâ Muhammed) denmiştir. Esasında bu hitap da kendinden kendinedir. Namaz ve Kur'an da burada verilmiştir.

Ân, yaklaşmaktır. Bütün ibadetler yaklaşmak, kendini kendinde, yani kâinatın özetinde bulmak için verilmiştir ki burası cem-ül cem mertebesidir. Bu makamda iç, ahadiyet; dış ise samediyettir. Bunun daha ötesi yoktur. Orası, doğmanın ve doğurmanın olmadığı *"De ki: o Allah birdir. Allah sameddir. Doğmamıştır, doğurmamıştır. Ve O'nun hiçbir eşi de yoktur"* <112-1, 2, 3, 4> noktadır. Bu, eşiti, çeşiti olmayan vücutsuz bir vücuttur. A'mak-ı Hayal'de "Ey vücud-u bivücud, malumsun ama bilinmezsin, marufsun ama görünmezsin" denen yer burasıdır. Burada olana "O'dur" dense de hatadır, "O değildir" dense de... Bu ikisinin arasında bir yol bulmak gerekir ki bu da beynettenzih vetteşbih diye bilinir ve dinimizin yoludur. Bu yolda bir âlem vardır ki oraya ne melek, ne de başka bir şey girebilir. Buralar zevk edilebildiğinde, en güçlü dünyevi zevk olan şehvet bile bunun yanında sönmekte olan bir mum ışığı gibi kalır. İşte "tevhid zevki" denen de budur.

Bu zevke varabilmek için letafet alemine geçmek gerekir. Bu geçişte şehvet büyük bir perde oluşturur ve şehvet perdesini

aşmadan letafete geçilemez.

Hazret-i Peygambere furkan değil Kur'an nazil olmuştur. Furkan fark âlemi, ayrılık âlemi, dış âlem demektir. Kur'an'da ise kurbiyet, birlik vardır. Birlik, bin kişiyi bir görmek yahut tasavvufi tabiriyle kesrette vahdeti bulmak amacını güder. Burada "Bir" denen, esas varlık olan Allah'tır.

Allah'ı bir elmas olarak düşünecek olursak, bu elmasın, karınca ve insan dahil, her şeyde var olduğunu bilmek gerekir. Herkeste mevcut olan bu elmas kiminde işlenmiş, kimindeyse işlenmemiş durumdadır. Elması işlenmiş olanlar, dünyada da, ahirette de pırıl pırıl parlayıp dururlar. İşlenmemiş olanlarsa, bir üstadını bulup işletirlerse, onlarda da aynı parıltı görülmeye başlanır.

O elmas, hamken ağırlık yapmaktan başka bir işe yaramaz ama bir kuyumcunun eline geçer de işlenirse, ondan neler neler olur... Yüzük olur, küpe olur, kolye olur ve o zaman da değerini bulur.

Ehl-i cehlin laf-ı davadır bütün âlâyişi
Arifin, âsar-ı fazlın gösterir her bir işi
Şüphesiz kıymet verir elmasa fer-i tâbişi
Bir eser lazım vücut ispatına yoksa kişi
Kuş değildir uçsa da balâlara Anka gibi

denmesinin nedeni de budur.

Tevhid, kitap okumakla öğrenilmez. Çünkü kendini bilmeyen, okuduğundan da bir şey anlamayacaktır. İnsana kendini bildiren "mürşit" adı verilen canlı kitaptır. Kendini bilen bir kimseyse kendisi kitap olup kendi kitabını okuyacağı için başka kitaba ihtiyaç duymayacaktır. Bu, yolu bilen bir insanın, kılavuza ihtiyaç duymaması gibi bir durumdur. Bu durumu anlatmak için *"Erbab-ı kemal pişüvayı neyler / Şehrahı bulan rehnümayı neyler"* denmiştir.

Onun için, tevhid ilmi insanın kendi içinden çıkacaktır ama mertebe mertebe... Bunu bir trene benzetmek mümkündür. Kalkar, gider. Gidiş yolunda değişik istasyonlar ve her istasyonda da mertebe mertebe bildiriciler vardır. Yolda kalmak yoktur. Düşe kalka da olsa yola devam edilecektir. Yola çıkan,

şarkıdaki gibi "Kapıldım gidiyorum bahtımın rüzgârına" deyip yoluna devam eder. Çünkü yola çıkan, kendine varlık veren değil, gerçek varlığın bir azasıdır ve o gerçek varlığın isteğine göre hareket etmektedir. Ancak diğer yönden bakıldığındaysa kendisidir. Bu nedenle *Lâ* ile *İllâ* bir yönden ayrı, diğer yönden aynıdır. Bu durum tıpkı atom yapısını andırır. Nasıl atomda, çekirdek ve elektron esma yönünden farklı olduğu halde atom olarak bir bütünse, bu da öyledir. Müspetlik ve menfilik bunda da atomdaki gibi kaybolmaz ve insanda dişilik ve erkeklik olarak tezahür eder. Hayatın sırrı da buradadır. Böyle olunca da bir yandan bakıldığında İllâ (bütün) olan insan, diğer yandan bakıldığında tıpkı atom gibi iki unsura (müspet ve menfi) ayrılır.

İnsan, mesut olabilmek için yukardaki iki durum arasındaki farkı görüp ona göre davranmak zorundadır. Bu durum aynen evliliğe benzer. Evlilikte kâh erkek kadının, kâh kadın erkeğin sözünü dinler ve birlikte geçinip giderler. Burada önemli olan bu uyumu gönül kırmadan sağlayabilmek ve beraberliği devam ettirebilmektir.

Cennette olanların ayda bir Cemalullah'ı göreceği söylenir. Bunun anlamı, insanın, gönlündekine yaklaşmasıdır. Tevhid sadece yazılıp ezberlenerek idrak olunamaz. Böyle yapılması taşıma suyla değirmen döndürmeye benzer. Önemli olan, insanın içindeki kaynağı faaliyete geçirip fışkırtmaya başlamasıdır. Mürşidin asıl amacı budur. Not tutmak veya söylenenleri yazmak, bir başlangıçtır. Âyetullah'tan, yani Kur'an'dan daha güzel söz söylenebilir mi? Tabii hayır ama o bile yazılı olduğu halde insanlara yetmiyor, onlarda beklenen etkiyi göstermiyor. Bu etkinin görüldüğü yer mürşittir. Mürşit çevresine baktığında her yüzde kendini görmektedir. Müritler ne zaman kendilerini mürşitte görürlerse, o zaman sen ben, ben sen olarak birliğe ulaşmış olurlar ki işte tevhid veya birlik böyle meydana gelir. Yoksa tevhide ulaşmak, çoğunun zannettiği veya yaptığı gibi içinde yetmiş bin tane nohut bulunan bir çuvalı yanına alıp yetmiş bin kere "Lâ ilâhe illallah" demek değildir. Evet, bu da kötü bir şey değildir ama çocukça ve bilinçsiz bir uy-

gulamadır. Amaç, bir şeyi bilerek yapmak ve onun gayesine ermektir. Bunun için de hayat mektebinde okumak, tevhidi hayata geçirip onun içinde yaşamak lazımdır.

"Hayat bir okul, bil ki neler öğretir" diye başlayan rubaide anlatılmak istenen budur. İnsan hayatının da tatlı ve acı zamanları olacaktır ama ne olursa olsun, müritler, ehl-i cennet gibi en az ayda bir kez mürşitlerini görüp ziyaret etmelidirler. Çünkü mürşit bakışlarında feyz-i mukaddes denen, görünmez bir nevi lazer ışını vardır. Bu, mürşide feyz-i akdes olarak gelir ve ondan feyz-i mukaddes olarak çıkar. İşte, huzur-u cemal denen mesele budur. Sonuç, dünyadayken ahireti bulmaktır. Ahiret dünyadayken bulunduğunda oraya göç edildiği zaman insanın acemilik çekmesi engellenmiş olur. Peygamberimizin "Ümmetim" dediği aslında kendinden başkası değildir.

İşin gerçeği böyle olduğu için kitap okuyarak tevhide ulaşılabileceğini zannedenler çok yanılırlar. Çünkü tevhide ancak içinde yaşanarak varılabilir ki bunun yolu de el tutmaktan geçer.

Ehl-i tevhid olabilmek için şüpheden kurtulmak gerekir. Çünkü bu kitap, yani ehl-i tevhidin kitabı, Kur'an'dır ve o da kendi ifade ettiği gibi *"İşte o şüpheye yer olmayan kitap"*tır <2-2>. Böyle olmasaydı insanı doğru yola götüreceğine dalalete sürükler, ikilem ve çelişkilerle uğraştırırdı. Tabii sonuçta da böylelerinin gideceği yer akıl hastanesi olurdu. Bu nedenle bazı noktalarda "Görevimiz Allah'ı bilmektir, Allah'lık yapmak değildir" diyerek sizi uyarırım. "Allah'ı Allah'tan başka bilen olmadığı" için kendimizi bilmeden onu bilmeye kalkarsak, sonumuzu baştan tayin etmiş oluruz.

Amaç birliğe ulaşmak olduğu için farklı kişiliklere sahip olan insanlar camilerde toplanır ve imama uyarlar. Bu yaptıkları zâhirî bir tevhiddir. Bir mürşide bağlananlarsa, terakki ettikçe kötülüklerden sıyrılıp ef'al, sıfât ve zât mertebelerine geldiklerinde kendileri ölmüş ve geriye Allah'tan başka bir varlıkları kalmamış olduğu için, gerçek tevhide ulaşmış olurlar.

Namaz kılmak, ancak sevgiyle yapılırsa bir anlam ifade eder. Yoksa borcumu eda ettim düşüncesi veya kılıyor densin

diye kılınan namazların hiçbir anlamı ve faydası yoktur.

İnsanın tevhide ulaşabilmesi için gördüğü her esmayı miraç ettirebilir hale gelmesi lazımdır. Bunun için de Allah'a sığınmak gerekir. Başka türlü tevhidin içinde yaşamak mümkün değildir.

Mürşidin insana vereceği, bir anahtardan ibarettir. Bunun bile püf noktaları vardır. Onun için bu işler dâd-ı Hakk'tır. İnsanda arananşa temiz yürektir.

İnsan, gayb âleminden şahadet âlemine gelmiştir ve buradan yine geldiği yere dönecektir. Gayb âlemi denen yer; görünmez âlem diye adlandırılan, insanın iç âlemidir. Bu âlemde insan her ân sevdiklerini görebilir. Örneğin her ân mürşidimizi görebiliriz çünkü o her ân aklımızdadır. O halde her ân bizimle birlikte demektir. Bizimle zevklenir, bizimle üzülür, kısaca bizimle yaşar demektir.

Benim zevkim senin zevkin / Benim cevrim senin cevrin
Beni sende, seni bende / Gören gözler olur hande
Budur tevhid, budur birlik / Bu birlikten olur dirlik

diyerek anlatmak istediğim gerçek budur.

Tevhid, insanın bir olduğunu, onu çok gösterenin kılıfı ve esma denen huylarının farklılığı olduğunu kabul eder. Bunlar adeta, ipekböceğinin kozası gibi, kişinin gerçek varlığını örtüp gizlemiştir. Kim bu kozayı delip çıkarsa iki kanatlı kelebek gibi olur.

Tabii, herkesin kozasını delmesi mümkün değildir çünkü ibrişim delik kozalardan değil, delinmemiş olanlardan elde edilir. Kâinatın dokunması için de sağlam kozalara ihtiyaç vardır. Kâinat bir halı gibidir ve Hakk tarafından tezgâhta dokunur. Bu sebeple insanın mütevekkil olması gerekir. Ehl-i tevhidin tevekkülünün güzel örnekleri vardır. Örneğin, büyük zâtlardan birinin çocuğu bir ağacın en yüksek dallarına tırmandığı sırada şiddetli bir rüzgâr çıkıp ağacı sallamaya başlayınca çevredekiler "Aman efendim şimdi düşecek" diye telaşlanırken o zât, "Hiç telaş etmeyin, Allah, yaptığını tutar. Ben onu Allah'ın kollarına teslim ettim. Telaşa gerek yoktur" diyerek tevekkülünün ne kadar kuvvetli olduğunu göstermiştir. Halk

arasında da "Tevekkülün gemisi batmaz" diye bir tabir vardır ve doğrudur. İnsanlar maddeyi görebildikleri için ona inanır, göremedikleri mânâya inanmakta zorluk çekerler. Halbuki mânâ maddeden daha yüksek ve daha sağlamdır. Zira, maddeyi yöneten mânâ, yani göze görünmeyen âlemdir. Bu mânâ bizi, mıknatısın etki alanına giren demir tozlarını kendine çekip oynatışı gibi oynatmaktadır. Biz o gücü göremediğimiz için ondan sıkılıyor ve korkuyoruz.

Kelime-i Tevhidi sözle söylemek değil, bizzat yaşamak lazımdır. Eğer böyle yapılmaz ve sözde kalınırsa, o zaman insan, "Sözü insan olur amma özü insan olamaz" denen duruma düşer. Bu duruma düşmek istemeyen bir kimsenin dünyevi işlerde olduğu gibi, tevhidde de meleke kesbetmesi lazımdır. Bu en büyük melektir ve bizim vücud-u mevhubemizdir. Manevi bir vücut olduğu için de melekler gibi yemekle, içmekle ilgisi yoktur. Eğer onu istediğimiz şekilde bir insan halinde tutabilirsek, o zaman her şeyimiz yoluna girmiş olur. Çünkü artık uhrevi işlerimizi o yapacaktır. Onun için tevhidde çalışma, meleke kesbedinceye, melekler doğuncaya kadar devam ettirilmelidir.

Tevhide ilim yoluyla ulaşmak çok zordur. Çünkü tüm dinleri, dini ilimleri (Arapça, fıkıh, tefsir, Hadis vs.) ve dünyevi ilimleri bilmek gerekir. Bunları öğrendikten sonra da tahakkuk etmek lazım gelir. Hepsini gerçekleştirdikten sonra insan içine çıkılabilecek hale gelinir ki onlar arasında da hatalı yollara sapmalar olabilmektedir.

Konuşulan kişiler içinde kabil-i Hakk olanları ayırmak iyidir ve onlara yapılmış bir iyiliktir. Karşı çıkanlarla hiç münakaşaya girmeksizin "Allah bunu da böyle yaratmış" deyip öyle bırakmak icap eder.

Tevhidi sadece akılla halletmeye kalkmak insanı berbat eder. Ama insan çok çalışır ve bu hususta meleke kesbederse, Hakk onun işlerini meleklere yaptırmaya başlar. Zaten halk arasında "Meleke kesbetmiş" diye nitelendirilen durum da bundan başka bir şey değildir.

Kişinin meleke kesbetmesi, sadece fiili olarak yapılan işlere münhasır değildir. İnsan, çalışa çalışa tevhidde de öyle bir

hale gelir ki hiç düşünmeden ve hiçbir kitaba bakmadan her sorunun cevabını doğru olarak vermeye başlar. Bu duruma gelen bir insan kendisi kitap olmuştur.

Tevhide iki yolla ulaşılabilir. Bu yollardan biri kurb-u feraiz, diğeri kurb-u nevafildir. Kurb-u feraiz Hakk'ın kula yaklaşması, diğeriyse kulun Hakk'a yaklaşmasıdır. Bunları evvelce de anlatmıştık.

Hakk'ın kula yaklaşması *"Dilediğini yapar"* <85-16> hükmünce olur ve bunda kâfir veya mümin ayrımı yapılamaz. O, bildiğini yapar.

Kurb-u nevafil, yani kulun Allah'a yaklaşmasıysa kulda bir aşk, bir kaynama ile başlar. Allah da bu durumu bildiği için *"Bana bir karış yaklaşan kimseye ben bir arşın yaklaşırım, bana bir arşın yaklaşan kimseye ben bir kulaç yaklaşırım, bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim"* demektedir. Bu nedenle insan müteessir olmamalıdır. Kişiye nasip olmuşsa, o kimse gemiye veya kervandaki devesine biner ve kaptan ya da kervancı onu gideceği yere ulaştırır. Ancak burada insanın kendini kontrol etmesi şarttır ve bu hal Kur'an'da Hızır ve Musa hikâyesiyle şöyle anlatılmaktadır:

Musa, Hızır'a kendisiyle birlikte olma arzusunu bildirince Hızır, "Sen benim yaptıklarımı anlayamaz, işime karışırsın" diyerek bu arzuya karşı çıkar. Ama Musa karışmayacağına dair söz verince birlikte yola düşerler. Önce fakir bir adamın kayığına binip karşıya geçerlerken yolun sonuna doğru Hızır kayığı deler. Daha sonra yaşlı bir karı kocanın küçük oğullarını öldürür, daha sonra da gittikleri bir beldede, istedikleri halde yiyecek alamamalarına rağmen, orada yıkılmakta olan bir binanın duvarını sağlamlaştırır. Bunların her birinde Musa sebebini sormaya kalkar ama Hızır anlaşmalarını hatırlatınca sorusunu geri alır. Sonunda Hızır birlikteliğin devam edemeyeceğini söyleyip yaptıklarının gerekçesini şöyle anlatır: "Bu deldiğim gemi fakir insanlarındı. Gideceğimiz limandaki hükümdar, limana gelen sağlam gemilere el koyup, delik ve çürük olanlara dokunmuyordu. Bu sebeple deldim ki o fakirlerin gemisine de el koymasın. Öldürdüğüm çocuğun ana ve babası salih insan-

lardı. Ama çocuk büyüyünce ana ve babasına asi olup onları çok üzecekti. Onları, o sıkıntılardan kurtarmak için çocuğu öldürdüm. Bize ekmek vermeyen o köydeki duvara gelince; o yıkılmak üzere olan duvarın altında bir hazine vardı ve o hazine o evdeki iki yetim çocuğa aitti. Eğer tamir etmeseydim duvar yıkılacak, hazine meydana çıkacak, paylaşılacak ve çocuklara bir şey kalmayacaktı. Şimdi, çocuklar büyüyünceye kadar duvar ayakta duracak ve çocuklar rüştünü ispat edince yıkılacak. Sonuçta da hazine o çocukların olacak."

Âfaki olarak bu şekilde anlatılan olayların bir de *"Biz ayetlerimizi enfüste ve âfakta gösteririz ki onların Hakk olduğunu açıkça görüp anlayabilesiniz"* <41-53> hükmünce enfüsî izahı vardır ki ona göre de bahsedilen gemi insanın nefsidir. Eğer insan onu kendisi delmez veya mürşidine deldirmezse, nefs-i emmare denen hükümdar ona el koyup insanı mahrum bırakacak ve kendi istediğini yaptıracaktır.

Öldürülen çocuk, insanın kendi nefsinin yarattığı asi düşüncelerin mahsulü olan çocuktur. İnsanın içindeki ikinci çocuk ise "Veled-i kalp" dediğimiz ilahi çocuktur. Veled-i kalp insanı hidayete götürürken, diğeri şekavete sürüklemeye çalışır. Bu iki çocuk insanın vücud-u kisbîsinin yahut vücud-u müktesebesinin yarattığı çocuklardır. Mürşit olan Hızır, bunlardan kötü olanını öldürmüştür. Burada bahsedilen veled-i kalp, kişinin kendi mahsulüdür ve fikren oluşur. Fikren oluşan bu kalıtımsal çocuk, o kişinin, mürşidince aşılandıktan ve aşısı tuttuktan sonra, huylarının güzelleşmesiyle ortaya çıkan hünerli çocuktur.

Duvarın altındaki hazineye gelince: O, Allah'ın hikmet hazinesidir ve insan sinn-i rüşte ermeden, yani irşada memur duruma gelmeden verilmez. Hazine-i ilahi öyle herkese teslim edilen bir şey değildir. Rıza Tevfik'in "Darı değildir hocam, cami avlusuna saçamam" dediği, "Hikmet müminin kaybolmuş hazinesidir, onu nerede bulursanız alın" denen hazine budur. Bunu alın demek, irşada memur birini bulun ve onun irşadıyla sinn-i rüşte erin ki siz de başkalarına takdim edebilesiniz demektir. Zaten dünya da, dünya malı da, kâinat da bir toplanıp

bir dağılmadan ibarettir. Baba toplar, oğlu yer, oğlan toplar, onun çocukları yer. Onun için dünya bir toplanıp bir dağılma; bir varlık, bir yokluk âlemidir. İnsan hayatı bile bir nefes alıp bir nefes vermeden ibaret değil midir?..

Onun için insan olmak gerçekten zordur. Herkesin, mürşitlerin bile daima çalışması gerekir. "Bu olmuş, bu ermiş" veya "Ben erdim" demenin anlamı yoktur. Önemli olan olmak değil, ölmektir. Var olan Allah'tır. İnsan için önemli olansa, içinde Allah olan bir varlığın kendisine ihsan edilmesidir. Ancak o zaman O'na yaklaşılabilir.

Burası fenâ âlemidir, herkes doğmuştur ve ölecektir. Ama insan için O'na yaklaşmış olarak ölmek önemlidir ki ebediyet denen de budur. İnsan ölünce kaybolsa veya yok olsaydı, o zaman her şey çok kolaydı ve bu dünyada yapılıp edilenler, yenip içilenler insanın yanına kâr kalırdı. Ama en inanmaz görünenler bile "Allah yoktur" dedikleri halde, dünyada hiçbir şeyin kaybolmayacağını söylemekte ve böylece, bilmeden O'nun varlığını ikrar etmektedirler. Çünkü bu zuhur âlemi mânâdan zuhur etmiştir. İnsan da mânâdan zuhur ettiği ve *"Biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz"* <2-156> hükmü gereği aslına rücu edeceğine göre, demek ki, yine vardıkları yerde var olacaklardır. Ancak bu varlık keyfiyeti iki türlüdür. Birincisi, görünmezlik âlemindeki varlık; ikincisiyse görünür âlemdeki varlıktır. Bunlardan esas olan birincisi, yani görünmezlik âlemindeki varlıktır. İkincisi ise onun, bugün var ama yarın görünmeyecek olan fer'idir. İstanbul'daki mezarlıkları şöyle bir dolaşıvermek, bu söylediklerimizin doğruluğunu ispata yeter. O kocaman sarıklı mezar taşları üzerinde adları yazılı olanlar, yaşadıkları devirlerde pek çok şeyler yapmışlardır. Ama şimdi?..

Zaten düşünülecek olursa dünyanın, toprak üstündeki bugünkü nüfusundan çok daha fazla toprak altı nüfusu olduğu anlaşılır ki bu da insanın, madde âleminde bulunan görünmez mânâ olduğunu gösterir.

"Tavuk mu yumurtadan çıktı, yoksa yumurta mı tavuktan" sorusu, bu anlattıklarımızın tam olarak anlaşılamamış ol-

ması nedeniyle sorulmaktadır. Esas olan mânâdır ve bu mânânın kabuğa girip yumurta halini alması tavuğu meydana getirmiştir. Aynı şekilde, mânânın tohuma girmesi de ağacı oluşturmuştur.

KİTAPLARDA TEVHİD

Tevhidden bahsetmeyen dinî kitap yoktur. Her dinî kitap tevhidden bahseder. En başta da Kur'an ve Hadis kitapları... Bunları büyük velilerin kitapları takip eder. Bunların hepsi tevhidi anlatır ama hepsinin bir ortak özelliği vardır ki o da konuya mecazi bir elbise giydirmiş olmalarıdır. Örnek mi istiyorsunuz? İşte Filibeli Ahmet Hilmi Bey'in, A'mak-ı Hayali... Bir dağ varmış, adı Zirve-i Hîçî'ymiş (Yokluk Tepesi'ymiş). Bununla anlatılmak istenen, Kelime-i Tevhidin başındaki *Lâ*'dır.

Bütün dinî kitaplar böyledir. Kitab-ı Mukaddes veya Budizm'e ait olanlar da dahil, hangi dinî kitabı okursanız okuyun, hiçbirinde kötülük yapın, kötü iş yapın diye yazmadığını görürsünüz. Çünkü hepsi Allah kelamıdır. Müslümanlıkta fikrî bakımdan Allah'ın ihata-yı külliyesi tecelli ettiği için Kur'an'a eklenecek başka bir şey bulunmamaktadır. Eklenecek bir şey bulunamadığı gibi, O'ndan kaçılıp kurtulabilinecek bir yer de yoktur. Çünkü Allah, *"Her şeyi ihata-yi külliyesiyle kapsamış"*tır <4-126>. Bu noktada ancak kendinden kendine, yani kötü düşünceden iyi düşünceye kaçmak gerekir.

Allah, ancak sözle bilinip anlatılabildiği için Yohanna, İncil'inde O'nu kelam olarak nitelendirmiştir. Biz de "Kelam-ı Kadim" deriz. Peygamberden gelen kelama da "Kelam-ı Hadis" denir. Hadis tabiri de buradan kaynaklanır.

Kadim olan kelam nasıl oldu da Peygamberde hadis hale geldi? Kelam zâtta iken kadimdi fakat beşer kisvesine bürünen Muhammed'in ağzından çıktığında hadis hale geldi.

TEVHİDDEN KORKULUR MU?

Tevhidden korkulmaz çünkü tevhid çok zevkli, çok neşelendiricidir. İnsanlar, asıl kendilerinden korkmaktadırlar. Allah, gafûrürrahim olduğu için insanın "Ben günahkârım" diye

korkmaması gerekir. Çünkü korkmakla bir şey kazanılmaz. İnsan cesur olup atılmalıdır. Nitekim Mevlâna bu durumu anlatmak için "Kâfir olsan da gel, tövbeni yüz defa bozmuş olsan da gel, putperest olsan da gel" diyerek insanları tevhide davet etmektedir.

Burada anlatılanları günümüzün zekâ düzeyi yüksek insanlarının anlaması kolaydır ama tevhidin içinde yaşamak için sadece onu bilmek kâfi değildir. Biraz da gayret göstermek gerekir. *"İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur"* <53-39> ayet-i kerimesi bunu ifade etmektedir. Halk arasında da "Dede himmet", "Oğlum hizmet" şeklindeki kısa söyleşi aynı şeyi ifade eder. İnsanlar, her istediklerinin hemen oluvermesini bekler ama bu isteklerinin gerçekleşmesi için hiçbir gayret sarf etmezler. Biz burada ne kadar açıklarsak açıklayalım, bunları okuyanlar ne kadar öğrenirse öğrensin, uygulama olmadıkça bu bilgiler bir işe yaramayacaktır. Biz sadece "Şöyle yaparsan böyle olur" diye yol gösteririz. Okuyan, gereğini yapmazsa sadece laf ezberlemiş olur. İş, ameldedir. Örneğin, ben istediğim kadar "Ben saatçiyim" diyeyim. Önüme getirilen bozuk bir saati tamir edemezsem saatçi olmadığım meydana çıkar. Ama gerçekten çaba gösterip saatçiliği öğrenmişsem, o zaman saati tamir eder ve saatçiliğimi ispatlarım.

İnsan için önemli olan Allah'la işini uydurabilmektir. Bunun yolu kişiden kişiye değişir. Kimi züht yolundan, kimi aşk yolundan, kimi safiyetinden, kimi fedakârlık yolundan, kimi cömertliğinden bu daireye dahil olur. Tevhid, bir portakalın dilimlerine benzer. Bu dilimlerin hepsi bir bütün içinde bulunur ve tümüne birden portakal denir. "Allah'a yol canlıların soluğu kadardır" sözü bunun delilidir. Önemli olan bir kapıdan içeri girebilmektir. Hangi kapıdan girilmiş olduğunun önemi yoktur.

Kâinattaki her şey yuvarlaktır. İşte kan hücrelerimiz, işte yıldız dediğimiz küreler... Bunların yuvarlak oluş nedeni de devamlı olarak dönmeleridir. Dönen her şey yuvarlaklaşır. Dönüş sebebiyse aşk-ı ilahidir. Bunun delili de *"Hiçbir şey yoktur ki tesbih etmesin (yüzmesin)"* <36-40> ayetidir.

Bir şiirimde

Her nefis kendi kitabın okuyup ikan eder
Ger yaman, ger yahşi olsa her sözü ilan eder
Nefsini arif olanlar şüphesiz Rabb'i bilir
Kim ki Rabb'i bildi ol dem nefsini kurban eder.
Her tecelli rütbe-i Rabb'den zuhuru bulmada
Cümle esma o sebepten durmayıp devran eder
İrcii emriyle tekrar Rabb'ine raci olur
Var gibi zahir olanı lahzada pinhan eder

diyerek anlatmak istediğim durum budur. Burada ikan, yakınlık; yahşi, kolay; yaman, zor; kurban, yakınlaşmış; kurbiyet, yakınlık anlamında olduğundan, var gibi görüneni (Dikkat edilirse "var" değil, hayalden ibaret olduğu için "var gibi" tabiri kullanılmıştır) bir anda gizleyiverir denmektedir. Önemli olan bu hayal âlemini gözden geçirmektir. Zaten hayal olmasa biz yok oluveririz.

Aynı şiirin devamında

Kâmilin gönlünde devreyler bütün bu kâinat
Vâkıf-ı esrar olan arifleri hayran eder
Gâh celalî, gâh cemalî her zuhurat zevk için
Kim bu zevki etti idrak rahını âsan eder
Yok olup Kenzi Aziz'de var olunca Faniya
Ol ulu sultan-ı zişan ömrü cavidan eder

denmektedir. Aynı şekilde tevhidi açıkça anlatan bir başka şiirimde *"Vech-i pakinden nikabı kaldırınca dost heman / Iyd-i ekber oldu ol dem, çün göründü Hakk ayan"* denerek *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> ayetine atıfta bulunulmaktadır. Burada nikab, örtü, varlık örtüsü, rida-yı Kibriya'dır. O kaldırılıverince insanın basiret gözü açılır ve fesemme vechullah zâhir olur. Sonuç, Hakk'ın ayan ve ıyd-i ekber olmasıdır. Bu durumda artık oruç tutmak haramdır. Zira bayram olmuştur... Şiirin devamında

Hep mezahir nura gark oldu doğunca şems-i Hakk
Ebr-i zulmet zail oldu kalmadı bir şey nihan
Eyledik idrak hayal-i Hakk-ı Zât-ı mutlak'ı
Masdar-ı esrar-ı mânâ oldu kâmil bigüman

denmekle, hayalin aslı olan Zât-ı Mutlak'ın idrak olunduğu ve mânâ sırlarının çıkış noktasının İnsan-ı Kâmil olduğu anlatılmakta ve *"Birdir ol; kesrette bin bir ad ile yad olsa da / Cümle esma eylemekte bir müsemmayı beyan"* denerek de işin esası açıklanmaktadır. Buna göre Mevlâna'ydı, Abdülkadir Geylani'ydi, Yunus Emre'ydi diye bir şey yok, bir Allah ile bir derya vardır. Damlalar ayrıdır. Yani, mikrofondan söylenen birdir ama aynı ses farklı hoparlörlerden duyulmaktadır. Çünkü herkeste sadece O vardır ve O'ndan başkası yoktur.

Nokta-yı mutlak ahadtir. Vahidiyet kesreti
Sanma müfred, ferd-i cami oldu şeksiz kâmilan
Kim ki mir'at-ı Muhammed'te görürse Rabbi'ni
Başına kondu saadet tacı oldu mutlu can
Dost Aziz Kenzi'yle oldun ten ile can Faniya
Daimi bayram içinde buldun ömr-ü cavidan

diye devam eden bu şiirde de kâmilleri birer fert olarak değil, cihanı kapsayan birer ferd-i cami olarak görmek gerektiğine ve tevhidi bulmanın insana verdiği zevke işaret edilmektedir.

TEVHİDİN ZORLUKLARI

Dünyada hiçbir şey kolay elde edilmez. Her şey başlangıçta zordur. Elde edinceye kadar pek çok sıkıntılara katlanmak gerekir. Bu kural tevhid ilminin öğrenilmesinde de geçerlidir. Kolaylık, öğrendikten sonra başlar.

Ehl-i tevhid, çocuk terbiyesinde de kendini belli eder ve hiçbir zaman hırsını almak için çocuğunu dövmez. Çünkü çocuğun masum olduğunu bilir. Çocuk, dövülmeyi gerektiren bir hareket yaptığında da onu, ona zarar vermeyecek şekilde cezalandırır.

Tevhidi laf olarak öğrenmek kolay ama yaşamda uygulamak yahut başka bir tabirle, onun içinde yaşamak zordur. Aslında çok zor görünüp kolay veya çok kolay görünüp çok zor da olabilir. Tevhid, ateş gibi görünür ama cennettir yahut cennet görünür ama ateştir diye de tanımlanabilir. Bu hususa çok dikkat etmek lazımdır çünkü ahiret ile dünya birbirinin tam tersidir.

Tevhid zordur ve zorluğu da yine insanın kendinden, kendini tarh edememesinden (bırakamamasından), taksime yanaşmamasından kaynaklanır.

"Mal canın yongasıdır" derler. Doğrudur. Çünkü ağaç her zaman giden yonganın yerine yenisini meydana getirebilir. Bunun için ağacın suyunun kesilmemesi lazımdır. Su kesildi mi, ağaç gider.

Tevhidde var ile yoku bir tutmak gerekir. Bu iş kolay gibi görünür ama o kadar kolay değildir. Hazret-i Peygamber bile, Mariye'den olan oğlu İbrahim'in ölümünde mükedder olmuştur.

Tevhidin ahadiyet ve vahidiyet konularında çok şaşıran olmuştur. Bu noktada, görünene "Allah'tır" desen olmaz, "Allah değildir" desen yine olmaz. Çünkü ne aynıdır, ne de gayrı... İşte burayı anlatabilmek için "Özde aynı, gözde ayrıdır" diyorum.

Hepimizin özü birdir ve aynıdır. Çünkü O, *"Ona kendi ruhundan üfledi"* <38-72> diyerek hepimizde nefha-yı İlahi olduğunu söylemektedir. O halde hepimiz özde biriz. Bu nefhayı alıverdiği zaman bize "Öldü" deniyor ve bedenimiz, kendini meydana getiren unsurlara ayrılıyor. Yani, haşırdan neşre uğruyor. Bu noktada havayı, toprağı ve benzerlerini de diri olarak bilmemiz gerekiyor ki her şey yerli yerine otursun...

TEVHİDİ BİLMEYENLERİN DAVRANIŞLARI

Kendini bilen insan, tüm çalışmasının Allah için olduğunun bilincindedir. Kendini bilmeyense kendisi için çalıştığını zanneder ve kendini bir çalıştıran olduğunun farkında olmaksızın çalışmaya devam eder. İşte bilenle bilmeyen arasındaki fark budur.

Ehl-i tevhid bilerek, Allah için çalışır. Diğerleriyse kendileri için çalıştıklarını zannederek, bilmeden, Allah için çalışırlar.

İnsanlar, dünya zevkleri ve kendi menfaatleri için insanları yanıltmış ve tevhidden uzaklaştırmıştır. Bunu açıklamak için Kenzî Hazretleri *"Mezahible meşârib ihtilâf etti / Anınçün her biri bir yola gitti"* diyerek kiminin teşbihte, kiminin tenzih-

te kaldığını, buna karşılık beynettenzih vetteşbih olan tevhide kimsenin rağbet etmez hale geldiğini anlatmak istemişlerdir. Çünkü tevhid, bu ikisinin birleşme yeridir ve yolu da tenzih ile teşbih arasında vahdeti bulup *"Bizi dosdoğru yolunda ilerlet"* <1-5> dileğinde sebat etmekten ibarettir. Bunun daha basit bir açıklaması ise "İnsanın Allah'a niyazının havf ve reca arasında olmasıdır" cümlesiyle yapılabilir.

İnsanlar, aslını bilmedikleri için O'nun aynadaki görüntüsüne tapmaktadırlar. Tevhid açısından işin aslına bakılırsa, o asıl da bizdedir ama kalbimizde ve gizlidir. Kalıbımızda veya hayalimizde değildir... Onun için *"Kalp içinde sırr-ı zât / Kalbin aksi kâinat"* diyoruz. Biz, kâinattaki hayali de ayrı görmediğimiz için kâinatı kendimize ayna, yani karan yapıyoruz. Karanda kavga olmaz. Ama eviç ve hadid arasında, biri yukarda, diğeri aşağıda olduğu için çekişme olur.

Tevhidden haberdar olmayanlar, yaşantılarını evdi, arsaydı, paraydı, arabaydı diyerek tamamen hayal olan nesneler üzerine kurarlar. Bu dünyaya kimlerin gelip geçtiğini ve pek çoğunun da aynı şeylerle hayatlarını heba ettiğini hiç düşünmezler. Halbuki bir ân düşünseler, bu var zannettikleri şeylerin hepsinin gün gelip kaybolacağını ama bugün hayal diye nitelendirdikleri iç âlemlerinin aslında hakikat olup onlarla daima birlikte olacağını kabul etmek zorunda kalırlar ki bu da hayal denenin hakikat (yokun var), hakikat zannedilenin ise hayal (var görünenin yok) olması demektir. Kâinattaki tek Var'ın gerçeği, yani hakikati içte, kabuğu yahut hayaliyse dıştadır. Doğrusu bu olduğu için bunu böyle bilmek gerekir.

Tevhid yolunda aranan insanlıktır. İnsan, insanları birleyen olduğu zaman ehl-i tevhid olur. Böyle olunca da, karşısındaki kendisi olduğundan, komşusu aç olanın tok gezmesi günah addedilmeye başlanır. Çünkü aç gibi gördüğü komşu aslında kendinden gayrı değildir ve insanın kendini aç bırakması da vücuduna zararlı olduğu için günahtır. Bu sözü şeriat erbabı da aynen ama mânâsını bilmeden "Komşusu aç olana tok gezmek haramdır" diye söyler ve Peygamberimizin hadisi olduğunu belirtir. Hadisin aslı *"Komşusu aç yatarken kendisi tok olan biz-*

den değildir" şeklindedir. Bu hadis bize, tevhid dediğimiz birliği anlatmak için söylenmiştir. Bizim "Tevhid lafla değil bizzat yaşanarak öğrenilir" deyişimizin nedeni de budur, yapmaya çalıştığımız da budur... Biz, bir bütün olmaya çalışmıyor muyuz?..

Ehl-i tevhid, insanları birleyen kimse demektir. Bunu ispat için de birbirine yardım edip birbirinin ihtiyaçlarını giderirler. Bunu yapmayana ehl-i tevhid denemez.

Ehl-i tevhid olan, herkesi bir evin çocukları gibi görmeli ve kimseyi kıskanmamalıdır. Zaten O'na "Baba-yı âlem" denmesinin nedeni de budur. Hıristiyanlardaki muhterem peder anlayışı da buna benzer.

EHL-İ TEVHİDİN ÖZELLİKLERİ

İnsan ölmez. Ölüm hayvaniyet âlemine ait bir keyfiyettir. Ben "Fâniya ölüm fenâ buldu" derken bunu özetlemiştim. Ehl-i tevhid olabilmek için ölümü öldürmek şarttır.

Bir insan "Dünyaya çıplak geldim, çıplak gideceğim" düşüncesine ulaşırsa, o zaman tevhidi bulmuş ve ehl-i tevhide uygun hareket etmiş olur. Böylelerinin arkasından dünya koşturmaya başlar.

Ehl-i tevhid, sen ben, ben sen olmuştur. Bu birlikte gönül kıran, kendi gönlünü kırmış olur. İki testi birbirine vurulduğunda biri kırılırsa, diğerinde de en azından bir zedelenme, sır veya cidar çatlağı oluşur. Karşısındakini cehenneme sokan bir kimse de oraya önce kendisi girmiş demektir. Onun için ehl-i tevhid, daima zevk içinde yaşayıp güler ve hande eder. Allah bunu herkese nasip etsin!..

Zâhir uleması, Peygamberimizin daima gülümsediğini, hiçbir zaman kahkaha ile gülmediğini söyledikten sonra "Kahkaha atmak insanın kalbini karartır" diye ilave ederler. Gülmekten kalbi kararanlar, kendini bilmeyenlerdir. Allah'la işini kuranın gülmekle niye kalbi kararsın? Allah'la işini kuranın kahkaha bir yana, kalkıp göbek atmakla bile kalbi kararmaz. Bir insan dostuyla birlikte olup dostunu sevdikten sonra, niye bunun keyfini sürmesin?

Zevk, ehl-i tevhidin hakkıdır. Bunu önlemeye çalışanlar, ehl-i tevhidin bulduğundan daha fazlasını mı bulmuşlardır? İnsan dostunu, dostu da onu sevdikten sonra daha ne istenebilir?

Bu sevgi ve dostluğa ulaşabilmek için kelime-i tevhidin başındaki *Lâ*'yı çok iyi zevk etmek lazımdır. Bu da nefis, can, akıl ve beden dahil, her şeyi O'na verebilmek ve "Hepsi O'nundur" diyebilmekten geçer. Nefse ayrı bir varlık vermek başa belayı almak demektir. Sadece nefis değil, kâinattan kıl bile kalsa durum değişmez. Çünkü hepsi O'nundur. Bunu gerçekleştirmenin yoluysa zikirden geçer. Çünkü zikir, *"Zikredeni zikrederim"* <2-152> ayetinin uygulamasıdır.

Ehl-i tevhidin her gördüğü kendisidir. Bunu *"Tevhid ehli gayrı görmez gördüğü san kendisi / Kendine hizmet eder, hem kendinin efendisi"* diyerek anlatmıştım. "Ehl-i tevhidin kaşığının sapı bir metre olur" denmesinin nedeni de budur. Ehl-i tevhid kendini tenzih, karşısında gördüğünü de kendinin teşbihi olarak algılar ki bu durum âyât-ı muhkemat ve âyât-ı müteşabihat kavramlarının en basite indirgenmiş anlatımıdır.

Ehl-i tevhid olanlar, istedikleri takdirde, kendi çevrelerinde bir cennet oluşturabilirler. Bazıları bunu kendi muhitlerinde gerçekleştirmişlerdir. Örneğin, Mevlâna... Kendi camiasında musiki ve semayı ibadet vasıtası haline getirmiş ve kabul ettirmiştir.

Pek çok insanın açlıktan öldüğü ve onlardan kat be kat fazlasının sıkıntıdan kıvrandığı günümüzde, tümünün sıkıntısını giderip ölmesini önleyebilecek miktardan çok daha fazla bir meblağı, maalesef beşeriyet, insanları daha fazla öldürecek silah yapmak için harcamaktadır. Bu da Allah'tandır çünkü başka türlü gözleri doymuyor ve akıllanmıyorlar. Onun için bir ceza verilmesi gerekiyor ki akılları başlarına gelsin.

Kulluk esfeli sâfiliyn'de kalmaktır. Ehl-i tevhid olanlar da yine kul gibi görünürler ama onlar, eski kulluk hallerinden çıkmış ve kurban olarak âna yaklaşmışlardır. Kurban olmanın Kurb-u ân, yani O'na yaklaşmak demek olduğunu evvelce anlatmıştık.

İnsan ancak, Allah'ın malını Allah'ın dağıttığı gibi dağıtırsa ehl-i tevhid olabilir. Yoksa lafla ehl-i tevhid olunmaz.

Ehl-i tevhid için torba değil, heybe gereklidir. Çünkü torba tek gözlüdür ve insan bulduğunu onun içine atar. Heybe ise iki gözlüdür. Torba Arapçadaki Ayın harfine, heybe ise He harfine benzer.

Hüviyetin iki gözü vardır. Ayın'ın ebced değeri yetmiştir. Yetmişin yarısı otuz beş eder. Torbada tek göz olduğu için içinde ne olduğunu bilmek mümkün değildir. Rahmet atı gazap atını geçtiği için ayın'ın kırk ve otuz olarak ikiye ayrılması gerekir. Kırk, mim harfidir. Bunun yetmişe tamamlanması için ikinci gözün otuz olması icap eder. Kırklık gözün öne, otuzluk gözün de arkaya atılması lazımdır. Böylece iyi şeyler önde, kötü şeyler arkada toplanmış olur.

Ayın harfi insanı temsil eder. Onun için "Gel benim güzel ayın'ım" denir ama içinde ne olduğu bilinmez. Ayın meçhuldür, zira kafasının içinde ne olduğunu kendinden başkası bilmez. İnsanda iyilik de vardır, kötülük de... Torba ikiye ayrılıp mim'i öne alındığında, iyilikler önde toplanır. Lam istidat harfi olduğu için iyilik tarafına da, kötülük tarafına da çevrilebilir. Rahman da, şeytan da insanda olduğu için ehl-i tevhid insandan başka bir şeye bakmaz.

Ehl-i tevhid, zuhur âleminde şeriat, bütûn âleminde ise hakikat der. Ehl-i şeriat, şeriatın erkânına şeriat der. Ehl-i tevhid olan, ya Hakk için ya da karşısındaki için çalışır. Kendisi için çalışan ehl-i tevhid olamaz.

Ehl-i tevhid, yani marifet ehli, olaylara daima yukardan baktığı için şeriattaki bazı kurallara pek itibar etmez. Bu kurallardan biri kısas kuralıdır. Ehl-i tevhid nazarında Hakk'tan başka bir şey olmadığı için düşman kavramı da yoktur. Bu nedenle kimi kimden şikayet edebilir?

Bu durumu Nasreddin Hoca çok güzel anlatmıştır. Kendisi kadıyken bir gün birisi gelir ve "Filanca bana şöyle yaptı, böyle yaptı, ondan davacıyım" der. Hoca adamı dinler ve ona "Sen haklısın" der. Bunun üzerine davalı itiraz eder ve olayı bir kez kendi açısından anlatır. Onu dinleyen Hoca, ona da "Sen haklı-

sın" der. Bunu duyan karısı "Yahu Hoca bu nasıl karar, hem davacı, hem davalı haklı olur mu" deyince Hoca ona döner ve "Vallahi hanım sen de haklısın" der. Bu fıkra, ehl-i tevhidin olaylara bakış açısını göstermesi bakımından çok güzel bir örnektir.

Tevhid açısından her şey Hakk olduğu ve alt âlemlere, yani dünya hayatına hitap eden bazı şeriat kuralları bu mertebede geçerliliğini yitirdiği halde *"Hakk geldi batıl yok oldu"* <17-81> ayeti bize bunu anlatmaktadır. Dünyada yaşandığı için bu kurallara direkt olarak karşı çıkmamak gerekir. İrfaniyet de bunu gerektirir.

Allah'a inanmayan, Hakk'ı tanımayan şeytan olduğu için, şeriat kurallarının uygulanmasına karşı çıkmak, bu âlemde anarşiye sebep olacaktır. Bu yüzden ehl-i tevhid bu kuralların uygulanması hususunda şeriat ehlinin işine karışmamayı tercih eder.

Ehl-i tevhid olanlar alt âleme iner ve o âlemlerin iktizasını yerine getirmeye kalkarsa, o zaman daneyi bırakıp sap ve samanı yemeğe kalkmış gibi olur. Mürşitler, üst seviyelere böyle yükselineceğini bildiklerinden bazen, müritlerinin kusursuz olması için onların anlayamayacağı zorluklar ortaya çıkarıp titizlik gösterebilirler. Bunların örneklerini ilerde Mürşit ve Mürit bahislerinde vereceğiz.

"Hakk geldi batıl yok oldu" <17-81> deniyor. Bu ayete tevhid nokta-yı nazarından baktığımız zaman "Hakk'tan başka bir şey var mıdır ki firar edebilsin" sorusuna makul bir cevap bulmak gerekir. Bu cevap şudur: Batıl, var gibi görünenin adıdır. Hakk ise görünmeyendir. Onun için size "Var görünen yoktur, görünmeyen vardır" dedim. Hakikat vardır ama görünmez, görünen ise hayalden ibarettir, yani aslında yoktur. Hakikat ortaya çıktığındaysa hayalin kaybolması tabiidir.

Zâhir uleması *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> ayetindeki "Allah'ın yüzü" ifadesindeki yüz kelimesi insanı hatırlattığı gerekçesiyle bunu zât tabiriyle anlatmaya çalışırlar. Sıfât zâttan ayrı değildir. Zât denizin kendisi, sıfât da o denizin dalgalarıdır. Yoksa zât ayrı, sıfât ayrı, yani deniz ve dalgaları birbirinden ayrı yerlerde değildir. Dalgalar bizim

bedenimize tekabül eder. Öyle olduğu için bedenimiz gelip gidici ama ruhumuz bâkidir. Öldüğümüzde tıpkı denizin dalgası gibi denizden çıkıp yine denizde kaybolmuş oluruz.

Zâhir ulemasının zât ve sıfâtı ayırma nedeni insanı çok aşağı mertebelerde görmeleridir. Onlar insanı hep günahkâr olarak görürler. Gerçek öyle dahi olsa Allah, *"Kullarıma haber ver ben affedici ve merhametliyim"* <15-49 > derken son derece kesin bir ifade kullanmaktadır. Hattâ bir de *"Kullarım hiç günah işlemeseydi ben günah işleyen bir kavim yaratırdım"* demektedir. Bu da gösteriyor ki bizim günah işlememiz, kendi arzularımızdan çok, O'nun belli tecellileriyle olmaktadır. Bizim günah işlememiz, sevaba yönelebilmemiz için gerekli olmaktadır. Bu konuda tevhidde biraz daha ileri gidip şeytanın gerekliliğini söylemek de mümkündür. Zira şeytan olmasaydı biz Rahman'ı bulamazdık. Şeytanı biz yaratmadığımıza göre onun yaratılışında da bir hikmet aramak gerekir ki bu hikmet, zıtların birbirinin tanınmasında yardımcı oluşudur. Şeytan olmasaydı biz doğru yolu nasıl bulabilirdik?

Bu durum kuyumcunun mihenk taşı olmaksızın altının kaç ayar olduğunu bilememesine benzer. Altının kaç ayar olduğu, o kara taş sayesinde anlaşılır. O halde her şey yerli yerince yaratılmıştır ve hiçbir şeyi inkâr etmemek lazımdır.

İnsan için bilgi, kendini bilmektir. Kendini bilmeyene çocuk nazarıyla bakılır ve yaptıkları hoş görülür. Ehl-i tevhidin şeriat ehlini hoş görüşünün nedeni de, onlara çocuk nazarıyla bakıyor olmasıdır. Ehl-i tevhid, kâinatın mel'abe-i vahdet, yani oyun yeri olduğunu bilir ve orada oynayanları seyretmekle yetinir, yaptıklarını da hoş görür. Mezâhir âlemi denen bu âlemin hakikat değil, çocukların hayal âlemi ve oyun yeri olduğunu *"Şu dünya hayatı oyundan, eğlenceden ibarettir"* <47-36> ayeti bildirmektedir. Burada çocuklar oynayacaklar ve sonra her şeyi bırakıp gerçek evlerine döneceklerdir.

İnsanın esas evi, Allah'ın yanıdır. Oraya erişebilmek için mürşitler telkinde bulunmakta ve insanlara gerçeği öğretmeye çalışmaktadırlar. Bunlar Kur'an'ın sözleri olduğu için hepsi doğrudur ve söylenenler, ister istemez, günün birinde gerçekle-

şecektir.

Ehl-i tevhid, irfan sahibi olduğu için gönlünü bozmaz ve Allah'ın her şeyi yerli yerince yaratmış olduğunu bilip hiçbir şeyi tamamen yok etmeyi düşünmez. Bir ceviz ağacını örnek alalım: Onun verdiği tüm cevizleri alıp yağını çıkarabiliriz ama o yağdan tekrar bir ceviz ağacı meydana getirmemiz mümkün değildir. Yeni bir ağaç yetiştirebilmek için olgun bir cevize ihtiyaç vardır. Ama Allah isterse, fonksiyonunu yitirmiş bir ağaç türünü tamamen yok edebilir. Aynı durum insanlar için de geçerlidir. Allah, insanların kimini piyon, kimini at, kimini kale, kimini vezir yapmıştır. Adeta satranç oyunundaki gibi... Zaten satranç da oyunlar içinde tevhide en uygun oyundur. Piyon olarak yaratılmış insanları, piyon diye küçümsemek hatadır. Çünkü o küçümsenen piyon terfi ederse şah dışında her şey olabilir. Kale, at, fil, hattâ vezir bile olabilen piyonun olamayacağı tek şey şahtır. Terfi etmek piyonun elinde değil, onu oynatan gücün elindedir.

Vahdet ehli, basiret gözleri açılmış olduğundan, karşısındakini kendisi olarak görür. Çünkü manen her şey kendi kalbindeki bütünün görüntüleridir. Onun için siva diye bir şey kalmamıştır. Siva denen şey, kevn ü mekân (yapıl-yıkıl) âlemidir. Bu, bir taraftan yapılıp diğer taraftan yıkıldığı için fenâ âlemi diye adlandırılır. Bunun esası da yine kalpteki bekâ âlemidir. Bu yüzden burada kalplerini dolduranlar, ilelebet o doldurduklarıyla yaşayacaklardır.

Ehl-i şeriat, insanları mümin ve kâfir diye ayrıma tabi tutar. Ehl-i tevhidin insanlar arasında böyle bir ayrım yapma hakkı yoktur. Çünkü tüm insanlar Bir'in uzuvlarından ibarettir. Burada bizim, zaman zaman "ehl-i şeriat" veya "zâhir uleması" deyişimiz, onları kendimizden ayrı gördüğümüzden değil, bir uzvumuzun fonksiyonlarını ve o fonksiyonlardaki eksiklikleri belirtmek içindir. Can her yerde aynı candır ve ehl-i tevhid de, her olaya canın birliği açısından bakar.

Varlığın tek olduğunu bildiği için, ehl-i tevhidin kimi hoşgörü âleminde, kimiyse hayrettedir. Çünkü bilirler ki her şey ve her esma Allah'tan gelmiş, dönüp dolaşıp yine O'na gidecek-

tir. Bu nedenle efendi birdir, Seyyit birdir. Bunları ayrı gibi gösteren fark ü temyizdir. İşin aslını bilecek kemalâta ermeyip olaylara sadece akıl açısından bakanlar, esmaların farklı zevklerini birleştiremediklerinden, bu farklılıklara ayrı varlıklarmış gibi bakar ve hep "Hangisi, hangisi" sorusuna cevap ararlar. Bilenlerse "Hangisi yoktur, hepsi O'dur" der, Allah'ı bilir ve kâinatı idare edenin bir zât ile sıfâtı olduğunu, geri kalanların tümünün bir yansıma fakat müdrike (bilinçli) bir yansıma olduğunu idrak ederler.

Tevhid, sevgiden ibarettir. Sevgi olmazsa tevhidden söz edilemez. Allah kimseyi sevgiden mahrum etmesin!..

Bu sebeple, "Ehl-i tevhidim" diyenin evinde huzursuzluk olmaması lazımdır. Çünkü ehl-i tevhid olan, dilini tutmayı, gönül yapmayı bilir ve evinde de böyle davrandığı için kavgaya, dövüşe meydan vermez.

Bilenlerin sabırlı ve affedici olmaları gerektiği, Kur'an'da *"Kızgınlığınızı yenip insanları affedici olun"* <3-134> diye yazılmıştır.

Şer'an küslük süresinin çok kısa olması gerektiği söylenir ancak ehl-i tevhid arasında küslük diye bir şey olamaz. Çünkü onların nazarında gerçekte Allah'tan başka bir varlık olmadığı için kim kime küsüp kim kime darılabilir?

Bu sebeple kendini bilen bir insan, karşısındakine ağır bir söz de söyleyemez. Hakk'tan başka varlık olmadığının idrakına varmış olan ehl-i tevhid bir kimse, kime, nasıl kötü söz söyleyebilir?

Ehl-i tevhid, karşısındakini Hakk gören demektir. Kişi, karşısındakinin Hakk olduğunu bilmiyorsa, ona ehl-i tevhid denemez.

Birbirine el kaldıran, dayak atan, kavga, dövüş ve hakaret edenler, bu bilince varamamış olanlardır. Bu bilinçsizlik, karısını, hattâ çocuğunu dövenler için de geçerlidir.

Ehl-i tevhid nazarında kötülük, insanların kendi düşüncelerinin kötü olmasından ibarettir. Yoksa, Allah kötü bir şey yaratmamıştır.

Tevhid ilmini bilenler her şeyden bahsedebilir çünkü her

şeyi toplayıp miracını yaptırır ve bir noktaya getirirler. Zaten her zerrenin miracını yaptıramayan, maarif-i ilahide tam anlamıyla vukuf peyda etmemiş demektir. Miracın, asıldan bu andaki duruma gelinceye kadar geçirilen tüm keyfiyetler olduğunu söylemeye hacet yoktur her halde...

Tevhidde insandan başka bir şey olmadığı için ehl-i tevhid olanlar kâinatta her gördüklerini insanda uygularlar. Saatten çiçeğe, topraktan ağaca kadar her şeyi insana uygulayarak anlatışımın nedeni budur. Kendini bilen bir insan için hiçbir şey kendinden ayrı değildir. Buna dünya da, ahiret de dahildir.

Tevhid ehline her şey konuşur. Nasıl Yunus'a sarı çiçek konuşmuşsa, mezar taşları da konuşur ve bazı gerçekleri, nedenleriyle birlikte söyler. Onun için ehl-i tevhid olanlar, hiçbir zaman "Bu neden böyle olmuş" demezler. Örneğin, mezar taşları cenazenin baş ve ayak uçlarına karşılıklı olarak konur. Ama başa konanın üzerine yazı yazıldığı halde, ayak ucuna konanda yazı olmaz. Bunun nedeni de ayak ucundakinin Lâ, baş taraftakinin ise İllâ noktasını belirtmesidir. İş baştadır. Baş emir verir, ayak yürür, dolaşır. Bu duruma "Allah emreder, kul dolaşır" demek de mümkündür. İnsanın ayakları olmazsa yürüyemez ama yaşamaya devam eder. Başı olmazsa yaşaması mümkün müdür? Onun için Allah esastır ve var olan O'dur. O olmazsa hiçbir şey olamaz.

Bir ilahimde "Bu zevk öyle bir zevktir ki" deyişimin nedeni tevhid zevkini ima etmektir. Bu zevke erene her şey bilgi vermeye ve onunla konuşmaya başlar. Tabii o da her şeyle...

Ehl-i tevhid için her şey bir uyarıdır. Örneğin, bir hücreyi ele alalım. Hücre kemâle erdi mi, ikiye ayrılır. İkiye ayrılmış olan yavru hücreler de kemâle geldiklerinde tekrar ikiye ayrılırlar. Böylece Bir'in idamesinin iki ile olduğunu ve devamlılığın ikinin bir, birin iki olmasıyla sağlandığını bize göstermiş olurlar. Bu çoğalma iki, dört, sekiz, on altı, otuz iki diye giderken bize Bir'in çoklukta görülmesini de ispat eder.

Ehl-i tevhide her şeyi Allah okutmakta olduğu için hangi kitaba bakılırsa bakılsın, tevhid ehlinin söylediklerinin doğru olduğu görülür. Çünkü, onların söylediklerinden başka bir

doğru yoktur ve "ehl-i tevhid" diye, her şeyi yerli yerince ve mertebeleriyle bilenlere denir. Anka'nın, Simurg'un, Kaf Dağı'nın vücudu olmadığı halde, tevhid ehli bunların ne olduğunu bilir. Örneğin, Kaf Dağı insandır. "İnsan her şeydir" demek kolaydır ama mertebelerini bilmek zordur. Kur'an bellidir, yazılmıştır, hattâ pek çok dile de tercüme edilmiştir. Ama önemli olan onun ayetlerinin hakkını verebilmektir.

Allah korkusu olmayan bir toplumda her şey birbirine karışır ve anarşi doğar. Sonuçta her şey berbat olur. Tabii, berbat olan bizzat fertler olacağı için önce huzuru kaçan da onlar olacaktır. Böyle cemiyetlerde maddi ve manevi mertebelerin değeri kalmayacağı için düzen de bozulacaktır.

Tevhidi bilen kâinatı bilir çünkü kapıları açılmış ve her zerre meydana çıkmıştır. Tevhidi bilmeyenlerse, tevhidin kelimesinde kalmışlardır. Ancak Allah, bin bir esmanın ve kelimenin ruhaniyetinin hatırı için onlara da bir zevk verir ve onlar da kelimeden zevk alıp bu zevkle ibadete yönelirler. Yaptıkları ibadetten bir şey kazanmadıkları halde, aldıkları zevk sebebiyle ibadetten kopamazlar. Bu durumu daha önce ilk, orta, lise öğrencilerinin derslerini örnek göstererek izah etmiştik. Kişiler bu ibadetlerinde samimi iseler ve nasipleri de varsa, Allah onlara yardım eder ve karşılarına bir mürşit çıkarır, o mürşit vasıtasıyla da tevhidin gerçeğine ulaştırır.

Kişi, tahakkuk ettikten sonra sohbetten daha fazla zevk almaya başlar. Bunun nedeni, o kimsenin, o safhaları yaşayarak geçmesi ve anlatılanların hangi mertebeyi ilgilendirdiğini anlamaya başlamasıdır. Tahakkuk etmemiş kimseler de sohbetten zevk alır ama sohbetin hangi mertebeden yapıldığını bilmediği gibi, kendi mertebesinin de farkında olmadığı için dinlediklerinin nerelere kadar gittiğini idrak edemez.

Tevhide vâkıf kişiler, kalplerine gelen misafir-i gaybinin hangi mertebeden geldiğini, Rahmaniyetten mi, yoksa şeytaniyetten mi yahut sıfât-ı asliyeden mi, yoksa sıfât-ı selbiyeden mi olduğunu bilirler. Bilmeyenler anlatılanların içinde boğulup kalır ve zevkine eremezler.

Gelen kötü bir şeyse, Allah onu ifşa ettirmez ama iyi bir

şeyse o zaman insanın içinde bir zevk uyanır ve bilenler bu zevkin hangi mertebeye ait olduğunu anlarlar, zira kendileri de oradan geçmişlerdir. Bu durumu bileşik kaplara benzetmek mümkündür. Bileşik kaplardan birindeki su hangi seviyedeyse karşısındakinde de o seviyede olacağı için, iki taraftaki su seviyesi daima aynıdır. Bunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için camları değişik renkte olan güneş gözlüklerini örnek olarak ele almak mümkündür. İnsan gözüne kırmızı camlı gözlüğü takarsa çevreyi kırmızı, yeşil camlı gözlüğü takarsa da yeşil görür. Bunun anlamı şudur: İnsan kendi masdarından sudur eden tecelliyatı âfakta görecektir. Yani, kişinin içinde zevkli bir tecelliyat varsa, kâinat onun için cennet, içinde sıkıntılı bir tecelliyat varsa da cehennem olacaktır. Kâinat aynı olduğu halde onu, içindeki zevkle bakan cennet, sıkıntıyla bakansa cehennem olarak görecektir. Tıpkı, farklı renklerdeki güneş gözlükleriyle etrafa bakanların çevrelerini gözlükteki camın renginde görmesi gibi...

Buranın da, öbür âlemin de sahibi Allah'tır ve O'ndan başka varlık olmadığına göre bu görünenlerin tümü hayalden ibarettir. İnsan ister elli yıl, isterse bin yıl yaşasın, bu da sadece bir hayaldir ve gerçekte bu süre bir ândır. Kaç yaşında olursa olsun insan, daima kendini dünyaya dün gelmiş gibi hisseder. Ehl-i tevhid, bu gerçekleri içinde yaşayarak öğrendiği için daima güler yüzlüdür ve huzurdan başka bir düşüncesi yoktur. Onun için yemez, yedirir; giymez, giydirir; fedakârdır ve hırsı yoktur. Bilir ki malın da, mülkün de, paranın da, pulun da sahibi Allah'tır. Bu bilinçte olduğu için de göçerken, nasıl göçtüğünün farkına bile varmadan istekle göçüverir.

Tevhidde azap yoktur. Çünkü azap aşağı mertebelere ait bir keyfiyettir. Mertebesi yükselenler, mertebelerine göre sıkıntı, azap ve tereddütten kurtulmuş olmalıdır ki o mertebeye geçerken aldıkları dersleri yaşama geçirdikleri belli olsun.

Yılan yerde sürünür ama satranc-ı urefa'da yukarılara kadar çıkan iki yılan daha vardır. Bunlardan biri gurur, diğeri ise haset yılanıdır. İnsan yükselip bu iki yılandan kurtulduğunda artık ne gamı kalır, ne kederi, ne de azabı...

Ehl-i tevhid bu yüksekliğe ulaşmış olduğu için hiçbir durumda sıkılmaz. Çünkü gereğinde kalabalıkta yalnız kalmayı, yalnızken de kalabalıkta (Kendi iç âlemlerinde) olmayı öğrenmiştir. Hepsi, bu zevki kendilerine bahşedene medyundurlar. Bu zevke erişmek için ettikleri hizmetten de asla vazgeçmezler. Allah'ın işine karışılmayacağını, O'nun ne isterse onu yapacağını, kimine Süleymanlık verip kiminin Süleymanlığını alacağını bilirler. İbrahim Ethem Hazretleri'nde olduğu gibi... Onun Süleymanlığını alıp mânâ padişahı yapıvermiştir. Onun yaptıkları mânâda da, maddede de kendini gösterir. Kimini maddeten zengin eder, kimini manen... Kimini hem maddeten, hem manen zengin ederken, kimine hiçbir şey vermez ki böyle olmaktan, hiçbir zevke erememekten herkesi Allah korusun. Böylelerine "Dünyada ve ahirette hasret kalmış" denir.

Zaman zaman halkın, Müslüman olmayanlar için "gavur, kâfir" gibi sıfatlar kullandığını ve onların cehennemde yanacağını söylediğini duyuyoruz. Halk nazarında cehennem, adeta hayali bir yanardağ gibidir. Bunun etrafında zebaniler dolaşır ve bu gavurları tutup o ateşin içine atarlar. Tabii, bu düşünce primitif bir hayal ürünüdür. Evet, ateş vardır, vardır ama bu ateş sıkıntı ateşidir. O gavur denenlerin yaptıkları faydalı işler ve faydalı buluşlardan herkes istifade edip "Allah şunu bulandan razı olsun" diye dua ederken o buluş sahipleri huzur bulmaz mı? Tabii bulur... İşte benim kullandığım takma dişler... On beş yıldır ben o dişlerle idare ediyorum. Onlar olmasaydı gıdaları doğru dürüst çiğneyemeyeceğim için hazımsızlık çekecektim. Şimdi ben bu dişleri bulana teşekkür ederken o nasıl olur da cehennemde yanar? İnsanlığa faydalı işler yapan kimseler zâhiren beşeriyete, bâtınen de kendilerine hizmet etmiş olurlar. Çünkü burada görünen Hakk'tan gayrı değil, O'nun zuhuru, ism-i zâhiridir. O halde tevhidi bilen ve bu kanaata varan kimse olarak biz nasıl böylelerine kâfir diyebiliriz? Ehl-i tevhid nazarında en büyük kâfir-i billah İnsan-ı Kâmildir. Neden? Kendini örttüğü için... Çünkü bildiğimiz gibi kâfir, örtücü demektir. Halk arasında anlaşıldığı gibi cehennemde yanacak kişi değil...

İşin aslını bilmeyenlerin bu şekilde düşünmelerinin nedeni, korkudur. İnsanda bir korku vardır. Bu bizim anladığımız mânâda bir korku değildir. Buna tenzir adı verilir ve inzar kökünden gelir. Anlamı ise yol gösterici demektir.

Tebşir kelimesi de ferahlatıcı anlamındadır. Bu duruma göre mübeşşiren ve neziyrâ, ferahlatıcı ve yol gösterici anlamındadır. Biz korkmuyor muyuz? Tabii korkuyoruz ama bu korkunun ne olduğunu da, tezahürünün edep olduğunu da biliyoruz. Nasıl, bir makam sahibinin yanına girerken kendimize çeki düzen veriyor, önümüzü ilikliyorsak, Allah'ın huzuruna varırken bunun çok daha fazlasını yapıyoruz. İşte, "Huşu" dediğimiz de budur.

Allah'ı sevip baktığı her yerde O'nu görenin nazarında güzelden başka bir şey yoktur. Notre Dame'ın Kamburu filmindeki kambur bile, böylelerinin nazarında güzeldir. Çünkü o da sevmesini bilmektedir. Çirkin görünen asıl değil, onu aynasında yansıtandır. Aynanınsa hiçbir değeri yoktur.

Çirkinlik kavramı, bir şeye nefsani yönden bakıldığı zaman ortaya çıkar. Zât'a eren bir insan, O'nun bir nur-u azam olup kâinatı aydınlattığını idrak eder ve baktığı her yerde o nuru görmeye başlar. Öyle olunca da her şey güzel görünür. Çirkinlik olarak kabul edilenler de böyleleri nazarında, aslı toprak olan aynadaki yansıma hatalarından başka bir şey değildir. Çünkü nurda çirkinlik olamaz.

Ehl-i tevhidin âleminde bozgunculuğa yer yoktur. Her şey ivazsız ve garezsizdir. Kısacası, sadece ilahi düşünceler vardır, kötü fikirlere yer yoktur. Bu sebeple farklı gruplaşmalar olsa bile, hafız-ı hakiki olan O, daima tevhid ehlini muhafaza eder. Bunun nedeni pırlantanın çamura düşmekle değerini yitirmemesi, zamanı gelip çamuru suyla temizlendiğinde yine parlamaya başlamasıdır.

Bir sapan taşı altın bir tasa vurup onu zedelese, o sapan taşının değeri artmadığı gibi, altının değerinde de bir azalma olmaz. Altın yine altındır. Böyle olunca da korku ortadan kalkar. Altın altınlığını koruduğuna göre, aldığı darbe onu korkutmaz.

Allah, *"Üç kişi gizli konuşmaz ki dördüncüleri Allah ken-*

disi olmasın, beş kişi gizli konuşmaz ki altıncıları O olmasın, daha az olsunlar, daha çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir" <58-7> demek suretiyle ehlullah meclisinin kendi meclisi olduğunu söylemektedir. Burada sayı, birin in'ikâsatı sonucu artmış gibi görünmektedir. Mürşitlerin, bazı müritlerine görev ve bazı yetkiler vermeleri de *"Görüyor musun Rabb'in gölgeyi nasıl uzatmıştır"* <25-45> hükmünce, gölgelerini uzatmaları anlamına gelir.

Tevhidde sahtekarlığa yer yoktur. İnsan ne kadar ehl-i tevhid gibi görünürse görünsün, bir gün gerçek bir ehl-i tevhidle karşılaştığında foyası meydana çıkıverir. Tıpkı gerçek sevgiden yoksun oluşun bir gün meydana çıkıvermesi gibi...

Ehl-i tevhid nazarında var ile yok, zevk ile eza, gülmekle ağlamak, hepsi birdir. Tabii bu durum, o mertebeye gerçekten ulaşmış olanlar için geçerlidir. Çünkü bir şeyin aslı yoksa gölgesi de olmaz. Gölgeyi seven, aslı da sevmiş demektir. "Masivadan geç" cümlesi, işin başında olanlar için söylenmiştir. Yoksa, işin aslını bilenlerin nazarında masiva diye bir şey yoktur. Onun için *"Siva kalktı gözümüzden Hakk kaldı / Bakışımız her tarafı nur saldı"* demiştim.

Aslı da Hakk, gölgesi de Hakk'tır. Zaten biri diğerinin kesafet kazanmış şeklinden ibarettir. Kesafetten letafete doğru gitmek gerekir ki bu da suyu kaynatıp buhar elde etmeye benzer. Letafete gitmek gerekir ama letafeti kesafette aramak, tıpkı buzda buhar aramaya benzer.

Letafet, kesafet kazandıkça ona bir isim koyma mecburiyeti doğmaktadır. Örneğin, buhar kesafet kazanınca "bulut", su haline gelince "yağmur", donup sertleşince de sertlik derecesine göre "kar" veya "buz" adını almaktadır ki bu sertleşme, aynı zamanda buharın şekillenmesi demektir.

TEVHİDİN SONU

Tevhidin sonu nedir diye sorulsa, verilecek tek cevap vardır ki o da "Acziyetin idrakı"dır. Çünkü acziyetini idrak eden, tevhidi de idrak etmiş demektir.

Ehl-i tevhid her şeyi pişmanlık duymadan yapar. Çünkü

pişmanlık duyacağı bir şeyi yapmaz. Eğer pişmanlık duyuyorsa o kişi daha karışık âlemdedir ve kulağı bir şey duymamıştır.

TEVHİDİN UYGULANABİLİRLİĞİ

Allah mefhumunun Var'a, kul mefhumunun yoka tekabül ettiği düşünülürse, zuhur âleminde ayrı ayrı var gibi görünen varlığın, bütûnda bir olduğunu kavramak kolaylaşır. "Herkes kendi kabrine gömülecek", "Benim kazancım bana, senin kazancın sana", "Benim yokluğumda var olan Hakk ihsanıdır, senin yokluğunda var olan da yine Hakk ihsanıdır", "Senin evin ayrı, benim evim ayrı" gibi sözlerin tümü, zâhiri âlemle ilgilidir. Ama tevhidde, yani gönül veya birlik âleminde bunların hepsi ortadan kalktığı için, geriye tek varlık kalır. Bu sebeple, biz öğretimizde daima erkândan, protokolden ve karşımızdakini sıkıntıya sokabilecek her türlü davranıştan uzak kalınmasını tavsiye ederiz. Böyle gördük, böyle uygular ve uygulanmasını öneririz.

Tevhid, her olaya uygulanabilir. Örneğin, bir karanfili ele alalım. Karanfilin pek çok türü vardır. Amerikan karanfili diye bilinen türü uzun saplı, iri çiçekli ve göze güzel görünen, çiçekçilerin beğendiği bir türdür ama pek kokusu yoktur. Buna karşılık bir de Çin karanfili vaıdır ki bunun sapı kısa, çiçekleri küçüktür ama çok güzel kokar. Karanfillerin bu özellikleri aynen insanlar için de geçerli değil midir? Bir insana dıştan bakarsınız, heykel gibi muntazam vücutlu ve güzel görünüşlü olmasına rağmen içinin kof, yani kokusuz olduğunu görebilirsiniz. Bir başkasına baktığınızda ise dıştan fazla gösterişli olmadığı halde içinin, yani kokusunun çok güzel olduğunu görürsünüz. Eğer kişi hem güzel, hem de güzel kokuluysa, o zaman aliyyül âlâdır.

Keza, çiçeklerin her mevsimde açanları olduğu gibi, mevsimlik olanları da vardır. Gül de bunlara bir örnek teşkil eder. Onun da Mayıs'ta açan cinsleri olduğu gibi, yediveren denen ve her mevsimde açan türleri de vardır.

Maalesef insanlık, kaynağı bir olmasına rağmen, pek çok fırkalara (gruplara) ayrılmış durumdadır. Sünniler Alevileri,

Aleviler Sünnileri, tarikat mensupları da kendi tarikatlarına mensup olanlar dışındakileri beğenmezler. Bunlar arasında cemiyetler kurup menfaat sağlamaya çalışanlar da vardır. Bu farklılaşmalar arasında, insanlık adeta unutulmuş gibidir. Gerçek anlamda ehl-i tevhid olanlar ise bu durumu görünce, hiçbirine bulaşmadan kendi iç âlemlerine kapanmayı tercih etmişlerdir.

TEVHİD UYGULAMASI

Tevhidin uygulanması üç safhada gerçekleştirilebilir ki bunlar; fenâ mertebelerinden de bildiğimiz ef'al, sıfat ve zât safhalarıdır. Şimdi de sırasıyla bunları anlatalım.

TEVHİD-İ EF'AL

NE DEMEKTİR VE NASIL BELLİ OLUR?

Tevhid-i ef'al; çok sayıda ve değişik büyüklükte bilyeleri, büyükten küçüğe doğru sıraladıktan sonra, en baştakine dokunulduğunda, bu dokunuşun, en sondakine kadar tüm bilyelerin hareketine neden olmasıdır. Bu hareket son bilyeye değil en baştakine dokunulmasıyla oluşmuştur.

İşte, her fiil bunun gibidir. İnsan, kendisinin yaptığını zanneder ama işin aslı böyle değildir. Olay, ahadiyet denizinden kaynaklanmakta ve denizin en uç dalgasına kadar yayılmaktadır. Yani, üst uçtan başlayıp alt uçta tecelli etmekte, etkisini göstermektedir. Hareket durduğu anda da sükunet hâsıl olmaktadır.

Ef'al-i ilahide hareket, sükun ve bisükun olduğunu evvelce anlatmıştık. Bunlardan ilk ikisi bizimle ilgilidir. Harekette sükun, sükundaysa hareket içeri çekilir. Allah ise bisükundur, yani O'nda, zaman gibi, sükun da yoktur.

O, bir nokta-yı kübradır. O noktanın hareketinden daire görünmüştür. Bu, bir kibriti yakıp elde çevirmeye benzer. Kibrit bir noktadır ama bunu elde çeviriverince bir ateş halkası, ya-

ni daire meydana gelir. İşte, nokta-yı kübranın dönmesiyle "Kün" emrinin ortaya çıkması ve sonunda kâinatın meydana gelmesi böyle olmuştur. Tabii, bu anlattığımız ândaki "Kün" dür.

Kün'ün bizde de olduğunu ama zamanla bağlantılı olduğunu biliyoruz. Aradaki farkı belirtmek için Allah'takine *"Oldu ve bitti"* <3-47> denmektedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere, Bir'in çoklukta görülmesi, ef'al-i ilahinin devamı anlamına gelmektedir. Biz, "O bisükundur" diyerek bunu anlatmaya çalışıyoruz. Bisükun oluş, iki unsurdan oluşmaktadır ki bunlara istenirse hareket ve sükun, istenirse varlık ve yokluk, istenirse de Lâ ve İllâ densin, sonuç değişmez. Çünkü bunlardan biri meydana çıktığında diğeri bütûnda kalır. Bu duruma pek çok örnek verilebilir. Biz çok kere denizi örnek verdik. Denizde devamlı bir hareketlilik ve buna bağlı akıntılar vardır. Akıntı üstten güneye doğruysa, alttan kuzeye doğru, yani onun aksi istikamettedir. Aynı durumun insan vücudundaki kan dolaşımında da görüldüğünü ve kanın atardamarlar vasıtasıyla içten etrafa doğru ilerlerken, dıştan da toplardamarlar vasıtasıyla aksi yöne, yani merkeze doğru aktığını anlatmıştık.

Yukarıda verdiğimiz örnekteki bilyelerin farklı büyüklükte oluşu, mertebelerin farklılığına delalet eder.

Aynı durum sohbetler için de geçerlidir. Birbirini sevenler bir araya geldikleri zaman, mürşidin kalbine yansıyan veya doğan varidat (ki burada mürşit mahall-i sudur, yani tecelligâh yahut doğuş yeridir) ondan müritlerine intikal etmektedir.

Tevhid-i ef'ali bir başka misalle anlatmak gerekirse Türk bayrağını ele almamız mümkündür. Bayrağın üzerindeki ay yıldız, bayrak rüzgârla dalgalandıkça onunla beraber dalgalanır. Bayrağın dalgalanması nasıl kendi elinde olmayıp rüzgâra tâbi ise, ay yıldızın dalgalanması da bayrağa tâbidir. Rüzgâr olmazsa bayrak, bayrak dalgalanmazsa da üzerindeki ay ve yıldız dalgalanamaz. İşte tevhid-i ef'ali gerçekleştiren insanın durumu da bu ay yıldız gibidir. Hareketi kendi varlığına işaret değildir ve tamamen Hakk'tan esen tecelli rüzgârına bağlıdır.

Rüzgârın estiği, bayrağın dalgalanmasından belli olur. Bu dalgalanma şuursuz değil, aksine Mutlak'a bağlanmış olduğu için tam anlamıyla şuurludur ve mutlakıyet kazanma diye nitelendirilir.

Mutlak'a bağlanmak, kayıttan azade olmak demektir. Kayıttan azade olunduğunda ise kimsenin kimseden şikâyeti kalmaz. Her yapılanı O yaptığına göre, kim kime şikâyet edilecektir?

Yapılanlar mertebeye göre olduğu için herkes yaptığından memnundur. Çünkü bu bilince ulaşıldığında ferdin kusuru ortadan kalkar. Dalgalı bir denizde kıyıya çarpan dalgaların kıyıya hasar vermesinden tek dalgayı sorumlu tutmak mümkün değildir. O hasar, denizi hareketlendirip dalgalandıranın işidir ve o da işini bilerek yaptığı için mutlaka iyi yapacaktır. Bu durumda da ortada mesele kalmaz.

Bu kıyı harabiyetinde dalgaları suçlamak, dalgalara ayrı bir varlık vermekten kaynaklanır. Kötülük de insanın kendine ayrı bir varlık vermesinden kaynaklanmıyor mu?..

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, yapılan hareketin şan ve şerefi hareketi ilk başlatana, yani baştaki bilyeye ya da bayrağı hareket ettirene ait olduğu için *"Yüce ve büyük Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur"* denir.

Bu ilk hareketi yapan öyle bir sırdır ki arada hiçbir uzaklık yoktur, yani bu sır insandadır. Görünmez âlemden görünür âleme kadar tabakalandırılmış veya mertebelere ayrılmıştır. En üst mertebeye "Âlem-i amâ" (görünmezlik âlemi), en alt mertebeye de "Âlem-i eşbah" (benzerlikler, görünürler âlemi) adı verilmiştir.

Bu mertebeleri insanda yerine koyacak olursak; merkez beyin, hattâ beyindeki hipotalamustur. Hipofiz dediğimiz bölüm, bu merkezden çıkan emirlere göre belirli miktarda farklı organlara hitap eden hormonlar salgılar. Bu hormonların etkisiyle de vücudun diğer salgı bezleri faaliyete geçip gerekeni yapmaya başlar.

Motor karakterdeki sinirsel faaliyet uyarıları ise çaprazlamasına bir seyir takip eder. Sol taraftan çıkan emirler sağ yarı-

ya, sağ taraftan çıkan emirlerse sol yarıya hükmeder. Bu tıpkı bir aynadaki görüntüye benzer. Çıkan bu emirleri ileten sinirler beyin kökünde çaprazlaşır.

İnsanda yukarıda bahsedilen büyük beynin dışında "küçük beyin" veya "beyincik" denen bir ikinci beyin daha vardır. Bu ikinci beyin insanın değil, Allah'ın kontrolü altındadır. Kalp atımlarının, solunumun, yani hayati vücut fonksiyonlarının kontrolünü, bunun alt kısmında, ense kökünde bulunan ve bulbus ya da soğancık adı verilen merkez yapar. Buraya yapılacak en ufak bir zararlı müdahale insanın ölümüne neden olur. Bunun fonksiyonlarından olan solunumu, kısa bir süre, bir ilâ iki dakika kadar tutabiliriz ama kalp atımlarını geçici de olsa durdurmamız mümkün değildir. *"Ölmeden evvel ölünüz"* ve *"Öldüren ve dirilten"* <3-156> emrine mazhar olanların bunları da kontrol altına almaları mümkündür ama böyleleri istisna teşkil ederler.

Nasıl alternatif akım üreten koca bir şehir jeneratörünü küçücük bir doğru akım dinamosu faaliyete geçiriyorsa, insan denen jeneratörü de faaliyete geçiren ona Allah tarafından lütfedilmiş olan küçük bir doğru akım dinamosudur. Bu küçücük dinamo, insan vücudunun tüm işlevlerini yaptırdığı gibi (ki bunlara kalp, karaciğer, böbrek başta olmak üzere tüm organların çalışması dahildir), gerektiği zaman, alternatif akımı gerektirir faaliyetler için de lüzumlu uyarıları (yürü, koş, yaz, kolunu kaldır gibi emirleri) yapar. İnsan kendindeki bu doğru akımın farkında olmadığı için bir alet olduğunu bilmez ve yaptıklarını kendisinin yaptığını zanneder.

İnsanın alet olması, tıpkı elektrikli aletler gibidir. Allah elektrik, kullar ise soba, süpürge, vantilatör vs. gibidir. Ceryan geldiği sürece görevlerini yaparlar. İnsan bu durumunun idrakına varır ve kendine varlık vermekten kurtulursa, o zaman Allah, o kuluna verdiği kabiliyete göre, ondan işlemeye başlar ve o kulunu boş bırakmayıp yapacağı işi bu aletle yapmaya başlar. İşte, "Lâ faile illallah" budur. O bizimle duyar, görür, bilir ve işini işler. Bedenimiz ve bu arada onun bir parçası olan gözümüz de böyledir. Çünkü gören, göz değil, içte bulunandır. Gö-

zün ipi kopuverse, yani sinirinde iletim kesiliverse, göz yerinde durduğu ve sağlam olduğu halde, görme fonksiyonunu yitirir ve biz göremez oluruz. Bu da gösteriyor ki göz dediğimiz organ, görme işinde sadece bir aracı görevi yapmaktadır.

Beden dediğimiz bu alet hangi mertebenin malıysa, o mertebeden irtibat kurmaktadır. İrtibat kesildiği anda alet işe yaramaz olur ve böyle bir alete de "Öldü" denir. O halde beden, Allah'ın işini, O'nun arzusuna uygun olarak yapan bir aletten başka bir şey değil demektir.

Beden denen bu alete Allah "halife" ismini vermiştir. Allah'ın *"Yeryüzüne bir halife yaratacağım"* <2-30> dediği budur. Onun için, işi gören insan değil, o halifedir. *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> dediği keyfiyet de, halifeye has bir durumdur. Diğer bireylerin üzerine "gaflet" adı verilen bir örtü örtülmüştür. Bu gaflet, bir uyku halidir. Uykuda olan bir kimse etrafında cereyan eden şeylerden haberdar olamayacağı için ne O'nun kendine yakınlığının, ne de kendisinin halife oluşunun farkındadır.

Gafleti insanlara veren de Allah'tır. Çünkü o uyku olmasa insanlar dinlenemezlerdi.

Allah, o uykudaki insanlara da iş gördürür. Bu nasıl mı olur? Şöyle... Kul, gafletinden "Benim" deyiverir. Böyle deyince de bilmeden O'nun istediklerini yapar. Adam, uykuda olmasa ve bilse, o yüz katlı binaları yapmak için bu kadar zahmete girer mi?.. Tabii girmez ama Allah zâhirde de, bâtında da *"O, mülkü elinde bulunduran ne bereketlidir"* <67-1> hükmünce mülkün sahibi olduğu için istediklerini, gafletinden "Benim mülküm" diyen kullarına yaptırıverir. İşte, Allah'ın dilediğini tav'an ve kerhen yaptırışı böyle olmaktadır.

Kul, kendi durumunu bilmeyip kendine varlık verdiğindeyse Allah yine o kulundan işleyip dilediğini yaptırır ama kul yaptıklarını kendinin yaptığını zanneder. Akım kesiliverdiğinde işin gerçeğini anlar ama artık iş işten geçmiş, tren kaçmış olur. Bundan sonra kişi istediği kadar kafasını duvara çarpsın, bir daha fonksiyon göremez.

Kâinatın zuhuru ef'al-i ilahiye dayanır. Bu ef'alin güzel iş-

ler yapması sıfat mertebesiyle bağlantılıdır. Çünkü ef'alin güzelliğini sağlayacak olan, huyların güzelliğidir.

Sıfat mertebesinin tecellisiyse zât'a dayanır. Zât, her şeyi meydana getirdiği halde kendisi görünmeyen ve hiçbir şeye benzemeyen bir varlıktır. Zât, ancak sıfatıyla görünür.

Fiilin Allah'tan olanına "seyrî", kuldan olanınaysa "amel" denir. Kur'an'da *"Salih amel işleyenler"* <4-57, 173>, <2-25, 82, 277>, <3-57>, <103-3> diye ifade edilen fiiller kula ait olanlardır. Çünkü Allah'ta salih veya kâzip amel diye bir fiil yoktur. İyilik ve kötülük bizim içindir. Yaptıklarımız güzel olursa, devamlı olarak cennette kalırız. Fert olgunlaşır da bu ayrımın idrakına varırsa, o zaman fiildeki Allah'tan ve kendinden gelen farklılığı anlamaya başlar. Allah çirkin bir iş yapmaz. Çirkinlik kulun düşüncesinden kaynaklanır ve işine yansır. Allah'ın düşüncesinde çirkinlikten eser yoktur.

"Hayır ve şer" dendiğine göre planda bunlar vardır ama müstehlik durumdadır. Allah'ın düşüncesinde daima hayır vardır ve bu nedenle de O'na "Hayr-ı mahzdır" denir. Kur'an'daki *"Allah boyası"* <2-138> tabiri, sırf hayırdan ibaret bir renge bürünmek anlamındadır.

Allah'ın ef'ali, a'yan-ı sabitede tespit edilmiştir. Allah, bu ef'alini, bu âlemde kulları vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Bundan dolayı da farklı mezhepler ortaya çıkmıştır. Bunlardan Kaderiyeciler, kulun, kendi kaderini Allah'tan aldığı güçle kendinin yazdığını; Mutezileciler ise kulun, bir piyondan ibaret olduğunu ve bu sebeple yaptıklarından dolayı suçlanamayacağını iddia etmişlerdir. Bunlardan evvelce de bahsettiğimiz için üzerinde pek fazla durmayacak, sadece ince noktalar olduğunu tekrarlamakla yetineceğiz.

Çünkü burada kul yaptı dense, kulun varlığı olmadığına göre nasıl yaptığı sorusuna cevap vermek gerekecek; Hakk yaptı dense bu kez de O'na iftira edilmiş olunacaktır. Onun için biz dinimiz gereği ikisi arasında bir yol bulup beynetteşbih vettenzih gitmeyi tercih ediyoruz.

Ef'alin iyi veya kötü oluşunu çözmede yöntem, *"Gördüğünü kalbi yalanlamadı"* <53-11>, yani insanın kalbidir. İnsanın

kalbi asla yalan söylemez ve yapılanın iyi mi, kötü mü olduğunu kendine bildirir. Kişi, hatalı olduğunu kabul eder ve o işi bir daha yapmazsa, Allah, settarüluyub olduğundan, o hatayı örter. Allah'ın örtücü olmasının sebebi, işin bir ucunun da kendine dokunmasıdır. Kendinden başka mevcut olmadığından, aslında O, kulu vasıtasıyla yaptığı hatayı örtmektedir. Ancak kul adı verilen gölge bu hatada ısrar ederse, örtüyü kaldırıp suçu meydana çıkarmaktadır. Halk arasında sık sık söylenen "Çekirge bir sıçrar, iki sıçrar üçüncüde yakayı ele verir" atasözünün delaleti budur. Kul hatada ısrar ederse, adalet-i ilahi kendini gösterip o gölgenin foyasını meydana çıkarır ve cezasını verir.

Yapılan hata bir veya birkaç kez tekrarlanmış ve Allah tarafından örtülmüş olursa, Allah bu hatayı affedebileceği gibi, bazı değişiklikler yaparak kulunun o hatayı tekrarlamasını da engelleyebilir. İşte mürşitlerin yaptığı da budur.

Güzellik, kul vasıtasıyla meydana getirilir. Kula ilhamı veren Allah'tır. Allah, o ilhamı vermek suretiyle istediklerini kullarına yaptırmaktadır. Bunları kendisi yapamaz mı? Yapar, O'nun yaptıklarına "Hudayinabit", yani kendiliğinden oluşmuş, tabiattan gelen güzellik denir. O güzelliği bir de kulu eliyle işlerse, o zaman çok daha güzel olur.

Varlık bir piramittir. Bunun bir zirvesi, bir de tabanı vardır. Zirve ile taban arasındaki bölüme mekân denir. İnsan da böyledir. Her şeyi, başı ile ayağı arasındadır. Emir baştan gelir ve tüm uzuvlar o emre uyarak gereğini yerine getirir. Baştan gelen bu emre "ilham" denir.

İnsanın ayağından işleyen de başıdır ama ayak olmazsa, baş insanı bir yerden bir yere götüremez. Allah ve kul ilişkisi de buna benzer. Allah verdiği emirleri görünmez âlemde melekleri, görünür âlemde de tasarruf ehli vasıtasıyla yapar. Ehl-i tasarruf bir şeyi sevdiği zaman, o şey kâinatta da sevilir, o istemediğinde ise o şey istenmez olur.

Kişi ef'alini Hakk'a verdiğinde, O'ndan başka fail yoktur. Bu nedenle her şey O'na tabi olacaktır. *"Yapan, çatan Hakk / Kulun fiili muallak"* özdeyişi ile ifade edilen de bu gerçektir.

Fark-ı saniye geçmiş kimseler, artık O'nun koruması altına girmiş ve *"Onun duyan kulağı olurum, o benimle duyar; gören gözü olurum, o benimle görür; eli olurum, o benimle dokunur; ayağı olurum, o benimle yürür; kalbi olurum o benimle anlar; söyleyen dili olurum o benimle konuşur. Ne dilerse onu yerine getiririm. Herhangi bir şeyden bana sığınırsa, ben onu muhafaza ederim"* Kutsi Hadisiyle hareket eder olmuş, yani irade-i külliyeye bağlanmıştır. Böyle bir kişi her hareket ve davranışı için "O da senden" diyerek benliğini devre dışı bırakır. Bundan sonra bahr-ı ahadiyet ve bahr-ı vahidiyetten mahall-i sudura ne gelirse, onun tecellisi ortaya çıkar ve kişinin hareket ve davranışlarında belirir. Bu da mertebe mertebe etkisini gösterir. Bunun bedendeki yansımasının da hipotalamo-hipofizer yolla olduğunu, hipofizden çıkan trofik hormonların tiroit, böbrek üstü bezi, vs. gibi salgı bezlerinin hormon salgılarını kontrol ettiğini anlatmıştık.

Hüsn-ü Mutlak, her şeyi cami, her tarafı tlak etmiş güzellik demektir. Mutlak, bir anlamda kayıttan kurtulmuş, serbestleşmiş, serazat olmuş anlamına da gelir. Azadelikle kısıtlılık, hürriyetle hapislik arasında tercih yapılacak olsa, tabiatıyla birinci şıklar tercih edilecektir. İnsanlar surette eşine ve çocuklarına karşı sorumlu, yani kayıtlıdır ama bu kayıtlılıkları tabiileştiği için sadece surette kayıtlılık halinde devam eder. Sirette kayıtlılıktan kurtulmanın yoluysa tevhidden geçer. İnsanların tevhide ulaşmaya çalışmasının nedeni de budur. Sirette kayıttan kurtulma gerekliliği, *"O gün ne mallar, ne de çocuklar fayda vermez, Ancak Allah'a temiz bir kalple gelenler..."* <26-88, 89> ayeti nedeniyledir. Ayette mal, mülk ve çocuklardan fayda olmadığı, sadece temiz kalbin işe yarayacağı belirtildiği için insanlar kayıtlardan kurtulmak amacıyla dine sarılmaktadırlar. Dine dayanıldığında da yapılacak iş, mahviyet âlemine girip "Ne yaparsa O yapar" demektir. Bu gerçekleştirildiğinde, kişi yelin önündeki gazel gibi olur ve yel onu nereye sürüklerse oraya gider hale gelir ki bu bayrağın üzerindeki ay, yıldızın bayrakla beraber hareket etmesine benzer. Bu uçup sürüklenme veya dalgalanma olayı, asla şuursuz bir hareket

değil, aksine, mutlakıyet şuurundan güç alan bir harekettir. Burada kulun hiçbir fiili veya hareketi yoktur. O kişi tamamen ilahi harekete tabidir ve onunla hareket etmektedir. Bu hareket aynen denizin hareketiyle dalga meydana gelmesi gibi bir olaydır. Nasıl, dalga kendi başına oluşmuyor, denizin hareketiyle, yani denizdeki tecelliyat sonucu meydana geliyorsa, insan da bu duruma gelmiş olur. Zaten aslen de öyledir ya...

Hakk, katiyetle tecelli ettiği zaman insan gamdan, kederden, kayıttan azade olur. O zaman kişi, bayraktaki ay yıldızın bayraktaki tecelli ile hareket edişi gibi, Hakk'ın tecellisiyle, O'na karşı gelmeksizin hareket etmeye başlar.

Tevhide vâkıf olan kimseler her şeye nezaret ederler ama "Kime şekva edeyim, böyle emretmiş Huda" diyerek kendilerinden pek şikâyet etmezler. Yani, etrafta olanları görseler bile kendi iç âlemlerindeki zevkten ayrılmazlar. Onun için de insanlara, özellikle yaşlılıkta, tevhid gereklidir.

İnsan yahut kul, gerçekten kendini ifna edip mahviyet âlemine girer, yani bayraktaki ay yıldız gibi olursa, tüm mahlukat ona saygı gösterip onun emrine tâbi olmaya başlar. Böyle olmasının nedeni, insandaki korkunun yok olması ve Hakk'ın tasarrufunun insana yansımasıdır. Bu yansıma sonucu tüm yaratıklar onun zebunu olur. Bu tâbi olma işi, ya yukarıda anlatıldığı gibi iç âlemdeki tecelli ile veya dış âlemde terbiye yoluyla olur. İkinci şeklin örneğini sirklerde görüyoruz. Orada hayvan terbiyecileri ellerindeki kırbaçla aslan, kaplan, fil gibi vahşi hayvanları terbiye ettikten sonra onlara istediklerini yaptırıyorlar. Ancak iç âlemden olanda cebir unsuru yoktur. Çünkü hiçlik sıfatını kazanmış kişiden tecelli eden kuvvet ve kudret, O'nun kuvvet ve kudretidir. Yani bu durumda tasarruf Allah'ındır ama o güç insan denen odaktan tecelli etmekte ve dile gelmektedir. Hilmi Dedebaba'nın:

Her eşya bir harf olmuş / Hem zarf hem mazruf olmuş
Aceb ilim sarf olmuş / Bir nokta bin söz olmuş

kıtasıyla anlatmak istediği gerçek de budur.

Bu kitaptan amaç, Allah'ın kanunlarını, yani sünen-i ilahisini öğretmektir. Muhammediyet de bu esas üzerinedir.

TEVHİD-İ SIFAT

NE DEMEKTİR?

Birlik zât, ayrılıklarsa sıfâttır. Bu sıfâtın bir zâttan menşe aldığının idrak edilmesine "tevhid-i sıfât", insanın bu bilince varmasına da "uyanma" denir.

Uyanık bir kişi, karşısındakinin hangi âlemde, hangi vasıfta, yani hangi esmanın etkisi altında olduğunu bilir. Bu biliş, masdardan, yani kendinden kaynaklanır. Çünkü masdar, mahall-i sudur yahut çıkış yeridir. Her türlü vasıf kendinden çıkıp kâinata yayıldığı için uyanık bir kimse, karşısında gördüğü vasfın ne olduğunu bilecektir.

Masdarın kök olduğunu, bu kökün enfüste bulunduğunu, âfakınsa masdar-ı mîmî olup masdardan sudur ettiğini evvelce anlatmıştık. Burada masdar ve ondan sudur eden masdar-ı mîmînin nereden çıktığı sorusu akla takılacaktır. Bunların sudur yeri ahadiyet âlemidir. Yani, Allah, Masdar-ı gayrı mîmî denen ahadiyet âleminden masdar olan Muhammediyete sudur etmiştir. Zaten gaye de o, yani Muhammed'dir.

Bu gayeyi oluşturmak için önce masdar-ı mîmî olan âfakı yahut kâinatı yaratmış, ondan da masdar olan Muhammed'i meydana getirmiştir. Bunun, bir kuşun yavrulamadan önce yuvasını yapmasına benzediğini evvelce anlatmış ve işin yuvada değil kuşta olduğunu belirtmiştik. Bu kuş, Anka kuşudur ve her şeyi, yani Allah'ı da, Muhammed'i de, kâinatı da bilen bir kuştur. Onun için adına "İnsan-ı Kâmil" denir.

Bu tecelliler kendinden kendine olmuş ama birbiri peşi sıra geldiği için insanlar ortaya çıkan görüntüleri ayrı zannetmişlerdir. Bu durumu bir misalle anlatmak gerekirse ağacı ele alabiliriz. Ağaç kesilince tomruk adını alır. Biçilince kereste veya tahta, tesviye edilip cilalandığında da verilen şekle göre masa, dolap, sandalye vs. isimlerini alır. Bu değişik isimlerin tümünün aslı ağaçtır. İnsan da böyledir. Cenin, bebek, çocuk, genç, delikanlı, erişkin, baba, orta yaşlı, dede, ihtiyar diye, gelişim düzeyi ve yaşına göre isimlendirilir ama bunların tümü yine aynı insandır.

O halde, bir bütün olarak bakıldığında görülen bütünüyle insandır ama gönül âleminde teferruata girilir. Tümü Hû, yani O'dur. Teferruata girildiğinde O'nun güzelliklerinin farkına varılır ve zevk gittikçe artar.

İnsanlar kendi özelliklerinin tümünün bilincinde değildir. Bunun en güzel misali tıp bilimidir. Bugün bazı şeyler aydınlanmış olmasına rağmen, anlaşılamayan pek çok konu vardır. Ayrıca, anlaşıldığı zannedilen konularda da her gün yeni araştırmalar yapılıp yeni düşünceler ortaya atılmakta, böylece eski bilgilerin değiştirilmesi zarureti doğmaktadır.

Bugün insan beyninin yüzde on beşinin fonksiyon gördüğü bilinmekte, yüzde seksen beşinin fonksiyonu hakkında hiçbir şey bilinmemektedir.

Aynı kural kâinat için de geçerlidir. Bugün pek çok yıldız tespit edilmiş ama daha milyonlarca, belki milyarlarcasının ışığı henüz dünyamıza gelmemiş veya ışığı gelenlerin kendileri kaybolmuştur. Çünkü çoğunun dünyadan uzaklığı milyonlarca ışık yılı olduğuna göre, görünenlerin bir kısmı belki kendisi kaybolmuş, ışığı kalmış; bir kısmınınsa, kendisi mevcut olduğu halde halen ışığı ulaşmamıştır. Bunlar da bize azamet-i İlahi'nin sonsuzluğunu ispatlamaktadır.

Allah, bu ilahi büyüklüğün özeti olarak İnsan-ı Kâmili yaratmıştır. Onun için "Kâinat bir havanda dövülüp hamur haline getirilse bu hamurdan yapılan ekmek, İnsan-ı Kâmildir" denmektedir. Ancak, İnsan-ı Kâmil de Allah'ın sun'unun eseri olduğu için *"Ben bazı peygamberleri bazısından üstün kıldım"* <2-253> hükmünce, farklı vasıflarda görülmektedir. Onun için, kâmillere de mertebeleri kadar kemâlât ve kemâlâtlarıyla mütenasip görevler verilmiştir.

Mertebeler bahsinde mürşit ve müridin mecaz, hakikatinse Allah olduğunu ve O'nun sıfata inerek mürşitte mürebbi, müritteyse terbiye kabul edici olarak göründüğünü anlatmıştık. Aslında terbiye eden de, edilen de o tek asıl olan birde toplanır. Çünkü ikisi de görünmeyen masdardan, yani Masdar-ı gayrı mîmîden zuhur etmiştir.

Masdar-ı gayrı mîmîde mim olmadığı için O, Ahad'dir.

Ahad'e mim ilave edilmesiyle Ahmed olup zuhur âlemine geçtiğini ve buna ikinci bir mim ilave edilmesiyle de Muhammed olduğunu evvelce anlatmıştık. Muhammed'deki iki mimden biri bütûn, diğeriyse zuhur âlemine ait olduğu için, zikir insanda tahakkuk etmiştir. İşte, mertebeler bahsinde "El tutan bir kimseye sadece zikir dahi verilmiş olsa yeterlidir" deyişimizin nedeni budur.

Sıfat ve sıfat mertebesi bahislerinde, insanda huy olarak tezahür eden ilahi sıfatların aslen Allah'a ait olduğunu öğrenip bunları "Lâ mevsufe illallah" diyerek Allah'a verdiğimizi söylemiştik. Bunu bir misalle anlatmak gerekirse bir mektubu ele almak mümkündür. Mektup, esas amaçlanan bilgi, his, emir vs. yani sıfatı ifade eder. Fakat bu mektubun yerine ulaşması için bir kılıfa, yani zarfa konması ve o zarfın üzerine de gideceği adresin yazılması gerekir. İşte bu mektubun zarfı insandır, gideceği adres de insanın amacıdır. Önemli olan zarf değil, içindeki mektuptur ama o mektup, içinde başkalarının bilmemesi gereken şeyler yazılı olduğu ve açıkta gidemeyeceği için, zarfa da gerek vardır.

Beden dediğimiz zarfın içinde bulunanlar, hayat (kendi hayatımız ve sağlığımız), ilim (bilgilerimiz), basar (görüşlerimiz), semi (işittiklerimiz), iradet (düşünce, karar ve niyetlerimiz), kudrettir (gayret ve çabalarımız). Bu sıfatlar aslında bizim değil, Allah'ındır. Bunun idrakına varılması sıfat mertebesinin hakkedilmesi demektir.

Bu durumda bir zarf, bir de mazruf (içinde bulunan, yani zarflanmış olan) ortaya çıkmaktadır. Bu ikiliden birinin fail, birinin mef'ul; birinin vâsıf, diğerinin mevsuf yahut yeni tabiriyle birinin etken, diğerinin edilgen olduğunu bilip edilgen olanının yok olacağını kabul etmek şarttır. Mektup gideceği yere vardığında zarf yırtılıp atılır, içindeki mektup okunur. Onun için insanın yapması gereken şey, okunacak olan mektubunu güzel yazmaktır. Bunun için de zarfa değil, içindekine önem vermek icap eder.

Bazen mektup küçük görünebilir ama önemli olan onun muhtevası, yani özüdür. Öyle küçük vardır ki büyükten çok da-

ha değerlidir. Önemli olan büyüklüğü, küçüklüğü değil, tadıdır. Tadını veren de iyi vasıflar, yani işin özüdür.

Kocaman bir kap suya bir tane kesme şeker atılıp karıştırılsa o su şekerli olmasına rağmen tatsız olur ama aynı kesme şeker bir fincan kahveye konsa, miktar az olmasına rağmen kahve tatlı olur. İnsanın amacı tatlanmak olduğuna göre, o tadı içine alması gerekir. Şekerden istifade edebilmek için şekerin dolapta durması yeterli değildir. Onu ağıza almak, yani yiyip içine almak lazımdır ki ağız tatlansın ve insan şekerin lezzetini alsın. Lezzet kelimesi bile lezzat, yani zâttan gelen tat anlamındadır.

O halde insanın da tatlanabilmesi için zâttan gelen ef'al ve sıfatla fiillenip huylanması şarttır. Bu da ancak ef'al ve sıfât mertebelerinin hakkedilmesiyle mümkündür.

Allah acı, tatlı, sıcak, soğuk ve bunlar gibi tüm zıtlıkları insanda toplamıştır. Örneğin, nefes verirken hohlandığında sıcak hava çıkarılırken, üflendiğinde soğuk hava çıkarılabilmektedir.

Tevhidin amacı, insandaki sıfat-ı asliye (Allah'ın verdiği iyi sıfatlar) ve sıfat-ı selbiye (insanların kötü düşüncelerinden kaynaklanan kötü huylar) karışımının, selbî olanlarını ıslah etmektir. İnsana kötü düşünceler karşısındakinden aksediyor, yani karşısındaki kimse o kişiyi sevmiyorsa, o zaman onu tenkit etmek yerine hoş görmek ama bu yansımadan kaçınmak için o kişiyle ilişkileri seyreltmek gerekir. O kişiyi tenkit etmek, Allah'a "Neden yarattın" demek olacağı için böyle bir davranışa girmekten kaçınmak gerekir. Nasıl bir ressam güzel resimler yaptığı gibi, daha çirkin resimler de yapabilir ama ona "Bu çirkin resimleri neden yaptın" diye sorulmazsa, Allah'a da "Onu niye öyle yarattın" denemez. O halde, ehl-i tevhidin yapacağı iş, sıkıntısının sebebini öğrenip çaresini yine kendinde aramak olmalıdır. *"Derman aradım derdime / Derdim bana derman imiş"* beyiti bu durumu ifade etmektedir.

Allah'ın sıfat itibarıyla tezahürü ikiye ayrılmaktadır. İnsanın kalbi *"Muhakkak ki kalpler Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir"* hükmünce Allah'ın iki

parmağı arasında oynatılmaktadır. Bu iki parmak O'nun celal ve cemal sıfatlarıdır. Bu iki sıfatı da iki yönden incelemek mümkündür. Birincisi, olayın mekanik ve elektriksel yönü olup insan kalbinin EKG ile de tespit edildiği gibi elektrikle çalışması ve elektrik akımının da müspet ve menfi iki kutbu olması; ikincisi ise esas olan ve tasavvufu ilgilendiren düşünce bazıdır. Buna göre celal ve cemal sıfatları, kötü ve iyi huy veya düşünceleri içermektedir.

İnsanın karşısındakinin içini gördüğü mertebe, Tevhid-i sıfattır. Burası, sıfatların birleştiği noktadır. Bu mertebede sıfât-ı selbiye, sıfât-ı asliye gibi müşahede edilmeye başlanır. Bu noktada, görünenden Rahman'ın mı yoksa, şeytanın mı göründüğünü ayırt etme meselesi ortaya çıkar ki bu da irfaniyeti gerektirir. Çünkü Kur'an'da ikisi de vardır ve burası, "İnsan ve Kur'an ikiz kardeştir" noktasıdır. Bundan sonrası tevhid-i zâttır.

Şeytan ile Rahman arasındaki fark, Şeytanın suret-i Hakk'tan görünerek insana daima hoşlanacağı yollar göstermesi ama o yolu takip edenlerin sonunun fena olması, buna karşılık Rahman'ın baştan zorluklar çıkarması ama sonunun iyi olmasıdır. Bu ikinci durum tıpkı bir doktorun hastasına acı bir ilaç vermesine benzer. Acı ilacı alan iyileşir. O ilacın yerine şeytanın tavsiye ettiği tatlı şerbeti içense gider...

FARK NEDİR, NEREDEN KAYNAKLANIR?

Hazret-i Yusuf çok güzelmiş ama tabii, solan bir güzellik... Onun güzelliğini aldığı yer Hakk'tır. O halde Yusuf'a değil, onun güzelliğini aldığı yere, esas güzele bakmak gerekir. Yusuf'un güzelliği Hakk'tan olduğuna göre, güzeli görmek isteyen Yusuf'a değil, Hakk'a bakmalıdır. Çünkü Hakk, Kaf ile bittiği için hazine-i ilahi, yani *"Kaf, mecid Kur'an için"* <50-1> yeridir.

Allah, güzellerin güzeli olduğu ve akıl da insanlara O'ndan geldiği için insanlar kendi yaşantılarından memnun dahi olsalar, daima daha güzele ulaşma çabasına girmektedirler. Hiç kimse çirkini ve çirkinlikleri istemez. Çirkin bir insana "Sen

çirkinsin" dense, insan çirkin olduğunu bildiği halde gücenir çünkü içinde güzel vardır ve aklı "Evet, çirkinim ama güzelliğim de var" demektedir. Çirkinlik ve kötülük arızidir. Esas olan güzellik ve iyiliktir. Arızi vasıflar insanda perçinlenmiş veya sabitleştirilmiş değildir. Bu vasıflar, adeta kirin deterjanla temizlenip akıvermesi gibi, Estağfirullah deterjanıyla yıkandığında akıp temizleniverir ve kişi pir ü pak bir hale gelir. İyilik ise daimidir.

Kötü huy ve fiiller arızi olduğu için insanda onlara karşı bir nefret ve azm-i kavi uyanır. Örneğin, sigara alışkanlığı olan bir kimsede, bu alışkanlığına karşı önce bir nefret uyanır. Sonra azm-i kavi ile sigara bırakılır ve bir nefes dahi çekilmez. Ama burada bilinmesi gereken şey, o bırakma kuvvet ve kudretini verenin kim olduğudur. Kişi, o gücü Allah'ın verdiğini bilip O'na teşekkür etmelidir. Çünkü Allah o azm-i kavi kılıcını, o kuvvet ve kudreti vermese, kişinin yapacağı hiçbir şey yoktur. Bu nedenle "Kul bir hiçtir, hiçte olmaz kabahat" denmiştir. Öyle ya, yok veya hiçin neyi vardır ki kabahati olsun...

Bütün kabahatler varlık, enaniyet, yani benlikten, daha açık bir tabirle kişinin kendini var sanmasından kaynaklanmaktadır. Kişi, huylar açısından da, davranış ve fiiller açısından da tevhid-i ef'al bahsinde verilen örnekteki bayrağın ay yıldızı gibi oluverirse, o zaman her şeyden kurtuluverir.

Allah sevgisinden daha tatlı bir şey yoktur ve dünyadaki tüm tatlı şeyler, tadını bu esas tatlılığın yansımasından almıştır. Bal, şeker ve meyvelerdeki tat ve lezzetler, o esas tadın onlara yansımasıyla oluşmuştur. Güzellik de aynıdır. Herkesin ürktüğü yılanın gözlerine dikkatle bakarsanız, gözleri o kadar güzel bir başka canlı olmadığı kanaatına varırsınız.

İnsanlar arasındaki farkın sadece güzellik değil, akıl mertebeleri açısından da geçerli olduğunu evvelce anlatmıştık. Bu farklılığın, nedeni, niçini olmaz çünkü kâinat âlemi bu farklılığa ihtiyaç gösterir. Farklılık, dış âlemde vardır ama iç âleme geçilince ortadan kalkar. Örneğin, avuç açıkken parmak uçları aynı hizada değildir. Kimi uzun, kimi kısa görünür ama iç âleme çekilip yumruk yapıldığında, parmak uçlarının düz bir

çizgi meydana getirdiği, yani eşitlendiği, birlik oluşturduğu görülür.

Evsaftaki boy, güç, ağırlık, zekâ gibi farklılıklar bu âlemi ilgilendiren özelliklerdir ve her fert bu âlemde kendisiyle haşır neşir olur. *"Bazısına verdik, bazısına vermedik"* <17-30>, <34-36> meselesi burada geçerlidir. İç âleme geçildiğindeyse, aradaki farklar ortadan kalkar. Oraya "gönül birliği" yahut "ledün" denir. İnsanların camilerde düz saflar halinde toplanmaları ve önde bir kişiyi imam belleyip hiçbir şey söylemeksizin ona tâbi olmalarının anlatmaya çalıştığı gerçek, bu gönül birliği veya ledün meselesidir. Bu esası anlatmak için âfakta, yani dış âlemde mertebe mertebe toplantı mahalleri oluşmuştur.

Aynı durum enfüste, yani iç âlemde de vardır. Oradaki toplanma yeri de kalptir. Kalp insanda türlü varidelerin sadır olduğu yerdir. Varideler buradan beyne yansır. Beyne gelen bu yansımalar orada iyi veya kötü diye ayrıma tâbi tutulur, yani şöyle mi düşünsem, yoksa böyle mi düşünsem ikilemlerinin ortaya çıkmasına sebep olur ve insanı ikilik âleminde bırakır. İnsan, ne zaman "İyisi de sensin, kötüsü de sensin", yani "İyi düşünce de bende, kötü düşünce de bende" der ve sonra "Ben de O'ndayım" diye ekleyebilirse, o zaman rahata erer ve *"İleri gelenler de ileri gidenlerdir"* <56-10>, *"İşte mukarrep olanlar onlardır"* <56-11> durumuna gelip müsabakayı önde götürenler arasında yerini alır. Böyleleri Allah'a yaklaşmış, kurbiyet hâsıl etmiş olanlardır.

Geri kalanlarsa, ya sağ taraf ehli, yani "ashâbül meymene" ya da sol taraf ehli olan "ashâbül meş'eme"dir. *"Biri uğurlular toplumudur, nedir uğurlular toplumu. Ve diğeri uğursuzlar toplumudur, nedir uğursuzlar toplumu"* <56-8, 9> ayetlerinin delaleti budur.

Tevhidde sağı da, solu da Hakk'tır ama *"İleri gelenler de ileri gidenlerdir"* <56-10> olunca, iki tarafın da önüne geçip Allah'a esas yaklaşanlar bunlar olur. Çünkü bunlar, kendilerini terk edip Hakk'a yapışmışlardır.

Ashab-ı meymene, İyilik tarafı, yani cennetlikler; ashab-ı meş'eme ise şomluk, kötülük tarafı ya da cehennemliklerdir.

Namazda önce cennetliklere, sonra da cehennemliklere "Essalâmün aleyküm" diye selam verilmesinin sebebi, bunların hepsinin Allah'ın rahmetinden istifade etmesidir ki bunu evvelce Rahmaniyet bahsinde anlatmıştık.

Allah'ın yaratıp nasibini belirlediği hiçbir canlıya "Sen neden böylesin, neden karanlıktan hoşlanıyorsun" diye sorulmaz. Nasıl yarasalar gece meydana çıkıyor yahut köstebekler gözsüz olarak toprak altında yaşamlarını sürdürüyor ve bunu yaparken de hayatlarından memnun olmaya devam ediyorlarsa, insanların da bunlara benzeyenleri vardır. Birbirine zıt yaratılışta olan canlıların hiçbiri, tabiatta birbirini ayıplamamaktadır. İnsan organları da böyledir. Hiç orta parmağın, serçe parmaktan büyük olduğu için böbürlendiği duyulmuş mudur? Tabiatıyla hayır, çünkü eşitsizlik ve zıtlıklar bu âleme ait keyfiyetlerdir. Dış âlemde fakir-zengin, siyah-beyaz, güzel-çirkin, uzun-kısa şeklinde zıtlıklar ve bunların her birinin bir diğerine göre daha az veya çok şiddette oluşu gibi farklılıkları vardır. Bu nedenle bu dış âleme, yani dünya âlemine "fark âlemi", "tefrika âlemi" ya da "furkan âlemi" gibi isimler verilmiştir. Bunun böyle oluş nedeni, her şeyin zıttıyla bilinebilmesidir. Çünkü kara olmasa ak, güzel olmasa çirkin, uzun olmasa kısa, zengin olmasa fakir bilinmezdi. Her şey siyah, güzel, uzun ve zengin olsa; beyaz, çirkin, kısa ve fakir nasıl bilinip değerlendirilirdi? Bu değerlendirme olmayınca da kemâlât ortaya çıkamazdı.

Ancak, dış âlemde olan bu farklılık, Kur'an'da, yani iç âleme geçilince ortadan kalkar ve dışta birleşmeyen bu zıtlıklar, aynen yumruk yapıldığında parmakların eşitlenmesi gibi, birleşiverir. Bu nedenle, ehl-i tevhid daima iç âleme nazırdır ve bu birlik içinde yaşar.

Bazı insanlar vardır. Dıştan güzel görünür ama içine bakıldığında sevgiden eser bulunmadığı için iticidir. Buna mukabil, bazıları da dıştan pek güzel görünmediği halde, içleri sevgi doludur ve insanı cezbeder. İşte bu cazibenin nedeni, sevginin verdiği sıcaklıktır. Sevginin olmaması, soğukluk veya bürudet diye adlandırılır. Sıcaklığın bir ismi de muhabbettir. İnsanı yaklaştıran, muhabbeti; şeytanı itici kılan da, bürudetidir.

Her eşya hurufat-ı ilahiden birer harftir. Bu harfler hem zarf, hem mazruf; hem mütekellim, hem muhatap; hem erkek, hem dişi; hem tencere, hem kapaktır. Bu halleriyle ikilik âlemine girip birbirlerine ayna oldukları için, aynaların her birine ayrı birer isim verilmiştir. Örneğin, tencere, kapak; erkek, dişi gibi. Aslında bunlar birlikte bulunurlar ama hangi vasıf hâkimse, tezahürü o yönde olur. *"Her kimin ameli bir zerre... "* <99-7, 8> hükmü burada da caridir. Bu konular evvelce örnekleriyle anlatılmış olduğu için tekrarlanmayacaktır.

İnsan buraya kadar anlattıklarımızı biraz düşünürse, bunların kitap okumakla değil, yaşamda uygulanmakla öğrenilebileceğini kabul edecektir. Tabii gereğini yapıp yapmamak kendi bileceği iştir.

TEVHİD-İ ZÂT

TEVHİD-İ ZÂT NE DEMEKTİR?

Tevhid-i zât, Vücut Hakk'ındır, gayrının vücudu yoktur demektir. Bunun Kur'an'daki karşılığı, *"Her şey fenâ bulacaktır"* <55-26>, *"Sadece celal ve ikram sahibi Rabb'inin yüzü baki kalacaktır"* <55-27> ayetleridir.

İnsanda mûtû tahakkuk ettiği anda Enel Hakk zâhir olur. Bu durumu, *"Sen çıkarsan aradan / Kalır şeksiz Yaratan"* diyerek ifade ediyorum. Bu durumda görünen nedir? Varlığın gölgesidir. Ehl-i şeriatın bunu idrak etmesi yahut başka bir tabirle hakikati görmesi mümkün olmadığından, Mansur'un kellesi gitmiştir. Ancak o anda Mansur'un kendinde olmadığı da bir gerçektir.

"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik" <21-107> ayeti Hazret-i Peygamberin bir kavme ya da bir millete mahsus olmayıp tüm kâinata şamil olarak gönderilmiş olduğunu ifade eder. Yani, Hazret-i Peygamberin ruhaniyeti kâinattaki her zerreyi kapsamıştır. Bu da dinin, yani İslam felsefesinin tamamlanmış olması demektir ki böyle olduğunu kendisi *"Bu-*

gün dininizi ikmal ettim, tamamladım" <5-3> diyerek bildirmiştir.

Daha önceki peygamberler bir kavme peygamberlik ettikleri, hattâ aynı anda birden fazla peygamber bulunduğu halde (Örneğin, Medyen'de Şuayib varken Mısır'a Musa gönderilmiş, hattâ Harun da kendisine yardımcı olarak verilmiştir), Hazret-i Muhammed hem dünyada, hem de çağında tek Peygamberdir ve diğer tüm peygamberler O'nda müstehlik (tükenmiş) ve mensuhtur (hükümsüz). Bu da göstermektedir ki diğerlerinin kimi İsa gibi ruh mertebesinde, kimi Musa gibi sıfat mertebesinde, kimi de sır mertebesinde kalmıştır. Musa'ya ateşten hüvezzâhir, İsa'ya ruhtan hüvelbâtın tecellisi olduğu halde, Hazret-i Muhammed'de evveliyet, ahiriyet, zâhiriyet ve bâtıniyet tümüyle toplanmış ve felsefe tekmillenmiş, böylece kendisi son peygamber olmuştur. Bu nedenle de başka peygamber gelmemiştir ve gelmeyecektir. Çünkü Hazret-i Muhammed kâinattaki izharatın (görüntülerin) kemâlidir. Yani, kâinatın verebileceği en mükemmel meyve, başka bir tabirle insan-ı ekmeldir. Bu insan-ı ekmelin sahip olduğu kemâlâtın zuhuru için de varisleri gelmiş, gelmekte ve ilelebet gelmeye devam edecektir. Aksi halde bunların bilinmesi ve insanlara bildirilmesi mümkün değildir. Bu nedenle mefhar-ı mevcudatın kıymetini bilmek gerekir.

Surette kalanlar yahut başka bir tabirle konunun derinliğine nüfuz edemeyenler, Hazret-i Peygamberin ölüp gittiğini zannederler. Halbuki zuhur âlemi Muhammed'in nurundan başka bir şey değildir. Zuhur âlemi, yani kâinat var olduğuna göre, dem-i risalet olan bu nur da vardır ve ilelebet var olacaktır.

Evvel, ahir, iç ve dışın tümü masdar olan mahall-i sudurda toplanmıştır. Yani, mânâ âlemindeki ruhaniyetlerin tümü insan gönlündedir. İnsan neşelendiği zaman gönlü de neşelenir. Gönlün neşelenmesi tüm gönüldekileri neşelendirir ve sonuçta tüm kâinat raksan (raks eder durumda olan) olur. İşte "Kâinat bir ceset, ruhu Mevlâna" dememin nedeni budur.

Gönül âlemi bir suret âlemi değil, iç âlemde bulunan zevk-

lerdir. Bu bir kere açıldı mı, ondan sonra gider de gider... Bu gidiş adem aynası denen kâinata da yansır ve suret olarak tecelli eder. İşte işin sır noktası burasıdır. Aynadan çekiliverince görüntü kaybolur. Ancak görüntüler birbiri ardınca aynaya yansıdığı için *"Ben her gün bir şandayım"* <55-29> hükmü gereği türlü çeşitli şeyler ortaya çıkmakta ve zuhur âlemi değişmektedir. Yani, Allah'ın ayetleri her ân gelmektedir. Bunun için de *"Bunda basiret erbabı için ibretler vardır"* <3-13> yani, "Ulûlebsar bilir, görür" denmektedir.

Allah'ın, her insanda sadece bir kere tecelli ettiğini biliyoruz. Tecelli, meydana çıkmak demektir. Cila, tecelli, münceli kelimeleri aynı kökten gelir ve görünmek demektir. Ayna ise mahall-i ciladır. İnsan, bu sima ve bu suretiyle bir kere dünyaya gelebilir. İki kez aynı sima ile dünyaya gelmek mümkün değildir. Suretlerde benzerlikler (sibh) olabilir ama tamamen birbirinin aynı olması mümkün değildir. Parmak izleri bunun delilidir. Ancak, bu farklılıklar esma ve sıfât bakımındandır. İş zâta geldiğinde, farklılıklar tamamen ortadan kalkar çünkü zât bir olduğu için tüm gelip gidenler aynıdır. Bunda tüm farklı esma ve sıfatlar beyinde kayıtlıdır ama meydana çıkmamıştır. Buraya geldiğinde eski kayıtlarla Kâlû Belâ'da tanışmış olduğunu hatırlamak mümkün olabilir.

Allah, her şeye kadirdir. Suya da, rüzgâra da, ateşe de emir verir. Bugün tabiat denen varlığa da emreder ve o tabiat da o emre uyar. *"Bir emirdir çeviren arş ile kürs-i feleği / Buna memur oluyor yerle göğün her meleği"* beytiyle anlatılmaya çalışılan husus budur.

Ateş bile emirsiz yakmaz. İşte Hazret-i İbrahim örneği... Nemrut onu yakmak için dağ gibi bir ateş yaktırıp İbrahim'i mancınıkla ateşe attırınca *"Biz de; yâ ateş soğuk ol ve İbrahim'i selâmete çıkart dedik"* <21-69> emriyle ateş onu yakmamış, sonuçta etrafı güllük, gülistanlık olmuştur.

Her hakikatin bir kevnî, bir de manevi yönü vardır. Yukarda bahsettiğimiz Hazret-i İbrahim'in ateşe atılma olayını ele alalım. Bu olayın kevnî âlemde gerçekleştiğinin delilleri Urfa'da görülmektedir. Ama manevi izahını yapabilmek için ru-

muzlarını çözmek gerekir. Bu olayda, Nemrut denen nefistir. Nemrut adı verilen nefis insanı ateşe attığında, Allah'ın *"Biz de; yâ ateş soğuk ol ve İbrahim'i selâmete çıkart dedik"* <21-69> emrinin gelmesi, kişinin İbrahimiyet makamına ulaştığının delilidir ve bu makamda olan kimseyi nefsin yakması mümkün değildir.

Allah, her şeyi kullarıyla döndürür. Çünkü kâinat insan, insan da Allah için yaratılmıştır. Nasıl bir padişah kendisi hiçbir işe el atmadan, her işi seçtiği ve görevlendirdiği elemanları (vezir, komutan, zaptiye vs.) ve onlara verdiği emirlerle yaptırırsa, Allah da her işi görevlendirdiği kulları ile yapar.

Onun için Allah'ın hiçbir işine karışmamak lazımdır. Allah, her şeyi, şeytanı bile, yerli yerince yaratmıştır. Bunu olduğu gibi kabullenmek gerekir. Önemli olan insanın gözünü açıp doğru yolu bulabilmesidir.

Osman Dede, "Üç masdarı bir bilen, cem'i tarhı ol bilir" derdi. Bunun ne demek olduğunu her halde tekrarlamamıza gerek yoktur. Camilerde bile minbere üç basamakla çıkıldığını biliyoruz. Bu üç basamak meratib-i ilahiyenin rükûnlarını ifade etmektedir.

Tevhid ehli, insanların her söylediğini doğru olarak kabul eder. Çünkü söyleyen bilmese bile, ehl-i tevhid, söyleyenin kendi malı olduğunu ve söyleyenin de, dinleyenin de, gaip zamirinin de, O olduğunu bilmektedir. Ehl-i tevhid nazarında ister "Ene", ister "Ente", ister "Hüve" denmiş olsun hepsi O'dur. Zira, masdarın mim'i çıkarılıverse, geriye Ahad kalır.

Bu konuyu bir kere daha açıklamak gerekirse, yukarıda Osman Dede'nin söylediği, Bir bilinmesi gereken üç, Ahad, Ahmed ve Muhammed'dir. Ahad'da ne zuhur vardır, ne bütûn... Orada sadece kendisi vardır ve oranın ne olduğunu kendinden başka bilen yoktur. Ahmed dendiğinde; bütûna, Muhammed dendiğinde ise zuhura inmiştir ve zuhurda tekmillenmiştir. İşte, "Ahad'dan gaye Muhammed'dir" denerek anlatılmak istenen de bu, yani kendini kendinde ya da habibinde yahut aynasında görmek istemesidir.

Bunu daha başka bir ifade ile kısaca "Hakk Hakk'tır. Ali'de

bâtın, Muhammed'de zâhir olmuştur" diyerek de anlatabiliriz. Peygamberimizin *"Eti etimdir, kanı kanımdır, cismi cismimdir"* hadisiyle belirttiği husus budur. Buna göre; Peygamberimizin gönlündeki Rahmaniyetin temsilcisi olan Ali, Rahimiyetin temsilcisi olan Peygamberimiz ile birlikte *"Rahman ve Rahim"*i <59-22> meydana getirmektedir. Yani, bu ikisinin birleştiği nokta Besmele'nin ba'sının altındaki noktadır ve o noktanın içinde Ali de vardır, Muhammed de... Hazret-i Muhammed'in *"Ali ve ben biriz"* sözü bunu anlatmaktadır.

Her tarikat, tevhidi farklı bir açıdan (zuhur, bütûn, esma vs.) ele almıştır. Hepsi de kendi açısından doğrudur. Örneğin, Hazret-i Muhammed bütûndan ele alınacak olursa, O'nun, daha bu zuhur âlemi oluşmadan önce var olduğunu kabul etmek gerekir, zira kendisi *"Ben Âdem'in hamurunda vardım"* buyurmaktadır. Doğrudur çünkü kâinatın hamuru maye-i Muhammedî ile yoğurulmuştur. Bu nedenle de o maya bizim kâfir yahut ümmet-i davet dediklerimizde de vardır ama örtülüdür ve örtülü olduğu için onlara kâfir denmektedir. Bu örtüleri kaldırıldığı takdirde, içteki maya meydana çıkacağı için onların kâfirlikleri de ortadan kalkar ve ümmet-i icabet olurlar.

Kâfire de, Müslümana da can veren Allah olduğu, yani hepsi, Allah'ın kulu olup nefha-yı ilahi ile hayat bulduğuna göre, Allah'ın koruması altındadır ve *"Her hizip kendi elindekiyle ferahtadır"* <23-53>, <30-32> hükmünce halinden memnundur. Çünkü Allah rahmaniyetiyle hepsini kapsamıştır.

Kelime-i tevhidin *"Allah'tan başka ilah yoktur"* diye başlaması, bir anlamda "Kâinatta Allah olmayan bir yer yoktur" anlamına da gelir. *"Semalar ve arz Allah'ı tespih eder"* <57-1> ayeti, her zerrenin "Allah'tan başkası yok" dediğini anlatmaktadır. Ancak *"Muhammed Allah'ın resûlüdür"*e gelince işin değiştiğini ve onun zuhurundan gayenin insanın tekâmülü olduğunu, bu tekâmülün son mertebesinin de Hazret-i Peygamberin teşrifi ve Kur'an'ın nazil olup *"Bugün dininizi ikmal ettim, tamamladım"* <5-3> demesiyle kendini gösterdiğini, O'na tâbi olup ümmet-i icabete dahil olanlar arasından gösterdiği yolda gidip hulk-i azimle huylananların paçalarını kurtardıklarını,

onun için, "Allah iman-ı kâmilden ayırmasın" diye dua edildiğini evvelce anlatmıştık. O'nun manevi vücudundun bir kılı olabilmek bile bir meziyetken, öyle kimseler vardır ki o'nun eli, kolu, ayağı, gözü, kulağı olmuşlardır ve o vücuttan ayrılmazlar. Bizim ikide bir "El elden üstündür ta arşa kadar" diyerek işaret ettiklerimiz böyleleridir. Bu uzuvların tekmili Hazret-i Peygamberin kendisidir. Geri kalanlar, yani ümmetiyse, aza ve kuvası durumundadır. Aslında bir ceset olan kâinatın ruh-u azamı Hazret-i Peygamberdir. Diğer insanlarsa, bu kâinat denen cesedin birer hücresi mesabesindedir. Tıpkı kendi vücudumuzdaki hücrelerin durumu gibi...

Kâinat denen ceset ruha ihtiyaç duyduğuna ve onsuz olamayacağına göre Muhammed de daima uzuvlarıyla bulunacaktır. Bu uzuvlar dıştan ayrı görünse bile, iç âleme geçildiğinde hulk-i Muhammedî dolayısıyla birleşecektir. Kâinatta efendi bir tanedir. Tek olan o efendi zuhur âleminde, yani kesrette değişik isimler altında görünmektedir. "Bir kabirden bin bir adlı Muhammed çıkacak" denen şey buraya kadar anlattıklarımızdır. Sulben veya manen tüm efendilerin aslının da, bir zât ve bir hakikatten ibaret olduğunun bilinmesi tevhid-i zât bakımından gereklidir.

VAHDET

VAHDET VE KESRET NEDİR?

Vahdet, birlik demektir. Kısaca tarif etmek gerekirse "Vahdet, kesretin kurduğu düzendir" denebilir. Bunu anlatmak için şöyle bir misal verilebilir. Allah göstermesin, insan bir anda kör oluverse, kâinattaki hiçbir şeyi göremez olur. Ama evvelce gördüklerini zaman zaman gözünün önüne getirip kendi içinde görebilir. Uzaktaki veya vefat etmiş bir tanıdığın da göz önüne getirilmesi mümkündür. O halde, gözü görmese bile insan, kendindekileri görebiliyor demektir.

Kâinatta bir Zât ile bir sıfâttan, yani Allah ile Peygamberinden başka bir şey yoktur. Biz, görünenlere varlık verdiğimiz için işin içinden çıkamıyoruz. Âdem, Nuh, İbrahim, Musa deyip bunların her birini ayrı gördüğümüz için sıkıntıya düşüyoruz. Halbuki bunları gerçekte olduğu gibi, aynı varlığın değişik mertebelerde görünüşü olarak algılayabilsek mesele halledilmiş olacaktır.

Âdem, Nuh, İbrahim, Musa dahil olmak üzere her şey, bu bir Zât ile bir sıfâtın ümmetidir. Ümmet demek, O'nun aza ve kuvası demektir. Bu durum tıpkı benim bir içim, bir de dışım oluşu, geri kalan tüm aksamımın aza ve kuvamdan ibaret oluşu gibidir. Ben nasıl her şeyimle bir vücut isem, kâinat da böyledir. Aksine bir düşünce, işi, içinden çıkılmaz hale getirir.

Vücut, vücud-u ilahidir ve vahdet-i vücut diye bilinir. Yapan, çatan Hakk'tır. Vahdet-i vücutta vahdet denen şey, bir sürü Allah var da onları toplayıp bir bütün haline getirmek değil, O'nun aza ve kuvasını toplayıp bir vücut oluşturmaktır.

Vücudu gerçek sahibine verir de, kendimizi vücud-u Hakk görürsek, o zaman Hakk asla kötü bir iş işlemeyecek, haddini tecavüz etmeyecektir. Etmiş görünse dahi, Hakk da, hududu

da kendisi olduğundan, onu kullanmasını bilecektir. Kendisi *"Kur'an'ı muhafaza edecek olan yine biziz"* <15-9> buyurmaktadır. Bu Kur'an, kendini bilen insandır. Allah, aslında Kur'an'ı korumakla kendini korumaktadır. İşte "Sakla kulum beni, saklayayım seni" dediği nokta budur.

Evvelce kesret ve vahdetin birbirinin aynası olduğunu söylemiştik. Şeriatta icma-yı ümmet adı verilen kural da bunu, yani çoğunluğun vereceği kararın gerçeği yansıtacağını yahut kesretin vahdetin aynası olduğunu anlatır.

Allah'ın varlığı kullarla belli olmuştur. Kullar da Allah'tan olmuştur. O halde hepsi birdir. Bu nedenle ekseriyetin kararı, O'nun kararıdır diye kabul edilir.

Bugünkü demokratik sistemler de bir nevi icma-yı ümmet mahiyetindedir. Çünkü idareciler ekseriyetle seçilmektedir.

Kesrette Ali, Veli, Hasan, Hüseyin denince işler karışıyor. Çünkü bu durumda araya rekabet, husumet, kin, garez ve ne ararsan hepsi giriyor. Ama Hakk deyince hiçbir şey kalmıyor. O halde, ortalığı karıştıran Hakk'tan ayrılıp O'ndan uzaklaşmaktır. Hakk denir ve O'ndan ayrılınmazsa, o zaman, ilahide dediğimiz gibi "Hakk'tan başka bir şey yoktur" olur ve artık kimse kimseye dil uzatıp kin, garez beslemeye kalkmaz.

Bu nedenle işi baştan düzeltip hatalardan kurtulmak gerekir. Benim, *"Baştan düzelince bu hal-i tebahım"* deyip arkasından da *"Hiç kalmadı ahım"* diye ilave edişimin nedeni budur.

Her şeye Hakk gözüyle bakan, yapıp çatanın Hakk olduğunu, kulun fiilinin muallak olduğunu görür ve böylece hata yapmaktan kurtulur. Alamadım, veremedim dedikodusu aşağı âlemlerde olur. İnsan, işin aslını bilirse, kendini aşağı âleme indirenin orada bırakacağını da bilir. Çünkü burada yaşayanın burada, öbür âlemde yaşayanın da orada nasibi var demektir. Zira, gönderen nasibini de vermiştir. Buraları sadece nazari olarak bilmek değil, bizzat yaşamak marifettir.

Tasavvufi eğitimden amaç, vahdetin mevcudiyetini ispat edip kesret olmadığını idrak etmektir. Kesret olarak görünenler birer aynadan ibarettir. Vacib-ül vücud varken mümkün-ül

vücud olur mu?..

Vacib-ül vücud asıl, mümkün-ül vücud ise bu vücudun imkân âlemindeki yansımalarıdır. Bu yansımalar mahlukattır ve içindeki asıl, onlardan "Ben varım" demektedir.

Bütün dinlerden amaç o Ben'i buldurmak olmasına rağmen, bunu gerçekleştirmek zordur. Bunu yapabilmek için vecd haline gelip o zevki tatmak gerekir. Bundan sonra isterse, Allah kendi istediği şekle sokar. Kişinin bu hususta beklentisiz olması şarttır. Manevi zevke ulaşıldıktan sonra, manevi zevklerin gölgesi olan maddi zevkler aynen günlük yaşama da yansıyacaktır.

KESRETTE VAHDET VE VAHDETTE KESRET

İnsanlar, sevdikleriyle karşı karşıya oturup konuştukları gibi, bir arada olmadıkları zaman da onların fotoğraflarına bakıp hatıralarını canlandırabilirler. Hattâ fotoğrafa dahi gerek kalmadan gönüllerinden geçirip onların hayalleriyle hasbıhal edebilirler. Bu, insanın kendini görmek için aynaya bakmasına benzer bir olaydır. Nasıl insan kendini görmek için aynaya bakarsa, birlikte olmadığı dostlarını görmek için de "gönül Aynası" denen iç aynasına bakabilir.

"Mümin müminin aynasıdır" denmiştir. Müritlerin inandığı, mürşitlerinin de inandığı olduğu için, gönüller birleşmektedir. Böylece, ayrılık ortadan kalkmakta ve hepsi bir noktada toplanmaktadır ki amaç da bunu gerçekleştirebilmektir. *"Birlik neşe verir, ayrılık keder / Ayrılık âşığa ölümden beter"* beytiyle anlatılmak istenen, bu birliğin devamının neşe ve zevk, ayrılığınsa acı vermesi olayıdır. Müritler cemiyet hayatlarındaki birlikteliği, gönüllerinde de yaşattıkları takdirde, kendi kafalarında sevdikleriyle haşır-neşir oluyorlar demektir ki bu aynı zamanda onların bekâsıdır. "Bir kabirden bin bir adlı Mehmet çıkacak" tabiriyle anlatılmak istenen de bu durumdur. Gönüldekilerin hepsi değişik isimler almış olmasına rağmen, aslında tek olan Mehmet, yani Muhammed'dir. O bir, herkeste göründüğü ve göründüğü kimselerin ismiyle tanındığı için, bin bir adlı Mehmet olmuştur. Yani, o bir olan müsemma,

etraftaki bin de, o müsemmanın esmalarıdır. Bunu atomun çekirdeği ile, o çekirdek etrafında dönen elektronlarına yahut güneş ile o güneş sistemine bağlı olan yıldızlara benzeterek anlatmak da mümkündür. İşte, *"Kâinat bir ceset ruhu Mevlâna"* derken anlatmak istediğim de bu, yani kâinatın da bir ruh ve bir cesetten yahut bir can ile bir hakikatten ibaret olduğu gerçeğidir.

Yukardaki açıklamalarla anlatılmak istenen husus, kesrette vahdet ve vahdette kesret denip de açıklaması yapılmamış, kitaplarda "fefhem" denerek, okuyanın anlayışına bırakılmış mânâdır. Konuyu biraz daha iyi anlatabilmek için birkaç misal vermek faydalı olacaktır.

İnsan bir ruh ve bir cesetten meydana gelmiştir. Bunun böyle olduğunu kendinden bilir ve kendi zevkinde, kendi sefasında ve kendi iç âleminde haşır-neşir olur. Lakin, insanın iç âlemi veya gönül âlemi adeta bir incir gibi, binlerce çekirdek, tohum veya esmadan meydana gelmiştir. İnsan dıştan bir tane görünür ama iç âleminde neler neler olup kaybolmakta yahut haşır-neşir olmaktadır. İşte bu duruma vahdette kesret adı verilir ve tabiattaki örneği de, Kur'an'da *"İncire"* <95-1> diye geçen incirdir.

İnsanın içinden gelip geçen şeyleri sadece bir güne hasretmek doğru değildir. Bunu asr-ı saadete kadar götürmek suretiyle, insan kendini o günün zevkine ulaştırıp Muhammed'in ümmeti olduğunu idrak edebilir. İnsan, dünyaya kendisi istediği için değil, Allah gönderdiği için geldiğine göre, yapması gereken şey, o birlikten ayrılmamaya çalışmaktır. Dıştan bakıldığında zaman farkı nedeniyle ayrıymış gibi görünse bile, insan gönül âleminde birlikte olmaya çalışmalıdır. Bu çalışma devamlı olduğu takdirde, kişi birlikten ayrılmamış olur. Bunun en güzel örneği de, rüyada Hazret-i Peygamberin görülmesidir. Bu görüş, asli birliğin kesin delilidir. Aksi halde mümkün olmazdı. Ancak, bu rüyanın görülebilmesi için insanın birleşik kaplar örneğindeki gibi, o hizaya yükselebilmesi gerekir.

İnsanlar yapı olarak nar gibidirler. İçleri muhtelif mertebelere delalet eden bölümlerden oluşmuştur. Bu mertebeler, ya

alınan feyz-i nevafil ile veya Allah'ın lütf u keremiyle atlanır ve yükselinir.

Tevhidi, yani her şeyin bir mânâdan yahut bir zât ile bir hakikat ve bunun kesretinden meydana geldiğini anlatmak için

Kesrette vahdet, vahdette kesret
Hasrette vuslat, vuslatta hasret
Âşık için aşk tatlı felaket
Maşuku bulan buldu saadet

demiştim. Bunu okuyanların, benim hasrette kaldığımı düşünmeyip daimi vuslatta olduğumu anlamaları gerekir.

Tabiatta, kesrette vahdeti temsil eden örnek zeytindir. Kur'an'da zeytinin adının geçmesi bu nedenledir. Zeytin hakkında *"Şarkta ve garpta bulunmayan mübarek zeytin ağacı"* <24-35> diye yazar. Zeytinin yağlı olması aydınlatıcılığına da işarettir çünkü eskiden zeytinyağı kandilleriyle aydınlanılırdı.

Allah tektir. Kesret denen, O Bir'in nurunun çoklukta görünmesi, çokluğa yansıması veya gölgesinin uzayıp çokluk intibaını vermesidir. Önemli olan bunun zevk edilebilmesidir.

Şahadet âlemindeki görüntünün heyet-i mecmuasına "mezahir-ül vücud", bunun hakikatini irae ve izhar eden (gösterip meydana çıkaran) heyet-i maneviyeye de "menabir-üş şühûd" denir. Bunu daha değişik bir ifade ile "mezahir-ül vücud, heyet-i mecmua; menabir-üş şühûd ise heyet-i maneviyedir" diyerek anlatmak da mümkündür.

Konuyu açıklayabilmek için şöyle bir misal verilebilir. Bir fert düşünelim ki çocukluğundan itibaren müzik, tıp, ziraat ve okumaya karşı aşırı merakı olsun. O kişi, bu merakını kendi hayatı boyunca tatmine uğraşabilir. Ancak aynı kişinin dört çocuğu olur ve bunların her biri onun meraklı olduğu konularda eğitim görüp müzisyen, doktor, ziraat mühendisi ve öğretmen olursa, bu çocuklar anne ve babadan ayrı olmadığı, genetik karakterlerini onlardan aldığı için, babalarındaki bu dört meslek sevgisi onlarda müşahhas hale gelmiş olur. Böylece önce tek kişide toplanmış olan dört yetenek, dört ayrı kişide kendini göstermiş olur. İşte bu, vahdette kesrettir.

Diğer taraftan, dört fertte beliren dört ayrı haslet, aslında

bir kişiden alınmış olduğu, yani ondan gayrı olmadığı için de kesrette vahdete örnek teşkil eder. Zaten o dört kişiyi ayrı gösteren, her birine konmuş olan farklı isimler, yani esmalarının farklılığı değil midir?..

Kesrette her fert bir "Ene" (Ben) olduğu halde, vahdette bir tane "Ene" vardır. Bu tek "Ene", kesrete yansıdığı için çok gibi görünmüştür. Yani, her ferde akl-ı küll ve enaniyetten birer zerre verilmiştir. Ama bu verilen ene, asıl ene gibi bâki değil, fânidir, doğup ölmektedir.

İnsanlar arasında kendine, kabadayılığına, gücüne çok güvenenler vardır. Aynı kişiler ihtiyarladıklarında o güçlerinden, kabadayılıklarından hiçbir şey kalmadığını göreceklerdir. Nasreddin Hoca'nın, dereden atlarken sıçrayıp suyun orta yerine düşünce "Ah gençlik" deyişinin nedeni budur. Ama sonra etrafına bakıp kimse bulunmadığını görünce "Ben senin gençliğini de bilirim" diye ilave etmesi, kendisinin gençliğinde de gerçek varlığın yanında bir şey ifade etmediğini kabul ettiğini gösterir.

Kesrette vahdet, toplumda birlik, vahdette kesret ise Birlikte toplum demektir. İnsan, toplumu kendi içinde toplarsa, o toplumda yaşar ve evinden dışarı çıkmasa bile yalnızlık çekmeden keyfine bakar. Ama kendisi topluma karışırsa, o zaman farklı esmalarla karşılaşıp onlarla bağdaşmak durumunda kalır. Bu iki durumdan birincisi yumurta içindeki tavuğa, ikincisi ise tavuk içindeki yumurtaya benzer. İnsan bu iki hali iyi düşünüp tercihini ona göre yapmalıdır.

Kesrette vahdet ve vahdette kesretin birbirine ayna olduğunu söylemiştik. Bu durum aynen birlik bir notayı okumakla, otuz iki defa otuzikilik notayı okumak gibidir. Zaten bizim vahdet ve kesret dediğimiz şeyin de aslı bu, yani tüm kesretin vahdete eşdeğer olmasıdır. Bu da mânâ ve maddenin aynı ve bir olduğunu gösterir. Bu Bir'i biz düşüncelerimizde çoğaltıyoruz. Çoğalttıklarımızın da yarısına günah, gece, dünya, kış vs., geri kalan yarısına da sevap, gündüz, ahiret, yaz vs. diyoruz.

Kesrette vahdet ve vahdette kesret konusunu anlatabilmek için son olarak bir piramidi misal verebiliriz. Piramidin te-

pesinden aşağıya doğru bakıldığında vahdette kesret, yani Hakk'ın halkıyete dönüşümü; tabandan tepesine doğru bakıldığındaysa kesrette vahdet yahut halkın Hakk'a dönüşümü müşahede edilir. Aynı şeyin askerlikteki rütbelerle de anlatılabildiğini biliyoruz.

Konuyu tam anlamıyla öğrenmiş olanlar, dünyevi pek çok pislikten kendilerini kurtarır ve bu sebeple de bunu kendilerine öğretenlere her zaman duacı olurlar.

VAHDET EHLİNİN ÖZELLİKLERİ

Vahdet ehli, Birlik, topluluk ehli; başka bir deyimle her şeyi kendinde toplayan demektir. Onun için vahdet ehli, karşısındakini gayrı görmez. Her gördüğünü kendisiymiş gibi görür.

Bu durumu en güzel izah edenlerden biri Nasreddin Hoca'dır. Bir fıkrasında vaaz dinlemek üzere toplananlara "Ne söyleyeceğimi biliyor musunuz" diye sorar ve "Bilmiyoruz" cevabını alınca "Madem ki bilmiyorsunuz, ben de bir şey söylemeyeceğim" diyerek kürsüden iner. İkinci hafta yine aynı soruyu sorduğunda, cemaat "Biliyoruz" deyince, bu kez "Madem ki biliyorsunuz, ben size ne anlatayım" der ve yine kürsüden iner. Üçüncü hafta, cemaatın bir kısmı "Biliyoruz" bir kısmı ise "Bilmiyoruz" diye cevap verince, "Bilenler, bilmeyenlere anlatsın" der ve yine bir şey söylemeden kürsüden iner.

Bu, karşısındakini kendinde toplamanın en güzel ve mizahi olarak ifade edilmiş örneklerinden biridir. Burada Hoca, karşısındakileri kendisi olarak gördüğünden, "Bilmiyoruz" cevabının da, "Biliyoruz" cevabının da kendisinden çıktığını ve her iki durumda da konuşmasına gerek olmadığını anlatmak istemiştir. Üçüncü durumda da yine aynı gerekçe ile, kendi kendine konuşması gerektiğini düşünerek, yüksek sesle bir şey söyleme gereği duymamıştır.

VAHDET-İ VÜCUT VE VAHDET-İ ŞÜHÛD

Tasavvufta uzun süre çekişmelere sebep olmuş iki vahdet anlayışı vardır. Bunlardan biri, Muhiddin-i Arabi'nin Vahdet-i Vücud, diğeri de Müceddid-i elf-i sanî olarak bilinen İmam-ı

Rabbani'nin Vahdet-i Şühûd anlayışıdır. Bunlar kısaca vücudun birliği ve şühûdun birliği demektir ve "Bu O'dur" ve "Bu O'ndandır" ibarelerinde anlatımını bulur. Bu iki anlayışı kısaca özetlemek gerekirse:

Her iki anlayışta da vahdete ulaşabilmek için önce kendini hazfetmenin (fikren yok etmenin) esas olduğunu, peşinen söylememiz gerekir. Bu gerçekleştirildikten sonra, Vahdet-i Vücutta kâinatla beraber her şeyi kendinde buluş bahis konusudur. Bu durumda kendinden başka bir şey yoktur ve kendinden başka bir şey görülmez. Bunun örneği, kırklardan birine neşter vurulunca kırkından birden kan akmasıdır. *"Cihanı kendi zâtında veya zâtın cihan içre / Eğer duymazsa bir kimse, bütün bildikleri âdât"* beyiti ile anlatılmak istenen budur.

Vahdet-i şühûdda ise kâinatla beraber kendini bir noktada görmek bahis konusudur. Yani, bir görünen varsa, bir de onu gören olacaktır ki bu da Allah'tır. O, görünenin içinde "Ben âşıkın gözünden de kendimi göreyim" diyerek kendini görmektedir.

Bunları daha basit bir anlatımla, "Kişi kendiliksiz olarak kâinatla beraber kendini kendinde bulursa vahdet-i vücut, kendiliksiz olarak kâinatta kendini görürse vahdet-i şühûddur" diyerek ifade etmek de mümkündür.

Bu iki düşünce esasında aynı sonuca varan, yani halk arasında "Ha arap Hasan, ha Hasan arap" diye nitelendirilen konulardır. Bu durum kişide tahakkuk etmedikçe, anlatılması ve anlaşılması çok zordur.

Muhiddin-i Arabi kendini hazfedip cümlede yine kendini görüyor. İmam-ı Rabbani de kendini hazfedip gördüğünü söylüyor. Kısaca biri vücudun birliği, diğeri görüşün birliği oluyor. Tabii, buradaki vücut tabiriyle insan bedeninin değil, gerçek ve tek olan esas varlığın, yani aynası Peygamberimiz olan ilahi vücudun kastedildiğini söylemeye herhalde gerek yoktur.

Bu iki durumu biraz da örnekler vererek açıklamaya çalışacak olursak; vahdet-i vücuda göre Lütfi dendiğinde herkesin tekmil olarak beni göreceğini söyleyebiliriz. Hiç kimse elimi, kolumu, bacağımı veya başka kısımlarımı gözünün önüne ge-

tirmeyecek, tümünü birden bir bütün olarak bende görecektir. Ama ben parmağımı gösterip de "Bu Lütfi'dir" dersem, bu defa herkes "Hayır o Lütfi değil parmaktır" diyecektir. Gerçi o parmak Lütfi'den ayrı değildir ama Lütfi de değildir. Yani, Lütfi'dendir.

Vahdet-i vücudun ne olduğu bu şekilde açıklandıktan sonra bunun nereden çıktığını da bilmekte fayda vardır. İşin esası Hazret-i Ali efendimize kadar uzanmaktadır. Şöyle ki Kur'an' daki tüm ayetlerin (Kütüb-ü semaviyenin) Fatiha'da, Fatiha'nın Besmele'de, Besmele'nin baştaki Bâ'da ve onun altındaki noktada özetlenerek toplandığını Hazret-i Ali efendimiz *"Ben bâ'nın altındaki noktadır"* diyerek belirttiği için, kolayca kendisinin vahdet-i vücudu anlattığı kanaatına varabiliriz. Çünkü bu sözleriyle kâinatı bir noktada toplamış olmaktadır. Bu noktada, Peygamberimizin *"Eti etimdir, kanı kanımdır, cismi cismimdir"* sözü de Peygamberimiz ve Ali'nin kendilerini birbirinde görüşünü bildirdiği için vahdet-i şühûda işaret eden birlik yeridir. Ama herkesin bu mertebeye gelmesi mümkün değildir.

Bu nedenle, İmam-ı Rabbani de kendi mertebesinden durumu inceleyip Hakk'ı halkıyet aynasında müşahade etmiş ve vahdet-i şühûdu müdafaa etmiştir. Yani, İmam-ı Rabbani, kendini kâinatta yahut enfüsü âfak aynasında görmüştür.

Vahdet-i şühûdun ortaya çıkışı *"Ve Allah .....ı yarattı"* ile başlar. Bunun söylenmesiyle insanın karşısına müspet olan akl-ı küll ile menfi olan nefs-i küll çıkar. Akl-ı küll, Zât; nefs-i küll ise sıfât âlemidir.

Esas olarak her iki görüş de doğrudur. Bu görüşleri farklı gibi gösteren husus, görüş sahiplerinin olaya kendi mertebelerinden bakmış olmalarıdır. İmam-ı Rabbani, enfüsün âfaka, âfakın da enfüse ayna olduğu gerçeğinden hareketle (kendisinin zevki oralarda olduğu ve o durumu müşahade ettiği için ki burası hazret-ül cem mertebesidir) vahdet-i şühûdu müdafaa etmiştir. Zira, herkesin, Hazret-i Ali efendimiz gibi her şeyi kendi âleminde bir noktada toplamasını beklemek mümkün değildir.

Konunun iyice anlaşılabilmesi için bazı örneklerle, biraz daha açıklanmasında fayda vardır.

Her şey, bir Zât ile bir sıfâttan ibarettir. Kesret âlemi dediğimiz şey, binlerce parçaya bölünmüş bir aynanın parçacıkları gibidir. Bu parçacıklara birer esma, yani isim konmuş ve her biri esas kaynaktan gelen ışığı yansıtmaya başlamıştır. Hepsi bu ışıkla ısınmakta ve bu ışıkla birbirlerini ısıtmaktadır. Nasıl güneş ışığının ayna ile yansıtılmasıyla onun sıcaklığından da istifade ediliyorsa, bu da onun gibidir. Ayna içbükey olur ve obje odak noktasına konursa, yansıtılan sıcaklığın o objeyi yaktığını bile görebiliriz.

Vahdet-i vücut, her şeyi kendinde görmek; vahdet-i şühûd ise kendindekini aynasında görmektir. Bunların en basite indirgenmiş örneği şudur. Ben uzakta iken sizleri kalbimde görüyorum. Bu vahdet-i vücuda örnektir. Buraya gelip sizi karşımda görüşüm ise vahdet-i şühûd örneğidir. Bu konuyu daha basit bir şekilde anlatmak mümkün değildir.

Vahdet-i vücutta teklik (ahadiyet), vahdet-i şühûdda ise ikilik (müspet-menfi, gören-görülen, seven-sevilen, vs.) vardır. Ama bu iki, tıpkı bir elmanın ortadan ikiye bölünüp iki yarının birbirine ayna edilmesi gibidir. Böyle olmasa şühûd oluşmaz. Bu iki yarı birleştirilince yine bir bütün olur.

Şühûd, şahit olmak, görmek demektir. Vahdet-i vücutta şahit olunan şey insanın içindedir. Tüm yaratılanlar, yaratılmazdan önce Allah'ın a'yan-ı sabitesinde, yani ilm-i ilahisindeydi. Yaratılışla beraber ilm-i ilahidekiler kâinata, yani görünür âleme geldi. Kâinatın yaratılışından gayeyse insandı. İnsan ruhen ilk, cismen son yaratılandır. Bu ilk ve son arasındaki kâinat, insanın yuvasıdır. Bu aynen, kuşların yumurtlamadan önce yuvalarını yapmalarına benzer. İnsanın da, önce kâinat adı verilen yuvası yapılmış, sonra da topraktan, yani o yuvadan bedeni meydana getirilmiştir. Sonuçta, yine her şey yerli yerine, aslına rücu edecek, beden buranın malı olduğu için burada kalırken, ruh aslı olan sevgilisine, yani Allah'a dönecektir. Bu dönüş gönül yoluyla olacaktır. Örneği de Peygamberimiz ve efendilerimizdir. Hepsinin bedenleri birer lahte konup toprak

olmuş ama kendileri gönüllerimizde yaşamaya devam etmektedirler.

Vahdet-i vücut ve vahdet-i şühûdu çok basit bir örnekle anlatmak da mümkündür. Bunun için elimize bir elma almamız yeterlidir.

Bu elma vahdet-i vücutta bir bütündür. Yani Allah kendi bütünlüğünde kendini bilmekte ve O *"Her şeyi ihata-yı küllî yesiyle kapsamış"* <41-54> olan, kendini kendinde görmektedir.

Vahdet-i şühûdda ise bir şahit (gören) ve bir meşhuda (görülene) ihtiyaç vardır. Bu ikisinin toplamı, yani vahdeti, şühûd olduğu için bu elma ortadan ikiye bölünmüş ve iki yarı birbirine ayna olmuştur. İki yarım yine bir bütün elmadır ama iki göründüğü için her yarı, karşısındaki yarıda kendini görüp kendine şahit olmaktadır. Bu durum Kur'an'da *"Her şeyi çift yaratan O'dur"* <43-12> denerek anlatılmaktadır. Bu olay bir vücud-u kâmilin (Âdem'de olduğu gibi) ikide görünmesi (Âdem'in bölünüp Havva'yı oluşturması) gibidir.

Elmanın yahut Âdem'in bölünmesinde Havva, Âdem'in aynası olmuş ve böylece ikilik, yani müspetlik ve menfilik yahut celal ve cemal ortaya çıkmıştır. Bu noktada Celle Celaleh olan müspettir. Menfi olansa hiç veya toprak hattıdır. Ama devrenin tamamlanıp ampulün yanabilmesi yahut elektriğin kendini gösterebilmesi için o toprak hattı olan menfiye de ihtiyaç vardır ki bu da insandır. İşte lâ olan insanın İllâ olan Allah karşısındaki pozisyonu budur.

Vahdet-i şühûd, bu ikiliği esas alır. Ancak vahdet-i şühûddaki bu ikiliğin şirk olmadığını da söylemek gerekir. Çünkü Allah kendini kulunda, kul da kendini Allah'ta görmektedir. Şühûd bu görüşten çıkmaktadır ama gören de, görünen de O olduğu için ortada şirk yoktur.

Burada Allah'ın kendini kulda görüşünün Kurb-u feraiz, kulun kendini Allah'ta görüşünün de kurb-u nevafil olduğunu belirtmek gerekir. Görenle görülenin birleştiği yer, yani Allah'ın kulunu, kulun da Allah'ı gördüğü yer kalptir. Onun için kalp "sübhan"dır. Kalpte görülen O nur olursa, adı Sübhan

olur. Ama kalpte karanlıklar görülürse, o zaman adı değişir ve Şeytan olur. Onun için Kâbe'de de her ikisi bulunur.

Vahdet-i vücut bir yumurta gibidir. Daha gören ve görülen ortada yoktur ama içinde tavuk vardır. İşte A'mak-ı Hayal'de "Ey vücud-u bivücud" tabiriyle anlatılan yer burasıdır.

Vahdet-i şühûddaki gören ve görülen, aslında birbirinden ayrı değildir. Hazret-i Peygamberde ferdiyet olmuş ve gören, görülen ve görme, üçü birleşmiştir. Görmek masdardır. Bu fiil mimsiz masdardan, yani gayrı mîmî'den gelmektedir.

Bu anlatılanları, sohbet olarak dinlemek ve öğrenmek mümkündür ama önemli olan bu mertebelere yükselip bu âlemleri yaşayarak öğrenmektir. Bu da bir dili çok iyi bilmek ve kullanabilmek demektir. İnsan binlerce kelimeyi ezberlemiş olabilir ama bunları, o lisanın tüm incelikleriyle kullanabiliyorsa, o zaman o dili biliyor demektir. Tasavvufi bilgiler de böyledir. İnsan her mertebedeki sohbetlerden bir şeyler öğrenebilir ama biraz farklı bir soru karşısında şaşırıyorsa, o zaman, o konu tam anlamıyla öğrenilmemiş demektir. Bunun için de mutlaka nazari olarak öğrenilenlerin, tatbiki olarak da öğrenilmesi veya içinde yaşanması gerekir.

MÜRŞİT

MÜRŞİTLİK NE DEMEKTİR?

Mürşitlik, Rabb esmasının tecellisidir ve kişiye rübubiyet (terbiyecilik) görevi verildiğinin göstergesidir. Aynı özellik ana, baba ve öğretmenlere de verildiği için, onlar da çocuklarını ve öğrencilerini terbiye edip eğitmekle görevlidirler.

Mürşitlik, bir nevi manevi öğretmenliktir. Mürşitler, müritlerini ellerindeki uçurtma gibi görür ve irşat görevlerini, bu uçurtmaların ipini rüzgârın durumuna göre manen, halen veya kalen (sözle) kimi zaman gevşetip kimi zaman gererek veya kısaltıp uzatarak yaparlar.

Biz, mürşit olarak maddeyi tamamen dışlayamayız. Çünkü hüvelbâtın kadar, hüvezzâhirin de O, daha doğrusu kendimiz olduğunu biliriz. Burada dikkat ettiyseniz "Ben" değil, "Biz" diyerek hepimizi işin içine aldım. Ama gerekir de ceberutiyet âlemine çıkarsam, o zaman "Ben" demem de yadırganamaz. Çünkü ceberut, hazerat-ı hamse-i ilahinin dört âleminin toplandığı noktadır ve mürşitlere verilmiş bir vasıftır.

Azamet-i Kibriya Allah'ındır. İnsan "Ben oldum" derse, manevi düşüşe girer. Bu nedenle mürşitler, daima karşılarındakini Hakk görüp kendilerini aşağıda tutarlar.

Mürşitlik, birbirinden intikal eden bir sakal-ı şerif bohçasıdır. Bu bohça, her efendinin kendi efendisini sarmalayıp içine almasıyla oluşmuştur ve o bohçalardan her birinin bir sahibi vardır.

Sakal-ı Şerif'in kırk kat bohçaya sarılma nedeni, risalet harfi olan mim'in ebced değerinin kırk olmasıdır. Bu durumu, evvelce marul veya lahanayı örnek vererek anlatmıştık.

Mürşit, mânâ ve maddenin birleştiği yer, yani *"O iki denizi birbirine kavuşmak üzere bırakıverdi, aralarında birleşmele-*

*rini engelleyen bir berzah"*tır <55-19, 20>. O, elbiseye bürünmüş Hakk'tır. İrşat eden O'dur, irşat edilen de... Çünkü,O, hem Hakkıyeti, hem de halkıyeti camidir (kapsar).

Mürşitlerin her biri adeta bir tespihin taneleri gibidir. Gelmiş, geçmiş ve gelecek mürşitlerin hepsi bu durumdadır. Bu taneler tespih halinde toplanıp bir bütün teşkil etmiştir. Bunların hepsinin başında bir imame bulunur. Doksan dokuzluk tespihte ayrıca iki tane gösterici vardır.

Tabii, bu bir semboldür. Aslında her insan bir tespihtir ama kimi otuz üçlük, kimi doksan dokuzluk, kimi de binlik tespihtir. Nasıl her işçiye bir baş gerekiyorsa, her tespihe de bir imame gerekir ki o da mürşittir, yani mürşitlerin mürşididir. Bunların tümüne birden tespih denir.

MÜRŞİT KİMDİR?

Büyük, küçük herkes, dayanacak bir Allah olduğunu bilir. O Allah, mürşittir, efendidir ama görünmez. Görünen mürşit veya efendi ise bir sıfat, bir elbise, yani beşeriyet kisvesi giymiş olduğu için görünür. O'nu tanımak ve tanıdığını bilmek, bir çocuk için bile hem büyük bir moral desteği, hem de mayalanmadır. O maya uygun ortamı bulduğunda mutlaka hamuru kabartacaktır.

Allah dosttur, mânâdır. Ama O'nu bulan da maddeye indiği için görünen mürşit Muhammed'dir. Allah *"Allah'a itaat edin, Resul'üne de itaat edin"* <64-12>, Hazret-i Peygamber de *"Beni gören O'nu gördü"* dediğine göre, mürşitten görünen O'dur. O, mürşid-i âzamdır. Görünen esas mürşit ise, Hazret-i Peygamberdir. Diğer mürşitler birer esmayla onu temsil ederler.

Gerçek mürşit Allah olduğuna göre, görünen hayaldir ve bugün vardır, yarın yok olur ama Allah her zaman vardır ve ilmini mürşitler vasıtasıyla her ân Kevser Şarabı olarak sunmaktadır. Bu dağıtım devam ederken alınabildiği kadar alınmalıdır. Dem bu demdir. Âdem de, Nuh da, Muhammed de bu demde mevcuttur. Mürşit denen, o hayal içindeki güneş huzmeleridir. Böyle olduğu içindir ki güneş ile ışınlarını birbirin-

den ayırmak mümkün değildir.

Allah'a secde etmek, O'na itaat etmek demektir. Buraları çok iyi düşünmek ve mürşidi bu düşüncelerle değerlendirmek gerekir. Zira, dostu bu âlemde bilen mürşittir. Mürşit, meyveli ağaç olduğu için dallarını yerlere kadar eğip tenezzül âlemine inmiştir. Buna rağmen sıklıkla, meyvelerini yemek isteyenler tarafından taşlanır.

İnsan tohum ararken o tohumdan meydana gelmiş ağacın meyvesine bakmalıdır. Tohum, o meyvenin içinde bulunacaktır. Allah da aynen tohum gibidir. O'nu arayan, kâinat ağacının meyvesi olan mürşidin içine bakmalıdır. Çünkü İnsan-ı Kâmil olan mürşitten konuşan Allah'tır. Allah kesiverse, mürşit tek kelime bile söyleyemez.

Allah'ın kelamını şarap olarak düşündüğümüzde, mürşit bedenen bir kadehten ibaret olur ve bu ikisi birbirinden ayrılamaz. Önemli olan, dolu kadehe kırmızı rengi verenin, kadehin camı mı, yoksa içindeki şarap mı olduğunu ayırt edebilmektir. Bu kırmızılık, kadehin kırmızı, içindekinin beyaz olmasında da, kadehin beyaz, içindeki şarabın kırmızı olmasında da aynıdır. Zira, dışarıdan bakan kırmızı görecektir. Bu iki durumu ayırabilmek için irfaniyet gerekir.

Aynı durum döküm ocaklarında da görülür. Ocağın içinde yanan ateşle, o ateşte ergime noktasına yaklaşmış olan demiri birbirinden ayırt edebilmek için de irfaniyet, yani arif-i billah olmak gerekir. Bu konuda arif olan demirci, bu ikisinin ayrımını, demiri tutan maşa vasıtasıyla yapar. Demir istediği tava geldiği anda ateşten çıkarır. Ateşten uzaklaşan demir biraz sonra kararmaya başlayarak demir olduğunu belli eder.

İnsanda da aşk ateşinin kişiyi içten sarması halinde bu durum ortaya çıkar. O zaman insanın renginin nereden geldiği anlaşılamaz olur. Bu, insanda başla, ayağın aynı bedende toplanmış ve birbirinden ayrılamaz hale gelmiş olmasına benzer. Ne zaman birlik bozulur, yani hayat son bulur ve beden çürürse o zaman bu iki organ birbirinden kopar ve ayrılır.

Bu örnekleri vermekten gayemiz, Allah ve insanın, hem birbirinden ayrı, hem de birbirinin aynı olduğunu, yani ikisi

arasındaki ilişkiyi anlatmaktır. İşte, "beynettenzih vetteşbih" (tenzihle teşbih arası) denen yerler buralarıdır. O nedenle, buralarda çok çok dikkatli olmak lazımdır.

Görünüşte efendi de bir beşerdir ama *"De ki: ben de sizin gibi bir beşerim"* <41-6> olan bir beşerdir. Kur'an'daki *"Hiç bilenle bilmeyen müsavi olur mu"* <39-9>, *"Kör ile gören ve karanlık ile aydınlık hiç müsavi olur mu"* <13-16> ayetleri de buna işarettir.

Mürşit demek, *"İlimde rüsuh sahibi olanlar"* <3-7> arasında girmiş kimse demektir. Bu duruma gelip şüphelerden kurtulmayana mürşitlik verilmez. Kendisi şüpheden arınmamış bir kimse başkalarının şüphelerini giderebilir mi? Onun için, müritlerinin rezil, kendinin de onlara karşı mahcup olmasını istemeyen bir mürşidin, bildiğini doğru bilmesi ve bu bilgisinden emin olması gerekir. Zaten mahcup, hicab-ı kibriyada kalmış, berraklaşmamış demektir.

Mürşit, ulûhiyet ilmini bilip içinde yaşayan mânâdır. Ama dıştan bakıldığında bu ilmi öğreten öğretmen olarak görülür.

Tüm mürşitler aynı ilmi öğretmeye çalışır ama aralarında kabiliyet farkı vardır. Kiminin söyledikleri öğrencilerin kafasında yer eder, kiminin söylediklerindense öğrenciler pek bir şey anlamazlar. Esas itibarıyla hepsi, aynı dersi veren birer öğretmenden başka bir şey değildir. Bu nedenle öğretmene değil, mânâ olan derse bakmak lazım gelir. Bir öğretmen öldü diye ders kaldırılmaz. Ölenin yerine o dersi verecek bir başka öğretmen getirilir ve derse devam edilir.

Onun için, efendi kaybolmaz. O kürsüde daima bir profesör bulunur ama *"Ben her gün bir şandayım"* <55-29> hükmünce bir profesör veya mürşit gider, başka bir isim ve eşkalle bir başkası gelir ve dersi vermeye devam eder. Burada önemli olan, mürşidi içinde görüp içindeki kürsüye veya tahta oturtabilmektir.

Hazret-i Peygamber, cahiliyet devrinin karanlığında bir nur, bir güneş olarak doğmuştur. Bizler de cahilken o nurun ışığıyla aydınlanıyor ve etrafımızı aydınlatıyoruz. Esas güneş Allah, O güneşin nuru Hazret-i Peygamberdir. O'nun vârisleri

olup O'ndan aldığı ışığı yansıtan ayna durumunda olanlar da mürşitlerdir. Âlemi de, bizi de aydınlığa çıkaracak olan bunlardır.

İnsanlara bilgi bu âlemde öğretilir. Öğreten yine Kendi'dir. Bu işi peygamberleri veya mürşit olarak görevlendirdikleri vasıtasıyla yapar. Peygamber veya mürşitler, yani İnsan-ı Kâmiller, bu âlemde akciğer görevi yapar ve temizlenmeyi sağlarlar. Bu temizlenme, hava, yani solunum yoluyla değil, kulakla yapılır. Kâmilin nefha olan sözlerini müridin içine çeken, onun kulaklarıdır. İnsana büyük devranın ne olduğu mürşit tarafından küçük devranda öğretilir. Burada mürşitler insanın büyük devirde kirlenmiş olan düşüncelerini temizleyip onların yerine temiz düşünceleri koyarlar. Bu durum tıpkı akciğerlerde karbondiyoksit ile oksijenin yer değiştirmesine benzer. Sonuçta kişi, hayat-ı cüziden hayat-ı küllîye (ebedi hayata) geçer.

Kâinat çekirdektedir. Çiçek açtığı veya meyve ortaya çıktığı zaman göze hoş görünür ama ne çiçek, ne de meyve kendine hayat veren ağacı meydana getiremez. Bir ağacın tüm çiçekleri ekilse ağaç meydana gelmez. Ağacı meydana getiren çiçek ve meyve değil, onların oluşma amacı olan olgun çekirdektir.

Hayatın devamlılığı da buna benzer. Bir ağaç ölürken bir başka ağaç çıkmalıdır ki o ağaç türünün devamlılığı sağlanabilsin. Bunun için de olgunlaşmış çekirdek gerekir. Ağacın meyve vermekteki amacı da, o meyvedeki olgunlaşmış çekirdeği meydana getirebilmektir. Geri kalan yaprak, çiçek, meyve gibi tüm unsurlar, o çekirdeğin olgunlaşmasını sağlamak içindir. Durum insanlar için de böyledir ve "Emrin sonu nereye varır?", "Başladığı noktaya varır" soru ve cevabı bunu anlatmaktadır.

Füsus'ta, Nuh'tan önce yaşamış olan İdris Aleyhisselam'ın, Nuh'tan asırlar sonra İlyas adıyla Şam'ın Baalbek yöresinde peygamber olarak geldiği yazılıdır. Burada, İdris olarak gidenin, büyük devrini tamamlayıp İlyas olarak gelişi bahis konusudur. Herkes aynı şekilde gidip, gelmektedir, ama gidenin hüviyetiyle geleninki farklıdır. Burada büyüklerde devrini tamamlama, küçüklerdeyse endüksiyon olayı geçerlidir.

Endüksiyon olayı en basit şekliyle, yağmur yağdığı zaman telefon tellerinin birbirinden etkilenip ses çalarak hatlarda ses karışıklıkları yapmasına benzer. Bir tel, diğerinden çaldığı sesi kendi hattındaki sesmiş gibi verir. Halbuki, o ses kendi hattına ait değildir, çalıntı sestir.

Hayat bir bütündür ve devamlıdır. Bu yüzden de hayat-ı ebedi diye bilinir. Ebedi hayat, sadece insana verilmiştir. Başka hiçbir şeyde ebedi hayat yoktur. Diğer her şey, o ebedi hayat sahibi kâmil insana yardımcı olarak yaratılmış ve onun emrine verilmiştir.

Her mertebenin ayrı bir ebedi hayatı ve ayrı bir Kaâbe kavseyni vardır. İnsanın nefes alıp vermesi bile kendi mertebesinde bir Kaâbe kavseyndir. Denizlerdeki gel-git olayı da denizlerin Kaâbe kavseynidir.

Kaâbe kavseyn, mânâdan maddeye, maddeden mânâya dönüşüm keyfiyetine verilen isimdir. *"Araları iki yay kadar veya daha az kaldı"* <53-9> ayetindeki "ev ednâ" ise mânânın iç âlemindeki keyfiyettir. Niyazi-i Mısrî Hazretleri

Kavseyn'e erişince varır gelir gemiler
Ev ednâ'nın bahrine hergiz gemi salınmaz
O deryaya dalmaya can terkin urmak gerek
Canına kıymayınca o deryaya dalınmaz
Bu suretin libasın ver gayriye Niyazi
O bahre dalar isen şayet geri gelinmez

demektedir. Geri gelemez çünkü vazifesini yapmış olarak nihayetine doğru gitmektedir. Nihayete varınca ne olacaktır? Bu kez nüzul âlemine gelecektir. İşte İdris'in tekâmül edip en yüksek mertebelere ulaştıktan ve bu arada yüzlerce yıl geçtikten sonra İlyas olarak dönmesi olayı budur. Burada dikkat edilecek husus İdris olarak gidip İdris olarak gelmemiş, İlyas olarak gelmiş olmasıdır. Giden de gelen de insandır ama Allah bir yerde bir kere tecelli ettiğinden İdris olarak dönmemiştir.

Burada bizim gitti, geldi diye nitelendirdiğimiz şey, mektubun kendi değil, zarfıdır. Zarfın amacı, adresi bildirip mektubun yerine ulaşmasını sağlamaktır. Esas mektup zarfın içindedir. Devreden de zarf değil, onun içindekidir. Bu devir, bir bay-

rak yarışı gibidir. Elden ele, mertebeden mertebeye devreder. Amaç, o bayrağı taşıyıp sonunda sahibine vermektir.

Bu konuları başka türlü anlatmak mümkün değildir. *"De ki: Biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz"* <2-156> gözle görülüp elle tutulur bir olay olmadığı için, ancak böyle misallerle anlatılabilir. Nasıl gelip nasıl gittiğimizi, her âlemde neler yaptığımızı bilen var mı?

Bu âlemde, önce öğretmen olan bir kimse, sonra vazgeçip bakkallık yapmaya başlayabilir ama daha sonra ne yapacağını kim bilebilir? Elle tutulup gözle görülen bu âlemde bile mertebeler değişir ve kimse sonra ne olacağını bilemezken, mânâ âlemindeki görünmeyen mertebe değişikliklerini nasıl anlayıp bilebiliriz? Düşünsel yönden birbirine benzeyebileceği söylenebilir ama acaba bu söz ne kadar doğrudur? Fakat Allah, her iki âlemde de ne olacağını bilir. Gerisi ancak O'nun bildirdiği kadarını bilebilir.

Mürşitler, gerçek mürşidin aynaları veya meyveleridir. Benim hiçbir şeyim yoktur ama her şey benimdir. Ev, mülk, vs. her şeyi ben sahibine, yani Allah'a verdim. Zaten hepsi O'nundu. Nasıl her ağacın meyveleri arasında bir şahdanesi olursa, mürşitlerin de bir şahdanesi olur ve her mürşit kendini onda görür.

Yâr-ı kadim, ezel-i âzal; yani Kâlû belâ'da *"Ben sizin rabbiniz değil miyim"* <7-172> diyen O, yani mürşittir. Bu soruya "Evet" cevabı vermiş olanlar, o zamandan beri Müslüman olup Müslüman doğanlardır. Kâlu Belâ'daki o mânâ, burada mürşit yüzünde görünmektedir. Yâr-ı kadim, burada mürşit elbisesi giyerek el vermektedir. Onun için tutulan el, kul eli değil; Hakk'ın elidir. Yani, Kâlu Belâ o zaman değil, bu zamandır. Buna "Dem bu demdir" de denebilir çünkü orasıyla burası aynıdır. Burada mürşidine "Evet sensin" deyip boyun kesenler, aynı soruya orada "Beli" (Evet) cevabını vermiş olanlardır. O âlemde Rabb'ını tanıyıp ruhen secde etmiş olanlar, burada da mürşide teslim olup her şeylerini verirler. İşte *"Allah'ı yakında arayınız"*ın anlamı budur. Mürşidini gördüğü halde "Bu da benim gibi insan" deyip küçük görenlerse, orada da evet dememiş sa-

yılırlar. Mürşide bağlanmak, ona mal, mülk vermek değil; can vermektir.

Mürşitten feyzi veren Allah'tır. Mürşit müsebbiptir. Feyiz mürşitten doğduğu zaman yanında bulunulursa, o feyizden istifade edilir. Onun için mürşit ab-ı hayat çeşmesidir ve onu karanlıklarda aramak gerekir. Çünkü mürşit karanlıklar içinde gizlidir.

Mürşidin bir adı da "Hızır"dır. Hızır, mürşidin bedeni (Cim'i), İlyas'sa ruhudur. Bunlar da, rahimiyet ve rahmaniyete, yani Muhammed ile Ali'ye delalet eder. Hıdırellez, bu ikisinin birleşme noktasıdır.

Hızır, her suretten görünür. Birisi bir mürşide gidip Hızır'ı görmek istediğini söyler. Mürşit "Sen şu gün sabahleyin, filanca yerdeki ağacın altında beklersen, onu yoldan geçerken görürsün" der. Adam gider ve beklemeye başlar. Biraz sona bir ayıcı tef çalıp ayısını oynatarak önünden geçer ve geçerken de "Sen bu yaylaları yaylayamazsın / Bu sözleri sen hiç kavrayamazsın" diye bir türkü söyler. Ondan sonra da başka kimse geçmez. Adam biraz daha bekledikten sonra dönüp mürşidin yanına gelir ve Hızır'ın geçmediğini söyleyince mürşit "Geçti ama sen ayıcı zannedip onu tanımadın" der.

Tabii, bu arada, geçen Hızır'ın mürşit olduğunu söylemeye herhalde gerek yoktur çünkü mürşit, Kelimetullah-ı tam'dır. Allah'ın sevgilileri cenab-ı Hakk'ı bu suretle istiaze ederler (sığınırlar). *"Kelimatı tam ile senin halk eylediğin şerden istiaze ederim"* ifadesindeki kelimat-ı tam, İnsan-ı Kâmildir.

Aynı şekilde, *"De ki: Rabbinin kelimeleri için deniz mürekkep olsa Rabb'inin kelimeleri bitmeden deniz tükenir, bir o kadarını daha getirsen yine yetmez"* <18-109> ayetiyle kastedilen, yazılmak istenen vasıflar da yine kâmil insana aittir. Çünkü kelimatın zuhuru İnsan-ı Kâmildir. Kâmilin bedeni, o kemâlâtın hüvezzâhiri; kalbiyse hüvelbâtınıdır.

Mürşit, Allah tarafından gönderilen, sır olan noktaları açıklayarak dinin esasını bildiren, Hazret-i Muhammed'in her söylediğinin anlamını bilen ve müşküllerin halline yardımcı olan insandır. Mürşit ister beşer, ister Allah'ın gönderdiği bir

güç olarak algılansın fark etmez çünkü o "irşatla uyandırıcı" demektir. Bu uyandırışın madde ile ilgisi yoktur. O, yüzle, bedenle bağlantısı olmayan bir güçtür. İrşat eden, mânâdır, madde değildir. Onun için mürşit, maddeye bürünmüş mânâ olarak da tarif edilir. Maddenin zevki mideye, mânânın zevkiyse yüreğe aittir. Yürekse, Allah'ın nazargâhıdır. Allah, *"Yere, göğe sığmadım mümin kulumun kalbine sığdım"* dediğine göre, O, mümin kulunun kalbindedir. Allah halledilmedik bir müşkül bırakır mı?

Mürşidin bedeni, musluk olarak kabul edilebilir. Musluk değişir ama kabını suyla doldurmak isteyen, hangi musluğun suyu akıyorsa oraya gitmek zorundadır. Akan su tevhid ilmidir ve o suyu almaktan gaye de insan olmaktır.

Mürşit ile Hazret-i Peygamber arasındaki fark şudur. Peygamber meyvedir. Fakat bu meyve tabirinin içinde elma, portakal, muz, çilek gibi her tür vardır. Mürşitlerse, bu meyvelerden sadece birinin ismine mazhar düşmüşlerdir. Örneğin, biri muz, bir diğeri elma, portakal vs.dir. Hazret-i Peygamber, tüm meyveleri kendinde toplamış olduğu için müsemmadır, mürşitlerse O'ndaki birer esmaya mazhar oldukları için, O'nun birer esması mesabesindedirler. Her esmanın da kendine göre bir müsemması vardır. Bu tıpkı bir vücuttaki tüm organların ayrı birer ismi olduğu halde hepsinin bir müsemmada (bedende) toplanması gibidir.

Mürşit bilendir. Görendir, işitendir ama Allah değildir. Çünkü Allah'ta doğmak ve ölmek yoktur. O zaman mürşit nedir? Mürşit, Allah denen o görünmeyen kökün, görünen gövdesidir. Çünkü mürşit olan, zât mertebesinde ölmüş ve yok olmuştur. Ondan görünen Allah'tır. Böyle olduğu için bildiricidir. Kendini bildiği için kemâle ermiş ve bu sebeple de İnsan-ı Kâmil diye isimlendirilmiştir.

Pek iyi, diğer görünenler nedir? Onlar da insandır ama içleri boş olduğu, kendilerini bilmedikleri için insan-ı nakıs diye adlandırılırlar. Onların da kökü vardır ama onlar, o kökün varlığının farkında olmadıkları için olgunlaşmamış tohumlar gibidirler. Ne zaman çekirdekleri olgunlaşırsa, o zaman onlar da

kemâle ererler.

"Efendi her şeyi bilir, her şeyi yapar" derler. Doğrudur ama görünen efendi için değil, görünmeyen efendi için doğrudur. Efendinin görünen kısmı, senden benden farkı olmayan, bir hiçten ibarettir. Ama öyle bir hiçtir ki efendisinden aldığı hilâfetle o görünende Hep'i tecelli ettirmiştir. Efendiyi böyle bilmek gerekir. Görünenin yaptığı iş, efendisinin himmeti, Allah'ın lütuf ve ihsan olarak verdiği gayretle yapılmaktadır.

Biz, gerçek mürşidi göremediğimiz için onun perdesi olan surete mürşit diyoruz. Suret kaybolduğu anda da mürşit yok oldu sanıyoruz. Halbuki mürşit kaybolmaz.

Bizim mürşit sandığımız perde, tıpkı karagöz perdesi gibidir. O perdede Karagöz de görünebilir, Hacivat da, diğer tipler veya şekiller de... Onun için görünene değil, arkadaki görünmeyene nazar etmek icap eder.

Mürşit, aman kapısıdır, Allah kapısıdır. Çünkü Allah'ı ve Muhammed'i öğretip onlara ulaşma kapısını açan mürşittir. Hazret-i Peygamber de *"Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır"* demekle bunu belirtmiştir. Burada Ali, Muhammed'in ilim şehrinin kapısıdır. O ilim şehrine Ali kapısından girilecektir. Ali, mürşittir, Peygamber de onun nuru veya ilmidir. Eğer Peygamberimiz olmasaydı, Ali o ilmi nereden öğrenecek ve nasıl o ilim şehrinin kapısı olacaktı?

Ali, ilk iman edenlerdendir ama öyle iman etmiştir ki sonunda *"Eti etimdir"* olmuştur. Bunun anlamı, etle tırnak gibi olmaktır. Bu sözün öğretmek istediği husussa mürşitle, müridinin etle tırnak gibi olmaları gerektiğidir. Yoksa, bin dört yüz sene önceki olayları masal olarak anlatmak değildir. "Dem bu demdir" sözü, bunu anlatmak için söylenmiştir. Böyle olduğunu da Şah-ı Velâyet "El'an kemakân" (şu anda da eskiden olduğu gibi) diyerek bildirmiştir. Bunun tam anlamıysa, Peygamberin nurunun bin dört yüz yıl önce sönmediği ve hiçbir zaman da sönmeyeceğidir. Bu da, zamandan geçip âna gelmek demektir.

Her mürşit, kendi bayrağı altında topladığı müritlerinin önüne düşer ve onları "Liva-ül Hamd" adı verilen Peygamberi-

mizin bayrağı altında toplanmak üzere, o ilim şehrine ulaştırır. Çünkü hepsi sonunda orada toplanacaklardır.

Bu gidişte, kısa bir yol takip edilebileceği gibi, uzun bir yol da takip edilebilir. Kısa yoldan gidenler, zaman ve mekândan geçip "Dem bu demdir" diyerek münezzehlik kapısından girerler. Uzun yoldan gidenler ise işi uzatıp yokuşa sürer ve bir meleği tarif ederken bile, sanki görmüş gibi mübalağa ederek "İki kulağının arası beş yüz yıllık yoldur" sözleriyle azamet-i kibriya'yı anlatmaya çalışırlar. İşin aslına bakılırsa, bu sözler bile onu tarif için yetersiz kalır, çünkü O, vüs-ü namütenahidir, yani ne evvelinin evveli vardır, ne de sonunun sonu... Bu varlık, Kur'an'da *"Allah her şeyi muhittir (kapsamıştır)"* <4-126> diye ifade edilmiştir.

Burada, kısa yolu takip eden mürşitlerin bildiği ve öğretmeye çalıştığı şey, âfakta ne varsa enfüste de olduğu, yani âfakın tafsilinin (açıklamasının) enfüste icmal edildiği (özetlendiği) ve *"Her ne ki var âlemde / Örneği var Âdem'de"* diye ifade edilen bu gerçeğe göre, herkesin azamet-i kibriyayı kendinde bulması gerektiğidir.

Mürşit, insanı ahiret âleminde veled-i kâlp olarak doğurduktan sonra, onu sohbet sütüyle besleyip büyüten annedir. Kişi, ancak mürşidi sayesinde gelişip kendini ve Allah'ı tanıyarak insan olabilir. Mürşit olmazsa, insan hiçbir şey olamaz.

Parayı seven bir kimse, nasıl paranın yazı tarafı kadar, tura tarafını da sevmek zorundaysa, Allah'ı seven bir kimse de, O'nun cemalini sevdiği kadar, celalini de sevmek zorundadır.

Mürşit, bir aynadır. Bu aynada herkes kendini görür. Mürşitten görünense Hakk'tır. Aslında herkesten görünen Hakk'tır ama içinde yaşanmadığı için bilinmemektedir. Bu sebeple ben sizi *"Allah'tan başka ilah yoktur"*un içinde yaşatmaya çalışıyorum.

Vücut da, mürşit de bir olduğu için herkes kendi mürşidini her yerde ve herkeste görebilmelidir. Zaten önemli olan da, görünende görünmeyeni görebilmektir. Görüneni, diğer görünenlerden ayırt edebilmek için ona bir isim koymak gerekir. Aziz Dede, Osman Dede vs. birer esmadan ibarettir. Esas mürşit ise,

o esmalardaki görünmeyendir. Ben size Osman Dede'nin telkinlerini veriyorum ama bundan Aziz Dede de memnun oluyor. Eğer ben, görünmeyeni görünende görmüş olmasaydım, böyle yapamaz ve en azından "Acaba Aziz Dede ne der" diye düşünüp çekinirdim. İkisinin de aynı olduğunu bildiğim için ikisini de kendimde toplayıp bir gönül haline getirdim ve bu yöntemi benimseyip uygulamaya başladım. İşte gönül birliği budur.

Onun için, efendi suret değildir. Efendi Allah'ın nurudur, Allah'ın hüvezzâhir ismidir ve onda görülmesi gereken, içindeki ulûhiyet vasfını kazanmış olan noktadır. Çünkü kişiye uyarı içten gelir ve o uyarıyı yapan da, onu eğitip yetiştiren, olgunlaştıran da Allah'tır. Efendiyi suret veya insan olarak görmek, onu hiç görmemektir. Efendi, en üst mertebedeyken, en aşağı mertebeye inmiştir. Onun geldiği yer huzur-u ilahidir. Onun için mürşit, görünüşte hiçtir ama mânâda içten içe efendisine, efendisinin efendisine, Hazret-i Ali'ye, Hazret-i Peygambere, hattâ Allah'a kadar uzanır. Bu haliyle mürşitler marula benzerler. Görünüşte yaprakları birbirinden ayrı gibidir ama bu yapraklar içte aynı köke bağlanır ve o kökte buluşurlar. Tohumlarını da içten çıkardığı filizde verir. Mürşitler arasında esma ve saltanat farkları olabilir ama hepsinden akan aynı sudur. Bir kısmı gizli olabilir ve zamanla meydana çıkabilir ama nice gizliliğini kaybetmemiş, kubbe altında kalmış veliler olduğunu hiçbir zaman unutmamak lazımdır.

Mürşit, tıpkı elektrik gibidir ve ancak eseriyle belli olur. Elektriğin eseri nedir? Buzdolabı, vantilatör, soba, fırın, ampul vs... Allah da böyle değil midir?..

"Mürşit suret değildir" dediğimizde insanın aklına "Suret nedir" sorusu takılacaktır. Suret, ef'aldir, sıfattır. Zâtta bir şey yoktur. Cennet ve cehennem de ef'al ve sıfatın yansımasından ibarettir. Onun için zâtı sevenler nazarında ne cennet kalmıştır, ne de cehennem. Bunların hepsi didar olmuştur. Bu yüzden "Cenneti değil, cennetin sahibini severim" diyorum. Yapılması gereken de budur. Âdem'in cennetten kovulma nedeni, sıfâta dalıp Zât'ı unutmasıdır. Burada da kim Âdem gibi yapıp Zât'ı unutursa, Allah da onu gönlünden çıkarıverir ki cennetten ko-

vulma denen de budur. Şecere-i Memnûa denen ağaç, sıfât âlemidir. Burada gizli bir sır vardır ki bu da herkese söylenmez.

Efendi bir tanedir ve Hazret-i Peygamberdir ama o dahi ilk vahiy geldiğinde korkmuştur. Kâmillerden de neler neler doğmuş, onlar da nerelerde yaşamışlardır. Kendilerine görev verildiği zaman, onlar da öğretmenler gibi müritlerin, yani öğrencilerin karşısına geçip öğretmeye alfabenin ilk harflerinden başlamışlardır.

Bu durum adeta, çocukla tekrar çocuk olmak gibidir. Eski eğitimde, çocuklara öğretmek için öğretmenler de onlarla birlikte namaz kılardı. Ama öğrenciler, çok defa, işin suretinde kalırdı. Tüm bu açıklamalara, sohbetlere, hattâ tutulan ve temize çekilen notlara rağmen, çoğunuzun hâlâ surette kalıp içe nüfuz edemeyişi de bunun gibidir. Durum böyleyken niçin bu işe devam ediliyor? Bir bahçıvan, bir tane tohumluk elde edebilmek için niçin binlerce kabağa bakıp ilgi gösteriyorsa, onun için... Yani, sonunda bir kişi kendini bilecek, görevi alacak ve bu ilmin devamını sağlayacaktır. İşte bütün çaba o bir kişi içindir.

Mürşit, ümm-ül kitaptır. Ümm-ül kitap ve Fatiha aynı şeydir ve ikisi de yedi ayetten oluşmuştur. Fatiha, bütün kapıları fethetmiş demektir ve mürşide işarettir. Ümm-ül kitap tabiri de kitapların anası anlamındadır. Bir ilahimizde

Mürşit gerek müşkül için / Desen Kur'an vardır niçin
Sırr-ı Kur'an bil mürşittir / Zahir oldu irşat için

demekle bu ilişkiyi, bizzat yaşamış bir kimsenin ağzından duyurmuştum.

Kendi kapılarını fethedip kendisi Fatiha olmayan, başkasının kapılarını açabilir mi? Bu sözleri söyleyebilmek için mutlaka o mertebeye varmış olmak gerekir.

Meşayih (şeyhler, mürşitler), hatm-i meratib etmemiş olsaydı, o mertebeye ulaşıp o unvanı alamazdı. Bunlar, *"Ey kapıları açan. Benim kapımı da hayırlısıyla aç"* demişlerdir.

İnsanlar, genelde içinde yaşamadıkları için Fatiha denince, suretteki Elham'ı anlarlar. Elham, Fatiha'nın suretidir. Tıpkı Mushaf'ın Kur'an'ın sureti oluşu gibi... Nasıl bir insan unutmamak için kafasının içindekini yazıya geçirirse, bu da

onun gibidir. Ama bu durumda "Esas olan kafanın içindeki midir, yoksa kâğıttaki yazı mıdır" diye sorulsa, verilecek doğru cevap, "Esas kafadakidir" olacaktır. İşte, Fatiha ve Elham ilişkisi de böyledir. Fatiha kafadakidir ve esastır, Elham'sa bunun kâğıda geçirilmiş suretidir.

Fatiha, sadece mürşitlere verilir ve bu da onun örtüsünü atmış olduğunu gösterir. Çünkü mürşit ilm-el yakînde bilmiş, ayn-el yakînde görmüş, Hakk-el yakînde de Hakk ile Hakk olmuştur. Onun için Allah, *"Allah'a itaat edin, Resul'üne de itaat edin"* <64-12>, Peygamber de *"Beni gören O'nu gördü"* buyurmuştur.

Efendi bir tanedir. Ama bu efendi, Aziz'den, Abdülkadir Geylâni'den, Kenan Rufai'den ve diğer tüm mürşitlerden görünmüştür, görünmektedir. Göründükleri, birer zarftan ibarettir. Zarf yırtılıp atılır ama içindeki mânâ kalıcıdır ve yaşayan o mânâdır. Mânâyı güzelleştiren cennettedir. Bu mânâysa Zât'ın, yani efendinindir. *"O, mülkü elinde bulunduran ne mübarekdir / bereketlidir"* <67-1> ayeti bunu gösterir.

Allah, Zâtı ile ahad, sıfatı ile kesirdir, çoktur, çok görünür. Eğer bu sıfâta vücut verilecek olursa, o zaman eski Roma veya Yunanlılar gibi çok Tanrılı bir devre giriliverir. Çünkü onlar, her sıfatı bir Tanrı ile belirlemişler ve Aşk Tanrısı, Harp Tanrısı vs. diye bir sürü Tanrı ortaya çıkartmışlardır...

Bugüne kadar hiçbir kâmil "Benim" demediği için İnsan-ı Kâmil, Âdem-i mânâ olarak gizliliğini, görünmezliğini korumuştur. Zaten "Benim" deyip deşifre olan düşer. Bu noktada daima "fefhem" denmesinin nedeni budur.

Deşifre olmaya kalkanların akıbetlerini biliyoruz. Bunu kulları vasıtasıyla yapan da Allah'tır. Çünkü Allah ikiliği kabul etmez. Onun için en iyisi abd-i mahz olmaktır. Burası Hazret-i Peygamberin *"Ben de sizin gibi beşerim ama bana ilâhımızın tek İlâh olduğu vahyolunuyor"* <41-6> dediği yerdir. Buradaki Zât, isterse uçar, isterse yürür ama bunu herkese göstermez. Çünkü elbisesi değişmiştir. Onun için de bilmezler.

Arılar, karıncalar, kurbağalar ve ipek böcekleri tabiatta istihale (değişim) geçiren canlılar oldukları için tevhid ehline ör-

nek teşkil ederler. Bunların her aşamada şekilleri değişir ve bir önceki hallerinden farklı bir görüntü alırlar ama erbabı onları her safhada tanır ve bilir.

Perde kullar içindir. Hakk'ta perde yoktur. Bu nedenle perdeleri atıp Hakk ile Hakk olmuş olanlar, karanlıkta kara taş üzerinde yürüyen karıncanın ayak izlerini görebildikleri gibi, herkesin kalbinden geçenleri de okuyabilirler. Ancak mürşitler o mertebede devamlı olarak durmazlar. Zaman zaman aşağı mertebelere de inerler.

MÜRŞİT NEREYE AİTTİR?

İnsanlar, balıkların suda yaşayıp suyun farkında olmayışı gibi, nefha-yı ilahinin maddeleşmiş, elementleşmiş şekli olan havanın içinde yaşar ve her ân onu soludukları halde havanın farkına varmazlar. Bu latif ve görünmez haldeki hava bile, gerçek nefha-yı ilahinin yanında kesif sayılır çünkü elementleşmiştir. Allah ise *"kulları için latif"*dir <42-19>. Bunu Niyazi Hazretleri

Gökte uçarken seni indirdiler
Çar-ı unsur bendlerine urdular
Nûr iken adın Niyâzî koydular
Şol ezelki itibârın kândedir

diyerek anlatmaktadır.

İnsan için Allah'la dost olmaktan başka çare yoktur. Allah sevgilidir ve kendini bildirmek için bildirici göndermiştir. Bu bildiricinin yaptığı da insanlara, kendi kapılarını açacak bir anahtar veya maymuncuk vermektir. Herkes kendi kapısını kendi açacak, içindeki hazineyi kendi bulacaktır. Hiç kimse dışarda bir şey aramamalıdır. Efendi, görünmeyen Efendi'dir. Diğerleri, Allah'ın seçilmiş ve öğretmenlikle görevlendirilmiş kullarıdır.

Nasıl güneşin ışığına da güneş deniyorsa, Allah'ın nuruna da bakılıp Allah denmektedir. Yoksa, Allah zâtıyla tecelli etse, o tecelliye insan tahammül edemez, erir ve yok olur. Bu sebeple O, ancak nuruna (nurun mürşid yansımış olanına) bakılarak görülmeye çalışılır. Yani, O'nu görmek isteyen, mürşidine ba-

kıp ondaki nurunu görmeye çalışır ki buna *"Her bakılan yerde görülen Allah'ın yüzüdür"* dendiğini biliyor ve bu sebeple "Nasıl Kur'an'ın yüzü Fatiha ise Ledünnün yüzü de mürşidin yüzüdür" diyoruz.

Bu yüzlerin, gerçeği ve maskelileri vardır. Maskeli olanlarına da gerçekmiş gibi bakılırsa, gerçeğiyle karşılaşıldığında fırsat kaçırılmamış olur. Maskeli olanlar da gerçeğiyle bağlantılı olduğu için bir kimseye iyilik eden bir insan, daima ferahlık duyacaktır.

Mürşit, bu âlemde gibi görünür ama hiçbir zaman bu âleme dalmaz. Onun için "Gönüldür kâşane bu il virane" kuralı geçerlidir. Allah, bu âlemde de onu daima manevi ve maddi ihsanlarıyla destekler, tamamen boş bırakmaz. Bu nedenle mürşitler hiçbir şeye hayır demez, hiçbir şeyi reddetmezler. Kimden kime hayır diyeceklerdir?..

Şunu hiçbir zaman unutmadım ve sizin de unutmamanızı isterim: Mürşit, görünen beden değil, görünmeyen mânâdır. Beden o mânânın muhafazasıdır. Esas mürşit, o muhafazanın içinde cevelan eden, kaynayandır. Bu kaynama durduğu zaman, görünenin de hükmü kalmaz. Bazı müritler, bu durumu bilmedikleri için mürşitlerini Allah yerine koyarlar. Allah'ta muhallak (huy edinmişlik) yoktur. Müritler de o mertebeye ulaşırlarsa, o zaman karşılaşırız. Zaten en büyük mertebe de burasıdır. Keşke hepimize nasip olsa...

Kâmil mürşitler, en yüksek mertebelerin, ahadiyetin malıdır. Ama daima ahadiyette kalmak istemezler çünkü orada hayal ve görüntü olmadığından, didar temaşa edilemez. Bu sebeple de zevk yoktur. Zevk, aynaya bakıp ona yansıyan güzellikleri seyredebilmektedir. Onun için ayna durumunda olan müritlerine kavuşmak isterler. Görüntü, zuhur âlemine gelindiğinde, yani aynaya bakıldığında ortaya çıkar.

Mürşitler, müritlerinin seviyesine inmiş oldukları için o alt mertebelerin gereklerine de uymak zorunda kalmışlardır.

Mürşidin bir ismi de "efendi"dir. Efendi, manevi âleme, daha doğru bir tabirle, letafet âlemine aittir ve daima vardır. *"Hayy-i ezel, ebed hem"* mısraıyla anlatmak istediğim gerçek

budur. Latif âleme ait olan, yani akıl gibi latif olan bir varlığın görünebilmesi için bir surete bürünmesi ya da başka bir tabirle, bir elbise giymesi gerekir. İşte, Hazret-i Peygamberde görünen efendi de, mürşitlerde görünen efendi de budur.

Onun için mürşidi mutlaka mânâ âleminde aramak gerekir. Madde âleminde görünen, mürşidin kendisi değil, elbisesidir. Mânâ âleminde olan mürşit Hakk'tır. Kullarını irşat eden Allah'tır. O olmasa, hiçbir şey olmaz. Ancak, elbisesinden dahi olsa el tutulması (ki bu aslında manevi bir tutuştur) *"Allah'ın eli onların elinin üstündedir"*e <48-10> nail olmak demektir. Bu el görünüşte mürşidin eli gibi olsa bile aslında Allah'ın elidir. Zira ayette *"Sana biat edenler Allah'a biat etmişlerdir, Allah'ın eli onların elinin üstündedir. Kim akdini bozarsa kendi zararına bozmuş olur, kim bu ahde riayet etmeyip suiistimal ederse ecr-i azîme uğrar"* <48-10>, yani "Kendi kendine etmiş, büyük bir günah işlemiş olur" denmektedir.

Bu ayet, Allah ile ahit, O'nunla alışveriş, ahd ü peyman, Allah'la nikâh ayetidir. Âyetin *"Sana biat edenler Allah'a biat etmişlerdir"* kısmı, Allah'la bey ü şira, yani alışveriş bölümüdür. Buradaki alışveriş, görünüşte kullar, yani mürşitle mürit arasına olsa bile, hakikatte Allah'la kul arasındadır. Nitekim, Hıristiyanlar bunu nikâhlarında kullanmaktadırlar. Nikâh kıyan papaz, "Sizi Allah'ın huzurunda bağlıyorum" diyerek bu birlikteliğin gerçeğini anlatmaktadır. Zaten bu durumun bir başka açıdan açıklanmasını Allah Kur'an'da *"Üç kişi gizli konuşmaz ki dördüncüleri Allah kendisi olmasın, beş kişi gizli konuşmaz ki altıncıları O olmasın, daha az olsunlar, daha çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir"* <58-7> diyerek yapmıştır. Burada insanın aklına "Bu fazladan olan zât nerededir", yani "Görünmediğine göre Allah nerededir" sorusu takılacaktır. Bu sorunun cevabı, "O, hepimizin kalbindedir" denerek verilebilir. İşte tevhid budur, bunu böyle bilmektir.

Zâtta birlik vardır. Aynı şekilde canda da birlik vardır. Kesret tendedir ve sıfâttır. Can, ister insanda ister filde, ister pirede olsun, aynı candır ve cesametin büyüyüp küçülmesiyle

değişmez. Ama ten bakımından kesret ve ayrılık olduğu için kesrette cesamet değişir. Bir masa etrafında oturan on kişi, ten itibarıyla farklı on kişi gibi görünse bile, can bakımından bir tanedir. Bu duruma göre her şey ten bakımından kesrette, can bakımındansa vahdette demektir.

Âyetteki *"Allah'ın eli sizinkinin üstündedir"* meselesi ister zamana dayandırılsın, ister âna, sonuç aynıdır. Bu nedenle efendinin efendisinin efendisinin efendisinin efendisi diye zamana dayandırmaktansa, "Dem bu demdir" diyerek âna dayandırmak ve kulağı kestirmeden göstermek daha faydalıdır. Mazi geri gelmeyeceğine, atiyi de Allah bildirmeyeceğine göre dem bu demdir prensibinin kıymetini bilmek gerekir.

Mürşitle mürit ve Allah'la kul arasındaki keyfiyetler çok mühimdir. Çünkü *"Ölüden diri çıkartırsın, diriden ölü çıkartırsın"* <30-19> meselesinde, ölü olan mürittir. Bu ölüyü, mürşidin sohbeti nefha'yı ilahi ile diriltmektedir. Yani, mürşit ölüden diri çıkaracaktır. Ama isterse diriden de ölü çıkarabilir. Allah için *"Geceden gündüze eklersin, gündüzden geceye eklersin"* <3-27>, *"Dilediğine izzet verir ve dilediğini zelil edersin, hayır senin elindedir, sen her şeye kadirsin"* <3-26> dendiğine göre O, kudretini her zerrede izhar eder. Biz de böyle bilip o kudrete teslim olursak, o zaman *"Bilmezi bilgin eden O / Geceyi gündüz eden O / Yoksulu zengin eden O"* diyebiliriz.

Kâfir, örtüsünün içinde kalmış demektir. Bu örtüye de "gaflet örtüsü" dendiğini biliyoruz. Mürşitler, kendilerine bağlananların üstündeki örtüyü ilim güneşiyle aralar ve kaldırırlar. Kişinin ilmi arttıkça yavaş yavaş üzerindeki örtü de alınır. Bu işi yapan, esas itibarıyla tek mürşit durumundaki Hazret-i Peygamberdir. Fakat O göçmüş olduğu için bu işi yapmak, el ele el Hakk'a prensibiyle mürşitlere kalmıştır. Benim yukarıdaki mısralarla anlatmak istediğim de budur. Bu mısralardaki yoksulluktan kasıt, ilim ve bilgi noksanlığı, zenginlikten kasıt da ilim zenginliğidir. Diğer zenginlikler de O'ndandır ama bizim kastettiğimiz maddi zenginlikler değildir.

Mürşitlerin öğrettikleri, Peygamberin öğrettiklerinden gayrı değildir. Mürşitler, O'ndan öğrendiklerini kendi müritle-

rine aktarırlar. Aktarma esnasında da ne şeriatı inkâr ederler, ne tarikatı, ne de hakikati... Amaçları bunların üçünü de geçip marifet dini olan Müslümanlığı öğretmektir. Çünkü bildiğimiz gibi şeriat, Hazret-i Musa'ya (Yahudilere); tarikat, Davut Aleyhisselam'a; hakikat, Hazret-i İsa'ya (Hıristiyanlara); marifet, Hazret-i Peygambere (Müslümanlara) verilmiştir. Müslüman olanlar Musa'ya da, İsa'ya da, diğer peygamberlere de inanmakla beraber, bu inandıklarına değil, hatemen nebi olan Hazret-i Peygamberin ümmeti oldukları için, O'nun gerçek dinine iman edip o dini öğrenmeye çalışmakla yükümlüdürler. İşte marifete yönelmelerinin nedeni de budur.

Marifet, kitabının adından ve ilk nazil olan ayetten de anlaşılacağı gibi, okuma dinidir. Okumayan Müslüman olamaz. Ne okunacaktır? Tabii, Kur'an... Ama okunanın anlaşılması şartıyla... Kur'an'ı, dilleri Arapça olduğu halde Araplar bile okuyup, anlayıp, açıklayamadığına göre Mushaf'tan değil, gerçeğinden, yani İnsan-ı Kâmilden okumak gerekir.

Bir mürşit, "Ben dostu sevdim, dostum da beni" demiş olmasa, nasıl konuşabilir? O sohbetler ondan nasıl doğar? Dünyanın kitabı okunmuş olsa, mürşitten doğan sözleri anında bulup kesintisiz söylemek mümkün müdür? Değildir çünkü bunlar, ilahi âlemdeki sonsuz denizin tahakkukunun yansıması sonucudur ve hiçbir gerçek mürşit, zuhur âleminde "Ben" olamayacağını bildiği için "Benim" demez. Bu, görünenin, vücudu ilahinin aynadaki görüntüsü olduğunun idrakına varıldığını gösterir. Nasıl aynaya bakan aynada kendini gördüğünde o görüntüye de "Ben" diyor ve o görüntü aslında bir vücudu olmadığı halde varlığa delalet ediyorsa, mürşitteki benlik de aynıdır. Yani, kendinden kendine yansımadan ibarettir. Bu duruma gelebilmek için insanın kendini nefyetmesi gerekir. İspat ondan sonra gelir. İşte nefy ü ispat meselesi budur. Yani, *"Lâ"* demeden *İllâ*'ya varılmaz, yokluğa ermeden varlığa ulaşılmaz. Ancak insan, bundan sonra yokluk ile varlığın aynı şey olduğunu idrak edebilir. Aynalı Baba'nın, "Varla yoku bir tutan" cümlesi, benim de *"Birdir adem zuhur kâmil katında / Her ne ki var oldur zâhir bâtında"* beyitiyle anlatmaya çalıştığımız budur.

Bizim zamanla işimiz yoktur. Zaman, bizim için bu andır. Çünkü zaman dediğimiz, geçmişiyle, geleceğiyle bir ândır. Çok şükür ki biz ân içinde görmüş oluyoruz.

Efendinin ne olduğunu tam olarak anlayabilmek için elif, fe, nun, dal ve ye harflerini idrak etmek gerekir. Elif, ulûhiyete; Fe, fazl-ı melekûtiye; Nun, Nur-u Muhammedîye; Dal, Anasır-ı erbaaya, Ye de Esmasının mecmuuna işarettir ki bu da, onun cihanı kapsadığını gösterir.

Yani, efendinin başındaki elif, Onun şahsi ulûhiyetine; Fe, Feyz-i ilahisine; Nun, İlm-i ilahisine, yani cemal yahut nuruna; Dal, Tecessümüne; Ye de Esma-yı ilahisine delildir. Bu vasıfları kim kendinde toplamış olursa, onda görünen O'dur ve bu sebeple o kimse efendi diye anılıp bilinir. Efendiyi böyle bilmeden onun yüzüne bakmak, insana bir şey kazandırmaz.

Mürşit, en yüksek mertebenin malı olduğu halde esfele sâfiliyn denen bu en alt âleme görevli olarak indirilmiştir. Burası cehennemdir ama mürşit bu cehennemdeyken bile cennette yaşamaktadır.

UBUDİYET, RÜBUBİYET

Allah'ın bir yüzden tecellisine Rabb, tecelli ettiği surete de Hakk adı verilir. Müride göre mürşit Rabb, müridin kendisiyse merbubtur. İlahide *"Mürşidi biz Hakk biliriz"* derken kastettiğimiz budur. Allah da *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> diyerek içten, *"Üç kişi gizli konuşmaz ki dördüncüleri Allah kendisi olmasın, beş kişi gizli konuşmaz ki altıncıları O olmasın, daha az olsunlar, daha çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir"* <58-7> demekle de dıştan bizimle olduğunu söylemektedir. Ama biz O'nu göremiyoruz.

Allah görünmez. Ahadiyet âlemi bahr-ı amâdır. Görüneni yok mudur? Nasıl bir ağacın kökleri görünmediği halde ağaç her şeyiyle görünüyor ve görünen kısmıyla da kökleri olduğu biliniyorsa, aynı durum Allah için de geçerlidir. Görünen insandır ve o görünende, bir görünmeyen olduğunun bilinmesi gerekir. Çünkü yukarıdaki ayetler bunun böyle olduğunu anlatmaktadır. Nasıl bir ağacın kökleri onun hüvelbâtını, görü-

nen kısmı da hüvezzâhiri oluyor ve bu ikisi bir bütün oluşturuyorsa, insan da böyledir. Görünen kısmı hüvezzâhiri, görünmeyen kısmı da hüvelbâtınıdır. Başka bir tabirle, görünene "Âlem-i şahadet", görünmeyene de "Âlem-i gayb" denir. İşte *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahman ve rahimdir"* <59-22> budur. Durum bu kadar açıkken insanların niçin bunu idrak edemeyip birbiriyle kavga ettiğini anlamak mümkün değildir.

Allah isterse insanı ruh âlemine geçirip o geçirdiğinden türlü türlü işler işleyebilir. İsterse uçurur, isterse gezdirir, isterse ruh-ül kudüs haline getirip onun vasıtasıyla ölüleri diriltir. Bunları kulu vasıtasıyla yapar ama yapan kul değildir. Öyle olmasaydı Peygamberine *"Ve attığın zaman da sen atmadın, atan Allah'tı"* <8-17> deyip kulun kendi başına bir şey yapamayacağını hatırlatmazdı. Bunu, Ef'al bahsinde, daha değişik cümlelerle anlatmıştım.

Rübubiyet, yani öğreticilik Allah vergisidir. Mürşit tutarlı olmazsa, müritlerin hepsi çelişkiler içinde kalır ve perişan olur.

Hiçbir veli veya mürşit, "Ben evliyayım" veya "Ben oldum" gibi bir söz sarf etmez. Böyle söyleyenler ayıplanır, hattâ bilerek söylerse şirk olur. Allah, böyle sözleri bilmeyerek bile söyletmez. Hattâ şunu da söylemek gerekir ki çok kimse veli olduğunu bile bilmez. Zaten aramak da doğru değildir, işin sonu ubûdettir.

Ubûdet, ulûhiyet ve ubudiyet diye ikiye ayrılır. İş, ubûdetle başlayıp ubudiyetle bitebilir. Ubûdet, kendini bilmeden namaz, abdest, kitap veya hoca bilgisiyle, gaipte bir Allah tasavvur ederek ubudiyet etmektir. Yani, bilinçsizce yapılan ubudiyettir (ibadettir).

Bilinçli ubudiyetteyse kişi miracını yapmış, aslını ve kendini bilerek ubudiyete ulaşmıştır. Birincisine, yani bilinçsiz ubudiyete "salât-ı mefruze", ikinci, yani bilinçli ubudiyettekineyse "salât-ı daimun" denir.

Ubudiyet, kulluğun en aşağı, "Daima emrindeyim" mertebesidir. Bu konuda Fütühat-ı Mekkiye'nin 267. sayfasında "Ubudiyet; Kulun Rabb'ine intisabıdır. Verilen emri itiraz et-

meden yapmak demektir" diye yazılıdır. Burada ima yoluyla mürşidi Rabb tanımak gerektiğinden bahsedilmektedir. Çünkü mürşide intisap edilir. Ama hiçbir mürşit açıkça "Ben Rabb'im" demez. Tüm mürşitler, bunu ima yoluyla anlatırlar. Anlayan anlar...

Bildiğimiz gibi, Rabb mertebesi, mertebe-i ulûhiyet ile mertebe-i halkıyet arasındaki âlemdir. Rübubiyet mutlaka karşılıklıdır. Rabb'ın karşısında mutlaka bir merbub vardır. Rabb, terbiye edici, mürebbi demektir. Terbiye eden aslında Allah'tır ama bu işi Rabb'ın ağzından söyleyerek yapar. Rabb durumunda olanlar, hayal âleminde oldukları için "Benim" demezler. O halde kişinin intisabı da mürşide değil, Hakk'adır. *"Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir"* <48-10> ayeti bunu ifade eder. Burada görülen ve tutulan, her ne kadar mürşidin eliyse de, aslında Görünmeyen'in elidir. Onun için de konuyu, görünen halk, görünmeyen Hakk'tır diye ele almak gerekir ve aslı da böyledir. Hâlik görünmez, O'nu görmek için kalp gözüyle bakmak ve kendindeki nurunu görmek, yani *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> diyeni, hem kendimizde, hem de masiva denen ve suretten ibaret olan her şeyde görebilmek lazımdır. İnsan, kendinde bulduğu bu nuru karşısındakinde de görebilirse, gerçek dostu bulmuş olur. Bu, er veya geç gerçekleşecek ve bu dünyadayken olmazsa, insan öldüğü zaman olacaktır. Çünkü ruhun kendini görebilmesi için de aynaya ihtiyaç vardır. Bu dünyada bedenler birbirine ayna olurken, öbür dünyada beden olmadığı için ruh ruha ayna olacaktır. Bu dünyada beden engellediği için, karşıdaki aynanın iç âlemi görülemediği, her beden sadece kendi iç âlemini görebildiği halde, öbür dünyada beden ortadan kalkacağı için ruh, ruh aynasında hem kendini, hem de karşısındakini görebilecektir. Bu duruma rüyaları misal gösterebiliriz. Bir insan rüyasında kendini de görebilir. Günlük yaşamında kimse kendi yüzünü göremez, ancak boynunun alt kısımlarını görebilirken, rüyasında bu göremediği kısımlarını da görür. İşte ruhun özelliği olan bu görebilirlik, bir şiirimde mealen *"Her tarafım, her azam göz oldu"* denerek anlatılmak istenmiştir ki bu ifadenin bedenle ilgisi yok-

tur. Tamamen ruh âlemine ait bir keyfiyettir. Eğer kişi, bu âlemdeyken de bedenini ruh haline getirebilmişse, o zaman bu âlemde de öbür âlemin gerçeklerini yaşayabilir. Lakin bunun ancak Allah'ın isteğiyle gerçekleşebileceğini, kişisel istek ve irade ile olamayacağını unutmamak lazımdır.

MÜRŞİTLE MÜRİDİN FARKI NEDİR?

Mürşit de insandır, mürit de ama mürşidi değerli kılan, onun Allah'ı idrak eden ilmi, yani sıfatıdır. O sıfatı mürşide veren de yine Allah'tır.

Mürşit bilen, mürit ise bilmeyen demektir. Müridin, mürşide bağlanması, onun bildiklerinden istifade etmek içindir. Bu tıpkı öğrenci öğretmen ilişkisine benzer bir durumdur.

Mürşitle mürit arasındaki fark bilinç ve idrak farkıdır. Yoksa, âlemin âdeme, âdemin âleme ayna olması açısından bir fark yoktur. Mürşit bilip idrak etmiş olmasıyla müridinden ayrılır. Mürşit, bilerek, bildiklerini anlatır. Ama bazen öyle olur ki bilmeyenden, hattâ bir çocuktan bile bir kelam doğup çıkabilir. Bu, kâinattaki esmalarla kişinin esmasının karşı karşıya gelmesinin sonucudur. Buraları bildikleri için mürşitler hiçbir şeyi kendi nefislerine mal etmez ve her insanın esmasına göre tecellisinin farklı olduğunu söylerler.

İnsanı değerlendiren, Allah'ın ona vermiş olduğu ilim nuru, şüphesizlik nurudur. O bilgi nurundan dolayı ölüye namaz kılınır. Ölünün değeri olmadığı bilindiği halde neden namaz kılındığını düşünmek gerekir. Burada namaz kılan Allah'tır ve onu affediyor demektir. Affedebilmek için de şahit arayıp cemaate "Onu nasıl tanırdınız" diye soruyor.

Bu olay aklıma bir hikâye getirdi. Bir zamanlar bir meczup varmış ve her cenazede "Onu nasıl tanırdınız" diye sorulduğunda "Yuh olsun" dermiş. Bu sözü çok kimse onun meczubiyetine verirken, bazıları da içten içe gocunurmuş. Nihayet bir gün meczup ölmüş ve namazı kılınırken, aynı soru onun için sorulduğunda, gocunanlardan biri dayanamayıp "Yuh olsun" diye bağırır bağırmaz, meczup tabuttan başını kaldırıp "Ben de sizler gibi gittiysem, tabii bana da yuh olsun" deyip tekrar yatmış.

Tabii, bu bir masaldır ama her meczubun deli olmadığını gösteren bir masal olduğu için anlattım.

Cenaze namazı kılınmayan haller de vardır. Örneğin, şehitlere cenaze namazı kılınmaz ve onlar kefenlenmeden, elbiseleriyle gömülürler. Bunun nedeni, onların Allah uğruna ölmeleridir.

Allah, insanı, cehennemde azaba sokmak için değil, nuruyla nurlandırmak için yaratmıştır. Ama biz kendi evhamımız ve Allah'tan ev, mal, para, pul taleplerimizle O'nun zâtından uzaklaşıp sıfâtına yöneldiğimiz için kendi cehennemimizi kendimiz yaratıyor ve içinde yanıyoruz. O'nun zâtî sıfatlarını bilmediğimiz gibi, sıfatların O'nun olduğunu da unutup onlara sahip çıkmaya kalkıyoruz. Böyle olunca da öldüğümüz zaman her şeyi burada bırakıp O'na boş olarak gidiyoruz.

Allah, kendisi için çalışmamızı istediği halde, biz O'nun emrini ve Kendi'ni unutup kendimiz için çalışıyoruz. Bunun böyle olduğunu da her şeyi bırakıp giderken anlıyor ve bir türlü gitmek istemiyoruz. Biz gittikten sonra, bu kez terekemiz "Şu senindi, bu benimdi" diyerek aynı dağdağayı sürdürmeye başlıyor. Bu durum eskiden beri böyle gelmiş, böyle gidiyor. Durumun böyle olduğunu bilmeyene "nadan", bilene ise "dânâ" deniyor.

Bu hep böyle devam edecektir. Çünkü bunlar gece ve gündüzün birbirini takip edişi gibidir ve birbirinin kemâlât noktasıdır. Hepsinin dânâ olmasını istemek, dünyanın devamlı gündüz olmasını istemek gibidir. Öyle olabilseydi, o zaman dünyada melekten başka bir şey olmazdı. Bu tezatların mevcudiyetinin ve bu âleme gelmesinin nedeni, insanlardan, Hakk'ı bilip Kâlû Belâ'da "Beli" dediklerini, burada da tanıyıp tasdik etmelerinin istenmesidir. Tasdik işi, bu âlemde dille yapılacaktır. Onun için orada görülüp kabul edilenin, burada da görülüp kabul edilmesi gerekir. İşte, "Kalp ile tasdik, dil ile ikrar" budur ve bu, Müslümanlığın esas prensibidir.

Kalp ile tasdik edilen o âleme gayb, dil ile ikrar edilen bu âleme de şahadet âlemi denmiştir. Âlem-i gaybda "Beli" diyenlere, Allah âlem-i şahadette de diliyle "Evet" dedirtecek ve bu

işi de el ele, el Hakk'a yöntemiyle yaptıracaktır. Hal böyle olduğu için buradaki ikrar da bir nevi Allah'la alışveriştir. *"Sana biat edenler Allah'a biat etmişlerdir"* <48-10> budur. Buna "Bey ü şira" (alış-veriş) denir. *"Allah'ın eli onların elinin üstündedir"*in anlamı budur. Şecere-i Rıdvan da, Hazret-i Peygamber zamanında olan şeydir. *"Kim akdini bozarsa kendi zararına bozmuş olur, kim ki Allah'la olan ahdinde vefa gösterir ona büyük bir mükâfat vardır"* <48-10> sözlerinin anlamı, Allah görünmediğine göre "Allah'ı bilenin eli benim elimdir. Allah'ı bilenin meclisi benim meclisimdir" demektir. Allah'ı bilen kimdir? Peygamber ve vârisleri olan mürşitler.

Mürşit, *"Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır"* sırrına mazhar olmuş kimsedir. Buradaki Ali, aynı zamanda çok yüksek, çok ulvi anlamına da gelir. Hazret-i Ali'ye o ismin verilmesinin nedeni, O'nun mertebesinin çok yüksek oluşudur. Hazret-i Ali, akıl mertebeleri açısından çok yükseklere ulaştığı için Peygamberle ruh ve beden gibi olmuş ve bu sebeple de *"Eti etimdir, kanı kanımdır, cismi cismimdir"* hadisine mazhar düşmüştür. Hazret-i Peygamber, kemâlâtını umumi olarak izhar için bu âleme teşrif etmiş olduğunu *"Bugün dininizi ikmal ettim, tamamladım"* <5-3> ayeti ile belirtmiş, Ali de o nuru tam mânâsıyla temessül ettiğinden, kendilerinin sırrı olmuştur. Sır olan velidir. Allah'ın bir ismi de "El veli"dir. O, sır olduğundun dolayı da Peygamberimiz *"Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır"* buyurmuştur.

"Ali, sır olan bu ilm-i Ledünn'ü bir süre saklamış ama bir süre sonra dayanamayıp bir kuyuya söylemiş: O kuyudan bir kamış çıkmış, o kamış ney olmuş..." diye anlatırlar. Bunlar hep mecazi sözlerdir. Gerçeği; mürşidin ağzından çıkan sözler ve nağmelerdir. Çünkü ney, mürşidin kendisidir. Neyin o yanık sesiyle feryat etmesinin nedeni, kesilip aslından ayrılmış olmasıdır. Bu hususta Mevlâna da "Benim kalbimi şerha şerha deldiler ki ben aşkımın ateşini iştiyak çekenlere anlatayım" demektedir.

Tıpkı kamış neydeki gibi, mürşidin başında da Fatihat-ül kitab olan yedi ayet-i ilahi, yani iki göz, iki kulak, iki burun ve

bir ağız deliği vardır. Bu delikler kitab-ı kâinat veya Ene medinet-ül ilmi olan bedenimizin başlangıç yeri, yani kapısıdır. Kur'an'da yedi ayetten ibaret olan Fatiha suresinin başa konmasının sebebi de budur.

Yolun sonunda, mânâ ve madde birbirinden ayrılıp her biri kendi yoluna, yani mânâsı âlem-i gaybe, maddesi ise âlem-i şahadete gidecektir. Bu iki âleme ait unsurlar insanda birleşmiştir ve *"O öyle bir Allah'tır ki, kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahman ve rahimdir"* <59-22> olan İnsan-ı Kâmildir ve bilen de odur.

Hakk'tan başka bir şey olmadığına göre her insan yaratılış itibarıyla bir cevherdir ama üzeri gaflet örtüsüyle örtülü olduğu için o bunun farkında değildir. Kime nasip olur da örtüsü açılırsa, o kendini bilir. Bilince de *"Beni gören O'nu gördü"* hadisi ile, Hazret-i Ali'nin "Görmediğim Rabb'e ibadet etmem" sözünü tahakkuk etmiş olur. Zaten mürşitlerin kimseyi davet etmeyişlerinin nedeni de bu durumu bilip davetin "Ey Hakk, gel sana Hakk'lığını bildireyim" demek olduğunu müdrik olmalarıdır.

Örtünün kaldırılması, o heykelin resmî küşadının yapılması demektir. Hangi heykelin örtüsünün kaldırılacağına Allah karar verir.

Gaflet örtüsünün kaldırılmasıyla kendini bilen, O'nu bilmiş ve böylece de cennette yaşamaya başlamış olur. O'nu bilen, O'nu kendinde bulmuştur. Böyle olunca da kavga edeceği kimse kalmaz çünkü kendinden başka bir şey kalmamıştır. İnsan kendisiyle kavga edemeyeceğine göre her şeyi tabii görmeye başlar. Zıt görünen bir şey kalmayınca da kişinin yaşamı cennet yaşantısına döner. İşte, tevhidin özü ve uygulaması budur. Allah, Zât olarak birdir. Burada yapılan işlem, O'nun esma ve sıfâtındaki zevkin birleştirilmesidir.

Mürşit ve mürit ilişkilerini "Ey çınar ulu çınar" diye başlayan türkü sözleriyle anlattım. Burada çınar mürşittir. Dibinden kaynar pınar, arka arkaya doğan sohbetler; ab-ı hayat, dinleyenlere hayat veren ilim suyu; içenler suya kanar, kapasitesi kadarını alır demektir. Çünkü bu iş yemek yemeye benzer. İn-

san bir ân için doyar ama sonra tekrar acıkır, susar ve tekrar su ve yemek ister. Sohbetler de böyledir.

Çınarın çok dalları, sıfatları çoktur; yemyeşil yaprakları, hayatiyet verir; gölgesi serinletir, mürşit sayesinde sayeban olunur; bayılan insanları, uykuda, gaflette olanları demektir. Şiirin gerisini de artık okuyanlar anlasın...

Bir mürşit, erkânını uygulasın veya uygulamasın, namazın kendisi olmuştur. Erkânda bulunursa, bu davranışı örnek olmak içindir. Her insanın kafa yapısı farklıdır. Öyle olduğu için zaman zaman mürşitler de zâhirde birleşmeyi bozmamak için onlara uyarlar.

Farklı yapılardaki insanlardan, zihnî kapasitesi yüksek olanlar irfaniyet yolunda ilerlerken, diğerleri onların gemisinde barınır ve o gemi nereye giderse onunla giderler. Nasıl her camiye giden okuma bilmek zorunda değil ve imama uyup teslim olduğu takdirde paçasını kurtarıyorsa, bu da öyledir. Önemli olan Nuh'un gemisine binebilmektir ve bu biniş insan için yeterlidir. Çünkü o Nuh, gemisini kazaya uğratmadan, içindekilerle birlikte selamete çıkaracaktır. Onun için gemiye binmiş olanlar keyiflerine bakabilirler.

Allah herkesi kaptan yaratmaz. Kaptan bir tanedir ve gemiyi o götürür. Gemiye binenlerin yapacağı iş, kaptana teslim olmaktır. Hiç kimse bir gemiye bineceği zaman kaptanı araştırmaya kalkmaz. Çünkü bilir ki o kişi kaptan olmasa gemi ona teslim edilmezdi. Kaptan da götüremeyeceği bir gemiyle yola çıkıp en azından kendi hayatını tehlikeye atmazdı. Aynı şey uçak için de geçerlidir. O kadar insanın bindiği uçak veya geminin kaptanına biz de kendimizi teslim ederiz. Mukadderat, ne bizim, ne de kaptanın elinde değildir ama biliriz ki gidersek, birlikte gideceğiz.

Gemiye binenlerden gemiciliğe meraklı olanlar, zamanla o işi öğrenip tahsilini de yapmak suretiyle terfi ede ede kaptan olabilirler. Bu, bir piyonun terfi edip şah dışında her şey olabilmesi gibidir.

Bildiğimiz gibi satrançta her yöne hareket edebilen iki taş vardır. Şah ve vezir... Bunlardan şahın hareketleri sadece birer

kare ile kısıtlı olduğu halde, vezirin hareketlerinde böyle bir kısıtlama yoktur. O istediği kadar gidebilir ve bu yönüyle de şahtan daha üstündür. Nasıl bir devlet başkanı pek fazla yerinden kımıldamazken, başbakan boyuna koşturup durursa, satrançta da aynı durum vardır. İzzet daima vezirdedir.

Satrançta piyon, genelde küçümsenen bir taştır ama hiçbir taş kendinden başka bir taş olamazken, piyon nihayete ulaştığında şah hariç her taş olabilir. İşte "Kul iken sultan olur" denen olay budur.

Kâinat işleyiş yönünden aynen bir satranç oyunu gibidir. Herkese o oyunda birer taşın görevi verilmiştir. Kimi şah, kimi vezir, kimileri de at, fil, kale veya piyon olmuştur. Piyon olanların önleri açıktır. Oyunun başlangıcında piyonlar sayıca her taştan fazla ve hepsinden daha değersiz gibi görünse bile, terfi edip her şey olabilme imkânına sahip olan yegâne taş, o piyonlardır.

Bu nedenle insan dünyaya piyon olarak gelmiş olsa bile, çalışıp çabalayarak, vezir dahi olabileceğini bilmeli ve hareketlerini ona göre ayarlamalıdır. "Allah beni böyle yaratmış" diyerek oturanlar, oldukları yerde kalmaya mahkûmdurlar. Çalışan ve gayret gösterenlerin önü açıktır. İşte, kul iken sultan olanlar da bunlardır.

Bazıları mürşidi ulûhiyet âleminde zannederler. Bu zan tamamen yanlıştır çünkü mürşit, irşat edebilmek için en aşağı mertebelere, hattâ kul mertebesinin bile altına inmiştir. Mürşitten konuşan O'dur ve bu sebeple mürşitler O'na karışmazlar.

Allah, aynanın sırrı, kul ise camıdır. O sır cama yapışmadıkça cam ayna olup karşısındakini göstermez. Sır da camsız bir işe yaramaz. O halde ikisi birbirine muhtaçtır ve bu ikisi her kulda mevcuttur. Ancak aynanın camı temiz değilse, o ayna bir şey göstermeyecektir. O halde bizim vazifemiz, bu aynayı temizlemek ve iyice parlatmaktır. Bunu gereği gibi yapanlara mürşit denir. Bunların görevi de aynası kirli olup temizlemek isteyenlere bu işin kolay yolunu öğretmektir. Müritlere zikir verilmesinin amacı budur, çünkü zikir en iyi temizleme, parlat-

ma, cilalama yöntemidir. Bu nedenle *"Saykal vur mir'at-ı kalbe ta tecelli ede Hakk / Padişah konmaz saraya hane mamur olmadan"* demiştim.

Padişah, hiçbir işe bizzat el sürmez. O sadece emir verir. O emri yerine getirecek olan veziri vardır. Vezir de işi kendisi yapmaz, yaptırır ve yapılanları kontrol edip sonucun alınmasını sağlar. Bu durum Allah, Peygamber ve mürşitler için de aynen geçerlidir. Bunların tümünden işleyen Kendi'dir.

Hiçbir esma müsemma olmaz. Çünkü esmalar cüz (parça), müsemmaysa küldür (bütündür). Ben de beden itibarıyla o müsemmadan bir cüzüm. Müsemma mânâdır. Esmalar da mânâdır lakin o müsemma esmalarda gizlenmiş, esmalar da hayali birer elbiseye (bedene) bürünerek görünmüşlerdir. Onun için hoca da, talebe de birer esmadır ama hocada müsemmalık vasfı biraz daha fazla olduğundan, Onun, diğer esmalarla da ilişkisi ve o esmalar hakkında da bilgisi vardır. Böyle olduğu için ona öğreticilik görevi verilmiştir.

Üstün esma, daima altındaki esmaya galebe çalar (galip gelir). Bu nedenle hiçbir zaman bir mürit mürşidinden üstün olamaz. Bu kural hoca-talebe, peygamber-ashab, Allah-peygamber ilişkilerinde de geçerlidir. Bir talebe, hocasını ne kadar geçerse geçsin, talebe talebedir, hoca da hocadır. Onun için Şah-ı Velâyet *"Bana bir kelime öğretenin kulu, kölesi olurum"* sözünü kendisi için değil, bizim için söylemiştir. Yoksa O'na bir harf öğretmek kimin haddinedir? O'nun mertebesini geçecek kimse var mıdır?

Bu sebeple, kıymetini bilene mürşitlik kadar üstün mevki yoktur. Burada mürşidi insan değil, Hakk olarak bilmek gerektiğini söylemek lazımdır, zira mürşidi beşer gören hata eder. "Biz mürşidi bir biliriz, Biz mürşidi Hakk biliriz" dediğim nokta burasıdır.

Gün olur talebe hocayı geçer mi? Geçer... Nasıl mı? Hocanın bir okuldan diploması varken, talebe çalışıp beş okuldan diploma alarak...

Bazı müritler efendileri ölünce "Ben başkasından el tutmam" derler. Böyle söyleyenler, baştan beri el tutmamış olan-

lardır. Çünkü tutmuş olsalardı, tuttukları elin Hakk'ın eli ve Hakk'ın da bâki olduğunu idrak etmiş olurlardı. Mürşit, her yerde aynı mürşittir. İnsanı şaşırtan esmalar ve mürşitlerin meşrepleridir.

İnsanların maddi âlemde ulaşabileceği en yüksek yer, reisicumhurluk makamıdır. Mânâ âlemindeyse bu makam Hazret-i Muhammed'e verilmiştir. Kâmil mürşitlerin ulaşabileceği en yüksek makam da Hazret-i Peygamberin ruhaniyetine vasıl olmaktır. Bunun için insanların, çirkin şeylerden feragat, güzel şeylere refakat etmesi şarttır. Bunu becerebilen kimselerin yüzünden ve belagatından güzellik akmaya başlar.

MÜRŞİDİN GEREKLİLİĞİ

Mertebelerde fâni olmayı anlayabilmek için mutlaka bir mürşide varmak gerekir. Aksi halde insan, harpte esir alan Arnavut'un durumuna düşer.

Osmanlı İmparatorluğu devrinde, malum olduğu gibi, yeniçeriler devşirme usulüyle toplanır ve eğitilirdi. Devşirilenler ve eğitimini tamamlayanlar arasında Arnavutlar da olurdu. Bunlardan biri, eğitimini tamamlar ve harbe gönderilecek birliğe dahil edilir. Yola çıkacakları zaman "Esir aldığınız bir düşmanı öldürmeden önce ona Müslüman olmasını teklif edin. Kabul eder ve Müslüman olursa, Müslüman öldürmek günah olduğu için öldürmeyin" diye tembih edilir. Savaşa giderler ve tesadüfen Arnavut bir düşmanı esir alır. Emre uyar ve ona "Bre kâfir çabuk Müslüman ol, yoksa kafanı keseceğim" der. Esir, Müslüman olmayı kabul eder ama nasıl Müslüman olunacağını bilmediği için Arnavuta dönüp "Pek iyi, teklifini kabul ediyorum. Müslüman olmak için ne yapacağım" diye sorunca, Arnavut düşünür ve "Ben de bilmiyorum" deyiverir.

İşte, fâni olma meselesi de mürşide varılmayınca bu şekilde olur. Kitapların hepsi "Fâni ol, fâni ol" diye yazar ama nasıl olunacağını anlatmaz. Bunu ancak o yoldan geçip öğrenmiş olan mürşitler bilir ve öğretirler.

İnsanlar, zaman zaman kâinattan, kâinattaki efendiden ders alarak da bazı şeyleri öğrenip idrak edebilirler. Çünkü za-

ten mürşitten ders veren de o gerçek efendidir. Ancak böyle bir durumda gelişme çok yavaş olur. Böyleleri çöl bitkileri gibi güdük kalırlar. Eğer peygamberler gelip insanları ilim suyuyla sulamamış olsalardı, insanlar da ancak çöl bitkileri kadar gelişebilirdi. İnsanlık, Peygamber ve vârislerinin ilmî sulamalarıyla bugünkü durumuna gelebilmiştir. Mürşitlerin yaptığı da bu, yani ilmi artırarak süratli ve sağlıklı gelişmeye yardımcı olmaktır.

Her insan bir nokta, her noktaysa bir kapıdır. Hazret-i Ali "Ben bâ'nın altındaki noktadır" derken kendi noktasını belirtmiş, Hazret-i Peygamber de *"Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır"* demekle, ilim şehrine Ali kapısından girileceğine işaret etmiştir. O halde, bu ilmi talep eden her fert, kendindeki o noktayı bulup o kapıdan içeri girecektir. O noktayı bulabilmek için de mutlaka bir mürşide gerek vardır.

İnsanın, varlığı gaipte değil, kendinde araması ve kendini kendinde göremediği zaman mürşit aynasında görmeye çalışması lazımdır. İnsan, insanın aynasıdır. Kişi, ilahi füyuzat almak isterse, Allah'ın aynası olan mürşide bağlanmak zorundadır. Bunun aksine hareket edenlerin bir yere varması mümkün değildir. Mürşidi dışlayıp kitaplardan bir şeyler öğrenmeye çalışmak hiçbir işe yaramaz. Çünkü olabilseydi, yola girmeden bunu ben gerçekleştirirdim. Tüm gayretime rağmen namazı bile gerçeğiyle öğrenemediğimi biliyorsunuz. Bir şiirimde *"Hakk bilinmez ger okunsa bin kitap / Mutlaka mürşit gerek eyle şitab"* diyerek bunu belirtmiştim.

MÜRŞİDİ NASIL GÖRMELİDİR?

Kelime-i tevhidin *"Allah'tan başka ilah yoktur"* bölümündeki *Lâ,* benliğimiz; *İlâhe* ise kâinattır ve bunların ikisinin de varlığı yoktur. Yegâne var olan Allah'tır ama o da görünmez. Pek iyi, görünmeyen varlık nasıl bilinir? Tabii, sıfâtıyla...

Sıfâtı nedir? Kelamdır, konuşuyoruz; ilimdir, biliyoruz, vs... Sıfâtını çekiverse ne konuşabiliriz, ne de bilebiliriz.

Eğer bir şeyler bilip söyleyebiliyorsam, bu içimdeki o bilen ve söyleyenden dolayıdır. O, görünmez ama görünenden bilip

söyler ve bu yüzden efendi için "Surete değil, sirete bakın" denir. Lakin, o suret olmasa siret bilinemez. Suretin bilinmesi de, bedenin Fatiha'sı olan yüzle mümkün olur. Çünkü insanı belirleyen, onun için "Bu filancadır" dedirten yüzüdür. Yani, kişinin esması yüzünden bilinir. Yüzünü görmeden kişinin kim olduğu anlaşılamaz. O halde, nasıl Kur'an'a Fâtiha ile başlanıyorsa, efendiyi tanımaya da yüzüyle başlanacaktır. Ancak burada, mürşidin tüm yüzlerden kendini gösterebileceği unutulmamalıdır.

Cemal denen şey, iç âlemdeki güzelliklerdir. Dış da güzeldir ama dışa bakanlar aldanır. Çünkü dış güzellik geçicidir.

Dış güzellik zamanla içe geçip içi de güzelleştirir. Tıpkı incir gibi... Dışı buruştukça içinin güzelliği ve tatlılığı artar. Yaşlanıp ihtiyarlayan bedendir. Gönül hiçbir zaman ihtiyarlamaz. Onun için cennette herkes otuz üç yaşında olacak denir. Otuz üç yaş kemâle yaklaşma yaşıdır. Peygamberliğin kırk yaşında verilmesinin nedeni de, bu yaşın kemâl yaşı olmasıdır. Öyle olmasaydı, Âdem'in hamurunda olduğunu söyleyen Hazret-i Peygamber, peygamberlik verilmesi için kırk yaşına kadar bekletilmezdi.

Bizde, bize ait hiçbir şey yoktur. Olan da, görünen de, gören de, kâinat da kendinindir. Onun için

Bir zerre yoktur sensiz cihanda
Sen müncelisin her bir zamanda
Hem lâmekânsın hem her mekânda
Gördük cemalin elhamdülillâh

diyerek bunu zevk etmesini bilenler, kendisi aradan çıkmış olanlardır. O zaman da *"Sen çıkarsan aradan / Kalır şeksiz Yaratan"* olur.

Ben, sen, o, tekil şahıs zamirleri; bu, şu, o da tekil işaret sıfatlarıdır. O dendiği zaman, gerek tekil şahıs zamirleri, gerekse tekil işaret sıfatları aynı noktada birleşmiş olmaktadır. Zira, O'ndan başka bir şey yoktur.

Arapçadaki tekil şahıs zamirleri, ene, ente ve hüve'dir. Bunların üçünün de sonu aynı noktada toplanacağına ve ene problem yarattığına göre, ben zevki ente'de buluyorum. Beni,

ente görenler, esasında şahsıma değil, benden içerde olan Ben'e itibar etmektedirler.

Ancak burada da bir incelik vardır. Efendideki kaynak mecra değiştirip insanın kendinden fışkırmaya başlarsa, o zaman mesele yoktur. Zira, bu durumda o kişi mürşit olmuştur. Fakat böyle olmaz da kaynağı kesilmiş, hayalde kalmış olan suretten bir şey beklenmeye devam edilirse, o zaman "Geçti kervan kaldık dağlar başında" olur ki bu durumda ya aramaktan vazgeçmek veya aramaya devam edip canlı kaynağı bulunca ona yapışmak gerekir. Çünkü her durumda el Hakk'ın elidir.

Âlemi bir noktada görmek dilersen şüphesiz
Kâmile hoşça nazar kıl gördüğün Rahman olur

diyebilmek kolay değildir. Bu sözü zevk ederek söyleyebilmek için, kişinin ilim ve irfanının, kâinatı bir noktada görmeyi mümkün kılacak seviyeye gelmiş olması gerekir ki bu duruma da "kâmil aynasında kendini görmek" denir.

O nokta, mürşit noktası olan Hazret-i Peygamberdir. Onun için "mürşit tektir" diyoruz. Bir olan o mürşit değişik esmalardan göründüğü için zâhiren mürşit çokmuş imajı uyanmaktadır. Esma olarak çok görünse bile, bunların hepsinin müsemması yine birdir. "Her gönülde bir aslan yatar" sözü de her gönülde, o bir olan aslanın, yani müsemmanın yattığını anlatmak için söylenmiştir. Bunu daha basit bir ifade ile "Tüm gönüllerde yatan aynı aslandır" diye anlatmak da mümkündür.

Allah *"Nereye dönerseniz yüzüm oradadır"* <2-115> demektedir. Burada vech-i has (havastan görünen yüz) ve vech-i âm (avamdan görünen yüz) meselesi ortaya çıkar. Vech-i has, efendiden görünen yüzüdür ve ahass-ül havass, yani canın içindeki canandır, canların canıdır. Yazdığım şiirlerde *"Göster didarın denilen"* diyerek kastettiğim, "Senin vech-i hassındır, Sen onu göreceksin" meselesidir. Bu sözü avam söyleyemez çünkü *"Hiç bilenle bilmeyen müsavi olur mu"* <39-9> ayeti bu ikisi arasındaki farkı anlatmaktadır.

Onun için bilene aynı, bilmeyene gayrı denmektedir. Cahil bir insan kendinin kim olduğunu bilir mi? Her gördüğüne insan deyip geçer ama gönlünü bilemez.

"Cümleyi bir noktada görmek dilersen şüphesiz" derken ente'den bahsediyorum. *"Mihrabım bir idi bin oldu şimdi"* derken de, "O bir ben oldum" demiyor, "O nokta bin oldu" diyorum. Buralara çok dikkat etmek gerekir. Bu ifadeler Ene'den kaçınmayı ve kendini kâinatta görmeyi ifade eder. Nitekim, bir başka şiirimde *"Kâinat bir ceset ruhu Mevlâna"* derken de anlattığım buydu. Hal böyle olunca insan kimi kimden şekva edebilir? Hepsi bir vücut olduğuna göre insan kendine eza eder mi? Buraya özellikle müritlerin çok dikkat etmesi gerekir.

Aklın iyi kullanıldığının söylenebilmesi için bunu söyleyenin karşısındakine faydalı ve yardımcı olması lazımdır. Çünkü insan kendisi değil, karşısındakidir. "Entel hâdi entel Hakk, leysel hâdi İllâ Hû"nun anlamı budur. Burada entel, sensin; hâdi, hidayet eden; leysel hâdi, sen, sen olmadın demektir. Hû ise insanın canına can katan cananıdır. Canan da ya letaif âleminde veya şahadet âleminde görülecektir ki o da mürşittir.

Mürşit ente'de görülür ve o, İllâ Hû'dur. Mürşidin büründüğü beden kisvesi bugün varsa, yarın kaybolacağından, O, yani İllâ bakidir. O'nun için gelip gitme yoktur. O birdir. Görünen, bir olan efendinin et ve kemikten yapılmış elbiseleridir. İşin aslını bilmeyenler, bu elbiseye "efendi" derler. Nasıl eskiyen elbiseyi atıyorsak, efendinin elbisesi eskiyince, o da toprağa gömülecektir. Esas efendiyse o elbisenin içindekidir ve insana lazım olan da O'dur. Nasıl insana kadeh değil, içindeki mey veya zarf değil, mazruf (zarfın içine konmuş olan) lazımsa, aynı durum efendi için de geçerlidir. Efendinin bedeni, içindeki mektubu saklayan bir zarftan ibarettir. Olayı böyle bilmek lazımdır.

Burada bir şey vardır. "Mürşidi kalıptan ibaret bilmemek gerekir" sözü, bilmeyenler için söylenmiştir. Bilenler için kalıp da Hakk'tır. Zira, görünen kalıp, madde ile mânânın toplandığı merkezdir. Böyle olmasa mürşit nasibi olanlara nasiplerini dağıtıp onları kendi etrafında toplayabilir mi?

Bu sebeple ente, ancak bilenlerin yanında anlamlı ve değerlidir. Bu kelimeyi bilmeyenlerin yanında kullanmamak, onun yerine Hüve'yi tercih etmek lazımdır. Çünkü "Bilenin aynıyım, bilmeyenin gayrıyım" derler.

Bir mürşitte aranan vasıflar, her muhite uyabilecek, bukalemun gibi bir uyum kabiliyetiyle, güzel ve teshir edici konuşma yeteneğidir. Kelam sıfat olduğu halde, Yohanna'nın Allah'ı kelam olarak nitelendirmesinin nedeni, kelamın, içteki gerçeği dışa yansıtan en önemli araç olmasıdır.

Her mürşit bir aynadır. Her mürit de kendi mürşidinin aynasında kendini görür. Mürşitler arasındaki fark özde değil, teferruatta, yani sıfattadır. Kimi mürşit zengin, kimi yüksek tahsilli vs. oluşlarıyla sıfâti yönden bir diğerinden üstün gibi görünebilir ama özde aynıdır.

Yunus Emre, kırk yıl tekkeye odun taşıdıktan sonra bir gün tekkeden kaçmış. Kaçtıktan sonra üç arkadaş bir yerde toplanmışlar. Acıkmışlar ve maide (kutsal sofra) gelmesi için dua edelim demişler. İkisi birer dua okumuş ve önlerine birer sofra gelmiş. Sıra Yunus'a geldiğinde o, "Allah'ım! Beni bunların yanında mahcup etme" diye dua edince, iki sofra birden gelmiş. Bunu görünce, arkadaşları gibi, kendisi de şaşırmış. Arkadaşları sorduğunda da, Yunus nasıl dua ettiğini söylemiş. O da arkadaşlarına nasıl dua ettiklerini sorunca, onlardan "Biz Taptuk'un yanındaki Emre hatırına" diyerek dua ettik cevabını almış ve bunun üzerine durumunu öğrenip arkadaşlarından ayrılmış ve tekrar dergâha dönmüştür.

Döndüğünde, durumu Taptuk Emre'nin eşine anlatmış ve kendisini nasıl affettirebileceğini sormuş. O da "Sabahleyin abdest almak için dışarı çıkar. Sen kapının eşiğine yat. Gözleri görmediği için ayağı sana takılınca bu kim diye soracaktır. Ben Yunus'tur derim. Eğer, bizim Yunus mu diye sorarsa bil ki affoldun. Hangi Yunus derse, o zaman artık sana burada yer yoktur, başının çaresine bakarsın" demiş.

Yunus onun dediğini yapıp kapının eşiğine yatmış. Taptuk, ayağı takılınca "Kimdir bu?" diye sormuş ve karısından "Yunus'tur" cevabını alınca "Bizim Yunus mu?" diye sormuş. Bunun üzerine Yunus kalkıp eline sarılmış ve af dilemiş. Taptuk da "Madem ki Allah aşikâr etti, o zaman git, nerede istersen orada otur ve çevrendekileri irşat et" diye destur vermiştir. Böylece kaçmasında da bir hikmet olduğu ortaya çıkmıştır.

Burada anlatılmak istenen şey, nerede olunursa olunsun, mürşidin gönlünden çıkmamaya çalışmak gerektiğidir. Zira, mürşidin gönlü Hakk'ın gönlüdür. O gönülden çıkanın dünyada ve ahirette barınacak yeri kalmaz. Çünkü mürşit Hakk'tır ve öyle bilinmelidir. *"De ki: mülkün sahibi olan Allah'ım, mülkü dilediğine verir, dilediğinden alırsın, dilediğine izzet verir, dilediğini zelil edersin, hayır senin elindedir"* <3-26>, *"Geceden gündüze eklersin, gündüzden geceye eklersin"* <3-27>, *"Ölüden diri çıkartırsın, diriden ölü çıkarırsın"* <30-19> diye tarif edilen, mürşit; yani İnsan-ı Kâmildir. Çünkü o Hakk'tır. Altı mertebe kendinde tekmillenmiş ve o kimse nokta-yı kübra olmuştur. Onun için "Mürşit birdir ve başka mürşit yoktur" diyoruz. Bir şiirimde *"Tuttu dostum elimden aldı beni / Yerde iken göğe ağdırdı beni"* derken kastettiğim şey, bu vasıflara sahip olan mürşidin, beni, cahil bir insanken, bilgili bir insan haline getirdiğidir. Böylece, benim kıblem Kabe'den Mescid-ül Haram'a, yani kalbime yönelmiştir. Karşımdaki Kudüs'tür, mukaddes olan efendidir. O'nu, mescid-ül haram olan kalpte gördüğüm gibi, herkesi de Hakk olarak görürüm. Gördüğümün hayalini değil, içindeki Hakk'ı sever, ona taparım. Çünkü görünenin hakikati O'dur.

Allah *"Yere, göğe sığmadım mümin kulumun kalbine sığdım"* dedikten maada, bir de *"Kalb-i mümin beytullah"* demiştir. Eğer müritler surette kalacak olurlarsa, "efendi" dedikleri puttan ibaret olur. Bu durumda, kendileri de putperest olurlar. Ama bu durumda dahi Allah, diğer putları attırdığı halde, suretten geçmiş olan bu en kocaman putu (mürşidi) puttan saymamaktadır. Onun için, mürşidin madde ve mânâsını bir tutmak, maddesini hüvezzâhir, mânâsını da hüvelbâtın olarak görmek icap eder. Onun ne zâhiri atılır, ne de bâtını... Çünkü mânâ kılıfsız durmaz.

Allah görünmez ama göründüğünde Muhammed suretini giyerek görünür. Muhammed suretine şeytan yanaşmaz. Bu âlemde de Muhammed suretini giyen mürşittir. Mertebe-i cem'de "Gözünü yum" dendiğinde, salik ölmüştür. Gözünü aç dendiğindeyse, gördüğü kendidir. Kendi kimdir? Mürşidi!.. İş-

te tüm müşkülleri halledecek olan da odur. Eğer tahakkuk eder de buraya gelirse, Allah insana ne âlemler ihsan eder, ne âlemler... Çünkü bu ikinci yaşam devresidir ve bâkidir. Bu bekâ âlemine "ahadiyyet-ül kesre" denir. Bundan sonra ahadiyy-ül ef'al, ahadiyy-üs sıfât ve ahadiyy-üz zâta kadar nasip verilir.

Bu sebeple, mürşit veya efendiyi, en üst âlemi en alt âleme yansıtan bir periskop gibi görmek lazımdır. İşte müritlerin "Efendi bilir, efendi görür, efendi bulur" diye nitelendirdikleri husus budur. Yoksa efendi veya mürşit denen varlık, varlığın görüntüsü olan etten ve kemikten yapılmış bu beden değildir.

Mürşit veya efendi, insandaki sima değildir. Mürşit içtedir ve tek mürşit vardır. O mürşit Ali'den, Veli'den, Abdülkadir Geylâni'den, Ahmed el Rüfai'den görünmüştür. Mürşidin suretleri değişir ama bu suretlerin içindeki mürşit hiç değişmez ve ilelebet bâkidir. İnsan benliğinden geçip Ente'ye vardığında Allah ona bildirir. Bunun için Lâ'nın zevkine varmış olmak gerekir. Lâ, Arap harfleriyle lamelif'le yazılır. Lâmelife dikkatle bakılırsa, kökü aşağıda, bacakları yukarıda bir ağaç veya ters duran bir süpürge gibidir. İnsan, Lâ süpürgesiyle ne kadar temizlenirse, gönül aynası da o kadar temizlenir ve Allah'tan akseden varidatı, temizliği oranında daha iyi yansıtmaya başlar. Yani masdar yahut mahall-i sudur olur. Bu yansıma da medcezir yahut haşır-neşir şeklinde, yani iki türlü olur. Yansıma kalpten dışa, âfaka doğru olursa zâtîdir ve med veya neşir şeklinde, buna mukabil âfaktan kendine doğru olursa da sıfâtidir ve cezir ya da haşır şeklindedir. "Haşrı, neşri burda gördük nefha-yı Sur olmadan" derken anlatmak istediğim husus budur.

Mürşit, efendinin bu âlemde geçici olarak giydiği bir elbise olduğu için bir gün o elbisesini çıkarıp bir başka elbise giyecektir. Bu sebeple mürşidin suretini mürşit olarak kabul etmek bir nevi suretperestliktir. Mürşit veya efendi diye görünen, adeta bir maskedir. Efendi bu maskeyi çıkarıp soyunuverse her şey birden kapanıverir, yani secdeye varır.

Efendi gibi, insanlar da latif âlemin malıdır. İnsanın çekirdeği olarak nitelendirilebilecek ilk hücresini, yani zigotunu

gözle görmek mümkün müdür? O hücre bile, maddesel bir yapıya sahip olduğu halde, ancak mikroskopla görülebilir. Yani, bu bile bir kılıftır. O zigotun insan hücresi olduğunu bilsek bile, içindeki insanı görmemiz, meydana çıkmadıkça yine mümkün değildir.

Hazret-i Peygamberin bedenini sembolize eden Hacer-ül esveddir. Beden karanlıktır ama Allah'ın ona yansıttığı nurla kâinatı aydınlatır. Tıpkı güneş gibi...

Mürşitler de böyledir. Bedenen diğer insanlardan farklı değildirler ama kendilerine akseden ilim nurunu yansıtarak çevresindekileri ve el tutmuş olanları aydınlatırlar. Nur, hep aynı nurdur ve aynı kaynaktan gelir.

Hacer-ül Esved, kâinatın gözü mesabesindedir. O'na mânâ gözü denir ve Allah kâinatı o gözle görür. Bunun insandaki temsilcisi kalpteki nokta-yı süveydadır. Allah, bu noktaya nazırdır ve kulunu oradan görüp oradan idare eder. Eğer bir kulunu mürşitlikle görevlendirmişse, o zaman kâinatı da o noktadan idare eder.

Onun için mürşidi bir et ve kemik yığını olarak değil, her zerrede mevcut olan bir varlık olarak görmek ve her ân onun huzurunda bulunulduğunu bilmek lazımdır. Ben size bunu anlatabilmek için "Beni çok göreceği gelen, eline bir ayna alıp kendine baksın" demiştim. Çünkü biz mânâda birbirimizden ayrı değiliz. Huzur, buradadır. Beden mihraptır, camiin mihrabıdır. Halk arasında "Cami yıkılmış, mihrabı yerinde kalmış" diye bir söz vardır. Bu genelde dış görünüşü sağlam fakat içi geçmiş kimseler için kullanılmaktadır. Ama bunun tersini de düşünmek ve bazen de mihrabı yıkılmış camilerle karşılaşılabileceğini hatırda tutmak gerekir.

Fenafillâh vardır ve bunun gibi, fenafirresûl ve fenafilmürşit de vardır. Çünkü Allah bu ilmi gökten zembille indirmemiştir. O, kendi mevcudiyetini Peygamber göndererek bildirmiştir.

Peygamber, *"Beni gören O'nu gördü"* derken, Allah da *"Allah'a itaat edin, Resul'üne de itaat edin"* <5-92>, <4-59>, <47-33> buyurmak suretiyle, Peygamberin kendi temsilcisi olduğu-

nu tasdik etmiştir. Bugün Peygamberin bildiricilik görevini mürşitler devam ettirdiğine göre, fenafirresûl olduğu gibi, fenafilmürşit de olacağını anlamak gerekir. Zaten bunlar birer basamaktır. Maalesef, bugün çok kimse bu durumu inkâr edip bin dört yüz yıl önceye dönmeye, yani eskiye rücu etmeye çalıştığından, mürteci olarak nitelendirilmektedir. Çünkü bugün on dört asır önceki devir değildir. Bu nedenle de bugün Peygamberi mürşitte bulmak gerekir.

Kâinat, Hazret-i Peygamberin nurundan yaratıldığına ve o nur da bâki olduğuna göre, insanlarda bu sevginin oluşması da o nurun etkisindendir. O nur, o sevgi ve o ilim, asırlar boyunca birbirine öğretile öğretile günümüze kadar gelmiştir. Bunun başlangıç ve gelişimi, Hazret-i Peygamber, Hazret-i Ali, Hasan Basri, Cüneyd Bağdadi, vs. kanalıyla el ele, el Hakk'a diye zincirlenerek olmuş ve bugünlere ulaşmıştır.

Örneğin, Osman Dede, el tutmasaydı bu ilmi öğrenebilir miydi? Ona intikal eden bu nur, o el vasıtasıyla ulaşmıştır. Bu, tıpkı ceryan geçen bir teli tutup ceryana kapılan bir kimseyi tutanların da, daha sonra onları tutanların da ceryana kapılmasına benzer bir olaydır. Nasıl ceryanın en büyük etkisi son tutanda görülürse, aynı durum bu ilim babında da geçerlidir. Çünkü o sondur, kutuptur ve ceryan ondan başkasına geçmediği için onda birikmiştir. Anlattığımız elektriklenme, mürşidin önemini belirten bir fizik olayıdır.

Mürşit, kâinatta her mevcudun toplandığı ve etrafa dağıtıldığı noktadır. Her şey onda haşrolmuştur ve ondan neşrolmaktadır. İşte, *"Haşrı, neşri burda gördük nefha-yı Sûr olmadan"* demekle, bunu özetlemek istemiştim. Burası "Fenafişşeyh" denen noktadır.

Bir mürit, mürşidine gönül verip onun söylediklerini yerine getirmez ve onda fâni olmazsa, mürşidinden feyiz alamaz. Böyle olunca da sadece arada bir uğrayıp gitmiş olur. Mürit, mürşidinde fâni olacaktır ki kendisine bir şeyler aktarabilsin. Ancak bundan sonra mürit, mürşidindeki ilim nuruyla aydınlanmaya ve onun şarabından içmeye başlamış olur. *"Rableri onlara tahir şarap sunacak"* <76-21> ayeti mürşitler içindir.

Kevser şarabını da fazla kaçırmamak lazımdır. İçirilen miktarı dozunda tutmak mürşidin görevi olduğu için o, dozu kendi bildiği gibi ayarlar ve müridinin aşırıya kaçmasını engeller. Müridinin kendisine gösterdiği yakınlık, müridin kendi çoluk, çocuğuyla ilişkisini zedeleyecek hale gelirse, bu durumda mürşit müridine "Beni her yerde bilerek, bana gösterdiğin ilgiyi onlara da göster" demek suretiyle gereğini yapar ve böylece müridinin ailevi ilişkilerini de düzeltir.

Buraya kadar yazılanlar Hazret-i Muhammed'in bedenen yok oluşunun, ruhen yok olması anlamına gelmediğini ve O'nun ruhunun bâki olduğunu anlatmaktadır. O, İnsan-ı Kâmilde devam edegelmekte ve mürşitlerde de rübubiyetiyle tecelli etmektedir. Böylece, mürşitler ellerini tutanlara, o nuru Muhammedîyi tevcih etmekte ve kendilerinin ne olduğunu anlatmaktadırlar.

Saliklerin "efendi bilir" sözü, anlattığımız efendi için geçerlidir. Bu sebeple eğer salik o gerçek efendiyi biliyorsa, o zaman doğru söylemiş olur. Ama efendiyi bir kul olarak görürse, o zaman o efendinin bileceği şey, sadece Allah'ın kendisine bildirdikleri olacaktır.

"Efendi kâinatta bir tanedir. O efendi görünmez. Görünenler, onun elbiseleridir" diyoruz. Bunu bir misalle şöyle anlatmak mümkündür: Bir üniversitede bir dersin kürsüsü ve o kürsüden ders veren bir profesör vardır. Ne o kürsü, ne de o kürsüden ders verecek olan profesörlük makamı kaybolmaz. Ahmet hoca gider, yerine Veli hoca gelip o dersi vermeye devam eder. İşte efendi de bunun gibidir. Değişen sadece maskeleri ve suretleridir. Bu suretler ezel-i âzaldeki nasipleri kadarını almışlardır ve bu da, kiminde bir diğerine göre biraz daha fazla olmuştur. Tıpkı bir elin parmaklarının boyları gibi... Bunlar iç âlemde birleşirler ve aralarındaki görünüş farklılıkları ortadan kalkar çünkü Kur'anda bu hususta *"Onları birbirinden ayırt etmeyiz"* <3-84> denmiştir. Bu iç âlemde olan bir keyfiyettir. Dış âlemdeyse beş parmağın farklı oluşu gibi, eşitlik bahis konusu olamaz.

Yegâne mürşit olan Hazret-i Peygamber için "O da bizim

gibi yiyip içiyor" diyenler, bu sözleriyle "Aramızda ne fark var" demek istemişlerdir. Fark şudur: Bu sözü söyleyenlerin içi boşken, Peygamberimizin içinde koca kâinat vardır.

Bir insanda bunun olabilmesi için, kişinin önce boşalması, yani *Lâ* olması gerektiğini, başka türlü *İllâ*'ya yol bulunamadığını biliyoruz. Bu durumdaki bir insan hem var, hem yoktur. Mürşitlerin durumu da böyledir. Bu sebeple mürşitlik zor iştir ve ancak Allah'ın yardımıyla yapılır. Çünkü tahakkuku tam olmayanlar, yanlış telkinlerle etraflarındakileri perişan ederler. Bunların örneklerini hepimiz biliyoruz, duyuyoruz. Pek çok kimsenin bu yoldan korkup kaçmasının nedenlerinden biri, hattâ başta geleni de budur. Gerçek mürşitler işin aslını bildikleri için saliklerine her şeyi rahat, huzur ve güvenlik içinde, onların mertebesine göre verirler.

Mürşitler de peygamberler gibidir. Biri gider, biri gelir ama her devirde mutlaka bir bildirici bulunur.

Bazıları mürşitleri öldüğünde "Ben efendime ihanet etmiş olmak istemem" düşüncesiyle başka bir mürşide bağlanmayı reddederler. Efendinin bir olduğunu bilenler, ipi ve kovası olan bir kuyu bulup oradan su çekmeye devam ederler. Diğerleriyse kendilerini susuzluğa mahkûm etmiş olurlar.

Efendi, tüm müritlerin kaynağı ve umumudur. Efendi, iç âlem; mürşitler ise dış âlemdir. Efendi bilinmez ama O'nu bilen mürşitler, O'na adeta bir iple bağlanmışlardır ve O'nun suyunu çekip etrafa dağıtmaktadırlar. İpi kopan mürşit gidince, onun etrafında toplanmış olanlar hâlâ su içmek istiyorlarsa, başka bir kuyuya gitmeye mecburdurlar. Çünkü bir taraftan "Rabıta ölüye değil, diriye yapılır" derken, diğer taraftan hâlâ ölüden medet ummak bir çelişkidir. Böyleleri suretperestlikten ileri geçememiş olanlardır. Bunlar mürşitlerinin kaşına, gözüne âşık olmuşlardır. Kaş ve göz de birer âyât-ı ilahidir ama amaç ayetlerden birkaçını değil, tüm olarak Kur'an'ı öğrenmek olduğu için mutlaka içe nüfuz etmek lazımdır.

Mürşidin yüzü de önemlidir ama onun değerini ancak iç âleme nüfuz edenler anlar. Aynı yüzü, sokakta binlerce insan görür ama onlar, içi bilmedikleri için sadece bakıp geçerler. O

yüzün değerini, içini bilenler anlar. Sadece resme âşık olanlarsa iç âleme inemedikleri için ancak putperest diye nitelendirilebilirler.

İç âleme inip resmin kıymetini öğrenenler, o resmin cim harfine tekabül ettiğini ve o harfin gereklerini, yani havaic-i zarureyi düşünüp icabını yapmalıdırlar.

İç âlemden haberdar olmayan öğretmenler bile verdikleri ders karşılığı aldıkları ücretlerle, bilmeden, öğrencilerine havaic-i zarurenin gereğini yaptırmaktadırlar.

Mürşitlerin bir kısmı iç âlemde kalır. Bu âlemde her şey onlarındır ve zenginlik içinde yüzerler. Dıştan bakıldığında fakir görünürler ama bu görünüşleri onları rahatsız etmez. Hakikat, Hıristiyanlara verilmiş olduğu için marifet erbabı, böyle bir yaşamı makbul saymaz. Keza, bazı mürşitler de Museviler gibi, sadece dış saltanata önem verirler. Ancak, önemli olan insanın içiyle dışıyla mamur, yani Müslüman olabilmesidir. *"Beni gören O'nu gördü"* de bu anlama gelir.

Bizim etle kemik olarak gördüğümüz mürşit, mânâdır ve o mânâ, ister bir kuru ağaç, ister Tur Dağı olsun, her şeyden tecelli edebilir. Bunu böyle bilmek gerekir. Kişi, irşat olduğu kaynağın değerini bilmelidir. Su, hangi kuyudan çıkar ve kişinin susuzluğunu giderirse, o kuyunun kıymeti bilinmeli ve o kuyuya taş atılmamalıdır. Aksi halde susuz kalınır. Bir kuyu köreltilirse tüm kuyular körelir çünkü bu kuyuların hepsi aynı kaynaktan, tıpkı bileşik kaplar misali su almaktadır. Bunların birinin dibi delindi mi, tüm kaplardaki su boşalıverir. Mürşit çok gibi görünür ama aslı bir tanedir. Diğer görünenler, onun bağlantıları veya birbirine birleştirilmiş kaplarıdır. Hiçbir mürşit bir diğerinden ayrı değildir. Farklılık kaynakta veya akan suda değil, musluklarda veya kovalardadır. Su kiminden az, kiminden çok akabilir yahut bakır veya plastik kovada olabilir ama hepsindeki su aynı sudur. Bunun böyle olduğu, tüm pîr ü pîranın değişik cümlelerle aynı şeyleri anlatmasından bellidir. Mevlâna da, Yunus Emre de aynı şeyleri söylemiştir ama esmaları ve yaşam tarzları farklı olduğu için farklı ifadeler kullanmışlardır. Bu arada meydana çıkmamış, gizli kalmış, hattâ

kendinin Kendi olduğunu fark etmemiş zâtlar da vardır. Allah kimine bildirmiş, kimine bildirmemiştir. Bildirdiklerinde de kimine Celal, kimine cemal, kimine tenezzül vermiştir. Çünkü hepsi kendi esmasıdır. Yukarıda anlattığımız Yunus Emre'nin kaçma olayı da Allah'ın bildirme yöntemlerinden biri olarak düşünülebilir.

Allah, *"Kırk gün takva üzere olanın kalbinden hikmet pınarları fışkırır"* demektedir. Bu söz, kırk gün sevgiyle mürşidine sarılanların ağzından bir daha kötü bir şey çıkmaz, böyleleri daima iyilik düşünür ve güzel, iyi işler yaparlar anlamındadır. Böyle kimseler, yüzleri mütebessim, yaşantı ve düşünceleri güzel, insanlara sevecenlikle yaklaşan, kimseyi küçümsemeyen, kimseye hor bakmayan ve her gördüğünü Allah'ın yarattığı bir eser olarak görüp seven bir huy edinmişlerdir. İnsanı seven, Allah'ı da sever. İnsanı sevmeyenlerin Allah'ı sevmesi olanaksızdır. Kim ki, insanı sever, Allah da, kâinat da onu sever ve o herkesin sevgilisi olur. Bu da her zaman anlattığımız ayna örneğine uyar. Aynadaki görüntü, her hareketi aynen tekrarlar ama söylemez. Söyleyen, konuşan, aynadaki görüntü değil, aynaya bakan asıldır. Bu nedenle, mürşitlerden de konuşan O'dur. Çünkü mürşit bir aynadır. İşte bu konuları böyle bilmek lazımdır.

Olayı böyle bilen ve inananları Allah korur çünkü böyleleri, efendilerine, onlarla birlikte o efendinin mürşidine ve bu yola da Hakk'a bağlanmışlar ve O'nun koruması altına girmişlerdir. İnsan bir kere el tutup kervana karıştı mı, o kervanla birlikte yürür. Bizim hata yapmamızı istemeyen, içimizdeki, yani yapacağımız hatanın acısını çekecek olan mürşidimizdir. Bu nedenle bizi hatadan korur. Mevlâna'nın "Beni toprakta aramayın, Ben beni sevenlerin gönlündeyim" demesi ve benim de

Ten kabirdir, can gönülde / Bu can canan denen küllde
Fani herkes gurbet elde / Dost eline varmayınca

deyişim, bu gerçeği ifade etmek içindir.

Biz dost iline varıp efendiyi gönlümüze aldık. Ama acaba efendiye yararlı bir iş yaptık mı?

İşte bütün mesele budur. Çünkü biz azap çektikçe O da çe-

ker, biz neşelendikçe, o da neşelenir. Onun için daima içimizin de, dışımızın da güzel olmasını sağlamaya çalışıyoruz.

Mürşit diye görülen kişi maddeten çoktan ölmüştür. Çünkü başka türlü bekâya geçilemez. Ondan konuşan, ondan işleyen Hakk'tır. Bunu böyle bilip böyle inanmak lazımdır. Bu imana varamayan, mümin olamaz. İnanansa, mürşit olarak gördüğü kalıba değil, Hakk'a inanır. Görünen, bir elbise, Hakk'ın giydiği bir elbisedir ama öyle elbisedir ki öldüğü için namazı kılınacaktır. Zira, mürşide bağlanmak, namaz kılmak demektir.

İnsan, kesrette ölmeden vahdette dirilmez. Mürşidi bir kabuk olarak değil, kâinata yayılmış bir nur olarak her yerde, herkeste ve her şeyde görmek lazımdır. Velev ki onlar bilmese bile... Bu gerçeği bilmeyene "cahil", bilene de "arif" denir.

Bir arif, her davete icabet eder, çünkü gittiği her yerde mürşidinin varlığından haberdardır ve onu görür. Bilen, gittiği yeri aydınlatır. Aynı nur bilmeyende de vardır ama suni kararma yapılan yerlerde olduğu gibi, üstü örtülü olduğu için ışığını dışarı sızdırmaz. Kâmillerin her gittiği yerden zevk alması, her yerde kendini görmesinden dolayıdır. Durumu değerlendirmeyi de bildikleri için, eşekler arasındaki ceylan gibi kalacaklarını anladıkları anda, o gruptan uzaklaşıverir veya hiç aralarına karışmazlar.

Mürşidi hiçbir zaman bir et ve kemik yığını olarak görmemek gerektiği için onu suret olarak gören yanılır çünkü onun gördüğü suret ölmeden önce ölmüş ve *"O gün arz, arzdan gayrıya tebdil olunur, semalar da, ve tek ve kahhar olan Allah'a büruz ederler"* <14-48> hükmünce değişime uğramıştır. Bu gerçeği kör olanlar fark edemeyeceği için onlar yine eski bildikleri suret olarak görmeye devam ederler. Çünkü onlar gerçeği değil, ancak kafalarındakini görmektedirler. İnsanın, gerçeği görebilmesi için, kendinden çıkmış olması lazımdır.

Adamın birinin bir danası varmış. Onu çok sever ve her evine döndüğünde ahıra uğrayıp onu okşar, ondan sonra evine girermiş. Bir gün bir aslan ahıra girip danayı yemiş ve onun yerine uzanıp yatmış, uyumuş. Adam hava kararıktan sonra evine gelmiş. Mutadı üzere ahıra gitmiş. Karanlıkta fark edemedi-

ği için aslanı sevip okşamaya başlamış. Tüylerinin farklı olduğunu eliyle hissedince de içinden "Aman ne güzel tüyleri varmış da ben evvelce fark edememişim" diye geçirmiş. Sevmeyi bitirdikten sonra evine girmiş. Bu esnada aslan da yattığı yerden "Beni görseydi şimdiye kadar çoktan kaçardı. Zavallı beni danası sanıyor" diye geçirip gülüyormuş.

İşte, müritler de mürşitlerini, o adamın danasını sevdiği gibi severler. Çünkü Allah'ın mürşitteki tecellisi cemalîdir. Bir ân celaliyle, aslan şeklinde tecelli ediverse, herkes kaçar. Mürit bunu bilmediği sürece mürşidini sevmeye devam eder.

Bazıları, mürşitlerine Allah diye bakarlar. Bunların en bilinen örneği Alevilerin Hazret-i Ali'ye bakışıdır. Ali'nin kale kapısını tuttuğu gibi kaldırması, insanüstü bir olaydır ama o işi Ali olarak değil, o andaki ilahi tecelliyle yapmıştır. Zaman zaman mürşitlerden de böyle tecelliler zuhur edebilir. Ancak bunlar, mürşitlerin kendilerinin yaptığı işler değildir. Sohbetlerde bunun böyle olduğunu evvelce anlatmış ve doğan sohbetler akarsu gibi olduğundan onları tutmak lazım geldiğini, bir daha geri gelmeyeceğini çünkü akan bir suda bir kere yıkanılabileceğini, aynı su ile ikinci kez yıkanmanın mümkün olmadığını söylemiştim.

"Mürşidi en üst mertebede görmek gerekir" deyişimizin nedeni, mürşitten tecelli edenin Allah olmasıdır. İlim de Allah'ın olduğuna göre insan o tecelligâhı hangi mertebede görürse, o mertebeden ihsana kavuşur.

Mürşidin bildiği ilimler de zaten Allah'ındır. Mürşit, bir boru, Allah'ın borusudur. O'nun üfürüğüne göre ses çıkarır. Bu sebeple mürşidi çok yüksekte görmek gerekir ki fazla ses çıkartsın...

Mürşidi suret olarak görenler, o suret kaybolduğunda sukutu hayale uğrar ve şaşırırlar. Ama O'nu her yüzde görebilenler için böyle bir durum bahis konusu olamaz. Onun için bu ikinci gruptakiler, o tecelliyi gördükleri yere tutunur ve böylece kendilerini kurtarırlar. Çünkü efendi, bir vücut değil, sırr-ı vücuttur. Onun bedeni, yani göründüğü bedenler, evvelce anlattığımız aynı kaynaktan beslenen kuyular veya musluklar gibi-

dir. Kendisi ise o kuyulara veya musluklara gelen kaynak suyudur. Onun için sırr-ı vücud diye bilinir.

Mürşitler, farklı musluklar veya kuyular gibi olduklarına göre herkes istediği musluk veya kuyudan su çekmekte serbesttir. Beğendiğini seçip suyunu oradan alabilir. Önemli olan suyu alabilmektir. İnsan alsın da, nereden alırsa alsın...

Allah, her mürşide birer ip ve birer kova vermiştir. İnsan bu ip ve kovayla istediği kuyudan su çekebilir. Ama ip kopuverirse, kova kuyuda kalır ve kimse o kuyudan su çekemez olur. Bu durumda kişi, ya başka kuyuya gidip onun ip ve kovasıyla su çekecek ya da nasip olmuş ve suyu kendi kuyusundan çıkarır duruma gelmişse, kendi kuyusundan çıkardığı suyu içecektir. Artık bu durumda kuyu da, kova da, ip de kendindedir. Böyle bir ihsana kavuşmamış olanlar, su içmek istediklerinde başka bir kuyuya gitmek, aksi halde susuz kalmayı göze almak zorundadırlar.

Bir mürşide bağlanmaktan maksat kendini bilmektir. Bu amaç dışındaki her şey insanın kendini aldatmasıdır.

Efendi diye bağlanılan, bir suret değil, o suretin içindekidir. Bu içteki, her pîr ü pîranda ve her mürşitte aynıdır. Mürşit tektir ve Hazret-i Peygamberdir. Giden O'nun bedenidir ama nuru daima mevcuttur ve değişik isimler altında görünüp durmaktadır. Her pîr veya mürşitte görünen aynı nurdur. Bunu böyle bilmeyenler, kendileri kaybederler. Özellikle de mürşitleri göçtüğü zaman... Çünkü böyleleri, mürşidin içindeki nuru değil, sadece o nurun elbisesini görmüşlerdir.

Bugün beyaz elbise giymiş olan bir kimse, nasıl yarın kahverengi, öbür gün lacivert bir elbise giyebilirse, bu da öyledir. Mürşit diye görünenler, o zâtın değişik elbiseleri gibidir. On yıl, yirmi yıl o elbiseyle dolaşır, sonra elbisesini değiştirir ve Ahmet elbisesini atıp Mehmet elbisesini giyer. Onu tanıyanlar, elbisesini değiştirdiğinde de hiç tereddüt etmeden tanır ve yanına gider. Ama onu tanımayıp sadece elbisesine bakmış olanlar, çıkarttığı o elbisenin hayaliyle bir ilah-ı mec'ul yaratarak, o hayalle yaşarlar.

Mürşitleri ampule benzetmek de mümkündür. Aldıkları

elektrik akımını ışığa çevirir ve etraflarını aydınlatırlar. Ampulün kırılması ceryanın kesilmesi demek değildir. Işık sönünce ya o duya yeni bir ampul takılır veya yanan bir ampulün ışığından istifade edilir. Onun için buraları böyle bilmek, böyle düşünmek gerekir. Aksine davranış kişiyi ışıktan mahrum bırakır.

Bu konuyu dönüp dönüp bir daha anlatmamız, okuyanların kafasına iyice yerleşmesini sağlamak içindir. Çünkü başka türlü mürşidi anlamak ve ondan istifade etmek mümkün değildir.

Bir kul, efendisinden el tuttu mu, ona itaat etmek zorundadır. Kur'an'da *"Allah'a itaat edin, Resul'üne de itaat edin"* <5-92>, <4-59>, <47-33> diye yazmaktadır. Bu söz, "Mürşide itaat, Allah'a itaattir" şeklinde de söylenebilir. Hazret-i Peygamber, Mürşid-i azamdır. O olmasaydı, bu ilim ortaya çıkar ve mürşitler olmasa devam edegelir miydi? Dem bu demdir. Geçmişi bugüne getirmek lazımdır. Kur'an ve onun ikiz kardeşi olan insan değişmez. Bu nedenle, on dört asır öncesiyle bugün arasında Kur'an ve insan yönünden hiçbir değişiklik olmamıştır.

MÜRŞİDİN FONKSİYONLARI

Bir mürşidin el vermesi, kişinin el ele, el Hakk'a Hakk'a bağlanması demektir. Bağlanma görünüşte halka, ama aslında Hakk'adır.

Bir mürşide bağlananlar, o mürşitle birlikte mürşidin efendisine, o da kendine bağlananlarla birlikte kendi mürşidine, o da hepsiyle birlikte kendi mürşidine bağlanmak suretiyle sonunda Liva-ül Hamd'e ulaşır ve onun altında toplanırlar. Buna "silsilet-ül zeheb" (altın zincir) adı verilir. Bunun insandaki örneği, devran-ı sagir denen küçük dolaşımdır. Tıpkı kâinattaki büyük devranın da insandaki büyük dolaşıma eşdeğer oluşu gibi...

Kan, küçük dolaşımda kalpten akciğere gidip döndüğü halde, büyük dolaşımda tüm vücudu dolaştıktan sonra kalbe döner. Bunların âfaktaki örneği de evvelce de anlattığımız gibi, devran-ı sagir (el tutup daha dünyadayken aslına kavuşmak)

ve devran-ı kebirdir (tekrar kâinata dönüp ilk dünyaya gelişteki gibi tüm âlemleri dolaştıktan sonra asla kavuşma). Büyük devranda kişi ölüp toprak olacak, sonra yine topraktan insan meydana gelecektir. Ama bu kez hangi esmayla geleceği belli değildir, yani parmak izi farklı olacaktır. İnsana, devran-ı sagiri ancak mürşit bağışlayabilir.

Bilindiği gibi, şeriat Musa'nın ve Musevilerin, hakikat İsa'nın ve Hıristiyanların, marifet ise Hazret-i Peygamberin, yani Müslümanların dinidir. Biz, tüm peygamberlere inanırız ama iman ettiğimiz Peygamber son gelen Peygamberdir. O'nun vaaz ettiği de marifet dinidir. O halde, O'na iman edenlerin de şeriat, tarikat ve hakikatten geçip, onlara takılıp kalmadan marifete ulaşması gerekir. Onun için mürşitlerin yaptığı şeriatı inkâr değil, şeriatı marifete çıkartmaya, yükseltmeye çalışmaktır.

Mürşitlerin müritlerine verdiği, şahsi zevkler değil, kâinatı kapsayan zevklerdir. İnsan bu zevke, ancak şahsi zevklerden geçerek ulaşabilir. İnsan çok üstün mertebelere geldiğinde, ondaki zevkler de şahsi zevk gibi görünse bile, aslında nefs-i küll ve akl-ı küll'ün karışmasından meydana gelmiş olduğu için, kâinatı kapsayan bir zevktir.

Fetih, açmak; fatih, açan (Allah); miftah, anahtar; fettah, açıcı anlamlarına gelir. Bu nedenle "Ya Fettah" denerek açıcılardan, yani mürşitlerden yardım istenmektedir.

Kapılar da, onların anahtarları da bizdedir ama yapamadığımız şey, anahtarları bulmaktır. İşte, mürşidin fonksiyonu bu anahtarları buldurmaktır. Bu anahtarın açacağı kapılar; aşk kapısı, ilim kapısı, gönül kapısı gibi kapılardır ama ben sadece gönül kapısı demeyi tercih ettim. Çünkü o açıldıktan sonra diğer kapıların açılması çok kolaylaşır. Gönül kapısını açmanın yolu da dili tutup gönül kırmamaktan geçer.

Anahtar bir kapıyı, maymuncuk ise her kapıyı açtığı için, mürşidin müritlerine verdiğine "maymuncuk" demek daha doğru olur. Bu maymuncuk, doğuştan kapalı gelmiş beyin hücrelerini açarak tekmil gelmiş insana, tekmillenmiş olduğunu bildirir. Eğer bu hücreler doğuştan itibaren dolu olmasaydı

"Kürt yattım, Arap kalktım" olayı gerçekleşemezdi.

Hakikatte rüşte vasıl olmak, Hakk'ın hakkını tam mânâsıyla verebilmek demektir. Mürşitlik, tıpkı saat tamirciliğine benzer. Önce durmuş saati çalıştırmak, sonra da ayarını doğru yapmak gerekir ki zamanı doğru göstersin. Ancak ondan sona saat sahibine verilebilir. Mürşit de önce müridini çalışır hale getirir, sonra da ayarını yapar ve sahibine teslim eder. Yapılan saat çalışıp zamanı doğru gösterirse, önce saatçi memnun olur, sonra da saat sahibi memnuniyetini belirtir.

Mürşitler bu işi yaparken kendilerine bağlananların tüm çilelerini çekerler ama çeken kendileri değil, Hakk'tır...

Allah'la kul arasında daimi bir bağ vardır ve kulun tüm sıkıntıları, olduğu gibi Allah'a yansır. Bu sıkıntı çok fazlalaşırsa, Allah'ın Gaffar esması faaliyete geçer. Allah'la kul arasındaki bu karşılıklı alışveriş *"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz"* <1-4> noktasıdır. Nasıl çocuğu sıkıntıda olan bir baba aynı sıkıntıyı kendisi de hissederse, Allah da kulunun her derdini böyle hisseder. Her şeyi kendinde toplayan mürşit ise bu sıkıntının hedefidir.

Ben sıkıldığım zaman, efendim de sıkılır. Onun için çok sıkıldığımızda "Yetiş yâ efendi" diye bağırırız. Burada da imdat yine Allah'tandır ama hedef tahtası mürşittir. Çünkü o her şeyi kendinde toplamıştır.

MÜRŞİDİN GÖREVLERİ

Mürşitlerin esas görevi, kişinin uzaklarda, hayal âleminde aradığını kendinde buldurmak, yani kişiye kendini öğretmek, kendini bildirmek ya da onun manevi âleme doğmasını sağlamaktır. Doğum gerçekleştikten sonra mürşidin işi biter. Ondan sonrası Allah'la kul arasındadır ve mürşit oraya karışmaz. Herkes kendini tedavi edip kısmetine razı olacaktır. Allah, kendisine cellatlık görevi bile vermiş olsa, o görevini kabullenecektir. Babamın bana "Sen olma da kim olursa olsun" deyişi, fark âlemine ait bir keyfiyettir.

Kişi, kendini bilirse, o zaman sevmediği bir esmanın etkisi altına girdiğinde, daha güçlü bir esmaya sığınması gerektiğini

de öğrenir ve uygulamaya başlar ki bu en güçlü esma, ism-i âzam olan Allah'tır. İşte *"Nefsini bilen Rabb'ini bilir"*in anlamı budur. Bunu gerçekleştirene de İnsan-ı Kâmil denir. Ledün ilmine vâkıf olanlar, bu vasfı kazanmış olanlardır. Onun için kâmil mürşitler, o güne kadar hiç söylenmemiş sözleri Allah'ın lütfuyla söyleyiverirler.

Mürşidin görevlerinden biri de aşılamaktır. Bu iş yapılırken, aşının doğru yere yapılması gerekir. Aşı, rüzgârın şiddetli estiği taraftan yapılır ki rüzgâr estikçe aşı ağaca şiddetle yapışsın. Aksi yönde yapılan aşı, şiddetli bir rüzgârla yerinden kopup gidiverir. Bu nedenle, aşıyı yapanın bilgili olması icap eder. Herkes aşı yapamaz, aşıcı olamaz.

Mürşitlerin bir başka görevi de insanlara doğru yolu göstermektir. Kişiyi o doğru yola çekecek olan Allah'tır. Allah isterse, istediği kulunun genlerle yazılmış kitabındaki yazıları değiştirir ve kuluna yeni kitabı okutturur. Burada mürşidin yaptığı iş, süte maya çalmaktır. Bunu biraz genişletirsek Nasreddin Hoca'nın göle maya çalma hikâyesindeki "Ya tutarsa" konusu ortaya çıkar. Bugün milli piyango reklamları da "Size de çıkabilir" denerek bu esasa uydurulmuştur. Evet, piyango birine çıkacaktır ama kime?..

Mürşitlerin kendine bağlananlara karşı olan bir görevi de tek başlarına başaramayacakları selbî sıfatları dumura uğratma işinde yardımcı olmak ve onları bu sıfatlardan kurtarıp asli sıfatlarla mevsuf (donanmış) hale getirmektir. Bunu daha kolay anlaşılır bir dille "Müritlerini kötü huylarından arındırmaktır" diye tanımlamak mümkündür.

Bir insan kötü huylarından kurtulunca Allah'a ait iyi huylarla huylanacak yahut O'na layık bir esmaya bürünecektir. Bu iş adeta bir çocuğun memeden kesilmesine benzer. Nasıl çocuk memeyi bırakmak istemediği halde, annesi onu zorlayarak memeden kesiyorsa, mürşit de müridin kendi başına bırakmak istemediği selbî sıfatlardan kurtulmasını sağlar. Müritlere hatm-i meratib ettirilmesinin sebebi budur. Bu işlem nazaridir. Mürşidin görevi, bir öğretmen gibi, öğrencilerine ders vermek ve onlara telkinlerde bulunmaktır. Verilen dersleri çalışa-

rak öğrenmek talebenin görevidir. Öğrenci çalışmazsa, mürşit üstüne gidip ille çalış diye ısrar etmez. O çalışmayan öğrenciyi sınıftan da atmaz. Öyle öğrenciler vardır ki son derece saftır. Böylelerine bazen Allah ihsan eder. Mürşit de imtihanda bilebilecekleri basit sorular sormak veya soruların cevaplarını aklına getirmek suretiyle onlara yardımcı olur.

Allah, kendisi hizmet etmez. O, nâsır, yani yardımcıdır. Bu yüzden *"Allah daima yüce bir yardımcıdır"* <48-3> denmektedir. Mürşidi de, daima yüksek mertebede görmek gerekir. Bu görüş taklit olarak değil, gerçek anlamda olmalıdır. Bunun yöntemi de bileşik kaplar esasıdır, yani onunla aynı hizaya gelmektir. Bunun da bir yolu vardır ve o yoldan gitmek gerekir. Aksine hareket, nargileyi içine çekeceğine, üflemek gibi olur ki bu üfleme ateşi söndürüverir. Allah korusun!..

Mürşidin vazifesi, kişileri değiştirip başka kişiler haline getirmek, onların bedensel ve aklî yeteneklerini farklılaştırmak değil, onlara kendilerini bildirmek ve üzerlerindeki örtüyü açmaktır. Burada örtü diye bahsedilen, cehalet örtüsüdür. *"Dünyada hezar fende baş olsan sana derler / Her şeyi bilir kendini bilmez cühelâdan"* beyti bunu anlatmaktadır. İnsan isterse binlerce işin başı olsun, kendini bilmedikten sonra hiçbir işe yaramaz. İş, kendini bilmektedir.

Mürit bir kere kendini bildi mi, artık "Günahkârı da, sevap işleyeni de benmişim" deyip aradan çekilir. Ondan sonra da ne günah kalır, ne de sevap... Hakk ef'ale bakar. Ef'al gönül kırıcı olursa günah, gönül yapıcı olursa da sevap kazanılmış olur.

Mürşidin görevi tebliğdir. Bu tebligat kişinin içinde bir arzu uyandırırsa, o kişi öğreninceye kadar hocadan uzaklaşmaz, hattâ ona daha fazla yaklaşmaya çalışır. Mürit, mürşidine ne kadar yaklaşırsa ona o kadar fazla füyuzat aktarılır. Hoca da tabiatıyla, kendine yaklaşanı daha çok sever. Bu durum zâhirî hocalıkta da böyledir, bâtınî hocalıkta da... Bir mürşit, kendini seveni hiçbir zaman atmaz. Ama mürit kendisi kaçarsa, zararını da yine kendisi görür. Zira, mürşide bir şey olmaz.

Mürşidin vazifesi doldurmak değil, kendini bildirmektir. Mürşidin eline her çeşitten insan gelir. Okumuşu, cahili, akıllı-

sı, akılsızı, unutkanı, zekisi... Ama kimin hamurunda o maya, yani maye-i Muhammedî varsa, mürşit onu bilir. Çünkü o maya, Allah'ın kuluna ihsanıdır.

Mürşitler, kendilerine gelen müritleri, kendi efendilerinden aldıkları esaslar dahilinde yetiştirmeye çalışırlar. Bu işi yaparken bir bahçıvan gibidirler. Ektikleri tohum ve fidanlar gelişip kendi suyunu topraktan almaya başlayıncaya kadar, zaman zaman onları sohbet suyuyla sulamaya devam ederler.

Mürşitler müritlerinin durumlarını çok iyi bilirler. İnsan olarak herkesin görevi, dünyada kaldığı süre içinde bir eser yaratıp bırakmaktır. Bu eser ya maddi ya da manevi olacaktır. Manevi eser, kendi bildiklerini başkasına naklederek, onu uyandırmak yahut da bir kitap yazarak o kitabı okuyanları uyandırıp hayatlarını kurtarmak, kendilerinin kim, cennet ve cehennemin ne olduğunu, cennette nasıl yaşanıp cehenneme neden girileceğini, kabirde sual soracak olanın ve sual meleklerinin kimler olduğunu, sualin neden sorulduğunu öğretmektir.

Çoğu insana göre mürşitlik kolaydır. "Anlatıp geçersin, olur biter" diye düşünenler için de kolaydır. Ama o anlatılanları anlatılabilir hale getirebilmenin ne demek olduğunu, ancak o hale gelmiş olanlar bilir. Zira, mürşit olunduktan sonra da Allah'ın verdiği görevi yapabilmek için hâlâ çalışıp çabalamak ve kendinden pek çok şey vermek zorunluğu vardır.

Mürşitler, kendileri giderken, eğiticilik görevlerini yetiştirdikleri bir insana devretmek zorundadırlar. "Bir kadeh ki dolaşır elden ele" diye nitelendirilen mal, mülk, para gibi maddi şeylerin yanında, ilim de vardır ve bu ilmi elden ele geçirmek, aynı zamanda bir vazifedir.

Her mürşit, bir ilahi emanet almıştır ve bu emaneti, mutlaka, giderken birine devretmek zorundadır. Bu devrediş, içten olan bir keyfiyettir, yani mürşit, yaşamını müridinin gönlünde devam ettirecektir. Bu durumu Mevlâna "Beni toprakta aramayın. Ben beni sevenlerin gönlündeyim" diyerek anlatmıştır.

Mürşidin müridine vereceği şey, enfas-ı Rabbanî diye adlandırılan her kilidi açan bir anahtar veya maymuncuktur.

Bir mürşit, her tecelliyi göstermez. Tecelliler insanın başı-

na geldikçe öğrenilir ve değerlendirilir. Mürşidin verdiği maymuncuk öğrenme ve değerlendirmede yardımcı olur.

MÜRŞİDİN AMACI NEDİR?

Mürşidin insanla uğraşmasının nedeni, onun et, süt ya da derisinden istifade etmek değil, onu yetiştirmektir. Tıpkı bir ana, babanın çocuğunu büyütmesi gibidir bu çabası... Sonuçta mürit, ef'al'de ef'alini, sıfat'ta sıfâtını, zât'ta da vücudunu feda ettiğinde, mürşidin gayretleri semeresini vermiş olur. Zaten mürşide lazım olan da böyle evlattır. Mürşit, bu amacı gerçekleştirebilmek için kendisi hastayken bile, ettiği sohbetlerle müritlerini besleyip doyurmaya, önlerine milyonda bir insana nasip olan bir sofra koymaya çalışır. Onlara, el ele, el Hakk'a tutulup gelen ve elin sahibinden alınan sözlerle, insanlık dersi verir. Allah'ın eli olur mu? Olur ve bu el mürşidin elidir. Mürit veya bir öğrenci hocasının elini öpmez, ona inanmazsa ondan feyiz alabilir mi?

Müritlere verilen dersler sirete aittir. Siret, iç âlem demektir. Siret, suretini gösterirse onu herkes tanır, bilir ve görür ama göstermezse, o zaman ancak bilip tanıyanlar hayalinde canlandırabilir. O derslerin veriliş amacı, içi görüp içte yaşamayı sağlamaktır. Bunu da Allah, yavaş yavaş ihsan eder.

Hiç ders görmemiş bir insan O'nu nasıl hatırlayıp içinde yaşayacaktır? İnsan, ne demek olduğunu dahi bilmediği bir şeyi nasıl yapabilir? Sadece ilahi zikrin açıklaması olan sohbetle bu işin çözülmesi mümkün değildir.

Mürşitlerin bildiği ve öğretmeye çalıştığı gerçek, O'ndan başka bir varlık olmadığı ve âşığın da, maşuğun da bir olduğudur. Nitekim bütün ilahilerimizde

Cümle âlem O'na âşık / O cümle âleme âşık
Âşık maşuk bir olunca / Aşktan başka bir şey var mı

kıtası ve benzerleriyle ifade etmeye çalıştığımız ve *"Sevgi asıldır ve birdir / Geri kalan hep feridir"* diyerek anlatmak istediğimiz şey, aşkın tek olduğu ve O'ndan gayrısının, kendinden başka devamlılık arz eden varlık olmayışı nedeniyle, gelip geçici olduğu gerçeğidir. Gelip geçici olan her şey, aslında O'ndan

gayrı olmadığı halde, dış âlemde çeşitli renk ve görüntüler aldığı için, fer'i olarak ele alınmıştır. İlahinin devamında *"Yan aşk ile bul aslını / Gölge kuru bir deridir"* denmekle, dış görünüşü değil, onun içindeki asıl deryayı görmek gerektiği ifade edilmiştir.

Yeterli irfaniyete sahip olmayanlar surette kalmışlardır. Suretse bir hayal olduğu için Peygamberimiz, bizi suretten men etmiştir. Bu nedenle Peygamberimizin resimleri yasaklanmış ve O'nun suretinin put haline getirilmesi engellenmeye çalışılmıştır. Bu esasa dayanan suret düşmanlığı, yıllarca, hattâ asırlarca, kibritleri, kutuların üstündeki resimleri kazıdıktan sonra kullanmaya kadar götürülmüştür. Bu, işin aslının kavranamayışından kaynaklanmıştır. Çünkü o suret esastır ve içindekini gösteren o surettir. Onun için ehl-i tevhid nazarında hep de, gölge de, asıl da, suret de, acı da, tatlı da, hepsi birdir ve insan her şeyiyle sevilir. Ancak üstün meziyetlerden daha çok hoşlanılır ve diğerleri görülmez olur. Bilenler, sevdikleri varlığı baştan gördükleri ve dikkatlerini üstün meziyetlere tevcih ettikleri için, başka tarafları görmezler. Bu nedenle Allah daima "Esma-yı hüsna" denen, üstün ve güzel isimleriyle anılır. Diğerleri de O'nun isimleri olduğu halde, edep sebebiyle, anılmaz olur. Aslında, Allah her şeyden münezzehtir ama aşağı mertebelere inildikçe isimlerden bahsedilmeye başlanır.

Mürşitler, müritlerinin verdiği eserlerden zevk alırlar. Nasıl bir insanın ağaç yetiştirmekten amacı o ağacın meyvesini yemekse, mürşidin müritleri eğitmekten amacı da onların meyvelerini (eserlerini) yemek ve yerken zevk almaktır.

Onun için tüm gayretim sizi gerçek birer insan haline getirip her birinizle birer kâinat kazanmaktır. Ben, her yerde aynıyım ama Allah, insanın gölgesini çoğaltmakta, onu birken bin etmektedir. Bu da sizin bana dahil olmanızla gerçekleşir. Eskiden her yerde benken, şimdi sizinle birlikte olduğum için her yerde biz oluyoruz.

Bir mürşit, içinde yaşadığı müridinde bir gelişme olursa huzur bulur, aksi halde sıkılır. Bu sebeple mürşit, O'ndan aldığı emaneti geliştirerek büyütmeye çalışır. İşte, mertebe-i fenâ-

nın bekâsı budur.

Her efendi, kendi yetiştirdiği, kendi diktiği yeni bir elbisede hayatını devam ettirecektir. Tüm çalışması, o yeni elbisenin kendine uyan, rahatsızlık vermeyen bir elbise olması içindir.

Mürşit, aslında sadece bir kişi için çalışır. Bir kişinin yetişmesi onun için yeterlidir. O yetişen, kâinatın özeti ve mürşidinin kâinatı olacaktır. En büyük marifet, bir insana kendini öğretmektir. Çünkü,neticede, öğreten mürşit de, o öğrettiğinde yaşayacaktır.

MÜRŞİDİN İSTEKLERİ

Mürşitlerin de, müritlerin de yegâne arzusu, bu işi içiyle, dışıyla iyi bilmektir. Ama her şey nasip meselesidir. Gönül diler ki ilahiyat fakültesi hocalarından da bu işi öğrenenler olsun ve tüm bildikleri zâhirî bilgilere bir de bâtınî yaşam eklensin.

Ayrıca, gençlerin bu konuya merak sarıp öğrenmelerini, yani genç müritlerin artmasını tercih ederim. Çünkü yaşlılar öğrendikleriyle sadece kendilerini kurtarırken iyi yetişmiş gençler, çocuklarını da iyi yetiştireceklerdir.

Allah'ın kendilerine mürşitlik görevi verdiği kimseler, kendilerine bağlanmış olanları yanlarında tutup korumak isterler. Tüm etraflarındakilerin ehl-i hakikat olmasına çalışmalarının sebebi budur.

Mürşitler, kimin kendilerine gerçek sevgi besleyip kimin yapmacık sevgi tezahüratı gösterdiğini bilirler ama intizamı bozmamak ve hürmet telkin etmek için bir şey demezler. Mürşit hiçtir. Pek iyi, hiçin nesi öpülür? Böyle sarılıp öpmek gibi davranışlar şeriatta, yani dünya düzeninde geçerlidir. Çünkü şeriat, ilahi âlemdeki düzenin bu âlemde uygulanıp insanlara öğretilmesi için konmuştur. Bunu anlatmak için A'mak-ı Hayalde *"Hacer-i Esved'i var öp, eğer öpmekse muradın / Hiç'i pûs etmek için halet-i bişân gerekir"* denmiştir.

Ledün ilmini (tevhidi) sır edip herkese vermeyişlerinin nedeni, "Hakk'tan başka mevcut yok" dendiği anda, batılın ortadan kalkacak olmasıdır. Ancak *"Hakk geldi batıl yok oldu"* <17-81> dendiğine göre, batıl da vardır. Bundan korunabilmek

ve ilmi ayağa düşürmekten kaçınmak için mürşitler, el tutmayana hiçbir şey söylememeyi prensip edinmişlerdir. Sizin de bu öğrendiklerinizi rasgele yerlerde söylememenizi isteyişimin nedeni budur. Bu yolla adam toplamanın hiçbir anlamı yoktur. Çünkü Kur'an'ın nüzulünü gerçekleştiren Peygamberimize bile iman etmemiş olanların, sizin birkaç cümlelik sözünüzle imana gelmelerini beklemek abestir.

MÜRŞİTLİĞİN ZORLUKLARI

Her sanat veya meslek erbabı birer dükkân açar ve sanatını gösterecek müşteri arar. Sanatkâr bir, müşteriyse binlercedir. Biz de öyle yapıyoruz.

Bir mürşidin çevresinde her türlü insan vardır. Önemli olan, o insanların yapısal zikzaklarını ümmet-i vasatta, yani orta hattâ tutabilmektir.

Ümmet kelimesi, Arapçada elif, mim, te harfleriyle yazılır ve değeri, sırasıyla 1+40+400=441'dir. Bunlardan Elif, Allah'ı; Mim, Muhammed'i; Te de çocuklarını sembolize eder ki bu çocukların ya da kesretin, Hazret-ül cem olduğunu biliyoruz. Zaten bundan başka bir şey var mıdır?

Bir mürşit, her soruya şeksiz cevap verebilecek durumda olmak zorundadır. Bunun için de Allah'ın yardımına ihtiyaç vardır. Allah'ın da ona bu konuda yardım etmesi için onu sevmesi şarttır. Onun için biz, "Sevmek kolay, sevilmek zordur" diyoruz.

İnsan derine indikçe maddi yükü azalır, manevi yükü artar. Onun için mürşitlik zordur. Mürşidin sırtına her esmanın yükü biner. Her esma bir tarafa çektiği için öyle olur ki gece uyumak bile zorlaşır, hattâ uyunmaz olur. Her canın bir derdi vardır ve her biriyle ayrı ayrı uğraşmak gerekir. Çünkü durumu düzeltmek de, karıştırmak da mürşidin gönlünde olur. Yıkmak kolay, yapmak zordur. Onun için mürşit, insanın bir sözle ihya olup bir sözle heba olacağını bilir ve davranışını ona göre ayarlar.

Bir şeyi bozmak marifet değildir. Bu işi herkes yapabilir. Hüner, bozulanı yeniden yapabilmektedir. Mürşitlik de bu ne-

denle zordur. Çünkü mürşit, önce mevcudu bozup sonra yerine daha güzelini yapmak durumundadır. Bu sebeple bir şiirimde "Bozulan yapılır, hem de ne yapı" demiştim.

Mürşitlik, şeriatın ağırlıkla hâkim olduğu eski devirlerde, çevreyle ilişkiler açısından çok zormuş. Çünkü mürşitler de şeriat kurallarına uymak durumunda kalırlarmış. O devirlerde, benim size anlattıklarımı kendi müritlerine ancak otuz, kırk yıl sonunda anlatabilirlermiş. O zamanlar erdi diye nitelendirilenlerin çoğu da bunları yaşayanlar değil, sadece dinleyenler olurmuş. Onların nazarında ermek, denizde koşturup duvarların arkasındakileri görmekten ibaretmiş. Tıpkı sizin çoğunuzun evvelce zannettiği gibi...

Bazıları, mürşitliği kolay zanneder. Mürşitlikte, o zamanı bu zamana getirmek şarttır. Müride *"elestü"*yü el tutma anına getirerek anlatmak gerekir. Başka türü mürit yetiştirilemez. *"Elestü"*yü bugüne getirmek, el tutanın yeniden doğması demektir. Bu doğuşu eskiye götürüp o devri hortlatmanın anlamı yoktur.

Bugün maalesef, pek çok kimsede, bu eskiye dönüşü müşahade ediyoruz. Özellikle ehl-i şeriat, bin dört yüz yıl önceki yaşama geri dönmeye çalışıyorlar.

Dağın, taşın dayanamadığı tecelliye dayanmak kolay iş olmadığı için mürşitlik zor iştir. Bu tecelli, kişide zihinsel bir perişanlık yaratmış olursa, o kişinin mürşitlik yapması imkânsızdır. Böyleleri ne sohbet edebilir, ne de hareketleriyle başkalarına örnek olabilir. Âlemi başka olan bir kimse, Hakk muhabbeti yapabilir mi?

Onun için, mürşitlik yapacak kimsenin her yönden pırlanta gibi olması lazımdır ki kendine vaki olacak yansımaları başkalarına da aksettirebilsin. Bunun için de aklından hiçbir kötülük geçmemesi gerekir.

Bugünkü mürşitlerin durumu eski devirlerdekilerinkinden daha da zordur. Eskiden halk son derece cahil ve saf olduğu için onları basit ifadelerle tatmin etmek mümkünken, bugün en azı lise tahsilli olan bir kitleyi masallarla avutmak, kolay değildir. Bugün mürşitliğe soyunanların gerçek anlamda, şeksiz,

şüphesiz kitap olmaları zorunluğu vardır. Böyle olmadığı takdirde foyası çabucak meydana çıkıverir. Bu yüzden bugün mürşit olacaklara Allah'ın mürşitliği tam mânâsıyla nasip etmiş olması lazımdır ki bu da o kimsenin, elif, lâm mim remzine agâh olan kitap, yani İnsan-ı Kâmil olması demektir. İnsan-ı Kâmil, tevhidi, tıp, ziraat, mühendislik vs. dahil, her meslekten anlatabilen kimsedir.

Bir mürşit, önce kendini düzeltip iyi huylarıyla herkesin beğenisini kazanmalıdır ki müritlerine iyi örnek olsun ve onları eğitip huy ve davranışlarıyla halkın beğeneceği insanlar haline getirebilsin. Bunun için mürşidin iyi alışkanlıklar kazanmış bir kimse olması gerekir. Bunlara "Kayd-ı müstahsen" dendiğini evvelki bahislerden biliyoruz.

Mürşitliğe soyunan kişinin kendi saçları dağınıkken, müridine saçlarını taramasını söylemesi ve bu sözünün etkili olması beklenemez. Böyle bir davranış en azından garipsenir.

Mürşitliğin zorluğu, tüm âlemleri kendinde toplamış olmasından kaynaklanır. Ceberut âlemi de ondadır, melekût âlemi de... Ama gerekmedikçe ceberutiyette değil, melekûtiyette karar kılınır. Çünkü melekûtiyet âlemi, gelen emirlerin aynıyla ifa edildiği âlemdir. Bu âlemin mensubu olan melekler de öyledir ve kendilerine emredileni yaparlar. Bu âleme mensup olanlar, kimseden bir şey istemez, kimseye "Şunu şöyle yap" diye emir vermezler. Emreden kumandandır. Bu âlemde olanlar, kendi âlemlerini kâinata aksettirmişlerdir. Kâinata akseden kendi âlemleri olduğu için de kendi kendilerine kumanda eder durumdadırlar.

Mürşidin makamı, "Hazerat-ı hamse-i ilahi" denen, lahut, ceberut, melekût, nasut ve milk âlemlerinin cem olduğu noktayı kübradır. Miraçta bu âlemlerin hepsi geçildiği için bize namaz beş vakit olarak farz kılınmıştır.

Hazret, huzurunda bulunulan makam demektir. Bu âlemlerin hepsinin sahibi O'dur. Milk âlemi, tüm varlığın Allah'ın olduğunun ifadesidir ve bunun Kur'an'daki yeri *"O, mülkü elinde bulundurandır ve O her şeye kadirdir"* <67-1> ayetidir. İnsan-ı Kâmil olan mürşit, bütün bu hazerat-ı hamse-i ilahiyi

cami olduğu için nokta-yı kübradır. *"Nokta-yı kübra, göremez a'ma / Gizlidir zira, cümleden zâtı"* denilen nokta, mürşidin makamıdır. Burada anlatılanlar, şeriatta bahsedilen şeylerin hakikat erbabınca algılanış tarzıdır.

Mürşit ve mürit birbirlerine aynadırlar. Mürşitteki bir bozukluk mutlaka müridine de yansıyacaktır. Bu nedenle müritlerden aklını oynatan, intihar eden vs. olursa, bu, mürşitteki ruhsal bir arızaya delalet eder. Her hal ü kârda sorumluluk mürşidindir ve mürşitliğin zorluğu da buradadır.

Mürşidin işi müridinkinden daha zordur. Çünkü hem kendisi, kendi nefsi, hem de müritlerinin her türlü problemiyle uğraşmak zorundadır. Bir mürşit kendini gizlese bile, müritlerinin sayısı yüzleri bulabilir. Bir de aleniyete geçerse, o zaman gelip gidenin haddi hesabı olmaz.

Mürşitler, müritleri eğitmekle görevlendirilip onların hareket ve davranışlarının sorumluluğunu da yüklenmiş oldukları için çok büyük bir mesuliyet altındadırlar. Kendilerine tabi olanları, doğru yoldan saptırmadan, halk içinde kepaze etmeden eğitmek ve onlara halkın Hakk, Hakk'ın halk demek olduğunu, halkın sesinin Hakk'ın sesi anlamına geldiğini derk ettirmek, gerçekten zor iştir. Onlara Hakk yanından matrud (tard edilmiş, uzaklaştırılmış) olmanın şeytan olmak demek olduğunu, zira yalnız şeytanın tard edilmiş olduğunu anlatmak da çok zordur. Önemli olan, kişinin enaniyetten kurtulmasıdır. Onun için Osman Dede "Bir insanı eğitmek İngiliz askerleriyle harp etmekten daha zordur" derdi.

Mürşitlerin duası, daima "Allah çilesi varsa doldursun" şeklindedir. Çünkü mürşitler, kendi müritlerinin çilesini de onlarla birlikte çekerler. Bunun nedeni, rabıta dolayısıyla oluşmuş bağların, kendilerine bağlananların her türlü zevk ve derdini yansıtmasıdır. Kuvvet ve kudret Hakk'ın olduğu için gelen her türlü yansıma, Hakk'a ulaşır. Ef'al ve sıfâtta olan dalgalanmalar, kul ile Allah arasındaki keyfiyettir ve gelişimin en zor yerleridir. Ef'al ve sıfât Allah'ındır ve bunlar Allah'la kul arasındaki birer rabıtadır. İşte *"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz"* <1-4> yeri burasıdır. Allah'taki bir

fiilin bizdeki tecellisi nasıl oluyorsa, bizim sıkıntılarımız da aynen o şekilde O'na yansımaktadır. Allah'ın sıkıntısı, kahhar esmasını tecelli ettirir. Bu durum bir baba, oğul ilişkisine benzetilebilir. Oğlu sıkıntıda olan bir baba nasıl bu sıkıntıyı kendisi de hissederse, buradaki durum da aynen öyledir.

Allah görünmez, bilinmez âlemdedir. Bu âlemde O'nu kendinde toplayan efendidir. Müridin sıkılıp "Yetiş efendi" diye feryat etmesi, efendiyi de etkiler. Efendi veya mürşit hedef tahtasıdır. İmdat Allah'tan ulaşır. Buralar Allah'la kul arasındaki keyfiyetlerdir ve anlatılıp anlaşılması zor yerlerdir. Ef'alde, yapılan işler, sıfatta da hal ve davranışlar, bu zorluğa dahildir.

Mürşitlerin, yükseltebilmek için müritlerinin mertebesine, yani en alt mertebelere inip onlarla beraber tekrar yükselmek durumunda olmaları da, mürşitliğin zorluklarından biridir. Çünkü bu iniş, çıkış esnasında sıkı tutunanlar yükselecek, sıkı tutunmayanlarsa birer birer aşağı düşecektir.

BİR MÜRŞİT NASIL OLMALIDIR?

Allah'la ünsiyet etmek, ancak Allah'a vasıl olan bir kimseyle ünsiyet etmekle mümkün olabilir. Allah'a vasıl olansa, öğretim üyesi, yani mürşittir. O da aynı yolu takip ederek o noktaya gelmiştir. Tıpkı bir babanın baba olmazdan önce çocuk oluşu gibi...

Mürşit, herkese karşı müşfik, her şeyi Allah'ın yarattığı kul olarak bilen kimsedir. En önemli iki vasfıysa dilini tutmak ve gönül kırmamaktır.

Kutbiyet, yani insanlık, insanın kendinden başlar. Kendi nefsini idare edemeyen, başkasını da idare edemez. Kutbiyet demek, kendi cemiyetinin odak noktası olmak demektir.

Onun için mürşit, önce kendi düşüncelerini düzenlemiş, sistematize etmiş olmalıdır. Mürşit, bir anlamda baş demektir. Zihinsel karışıklık nasıl tüm vücudu etkileyip hasta ediyorsa, mürşidin düşüncelerinin karışıklığı da tüm müritlerini etkileyip perişan eder.

Öyle ya, kendisi doğru yolu bulamayıp yanlış yola sapmış bir mürşidin, müritlerini doğru yolda tutması ve o yoldan ayır-

maması mümkün müdür? Nitekim, araştırıldığında tarih boyunca mürşitler elinde sapıtan pek çok müridin mevcut olduğu görülecektir. Böylelerine günümüzde de rastlanmaktadır. Bu durum, "Baş nereye giderse ayak da oraya gider", "Balık baştan kokar" gibi atasözleriyle anlatılmaya çalışılmıştır.

Mürşit nazarında şeriat ve hakikat bir bütündür ve ruhla beden gibi birbirinden ayrılmaz. Zorla ayırmaya kalkıldığında hastalık ortaya çıkar. Bu nedenle mürşitler, genelde, şer'i kurallara çok bağlı olan ve onları yerine getirmek isteyen müritlerinin bu isteklerini, belirli bir durum veya ders gayesi haricinde, geri çevirmek istemezler. Örneğin, müridi hacca gitmek isteyen bir mürşit, ona "Hicaz senin kalbindedir. Beytullah kalbindir. Hazret-i İbrahim'in bunu temsilen yaptığı Beyt'te ne işin var" deyiverse, müridinin mahvolacağını bilir.

Gerçek mürşitler Allah'ın yarattığı hiçbir şeyi ayrı görmezler: Bu nedenle de onlar, "Şeytanlarını Müslüman etmiş kimseler" olarak bilinir. İşte, "Zulmetimiz nurumuz, düşmanımız dostumuz" deyişimizin nedeni budur.

Osman Nuri Dede "Bin defa Allah diyeceğine bir kere de ve duyur" derdi. Bu sözün ne demek olduğunu önceleri anlayamamıştım. Sonradan, "Sen çıkarsan aradan, kalır şeksiz Yaratan" demek olduğunu öğrendim Bunu öğrenebilmek için de içinde yaşamak gerektiğini idrak ettim.

Tüm kitaplar, başta bu prensip olmak üzere, pek çok kuralı yazmış olmasına rağmen, fazla açıklık getirmediği için okuyanlar bir şey anlayamamaktadır. Ben o kitaplara nazaran çok daha fazla açıklama yapıyorum ama buna rağmen, bu yazılanları da çok kimse yine anlayamayacaktır. Çünkü anlayabilmek için bunların içinde yaşamak lazımdır. Ben, içinde yaşamamış olsaydım, anlatamazdım. Anlatmaya kalktığımda da sizi kandırmış olurdum. Bizzat yaşadığım için hiç yalanım yoktur. Tüm yaşadıklarımı size anlattım.

NASIL MÜRŞİT OLUNUR?

Seyit, efendi; efendi ise Allah'tır. Onun için Osman Dede "Bir seyit, isminin başındaki seyit unvanını atmadıkça Hakk'a

yaklaşamaz" derdi.

Her çiçek, yaratılıştan meyvesi ile doğup gelmez. Bunun en belirgin örneği kabaktır. Kabak çiçeklerinin çoğu yalındır, meyvesizdir. Kabağı ile doğan çiçekler, açarken altında tespih tanesi gibi kabağı görülür. O tespih tanesi gibi olan kabak büyüyüp gelişecek ve kemâle geldikten sonra kendisi gibi başka kabakları meydana getirecek olan tohumlarını verecektir. Geri kalanlar, yine toprağa dönüp enerji olacaktır.

Enerji, Allah "Ben her zerrede varım" dediği için, gıdalardan başlıyor. Enerji, kuvvet kudret demektir. Allah da o kuvvet ve kudreti bize hizmet etmemiz için veriyor. Kişi kendini bildikten sonra, kendine verilen görevi "Razı ol kısmetine her ne ise ruz-i ezel" mısraı ile kastedildiği gibi yapmaya çalışır. Herkes görevini yaparken halinden memnundur çünkü Allah herkese çekebileceği kadar yük vermiştir.

İnsan-ı Kâmilin veya mürşidin sembolü minaredir. Her minarenin kapısı kıbleye bakar. İnsan, o minarenin içindeki basamaklardan çıkıp o kapıdan geçmedikçe, şerefeye ulaşıp etrafını göremez. Burada kıble, efendi, yani Ali kapısıdır. O kapıdan geçmeyen, aydınlığa kavuşamaz.

Ezan okuyabilmek için o merdivenleri çıkıp o kapıdan geçmek şarttır. İnsan, ancak bundan sonra "Şüphesiz bilirim, bildiririm" diye ezan okuyup başkalarını namaza ve felâha (kurtuluşa) davet etmeye başlar.

Her âlemin bir doruk noktası vardır. Bu noktanın temsilcisi madenlerde altın, çiçeklerde gül, hayvanlarda at ve insanlarda İnsan-ı Kâmildir.

İnsanın kokusu düşünceleridir. Gülün kokusu da o gülün gül kokan düşünceleri olacaktır. Gül kokusu, açılınca çıkar. Neden? Çünkü açılınca düşünceleri meydana çıkar da ondan... İnsanın gülünün açması ise Allah'ın o kişiye düşüncelerini etrafa yayma izni vermesi demektir. O zaman kokusu çıkar. Tabii çıkan koku, gülden geldiği için, gül kokusu olacaktır.

Mürşit, et ve kemikten oluşan bir kalıp değil, manevi bir varlıktır. İnsanın bunu kendi içinde, kendi kafasında bulması gerekir. İnsan mürşidini içine alıp içinde bulmadıktan sonra,

kurtulmuş olamaz. Mürşitlerin saliklerine, kendi suretlerini rabıta etmesini tavsiye ve telkin etmelerinin nedeni budur. Mürşit nazarında, müritler de dahil olmak üzere, Hakk'tan başka bir şey olmadığına göre, onların yaptığı Allah'a ders vermek midir? Hayır, sadece aldıkları vazife gereği sohbetleriyle müritlerin kafalarındaki perdeyi sıyırmaktır. Gerisi müridin kendisine kalmıştır. Öğrenmek için ne kadar gayret gösterirse, zekâsını o kadar geliştirir ve böylece karşısındakini ayna yerine koyup o aynada kendini görmeye başlar. Bunun örneği Mesnevi'de, karşısındakini metheden kişinin sonunda kendini methediyor olması şeklinde anlatılmıştır. Ancak bu şekilde anlaşılabilmesi için her iki kişinin de aynı seviyeye gelmiş olmaları, yani müridin mürşidini, mürşidin de müridini içine almış ya da birbirine ayna olmuş olma şartı vardır.

Bu anlattıklarımız pek çok eski kitapta kılı kırk yararcasına anlatılmıştır. İşte Muhiddin-i Arabi'nin eserleri... Her şeyi en ince teferruatına kadar açıklamış olduğu halde okuyanların pek çoğu, Muhiddin-i Arabi mertebesinde veya zekâ düzeyinde olmadığı için, anlayıp zevkine varamamakta, anlayabilmek için bir anlatıcıya ihtiyaç duymaktadır. Bazen bu konuda lügatlar yardımcı olur ve bir kelimenin anlamını insana kavratabilir ama çoğu kez onlar da yeterli olmadığı için, işin aslını bilen birinden öğrenmek gerekir. O bilenlerden de işi rumuzla geçiştirenler olduğu gibi, özet olarak verenler de vardır. İşte burada bizim yaptığımız şey o anlatılmış gerçekleri açıklamaktır.

Her mürşit bir ayna bulup kendini aynasına feda etmiştir. Mevlâna, Şems'i bulmuş ve ondan aldığını Hüsameddin Çelebi'ye aksettirmiştir.

Bir mürşidin yetişmesi tıpkı üniversitede hoca olmaya benzer. Nasıl bir asistan doktora yapabilmek, doktor, doçent olabilmek için tez hazırlıyor ve tezini vermeden bu unvanlara sahip olamıyor, unvanları aldıktan sonra da profesör olabilmek için çalışıp bir eser hazırlıyorsa, Hakk'tan mürşitlik payesi almak için de ona tezler hazırlayıp bir sürü çalışma yapmak gerekir. Bu nedenle mürşidin karşısına kim gelirse gelsin, isterse milyonlarca kişi gelsin, mürşidin dili tutulmaz. Zira bu iş

için hazırdır.

Mürşit olabilmek için kişinin, söylediklerinin içinde yaşayan, Allah'ın her tecellisi kendine işlenmekte olan, her şeyiyle özü ve sözü doğru bir mümin olması lazımdır ki o da bunları karşısına aldığı müride işleyebilsin.

İnsan bu duruma gelip Allah'a yakınlaştığında her şey ondan zâhir olmaya başlar ve *"Her ne ki var âlemde / Örneği var Âdem'de"*nin uygulamasını görür, yaşar, değişir ve bir kararda duramaz olur. Bazen öyle olur ki kendi söyledikleri kendisine tekrarlandığında, o sözleri nasıl olup da söylediğine hayret eder. Çünkü onları söyleyen Hakk'tır.

Bir mürit, kâinatıyla birlikte Peygamberi ve Allah'ı bir noktada toplayabilirse, onun için "Olmaz" diye bir kavram kalmaz. Bu nokta, mürşitlik noktasıdır. Mürşidin gönlüne giren, düdüğü çalar. İşin kısaca aslı ve püf noktası budur.

Mürşitte yok olmayan asla var olamaz. Bunun böyle olduğunu ben Divanım'daki bir çok şiirimde "Fâni ten, Kenzi can" diyerek anlatmış ve ten ile canın birleşmesinin insan olacağını ima etmiştim. Ayrıca pek çok şiirimde "Kenzi, Kenzi" deyişim, kendini bilenin aynasını da bildiğini göstermek içindir.

Mürşitlerin tüm çırpınışları kendilerine yeni bir elbise bulabilmek içindir. Müritler, mürşitlerinin ruhunun elbiseleridir.

Tevhidin içinde yaşamayan mürşitlik yapamaz. Mürşitlik öyle kuru lafla ve lafazanlıkla geçiştirilecek iş değildir. Yanlış yolda olanlar sonuca ulaşamaz çünkü yolları bir yerde tıkanıp kalır. Mürşitlik, her şeyi yerli yerince bilip o bildiklerini yaşayanlara verilen bir yetkidir. Aksine hareket etmeye kalkanlar mürşit değil, mürşit mukallidi (taklitçisi) olabilirler.

Mürşit de, mutlaka, önce mürit olmuştur. Eğer mürit olmasa ve o bildiklerini öğrenmeseydi nasıl mürşit olabilirdi? Aksi halde çocukluk devresinde kalmış, baba olamamış olurdu. Baba olduktan sonra çocuk sahibi olunur. Çocuğun çocuğu olabilir mi? İşte kâinatın devri de böyle olmaktadır. Devir, kendinden kendinedir.

Allah isterse her şeyi yapabilir. Hazret-i Âdem'in annesi ve

babası, Veysel Karani Hazretleri'nin mürşidi mi vardı? Ama yukarıda anlattığımız, genel kuraldır ve bu kural gereğince her çırak bir ustaya, her mürit de bir mürşide muhtaçtır. Öyle olmasaydı Allah Peygamber gönderir miydi? Peygamberler, bilmeyenlere bildirmek için gelmişlerdir.

İnsana mürşitlik vasfını verdiren, onun kalbinin temizliği ve ahlak-ı hamide sahibi olmasıdır. Yoksa posta oturmak, taç giyip tahta kurulmak veya yüzük takmak, mürşit olmak için yeterli değildir. Mürşit olacak kimse, söylediklerinin içinde yaşamış olmak zorundadır. Eğer böyle olmazsa, o zaman kişi sureta mürşit olur. Gören inanır ama er veya geç foyası meydana çıkar. Böyle durumlarda ben müridi suçsuz bulurum.

Mürşidin bu makama ulaşabilmek için benim dediği eski fikirlerinden ölmüş olması gerekir. Mürşit Hakk'tır. Onun için mürşidin kalıbına değil, içine bakılır. Hakk'ta ölüm olmadığı için mürşitte de ölüm yoktur. İşte, mürşidi kalıp görenlerin şaşırdığı ve yanıldığı nokta burasıdır. O mertebeye gelip ölümsüzleşenlerin kalıpları da temizlenmiş ve nûrun alâ nûr olmuştur. Bu nedenle, mürşidin cesedi kıblegâh olmuştur. Mürşide inanış nedeni de budur. İnsan, ilk bakışta gördüğü kalıba inanır. O kalıba inanış, tıpkı çalıyı Hakk gören kişinin durumuna benzer. Onun arkasına takılıp gittiğinde, çalının tekkeye girişi gibi, o kalıp da arkasına takılanı gerçek hedefine ulaştırır.

Biz bildiklerimizi anlatıyoruz. Bunları yaşamına geçirip istifade edecek olan sizsiniz. Bu konuda biz yapabileceğimizi yapmışızdır. Bizim yaptıklarımızın ve mertebemizin müritlere faydası yoktur. Çünkü her koyun kendi bacağından asılacaktır. Benim cennette veya cehennemde olmam, Allah'ın takdirine kalmıştır ve sizi bağlamaz.

Buraları anlatmak için Mesnevi'de, cariye azat etme hikâyesi anlatılmıştır. Bu hikâyede padişahın birinin kırk cariyesi vardır ve bunları azat etmeye karar verir. Bunun için kırk tane bohça hazırlatıp her birinin içine, sahip olanı ömrü boyunca rahat yaşatabilecek miktarda para ve mücevher koydurtur. Cariyelerini toplar, kararını bildirir ve her birinin birer bohça alıp gitmesini söyler. Bu söz üzerine bir gürültü kopar ve herkes

bohçalara hücum edip birer tane kapar ve dışarı fırlar. Herkes gittikten sonra padişah bakar ki bir bohça artmış. Kimin almadığını araştırdığında en küçük cariyenin almadığını tespit eder ve onu huzuruna çağırıp nedenini sorduğunda, cariye "Senin yanında köle olmak benim için hür olmaktan yeğdir. Sen o bohçayı vermekle beni kandıramazsın çünkü ben biliyorum ki sende onun gibi daha nice bohçalar var" deyiverir.

Bu cevap, o cariyenin cennet peşinde koşmadığını, hazineye değil, sadece hazinedara, yani padişaha baktığını gösterdiği için padişah da onu karşısına alıp kendine ayna yapar. Bu hususu Yunus Emre:

Cennet cennet dedikleri / Bir kaç köşkle, bir kaç huri
İsteyene ver onları / Bana seni gerek seni

demek suretiyle anlatmaktadır. Bizim düşüncemiz de böyle olmasaydı, bugün burada olmazdık.

MÜRŞİDE TESLİM OLMAK

Benden el tutanlar, Lütfi'nin elini tuttuklarını zannediyorlarsa yanılırlar çünkü ben bugün varım, yarın yok olacağım. Siz el tuttuğunuzda ilk dersi alırken, diz dize verip elimi sizin elinizin üstüne koyduğum zaman, bu hareketimde bir rumuz vardı ve bu *"Sana biat edenler Allah'a biat etmişlerdir, Allah'ın eli onların elinin üstündedir. Kim akdini bozarsa kendi zararına bozmuş olur, kim ki Allah'la olan ahdinde vefa gösterir ona büyük bir mükâfat vardır"* <48-10> ayetine işaretti. Yani, tutulan elin Hakk'ın eli olduğunu ve bu yüzden O'nun elinin sizin elinizin üstünde tutulduğunu ima etmekteydi.

Burada, "Kâlu Belâ"nın bu dem olduğunu idrak edip mürşide bağlanırken *"Ben sizin Rabb'iniz değil miyim"* <7-172> sorusuna "Evet" denmekte olduğunu bilmek gerekir ki gerçekten bağlanılmış olunsun. Yoksa, bu olayı milyarlarca yıl önce cereyan etmiş bir vaka olarak düşünmek *"Allah'ı yakında arayın"*ı inkâr edip hayale dalmak olur.

Bu dünya âlemi, on sekiz bin âlem içinde en edna (aşağı) olanıdır. Onun için Hazret-i Peygamber "Dünya cifedir, talibi köpeklerdir" diyerek dünyaya talip olanların et peşinde koşu-

şan birer köpek olduğunu ima etmiştir. Bu kitlenin içinde istisna teşkil edenler, âlemi değişenlerdir. Âlemi değişenin, hali de değişir. Üst âlemlerin en zirvede olanı Hazret-i Peygamberin makamıdır. Sonra mertebesine göre, sahabelerin âlemleri gelir.

İnsanın âleminin değişmesi el tutmasıyla başlar. El tutmayanlar hiçbir şeyden haberdar olmadıkları için Allah onları affeder ama el tutanlar; kendilerini ve efendilerini öğrenmiş olduklarından, yaptıklarından sorumludurlar.

İnsan bir mürşide, onun kaşı, gözü için değil, içi ilimle doldurulmuş olan beyni için gider. Mürşide verilen can da Allah'a verilmiş demektir. Allah, kendine canını verene ihsanda bulunmaz olur mu?..

Mürşide gelenler, ondan istifade edip ceplerini dolduracak, zevklerini artıracak ve kendi esmalarının müsemmasına kavuşacaklardır. Gelenler kazanacak, gelmeyenler kaybedecektir. Hepsi mürşidin esması olmasına rağmen, mürşit onların işlerine karışmaz. Çünkü herkes kendi mertebesinde haşır-neşir olacak, herkesin kıyameti kendi başında kopacak, herkes kendi kabrinde sorgulanacak ve herkes kendi kitabını okuyacaktır. Mürşit bu âlemde yardımcıdır, şefaatçıdır. Mürşidini bu âlemde kalbine alabilenler, öbür âlemde de kendilerine şefaat etmiş olacaklardır.

Kur'an, Akdes'ten Mukaddes'e gelmiş ve Mukaddes'ten yazılmıştır. Akdes, Mukaddes'ten daha makbuldür ama Mukaddes olmazsa Akdes bilinemez. Aslında, bilinç de Akdes'ten Akdes'e olur ya...

Her şey böyledir. Böyle olduğu içinde tüm esmalar müsemmanındır. Eğer fırsat kaçırılır ve müsemmaya ulaşılmazsa, o zaman "Geçti kervan kaldık dağlar başında" olur ve bu fırsat bir daha yakalanmaz. Onun için bulabilenler, bulduklarından azami derecede istifade etmeye çalışmalıdır.

Rahimiyetten yararlanmak için, sadece mürşidin yüzünü görmek yeterli değildir. Ama bu görüşte sevgi olursa, o zaman, Allah sevdiğine ihsanda bulunabilir. Buna da bir şey denemez, çünkü işin içine muhabbetullah girmiştir. Ancak dinimiz mari-

fet dini olduğu için marifetullaha ermek lazımdır. Bunun için de ilk şart, el tutmaktır.

Çok temiz olana Allah yardım eder ve onda o bilginin uyanması için gerekli yere gönderir. Zaten sevgi olmadıktan sonra el tutmanın da faydası olmayacaktır. Kuru kuruya bilgi sahibi olmak, marifetullaha ermek için yeterli değildir. Her şeyin başı sevgidir.

Efendi ile görüşme bir mayalanmadır. Maya, hamuru kabartmaya yarar. Müridin hamuru da, kabarırsa, bu maya ile kabaracaktır çünkü bu maya maye-i Muhammedî'dir. *"Gönüle girdin ise, kendini bildin ise / Sevgi baş tacı olur, sen seni bildin ise"* diye başlayan şiirde, Allah'ı bulma yolunun mürşitten geçtiği anlatılmak istenmiştir.

İnsanın kendini sevmesi, karşısındakini sevmesi; kendini bilmesi, kendini cemiyetiyle birlikte hem iç, hem de dışıyla bilmesi demektir. Çünkü kendisi yalnız değildir. Enfüsünde tüm aza ve kuvası, âfakındaysa tüm yaratıklar vardır. İnsanın bunları bilebilmesi için de, bir gönül ehlinin gönlüne girmesi ve ondan ders alması lazımdır.

Nasıl bir öğrenci, öğretmenin gönlüne girdiği zaman öğretmen ona füyuzatını verir, gerekirse onunla özel olarak ilgilenip bildiklerini öğretmeye çalışır ama öğretmene sırtını dönen öğrenci bir şey öğrenemez, yani öğretmenin füyuzatından istifade edemezse, mürşit mürit ilişkilerinde de durum aynıdır. Çünkü âdetullah böyledir.

Şems-i mutlak, kâinata hayat veren güneştir. Bu güneş hiçbir ayırım yapmaksızın, her şeyin üzerine vurur ve onlara gavur, Müslüman, kirli, temiz, hayvan, bitki, eşya demeden vermesi gerekenleri verir. Ama bir de şems-i mukayyed denen Hazret-i Muhammed'in güneşi vardır ki bu, sadece onun ümmeti üzerine doğar. Kâinat, bir anlamda, Hazret-i Muhammed'in ümmetidir ama bu ümmet de bildiğimiz gibi, ümmet-i davet ve ümmet-i icabet diye ikiye ayrılır. İkinci gruba girip icabet edenler füyuzatını alır. Ümmet-i davette kalanlar, yani davete icabet etmeyenlerse, öğretmene sırt çevirip anlattıklarını dinlemeyen öğrenciler gibi, bu güneşin füyuzatından istifade

edemezler. Bir başka tabirle gözleri açılmaz ve gerçeği göremezler.

MÜRŞİT-MÜRİT BAĞLANTISI NASIL KURULUR?

Bir mürşit ve müritleri, aynen birin binde, binin birde görünmesini andırırlar. Mürşit birdir ama tüm müritlerine bakmakta, her ân onlarda dolaşmaktadır. Bir şiirde "Gel can gezelim gel kendimizde" mısraı bunu ifade etmektedir. Mürşit ve müritleri bir bütündür, tek bedendir. Müritler de mürşitlerine bakarlarsa, bin, bir noktada toplanmış, bir olmuş olur. Bunu örülmüş bir saça benzetmek mümkündür. Mürşit örülmüş saç, müritler de o örgüyü teşkil eden saç telleri gibidir. Tek tek olan saç lifleri o örgüde birleştiği için, müritlerdeki kabziyet mürşide, mürşitteki de müritlere aynen yansır. Kabziyet için:

Bir şeyler oluyor şaştım da kaldım
Olacaklar olur, şaşacak ne var
Gönlüme darlıklar çöktü, bunaldım
Sabret ey can sonu ferahtır naçar

demiştim.

Bahsettiğimiz yansımalarda sadece müritler değil, onların el tutmamış yakınlarının da etkisi vardır. Çünkü mürşitler müritlerinin yakın çevreleriyle de indirekt olarak ilgilenirler. Nasreddin Hoca'nın "Tavşanın suyunun suyu" dediği nokta burasıdır. Allah vardır ve varlığıyla bir kulda tecelli etmiştir ki o ulûhiyet makamındadır. Ulûhiyetten rübubiyete, rübubiyetten hakkıyete, hakkıyetten de halkıyete yansır.

Mürşit (+) mürit (-) arasındaki füyuzat akımı, tıpkı elektrikteki ark akımına benzer. Arkta akım müspetten menfiye doğru olduğu için, müspet kutup çukurlaşır, menfi kutupsa sivrilir. Arkta akan, *"Allah semaların ve arzın nurudur"*daki <24-35> ilk yaratılan ve kâinata yayılıp İnsan-ı Kâmilde toplanmış olan nurdur. Bu nur, insandan çıkıp yine insanda toplanmaktadır. Ancak, bu akımın oluşabilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi lazımdır.

Normalde mürşit eviçte (yukarıda), müritse hubuttadır (aşağıda). Ark oluşabilmesi için önce ikisinin karin (aynı sevi-

yede ve karşı karşıya) olması, bunun için de mürşidin tenezzül edip aşağı, müridinin seviyesine inmesi, sonra birbirlerine uyum sağlamaları (ayarlanmaları, akortlarını tutturmaları), yani aralarındaki mesafenin yeterli uzaklıkta olması icap eder. Mesafe çok fazla olursa ark oluşamaz, çok yakın olursa da uçlar yanar. Bahsettiğimiz bütün bu şartlar gerçekleştiğinde feyiz denen ark akımı başlar ve mürşitteki tüm bilgiler müride akar. Uçlar birbirine temas ederse birleşme tam olur ama kontak sonucu geçen aşırı akım sigortayı attırabilir. Bu nedenle, her şeyi kararı kadar ve gerekli şartlar içinde yapıp aşırı akım geçmesi sonucu harabiyete neden olmamak gerekir.

Hakk mânâdır. Biz, mânânın dış âlemdeki görünüşüne Hakk diyoruz ama sırf surete Hakk demek doğru değildir. O suretin içine nüfuz edip gerçek Hakk'a ulaşmak lazımdır. Bunun için de her görünen Hakk olduğu halde arada mertebeler olduğunu bilip öğrenmiş olmak gerekir. Hakk'ın mertebeleri çoktur. Her mertebe, alttakine göre var, üsttekine göreyse yok sayılır. İsterse varlık göstersin de ne olduğunu görsün... Bu durum aynen askerliğe benzer. Bir yüzbaşı binbaşının karşısında varlık göstermeye kalktığında ne olursa, manen bir alt mertebedeki kişi de bir üstünün karşısında varlık göstermeye kalktığında aynı şey olur. Adama Hanya'yı, Konya'yı öğretiverirler. "Hazır ol" komutu çekiliverdi mi, iş biter. Bu komut "Kendine gel" demektir. Onun için insan, daima üstünün yanında hazır olda durmalıdır. Üst, astın yanında rahatta durabilir. İş, tevhidde de bu minval üzerine devam eder.

Suretlinin huzurunda durmak kolay, Suretsiz'in huzurunda durmak zordur. Ama bir kere Suretsiz ile bağlantı kurulursa insan gece uykuyu bile aklına getiremez olur.

Mürşitler, genelde, başka mürşitlere bağlı olan veya mürşidi ölmüş olsa dahi, faydasız olduğunu bile bile onun anılarıyla yaşamayı sürdüren kimselerin kendilerine bağlanmasını pek istemezler. Çünkü böyleleriyle, gözle rabıta kurulsa bile, kalben rabıta kurmak zor olur. Mürit rabıtaya geçtiği anda eski mürşidini düşünecek ve bu durumda da fışkıran kaynaktan istifade edemeyecektir. Bu hal aynen, camiye gidip imamın arka-

sında saf tutan ama kafasından devamlı olarak başka şeyler geçiren bir insanın durumuna benzer. Kendini namaza veremeyince, kıldığı namaz da namaz olmaz. Bu sebeple, böyle müritlerin yeni efendilerinden istifade edebilmeleri çok zor olur. Müritle mürşidin rabıtaları birleşmiyorsa, o rabıtanın bir faydası olmaz. Rabıtanın etkili olabilmesi ve füyuzatı nakledebilmesi için kişinin rabıtayı tek noktaya odaklayabilmesi gerekir. Bu yapılmazsa füyuzat dağılır ve ondan istifade edilemez.

MÜRŞİTLERİN MÜRİT SEÇİMİ

Mevlâna'ya intisap eden bir gencin babası "Oğlum şimdi sana intisap etmekle cennetlik mi oldu" diye bir soru yöneltir. Mevlâna'nın bu soruya verdiği cevap, "Bir abdi (kulu) önce Hazret-i Hakk kabul eder. Sonra onu Hazret-i Habib-i Ekrem'ine gönderir. O da kabul ettikten sonra bize gönderir. Biz de geleni kabul ederiz" olur. Onun için, insanı eğitmekle görevli olan mürşitler kimseye " Gelin" veya "Uyanın" demez, kimseyi davet etmezler, ancak geleni de geri çevirmezler. Çünkü herkesi Hakk olarak görürler. Nasibi olanlar, onlardan nasibi kadarını alır. Davet etmek, Hakk'a "Gel sana Hakk'lığını öğreteyim" demek olur. Ama kişi kendiliğinden gelir ve üstündeki inanç elbisesinin değişmesini isterse, o gelene yardım edilir.

Gelenlerden bazıları üstlerindeki elbiseleri kolayca atabilirler ama bazıları o elbiseye o kadar alışmışlardır ki soyunup atmakta gerçekten çok zorluk çekerler.

Bir kuyumcu kendisine getirilen ve ayarı belli olmayan bir altını almadan önce, kaç ayar olduğunu anlamak için onu değişik ayar sıvılarıyla ıslatıp mihenk taşına sürter.

Mihenk taşı, deniz kenarında bulunan çok sert, ince gözenekli, yüzeyi çok ince bir eğe gibi olan taşlardır. Bunlar değişik renklerde olabilir ama kuyumcular, üzerindeki çok ince altın tabakasını da gösterdiği için, siyah olanını tercih ederler.

Altın, bilindiği gibi, asitlere ve alkalilere en dirençli metaldir. Hiçbir asit onu tek başına eritmez. Altını eriten yegâne sıvı, "kral suyu" adı verilen tuz ruhu, kezzap karışımıdır. Bu su ile eritilen altın, elektroliz yoluyla kaplama yapmakta kullanılır.

Altın mihenk taşına sürtülünce, taş üzerinde çok ince bir tabaka halinde iz bırakır. Bunun üzerine önce basit bir asit damlatılır. Erirse, getirilenin altın olmadığı anlaşılır ve sahibine iade edilir. Erimezse altındır. Bu kez altın kalıntısı üzerine kral suyu damlatılır. Kalıntı erimezse altın yirmi dört ayardır. Erirse o zaman biraz sulandırılmışı damlatılır, onda da erirse yirmi iki ayarın altındadır ve daha seyreltik olanı damlatılır. Onda da erirse o zaman on sekiz ayarın altındadır diye düşünülür ve bu şekilde on dört ayara kadar inilir. Daha da fazla seyreltilmiş kral suyuyla eriyen kalıntının, altın olsa bile, değeri yoktur. Bu işlem tersinden de uygulanabilir.

Mürşitler de, karşılarına getirilen müritleri, bir kuyumcu titizliğiyle önce tartar ve kıratını tespit eder. Bunun için hakikatten, onun hakikatini talep ederler. Çünkü nazar ettikleri kişinin hakikatine nazar etmişlerdir. Burada, kâmilin salikle veya müridiyle yaptığı ahd ü peyman, gerçekte Hakk'la yapılmış demektir. Kişinin hakikati de, o kimse ile birlikte, kâmile icabet eyler. Zira; kâmilin bu talebi murad-ı ilahiye muvafık ve her zerrenin aslına ulaşması amacına uygundur. Herkes kendi mazhariyetini seyr-ü sülûkünden önce bilseydi, o zaman davete ve irşada gerek kalmazdı.

Bundan sonra, mürit teslim olur, mürşit de onu evlatlığa kabul ederse, zaman içinde gösterdiği gelişime göre dersleri değiştirilir ve mertebeleri yükseltilir. Nasıl terfi etmek bir memur veya askerin kendi yetkisi dahilinde değil, amirlerinin elindeyse, bir müridin terfii de mürşidinin elindedir. Mürşidi isterse onu onbaşı veya çavuş, ya da subay, üst subay, hattâ general yapabilir.

Kâmil mürşitler, müritlerinin her birini kokusundan tanır ve yaptığı iş ve verdiği eserlerde o kokunun olup olmadığını araştırırlar. O kokuyu bulamazlarsa, o işte başka yerlerden alıntılar olduğunu anlarlar.

Bir malın değerini erbabı bilir. Kaliteden anlamayanların bir malı değerlendirme kriterleri; fiyatı, teşhir edildiği vitrinin güzelliği, dükkânın gösterişli olup olmayışı, dükkânın bulunduğu semt gibi kalite ile direkt ilgisi bulunmayan faktörlerdir.

Bir mal, pahalı ve iyi bir semtin lüks ve gösterişli bir dükkânında ise iyi zannedilir. Aynı malı işportada görenler kalitesiz olduğunu düşünürler. Ama malın kalitesinden anlayan bir kimse için, ille yüksek fiyatla alacağım diye bir düşünce olamaz. Eline geçirdiği yerden alıverir. Onun için "Define çöplükte, harabede bulunur" derler. Eski mutasavvıfların kendilerini yüksek tutup ilmi insanlara pahalı satmak için taliplere zorluk çıkartmalarının nedeni budur.

Dıştan bütün kâinat mürşide bağlıdır, içtense sadece hususiler... Onun için mürşitler kimseyi reddetmez ama içten yapacaklarını yaparlar.

Hazret-i Peygamber de böyle yapar, dıştan kimseyi reddetmez ama iş sır vermeye geldi mi, sırrı sadece kendine bağlananlar arasından havas sınıfına dahil olanlara açıklardı.

Bir mürşide bir mürit, bir arkadaş bile yeter. Nitekim, tek kişiye gelmiş peygamber bile vardır. Beni isteyen, gelip, bulur. Geliş veya gelmeyiş Allah'ın takdirinde olduğundan, ona da karışmam. Ben, beni seveni severim.

Bazıları "Bize bir efendi kâfidir" derler. Efendiyi bulup bildiyseler bu doğrudur. Tüm sorularına cevap alıp düğümleri çözülmüşse mesele yoktur. Aksi halde bir araştırma içine girmek durumunda kalırlar.

Ben, Allah'ın işine karışıp talepte bulunmadığım için sadece Allah'ın gönderdikleriyle yetinirim. Çünkü bu hususta, daima, Yunus Aleyhisselam'ın kör çocuğun gözünün açması için dua etme olayını aklımda tutar ve onun öyle olmasında da bir hikmet olduğunu düşünürüm. Biraz talepte bulunsam etrafımda ne kalabalıklar toplanır... Nasıl bir baba çocuğunun her istediğini yerine getirirse, Allah da sevdiği kulunun her isteğini karşılar. Ama ben istemem. O benim ihtiyacımı bilir. Tıpkı bir annenin, çocuğu ağlamasa bile memesinin sızlamasından onun acıktığını hissetmesi gibi... Allah, sevdiklerinin kalbinden geçeni yapar.

MÜRŞİTLERİN MÜRİTLERİNİ DENEME YÖNTEMLERİ

Mürşitler, bazen, el tutmaya gelenleri ilk anda rumuzlu bir

imtihandan geçirirler. Rahmetli Osman Dede, kendisine gelen bir mürit adayına "Senin mürşidin minaredir. Dersin de Um, Um, Um demekten ibarettir" deyince, gelen kişi bunların birer rumuz olduğunu, mürşidin minareye benzediğini, yani ondan okunan ezanın insanları davet ettiğini, aynı şekilde "um" kelimesinin de elif ve mim'in birleşmesinden oluştuğunu anlayamayıp "Minareden mürşit, Um'dan ders mi olurmuş" demiş ve sonuçta müritliğe kabul edilmemiştir. Bu olaya ben şahidim. Halbuki o gelen "Herhalde bana rumuzla bir şey anlatmak istedi" diye düşünüp "Eyvallah" deyiverseydi, kabul olunacaktı.

Her işin başı önce sevmek, sonra da gönüle girmekten geçer. Ama bunda da ifrada kaçmamak gerekir. İfrada kaçıldığında, işin içine mal, mülk ve kazançta olduğu gibi, ihtiraslar girmeye başlar. Bu tip ihtiraslar dünyevi âlemde belki bir dereceye kadar gerekli sayılabilir ama ilahi âlemde durum böyle değildir. İlahi âlemde beklenen, varını yok edebilmektir. Biz, bunun hiç olmazsa fikir bazında yapılmasını tavsiye ediyoruz. Ancak, işin aslı bilfiil yapılmasıdır. Bunun böyle olması gerektiğini, bazı mürşitler uygulamalı olarak ispata yönelik tekliflerle anlatmaya çalışmışlardır.

Bizim öğretimizin ve tevhidin amacı temiz insan olabilmektir. Bu nedenle, ben gönül konularının derinliklerine hiç inmem. Oralar başka âlemlerdir. Benim bildiğim tek şey, temizden pislik sâdır olmayacağıdır. Bu hususta Kur'an'da *"Habis kadınlar habis erkeklere, habis erkekler habis kadınlara, temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler temiz kadınlara* <24-26> diye yazdığına göre, temizler temizlerle, pisler de pislerle olabilir, birbirlerinin arasına giremez, onlarla anlaşamaz. *"Ona yalnız pak olanlar temas edebilirler"* <56-79> ayeti de bunu anlatmaktadır. Zaten yapışamaz ve temas kuramazlar.

Bu yapışma meselesini Mushaf'a yapışma veya temas olarak algılamaktadırlar ama bu yanlıştır.

MÜRŞİDİN ÖZELLİKLERİ

Mürşitler halkıyette görünüp Hakkıyette yaşarlar. Başkalarının, halkın ve Hakk'ın gayrı olmadığını bilmeleri mümkün

olmadığı için de kendilerini tanıtmazlar.

Mürşitler, ilahi âlemde direksiyondadırlar. Bu âlemin direksiyonunda olanlar da gelmiştir ama nadir olarak...

Mürşitlere Allah'tan bir talâkat (dil açıklığı, güzel konuşma), bir de teşhis gücü verilir. İnsan, nüfuz adı verilen bu iki güç olmazsa, bilse bile mürşitlik yapamaz.

Bu yetenek Allah tarafından padişahlara da verilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Savaşını kazanmasında, bu yeteneğinin rolü vardır. Gerek Yavuz, gerekse karşısındaki Şah İsmail hem maddi, hem de manevi şah idiler. Dikkat edilirse, resimlerinde Yavuz'un kulaklarında küpe olduğu görülür. O devirlerde küpe sadece, Hakk'ı bilenlerin kulaklarına takılırdı. Kulağının delik olduğunun ispatı olarak... Halk arasında da Hakk'ı bilenleri işaret için "Kulağı delik" tabiri kullanılmasının nedeni budur.

Tüm esmalar, tıpkı saç tellerinin bir kafaya bağlı oluşu gibi, bir müsemmaya bağlıdır. Onun için mürşitler kendilerine bağlı olanlara başlarını açıp sırlarını ifşa eder ama bağlı olmayanlara sır vermezler. Sırrı yabancılara da söylemeye kalkanlar "Kâfir oldu" denerek ya asılmış ya da kesilmişlerdir. Allah'ı bilmek isteyenler, Allah'ı bilmedikleri için "Enel Hakk" diyenleri asmış, kesmişlerdir. Çünkü gördükleri, kafalarındaki hayali Allah'a uymamıştır.

Mürşit nazarında ne dünyanın, ne de ahiretin değeri vardır. Mürşit bunların ikisinden de soyutlanıp sadece Hakk ile alışveriş eder duruma gelmiş, yani yüzünü Zât'a çevirip, sıfatla ilgisini kesmiştir. Onun için, zenginlik, fakirlik gibi sıfâtla ilgili hususlar onu ilgilendirmez. "Ahiret ehline dünya haramdır. Dünya ehline de ahiret haramdır. Tevhid ehline ise her ikisi de haramdır" sözünün anlamı budur. Bu noktada kişi, Allah'ın Veli ismine mazhar düştüğü için sadece O'na dönmüştür.

Her gelen ehllullah gitmiştir. Kiminin türbesi kalmıştır, kiminin sadece adı... Onlara okunan Fatiha'yı insan kendine okumalı ve onların isimleriyle uğraşacağına onlar gibi olmaya çalışmalıdır. O okunan Fatiha'ların gittiği mezar taşları insana ayna olursa, o zaman onlara okunan Fatiha'lar da insanın

kendine okunmuş olur. Zaten mezar taşı dediklerimiz de yaşayan ölüler değil midir?.. Onları gönlüne alanlar, onları ayna etmiş olur, okudukları Fatiha'lar da zekâ ve ilim kapılarının açılmasına yardımcı olur.

O, mefatih-ül gayb'dır. Bütün esma ve sıfât, bu mefatih-ül gayb'dan zuhur âlemine gelmiştir. İnsanlar, bu zenginliğin içinde kendini kaybetmiş ve ne olduğunu unutmuştur. İnsanlar, kâinatı kendilerine perde etmiş oldukları için, boyuna asıllarını arayıp durmaktadırlar. Aramayanlar da, sonunda yine acı veya tatlı bir enerji haline dönüp yeni bir devrana gireceklerdir. Acı enerji şeytan, tatlı enerji ise melek kuvveti demektir.

Mürşitler, herkesi Hakk gördükleri için zaman zaman kendi huzurlarında yapılan patavatsızlıklara ses çıkartmazlar. Bunun nedeni, karşılarındakileri dış görünüşüne bakıp kul olarak değil, iç yüzleriyle Hakk olarak görüp öyle bilmeleridir. Bu bilgileri de *"O her şeyi ihatası altına almıştır"* <41-54> esasına dayanır. Basiret gözü denen şey de bu görüşün kazanılması ve yaygınlaştırılmasıdır. Karşısındakini Hakk gören bir kimse, O'nun söylediklerini dinlemekle iktifa eder (yetinir) ve O'na saygı duyar. Kendi mertebesini de bildiği için, kendini, çiftçinin danasını yiyip yerine yatan aslan olarak görür ve "Benim kim olduğumu bilseydi, acaba yanıma yaklaşır ve başıma elini sürebilir miydi" der.

Allah, kâinatta, mütenekkiren (gizli olarak) kendini göstermiştir. Bu gösterişiyle hepimizde vardır. O nedenle biz, tevazu elbisesini giyip karşımızdakinin iç yüzüne bakar ve ona hürmet ederiz. Dıştan kul görünenin, içinin sultan olduğunu biliriz. Sultan görünmez ama her görünenin içinde olduğu bilinir. Her görünene sultan nazarıyla bakanın da basiret gözü açılmış olur. Eğer bu şekilde göremezsek, o zaman halen kör sayılır ve *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır"* <17-72> hükmüne tâbi oluruz.

Mürşit zamanda değil, ânda yaşar. Çünkü akılda zaman yoktur. Akıl güneştir. Güneşte gölge olmadığı için orada ân vardır. Zaman, güneşten uzaklaşıldığında ortaya çıkar ve gölgeye has bir keyfiyettir.

Mürşitler, cemiyette üstün ahlaklı kimselerdir. Bu sebeple mürşitlere ahlak-ı hamide sahibi nazarıyla bakılır ama hiçbiri bu hususta Hazret-i Peygambere ulaşamaz. Böyle olduğu içindir ki ahlak konusunda da daima "El elden üstündür" demek gerekir. Buradaki üstünlük, mürşitlerin beşer kisvesinde oluşundan dolayıdır. Yoksa, içlerine nazar edildiğinde birbirlerinden farkları kalmaz çünkü mürşit tektir.

Mürşitler hiçbir zaman kötü bir şey yapmazlar çünkü kötülüğün ne olduğunu bilmezler. Kazara öyle bir şeye tevessül etseler Allah tarafından cezalandırılıverirler. Kötülük, avam sınıfındakiler için var olan bir keyfiyettir.

Mürşitler, hiçbir zaman kalıba bakmazlar. Onların insanda baktıkları yer, nazargâh-ı ilâhi olan ve kalpte nokta-yı süveyda diye bilinen gönüldür. Onun için de müritlerinin her yaptığından her ân haberdardırlar. Çünkü her şey gönüldedir. Mürit efendisinin yanından ayrıldıktan sonra O'nu unutuyor mu, unutmuyor mu, gönlünde taşıyor mu, taşımıyor mu, mürşidi bunları bilir. Hattâ daha da ilerisini, onun evinde ne yaptığını bile bilir. Çünkü efendi, karanlık gecede, kara taş üzerinde yürüyen kara karıncanın yürüdüğünü görüp onun ayak seslerini duyandır. Zira, o mertebede kendinden başka bir şey yoktur.

İnsan, beden adı verilen hicab-ı kibriya dolayısıyla bazı şeyleri içinde saklayabilir ama İnsan-ı Kâmilde perde olmadığı için O her şeyi görür ve bilir. O'ndan bir şey saklanmaz. O'nun her tarafı göz olmuştur. Onun için kâinatın gözbebeği olarak nitelendirilir. Allah da kâinatı o gözbebeği ile seyreder. Bizim daima "Allah" deyişimizin gayesi de, her tarafımızın göz olmasını istememizden dolayıdır. Tüm çabamız bunun içindir.

Mürşit, irşat yeri demek olduğu için, o hem hoca, hem papaz, hem haham, hem de şeyhtir. İsteyen, istediği nazarla bakıp mürşide gelebilir. Mürşitler, her ibadethaneye ve her din mensubuna saygı duyarlar. Çünkü o dinler olmasaydı, Müslümanlığın olamayacağını bilirler. Din, diğer dinler sayesinde Müslümanlıkta tekmillenmiştir. Onun için Niyazi Mısrî *"Mescid ü meyhanede / Kâbe'de puthanede / Çağırırım Dost Dost"* dememiş miydi?

Allah'ın vech-i hassı mürşitte tecelli etse, salik dayanamayıp cayır cayır yanar. Vech-i Hass'a "Cemalullah" denmektedir. Mürşitte görünen yüz, O'nun yetmiş bin hicap arkasından görünenidir. Bunu, yetmiş bin tabaka cam arkasından görünme şeklinde algılamak gerekir. İşte Hazret-i Peygamberin ay olarak kabul ediliş nedeni budur. İnsan aya bakabilir ama güneşe bakamaz. Ay, ışığını güneşten aldığı için ayda görünen ışık da yine güneşe aittir. Mürşide de peygamber nazarıyla bakılmasının sebebi budur.

Nur, akıl, ruh ve kalem, hepsi ilk yaratılanlardır ve bir olan insanda toplanmıştır. İnsan bir uçurtma gibidir. Rüzgâr varsa yükselir, azalırsa iner. Mürşitler de böyledir. Kâh bekâda, kâh fenâda dururlar ama fenâsı da, bekâsı da kendinin olduğu için bunu problem haline getirmezler.

Bir mürşit nazarında kendi evi de, müritlerinin evleri de, hem tümüyle kendinindir, hem de hiçbiri kendinin değil, hepsi Hakk'ındır. Hakk, onu istediği yerde yaşatır.

Biz, diriyle (O) ölü (kul) arasında yaşarız. Kulun diriliğini veren Allah'tır. Alıverdiği anda kulun diriliği kalmaz. Onun için iş cesette değil, o cesedin içindekindedir. Seven ve sevilen de o içtekidir. O içtekinin görülebilmesi için tekâsüf edip ceset oluşturması şarttır. Bu aynen, su ve buz arasındaki ilişki gibidir.

Kâmil mürşitler şeriat âleminde olmadıkları için, kitaplardan okuduklarını tekrarlayan kimseler değildirler. Onlar, içlerine doğanı söylerler. Ben Hakk'tan ilham gelmese nasıl sohbet eder, o şiirleri nasıl yazabilirim? Gerek sohbetler, gerekse şiirlerin hepsi Hakk'tan birer varide, yani varidat-ı ilahidir. Mürşitten bir sohbetin tekrar edilmesi istense, sohbet bahsinde de anlatacağımız gibi, onun aynen tekrarlaması mümkün olmaz. Çünkü sohbetler akarsu gibidir, akar ve geçerler. Aynı su ile iki kere el yıkamak mümkün olmaz çünkü geçtiği yere bir daha dönmez. Akarken tutulabilenler, kayda alınanlar kalır, kaçırılanlar gider.

Mürşitler, anlattıklarından kayda alınanlara da bir daha dönüp bakmazlar. Onları kendilerinden sonra gelenler düşün-

sün der ve geçerler. Aziz Dede de böyle yapmıştır. Divan'ına hiç dönüp bakmamış, o şiirlerin derlenip toplanmasıyla meşgul olmamıştır.

Hiçbir mürşit kendini büyük görmez. Çünkü o da yer, içer ve hasta olur. Bu tip vasıflar Allah'ta bulunmadığı için kendinin Allah yerine konmasını da istemez. Hazret-i Peygamber *"Ben de sizin gibi beşerim"* <41-6> dedikten sonra, kim ne diyebilir?..

Büyük zâtlar, genellikle büyük yerlerde yerleşmişlerdir. Çünkü oralarda tecelliyat fazla olur. Osman Dede gelinceye kadar Tire'de zât mertebesini geçmiş kimse yoktu. Oraya gelenler de erkândan ileri gidememişlerdi. Onun için Osman Dede bir gün "Oğlum ben buraya senin için gelmişim" demişti.

Nasıl bir bitkinin gelişmesi için havası, suyu, toprağı, güneşi, yani ekildiği ortamın uygun olması gerekirse, bir mürşidin coşması için de ortamının müsait olması gerekir. Ortam müsait değilse, ne mürşitte bir coşma, ne de müritlerde gelişme olabilir. Bunun tek istisnası Allah'ın tecelli etmesidir. Bu durumda o kişinin hiçbir şeyle ilişkisi kalmaz.

Mürşit bir jeneratör, onun aynası olan müritler ise, o jeneratörü faaliyete geçiren birer dinamo gibidir. Bazen bu görevlerini iyi yapar ve mürşitlerini coştururlar. Nitekim Mesnevi'nin yazılışında böyle olmuş ve Hüsameddin Çelebi'nin coşturmasıyla Mesnevi doğmuştur.

Mürşitler, hazineye değil, hazinenin sahibine yöneldikleri için onların her istekleri gerçekleşir. Efendilerin verdiklerini reddetmemek gerekir.

Mürşitler, kendilerine gelen, ilahi tecellilere daima şükrederler. Çünkü bu tecellilerin kendilerinin olmadığını, onlara Hakk'ın bir ihsanı olduğunu ve ihsanını kesiverdiği anda her şeyin biteceğini bilirler. Bazı kavimlerin Hakk'ın ihsanını kendilerine mal ederek, onun devamlı kalacağını zannettiklerini ve bu imkânlarını kaybetmemek için dağ kovuklarına ev yaparak saklandıklarını ama Allah'ın, onların bu hatalarını bilip gönderdiği bir rüzgârla hepsini helâk ettiğini öğrenmişlerdir. Hakk'ın tecellisiyle uğraşılmaz. Hiçbir şey gayrı değildir ama O

istediğinde, kendini bir mertebeden bir mertebeye vurup çarpıverir. Hiç testi yapanın testi kırılmasından korkusu olur mu? Vurup bin tanesini kırar, yerine bin tane daha yapıverir.

İnsanların yaratılışları çok farklıdır. Kimi hassas, kimi vurdumduymaz, kimi anlayışsız, kimi sadık, kimi karıştırıcı, kimi evhamlı, kimi borcuna kayıtsızdır vs. Kâmiller, bunların hepsini bilir ama açığa vurmazlar. Çünkü hem renksiz, hem de her renk olmak yahut hem aşırı duyarlı, hem de sağır olmak zorundadırlar.

İnsanın rahat edebilmesi için "Görmedim, duymadım, söylemedim" diyebilmesi lazımdır. Bunu yapabilenler dünyada da, ahirette de rahat ederler. İnsanın bunu yapabilmesi zordur ama kemâle gelince Allah yaptırıyor.

Mürşitler, Hakk'ın tecelligâhı oldukları için o kadar gani ve merhametlidirler ki onların hiçbir şeye ihtiyaçları yoktur. Müritlerinin iyi niyetle kendilerine verdikleri şeyleri kabul etseler bile aldıklarını daima fazlasıyla iade ederler.

Mürşitler genelde kimseden bir şey istemezler ama Allah onların tüm ihtiyaçlarını, onlara verilen hediyelerle karşılar. Hediye verenlerin aklına hediye verme düşüncesini sokan Allah'tır. Ondan sonra elindeyse vermesin. Çünkü kişiden işleyen Hakk'tır ve o kişi Hakk'ın bir aletinden ibarettir. Öyle olduğu için Hakk dilediği işi, dilediği kişiye yaptırır.

Muhiddin-i Arabî Hazretleri'ne birisi bir ev bağışlamış. Aradan yarım saat geçmeden kendinden yardım isteyen biri gelmiş ve yanında ona verilecek bir şey bulunmadığı için evin anahtarını veriverince, evi bağışlayan "Ben size verdiydim" demiş. Bunun üzerine "Bu dünya malı değil mi? Elden ele dolaşacaktır. Sen bana verdin, ben de ona devrettim" buyurmuşlardır.

İlm-i ilahi sahipleri bazı esrarı vermezler. Çünkü o sırları hazmedebilecek kimseler vardır, hazmedemiyecek olanlar vardır. Mürşitler bu durumu bildikleri için, daima hoşgörü âleminde bulunurlar ki bu da bir subayın erlerini koruması, onların bazı hatalı davranışlarını hoşgörüyle karşılayıp görmezlikten gelmesine benzer. Ama aynı subay üstlerine karşı nasıl haddi-

ni bilmek durumundaysa, mürşitler de böyledir.

Mürşitler, herkesle onun mertebesine göre konuşur ve konuştuğu kimseye de kaldırabileceğinden fazla bir şey söylemezler. Sırrı kimseye açıklamazlar.

Her mürşit, kendi müritleriyle konuşur. Eski mürşitler, her müridi dahi hemen huzurlarına almaz ve onlarla sohbete başlamadan önce, yıllarca hakikate hazırlarlardı.

Gerçek mürşitler tahta, taca, posta ve saltanata rağbet etmeyip en aşağı mertebelerde durur ve etraftakileri Hakk bildikleri için başlarına taç ederler. Sunullah-ı Gaybi Hazretleri, bunun aksini yapıp gösterişe kaçanlar için *"Taç marifet tacıdır sanma gayrı taç ola / Taklit ile tok olan hakikatte aç ola"* demektedir. Nasreddin Hoca da aynı konuyu şu hikâyesiyle mizahi olarak anlatmıştır:

Birisi Hoca'ya okuması için bir mektup verir ama yazı o kadar çirkin ve okunaksızdır ki Hoca okuyamaz ve mektubu iade eder. Mektup sahibi "Başındaki koca sarıktan da utanmıyorsun" deyince, Hoca sarığını çıkarıp bu sözü söyleyenin başına geçirir ve "Keramet sarıktaysa, haydi şimdi sen oku" deyiverir. Hoca, bu fıkrasıyla, her şeyin içten olacağını anlatmak istemiştir.

Mürşitlerin çoğu, müritlerin sözüne inanıp bir başka mürşidin müridini kendine bağlamak istemediği gibi, etrafında fazla insan toplanmasını da istemez, bunun için de mümkün olduğunca kendilerini saklarlar.

Mürşit, kimseye mahsus olamayacağı gibi, kimsenin malı da olamaz. Mürşit, kendine tabi olanları eğitmek üzere gönderildiği için herkese aittir. Kimse O'nu inhisarına alamaz.

MÜRŞİDİN SÖZLERİNİN CANLI OLUŞU

Hakiki mürşit, Hakk'ta fenâ bulmuş, yani Hakk'a tecelligâh olmuş kimsedir. Böyle bir mürşit, Hakk'ı etrafa yansıtan parlak bir ayna olarak düşünülmelidir. İçi dolu olduğu için, sözleri ilahi âlemden kaynaklanır, canlıdır ve vücut bulur.

Kalp tarlası temiz bir mürit, böyle bir mürşide teslim olursa, mürşidin canlı olan sözleri o tarlada yerleşip kök salar. Bu

kökler gelişip büyürken, kendileri toprak altında kalıp görülmese bile yavaş yavaş bir gövde meydana getirir ve "vücud-u manevi" adı verilen bu manevi gövde, zaman içinde kendini göstermeye başlar. Gövde büyüdükçe dal, budak salmaya, çiçek açmaya başlar ve bir kaza-yı ilahiye uğramazsa sonunda meyvesini verir.

Kaza-yı ilahinin en güzel örneklerinden biri, erken çiçek açan badem ağaçlarının durumudur. Çiçek açtıktan sonra kışın bastırıvermesi, pek çok çiçeğin kurumasına yol açar. Ama bu arada, rüzgâr sebebiyle de çiçeklerin bir kısmı aşılanmış ve böylece Allah tarafından korunmuş olur.

Mürşit, yıkıcı sözlerden daima kaçınır. İnananların gücü onda toplanmış olduğundan, mürşidin sözünün gücü bin kat artmıştır ve vücut bulur. Bu neye benzer? Sağlam bir kimseye, arka arkaya yirmi kişi "Senin rengin solmuş, hastasın galiba, geçmiş olsun" dese, bu kişi onlara teker teker inanmasa bile, sonunda hasta olduğunu zannedip yatağa düşebilir. Bu sözü söyleyenler onun inandığı kimseler, hele hele her sözüne inandığı mürşidi olursa, o kişi berbat olmaz mı?

Nasıl Hazret-i Musa'nın gücü, Musa diye öldürülen binlerce çocuğun gücünün onda toplanmasından geldiyse, mürşitlerin gücünün de bir kısmı ona inananlardan gelir. Ona inananlar, Allah'a da inandıklarından, kendini ifna edip Allah'ın nurunun tecellisine mazhar olmuş olan mürşitteki güç, aynı zamanda Allah'ın gücü olur.

Efendinin sözleri, manevi olmasına rağmen, maddidir. Peygamber de öyledir ve bu nedenle Allah'ın sözleriyle Peygamberin sözleri arasında bazı farklar vardır. Allah'ın sözlerine "vahiy", Peygamberin sözlerine "hadis" denmesi, bu farklılığı göstermektedir.

Allah, görünmeyendir. İnsan, samimi olduğu takdirde görünen kadar, görünmeyenden de yardım alır. Samimiyet, terk âleminde belli olur. "Terk et" emri verilmişse, samimi olanlar mal, mülk, aile dahil, her şeyini terk etmeyi göze alabilmelidir. Sonra, Allah ne nasip ederse o olur.

Gerçek mürşitler, daima ölçülü konuşur ve asla kötü söz

sarf etmezler. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, kâinatta var ve tek olan esas mürşidi, yani Hâdi ism-i şerifiyle Allah'ı bilmeleri; ikincisi de biraz önce de söylediğimiz gibi, sözlerinin canlı ve vücut bulacak olmasıdır.

Mürşitlere "deryadil" derler. Böyle olmak kolay bir iş değildir. Çünkü herkesi anlayıp her konu hakkında fikir sahibi olmayı, yani damlayı denize atmış olmayı gerektirir. Bu durumda, kişinin ağzından çıkan sözler o deryadan gelmeye başladığı için, o kimse maddi konuları da manevi konular kadar bilmeye başlamış olur. Bu bilginin seviyesi de kişinin camiasına göre değişir. İnsanın, kendini bilmeden, rasgele konuşmaya başlaması bazen söylediklerinin dinleyiciler nazarında hiçbir şey ifade etmediğini görmesiyle sonuçlanır. Haddini bilenler, böyle bir durumda yokluğa sığınırlar. Çünkü yokluğun sonu varlıktır ve en doğru yol da budur. Zaten yok diye bir şey yoktur. Hep varlıktır. Eğitimden amaç da kesret olmadığını, sadece vahdet olduğunu ortaya çıkartmaktır. Kesret diye görünen sadece birer aynadır.

Bir müridin çalışıp çalışmaması mürşide fayda veya zarar vermez. Bazıları "Ben efendiye yapıştım, o beni kurtarır" diye düşünürler. Doğrudur, kurtarır, efendinin sözleri kurtarır ama o sözlerin gereğini yapanı kurtarır. Bu hususta Allah da yardım eder. Ancak bu işte samimi olmak lazımdır. Çünkü Peygamberimize bile dışarıdan "Biz seninle beraberiz" dedikleri halde, nifak çıkarmaya çalışanlar olmuş ve bunun üzerine Münafikûn suresi nazil olmuştur. Mescid-i Darra meselesinin ortaya çıkış nedeni de budur.

MÜRŞİDİN CAZİBE GÜCÜ

Müridin mürşide teslim olması, demir tozunun mıknatısa yaklaşması gibidir. Biraz yaklaşıp onun çekim alanına girdi mi, hemen gidip yapışıverir. İnsanların Allah'a yaklaşması da böyledir. *"Bana bir karış yaklaşan kimseye ben bir arşın yaklaşırım, bana bir arşın yaklaşan kimseye ben bir kulaç yaklaşırım, bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim"* Kutsi Hadisi bunu ifade eder. Ancak bu yaklaşım, Allah kulun ayağına geli-

yor demek değildir. *"Yüce ve büyük Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur"* denen çekici kuvvete yaklaşan kuldur. Burada etkili olan, ruh-u izafi denen bir cazibedir ve bu cazibe, mıknatıs örneğinde mıknatısın demir tozlarını kendine çekmesi gibi, müridi kendine çekiverir. Zaten, gerek demir tozları ve mıknatıs, gerekse insan ve Yaratıcısı aynı kökenden değil midir?

İnsanların, özellikle de gençlerin bu cazibeye kapılmamaları hususunda çok kimse, gençleri Allah'ı idrak edememekle suçlamaktadır. Ancak ben gençleri değil, Allah'ı onlara gerektiği gibi anlatamayanları suçlarım. Anlatamayışlarının sebebiyse kendilerinin de anlayamamış olmalarıdır. Çünkü Allah'ı anlamak kitap okumakla değil, bizzat yaşamakla mümkündür. Bu nedenledir ki mürşitler, içinde yaşayarak öğrendiklerini müritlerine çok daha kolay anlatmakta ve eğitimlerinde başarılı olmaktadırlar. Onların sözlerinin canlı ve vücut bulur olmasının da nedeni budur. Yeter ki müridin kalp tarlası mümbit olsun...

MÜRŞİDİN MERHAMETLİLİĞİ

İnsan Allah'ın zâtına âşık olmalıdır. Böyle olunca insanda "Benden başkası yok" düşüncesi yerleşir ve sonuçta kişi kendi kendini sevip kendi kendine merhamet etmeye başlayarak, kavgaya, nizaya ve harbe son verir.

Her şeyi içinde toplayan için kendinden başka bir şey kalır mı ki onunla harp etsin?

MÜRŞİDİN KİN TUTMAMASI

Mürşitler kin tutmazlar. Bu sebeple müritlerin, kendi nefislerinin tesiri altında kalıp ayrılmaları halinde dahi daha sonra mahviyetle geri döndüklerinde bağışlanacaklarından emin olmaları gerekir.

MÜRŞİDİN BÂKİ OLUŞU

Allah'ın gönderdiği bildiriciler, bu âlemden göçseler bile ilelebet bâkidirler çünkü onların ruhu Nur-u Muhammedîdir ve o da el'an kemakândır. Bu nedenle âlem hiçbir zaman bildiri-

cisiz kalmayacaktır. Nitekim "Âlimler peygamberlerin vârisleridir" fehvasınca, gelip geçmiş pîr ü pîran ve sâdat-ı kiram efendilerimiz, nasibi olanlara nasipleri kadarını bildirmiş, halen de bildirmektedir. Nasibi olmayanların durumunu Allah bilir. Bizim o konuda söyleyecek sözümüz yoktur. O'nun yarattığına "Sen neden böylesin" demek bize düşmez.

MÜRŞİDİN TEVAZUSU

Mânâda himmete ulaşmak isteyen mürit, mürşidini bir arı beyi, yani İnsan-ı Kâmil olarak görmelidir. Müritleri böyle gördüğü halde hiçbir mürşit "Ben İnsan-ı Kâmilim" demez çünkü "El elden üstündür, ta arşa kadar" sözünün doğruluğunu bilir.

Aynı şekilde hiçbir alim de "Ben alimim" diyemez, zira onun da daha üstünü vardır. Bunların en üstünüyse Allah'tır ve kul asla Allah olamaz. Kul, ancak mertebe olarak yükselebilir. Bir kulun yükselebileceği en üstün mertebe peygamberliktir. Ondan sonrası, Allah'ındır.

Mürşitler, genelde, davranışlarını zuhurata bağlı olarak ayarlarlar ve kendilerini inkâr etmek anlamına geleceği için mümkün olduğunca "Hayır" demekten kaçınırlar. Kâinat onlarındır ama bu onların oluş, kendiliksizliklerinden dolayıdır. Bu sebeple O'ndan gelen her şeye rıza gösterirler. Zaman zaman yaşlarına bakmadan çok ağır bir şeyi kaldırdıklarında, kaldırış gücünü içerden, melekûtiyet âleminden alırlar. Meleklerin oluşması ise çalışma sonucudur.

Mürşit, enfüsü ve âfakı bildiği için dıştan bakıldığında sadece kendisi için yaşıyor zannedilebilir ama öyle değildir. Allah'ın verdiği ihsan çok geniştir. O herkese kabının alabileceği kadarını verir. İsterse, daha sonra, bu kabı da genişletir. Kap, üfürüldükçe şişen patlamaz bir balon gibidir. Küçük gibi görünür ama üfürüldükçe şişer, şişer... Ta ki bir nazar isabet edip patlatıncaya, yani bir iğne batıncaya kadar. Bu nazar da kolay kolay isabet etmez çünkü hakikati *"Allah saklıyanların hayırlısıdır ve O esirgeyenlerin en esirgeyicisidir"* <12-64> olan korur. Buradaki *"Allah saklıyanların hayırlısıdır"*, esnek, oynak ağaç, daha doğrusu tevazu âleminde, benliksiz âlemde bulu-

nan ve hiçbir direnç göstermeyen ağaç demektir.

Sert ve dirençli ağaçlar, ne kadar sağlam olursa olsun, Allah'la oyun oynanamayacağı, O'na karşı gelinemeyeceği için kuvvetli bir tecelli rüzgârı karşısında direnemez ve kökünden sökülüverir. Âd Kavmi'nin helâki böyle olmuştur. Onlar dağları, taşları delip içine yerleşmişler ve kendilerini hiçbir şeyin çıkaramayacağını zannetmişlerdi. Ancak şiddetli bir tayfun (rıhi sarsar) hepsini söküp önüne katmış ve helâklerine sebep olmuştur. Bu ve benzeri olaylar da göstermektedir ki tecelliyat-ı ilahi ile oynanmaz. İşte Osman Nuri Dede buraya "Allah'la dama oynanmaz"derdi.

Bu sebeple hiç kimse sağlığına, gücüne, kuvvetine güvenmemelidir. Aksi halde bir tecelli rüzgârı onu da götürüverir. Ama kişi taze fidan veya buğday sapı gibi olur ve rüzgâr estiğinde eğiliverirse, rüzgâr geçtikten sonra yine doğrulur. İşte namazdaki rükû buna işarettir. Secde ise bildiğimiz gibi, mahviyet işaretidir ve iki kere tekrarlanır.

MÜRŞİDİN VEFAKÂRLIĞI

İnsan pek çok kimseyle karşılaşır, görüşür. Fakat ilişki devam etmezse, bir süre sonra unutur. Mürşitler de müritleri dışındaki insanlarla olan ilişkilerinde aynı şekilde davranırlar. Ama el tutulur ve mürşit gönülden çıkarılmazsa o zaman unutma olayı ortadan kalkar. Çünkü el tutup mürşidini gönlünde saklayan mürit, mürşidinin şuur altına nüfuz etmiştir.

Mürşitlerde vefa hissi çok gelişmiştir. Tıpkı Arnavutların "Besa"sı gibi... Nasıl onlar bir kere "Besa" dedi mi, bir daha dönmeyeceklerinden emin olunursa, el tutanların da mürşitlerinin dönüş yapacağından korkmalarına gerek yoktur çünkü tutulan el, *"Sana biat edenler Allah'a biat etmişlerdir, Allah'ın eli onların elinin üstündedir. Kim akdini bozarsa kendi zararına bozmuş olur"* <48-10> hükmünce Allah'ın elidir.

Bizde samimiyet esastır. Resmiyetin de hoş tarafları vardır ama resmiyet hayal gibidir, misafirdir, gelip geçer. Samimiyetse perçinleşmiş esastır, bozulmaz. Çünkü bozuldu mu, araya düğüm girer.

Mürşitlerin bu şekilde davranmalarının sebebi, onların tıpkı ana, baba gibi olmalarıdır. Nasıl bir ana, baba, çocuğunu kolay kolay atamazsa, bir mürşit de evlatlığa kabul ettiği müridini kolay kolay evlatlıktan atmaz. Her mürşit kendi efendisine göre çocuk, müritlerine göreyse baba, hattâ sohbetleriyle onları beslediği için anadır. Bu hale gelinceye kadar da kaç kere nişanlanıp kaç kere nikâhlanmıştır. Manevi âlemlerde önce "Beli" deyip nikâhlandıktan sonra pek çok manevi âlemle nişanlanıp nikâhlanarak hacer âlemine gelmiş, orada nikâhlandıktan sonra nebat, hayvan ve beşer âlemleriyle nişanlanıp nikâhlanmış, sonuçta da insanlıkla nişan ve nikâh yapıp çocuk sahibi olmuştur. Böylece tüm âlemlerle nişanlanıp nikâhlanmış ve hepsini kendinde toplamıştır. İşte, "Kâinatı kendinde toplamak" budur.

MÜRŞİDİN CELALİ

Mürşit, yuhyiy ve yümiyt'tir, yani hem diriltir, hem öldürür. Celalin de, cemalin de tecelligâhı mürşittir. Celal tecelli ettiğinde her tarafın karanlığa büründüğünü, Hakk ile halk arasına bir kara perde iniverdiğini kendi yaşantımdan biliyorum. Efendinin "Sen de mi?" deyivermesiyle karanlığın çöktüğünü ve donup kalıverdiğimi hiç unutmadım.

Cemalden celale geçiş, hayat verici olan lazerin, memat verici tarafa dönmesi demektir. Bu sebeple mürşitlerin celalî tecellisinden korkulur ve "Allah celalî tecellisinden korusun" diye dua edilir.

Allah'ın celalinde heybetiyet vardır. Onun için insan celalî tecellilerinden sıkıntı duyar. Bazı mürşitlerde celaliyet hâkimdir. Bazılarında ise zaman zaman ortaya çıkıp kendini gösterir.

Mürşit nazarında her insan, bir âlem demektir. Onu ister yapar, isterse yıkar çünkü mürit, teslim olmak suretiyle mürşidinin etkisine girmiştir ve onun her söylediğini yapmaya hazırdır. Öyle ki tam teslim olmuş bir müride mürşidi "Şu minareye çık ve atla" dese, mürit hemen atlamak üzere minareye çıkmaya başlar. Ancak bu işleri yaptıran, mürşidin bedeni, yani maddesi değil, mânâsıdır. Mürşidin maddesi de herkes gibi yiyip

içen, yatıp uyuyan bir varlıktır. Mürşitte esas işleyen, onun mânâsıdır. Müridin teslim olduğu da bu mânâdır ve mürşit o kutsal mânâ yüzünü gösterinceye kadar, mürit belirli safhalardan geçip sohbetlere dahil olur.

Yukarıda anlattığımız vasıflar, gerçek mürşitlerin hiçbir zaman celalî davranış göstermeyecekleri anlamına gelmez. Fakat onların bu davranışları çok istisnaidir ve bir babanın çocuğunu eğitirken zaman zaman sert davranışlar göstermesi ama aslında bunu yaparken de tek düşüncesinin çocuğunun iyi yetişmesini istemesi gibidir. Amacı çocuğuna zarar vermek değil, onu eğitmek ve ilerde karşılaşabileceği kötü durumlardan kurtarmaktır.

HİMMET NEDİR?

Himmet, mürşidin gönlünde beslediği güzel temennilerdir. Allah, bu temennilerle saliğin zekâ kapısını açar ve mürşidinin sohbetlerinden bir şeyler öğrenmesini sağlar. Onun için himmet, insanın milyarlarca beyin hücresinden bir kısmının açılması demektir. İnsanın ilerleyebilmesi için ise aşk, Allah aşkı şarttır. Çünkü himmetin kamçısı hizmettir. Himmet, meyve veren bir tohumdur. Bir insanın sohbet dinleyip bir şeyler öğrenmesi, onun zekâ kapılarının aralanması demektir ama kapıların tamamen açılabilmesi için çalışmak şarttır. Çalışma ise fedakârlık gerektirir. Fedakârlık nedir? Ef'al'de ef'ali, sıfat'ta sıfâtı, zât'ta da kendini Hakk'a vermektir. Bunların hepsi verilince geriye O kalır. Tabii, bunları yapabilmek için aşk şarttır.

Nasreddin Hoca'nın bazı hikâyeleri bekâya aittir. Bunlardan birinde; Hoca halka döner ve harman zamanı herkesin tarlasından dönüm başına bir ölçek ekin vermesini, vermeyen olursa onun rüzgârını keseceğini söyler. Halk Hoca'nın kendileriyle alay ettiğini zanneder ve sözünü ciddiye almaz. Harman zamanı gelir, çatar. Tabii kimse Hoca'ya bu konuda söz vermemiştir. Hoca bir tepenin üzerine çıkar ve oraya bir hasır gerip oturur. Herkes harmanı hazırlar ama rüzgâr olmadığı için bir türlü savuramaz. Bir gün, iki gün, bir hafta beklerler, rüzgâr

çıkmayınca, bu kez acaba Hoca'nın bir bildiği mi var diye düşünmeye başlarlar. Hafta geçmesine rağmen hâlâ rüzgâr çıkmayınca içlerinden biri tepeye çıkar ve Hoca'ya durumu anlatır. Hoca "Ben size istediğimi vermezseniz rüzgârınızı keserim dememiş miydim" deyince adam, "Aman Hoca ben vereceğim sen rüzgârı bırak" der. Hoca adama "Senin tarlan hangisi?" diye sorar. Adam gösterir. Hoca, onun tarlasının yerini öğrendikten sonra, hasırda o tarlayı görecek şekilde bir delik açar. Adam tarlasına döner ve rüzgâr başladığı için harmanını savurmaya başlar. Onu görenler de harman yapmaya kalkarlar ama rüzgâr olmadığı için havaya attıklarının aynen düştüğünü görürler. Bunun üzerine adama gelip sorarlar. O da durumu anlatıp "Ben Hoca'ya istediğini vereceğime dair söz verdim, rüzgâr geldi" deyince, hepsi birden Hoca'ya gidip istediğini vereceklerine dair söz verirler. Hoca hasırı kaldırır ve dönüp harmanlarını yaparlar.

Bu hikâye, Allah'ın, maddeten iyilik yapanlara bazı ihsanları olacağını anlatmaktadır. Bugün zengin olanları inceleyecek olursanız (tabii sahtekârlıktan zengin olanları kastetmiyorum) pek çoğunun babalarının, bilmeden, bir fakire bir şekilde yardım edip o fakirin himmetini almış olduğunu görürsünüz. Bu, Allah'ın, hasırından bir delik açıp onlara rüzgârı estirmesi anlamına gelir. Onların zenginliği sadece kendilerinin değil, etraflarındakilerin de yararlanmasına sebep olmakta ve böylece Allah, bir kişi vasıtasıyla birçok kimsenin geçimini temin etmektedir.

Yardım kuldan kula değil, daima Allah'tan kuladır. Kulun Allah'a yaklaşmaya çalışmasının adına "kurb-u nevafil" denir. Burada nafile olan, hiçbir şeyi olmadığı için mürşittir. Kurb-u nevafil ise nafileye, yani mürşide yaklaşmaktır.

Allah'tan kula olanın adıysa bildiğimiz gibi "kurb-u feraiz"dir. Nefes alıp verişimizin nedeni budur. Ne zaman ki O'nun farzı hitam bulur, o zaman nefes alıp vermemiz bu âlemde kesilir ve biz de büyük nefese katılırız.

Büyük nefes nedir? Allah'ın nefesidir... Kâinat devamlı olarak nefes alıp vermiyor mu? Rüzgârlar, med-cezir olayları,

hep birer nefes alıp verme değil midir? Bu büyük nefese "Nefes-i Rahman" dendiğini evvelce anlatmıştık.

Bu anlattıklarımızı insana mürşit öğretir ama öğrenilenleri öğrenecek ve yaşayacak olan mürit olduğu için, ilerleme bir dereceye kadar müridin elindedir. Bu ilerleyişte mürşit nazarının da tesiri vardır çünkü feyiz nazarla gelir. Allah, kimseyi o nazardan düşürmesin...

NAZAR NEDİR?

Nazar, Allah'ın insan esmasındaki gözünün şuaıdır (ışınıdır). İnsan gözünden de lazer ışınları çıkar ve dozu fazla olduğu takdirde karşısındakine zarar verebilir. Bu lazer etkisi, genelde himmeti bol olanları etkiler. Çünkü fazla himmet alanlar, gösterdikleri gelişmeyle dikkatleri üzerlerine çekerler.

Bazı canlıların, bu arada devekuşları ve kaplumbağaların yumurtalarını nazarlarıyla olgunlaştırdıkları bilinmektedir. Yani, bahsettiğimiz ışıma tabiatta da mevcuttur.

Nazar, biri gözle, diğeri ise kalple nazar olmak üzere iki türlüdür. Gözle olan nazarı herkes bilir ama esas nazar kalbî nazardır ve buna tasavvuf dilinde "rabıta" denir. Rabıtadan uzak kalanların gönlü zaman içinde kararıp gider.

Hazret-i Ali "Ben güzel yüzlerde gözlerimi yıkarım" buyurmaktadır. Onun için insanın güzelliğe bakmasında, eğer o güzelliğin kaynağını bilerek bakıyorsa, bir mahzur yoktur. Ama bakış amacı farklı, yani o amaca şeytan karışmışsa, o zaman iş değişir, çünkü bu durumda güzellik Allah'tan yansıyan güzellik olmaktan çıkıp yeni bir varlık kazanmış olur ve araya rekabet ve kıyas faktörleri girer. Şeytanı Âdem'e secde etmekten alıkoyan, kendini onunla mukayeseye kalkması değil midir?..

Nazar değmesi veya bedduanın tutması kişiden değil, o kişinin içindeki mevcuttan kaynaklanan olaylardır. Beddua haksız olursa, Hakk bunun haksızlığını bileceği için tutmaz. Ama haklı olursa, o zaman duayı eden de gereğini yapar ki o da içtekidir.

Bir dua veya bedduada söylenen kelimeler, o dua veya bedduanın anlamının elbiseleridir. Eğer rasgele, bilinçsizce edil-

miş bir dua veya beddua bahis konusuysa, ne kadar süslü kelimelerle edilirse edilsin veya tekrarlansın, mânâdan yoksun olduğu için içi boş bir çekirdeğin ekilmesi gibi olur ve asla tutmaz, filiz vermez, yani işe yaramaz. Ama bu sözleri içi dolu bir zât söylemiş olursa, o zaman hangi kelimeler kullanılmış olursa olsun (ki zaten böyle bir kimse her kelimeyi yerinde kullanacaktır) o dua veya beddua mutlaka yerine gelir.

Eski insanlar nazardan korktukları için, evliliklerinde nazar değmesin diye bir nazarlık takar, yeni bir elbise veya ayakkabı giydiklerinde ya bir tarafını biraz söker veya üzerine çamur sürüp yeni olduğunu gözlerden saklamaya çalışırlarmış. Bazıları da yeni elbisesinin yakasına "gül" adını verdiği eski bir paçavra takarmış ki kimsenin dikkatini çekmesin...

ŞEFAAT NEDİR?

Şefaat, ilim kandilinin nurunun yansımasıdır. Bu kandil enfas-ı Rabbanî ile yanarsa, o zaman kişi burada şefaata mazhar düşmüş olur ve orada da kendine şefaat eder.

Kul nefesiyle yanan kandil, kulun hafifmeşrep olması sebebiyle çabuk söner. Enfas-ı Rabbani ile yanansa sönmez çünkü Rahman'ın nefesi içi dolu çekirdektir. Kul nefesi gibi dıştan sağlam görünen boş çekirdek değildir.

Şefaat, nurun ışığını engelleyip insanı karanlıkta bırakan küfür perdesinin çekilmesi ve böylece kişinin nura kavuşturulmasıdır. Bu, ilmin kişiden kişiye nakledilmesiyle sağlanır. Peygamberimizin genel şefaati ise O'ndan öğrenilenlerin uygulanması ve O'nun huylarıyla huylanılmasıdır. Bu iş de buradayken yapılacaktır. Kişi, O'ndan öğrendiklerini bu âlemde kafasına yerleştirir, o yerleştirdiklerine uygun ameller, huylar ve düşüncelerle kendini düzeltmiş olursa, o zaman O'nun şefaatinden yararlanmış olur.

Şefaat, rahimiyetten gelecektir. Rahimiyet ise bildiğimiz gibi, iç âleme ait bir keyfiyettir. Rahim'i tanımayan, O'nun şefaatından nasıl istifade edebilir?

Rahimiyet Peygamberimize verildiğine ve O da bin dört yüz küsur sene önce göçtüğüne göre, O nasıl tanınacak ve şefaa-

tine nasıl erişilecektir? Bunun yolu, vârislerini tanıyıp onlar vasıtasıyla O'nu içe almaktan geçer. Bunu başarabilenler de kendilerine şefaat ederler.

Mürşit şefaat eder. Mürit de o şefaati kalbine alıp yerleştirirse, yani öğretilenleri öğrenir ve uygularsa, ahirette de şefaate ermiş olur.

Şefaat, şefi'den gelir. Şefi' ise yardımcı, bitişik anlamındadır. Bir tarla bile satılacağı zaman, önce, tarlası o satılık tarlaya bitişik olan komşuya teklif edilir. Çünkü komşu aldığı takdirde iki tarla arasındaki sınırı kaldırıp ikisini birleştirecektir. Kendisine teklif edilmeden bir başkasına satılırsa komşu gücenir.

Şefaat bu dünyadadır. Hazret-i Peygamberin ilmi burada verilmiştir ve verilmektedir. Bu ilmi gereği gibi alıp kendi kaynağından çıkaranlar, kalplerinde Muhammed tecelli etmiş olacağı için öbür âlemde kendilerine şefaat edeceklerdir. Bundan gayrısı laftan ibarettir. O halde ahiretteki şefaat insanın, dünyada Hazret-i Peygamber veya onun vârislerinden olan bir mürşide bağlanması, onu gönlüne alması ve kaynağı kendinden fışkırtmaya başlayıncaya kadar tuttuğu elin şefaatına sarılması, daha başka bir tabirle kendinin Muhammed'e ayna olmasıdır. Ahirete gönüldekilerle gidileceğinden, gönülde götürülen, orada şefaat edecektir.

"Peygamber'in ruhaniyeti bize şefaat eder" diyenlere "Bu ancak sizin O'nun ruhaniyetine kavuşmanız, O'nun sahabesi, O'nun müminleri haline gelmeniz halinde mümkün olabilir" demek lazımdır. Kişi, O'nu kabullenip O'nun ruhaniyetine girmedikten sonra, O'nu, velev ki rüyada bile olsa, görebilir mi? Rüyada O'nu görebilmek için insanın kendini O'na sevdirmesi gerekir. Çok sevdirebilen her gün görür ve o zaman da şefaat kendinden kendine olur. Bir insanın şefaate ermesinin başka bir yolu yoktur.

İnsanların ahirette Hazret-i Peygamberden bekledikleri şefaat, O'nun huylarıyla huylanmış olanlar için geçerlidir. Çünkü böyleleri, O'nun her ân mürşitleri vasıtasıyla şefaat etmekte olduğunu bilenlerdir. Ama O'nun huylarıyla huylanma-

mış olanların O'ndan şefaat beklemesi boş bir hayaldir, zira bunu beklemeye hakları yoktur.

Efendinin şefaati, ancak efendiyi içine almakla kazanılır. Bunu gerçekleştirebilenler dünyada da, ahirette de kendine şefaat edecek hale gelirler. Efendinin içe alınması, onun söylediklerinin tahakkuku demektir ki insan da bunun için çalışmalıdır. Çünkü efendiden öğrenilenlerin tahakkuku, efendi ile birlikte yaşamak yahut efendinin müridinde yaşaması demektir.

İnsan, düşünceden ibaret manevi bir varlık olduğuna ve herkes kendi kabrinde sorgulanacağına göre bu düşüncelerin doğru ve iyi yönde olması kişinin kendine şefaati, fenâ ve eğri yolda olmasıysa kişinin kendine eziyeti, azap etmesi demektir.

KERAMET NEDİR?

İnsanların çoğu keramet âşığıdır. Bir mürşide vardıklarında ondan keramet göstermesini beklerler. Halbuki kerameti kul gösteremez. Gösterirse Hakk gösterir ve bunun delili de *"Ve attığın zaman da sen atmadın, atan Allah'tı"* <8-17> ayetidir. Kulun, kendinden zuhur eden keramete sahip çıkması en büyük şirktir.

Mevlâna'nın aynı anda yedi yerde yemekte bulunması, Ömer Sekini'nin ateşte hırkası ve tacı yandığı halde kendisinin yanmaması, Rüfailerin şiş ve ateşle yaptıkları gösteriler, birer kerametttir ama kimse bunu kendine mal edip "Ben yaptım" diyemez.

Allah'ın bir kulundan işleyebilmesi için, kulun pek çok çaba harcayarak merdivenin en üst basamaklarına kadar çıkmış olması lazımdır. Tabii, bu da her kulun harcı değildir.

İnsan-ı Kâmil, yani mürşit, Allah'ın mükerremiyetini kazanmış ve *"Âdem oğullarına mükerremiyet verdik"* <17-70> ayetine tecelligâh olmuştur. Kim bilir Allah'ın ne mükerrem kulları vardır. İnsan, onbaşıyken binbaşılık taslamamalıdır. Zaten ben binbaşıyım demekle de binbaşı olunmaz. Bu tip şeyler Allah'ın verdiği esmalarla ilgilidir. Allah kimine basir esması, kimine semi esması, kimine kelîm esması vermiştir. O'nun vermediği bir şeyi yapmak mümkün müdür? Onun için,

herkes nasibine ne düşmüşse ona şükredip "Eyvallah" demeli ve olduğu gibi görünüp göründüğü gibi olmalıdır. Onun için ben böyle şeyleri pek sevmem ama bazen Allah'ın bazı kullarının bağlanması için bir vesile olarak keramet zuhur edebilir.

Keramet, ilmî veya kevnî olabilir. İlmî keramet enfüsî, kevnî kerametse âfakîdir ve ilmî kerametin âfaka yansımasının sonucudur. Kâmiller genelde kendilerinden kevnî keramet zuhur etmesini pek istemezler. Çünkü zuhuru halinde gördüklerine inanmayanlar için çok kötü sonuçlar doğabilir ve inanmayanların mahvına sebep olabilir. Zaten kâmil zâtların "Keramet Allah'tandır" deyişlerinin nedeni de, mertebelerin hakkını vermeleridir.

Tasavvufta baba olmaktansa, çocuk olmak daha zevklidir. Zira babalıkta sorumluluk vardır ve bu da tasarrufu gerektirir.

Kâmil zâtlar, maddesel veya kevnî tasarrufta bulunmak istemezler ama istemeseler bile içten tasarruf olur. İçten olan bu tasarrufun sahibi Allah'tır, Hakk'tır. Ehl-i tasarruf olanların bir kısmı kendinden geçip işi tamamen Hakk'a bırakmışlardır. Hakk'ta haksızlık olmadığından, haklı tasarruflarda bulunurlar. Ama bunlarınki manevi tasarruftur. Bu tasarrufu kişi kendi arzusuyla maddede yapmaya kalkarsa, tasarruf yetkisi elinden alınıverir. Bunun örneği, Sinan Hazretleri'nin, Niyazi Hazretleri'nin ilmini alıvermesidir.

Hazret-i Peygamberin en büyük kerameti kelamullahtır. Kimse O'nun kitabının bir suresinin bile benzerini meydana getirememiştir.

Bir mürşidin de en büyük kerameti kelamıdır. Mürşit, ancak Allah'ın kendisine bildirdiği kadarını bilebilir. Şeriattan gelenler bunu bilmediklerinden daima mürşitten bir keramet beklerler. Bazen bekledikleri de olur ama o Allah'tandır ve yapan, çatan Hakk'tır. Çünkü ikram eden Allah'tır. En büyük keramet de Allah'ın, kullarına mürşidin ağzından ikramı olan sohbetlerdir. Bu sohbetleri Allah ikram etmektedir, hem de hiçbir karşılık beklemeden...

Kul ikramı karşılıklıdır. Örneğin, bir matematik hocası öğrencisine ders verirse, bunun karşılığının nakit olarak öden-

mesini ister. Mürşitlerse saatler, günler, aylar, hattâ yıllarca, bu tip bir karşılık beklemeksizin sohbet ederler. Bu sohbetlerin tek karşılığı, dinleyenlerden bir veya birkaçının tekâmül edip o sohbetleri tamamen anlar ve onlara cevap verir hale gelmesidir. İşte, mürşidi memnun eden yegâne husus budur.

Allah, her ihsanı için *"Yiyin, için, israf etmeyin"* <7-31> dediğine göre, bizim de bu emre uymamız ve kelamı boşa harcamamamız lazımdır. Biz de öyle yapıyor ve anlamayacak olanlara bir şey söylememeye çalışıyoruz.

HİKMET NE DEMEKTİR?

Hikmet, Allah'ın gizli sırlarının, sedefler arasındaki incisidir. Bu incinin oluşup meydana çıkabilmesi için nasıl midyede iki kabuğun iç yüzünün de sedefli olması gerekiyorsa, insanın da bedenen sedefleşmiş olması gerekir ki o bedenden ruh denen inci çıkabilsin. Midyedeki iki kabuktan biri dişi, diğeri erkektir. İnsanda da bu kabukların karşılığı anne ve babadır. Hepimizin anne ve babalarımızda da o sedeflik varmış ki biz dünyaya gelebilmişiz. Aksi halde burada olmazdık.

Sedefle inci yapı olarak birbirinin aynıdır. Donmuş haline sedef, sedefin içinde oluşana da inci denir. "Beden ruhun dondurulmuş halidir" deyişimizin nedeni de budur.

MÜRŞİTLER ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

Davranış Farklılıkları

Mürşitlerin davranışlarının farklı oluşundaki en önemli etkenlerden biri, onların esma-yı haslarının farklı olmasıdır. Esma-yı hasları cemiyetlerine de tesir ettiği için tarikatların özellikleri de farklılıklar göstermiştir. Örneğin, Rufailer burhan ehlidir, Mevleviler birbirlerine son derece hürmetkârdır ve bunun gereği olarak yetmiş yaşındaki bir şeyh yedi yaşındaki bir çocuğun elini öper. Bu onların tenezzül âleminde olduklarının ifadesidir. Davranışlarında zarafet vardır. Bu yola girenler, başlangıçta taklit olarak uygulasalar bile bir süre sonra Allah onların taklidini tahkike çevirir çünkü "Mecaz hakikatin

köprüsüdür" kuralı vardır. Küpün içindeki şıra nasıl zaman içinde şarap olursa, taklit de tekrarlana tekrarlana zamanla huy haline gelir. Mürşitler bilirler ki bir grubun günah saydığı şeyler, bir başka grup tarafından farklı zamanlarda sevaba dönüşecektir. Örneğin, bizim tiksindiğimiz kurbağa bacağı, salyangoz, yılan, kaplumbağa gibi canlılar, bir başka cemiyette makbul yiyecekler olarak kabul edilmektedir.

Eski devirlerde mürşitler saltanata çok önem verir, hattâ zaman zaman dışarıdan bakıldığında kasılıyorlarmış gibi bir hava yaratıp taçlar, sırmalı elbiseler, üç basamaklı taht üstünde oturmalar vs. ile karşılarındakilerden üstün görünür, böylece saltanatın gösterişliliği oranında sıkı bir disiplin kurarlarmış.

O devirlerde efendinin ayrı bir yeri, ayrı bir makamı, farklı elbiseleri olur ve böylece avam ile havas ilk nazarda tefrik edilirmiş. Avam ayrı, hocalar ayrı, dervişler ayrı, meşayih ayrı kıyafet giyer ve görenler ilk bakışta kimin ne olduğunu kıyafetinden tanırmış. Günümüzde bu usuller kaldırılmışsa da, son zamanlarda, tek tük de olsa, yine benzer uygulamalara heveslenenler görülmeye başlanmıştır.

Mürşit, mürit ilişkileri pek çok kitapta anlatılmıştır. Bunlardan Marifetname'de müridin mürşit huzurunda nasıl oturup nasıl konuşacağı, mürşidin müride nasıl davranacağı kurallar halinde anlatılmıştır.

Bugün de bu kuralları uygulamaya çalışanlar var ama ben bunları pek makbul saymıyorum ve müride yük olarak görüyorum.

O zamana göre doğru olabilen bu kuralları bugün uygulamaya kalksaydım, hiçbiriniz yanımda olmaz ve bugünkü mertebenize gelemezdiniz. Ben o kuralların hiçbirini dikkate almadan, tıpkı bir ilkokul öğretmeni gibi en alt mertebelere kadar inip okula yeni başlayan çocukları korkutmadan, onlara okulu sevdirmeye çalışıyor ve sizinle arkadaş gibi ilişki kuruyorum. Gerçi bu biraz sizin senli benli olmanıza yol açıyor ama hudut geçilmediği için fazla zararlı bulmuyorum. Böyle bir duruma eskiden asla müsamaha edilmez, herkese yeri ve merte-

besi bildirilirdi. Efendi en yüksek mertebedeki makamına oturunca etrafındakiler titrerdi. Kimse yanına sokulmaya cesaret edemezdi.

"Esas insanlıktır ve insanın kendini bilmesidir" diyerek her türlü gösterişten uzak, herkes gibi, en alt mertebeyi kendime makam tutup herkesi arkadaş görerek, arkadaşça davranmayı şiar edindim. Benim yapım bu... Bu durumumu efendiye söylediğimde "Tenezzül iyidir ama tezelzül halini almamak şartıyla" demişlerdi. Çünkü tenezzülde izzetiyet, tezelzüldeyse zilletiyet vardır.

Ben, herkesi Hakk olarak görüyorum. Nasıl bir hocanın vazifesi ders anlatmak, talebelerin görevi de o dersi çalışıp öğrenmekse, ben de bu bilinçle size bir şeyler öğretmeye çalışıyorum. Bundan sonrası size kalır. Çalışıp hazmedenler imtihanda başarılı olur. Çalışmayanlarsa ya hiç imtihana girmez veya girerse de başarı gösteremezler.

Tabii, işi fazla açığa vurup mesafeyi kaçırmak da doğru değildir. Çünkü bu kez de laubalilik ortaya çıkar ki bu da ulûhiyet makamı için doğru değildir. O makam hiçbir zaman aşağı indirilmemelidir.

Öğrenmek isteyene her şeyi söylemek benim vazifemdir. İstidat ve kabiliyetse Hakk'tandır.

Her şeye kendimden pay biçerim. Gökten inme melek yoktur. Bazıları her şey bir anda oluversin ister ama böyle bir şey olmaz. Her şeyin bir zamanı vardır ve insanı, o zaman gelinceye kadar yavaş yavaş gelişen hadiseler olgunlaştırır. Allah'ın işine karışılmaz. Kâfirken Müslüman olanlar, cehennemden çıkıp cennete girenler çoktur. Bunun tersi de vardır ama nadirdir.

Nasıl bir öğrenci hocasını sever ve onun verdiği dersleri iyice çalışıp başarılı olduğu zaman, hocası da o öğrencisini sever, buna karşılık, başarısız öğrencisini bir süre sonra unutursa, Allah da öyle yapar.

Bazı mürşitler munis ve cemali, bazıları ise celali meşreptirler.

Munis kelimesi, enis ve ünsiyet ile aynı kökten gelir. Onun

için ben kimseye beddua edemem, kötülük yapamam. Çünkü benim mayam aşktır. Hepinizi de bu sebeple seviyorum. Bu özelliğim dolayısıyla etrafımdakilere, onların hata ve noksanlıklarını bildiğim halde hiç sertliğe kaçmadan bir şeyler anlatıp öğretmeye çalışırım.

Allah, görünmekten münezzehtir. O, ancak eserleriyle görünür. En büyük eseri de İnsan-ı Kâmil olduğu için kâmile çok dikkat etmek ve çok iyi bakmak gerekir.

Biz, mürşit deyip geçiyoruz. İnsan-ı Kâmil mertebesi insanın ulaşabileceği en üst mertebedir. Onu sıradan bir insanın idrak etmesi mümkün değildir. Hiçbir kâmil de "Ben kâmilim" demez çünkü bilir ki edebin hatası kendini edepli görmektir.

İnsanlar karınlarını üç şekilde doyurabilirler. Birinci grup zenginlerdir. Acıktıklarını hissettiklerinde paralarıyla ekmek alır, yer ve doyarlar. İkinci grup acıktığı zaman açlığını söyleyenlerdir. Bunu duyan biri ona bir ekmek uzatıverir. O da onu alıp, yer ve doyar. Üçüncü grupsa buğdayı ekip, biçip, öğütüp, elde ettiği undan kendi ekmeğini kendisi yapanlardır. Mürşitler de bunlara benzer. Kimi doğuştan dolu gelir. Kimi sülalesindeki asil ruhların kendinde toplanmış olması dolayısıyla buradaki asil bir ruh sahibinin kanatları altına giriverir. Kimi de işin tüm sıkıntılarını çektikten sonra erer ve cehennemden cennete gelir.

Enfas-ı Rabbanî, tıpkı bir askere çavuş, albay veya genel kurmay başkanının etkisi gibi olduğu için, eskiden huzura gelmekten kaçınılırdı. Huzura gelindiğinde de içeri, adeta büzülmüş, küçülmüş gibi girilip ayaklar bitişik, diz çökerek oturulur, konuşulmaz, hareket edilmezdi. Bu davranışlar, o makama hürmet ifadesi olarak kabul edilen rusumattan ibaretti.

Görünüşte, mürşit de herkes gibi bir insandır ama bir ân gelip de perde kalkar ve Hakk tecellisi olursa, Hakk'ın huzurunda boş bulunmamak için bu durum benimsenirdi. Çünkü "Kürt yattım, Arap kalktım" diyene, rüyasında yedi yıl Arapça okutmuşlar ve uyandığında "Ha rüyaymış" dediği halde, Arapçayı öğrenmiş olduğunu fark etmiştir.

Bugün de bazı mürşitler, tahtlarında oturup huzurlarına

protokol ve erkânla girilmesini isterler. Böyle zâtlar nadiren halk arasına karışırlar. Buna mukabil, bazı mürşitlerse hiçbir protokol ve erkâna itibar etmeksizin herkesle herkes olabilen bir kişiliğe sahiptirler.

Zaman zaman mürşitlerin de bazı ufak tefek kusurları olur ama Allah affeder. Nitekim bazı peygamberlerde bile zelle sâdır olduğu bilinmektedir. Bu durumlarda "Elbet böyle olmasının da bir sebebi vardır. Aşağısı da, yukarısı da Allah'ın olduğu için O, nasıl isterse öyle yapar" demek gerekir. Her taraf O'nun olduğu için bir apartman sahibi gibi, isterse apartmanının beşinci katında, isterse de birinci katında oturma hakkına sahiptir. Önemli olan, apartman sahibi olabilmektir. Yoksa, şu veya bu katta oturmak değil...

Bazı mürşitler, sanki bedenleri yokmuş gibi davranıp bedensel problemlere temas etmemekle, mertebelerinin yüksekliğini ima eder gibi bir davranış içine girerler. Ben böyle düşünmüyorum. Madem ki şu anda bedenimiz var, o halde manevi konular kadar, bedensel konular da anlatılabilmelidir. Bedeni inkâr insanı yüceltmez. Öyle olduğu için de ben kulluğumu ve hiçliğimi kabullenmişimdir. Zaman zaman hastalanıp hastalandığımı söylemem, o hastalıktan şikâyet için değil, halime şükretmek içindir. Benim yaşımdakilerin ne hale geldiklerini görmüyor muyum? Görüyor ve gördükçe de halime şükrediyorum. İnsanın zevki iyiyse, bedeni de ona uyar. Her insan, yaşının icaplarına alışmalıdır.

Ehlullahın bazısı yokluk içinde varlığı yaşar, bazısı yoklukta yoklukla yaşar, bazısı varlık içinde yoklukta yaşar. Ama bunların en iyisi sonuncu gruptakilerdir çünkü çoğu böyle yaşamıştır. Maddi zenginlik içinde yaşayanlar, varlığın bir bağ oluşturup gelişmeyi frenleyeceğini bildikleri için o varlıklarını var olarak görmemiş, gittiğinde üzülmemiş, arttığında da sevinmemişlerdir.

Bazı mürşitler ıtlak olarak güneş-meşreptirler ve bu nedenle nasıl güneşi çamurla sıvamak mümkün olmaz ve önündeki bulut onun güneşliğine halel getirmez yahut taş atmakla güneşe zarar verilemezse, onlara da hiçbir şekilde zarar verile-

mez. Böyle mürşitler, insanlar, hattâ eşyalar arasında da aynen güneş gibi "Sana geleceğim, sana gelmeyeceğim" ayırımı yapmazlar. Yalnız burada önemli bir husus vardır ki o da herkesin evinin penceresinin büylüklüğü oranında güneşten istifade edebileceğidir. Kişinin istidat penceresi ne kadar büyükse, onun evine o kadar fazla güneş girecektir. Ama bunun bir de aksini düşünmek gerekir. Pencere büyükse fazla güneş girer ama soğuk da fazla girecektir. Onun için *"Her şeyin orta kararda olanı hayırlıdır"* denmiştir.

Bazı mürşitler celalî-meşreptirler. Buradaki celalî tabiri, sinirli, asabi, kızıp bağıran anlamında değildir. Bu tabiri halk arasındaki celallendi, yani kızdı tabiriyle karıştırmamak lazımdır. Çünkü celalî-meşrep oluş, Allah'ın o mürşitte celal esmasıyla tecellisinin sonucudur.

Bazı mürşitler müritlerinden, kendilerine yapılan her hizmetin en iyisini isterler. Örneğin kendilerine bir elma verilecek olsa, bunun dahi en olgun, en iri, eziksiz, kurtsuz ve taze olmasını yahut önlerine konan ekmeğin bile muntazam görüntülü, pişkin, iyi kızarmış olmasını talep ederler. Bu talepleri, müride kapris yapmak için değil, müridi eğitmek ve ona, kendisinin kusursuz olması gerektiğini anlatmak içindir.

Aynı şekilde, evinin badanasına nezaret ettirdiği müridini, badananın alacalı bulacalı olması halinde tenkit edip duvarların beyaz ve muntazam olması gerektiğini söylediği zaman, bu sözüyle, iyi bir müridin nasıl olması gerektiğini anlatmak istediğini algılamak gerekir. Çünkü tenkitten gayesi, kendisine verileni veya badanayı beğenmemek değil, kâinattaki intizamı müridinde görmek istemesidir. Böyle davranmakla, içinde yaşayacağı müridinin gönül hanesini intizamlı, temiz ve özenli bir yer haline getirmeye çalışmaktadır. Yani amacı, müridinin manevi âlemini temizleyip düzene sokmaktır. Tabii, bunu yaparken bir taraftan da müridini imtihan etmektedir.

Bazı mürşitler yabancıların yanında kesinlikle sohbet etmez, hattâ sohbet ediyorsa bile hemen sohbeti kesiverirler. Osman Dede böyleydi. Ama bazıları bu şekilde davranmaz ve sohbeti kesmezler. Aziz Dede de bu ikinci gruptandı. Ben de kes-

mem ve "Belki onun da kısmeti vardır" diye düşünürüm.

Bazı kimseler, kendileri mürşit durumunda oldukları halde bir şey sorulduğunda "efendim bilir" deyip işin içinden sıyrılmayı yeğlerler. Efendisinden hilâfet almış bir kimsenin, yükü tekrar efendisine atmasını ben anlamsız bulurum. Zira, O efendi, hilâfet vermek suretiyle bildiğini hilafet verdiği kimseye aktarmış ve o hilafet verdiği kişiden konuşmaya başlamış demektir. Allah'ın sadece yardımcı, işi yapanın ise kul olduğunu hiçbir zaman unutmamak gerekir.

Eskiden efendinin karşısında diz çökerek oturulurdu. Bugün çok kimse bu şekilde oturmayı beceremiyor. Kendini zorlamaya kalkanların ayakları ağrıyor, bir süre sonra bacakları hissizleşiyor. Ayağa kalkınca, önce kütük gibi olan bacaklarda, bir süre sonra iğnelenmeler oluyor. Böyleleri otururken de rahat edemedikleri için dikkatlerini karşısındakine veremiyorlar. Bunlar benim de başımdan geçtiği için, şimdi kimseden bu tip bir davranış beklemiyorum. Herkesin rahat olmasını istiyorum ve insanları saygı gösterisinde bulunmaya zorlamayı doğru bulmuyorum. Çünkü Peygamberimiz bile karşısındakilerin rahatsız olduğunu ve sırf saygıdan ötürü sıkıntılı bir pozisyonda oturduklarını, bu pozisyonlarını bozmak istemediklerini sezdiğinde ayaklarını o kişilere doğru uzatıp "Ölçün bakalım ayaklarımızı" diyerek karşısındakilerin de ayaklarını uzatmasını ve rahatlamasını sağlarmış.

Saygı insanın içindedir. Hareketlerin kısıtlanması saygı değildir. Saygıyı içinde duyanlar, zaten laubaliliğe yönelmezler. Bu nedenle ben kimsenin oturuşuna, kalkışına karışmadığım halde kimse benim bu tutumumu istismar etmemiştir.

Mürşitler, görevleri gereği, müritlerinde gördükleri kusurları söylerler. Ben size belki bugüne kadar hiçbir mürşidin söylemediği bir şeyi de söyledim ve "Eğer bende bir kusur görüyorsanız, siz de bana kusurumu söyleyin" dedim. Siz de benim aynam olduğunuza göre, sizin de bir gösterme fonksiyonunuz olduğunu düşünerek böyle dedim.

Mürşitler de öğretmenler gibi olduklarından, öğrencilerinin iyi yetişmesi için gereğinde sever, gereğinde döverler.

Müritlere Verilen Yük Farklılıkları

Şeriatın çıraklık, marifetinse ustalık olduğunu biliyoruz. Çırak yetiştirmenin ve onu ustalaştırmanın yöntemlerini ustalar tayin ettiği için, eğitim tarzlarında çok farklılıklar oluşmuştur. Bazı mürşitler, hattâ müritlerin çoğu, yüke girmekten hoşlanırlar. Bu nedenle, mürşitlerinin vereceği beş bin zikir, beş vakit farza ilave nafile ve tesbih namazları, kelime-i tevhid, istiğfar gibi günlük işleri, usul böyleymiş diye kabul eder ve seve seve yaparlar.

Mertebe Farkları

Mürşit tektir ama bu tek olan menbaın suyu, binlerce musluktan, her musluğun yapılış özelliğine göre akmaktadır. Muslukların kimi küçük olduğu için su ince bir huzme halinde akarken, kimi büyük bir vana şeklinde olduğundan son derece gür ve kalın bir huzme halinde fışkırmaktadır. Keza muslukların kimi emaye, kimi pirinç, kimi de altın kaplamadır. Her insan, nasibine göre, bunlardan birinden kabını doldurmaya çalışacaktır. Bazı musluklardan su akmayabilir ama ona da karışılmaz.

Mürşitlerin bu yukarıda bahsettiğimiz farklılıkları, Allah'ın onlara verdiği rütbelerden kaynaklanır. Nasıl müritlerin terfii mürşitlerin elindeyse, mürşitlerin terfii de Allah'ın elindedir. Mürşitlerin tümü Rabb'dir, yani terbiyecidir ama her biri bir diğerinden farklı rütbede veya mertebededir. Bunların tümü Rabb-ül erbab'ta birleşirler. Ancak, şunu hiçbir zaman unutmamak lazımdır ki bir insanın rütbesi veya mertebesi ne kadar yükselirse yükselsin, asla Allah olması mümkün değildir.

Onun için mürşitler de öğretmenler gibidir. Nasıl öğretmeler ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite hocaları olarak ayırt edilirlerse, mürşitler de bunlar gibi mertebe mertebedir. En üstünü Hazret-i Peygamberdir. Her mürşidin mertebesi, O'ndan aldığı nasibi kadardır. Ben, hepinizde tahakkuk etmesini temenni ederim ama bu temennim sizin gayretinize bağlıdır. Her hoca tüm öğrencilerinin başarılı olmasını ister ama bu dilekleri-

nin gerçekleşebilmesi için, aynı isteği öğrencilerin de duyup gayret göstermesi lazımdır. Aksi halde temenni, temenni olmaktan ileri geçemez. Başarı, çalışanındır.

Evvelce anlattığımız kervanın soyulması hikâyesindeki, soygunun maddeden mânâya çekilmesi, yani rüyada gerçekleşmesi olayıyla, mürşitlerin de birbirinden üstün olduğu anlatılmaktadır.

Bazı mürşitler, pratisyen hekim gibi çok yönlüdür. Şiir yazar, nesir yazar, ilahi yazar, beste yapar vs. Bazılarıysa, bunlardan birinde karar kılıp o yönde uzmanlaşır.

Sigara tiryakileri bile böyle değil midir? Kimi hangi sigara olursa olsun alır ve içer, kimiyse belli bir markadan başka sigara içmez. Bu da o sigarada uzmanlaşma gibidir. Böyle tiryakilere diğer sigaralar zehir gibi gelir. *"Her renk ile baş gösterüben kevn ü mekânda / Âlimleri hayrette koydu, halkı gümanda"* beyti, her şey ile her şey olmayı ifade eder ve bu durum insanın değişik görünümlerini anlatır.

Bu âlemdeki ayrılmalar ve gruplaşmalar da mertebe farklarından kaynaklanır. Ancak, İnsan-ı Kâmil hepsini cami olup hepsinin aynası olduğu için, tümüne uyum sağlayabilir. Çünkü Allah'ta her şey vardır, şeytan dahil... Lakin Allah dendiği zaman kendinden başka bir mevcut olmadığını ve diğerlerinin bir varlık olarak ortaya çıkamayacağını dikkate almak gerekir. Diğerleri, mertebelerle birlikte ortaya çıkar.

Bazı mürşitler astronomi, bazıları da diğer bilimlerde ileri gitmiş, eğitimlerini daha ziyade o konularda yoğunlaştırmışlardır fakat hepsinin ortak bir noktası vardır ki o da sevgidir, aşktır. Çünkü Allah kâinatı sevgiden yaratmış ve Peygamberine "Habibim" demiştir. Onun için, sevgisiz olarak Allah'a yaklaşmak mümkün değildir. Allah, kimseyi sevgi ve muhabbetten ayırmasın!..

Mürşitlerin en büyüğüne "Mürşid-i azam" denir. Her mürşidin askerlikteki gibi bir mertebesi vardır. Her mürşit mertebesi icabı kendi üstündekinin taht-ı terbiyesinde, altındakinin ise mürebbisi durumundadır. Onun için herkes yerini bilmek zorundadır.

Allah, bazılarına Hazret-i Süleyman gibi hem dünyevi, hem uhrevi, bazılarına sadece dünyevi, bazılarına da sadece uhrevi saltanat vermiştir. Kimine de İbrahim Ethem Hazretlerinde olduğu gibi önce dünyevi, sonra uhrevi saltanat vermiştir. Ama O ne vermiş, müritler de mürşitlerini ne kadar yüksek görmüş olursa olsun, hiçbir mürşidin mertebesi asla Peygamberimizin mertebesinin üzerine çıkamaz.

Peygamberler için geçerli olan tekâmül kuralı, mürşitler için de geçerlidir. Onlar da manen, kendilerinden öncekilerden daha mütekâmildirler. Bu tekâmül surette fark edilmese bile sirette böyledir.

Bazı zâtlar mertebe-i cemde oturur. Böylelerinin yanında durmak, onlarla temas kurmak çok zordur. Çünkü insan her ân tetikte olmak zorunda kalır. Bu, tıpkı güneşin karşısında durmak gibidir ve insanı kavurur. Ben bu durumu yaşadığım için size aşağı mertebelere inerek yaklaşıyorum.

Her insanın rahat ettiği yer, onun makamıdır ve orası kurret-ül ayn'ıdır. Aslında tenezzül büyüklüktür. Çünkü yukarıda her şey ilim halinde olduğu halde aşağı inildiğinde zuhura gelmiş olur. Bu dünyaya geliniş nedeni, Allah'ın, ilmini zuhur âlemine getirmesidir. Burada önemli olan husus, tenezzül ile tezelzülü birbirine karıştırmamaktır. Tezelzül, zillet mertebesine inmek demektir. İniyorum derken bu duruma düşmemeye dikkat etmek gerekir.

Tevazu, kâinata hürmeten eğilmek; tezelzül, yani zilletse kişinin mahcubiyetinden dolayı eğilmesidir. Mütevazi kimse izzetiyetini koruduğu için karşısındakinde kendini görür ve kendine eğilir. Zilletteyse, kişinin kendini aşağıda görüp saklanabilmek için utancından eğilmesi bahis konusudur.

Mürşitler, hattâ Peygamberler içinde sadece tek müridi veya inananı olanlar vardır. Ama müridi tek de olsa, pek çok da olsa, mürşidin tek amacı vardır. O da, yerine bir veya birkaç kişi yetiştirmektir. Çünkü bize lazım olan Şahdanedir. Sayı çokluğu önemli değildir. Uygulamamızın bu yönde olduğunu da hepimiz biliyoruz.

Bir müridin de mürşitte arayacağı iki şey vardır. Bunlar-

dan biri, Hazret-i Peygamberin ilmi; diğeri de O'nun sevgi ve muhabbetidir. Mürit, ister muhabbetullahta kalır, isterse ilme yönelir. Bu yönelişi onun mürşit seçimindeki tercihini belirler. Bazı mürşitler fazla sohbet etmez, bazılarıysa bol sohbet eder. Ama sonuçta mürit hangi tip mürşidi seçerse seçsin, aynı noktaya yönelecektir çünkü mürşit tektir. Mürşit, sulben veya ilmen dönüp, dolaşıp Hazret-i Peygamberde toplanır.

Bir mürşit her şeyi anlatabilir ama hiçbir mürşit, Hazret-i Peygamberden daha üstün olamayacağına göre, onun bir kılı olabilmekten öte bir şey dilememelidir. Çünkü kılı bile olunsa, kılın ucu kendine bağlı olduğundan mesele biter. Mürşitler arasında O'nun gözü, kulağı mertebesinde olanlar da vardır. Kâinat boş değildir. Elif'ten gayın'a kadar tüm harflerle dolmuştur.

Allah, her yer nazargâh-ı ilahi olduğu için, her yerde bulunur, bulunmadığı hiçbir yer yoktur ama hiç kimse bir alamet, bir mihenk taşı olmazsa ne kendinin, ne de karşısındakinin ilminin derecesini bilemez. Bu derece üstünlükleri ta arşa kadar devam eder. Aziz Dede'nin mektubunda "Sen Osman Dede'yi gönlüne almasaydın ve O senin gönlüne girmeseydi, bizim dairemize giremezdin. Eğer, beni de gönlüne alır ve benim de gönlüme girersen, daire ve muhitin daha da genişler" deyişleri de bu anlattıklarımızı doğrular mahiyettedir.

Bu durum tıpkı okulların verdiği diplomalar gibidir. Her birinin derecesi ve itibarı bir diğerininkine göre farklıdır. Ancak işe ve çalışmaya sadakatla devam edilirse, Allah tuttuğunu bir daha bırakmaz. Tuttuğunun kafasına girer ve yıllarca onu geliştirir, küçücük bir fikri koskoca bir fikir silsilesi haline getirir. Böylece gelişen de kendisidir ki meydana çıksın. Öğretir, öğretir, öğretir... Bunu da birinden diğerine devrederek, hiç noksanı kalmayıncaya kadar devam ettirir.

İnsan kendisi için değil, kendileri için çalışmalıdır. Nitekim, Allah da bir tane olduğu halde, Kur'an'da "Biz, siz, onlar" gibi ifadeler kullanmaktadır. Bu tıpkı bizim, ışınlarına da güneş deyişimize benzer bir durumdur. Yani, oradaki de Allah'tır, buradaki de... İşte *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh*

yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahmanürrahimdir" <59-22> ayetinin anlamı budur. Çünkü kâinatta Allah'tan başka bir şey yoktur. Ötekiler, yani var gibi görünenler, O'nun esmalarıdır, perdeleridir. Bu dereceye de musahip olduktan sonra insan perdesi kalkar ve herkes kendinden olur. O zaman da kendi kendiyle kavga edip kendini dövmeyeceğine, kendine sövmeyeceğine göre, kendiyle iyi geçinecektir. Önemli olan bir tane olan insanlık âlemine varabilmektir. Şems-i Tebrizî'nin

Görünen kendi zâtıdır / Değil sanma ki gayrullah
Salâtullah, selâmullah / Aleyke yâ Resûlallah

diyerek anlatmak istediği husus budur. Dikkat edilirse burada görünene halk demiyor, hepsine Hakk diyor ve böylece zât mertebesine gelindiğinde her şeyin yok olup sadece Allah'ın kalmış olduğunu anlatıyor. Mertebe-i fenâ denen de budur.

Kendisine bekâ nasip olan kimse, biraz sertleşir. Çünkü Allah adildir ve O'ndaki bu adalet kavramı o nasipli kişide de oluşacaktır. Böyle olunca da kişide adaletsizliğe karşı tahammül azalır. Böyleleri artık şeytana Hakk demekten sakınırlar.

Ben, kendi mertebemin mürşidiyim. Daha ne üstün zâtlar vardır kim bilir?.. Allah'ın tüm ilmini öğrenmeye insan ömrü yetmeyeceğine göre, herkesin kendini kurtaracak kadarını bilip öğrenmesi yeterlidir.

Nasıl Kur'an'da ismi geçen her peygamber bir harfe tekabül ediyorsa, her mürşidin de bir mazhariyeti vardır. Bazılarında birkaç esmanın mazhariyeti birliktedir. Bazılarının yedi yerden halifeliği vardır, bazılarının bir veya iki yerden... Yani, kimi bir yerden, kimi daha fazla kaynaktan feyiz almıştır.

Bazı mürşitler yokluk âleminin zevkinde oldukları için dünyevi hiçbir bağlantıları yoktur. Öyle mürşitler vardır ki kendi mezarları bile bilinmezken, müritlerine ahadiyeti talim etmişlerdir.

Anlatım Farklılıkları

Tüm mürşitlerin anlattıkları aynı gerçeklerdir. Aradaki fark üslup farkıdır. Bu da onların aldıkları eğitime, yetişip büyüdükleri bölgelerin dil özelliklerine, yani anlatmak istedikle-

ri mânâya giydirdikleri kelime elbiselerinin farklı oluşuna bağlıdır. Eskiler, Osmanlıca kelimeleri kullanmışlardır. Yeniler, Türkçenin değişik lehçe ve şivelerini kullanıyor olabilirler. Örneğin, Tire yöresinin konuşma özelliği olan, kelimenin i ve e hallerinin ters kullanılması, benim bazı sohbet ve şiirlerimde görülebilir ama bunlar esasa yönelik hatalar olmadığı için Allah affeder. Nitekim, Bilal-ı Habeşî ezan okurken, münafıklar "Bak cahil insana" demesinler diye, onun hatalarının düzeltilmesi konusunda Peygamberimizi ikaz ettiklerinde, Peygamberimiz "Onun heyye demesi, sizin hayyâ demenizden çok daha güzeldir" diye cevap vermiştir. Tabii, bu ikazı yapanlar, bugünün meal yazarları ve müfessirleri gibi, kraldan çok kralcılar olarak nitelendirilebilir. Zira, bugünkü mealci ve müfessirler de Türkçeleştirdikleri metinlere parantez içinde eklemeler yaparak zaman zaman esas mânânın dışına çıkabilmekte ve bunda mahzur görmemektedirler. Sanki Allah unutmuş da onlar tamamlamışlar gibi...

Her mürşidin değişik bir sohbet ediş tarzı vardır. Bazıları, Kur'an'ı açıp oradaki ayetleri açıklayarak sohbet ederler. Bazılarıysa daha farklı bir yol izlerler ama her söyledikleri mutlaka Kur'an'a uygundur ve Kur'an'da vardır. Burada, biri dıştan aldığının karşılığını içten verirken, diğerinin içindekini dışarı çıkarması ama ikisinin de aynı şeyleri anlatması bahis konusudur. İçten çıkaranların dilinin Arapça olması gerekmez. Hepsi döner, dolaşır, aynı şeyleri anlatır. Burada önemli olan, o mânânın hakkını verebilmektir. Allah her mürşide kendi esma-yı hassına uygun bir tavır, bir eda, bir gösteriş ve eğitim yöntemi vermiştir. Kimi ağdalı bir dille, kimi sadece imalarla, kimi açıklamalarla, kimi de her şeyi basite indirgeyip kolay anlaşılır misallerle sohbet eder. Hiçbir mürşidin sohbeti bir diğerininkinin aynı değildir. Başkasını taklide kalkan, kendini aldatmış olur. Çünkü hiç kimse bir başkası olamaz. Bu durum müzisyenlerin taksimlerine benzer. Her müzisyenin kendine has, Allah vergisi olan bir taksim yapışı vardır. Allah, her mürşide de bir tavır ihsan etmiştir. Kimi kumanda etmeyi sever, kimi yumuşak davranmayı. Bu da onun esma-yı hassına bağlıdır.

Allah, beni, eski ile yeni arasında bir köprü olarak görevlendirmiştir. Ben eski tabirlerle yetişip o tabirlerle tahakkuk ettiğim halde şimdi benden Türkçe anlatıyor. Anlattıklarımı da zekâ kapıları açılmış olanlar anlıyor. Eskiden "Mürşide soru sorulmaz" derlerdi. Niye sorulmasın? Sorulacaktır ki öğrenilebilsin. Bu söz de yine benim köprülük görevimin bir parçasıdır.

Bu dil özelliklerine ilaveten her mürşidin, kendi esma-yı hassının gereği olarak farklı bir anlatış tarzı vardır. Kimi mizahi, kimi heybetli, kimiyse tenezzülî bir yöntem benimsemiştir.

Tasavvuf kitaplarının hepsinde "Ölmeden evvel ölünüz", "Mertebe-i fenâ'da yok olunur" gibi sözler vardır ama bunların açıklaması olmadığından, çok kimse şaşırır, hattâ bunalıma girer. Örneğin "Yok olun" dendiğinde, "Olalım ama nasıl" sorusu ortaya çıkar. İnsan; eli, ayağı, eti, kemiği varken nasıl yok olacağını anlamakta çok zorluk çeker.

Aynı şekilde "Hakk'tan başka mevcut yok" cümlesinde de durum aynıdır. Hakk'tan başka mevcut yok, Hakk da görünmez olduğuna göre bu görülenler nedir denmeyecek midir?

Onun için buraları iyi anlayıp iyi zevk etmek gerekir. "Kâinatta Hakk'tan başka bir şey yoktur" demek, "Kâinatta senden başkası yok, görünen sensin" demektir. Bu böyle anlaşıldığında, ben kâinatın ruhuyum, kâinat da benim elbisem oluyor demektir. İşte, "Kâinat bir ceset, ruhu Mevlâna" diye yazışımın nedeni budur. İnsan, kâinatın ruhudur ve gözbebeği gibidir. Allah da her tarafı o gözbebeğinden görür. İşte, buraların birleştirilmesinde çok zorluk çekilmektedir.

Ben de bu kadar açık anlatmama rağmen, zekâ kapıları açılmamış olanların bunları anlaması mümkün değildir. Nasıl kör bir insanın renkleri ayırt edip algılaması imkânsızsa, bu da öyledir.

Körler renkleri kendi zanlarına göre değerlendirip anlamaya çalışırlar. Kapıları kapalı olanlar da anlatılanları o şekilde anlamaya çalışırlar ki bu anlayışlarına mec'ul ilah dendiğini biliyoruz. Mevlâna, bu durumu körlerin fili tanımlaması hikâyesiyle anlatmıştır. O hikâyedeki tüm tanımlamalar filden gayrı değildir ama fil de değildir. İşte mec'ul ilah da böyledir.

Allah'tandır ama Allah değildir.

Bizim taatimizde noksanlık olsa bile tahakkukumuzda asla noksanlık yoktur. "Vücuda bakmak günahtır" denirken, biz nasıl eksiksiz, kusursuz olabiliriz? Onun için, her insan kusurludur ve af dilemelidir.

MÜRŞİTLERİN EĞİTİM YÖNTEMLERİ

Mürşitler müritlerini kendi mürşitlerinden aldıkları eğitime göre, bir taraftan sohbetlerle, diğer taraftan da bu sohbetlerde yapılan gezintilerdeki durakları ve istasyonları öğreterek eğitirler. Bu öğreti Kur'an'daki *"Sonra iyice yaklaşıp sarktı. Araları iki yay kadar veya daha az kaldı"* <53-8, 9> ayeti esaslarına göre yapılır. Ayetteki *"sonra iyice yaklaşıp sarkan"*, fikirler; *"iki yay"* ise uruc ve nüzul kavisleridir ki bunlar fikrî düzeyde olduğu halde, Allah bunları nüzul ile madde âlemine indirmiş ve bu âlemde kâinattan alınanlarla oluşan bir tohum halinde insanda toplamıştır. Bu tohum, insanda "sperm", bitkilerdeyse "tohum veya çekirdek" olarak ortaya çıkmıştır.

Allah, nasıl kendi vasıflarını kullarına yansıtmışsa, mürşitler de kendi varidatlarını gerek sohbetleriyle, gerekse zaman zaman kendilerine vaki olan inşirahı aksettirmek suretiyle müritlerine yansıtırlar. Bu nedenle mürşitlerin bilgilerinin şüphesiz, çelişkisiz, intizamlı ve sistemli olması gerekir. Aksi halde çelişkili yansımalar veya bilgiler müritlerde deliliğe kadar varan problemler yaratabilir. Mürşitlerin dikkat ettiği bir husus da karşısındakinin seviyesine göre hareket etmektir. Bu nedenle aslını bildikleri halde sadece erkânda ve şekilde kalmış olanların iyi alışkanlıklarına müdahale etmezler, onları mutlak surette yaptıkları işin hakikatine indirmeye çalışmazlar. Böyle hareket etmelerinin nedeni de ilkokul çocuğuna üniversite veya lise kitaplarının okutulamayacağını bilmeleridir. Bu konu ibadetler için de geçerlidir.

Mürşitler, müritlerini iki yolla irşat ederler. Bir grup âfaktan enfüse doğru gelir, bir diğer grupsa enfüsten âfaka gidip tekrar enfüse dönerler.

Mürşitler, eğitim yöntemi olarak, daima müritlerin canla-

rını vermesinden bahsederler ve müritler de mevt-i ihtiyari şeklinde bunu vereceklerini kabullenirler. Ancak çok kere canını vereceğini söyleyen müritlerin, Allah yoluna mal veya para vermekten kaçındıkları görülür. Çünkü can ve mal birbirine yapışık etle tırnak gibidir. Hattâ çok kere malın cana tercih edildiği görülür. Bu durumun düzeltilmesi için mürşitler, zaman zaman mevt-i ihtiyarinin anlamını daha iyi anlatabilmek için bir imtihan veya alıştırma yaparak, er ya da geç bölünecek olan mal ve paranın Allah yolunda harcanmasını müritlerinden isterler. Çünkü onlar bilirler ki kişinin mal ve parası zaten onun değil, her şeyin gerçek sahibi olan Allah'ındır ve kul, cehaletinden Allah'ın malını sahiplenip gerçek sahibinden esirgemektedir.

Akıl, fikir, ilim gibi her şey Allah'ındır. İnsan, ne kadar çok çalışırsa, Allah ona o kadar verir. Fazl-ı melekûtî çalışmayla kazanılır. İnsan, çalışmadan meleke sahibi olamaz. Fazl-ı melekûtinin oluşabilmesi için insanın aklını, fikrini bir noktaya tevcih edip orada tutması lazımdır. Bu hususta müritler rahattır çünkü düşüncelerini efendilerine yöneltirler ve devamlı onunla alışverişte olurlar. Ya mürşitler?..

Onlar da düşüncelerini dağıtıp tüm müritleriyle ilişkide olmak durumundadırlar. Her ân onları ayrı ayrı düşünmek, hepsiyle ayrı ayrı meşgul olmak zorundadırlar. Kontrolü kaçırıverirlerse müritler perişan olur ve akli bozukluklara hattâ intihara kadar sürüklenirler. Onun için ben her ân sizinle meşgul olup her konudaki müşküllerinizi çözüyor ve size sıkıntı çektirmemeye çalışıyorum. Ben çok sıkıntı çektiğim için, aynı sıkıntıları size de çektirmek istemiyorum. Onun için, eskiden yaptıkları gibi "Efendiden başka bir şey düşünmeyin" demeyip efendinin her yerde olduğunu, O'ndan başka mevcut olmadığını anlatarak eğitiyorum.

Eski mürşitler, "Mücevher ne kadar kıymetli olursa, onun muhafaza edildiği kap da o kadar değerli olmalıdır" düşüncesiyle kişileri ilk anda etkileyecek şekilde saltanatlı görünmeye özen gösterirlerdi. Bugün böyle düşünülmüyor.

BİZİM EĞİTİM YÖNTEMİMİZ

Her dini camianın bir korkutucu ögesi veya camiaya dahil olanların bir beklentisi vardır. Kimi Allah'tan, kimi cehennemden, kimi günah işlemekten, kimi saygı gösterisinde eksiklik bulunmasından korkar. Beklentileriyse cennet, makam, maddi kazanç vs. olabilir.

Bizim camiamızda bunların hepsinin yerini sevgi almıştır. Ben kimseyi korkutmadım, tehdit etmedim, daima *"Yapan, çatan Hakk / Kulun fiili muallak"* ve *"Onlar için korku yoktur ve mahzun da olmazlar"* <2-112> telkininde bulundum. Böyle yaptığıma da memnunum çünkü bugüne kadar kimseden sevgi dışında bir şey görmedim, kimse saygıda kusur etmedi, kimse beni kullanmaya kalkmadı.

Allah bana farklı bir görev vermiş. Mürşitlerin görevi hatm-i meratib ettirmek olduğu halde ben o görevi yerine getirdikten sonra, devamlı sohbetlerle sizde o mertebelerin yer etmesini de sağlıyorum. Böyle yapınca hem zevk alıyor, hem de ağrı ve sızılarımın verdiği sıkıntıları unutuyorum.

Bizim eğitim yöntemimiz, en kestirme yol olan kelime-i tevhid, yani *"Allah'tan başka ilah yoktur"*dur. Amacımız, insanları bunun içinde yaşatmaktır. Kelime-i tevhidin *"Muhammed Allah'ın resulûdür"* bölümü olmasaydı, ne Allah'ı, ne de kendini bilmek mümkün olmazdı. Çünkü bunları öğreten O'dur. Bu nedenle en kutsal varlık mürşittir. "Mürşit öyle bir cüzdür ki küllü yansıtır" denen nokta budur. Bu sebeple, bilinçli müritler, mürşitleri için "Allah'ım, Peygamberim, her şeyim O'dur" diyerek, o olmasaydı kendilerinin bir şey bilemeyeceğini kabul ve ikrar ederler.

Sohbet ve tefekkür ya Hakk'tan halka veya halktan Hakk'adır. Ben Hakk'tan halka olanı tercih ederim. Çünkü halktan Hakk'a doğru tefekkür zordur. Ancak iş eğitime gelince, bunun tersi daha kolay olduğu için o yolu benimsiyorum. Kişi, halkıyet vasıflarını ifna ede ede, kendinde halkıyetten eser bırakmadığı anda Hakk tecelli eder. Buna cem mertebesi dendiğini biliyorsunuz. Bu andan itibaren o kimseye halk veya Hakk demek arasında bir fark kalmaz.

Bundan sonra yine halkıyete inilir ama halkiyetten eser kalmamış olarak... Buraya da "Hazret-ül cem mertebesi" denir. Bu anda kişide halkıyetten eser kalmamış olduğu için, halkıyet görüntüsünün içindeki ruh ölümsüzdür. İşte bu durumda Hakk, ruh olarak tesniye edilmiş olmaktadır. İnsan, düşüncelerinde bu ruha bir elbise giydirir ve ruh iç âlemde halkıyet vasfı kazanır. Tıpkı rüyadaki görüntüler gibi...

Halkıyetini idrak etmeyenler, Hakk'ı görse bile onu halk zanneder. Hakk'tan halka inişte ise tüm mertebeler bilindiği için her şey yerli yerine oturur. Bu iniş, cem'den sonraki iniş, sohbet de o iniştekilere ait sohbet olur.

Bizim anlayışımıza göre mürşidin vazifesi bildirmektir. Gerisine karışmayız. Öğrenenin, iç âleme dalması gerektiğini düşünürüz.

Tüm kitaplar dış âlemi öğretir. Hiçbir kitap insana iç âlemi göstermez. İç âlem, Allah'la kul arasındadır. Kişi, mertebeleri kendine zevk ederse, iç âlemin ve kitaplarda anlatılanların ne olduğunu yaşayarak anlayacaktır. Mürşit, müritlerinin ellerinden tutar ve onları götüreceği yere kadar götürür. Oradan sonrasına karışmaz.

Bu durum A'mak-ı Hayal'de de aynen anlatılmış, orada da mürşit, elinden tuttuğu müridini zirve-i hîçî'ye kadar götürüp gerekli tembihatta bulunduktan sonra orada bırakmıştır. Kendisi müridiyle birlikte girmemiştir. Çünkü oradan sonrası kişinin kendi içi, kendi saltanatıdır. Bu, sonraki uygulamayı mürit bizzat yapacak demektir. Bu noktadan sonra salik, her tarafta Hakk'ın mevcut olduğunu bilerek, her işini Allah'la yapacak, haksız hiçbir iş yapmayacaktır. İşin en zor yanı da, kişinin, yalnız kaldığı zaman terbiyesini muhafaza edebilmesidir.

İnsan, boyalı bir şeyin rengini değiştirirken bile, o boyalı zemine önce yeni renge uygun bir astar vurur, ondan sonra istediği renkteki boyayı sürüp rengi değiştirir. Bu iş, doğrudan istenen renkte boyayı sürmekle de yapılabilir ama zor olur.

Bu, mânâda da böyledir. Lâ'yı anlatmak için yıkıp yapmak veya tuğlaları teker teker değiştirmek iki ayrı yöntemdir.

"Lâ" diyerek binayı birden yıkmak mümkündür ama buna

herkes tahammül edemez. İnsan, büyük bir sarsıntı geçirir ve sağlık problemleriyle karşılaşır. Ben "Önce sağlığınıza dikkat edin" diyerek, binayı ayakta tutuyor ve onun görüntüsünü; hiçbir şeyi fazla kırıp dökmeden değiştiriyorum. Bu arada olan ufak tefek sarsıntılar için de "Sıkıntıya düşen mürşidine daha sıkı sarılsın" diyorum.

Allah'ı bilen mürşit elif, lâm, mim olmuştur ve bu yüzden o şüphesiz kitaptır. Mürşitlerin müritlerini bazı mertebelerde fazla tutup bazı mertebeleri süratle geçirmelerinin önemli nedenleri vardır.

Eskiden tekkelerde halvethaneler olur ve her mürit kendi mertebesindekilerle düşüp kalkardı. Mürşitler de, müritlerinin mertebelerine uygun sohbetler yaparlardı. Şimdi hatm-i meratib etmiş olanlarla, yeni el tutanlar aynı sohbetleri dinledikleri için, sizi ef'al ve sıfat mertebelerinden hızla geçirip zâtta uzun tutuyorum çünkü zât ölüm mertebesidir ve ölünün bir şey duyması mümkün değildir.

Cem mertebesinde çok kısa süre durulur. Bunun nedeni de oranın Hakk mertebesi, yani her şeyin kendinde toplandığı mertebe oluşudur. Cem'den hemen hazret-ül cem'e indirerek sizin tekrar kalabalığa karışmanız sağlanır.

"Mürşidin bir binayı yıkıp yeniden yapması" diye nitelendirilen husus; müride, anasından babasından yanlış öğrendiği şeyleri ve kazandığı hatalı davranışları öğretip onlardan kurtulmasını ve yerine doğrularını koymasını sağlamaktır. Buna "Yıkılıp yeniden yapılma" denir. Kötü düşüncelerin yerini iyilerinin alması halinde, kişi, hem kul, hem de Allah tarafından kabul görmeye başlar.

Eski devirlerde okuyan azdı. Ben okula gittiğim zaman Tire'de üç ilkokul vardı. Sınıfta kalan öğrenci sayısı çok fazlaydı. Ben altıncı sınıfa geçtiğimde, o okulda sınıfa gelebilen iki kişiydik. Bu arada okulun biri de yanınca, onun öğrencileri de diğer okullara dağıtıldı. Buna rağmen üç okulun altıncı sınıfa geçebilen öğrenci sayısı sekiz olduğu için bu sekiz kişiyi bir sınıfta topladılar.

Ama günümüzde çok şükür, öğretim ve eğitim yaygınlaştı-

ğı için böyle durumlarla karşılaşılmamaktadır. Tabii bu, tasavvufi eğitimde de bazı değişiklikleri gerektirmektedir.

Hatm-i meratib edenler ilmen eğitilip tahakkuk kendilerine bırakılır. Çünkü tahakkuk Allah'la kul arasında olan bir keyfiyettir. Mürşit himmet ve gayret eder. Mürşidin gayreti, sohbetle olur. Sohbet, insanın kafasındaki düğümlerin çözülmesini sağlar.

Düğüm nedir? Zâhir ulemasının "Mezarda münkir, nekir melekleri gelecek, sordukları soruların cevabını bilmeyenlerin kafalarına topuzla vuracak" diyerek anlattığı, cevabı bulunmamış, kişinin kendisinin çözemediği soru ve sorunlardır. İşte, sohbetlerde çözülen düğümler bunlardır.

Bence insan, makamını bilmeli ama gereğinde de bazı şeyleri yapıp bazı sıkıntılara katlanabilmeli, böyle durumlara hazırlıklı olmalıdır. Eski devirlerde padişahların bile zaman zaman kılık değiştirip halk arasına karışmalarının nedeni budur.

Hizmet etmek asla ayıp değildir. İnsan, hizmet etmedikçe, hizmet edenlere kavuşmaz. "Dede himmet" dendiğinde, "Oğlum hizmet" cevabının alınmasının sebebi budur çünkü hizmetsiz himmet olmaz.

Mürşit, madde, mânâ, zâhir, batın, sıva, masiva gibi ayrımları ortadan kaldırmalıdır. Bunlar hep müptediler (başlangıçta olanlar) içindir. Müntehiler (sona yaklaşmış olanlar) gerçek varlığa ulaşıp O'ndan başka bir şey olmadığını öğrendiklerinde, zaten bu ayırımlardan vazgeçeceklerdir. Çünkü artık mânânın da, maddenin de; içinin de, dışının da; zâtının da, sıfâtının da kendisi olduğunu öğrenmiş olacaklardır.

Ancak, bu duruma gelinceye kadar bu ayrımlardan kurtulmak imkânsızdır. Aksi halde müptediler sona ulaşamazlar. Bir insanın zirveye ulaşabilmesi için mürşitlerin, zekâlarını en aşağı seviyeye kadar indirip yavaş yavaş müritleriyle birlikte tekrar tırmanmaları gerekir. Çünkü *"Sonra onu aşağının aşağısına atan"* <95-5> Allah'tır ve tırmanmaya oradan başlanacaktır.

Zaten mürşidin yaptığı sohbetten amaç da salikleri ilm-el

yakîne getirip orada bırakmak değil, ayn-el yakîne geçirip öğrendiklerini yaşamalarını sağlamaktır. Eğer salik bunu beceremezse, sohbetler bir masal olmaktan ileri gitmez ve hiçbir işe yaramamış olur.

"Zahmetsiz pişen aşın değeri olmaz" derler. Bu nedenle eski mürşitler müritlerini çok zorlarlardı. Yunus'a, Allah'ı öğretmek için kırk sene tekkeye odun taşıttıkları bilinmektedir.

Allah, nasıl her şeyini güneş misali kâinata yayıp herkesin istidadı kadarını almasını sağlamışsa, mürşit de herkese aynı şeyleri söyler. Herkes, o sözlerden istidadı oranında faydalanır.

Anlatılanlar O'nun ilmidir. Alıverse, tek kelime bile söylenemez. O halde, O, ruh-u izafisinden kendi ilmini izhar ediyor, yani güneş ışınları mürşitten çıkıyor demektir.

Sizlerle bu kadar alt mertebelerden konuşmamın nedeni, Kendi'ni kendinizde buldurmaktır. Böyle bir gayem olmasaydı, çok üst mertebelerden de konuşabilirdim. Öyle yapsaydım ne olurdu? Her biriniz birer ilah-ı mec'ul yaratırdınız.

Alt mertebelerden konuşmakla, size Allah'ın yaptığı kâinatı ve onun özeti olan insanı anlatıyor ve sizden de kendinizdekini, eseriyle meydana çıkartmanızı bekliyorum.

MÜRŞİTLER MÜRİTLERİNİ NASIL EĞİTİR?

İnsanlar ister maddi, isterse manevi âlemde olsun, daima daha üst mertebelerde olmak isterler. Üst mertebelerde olup görevlendirilenler de, alt mertebelere inip o mertebelerdekileri yetiştirmeye ve yükseltmeye çalışırlar. Bunun en mükemmel örneği Hazret-i Peygamberdir.

Hazret-i Peygamberin makamı dünya âlemi miydi? Tabii, hayır!.. Ama buraya teşrif edip bu en alt mertebedeki insanları layık oldukları yere yüceltmeye çalışmıştır.

Bu durum aynen öğretmenlerin, öğrencilerine bir şey öğretebilmek için onların seviyesine inmelerine benzer. Öğrenciler yetiştikçe, seviyeyi biraz daha yükseltirler ve sonunda onları da kendi seviyelerine getirirler. Mürşitler de böyledir.

Bir ana, baba nasıl iyi bir insan olarak yetiştirmek istediği

çocuğunu helal sütle beslemek zorundaysa, mürşit de iyi bir insan olmasını istediği müridini güzel sohbetlerle beslemek zorundadır. Mürşidin sorumluluğu ve mürşitliğin zorluğu da buradadır. Çünkü çirkin ve tutarsız sohbetler müridi berbat eder. O zaman sapıtanlar, yoldan çıkanlar, aklını oynatanlar olabilir ki bunların örneklerini zaman zaman görüyor, gazete ve kitaplarda okuyoruz. İşte A'mak-ı Hayal'deki Aynalı Baba'nın ve Raci'nin durumu... Raci'nin Manisa tımarhanesine düşmesinin nedeni, mürşidinin onu aşağıdan yukarıya çekmesi gerekirken, telkinlerini yukarı mertebelerden yapmış olmasıdır. Mürşidin müridini eğitebilmesi için en aşağı mertebeye kadar inip birlikte yükselmesi lazımdır. Böyle yaptığı ve müridi yavaş yavaş kötü huylarından arındırarak yahut ona safrasını attırarak, zât mertebesine kadar çıkardığı, ondan sonra "Senin bir şeyin yok. Hepsi Hakk'ın" dediği takdirde, problem çıkmaz.

Mürşidin amacı talebelerini bırakıp kendini yükseltmek değildir. Nasıl bir ilkokul öğretmeni pek çok şey bildiği halde, öğrencileriyle birlikte tekrar alfabeden başlayıp yavaş yavaş ilerliyorsa, mürşitlerin durumu da böyledir. Bu yükselişte hedefe ulaşmak için yetmiş bin perdeden, yani yetmiş bin huydan bahsedilmektedir.

Mürşide, o mertebeyi Allah vermiştir. O da müridinin kendi seviyesine çıkışına baştan başlayarak yardımcı olacak ve onu kötülüklerden soya soya üzerinde en ufak bir toz bile bulunmayan, parlak bir ayna haline getirecektir ki o aynaya Allah in'ikâsatını (yansımasını) gösteriversin...

Hazret-i Peygamber, nasıl kendine bağlanmayanlara karşı *"Sizin dininiz size, benim dinim bana"* <109-6> ayetine göre hareket etmişse, mürşitler de öyle yapar. Kendilerine bağlananlara hükmeder, gerisine karışmazlar.

Burada insanın aklına "Mürşide bağlanmayanlar ne yapar" sorusu takılacaktır. Ne yapacaklar, onlar da Allah'ın emirlerine uygun olarak hayat sürerler ama bilinçsizcesine... Çünkü Allah'ın emri her canlıya, yani kâfire de, cahile de, Mecusiye de, ateiste de etkilidir. Bu sebeple O'nun emriyle gidenlere karışılmaz.

Askerlikte bile yüksek rütbeli komutanlar, kendilerinden çok alt seviyede olanlarla pek fazla ilgilenmezler ama bir veya iki rütbe astlarına, gereğinde çok sert davranabilirler. Örneğin bir general, bir erin yaptığı bir hataya pek fazla önem vermez, hattâ müdahale bile etmeyebilir. Ama aynı hatayı bir albayın yaptığını görürse, o albayı çok kötü haşlayıp yerin dibine batıracağından kimsenin şüphesi olmamalıdır. Bu genel bir kural olduğu için "Cehennemin kapısını âlimler açacaktır" denmiştir.

Mürşitler müritlerine ayetin *"Araları iki yay kadar veya daha az aldı, sonra iyice yaklaşıp sarktı"* <53-8, 9> bölümünü telkin ederler ama *"ev ednâ"*sını göstermezler. Çünkü orası ahadiyet makamıdır.

Kitaplarda "Ahadiyet yetim makamıdır ve Hazret-i Peygambere mahsustur. Orayı mürşitler telkin edemezler, ancak Hazret-i Muhammed'in ruhaniyeti verebilir" diye yazar.

Allah'ın işine pek fazla karışılmaz. O öyle bir Allah'tır ki ne zaman ne yapacağı hiç belli olmaz. Şeyh Sanem vakasını evvelce anlatmıştık. Allah, bir papazın kızını Müslüman yapmak için önce şeyhi Hıristiyan etmiş, sonra müritlerinin duasıyla tekrar Müslüman etmiş ve sonunda karısının da Müslüman olmasını sağlamıştır. Bu duruma göre, Abdülkadir Geylâni Hazretlerinin onu zemmetmediği, bilakis ona muştuluk verdiği ortaya çıkmaktadır. Buralarda içten içe çok işler olduğu için, fazla karıştırmaya gelmez. Onun için en iyisi "efendi bilir" şeklindeki çoban itikadıdır.

Mürşitler, müritlerinin ölü olan ruhlarını diriltirler. Bu durumu herkes kendinde müşahede edebilir. O halde mürşitlerin yaptığı şey, müritlerini dirilterek *"Ona kendi ruhundan üfledi"*yi <38-72> ispatlamaktır. Bu, aynen Allah'ın kullarına üflediği ruhla onlara hayat vermesine benzeyen bir durumdur. "En kötü kimsede bile mutlaka iyi bir nokta vardır" denen yer de burasıdır.

Zâhir uleması "Kıyamet kopacağı zaman, güneş mağripten doğacaktır" derler. Sizin söyleyip yazdıklarınızdaki mânâlar, güneşin sizden de doğmaya başladığını ve kıyametinizin yak-

laştığını göstermektedir.

Ehl-i tevhidden tahakkuk edenler, hattâ etmeyenler bile bu rumuzların anlamını bilir. Ehl-i şeriat ise bu rumuzları yazıldığı veya söylendiği şekliyle ezberleyip inandıkları için bir zaman gelecek ve güneş mağripten doğacak diye beklerler. Rumuzun sırrına erip anlamını kavrayamadıkları için de hep korku içinde yaşarlar.

Osman Dede'ye Tire'de bir şey yapamayışlarında da belki bu korkunun rolü vardı. Çünkü benim durumumu görüp ondan korkmuş ve "Bunu bu hale getiren bizi de getirebilir" diye düşünmüşlerdi.

Allah'ın veli kullarıysa (ki bunun anlamı bitişmiş, yapışmış kullar demektir) bu korkudan kurtulmuşlardır. Çünkü Kur'an'da *"Bilin ki, Allah'ın velileri için asla korku yoktur ve onlar mahzun da olmazlar"* <10-62> denmektedir.

Veli kullar korkmaz mı? Korkar ama onların korkusu havf değil, haşyettir. Müritlerin mürşitlerinden korkusu da böyledir. Çünkü efendi, Allah'tır. Tabii bu *"De ki o Allah birdir"*deki efendidir. O efendi kâinata yayılıp her zerreyi muhit olmuştur. Onun için de istediklerine ve sevdiklerine kendini bildirip onları Peygamber veya mürşit yapmıştır.

Mürşitler, Allah'ın hangi esmasıyla tezahür ettiyse, ona göre bir bildiriş tarzı benimsemişlerdir. Her mürşit aynı şeyi, yani bir Allah ile bir insan arasındaki keyfiyeti bildirir. Bu bildirişte de müride anlatılan şey, Hakk'tan ayrı bir varlık olmadığı, Hakk'tan ayrı zannedilenlerin kişinin kendi evhamından ibaret olduğudur. Bu mevhum inanışı artırabilmek ve müridi o evhamdan kurtarabilmek için de zât'a kadar olan mertebeleri talim ettirirler.

Mürşitlik, saatçiliğe benzer. Müridin süratini iyi ayarlamak gerekir ki doğru gitsin. Aksi halde her şey birbirine karışır. Bu karışıklığı önlemek için müridin kemalâtıyla, mertebelerinin birbirine paralel gitmesi lazımdır. Peygamberimiz, dünyaya peygamber olarak geldikleri halde peygamberliğin kendilerine kırk yaşında verilmiş olmasının nedeni budur.

Mürşitler bazen, bazı söz ve davranışlarıyla müritlerini

birbirleriyle rekabete teşvik ederler. Amaç onların daha iyi yetişmelerini sağlamaktır. Lakin rekabetin kıskançlık haline gelmesini de istemezler. Müritlerden bu durumu idrak edip kıskançlıklarını yenebilenler yetişmiş olanlardır. Böyleleri bilirler ki mürşit bir kişiyi methettiğinde, tevhidde ayrılık, gayrılık olmadığı için kendini methetmektedir. Onun için birinin methedilmesi halinde kıskançlık duyan, kendinin tam olarak yetişmemiş olduğunu anlamalıdır.

Yetişmiş olanlar tevhide ermiş olacakları için birine yapılan methiyenin hepsine raci olduğunu yahut kendinin methedilende olduğunu ya da değişik bir isim altında kendinin methedildiğini anlayabilmelidir. Ayrıca müritlerden birinden yansıyan parıltının, aslında imamdan yansımakta olduğunu da idrak etmelidirler. Çünkü in'ikâsat efendiden olur. Her ne kadar efendi cemaatinin imamı ise de müritler, sonuçta her koyunun kendi bacağından asılacağını unutmamalıdırlar.

Gerçek mürşitler daima müritlerinin kapasitesine göre ders verir ve onları kontrolleri altında tutarlar.

İlahi aşk ve bu aşkla kişisel gelişimin dengeli olmasını ayarlayan mürşittir. Kendisine bağlanan, ipinin ucunu mürşidine vermiştir. Bundan sonra mürşit eline verilmiş iple kimini uçurur, kimini frenler.

Müritler, mürşidin elinde birer uçurtma gibidir. Eğer başını alıp gidecek olursa kendini kaybeder. Halbuki amaç, kendini kaybedip zevk âlemine dalmak değil, kendini bulmaktır. Bunu da mürşit, ipi gevşetip germek, hattâ gerekirse çekmek suretiyle ayarlar. Bu ayarlama işi sohbetle yapılır. Mürşitliğin zor tarafı da budur. Sohbetin derinleşmesi uçurur, yüzeyselleşmesiyse aşağı çeker. Verilen derslerin de gayesi budur.

Mürşitlerin bir görevi de müritlerini aşk ateşiyle fokur fokur kaynatmaktır. Celle Celâleh bir müride düşülürse, adamı öyle bir kaynatır ki...

Bu benim başıma geldiği için iyi biliyorum. Sizi yavaş yavaş derinleştirip alıştıra alıştıra eğitiyorum. Siz, önce bir sevgi denizi içinde oynaşıp duruyordunuz. Şimdi mertebeleri görebilmeniz için sohbetleri yavaş yavaş derinleştiriyorum.

Sizin "Ben zâttayım", "Ben cem'deyim", "Ben cem-ül cem' deyim" demeniz sadece laftır. Bu mertebelerin içinde yaşamadan, insan bir yere gelemez.

Yoldan çıkanlar ikaz edilir, hattâ anne ve babalarından dayak bile yerler. Salikler de bu kurala tabidirler. Bu durumu Nasreddin Hoca "Fincancı katırlarını ürkütme" hikâyesiyle mizahi olarak anlatmıştır. Dayağı, katırları ürküten yer çünkü mezarından baş kaldırmıştır. Aynı durum "Ben oldum" diye havalara girenlerin başına da gelir.

Bu, sonu gelmeyen bir kervandır. Herkes şangır şungur geçerek, görevini yapacaktır. Bu yolda ölen, kurtulur. Nasreddin Hoca, mezara giderken, karısı katmer hazırlayıp yanına koymuş. Hoca'nın, katırlar geçerken münkir, nekir melekleri geliyor zannıyla birden doğruluvermesiyle, katırlar ürkmüş ve sırtlarındaki züccaciye eşyası olan yük kırılmış, Hoca da katırcılardan dayağı yemiştir. Gelenler sual melekleri dahi olsaydı, (ki öyleydiler) Hoca, başını birden kaldıracağına onları ürkütmeden, yavaş yavaş doğrulup kalksaydı, o dayağı yemezdi.

Onun için biz, dayak yememek için yavaş yavaş doğruluyoruz. Allah'ın işine hiç karışmayız. Çünkü fincancı katırları da dahil, hepsi lazımdır. Onlar olmasa fincanları kim taşıyacaktır?

Mürşitler, her şeyi tevhide vurup zevk ederler. Böyle olunca da kapıları açılır ve bir şeyler yazmaya başlarlar. Çok kere onların yazdıklarını başkaları masal diye okur. Örneğin, Mesnevi, Nasreddin Hoca hikâyeleri böyledir. Kimi okur "Masal anlatmış" der, kimi okur gülüp geçer... Ama işin iç yüzünü bilenler, onların ne demek istediğini anlar.

Her mürşidin, kendi has esmasıyla bağlantılı bir anlatım tarzı vardır. Tevhidi, kimi mürşit celal yoluyla, kimi hükema yoluyla, kimi cemal yoluyla yavaş yavaş anlatır.

Nasıl bir anne, çocuğunun dişi çıktığında onu sütten keserse, mürşitler de müritleri uyanınca sohbeti kesip onların kendi çalışmalarıyla gıdalarını bulmasını isterler. Çünkü sohbet bir bebeği sütle beslemek gibidir.

Mürşitler, müritlerini bizzat besleyerek büyüttükleri gibi,

öğrettiklerinin onlarda yer etmesi dolayısıyla, onları hamletmektedirler (yüklenmektedirler). Sonunda, müritler de kendi kaynaklarından beslenir hale gelirler.

Tahakkuk olduğu, karşıdakine anlatmakla belli olur. Anlatılanlar, dinleyeni tatmin ediyorsa, anlatanda, anlattıkları tahakkuk etmiş demektir. Bazı manevi mefhum ve kavramlar ancak zevk edilebilir. Bunları anlatmak zordur. Bunlardan bir kısmı maddi örneklerle anlatılabilir. Onun için ben maddi örnekleme yöntemini sık kullanırım. Maddi örnek verme imkânı olmayan kavramlara girmekten kaçınılış nedeni de budur. Elle tutulup gözle görülemeyen, fotoğrafı çekilemeyen, hissedilmesi mümkün olmayan mefhumların bir kısmı, maddi örnek verilebiliyorsa anlatılabilir, dinleyenler de anlar. Aksi halde, anlatılmaya çalışılsa bile kimse anlayamaz. Zaten anlatma dediğimiz şey, görünmeyeni görünür hale getirmek değil midir?

Bir şiirimde *"Aslım sensin yine sana gelmişim"* derken ente'ye, ente olarak gördüğüm efendime hitap ediyordum. Eğer efendimi her mertebeyi cami olarak görmeseydim bu hitabı yöneltmezdim. Bu konuda söylenmesi gerekeni yahut kullanılması gereken tabiri ancak içimden söyleyebilirim çünkü aleniyete dökersem, bu sözü söylediğim mertebeyi idrak edemeyenlerce suçlanır, itham edilirim.

İnsan, çok yüksek mertebelerdeyken, o mertebeden konuşamaz. Çünkü orada muhatap yoktur. Konuşursa şirk olur. Ama aşağı mertebelerde konuşmak serbesttir, zira ağacın dalları ağaca şirk oluşturmaz. Buraları çok iyi düşünüp zevk etmek lazımdır. Tabii, aşağı mertebelerdeki konuşmalar da ancak muhatabın içinden işleyen olursa işe yarar, aksi halde hiçbir fayda sağlamaz.

Mürşitler müritlerini güldürür, ağlatır, cennete sokar, oradan çıkarıp cehenneme atar ve onları tıpkı gassalın ölüye yaptığı gibi, istediği şekilde evire çevire dilediği hale getirir. Mürşide bu görevin verilmesi, zincirleme olarak da Hazret-i Peygamber'e ve O'ndan da Hakk'a kadar uzanır. İşte "El ele, el Hakk'a" ifadesinin anlamı budur.

Mürşitler, bazen, müritlerindeki benliği kırmak için sert

ve kaba davranıp onları aşağılıyormuş görünebilirler ama böyle hareket etmelerinin amacı, müritlerini iyi yetiştirmek ve iki cümle öğrendiklerinde "Ben biliyorum" havasına girmelerini engellemektir.

İnsan, kendini ve kendi değerini bilirse, etrafındakileri nüfuzu altına alabilir. Bu nüfuz, birlikte olduğu kişileri terbiye bile edebilir. Böyle zâtlara "işrakiyûn" denir. Burada bahsedilen, maddi bir nüfuz değil, tamamen manevi bir nüfuzdur. Böyle nüfuz sahibi olanlar, kendilerini ucuza satmazlar.

Bir mürşit, kendine bağlananların meziyetlerini onların davranışlarından bilir ve ağzıyla söylemese dahi, kendi davranışını onlara göre ayarlar. Müritler, esma bahislerinde mürşitlerini paylaşamazlar, kıskanırlar. Bu durumda mürşit, "Ben hiçbirinizin değil, hepinizinim" mesajını verir. Bu mesaj verilmezse felaket olur, müritlerin birbirlerini kıskanmaları toplumun ahengini bozar.

Mürşidin irşadı çocuklar için değil, rüştünü ispat etmiş olanlar içindir. Kişi maddeten rüştünü ispat etmiş olmalıdır ki manen de sinn-i rüşte erebilsin.

Mürşitlerin zaman zaman acı söylemesi müritlerinin yararınadır ve müritteki bir tabuyu yıkmaya yöneliktir. Bir imam ile bir ayyaşın birlikte karar verip bir mürşide gitmeleri hikâyesi bunun güzel bir örneğini teşkil eder.

FEYİZ NEDİR?

Feyiz, manen ilim, maddeten ise su akımı demektir. Feyiz suyunun fazla olmasına "feyezan" denir.

Feyzin, feyz-i akdes (Allah'tan kula veya Zât'tan gelen) ve feyz-i mukaddes (kuldan kula veya sıfattan gelen) diye iki türü olduğundan evvelce bahsetmiş ve peygamberlere gelenine vahiy, mürşitlere gelenine de ilham adı verildiğini anlatmıştık. Gerek feyz-i akdes, gerekse feyz-i mukaddes kutsallık kökünden, yani kuds'ten gelir ve Allah'ın Kuddüs esmasının iktizasıdır.

Feyiz akımının oluşabilmesi için gerekli şartlardan evvelce bahsetmiştik. Hıristiyanların çocuklarını kutsarken üzerine

su serpmeleri, bu feyiz akımını sembolize eder. Ama tabii akım böyle su serpmekle gerçekleşmeyecektir. Çünkü manevi şeyler su serpmekle gerçekleşmez.

Feyiz, insanın düğümlerinin çözülmesi sonucu düşünce âleminin genişlemesi ve şüphelerinin giderilmesidir. Bunu yapan, maide adı verilen manevi gıdanın kelama dökülmüş şekli olan sohbetlerdir. Bu kitap da sohbetlerin yazıya dökülmesinden meydana gelmiştir.

Feyiz taşkınlıktır ama bu taşkınlık seylap gibi önüne çıkanı kapıp götüren bir taşkınlık değil, faydalı bir taşkınlıktır. Bu sebeple dünya hayatı seylap, ahiret hayatıysa feyiz ya da feyzan diye vasıflandırılır.

Feyiz dediğimiz şey, görünmeyen bir lazer ışını gibidir. Bu lazer herkeste vardır ama onun kendisinde olduğunu ve sıbgatallah'tan geldiğini bilen mürşittir.

Feyiz, ilahi zevk demektir. Bu zevk olmazsa, o zaman ilahi sıkıntı başlar. İlahi zevke "cemal", ilahi sıkıntıyaysa "celal" adı verilir. Celalî ve cemalî tecelliye "Neden, niçin" denmez çünkü denirse, şirk olur. Celale karşı yapılacak şey "Bu da geçer yahu" deyip oturmaktır.

Füyuzat, mânâdır. Bu mânâ, insan olan mürşidin ağzından kelimeler halinde çıkan ve müridin kalp tarlasına ekilen bir tohumdur. Tarla mümbitse, tohum gelişecektir.

İnsanın ağzından çıkan kelimeler mânâ ile doluysa, olgun bir tohum gibidir ve ekilince mahsul verir. Ama kelimenin içi boş olursa, o zaman tarla ne kadar mümbit olursa olsun, boş tohumdan mahsul vermesi beklenemez.

İnsanın "Allahü ekber" deyip yüzünü döndüğü dağda su çok, arkası dönük olan taraftaki dağda ise su yoktur. Çünkü ikbal güneşi nerede ise, füyuzat oradadır.

Bunları ben kendimden biliyorum. Mânâ yönünden esas olan benim, kâinat benim makesimdir (yansıma). Onun için, bir şey bende nasıl oluyorsa, kâinatta da öyle olacaktır. Madde yönünden ise ben kâinata makesim. Tasavvufta insan-ı kebir, insan-ı sagir tabirlerinin kullanılmasının nedeni budur. Madde yönünden kâinat insan-ı kebir, insan ise insan-ı sagirdir,

mânâ yönündense tersidir. "İnsanın gönlü o kadar muazzamdır ki kâinat o gönülde bir hardal tanesi gibi kalır" denmesinin nedeni budur.

Bir su, nasıl düşük meyilli olan yöne akarsa, füyuzat da, aynen su gibidir ve daima aşağı doğru akar. Kim rükûya veya secdeye varıp ululuk karşısında tevazuya bürünür, mahviyet gösterirse, o, bu akımdan o kadar fazla istifade eder. Zaten, el tutmak dediğimiz şey de büyük olana karşı, kendi seviye düşüklüğünü kabullenmek demektir. Tutulan el Hakk'ın eli olduğundan, O'nun karşısında küçük olmak tabiidir ve kimse bu tabii durum karşısında küçüklük kompleksine kapılmamalıdır.

Mevlâna "Hiçbir hançer kendi kendine keskin hale gelmemiştir" demekle, mürşidin gerekliliğini anlatmıştır. Bunun istisnaları da vardır ve bunlar doldurulup ya da bilenip gelmiş olanlardır. Üveysi diye bilinen böyle kimseler gelişlerinden keskindirler. Fakat istisna teşkil ederler.

Bizim bu âlemde bilenme mecburiyetimiz, bu âleme gelinceye kadar çok âlemler dolaşmış ve aslımızı unutmuş olmamızdan kaynaklanmaktadır. Allah'ın bize bildirici göndermesi de unutkanlığımızın veya bu âlemdeki bilinçsizliğimizin suçunu O'na atmamamız içindir. Çünkü göndermemiş olsa, biz "Bizi bu âlemlere sen gönderdin" diyerek onu itham edecektik. Bu ithamımıza yol açmamak için bildiriciler göndermiş ve muhtemel ithamımıza "Ben bildirici gönderdim, sen ona uyup inansaydın bu hale düşmezdin" diyerek peşinen cevap vermiştir.

Beyt-i Mukaddes, efendinin yüzüdür. O gitti. Gitmeden önce feyzi ondan alırken, şimdi yüzünü mescid-ül harama çeviren, O'nu içine, yani kalbine almış olur. O'nu kalbine alan da daima O'nunla yaşar. Bu durum aynı zamanda *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> ayetinin uygulamalı izahıdır ve efendinin bir suretten ibaret olmadığını gösterir.

Yunus'un sarı çiçekle konuşması, feyz-i akdes değil, onun dışa yansımasının sonucudur. Ama bunu feyz-i mukaddesle karıştırmamak lazımdır. Bir şiirimde *"Okutur gizli, ayan"* diyerek ima ettiğim husus da budur.

ÜVEYSİLİK NE DEMEKTİR?

Gayb âleminde Allah'a bağlanıp nasip alarak okutulmuş kimselere "üveysi" denir. Böyle kimselerde Allah sevgisi çok fazla ve kalpleri çok temiz olduğu için herhangi bir eğitime gerek kalmaksızın zâti veya sıfâti tecelliler olabilir. Yansıyan bu tecelliler zâti karakterde olursa, o zaman kişi de Hakk'a tecelligâh olur, yani Hakk o kimsenin kalbinde tulû eder. Tabii sonuç, o kişinin Hakk'ta fenâ bulmasıdır.

Üveysilerin en bilineni Veysel Karani Hazretleri'dir. Gözleri görmediği halde "Bana Yemen taraflarından bir koku geliyor" demek suretiyle, evvelce kendisine koklatılmış olan Hazret-i Peygamberin kokusunu bu âlemde de aldığını bildirmiştir.

Böyle kimseler çok enderdir ve istisna teşkil ederler. Kanun-u ilahi, hiçbir bıçağın biley taşına sürtülmeden bilenemeyeceği şeklinde tecelli eder.

Üveysilikte bazı sırlar vardır. Bir insan bir şeye çok yakın olursa, onu göremez. Veysel Karani Hazretlerinin Peygamberimizi göremeyişleri de, O'na çok yakın oluşundan dolayıdır. Nasıl yüzünü aynaya yapıştıran bir insan aynada kendini göremezse, bu da onun gibi bir durumdur.

HİLAFET NEDİR?

Emanet-i ilahiye, öyle "Al" demekle alınıp verilecek bir şey değildir. Çünkü onu veren Allah'tır. İlahi âlemdeki servet O'nun kendine aittir. *"Allah ganidir, yoksul olan sizlersiniz"* <47-38> olan Allah, insanı Karun kadar zengin bile etse, servet yine O'nundur ve servetini istediğine, istediği kadar verecektir.

Allah birdir, Peygamber de O'nun nurudur. Bu nur, bir ân gelip kendini Muhammed olarak gösterdikten sonra tekrar geldiği yere dönmüştür. Allah'ta gelip gitme olmadığı için ne olursa olsun, gelip gidene Allah denemez. Muhammed habercidir ve açılan gülün kokusudur. O koku, gül açtığı zaman koklayanların gönlünde yer ettiği için, onlar o kokuyu gül solduktan sonra da duyarlar. Kurumuş gül koku yaymayacağı için o kokuyu

almamış olanların bunu bilmesi imkânsızdır. Onun için, mayei Muhammed" kimde varsa, o, o kokuyu gül solduktan sonra da hisseder ve kâinat da o nurdan yaratılmış olduğundan, o kokuyu duyduğu yer onun seyidi olur. İş, o kokuyu duymaktadır. Kuru kuruya surete tapmanın faydası yoktur.

Tevhidden amaç, insana kendi mertebesini buldurmaktır. Çünkü kendi kendini tasdik edip "Ben şu esmanın esiriyim" diyecektir. Mutlaka herkesin içi dışına çıkacak ve çıktığında da kendi esmasını bilip huylarının neye esir olduğunu anlayacak, bundan kurtulmadıkça da ölmeyecektir.

Halifelik, gerçekte cemal mertebesidir ve alâ meratibihim herkeste vardır. Hilafet meselesi memuriyete benzer. Biri gider, onun yerine bir başkası gelir ve gidenin halefi olur. Gidene selef, gelene halef denir ve bu halef, o gidenin işlerini devam ettirir. En büyük halife ise Hazret-i Peygamber, yani İnsan-ı Kâmildir.

Her ne kadar mürşitler "Benden sonra görev sendedir" derlerse de hilafeti veren Allah'tır. Bu noktada, işin aslını bilmeyenlerin aklına "Allah vermezse ne olur" sorusu takılacaktır. Bu sorunun cevabı böyle bir şeyin bahis konusu olmayacağı şeklindedir çünkü hilafeti alan, zaten mürşidini mir'atullah yerine koyup ondan bu sözü edenin Allah olduğunu bilmektedir.

Mürşidi Hakk bilmek, O'nun öldüğünü ve öldükten sonra O'ndan konuşanın Hakk olduğunu kabul etmek demektir. Allah'ta yemek içmek yok mudur? Bu sorunun cevabı *"Hasta oldum beni ziyaret etmedin", "Aç kaldım beni doyurmadın"* gibi sözlerle anlatılmaya çalışılan sırların, *"Sevince de: Onun duyan kulağı olurum, o benimle duyar; gören gözü olurum, o benimle görür; eli olurum, o benimle dokunur; ayağı olurum, o benimle yürür; kalbi olurum, o benimle anlar; söyleyen dili olurum o benimle konuşur. Ne dilerse onu yerine getiririm. Herhangi bir şeyden bana sığınırsa, ben onu muhafaza ederim"* Hadis-i Kutsi'sini teyit edişiyle verilmektedir.

Mürşitlere, mürşitliği dış âlemden kendi mürşitleri verir ama bir müridin mürşit olabilmesi için iç âlemden de Allah'ın

onu görevlendirmesi lazımdır. Yani, mürşitlik hem dıştan, hem içten verilir. Sadece dıştan verilirse, surette kalınmış olur. Yetki Allah'tan verilmişse, o zaman kişi kara cahil bile olsa, Allah ona öğretir ve böylece *"Bilmezi bilgin eden O / Yoksulu zengin eden O / Geceyi gündüz eden O"* sözü gerçekleşmiş olur.

Allah, bir kimseye "Ben'im" dedikten sonra ona kim karşı çıkabilir? Bir insan için de bundan büyük bir bahtiyarlık olabilir mi?

Bir ilahimde "Açtı gülüm" derken, bu sözü benden söyleyen efendiydi ve anlamı da "Bu müridim yetişti" idi. Bir sonraki mısrada "Açtı güller" demekle de topluma hitap ediliyordu.

Hiçbir mürşit, yerine bırakacağı birini yetiştirip nöbeti devretmeden göçmez. Bu durum askerliğe benzer. Kimse devri teslim yapmadan görevini bırakamaz. İşlerin aksamadan yürüyebilmesi için bir yazıcı erin bile yeni gelene işi öğretip ondan sonra gitme zorunluluğu vardır.

Mürşitlikteki hilafet, Allah'ın elbise değiştirmesinden başka bir şey değildir. Bunu, günümüz şartlarında, bir kasetteki bilgilerin bir başka kasete aktarılmasına benzetmek mümkündür. Ancak bir teypte iki kasetin birden çalınamayacağını da unutmamak lazımdır.

Eski devirlerde mürşitler, kendi yerlerine bırakacakları bir veya birkaç dervişle meşgul olup onları yetiştirir ve yetiştiğine kani olduklarında diğer meşayihle birlikte onları imtihan eder, imtihanda başarı gösterenlere içinde "İmtihan neticesinde elyaktır" (liyakatlidir) yazılı, imzalı birer hilafetname verirlermiş. Hilafetname sahibi mürşitler öldüğünde, ellerine bu hilafetnameleri sıkıştırılırmış.

Hilafetname, dervişe, sadece hatm-i meratib ettiği için değil, o mertebeleri gerçekten idrak ettiğini kanıtladığı için verilirmiş.

Günümüzde bu kapılar kapandığı için mürşitler, kendilerini kelamlarıyla kanıtlamak zorundadırlar.

Hilafet alanlar, tekrar el tutmazdan önceki beşeriyet kisvesine bürünürler ama artık fark-ı sanidedirler ve yürüyen ölüler halini almışlardır. Tıpkı tekmil-i meratib eden müritler gi-

bi... Tekmil-i meratib eden kişiler kavga veya dövüş edebilir, kimseye küfredebilir, karşınızdakine zarar verebilir mi?

Daha Peygamberimizin naaşı ortadayken hilafet derdine düşmelerinin nedeni, Peygamberimizin bir ruh, Hulefa-yı Raşidin'in de o ruhun anasır-ı erbaası mesabesinde olmasıdır. Evvelce Ebubekir'in su, Ömer'in ateş, Osman'ın hava ve Hazret-i Ali'nin de toprak mesabesinde olduğundan bahsetmiş ve Hazret-i Ali'ye "Ebu turab" denme nedeninin de bu özelliği olduğunu söylemiştik. Her velinin de böyle anasırı vardır.

MÜRŞİTLİĞİN DEJENERE OLMASI

Mürşitlerin tahakkuk etmiş olanlarına kimsenin bir diyeceği olamaz. Çünkü onlar bu ilmin vârisleridir. Ama asırlar içinde sadece şekilden, kuru laftan, taç, hırka giyip yüzük takmış olmaktan öte hiçbir özelliği olmayan sahte mürşitler de vardır.

Hakk'a varan insan, fenâ ender fenâ denen ikinci ölümü tadar. Eğer bundan sonra tekrar eski durumuna, yani fark-ı evvele dönerse, o zaman bu duruma tahakkuk değil, mergubiyet, yani hortlama dendiğini biliyoruz. Allah korusun!..

SAHTE MÜRŞİTLER

Dünyada her şeyin hakikisi ve sahtesi olduğu gibi, mürşidin de hakikisi, yani kâmili ve sahtesi olacaktır. Çünkü insanlarda taklit yeteneği vardır ve bazı kimseler, kemâle ermiş olanlardan duydukları sözleri kendi sözleriymiş gibi tekrarlamak suretiyle maddi ve manevi çıkar sağlamaya çalışırlar ki böylelerine biz "sahte mürşit" diyoruz.

Bu konu A'mak-ı Hayal'de, Manisa Tımarhanesi bölümünde şu hikâye ile anlatılmıştır: Hastalar arasında bir hafız vardır ve ziyaret günleri hasta sahipleri ziyarete gelmeye başlayınca bir kenara oturup Kur'an'dan bazı ayetler okumayı âdet edinmiştir. Onu görenler, getirdikleri hediye ve yiyeceklerin bir kısmını ona vermektedir. Bu durumu gören bir başka hasta da ziyaretçilerden bir şeyler koparabilmek için hafızın arkasında durup onun söylediklerini tekrarlamaya, yani hafızı taklit

etmeye başlar. Tabii, ziyaretçiler hafız zannedip ona da bir şeyler vermeye başlar. Bu duruma sinirlenen gerçek hafız "Hafız olan benim, o hafız değildir" deyince, taklitçi de aynı sözü söylemeye başlar. Bu kez ziyaretçiler hangisinin gerçek hafız olduğuna karar veremez olurlar.

Böyle bir durumda gerçekle sahteyi ayırt edebilmek için insanın fark ü temyiz âlemine gelmiş olması şarttır. Çünkü ancak o zaman gerçek ile sahtesini ayırt etmek mümkün olur.

Mürşidin görevi, malum olduğu üzere, insanları irşat etmek, yani düzeltmektir. Bu düzeltme işleminin önce kişinin kendisinden başlaması, sonra aile çevresi, yakın çevre ve daha sonra uzak çevreye doğru genişlemesi genel bir kuraldır ve farz, vacip, sünnet vs. diye namazdaki sırayı takip eder.

Kendini ve evini düzeltememiş bir insanın, mürşitlik taslayıp başkalarını düzeltmeye kalkması, kendi pantolonu delik olan bir kimsenin elindeki yamayı bir başkasına vermesine benzer.

Herkes, özellikle de mürşitlik iddiasında olanlar, sözün canlı olduğunu bilerek kimse hakkında kötü söz sarf etmemelidir. Zira "Her şey aslına rücu eder" fehvasınca o sözler dönüp dolaşıp kendine ulaşacaktır.

Sahte mürşitler, kendilerini bilmedikleri için farkında olmadan kendilerini berbat ederler. Çünkü ayna mefhumundan haberleri yoktur, yani kainatın, kendi vehbî vücutlarının aynası olduğunun bilincinde değildirler. Bilseler, kendileri dillerini çıkarınca, aynadaki görüntülerinin de dil çıkaracağını, kendileri güldüğünde görüntülerinin de güleceğini idrak eder ve kötü bir davranışa girmez, kimseyle kavgaya tutuşmazlar.

Bu gruba girenlerin bir kısmı, "Benim, benden başkası yok" havalarına girip diğer insanlara tepeden bakmaya başlar, onlara karşı celal gösterirler. İç huzursuzlukları gözlerinden okunur. Sözleri tutarsızdır. Deli gibi konuşur ve konuları laf kalabalığı ile geçiştirmeye çalışıp bu esnada kimseye söz hakkı tanımazlar.

Gerçek mürşitlerde, hattâ aklı başında kimselerde bile bu tip davranışlar görülmediği için böyleleri dikkat çekerler. Çün-

kü yaptıkları, bir mürşidin, huyuyla huylanmak zorunda olduğu Hazret-i Peygamberin davranışlarına uymaz.

Kendini bilmez sahte mürşitler, gerçek anlamda celalli, kâmil bir zâtla karşılaşıverdiklerinde yaptıklarının ne demek olduğunu öğrenir ve Muhiddin-i Arabî'nin satranc-ı urefasındaki yılana tutulmuş gibi, esfel-i sâfiliyne düşüverirler.

Satranc-ı urefa, her biri bir huyu gösteren yüz yetmiş kareden ibaret, zarla oynanan bir oyundur. Oyunda bir terakki (yükselme), bir de tedenni (düşüş) vardır. Terakki okla, tedenni ise iki tane yılanla gösterilmiştir. Bu yılanlardan biri gazap, diğeri haset yılanıdır. Oyuna bir başlangıç noktasından başlanır ve gelen zar kadar kare atlanarak ilerlenir. Gelinen kareden ok çıkıyorsa, okun gösterdiği yere kadar sıçranarak yükselinir. Yılanın ağzı o karedeyse de esfele sâfiliyne, yani oyunun başlangıcına kadar düşülür.

İnsan da tecelli-i ilahideki durumu itibarıyla böyledir ve adeta rüzgârın önüne katılmış bir yaprak gibidir. Tecelli rüzgârı, yani satrançtaki zar onu nereye götürürse o da oraya gider. Onun için insan, varı da, yoğu da O'ndan bilip ne vara sevinmeli, ne de yoğa üzülmelidir.

Sahte mürşit durumundaki celalli kişiler, sıfât-ı celaliyede kalmışlardır. Celal, nâr demektir ve mazharı cehennemdir. Kendisi cehennemde olanın, önce kendini oradan kurtarması gerekir. Kızan kişi, kendine kızıyordur, zira kendinden başka bir şey yoktur ve aynada gördüğü de kendisidir.

Sahte mürşitler, kendilerine müracaatta bulunan müritlerin gerçek mürşitler gibi hakikatiyle değil, suretiyle ahd-ü peyman ederler. Çünkü kişideki hakikati, yani Hakk'ı göremezler ve dolayısıyla *"Sana biat edenler Allah'a biat etmişlerdir, Allah'ın eli onların elinin üstündedir"* <48-10> hükmüne uyamadıkları için meyve veremezler. Nasıl boş tohumdan ağaç meydana gelmezse, hakikat olmayan, boş sözler de, dinleyenin kalbinde iz bırakmaz. Bu tip sözler, adeta, kar veya buz üzerine yazılmış yazı gibidir. Biraz güneş gördü mü eriyip yok olur. Onun için böyle sözler ölü sözlerdir.

Kişinin, Hakk olup kendi ayakları üzerinde durmasını öğ-

renmeden, kulaktan dolma sözlerle mürşitliğini ilan etmesini Yunus Emre şu şiiriyle hicvetmiştir.

Kerpiç koydum kazana poyraz ile kaynattım
Acep nedir diyene bandım verdim özünü
İplik verdim çulhaya sarıp yumak etmemiş
Becit becit ısmarla gelsin alsın bezini

Burada iplikten ne kastedilmiştir, çulha kimdir, daha sarıp yumak etmemek ne demektir, çabuk çabuk gelin alın beziniz dokundu diye bağırmak ne oluyor? Buraları bilmecedir ve aslında ham ervah olduğu halde, kendini olgun zanneden şeyhler için söylenmiştir.

Daha ipliği bile sarmamış olanların, bez dokuduğunu ilan etmeleriyle kastedilen şey, kendi problemlerini çözememiş olanların mürşitlik davası gütmeleridir. Şiirin ilk beyti ile de Yunus, kazanın sadece aşk ateşiyle kaynayacağını, hava basmak, dedikodu, laubalilik veya dünyevi arzularla bu işi yapmanın mümkün olmadığını anlatmaktadır.

Bu bilmeceyi çözemeyen kimselerin her şeyi çözebileceğini söylemek anlamsızdır. Hele hele "Kerpiç koydum kazana, poyraz ile kaynattım" mısrası... Tabiaten gelişmediği için kendi vücut toprağını ortaya koymuş kimseler, bunu ne poyrazla, ne de lodosla kaynatamayacaklardır. Bunların yapmaya çalıştıklarıysa kulaktan dolma laflarla adam aldatmak veya taşıma suyla değirmen döndürmeye çalışmaktır.

Niyazi Hazretleri de "Her mürşide gönül verme yolun sarpa uğratır" demekle, sahte mürşitleri kastetmektedir. Böyle mürşitler kendilerine teslim olanları rezil ederler.

Maalesef, bugün böylelerinin çoğaldığını görüyoruz. Bunlar kendilerine teslim olanların binalarını yıkmakta ama yerine yenisini yapamamaktadır. Sonuç da, düzeni bozulmuş ama yeni ve iyi bir düzen kuramamış olan müridin mezubiyeti olmaktadır.

Mezubiyetin de iki türü vardır. Birine "kul deliliği", diğerineyse "Allah deliliği" denir. Allah delilerini, Allah ne yapar, eder, sonunda normale döndürür ve bu işi yaparken de kuluna ne zaman düzeleceğini bildirir.

Allah delilerinin bir kısmı Yaratan'ın, bir kısmıysa Yaratan'ın yarattıklarının, yani mürşidinin tesiri altındadır. Her ikisi de sonuçta aynı kapıya varır çünkü ha O olmuş, ha diğeri, fark etmez. Ama mürşit tam yetişmemiş ve Yaratan'a ayna olamamışsa, o zaman mürit yaratılanın tesiri altında kalır ki bu fenâ bir durumdur. Zira, bu durumdaki bir mürit başka bir mürşide de gidemez ve çok zor durumda kalır. Bu durum, bir terzinin bozduğu bir kumaşı bir başka terzinin kolay kolay düzeltememesine benzer. Çok kere, o ikinci terzi böyle bir kumaşla uğraşmak ve o kumaşa el atmak istemeyecektir.

Doğru düşünceye sahip olmadığı halde, şuradan buradan topladığı bilgi kırıntılarını kendi düşünceleriymiş gibi satmaya kalkan insanlar vardır. Bunlar, Mesnevi'de de "Aslan postuna bürünmüş eşek" hikâyesiyle anlatılmıştır. Kurnazlıklarıyla bir süre kendilerini etrafa yuttursalar bile, sonunda gerçek bilgi sahibi biriyle karşılaştıklarında foyalarının meydana çıkmasını engelleyemezler. İnsanın doğru düşünceye sahip olabilmesi ve bu fikirlerin kendinden fışkırır hale gelmesi için mutlaka hayvanlık âleminden ölüp insanlık âlemine doğmuş olması gerekir ki "Ölmeden evvel ölmek" budur.

Yanlış yola saptığının farkında olmaksızın, mürşitlik yapmaya heveslenenler, hiçbir zaman konuşacak seviyeye gelemezler. Ama yine de bu işe yeltenirlerse, o zaman acemi terzinin durumuna düşmeyi göze almışlar demektir. Tevhid konusunda söz söyleyebilecek duruma gelebilmek için ölçü düğümlerini karıştırmamak ve kumaşı ustalıkla kesip dikebilmek gerekir. Ancak böyle yapılırsa güzel bir elbise meydana çıkarılabilir. İşte "hulle biçmek" denen olay budur. Aksi halde insan, elinde birkaç tütün kesesiyle kalıverir. Tabii, bu durumda mal sahibinin ne yapacağını kestirmek mümkün değildir.

Gerçekte mürşit olmadığı halde mürşit geçinenler, karşılarında biraz kalabalık veya bilinçli bir kitle gördüklerinde tutulup kalırlar. Çünkü karşılarındakilerin her biri Allah'ın cemalini yansıtmaktadır. Birisi bir şey soruverse, sahte mürşit susmak zorunda kalacaktır.

Bugün insanlık uyanma safhasındadır. Bu sebeple insan-

larla konuşurken çelişkilere düşmekten ve anlamı izah edilemeyecek rumuzları körü körüne tekrarlayıp durmaktan kaçınmak gerekir. Din öğretmeye soyunanlar, bu gerçekleri idrak edememişlerse, bazı insanları, İslamiyetten uzaklaşıyor veya din değiştiriyor diye ayıplamamak lazımdır. Kıldan ince, kılıçtan keskin sırat köprüsü, ölünce mezarda ölüye "Senin Rabb'in kim" diye soracak koca Arap, ölünün mezarında kafasını kaldırıp tahtalara vurması, ölünce hem mekânı olmayan, hem de her yerde hazır ve nazır olan Allah'a gidilecek gibi sözleri, günümüzde rumuzlarını çözmeden insanlara gerçek gibi kabul ettirmenin mümkün olmadığını, herkesin bilmesi gerekmektedir. Bugün, Allah'ı bilmeden ve rumuzların anlamını çözmeden kimseye din öğretmek ve onları ikna edip inandırmak imkânsızdır. Zaten bu sözleri anlamadan ezberleyip tekrarlayanlar da kendi söylediklerine inanmamaktadırlar ya...

Rasgele kimseler mürşitlik iddiasıyla ortaya çıkarlarsa, onların sohbetleri evvelce anlattığımız acemi terzi hikâyesine döner. Sohbetlerdeki zamanlar, devirler, olaylar ve örnekler, terzinin ölçü düğümleri gibi birbirine karışır ve sonuçta bir top kumaştan çıka çıka birkaç tütün kesesi çıkar. Tabii, bu durumun zararını da böylelerine bağlananlar çeker.

Keramet elbisede, sarıkta, sakalda değil, kafanın içindedir. İnsan önce kendine ve bilgisine güvenmeli, yani nefs-i mutmainneye terfi etmiş olmalıdır ki kafasındaki zıt düşünceler ortadan kalksın, mutmainn-ül kulûb haline gelmiş, yani kalbi itminan bulmuş olsun. Bu duruma gelenin inancı tamdır. İnsan bir kere bu mertebeye geldikten sonra gerisi kolaydır.

Bir salik, acemi bir mürşidin eline düştü mü, aynen acemi bir ustanın eline düşmüş saat, radyo, televizyon veya motor gibi teklemeye başlar. Sonuçta, kendini Mehdi ilan etmekten, çocuğunu kesmeye kalkmaktan tutun, ömrünü akıl hastanesinde geçirmeye kadar her türlü arıza ile malul olur. Çünkü ısrarla bir şeyin tahakkukuna çalışılırsa, tahakkuk gerçekleşebileceği gibi, aslını bilmeden tahayyülata kapılmak da mümkündür. Böylelerini, mürşitleri de takip edip kontrol altında tutamazsa, o zaman, yukarıdaki olaylarla karşılaşılır.

Allah, mürşitte de vardır, müritte de... Bu ikisindeki birleştiği zaman melekler şahadet edecek, kullar da düğün, bayram edecektir ki bu hal tıpkı parasını ödeyip evine meşru yolla elektrik bağlatan insan ve yakınlarının durumuna benzer.

Eğer böyle olmaz da kulaktan dolma yahut kitaplardan okunan bilgilerle havalara girilirse, o zaman bunu yapan evinde kaçak elektrik kullanan kimseye benzer ve er ya da geç biri gelir, ceryanı keser, ayrıca bir de ceza ödetir.

Bazı insanlar kimseyi beğenmez ve sordukları sorularla insanların cehaletini meydana çıkartmaktan zevk alırlar. Böyle yapanların arasında gerçekten tahakkuk ehli olanlar da vardır ama onlar yaptıkları işi emirle yaptıkları için sordukları sorularla insanları uyandırma amacı güderler. Bunlar gerçek mürşitlerdir. Ehl-i tahakkuk olmadığı halde böyle davranışlara girenlerse, sadece kendi cehaletlerini ortaya koymuş olurlar, zira bu davranışları, onların karşılarındakini Hakk olarak görmediklerini ispat eder. İnsan karşısındakini Hakk görüyorsa nasıl olur da onun cehaletini yüzüne vurmaya çalışabilir? Böyle hareket edenler, sonunda mutlaka cezalarını çekerler.

Tahakkuk ehli olanlar, kibar ve mütevazi olurlar. Serkeş, kendini beğenmiş olanlar, ehl-i tahakkuk değildir. Böyleleri, Osman Dede gibi bir zâtla karşılaşıverirlerse, bir anda kavrulup kalıverirler. Öyle olmasa bile Allah, mutlaka, sonradan cezasını verir.

İnsanın sözleri döner, dolaşır, yine kendine gelir. Bu söz celali ise sonunda, döndüğü yeri de yakacaktır.

GERÇEK VE SAHTE MÜRŞİTLERİN TEFRİKİ

Gerçek mürşit, eserleriyle belli olur. Bazı kitaplarda "Bir mürşidin meclisinde bulunulduğunda insanın gönlü ferahlarsa, o gerçek mürşittir, daralırsa gerçek mürşit değildir" diye yazar. Bu söz doğrudur çünkü gerçek mürşit Allah'a bağlıdır ve Allah'ta şer olmadığı için O'nu yansıtan da mutlaka karşısındakine ferahlık verecektir. Diğerinin sıkıntı vermesinin nedeniyse, tam anlamıyla Allah'a ayna olamaması ve yer yer karanlık alanları kalmış olmasıdır. Bu karanlık alanlar zaman za-

man karşısındakine sıkıntı verecektir. Bu nedenle sahte mürşitlerden uzak durmak gerekir. Bu hususta Niyazi Hazretleri *"Her mürşide gönül verme yolun sarpa uğratır / Mürşidi kâmil olanın yolu gayet âsan imiş"* buyurmuşlardır.

Gerçek bir mürşidin sözlerinde hiçbir zaman çelişki bulunmaz çünkü o sözler tamamen O'na mal olmuştur. Taklit veya çalıntı sözler değildir. O kelam ona Allah tarafından verildiği için şüphesizdir.

SOHBET

SOHBET NE DEMEKTİR?

Sohbet, Allah kelamı, Kevser pınarı, maide (Hakk sofrası, ilahi sofra), manevi şarap isimleriyle de anılan, kazası olmayan en büyük namazdır.

İlim, kelam haline gelinceye kadar şu safhalardan geçer. Önce Lâ taayyün, yani görünmezlik âlemindedir. Buradan sırasıyla taayyün-ü evvel, taayyün-ü sani, şey'iyyet-i sübût, mezahir-ül vücud, insan, harf, kelime ve söz haline intikal ederek etrafa yayılır. İşte "cennet balı" da dediğimiz sohbetin aslı budur.

İlmin, insana kadar geldikten sonra, onun ağzından çıkabilmesi için kişinin hava alıp o havayı beynine ulaştırması, orada oluşan düşünceyi harflere bağlayarak, onlardan kelime ve cümleler oluşturması, bunları da ses telleri vasıtasıyla kelam halinde dışarı vermesi gerekir. Bu işlemler yapılırken, kendi başına iyi veya kötü olmayan harfler, düşünceye göre birbirine bağlanır. Düşünce iyi olursa bağlantılar da iyi olur ve ağızdan tatlı sözler çıkar. Bunları dinleyenler de "Ağzından bal akıyor" derler.

Ama düşünceler kötü olursa, o zaman o düşünceye bağlanan harfler acı kelimeler halinde ağızdan dökülür ki bu durumda da dinleyenler "Zehrini kustu" ya da "Ağzından zehir akıyor" derler.

Aslında her iki durumda da akan baldır, yani ilimdir ama ikincisi zehirli baldır.

Sohbet, Kevser Şarabı denen manevi şaraptır. Öyle olduğu için biraz derinleşiverdiğinde insanı fena halde sarhoş eder ve tahammül edilmez olur. İşte, "cennet şarabı" ya da "şarâben tahûrâ" denen şey budur. Bu şarap, kulak kadehiyle içilir ve

verdiği sarhoşluk dinleyeni uruc ettirir. Sohbet sarhoşluğunda bir ân gelir ki insan kataleptik bir hal alır ve adeta mezar taşına döner. Bakar, fakat söylenenleri anlamaz olur.

Sarhoş, başı hoş demektir. Ama her şey gibi baş hoşluğunu da kararında bırakmak lazımdır.

Sohbet, maide, yani Hakk sofrasıdır. Bu sofra gayb âleminden gelir ve meydanda görünmez. Manevi bir sofra olmasına ve Hazret-i İsa tarafından gökten indirilmiş olmasına rağmen, Hazret-i Musa zamanında da tecessüm etmiştir.

Sohbet en büyük manevi ikramdır. Cûd'dan gelen vecd halindeki vav'dır ve tecelli eder.

Bir Sahip vardır ve mürşit o Sahip'in bildirdiklerini, o sahibin gösterdiklerini, gezdirip öğrettiklerini müritlerine anlatmaktadır. Sohbet, iç âlemdeki gezintilerin ifade edilmesidir. O gezilen yer ve makamların kokusu, duyguları ve hassaları sohbete yansır. Sohbet edilirken, çoğu kez sohbet eden kendinde değildir. Bu nedenle açlık ve susuzluk hissetmez, hattâ hangi âlemden konuştuğunun bile farkına varmaz. Onun için, gezilen yerler güzel olursa, o güzellikler sohbetlere de yansır ve insanı cennete, aksi halde cehenneme götürür.

Her konu mürşidin kafasına kâinattan gelir, zira o kafa gelenleri toplayan bir merkezdir. Başka türlü görülmeyen âlemleri anlatmak mümkün olabilir mi? İşte, sohbet budur. Zaman olur ki sohbet gezilip görülmesi maddeten mümkün olmayan ahadiyet âleminden açılır. Bu âlemi mürşidin bilmesini sağlayan Allah'tır. Zaten sohbetlerin amacı da Allah'a yakınlaşabilmektir. Bunun için de bildiğimiz gibi, huyların, hünerlerin güzelleşmesi gerekir.

Her masdara bir müessir, bir de müteessir gereklidir. Müessir, tesir edeceği için ism-i faildir. O işleyecektir. Buna bir de işlenen, yani dinleyen lazımdır. Dinleyen ise müteessir, yani mef'uldür. Bu müessir ile müteessirden bir çocuk meydana gelir ki ona da eser denir. Bu eser, mürşidin sözüyle, müridin dinleyişi sonucu oluşur ve görünmeyen bir çocuk şeklindedir. Adı da "veled-i kalp"tir. Bu çocuk, bir inanç çocuğudur ve müridin bekâ vücududur. Artık mürit, dünya ve ahirette korkudan kur-

tulmuş olarak bu vücuduyla yaşar. Bu hayat, ona Allah'ın bahşettiği bir nimettir.

Sohbet dinlemek, el tutup ab-ı hayat içmek demektir. Sonuçta insan, düşünceleri güzelleşeceğinden, ahiret elbisesini güzel dikecektir.

Sohbet, ilahi zikrin açıklanmasıdır ve Allah'ın, bir kelime olmasına rağmen, tüm esma ve sıfatları içine almış olduğunu bildirir. Bekâ sohbetleri Allah'ın ruh-u izafisi, yani dili demektir ve Zât'tan gelen sözlerdir.

Sohbetlerle verilen dersler insanı bir mıknatısın çekim alanına sokar. Tahakkuk ise çekim alanına giren o kimsenin mıknatısa yapışmasıdır.

Feyiz kelimesi, feyezan, yani taşkınlıktan gelir. Her taşkından sonra geriye bereketli bir tortu kalır. Müritlerin, mürşit sohbetinden istifade edişleri de böyle olur.

En büyük namaz, sünnet-i müekkede saikiyle kılındığı için, sohbettir. Namazın kazası olur ama sohbet namazının kazası olmaz. Çünkü söz bir sel gibidir, akar ve geçer... Aynı sohbet, konu aynı bile olsa, bir daha ilk şekliyle gelmez. Bu nedenle sohbetler, âyât-ı müteşabihattan sayılır. Çünkü benzeri olur ama asla aynısı olmaz.

İnsan, sohbetler kendinden doğmaya başlayınca, kendisi namaz haline gelir ve "Kendi imam, kendi mihrab, sözleri Kur'an olur" mısraı ile özetlenen mertebeye erişir.

Namazda iki rekâtlık cehri (sesli okunan) iki rekâtlık ta hafi (içten okunarak kılınan) safha vardır. Aynı safhalar sohbetlerde de vardır. Sohbetlerin cehri safhasında, mürşitler sesli olarak sohbet eder. Daha sonra mürit, mürşidinin anlattıklarını kendi içinden tekrarlayarak anlamaya çalışır ki bu da sohbet namazının hafi safhasıdır.

SOHBET TÜRLERİ

İki türlü sohbet vardır. Biri, intak-ı halk diye bilinir ve avamın, başkalarından duyup kitaplardan öğrendiklerini birbirine anlatmasından ibarettir.

İkincisiyse intak-ı Hakk olanıdır ki esas sohbet budur ve

havassın sohbetidir. Bu, kişinin mertebesine göre Hakk'tan gelen bir sohbettir. Aslında mertebeleri meydana getiren de Hakk olduğu için tüm sohbetler onun sayılır. Ama havas sohbetlerinde bir kalite farkı vardır.

Sohbetlerin karakteri, mürşidin zevki, tasavvufi eğitim seviyesi, yaşadığı çağın kültür seviyesi ve müritlerin kapasitesi ile bağlantılı olarak farklılıklar göstererek tebşirî (müjdeleyici) veya tenzirî (korkutucu) olabilir. Biz hemen daima birinci yolu tercih ettik. İkinci yöntemi tercih edenlerse; uygulayıcılar, yaptıkları işi bilerek ve haşyetullahı hissederek yapsınlar diye o yolu tercih ederler.

ÖZELLİKLERİ

Sohbet, tükenmez bir pınardır ve Kur'an'da *"De ki: Rabbinin kelimeleri için deniz mürekkep olsa Rabbinin kelimeleri bitmeden deniz tükenir, bir o kadarını daha getirsen yine yetmez"* <18-109> diye nitelendirilmektedir.

Sohbetin sonu yoktur. Her konuda sohbet edilebilir ama esas sohbet tasavvufi olanlardır. Bazen çok açık, çok teferruatlı, bazen de biraz düşündürücü ve kapalı sohbetler olur ama hepsi zevklidir ve insanlar zevk aldıkları için koşa koşa dinlemeye gelirler.

Sohbetler, lezzetli yemeklere benzer. Nasıl lezzetli yemekler insanın iştahını açarsa, güzel sohbetler de böyledir. Her gün değişik bir yemek yendiğinde aşçıya "Bu çok güzel olmuş" dendiği gibi, her gün değişik bir sohbet dinlendiğinde de "Bu sohbet çok güzel oldu" diye düşünülür. Halbuki sohbetlerin hepsi aynı güzelliktedir. Çünkü hepsi aynı aşçının elinden çıkmıştır.

Dervişler için "Yedi koyun yemişler, daha var mı demişler, Yedi gün yememişler, haline şükretmişler" denmiştir. Bu söz onların, var ile yoğu bir tuttuklarını ve sohbete hiç doymadıklarını anlatmak için söylenmiştir. Çünkü sohbet karın doyurur ama hiçbir zaman iştahı kesmediği için, daima arkasının gelmesi istenir.

Sohbet, bir kemâlin ve iznin sonucu başlayan irşat görevinin tezahürüdür. Çok kere nasıl doğduğunu ve neler söylendi-

ğini sohbet eden mürşit dahi bilemez ve söyledikleri teybe alınıp sonradan kendisine dinletildiğinde "Bunları ben mi söylemişim" diye hayrete düşer.

Sohbet akıcıdır, kesintisizdir ve hiç duraksamadan akıp giden bir kaynak suyu gibidir. Bir kere daha tekrarı mümkün değildir. Aynı şahıstan, aynı konuda ikinci bir sohbet daha doğabilir ama bu iki sohbette söylenenler mutlaka üslup ve içerik bakımından birbirinden farklıdır. Onun için olanak varsa, kaçırılmaması lazımdır.

Çok kimse, eline yazılı olarak verilen bir metni okurken bile yer yer hata yaptığı ve zaman zaman duraksadığı halde sohbetlerde bu tip bir aksama olmaz. Çünkü burada *"Sevince onun duyan kulağı olurum, o benimle duyar; gören gözü olurum, o benimle görür; eli olurum, o benimle dokunur; ayağı olurum, o benimle yürür (kalbi olurum o benimle anlar, söyleyen dili olurum o benimle konuşur). Ne dilerse onu yerine getiririm. Herhangi bir şeyden bana sığınırsa, ben onu muhafaza ederim"* hükmü geçerlidir.

Sohbet eden insandır. İnsanlar arasında, her konuda olduğu gibi, bu konuda da farklılık olması tabiidir. Aynı farklılık her şeyde kendini gösterir. Örneğin, taş... Taş vardır, yanar ve dumanı tüter (kireç taşı); taş vardır ayaklar altında çiğnenir; taş vardır, küpe olur kulağa takılır; taş vardır, milyarlar verilip alınır ve taç yapılıp başta taşınır. Yani, taş vardır âlidir, taş vardır süflidir, taş vardır yakıcıdır, taş vardır gönül açıcıdır...

Bitkiler de böyledir. Örneğin, evvelce zikrettiğimiz madalya çiçeği... Dıştan Sultan Hamit'in madalyası zannedilir. Beş köşeli, kalın çuha gibi ve çok güzeldir ama uzaktan bakmak şartıyla... Çünkü kokusu çok fenadır.

İnsanlar da böyledir. Eski zaman paşalarını ele alalım. Hepsi madalyalı ve dıştan şatafatlıydı. Ama acaba içleri nasıldı?

Çok kere insanlar madalya âşığıdırlar ve madalya diye nitelendirilebilecek makam, mevki, şöhret, zenginlik gibi şeyleriyle gururlanır ve övünürler. Eğer madalyayı Allah verip göstermesini ita etmişse, yani, kişi kemâle gelip gizliliği ortadan

kalkmışsa, yapılacak şey ona gerekli saygıyı göstermek olmalıdır. Zira o, İnsan-ı Kâmildir.

Kâmil sohbetleri, boş laflardan oluşmuş konuşmalar değildir. Onların her kelamında ilm-i ilahideki sırlar açıklanır. Bu sırlar adeta bir sinema filmi gibi, birbirini süratle takip eden resimlerin perdede hareketli olaylar dizisi olarak görünmesine benzer. Bunun bir başka örneği de pencerenin açılmasıyla oda kapısının hareket etmesidir. Bu hareketi sağlayan esir denen ve birbiriyle temas halinde olan hava zerreciklerinin, pencerenin açılmasıyla harekete geçip biz göremediğimiz halde, o hareketleriyle kapıyı kımıldatmasıdır. Sohbetlerdeki ilahi sırların açıklanması da bu örnekteki gibi olur. Bir kere sohbet kapısı açıldı mı, artık ilm-i ilahideki, birbiriyle bağlantılı olan ve ucu ahadiyete kadar uzanan sırlar birbirini takiben harekete geçer ve kâmilin ağzından akmaya başlar.

Sohbetler, konuları evvelden hazırlanıp inceden inceye düşünülmüş konuşmalar değildir. Sohbetlerdeki akıcılık Allah'ın verdiği şekliyle kelama dökülmüş olmasından gelmektedir. Her zaman için doğru ve güzel oluş nedeni de budur, aynen tekrarlanamayış nedeni de... Allah'ın anlatım yolu çok olduğundan, ikincisi mutlaka farklı şekilde gelecektir.

Sohbetler bir nevi gezinti, seyahat sayılır. Bu seyahat esnasında nerelerden geçildiğini, nerelere gelindiğini ve önünden geçilenlerin neler olduğunu düşünüp bulmak, yani verilen dersleri tahakkuk ettirmek gerekir.

İnsan bilmediği bir şehre gelip gezintiye çıktığında, orayı öğrenebilmek için semt isimlerini, cadde isimlerini, büyük bina, meydan ve anıt isimlerini nasıl sorup öğrenmek zorundaysa, sohbet dinleyenler veya konuyla ilgili kitap okuyanlar da dinleyip okuduklarının hangi mertebelerden ve hangi seviye veya konuyla ilgili olduğunu düşünüp anlamaya çalışmalıdır.

Yunus'un "Sordum sarı çiçeğe" diye başlayan şiiri bunun en güzel örneklerinden birini teşkil eder. Yunus, bu şiirinde kendisiyle konuşmaktadır ama onun makamında artık her eşya dile gelmiştir. Lokman hekimin tüm bitkilerin hangi derde deva olduğunu bilmesi de böyledir. Bunlardaki konuşma lisan-

ı hal ile olmaktadır.

Dikkat edilirse sohbetler bir noktadan başlar, döner, dolaşır, yine aynı noktada sonlanır. Başlangıç ve bitiş noktalarının aynı oluşu "Ne başı var, ne sonu" veya "Hem başı var hem sonu" demektir. İşte Allah'ı da böyle bilmek lazımdır!..

Sohbetler yavaş yavaş derinleştirilir. Böyle yapılmazsa insanın beynini yakıp harap edebilir. Nitekim bu yolda akıl hastanelerini boylayanlar olmuştur.

Derin sohbetlerin uyuşturucu maddelerinkine benzeyen etkileri vardır. İnsan, dinlerken beyninin durduğunu ve uyuştuğunu hisseder. Sohbet kişinin seviyesine uygun olduğundaysa zevkine doyum olmaz.

Mürşitle beraberken herkes, kaptana teslim olmuş durumdadır ve "Batarsak birlikte batacağız" diye düşünür. Ama yalnız kalmak, kaptanlığı kişinin kendisinin üstlenmesi demektir. Yalnız kalan kişi Allah'la beraberdir. Bu halde katrasını denize atanda limaallah sırrı tezahür eder. Bu, tıpkı çaya şeker koymaya benzer. Şeker çayın içinde eriyip kaybolur ama çayı da tatlandırır. Şeker çayın içinde eriyip kaybolunca çayın şekerli mi, şekersiz mi olduğunu dıştan bakarak anlamak mümkün değildir.

Nasıl, Kur'an'da rumuzlar var ve o harfî rumuzların seviyesine gelenler o gerçekleri tam olarak anlayabiliyorsa, sohbetler de böyledir. Başlangıçta basit olan sohbetler yıllar geçtikçe derinleşmeye başlar. Derinleştikçe de anlaşılması zorlaşır ve herkes onları kendi seviyesi kadarıyla anlar. Sohbetleri herkes dinler ama anlayanlar olduğu gibi, sadece dinleyenler de olur...

Bir öğretmen ders sırasında da konuşur, teneffüste de... Derste anlattıkları, ders mahiyetinde olduğu için not tutulur. Ama teneffüste anlattıkları ders mahiyetinde olmadığı için, not tutmaya gerek yoktur. Öğretmenin teneffüsteki konuşmalarından da istifade edilir ama bunlar ders notlarına dahil edilmez.

Eskiden sohbetler dinlenir, sonra dinleyenler tarafından kayda alınırdı. Şimdi, günümüz teknolojisi sayesinde bu âdet değişti. Anında teybe kaydediliyor. Bu ve benzeri gelişmeler in-

sanları tembelliğe itmektedir. Örneğin, hesap makineleri çıkalı, neredeyse kerrat cetveli unutulur hale geldi. Bilgisayarlar, insanların aklında tutması gerekenleri kendi kayıtlarına alır oldu. Bu da insanların meşke olan ilgisinin azalmasına yol açtı. Nitekim, eski devirlerde meşkte o kadar ileri gidilir ve deniz üzerinde yürüyüp uçanlardan bahsedilirken, günümüzde bunlar insanlardan alınıp madenlere yüklenen fonksiyonlar haline gelmiştir. Şimdi uçma dahil hemen tüm işleri madenler yapmakta, insanlar da o madenlerden yapılan gemi ve uçaklara binip eski devirlerdeki gibi çalışmaya gerek duymadan, o hizmetlerden istifade etmektedir.

İnsan uçabilir veya denizde yürüyebilir mi? İnsan her şey olduğuna göre, bunları da yapabileceğini kabul etmek gerekir. Çünkü her şey olan insan, neresine yük vurulursa derinlemesine o tarafa gitme istidadındadır. Nasıl, tıbbiyeyi bitirmiş bir pratisyen hekim her konuda bilgi sahibiyken, ihtisas yaptığı konuda iyice derinleşiyorsa, tasavvufta da durum böyledir.

Sohbetler zaman zaman benzer şekilde tekrarlanabilir. Bunların örneklerini bu kitapta göreceksiniz. Bazı konular, okuyanların iyice anlayabilmesi için tekrarlanmış ve farklı şekillerde bir daha, bir daha anlatılmıştır.

Sohbet, bir nevi camide namaz kılmak gibidir. Namazda söylenen sözler camide kalır. Burada duyulanları naehle (ehil olmayanlara) aktarmak, aktaran için mesuliyet doğurur. Onun için dışarda kimseye bahsetmemekte fayda vardır.

ESKİ SOHBETLERİN ÖZELLİKLERİ

Eski tekkelerde, el tutanlar önce bir rehbere bağlanır ve onun eğitiminden geçip belirli aşamalara geldikten sonra sohbetlere iştirak ettirilirdi. Sohbete alınanlara da "halvete girdi" denirdi.

Halvet bilindiği gibi hamamın en sıcak yeridir ve dışardan giren bir kimse ilk anda o sıcağa dayanamayabilir.

Sohbetlerde de durum böyle olduğu için yeni bir salik derinleşen sohbete dayanamayıp anlatılanları anlayamaz ve zarar görebilir diye düşünülerek böyle yapılırdı.

Her âlemin sohbeti ayrıdır. Şeriat sohbetleri ve hakikat sohbetleri birbirine benzemez. Şeriat ehli bir kimse hakikat sohbetlerini dinlemeye kalkarsa, ilk anda şoke olabilir. Aynı durum marifete ait sohbetler için de geçerlidir. Hattâ bunda, marifetünnefsi idrak etmeyenlerin marifetullah'ı anlayamayacağını söylemek bile mümkündür. Onun için *"Nefsini bilen Rabb'ini bilir"* denmektedir. Öyle ya, kendini bilmeyen Rabb'i bilebilir, anlayabilir mi?

Ben *"Ölmeden evvel ölünüz"* sözünü ilk duyduğumda bir ürperti geçirmiştim. Onun için size bu konuyu anlatırken baştan itibaren olayın bedensel değil, düşünsel olduğunu söyleyerek şok edici etkisini azaltmayı tercih ettim. Zaman içinde bilginiz arttıkça uyum sağladınız.

Eski mürşitlerin bir kısmı pek sohbet etmezdi. Osman Dede de bu gruba dahil olanlardandı. Aziz Dede'nin içinde bulunduğu bir kısmıysa, ağdalı bir dil kullandığından sohbet seviyesi çok yüksek olduğu için anlaşılması zor olurdu. Bazı konularda tefekkür edilmesini sağlamak ve manevi kavramları maddeye indirgeyip değerini düşürmemek için tam açıklama yapılmaz, "fefhem" (kendin bul) veya "fefhem cidda" (çok çok iyi düşün ve bul) denir ve müridin düşünerek bulması istenirdi. Böyle yapılmasının nedeni, hem dinleyenlerin "Ha buymuş, ben de biliyordum zaten" havasına girmesini engelleme arzusu, hem de insanın çalışarak elde ettiği kazancın daha kıymetli oluşuydu. Mürşitler de, tıpkı Tire'deki tüccar gibi, miras yoluyla kolay elde edilen bir şeyin kıymeti olmayacağını düşünürlerdi.

Vaktiyle Tire'de bir tüccar varmış. Malını satmak için getirenlere getirdiği şeyi kendisinin yetiştirip yetiştirmediğini sorar ve eğer bahçeyi ben yetiştirdim derse onun malını almaz, ona lazım olduğu kadar borç para verir, malını başkasına satıp borcunu ödemesini söylermiş. Bahçenin babasından kaldığını söyleyenin malını alırmış. Gerekçe olarak da, insanın kendi yetiştirdiği malın kıymetli olduğunu ve satarken içinin sızlayacağını düşünürmüş. İşte, eski mürşitler de böyle düşündükleri için bazı noktaları müritlerinin düşünüp bulmasını isterlerdi.

Örneğin, *"Allah'ı yakında arayın"* deneceğine, âfaktan ör-

nek verilerek, insanların on iki burç üzerine yaratıldığı, her burcun insan vücudunda bir bölgeye tekabül ettiği, burçların özellikleri vs. anlatılırdı. Bunlar, işin aslını, yani enfüste olanı gizlemek için verilmiş örneklerdi.

Böyle yapılmasının nedeni, mücevherin o devre göre değerini bilecek kimselere verilmek istenmesiydi. Çünkü bir mal ne kadar pahalı verilirse, insan nazarındaki değerinin o kadar yüksek olacağı düşünülürdü.

Onun için, bu sözler de olur olmaz yerlerde sarf edilmemelidir. Ben bile sizin yanınızda söylediklerimi, dışarıda, yabancıların yanında söylemiyorum.

Eskiden benim size söylediklerimi bile müritlerden kıskanıp esirgerlermiş. Her insanın mertebesi ayrı olduğundan, her birine mertebesine göre malumat verir, bunu yapabilmek için de protokole özen gösterirlermiş. Bektaşilerdeki muhip, derviş, baba, halife, dedebaba gibi unvanlar bu protokolden doğmuştur.

Sohbetler, çağlara ve kişiden kişiye pek çok farklılıklar göstermesine rağmen, temelde aynıdır. Buna Aziz Dede'nin bir sohbetinde "Âdemiyyülmeşreb, İbrahimiyyülmeşreb, Museviyyülmeşreb" diye tarif edilen mertebeleri örnek verebileceğimiz gibi, bazı olayların hikâyelerle anlatılışını da misal verebiliriz. Örneğin, Leyla ve Mecnun hikâyesi şöyle anlatılırdı:

Mecnun, Leyla'ya kavuşmak için bir deveye binip çölde yola koyulur. Devenin bir yavrusu vardır. Çölde bir müddet ilerledikten sonra Mecnun'un başına sıcak vurur ve deve sırtında uyuklamaya başlar. Deve onun uyuduğunu hissedip geri döner ve yavrusunun yanına gelir. Mecnun gözünü açıp geri döndüklerini görür, tekrar yola koyulurlar. Yine uyuyunca, geri döndüklerini gören Mecnun düşünür ve "Benim aklım ilerdeki Leyla'da, devenin aklıysa geride bıraktığı yavrusunda... Devenin yavrusunu öldürüp ümidini kesmek mümkün ama bu çok vahşice bir çözüm olur. Yaya gitmeye kalksam, koca çöl yürüyerek geçilmez. Geriye kalan tek çözüm, uyuyunca deveden inip onu bağlamaktır" der ve tekrar yola koyulur. Sonunda toz toprak içinde Leyla'nın yanına gelir ama çok pejmürde bir halde ol-

duğundan Leyla kendisine yüz vermez ve sonunda kendisi Leyla olur.

İşte, olay böyle anlatılır ve dinleyenlere, yola girenin nefsini terk etmesi gerektiği ima yollu anlatılırdı. Burada verilmek istenen mesaj, ilerlemek isteyenin deveden inmesi, yani ikide bir nefsine uyup bir hata yaparak tekrar başa dönmemesi gerektiğidir. "İnsan hatasız olmaz ama bu yol da ciddiyet ve azimle çalışmayı gerektirir" düşüncesi, insanlara böyle anlatılırdı.

Sohbetlerde anlatılanlar, manevi olaylardır. Bu olayların içinde yaşamak için aklını oynatanlar bile vardır ama dini mükellefiyet akıllılara verilmiş olduğu için akıl oynatmak marifet değildir.

Bazı kimselerde manevi yaşam süresince görülen davranış farklılıkları delilik olarak nitelendirilebilir. Bazılarındaysa bu yaşam devamlı olabilir ama genelde geçicidir. Kişiye mürşitlik görevi verilecekse bunun geçici olması gerekir, zira kimse bir delinin arkasına düşmez.

Allah, kullarını çok sevdiği için, pek çok hatalarını affeder. Cezalandırsa bile, cezayı bire bir verirken, mükâfatı en az bire on verdiğini *"Her kim iyilikle gelirse ona on katı verilir"* <6-160> diyerek kendisi söylemektedir.

BİZİM SOHBETLERİMİZİN ÖZELLİKLERİ

Yukarıda anlatılanları ben de biliyorum ama bu şekilde sohbet etmek ve hayali kavramlar, hayali düşünceler yaratmak istemediğim için size işin gerçeğini kestirme tarafından açıklayıveriyorum. Ben size *"Kendi kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"* <17-14> ayetini okutmaya çalışıyorum. Çünkü tafsili O'na aittir. Tafsile meraklı olanlar onu da öğrenebilirler.

Yukarıda örneklediğimiz sohbetlerde anlatılanlarla benim anlattıklarım esasta birbirinden farklı şeyler değildir. Dil, üslup ve anlatım farklılıklarına rağmen mânâ, aynı mânâdır.

Her mürşidin bir sohbet ediş tarzı vardır. Bazıları Kur'an'ı ellerine alıp oradan bir ayet okur ve onu açıklarken, bazıları daha farklı yöntemler uygularlar.

Ben Türkçe konuşurum ama anlatıklarımın hepsinin Kur'an'da ve Hadislerde karşılığı vardır, yani onlara aykırı bir şey söylemem. Diğerlerinden farkım, onlar Arapçadan Türkçeye çevirirlerken, benim doğrudan doğruya Türkçe anlatmamdır. Çünkü sohbetten amaç dinleyicilere lisan öğretmek değil, o mânâyı öğretmektir. Yazı veya söz anlamın kılıfıdır. Önemli olansa, insanların anlatılanları anlayıp kavramalarıdır.

Bir mektup Türkçe, Arapça, İngilizce veya Çince yazılıp zarfa konmuş olabilir ama hangi dille yazılmış olursa olsun içeriği aynı ve o içerik de biliniyorsa, yazılış dilinin önemi yoktur. Mânâsını, içeriğini bilen, o mektupta yazılanı kendi diliyle anlatabilir. Sohbetler de bunun gibidir ve böyle olduğu için de dinleyenlerin biraz düşünüp anlamak için çaba sarf etmeleri gerekir.

Sohbetlerimde insanın ne demek olduğunu anlatmaya çalıştım. Gerisi laftır, hikâyedir. Onun için o taraflarla fazla ilgilenmedim. İnsanın nasıl yaratıldığını, yaratıldıktan sonra nasıl aslını bulmaya çalıştığını anlattım.

Tevhidde öyle yerler vardır ki bunları kelimelerle anlatmak mümkün değildir. Böyle yerler ancak yaşanarak öğrenilebilir. Ben bu noktaları anlatırken örnekler vermeye ve o örneklerle anlatmaya çalışıyorum. Aksi halde insanın aklı karışır.

Evvelce sohbet ederken bazı konuları açıklamaktan çekinirdim ama sonradan baktım ki benden böyle isteniyor, ben de geldiği gibi açıkça söylemeye başladım.

Sohbetlerim başlangıçta çok basitti ve bu işlerin çok kolay olduğu zehabını uyandırıyordu. Zamanla zorlaşmaya başladı. Hayat da böyle değil midir? İnsan olgunlaştıkça sorumlulukları artmıyor mu?..

Evvelce çok sıkıntı çektiğim için size her şeyi, tıpkı bir kuşun yavrusunu besleyişi gibi, öz halinde veriyorum. Dikkat edilirse sohbetlerimde hemen hemen açıklanmadık bir yer bırakmıyor, açıklamalarımı da sade bir dille ve herkesin anlayabileceği basit örneklerle yapıyorum. Allah'a sığınarak bugüne kadar hiçbir mürşidin uygulamadığı bir yöntemi uyguluyorum. Açıklamalarımda şeriatın kılına bile dokunmuyor, dokundurt-

muyorum. Tüm açıklamalarım şeriata uygundur. Bu hususta Mevlâna'nın "Ben hiçbir şeyden korkmam, aşağı tabakanın dedikodusundan korkarım" anlamındaki sözünü ve bu sözü teyit eder şekilde kendi oğlu, Alaaddin'in de içinde bulunduğu bir yobaz gürühunun Şems-i Tebrizî'yi şehit etme olayını daima dikkate alıyorum.

Sohbetlerim genel olarak, eski annelerin dişi çıkmamış çocuklarına leblebiyi çiğneyip çiğnenmiş olarak vermesine benzer. Size de, aynen o bebekler gibi, çiğnenmiş leblebiyi yutmak kalıyor. Ama mürşitlerin çoğu, günümüzde de benim yolumu takip etmez ve müritlerinin önüne leblebiyi koyar, dişi çıktığı zaman kendisinin yemesini bekler.

Böyle yapmakla iyi mi ettiğimi, yoksa fena mı yaptığımı bilmiyorum ama sohbete başlayınca her şeyi en ince noktalarına kadar açıklıyorum. Benden böyle tecelli ediyor.

Bu anlattıklarımı ben hiçbir yerden almadım. Bazıları kitaplardan alıp okuduklarını kalplerinde tatbik ederler, bazılarıysa kalplerinde okuyup kitapta tatbik ederler. Ben ikinci gruba dahilim.

Ben bu sohbetleri nasıl yapıyorum? Bu hususta özel bir eğitim mi gördüm? Hayır, ben içimden gelenleri size aktarıyorum. O içimdeki gizli Varlık benim ağzımdan söylüyor.

Bu sohbetlerin nasıl doğduğunu ben de bilmiyorum ama nasıl gelirse öyle söylüyorum. Siz daha derin malumat istedikçe, sohbetler de derinleşiyor. Allah kesiverse, ağzımdan bir kelime bile çıkmaz.

Benim anlayış ve uygulamalarıma göre sohbet dinleyen bir kimsede en ufak cevap alınmadık bir soru kalmamalı ve kalbinde huzur oluşmalıdır. Bu kadar açık sohbet edişimin nedeni budur. Anlattıklarımı kitaptan değil, Allah'tan okudum ve okuyorum. Beni dinleyenlerden bir kişinin uyanması bana yeter. Geri kalanlar, tam olarak uyanmasalar bile en azından Tire'deki "Baba bana Bektaşi yaptı" diyen Arnavut gibi huzur bulurlar ya... Zaten bir salik için en güzel şey kalbinin itminan bulması değil midir?..

Benim konuşmalarım hep kendimden kendimedir. Çünkü

sizi kendimden ayrı görmüyorum. Onun için de kendi kendime konuşur gibi sohbet ediyorum.

Tüm şiirlerimde de "El tutmadan kimse bir şey olamaz" demişimdir. Nasıl, Mevlâna, eserlerinde Şems'i anlatmışsa, ben de ismimi Fâni koyup hep Bâki'yi (efendimi) anlattım. Bu yaptığım da *"Ol, oluverdi"* <3-47> ayetinin uygulamasından başka bir şey değildir.

Ben, en ince noktalara kadar açıkladığım için, hazineyi kucağınıza koyuyorum diyebilirim. Artık bundan sonrası size kalmıştır. Ben sadece sohbetle bırakmayıp size istasyonları da göstererek mürşitlik görevimi tam yaptığıma inanıyorum. Çünkü sizi, her durağı tanıtarak gezdirdim ve kitaplardaki gibi "Sırrımdan bana, benden sırrıma" yahut "Zirve-i hîçî" gibi sözlerle değil, bunların nereler olduğunu en ince teferruatına kadar anlatarak izah ettim. Ayrıca bazı masallardaki gerçekleri ve rumuzları bile açıkladım. Anlattıklarımdan sizinle birlikte ben de zevk aldım. Eğer siz iyi yetişirseniz ben de memnun olurum ve Allah'ın yanına mahcup gitmem...

Sohbetlerimde çok açık konuşuyorum ama ne kadar açık konuşursam konuşayım, anlattıklarımı kendilerinde bulamayanlar, bunlardan bir şey anlamazlar. Çünkü kendinde bulamayanlar, hayallerinde bazı mefhumlar yaratmak zorunda kalır ve aynen Allah'ı kendinde bulamayanların ilah-ı mec'ul yaratıp ona tapmaları gibi bir durumla karşılaşırlar.

Dikkat ederseniz hiçbir sohbetimde, Kur'an'da olmasına rağmen, korkutucu taraflara yönelmiyorum. Buralara girmemekle sizin daha özgür bir biçimde anlatılanların içinde yaşamanızı istiyorum ve aranızdan da bu isteğime uyanlar çıkıyor.

Gerek şiirlerimde, gerekse sohbetlerimde celali yöne hiç itibar etmedim. Çünkü celali yöne kapılan berbat olur. Abad olan da, berbat olan da ben olacağıma göre, niye sizi celali yöne sevk edip de kendimi berbat edeyim diye düşünürüm.

Sohbetlerimde hiçbir zaman korkutma yöntemini de benimsemedim. Tıpkı doktorların ölecek hastaları için bile "Ölecek" dememeleri gibi ben de daima *"Benim rahmetimden ümit kesmeyin"* <39-53> ilkesini benimseyerek hareket ettim. Bu-

nun sebebi, nasıl ölecek denen hasta ölmediği takdirde bu sözü söyleyen hekim mahcup olursa, korkutucu sohbet yapanların da söyledikleri gerçekleşmediği takdirde mahcup olacaklarını düşünüşümdür. Çünkü biz kuluz ve daima Allah'ın dediği olur. İnsanın bir noktada saplanıp kalması ve onun mutlaka gerçekleşeceğini düşünmesi doğru değildir. Allah, her şeyi bildiği gibi yapacaktır.

Genelde, sohbetlerimi pek uzun tutmam. Araya müzik, fıkra, hikâye sokarak dinleyenlerin sıkılmalarını ve zorlanmalarını engellemeye çalışırım.

Benim sohbetlerim akarsu gibidir. O su denize gidinceye kadar kıvrıla kıvrıla yolunu bulur. Allah, bazen fazla dolandırmadan da denizi buldurabilir. Bazen toprak yutar ve su denizi bulmayabilir. Nasıl her açan çiçek meyve vermezse, her kaynayan su da denize ulaşamayabilir ama o su yolda kaldığı için deniz susuz kalmaz. Çünkü denizi dolduran, bu suların kendisine az veya çok ulaşması değildir.

Bazı sohbetlerde masal anlattığım zannedilebilir. Evet, anlatılanlar masaldır ama Kur'an'daki masallar gibi ibret verici, ders verici özellikleri olan, kişileri benzer hatalar yapmamaya yönelten ve onları düşünmeye sevk eden masallardır.

Ben bildiklerimi hiçbir zaman kendimden bilmem. Anlattıklarımın bana Allah'ın bir lütfu olduğunu her zaman tekrarlarım.

Biz eskiden efendilerimizin yanında oturur ve onlara hiçbir şey sormadan, ne anlatırlarsa, anlamasak bile, sadece dinlerdik. Nasıl isterlerse öyle anlatırlardı. Öyle zamanlar olurdu ki "Ben ne anlattım" deseler tek kelime söyleyemezdik. Ben, bunun içinde yaşadığım için size her şeyi en ince teferruatına kadar anlatıp her sorunuza cevap veriyorum.

SOHBET NASIL DOĞAR?

Sohbet de her şey gibi Allah'ın isteğiyle açılır. O zaman kimse itiraz edemez çünkü artık o meclis Hakk meclisi haline gelmiştir. Sohbetin açılması dinleyicilerin durumuna bağlıdır. Dinleyicilerde o zevk yoksa sohbet açılmaz.

Her şey sevgiden meydana geldiği gibi, sohbet de sevgiden doğar. Onu içten veren Razzak-ı Alem'dir. Ben sizi sevmesem, bu yaşımda sizi karşıma alıp saatlerce konuşur muyum? Sohbet ederken istiğrak halinde olduğum için yorulduğumun farkına varmıyor, yorulmuş olduğumu sonra anlıyorum. Sizi tekrar gördüğüm zaman, yine sevgimden o yorgunluğumu unutup sohbete başlıyorum. İşte, bunu yaptıran sevgidir.

Kâmil kimselerden sohbet doğması, bir çeşmeden şarıl şarıl su akmasına benzer. Bu akış esnasında yazılabilenler toplanmış, yazılamayanlarsa akıp gitmiş olur. Sohbet eden zât, içinden gelenleri geldiği gibi, kendi düşüncelerini katmadan söyler. Bu nedenle, sohbet esnasında pek çok da vecize doğar.

Vecize, iç âlemdeki kâinat kitabının özetlenmiş olarak zuhurudur diye tarif edilebilir. Sohbet esnasında doğan vecizelere örnek olarak: "Her icat bir ayetin zuhurudur", "Allah kâinatı sıfâtıyla bezemiş, kuluna zâtıyla yaklaşmıştır", "Her şeyin, aslına kavuşmak amacıyla geçirdiği meraklanma ve çırpınmaların tümüne aşk denir", "Halin yerleşmemiş olmasına seyr-i sülûk, yerleşmesine ise makam denir", "Edebi edeple karşılamak da bir varlıktır" gibi sözler ve daha belki bir kitap dolduracak kadarı, bizim sohbetlerimizden toplananlar arasındadır.

Bir sohbetin aynen tekrarı mümkün değildir. Bu durumu fiskiyeli bir havuza benzetmek mümkündür. Havuzun suyunu fiskiyeye sevk eden bir motor vardır. Bu motorun fışkırttığı su yine havuza döner, yani suyun devri havuzdan havuza veya kendinden kendinedir. Bu durumun oluşabilmesi için insanın, mutlaka hiç olan Lâ'dan, hep olan İllâ'ya ulaşmış olması lazımdır. Bunun yolu da hadiste *"Bir insan kırk gün takva üzere bulunursa, kalbinden hikmet pınarları fışkırır"* denerek gösterilmektedir.

Bu sohbetler gayb âleminden gelmektedir ve aslı mânâdır. Mânâ, nefes-i Rahmanla harf ve kelime halini alıp bizim anlayabileceğimiz dilden zuhura, yani âlem-i gaybden, âlem-i şahadete gelmektedir. Allah'tan başka bir şey olmadığına göre *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahmanürrahimdir"* <59-22> hükmünce gaybı

da, şahadeti de O'dur. Bunun daha evveli de vardır ki o da *"Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirmiş ve ona da idrak vermiş olsaydık onu Allah korkusundan paramparça olup dağılmış görecektin"* <59-21> ayetindeki dağdır. Bu dağ, insan dağı, Kaf dağı, kısacası kafa dağıdır. Bunları benden söyleyen O'dur.

"Zaman, mekân ve ihvan olmadıkça sohbet olmaz" denir. Doğrudur çünkü bir şeyin olabilmesi için üçe ihtiyaç olduğunu biliyoruz.

Her zaman sohbet edilir mi? Havuzun tıpası açık olur da devridaimi engellenmezse sohbet devam eder. Ta ki tıpa deliği tıkayıncaya kadar. Ama kâmillerin sohbetinin sonu yoktur.

Her namazın bir vakti ve her vaktin de bir niyeti olduğu gibi, sohbetlerin de vakti ve niyeti vardır. Bazen yüzeysel sohbetler açılır, bazen de çok yüksek seviyelerde sohbetler doğar. Geneldeyse, dinleyicilerin ihtiyaçlarına cevap verecek düzeyde olur. Bunun nedeni, İnsan-ı Kâmilin melekût âleminden beslenmesidir. Bazen dinleyiciler sohbetin niçin oradan açıldığını bilemeyebilirler ama zaman geçip işin aslını öğrendiklerinde, o sohbetin niçin ve hangi mertebeden yapıldığını, yani semavi meleklerin mi, yoksa arzî meleklerin mi malı olduğunu düşünüp bulmaya başlarlar.

Sohbetlerin seviyesi, çok defa dinleyicilerin seviyesine uygun olur. Onun için bizim sohbetlerimizde de, önceleri basit konular, daha yüzeysel olarak işlenirken, genel seviyenin yükselmesiyle, yavaş yavaş daha zor konularda ve daha derinlemesine doğmaya başlamıştır. Arada yeni gelenler olsa ve anlatılanları anlamasalar bile, onlarda da en azından bir kulak dolgunluğu olmaktadır.

Bunu, şuna benzetmek mümkündür. Radyo veya televizyonda bir şarkı söylenirken, insan hiç duymadığı, bestekârını, güfte yazarını, usulünü, makamını, notalarını bilmediği şarkıyı hafızasına alıp tekrarlayabilir. Aynı şey çocuklar için de geçerlidir. Onlar da hiç bilmeden bu tekrarlama işini yapabilirler. Buna taklit denir.

SOHBETTEN AMAÇ NEDİR?

Sohbetlerin amacı hazırlık yapmaktır ve bu yönüyle askerlikteki nazari derslere benzer. Uygulamaya geçilince "Ha biz bunu öğrenmiştik" demek içindir. Ancak iş burada bitmez. Bundan sonra kişinin gayreti şarttır. Bu gayret sonucu ilk anda netice alınamasa bile sıkılmaya yer yoktur. Çünkü sohbetlerden beklenen sonuç, dinleyenlerin iyi, temiz ve güzel birer insan olmasını sağlamaktır. Bu da zaman alır. Gerisi boş laftır. Allah'ın, Peygamberler'in söylediği ve kitapların yazdığı budur ama maalesef bu, eksi kutbun cazibesi dolayısıyla, insanların işine gelmemektedir.

Sohbet dinlemek, her ne kadar insana hoş vakit geçirtirse de amacı bu değildir. Sohbetlerin amacı, insanları düşündürüp iyilik ve kötülükleri ayırt etmelerini sağlamak ve varsa, onları kötü huy ve düşüncelerinden vazgeçirmektir. Allah'ın, kullarına peygamber göndermesindeki gaye de budur. Peygamberler ettikleri sohbetlerle ashabın yetişmesini sağlamışlardır. Zaten ashab, Peygamber sohbetlerinde bulunanlara denir. Kelime mânâsı; sohbet duyan, sohbet dinleyen demektir. Bu sohbetlere yetişemeyip sohbetleri ashabdan dinleyenlere tâbiîn denmiştir. Tâbiîn'e yetişenlere de Teb-i tâbiîn denmiştir. Bu durum ilanihaye devam edip gidecektir.

Peygamber göçeli bin dört yüz küsur sene geçtiğine ve ayrıca sağlığında da tek Türkçe cümle söylemediğine göre, biz nasıl O'nun ashabı olacağız?

Tabii, ancak O'nun sözünü duyanların, ilmini bize anlatanların anlattıklarını dinleyip onların sohbetlerinde bulunmakla... Bunun için de "Dem bu demdir" prensibini kabullenip bir dört yüz sene öncesini bugüne getirmek gerekir.

Sohbetler yiyip, içip, Allah'a dayanarak keyfe bakmayı sağlar. Bunu yapabilmek için Allah'ı bilmek, O'nu bilebilmek için de bir bilenin elini tutmak lazımdır. Bu iş geriye doğru Hazret-i Peygambere kadar uzanacağı için "El ele, el Hakk'a" denmiştir. Bu yol her mürşidin kendi müritlerini bayrağı altında toplayıp kendi mürşidinin, o da kendi efendisinin derken, sonunda Hazret-i Peygambere uzanıp tüm bayrakların onun li-

va-ül hamd'i altında toplanmasına kadar gider.

Benim sizlerle bu kadar fazla sohbet etmemin nedeni, kendi başımdan geçenlerin, sizlerin başınızdan geçmemesini istiyor oluşumdur. Çünkü zâti tecelliye dayanmak kolay değildir. O, mutlaka kendini hissettirir. O anda bilgisi olmayanlar, dengelerini kaybedebilir, hattâ Allah korusun hayatlarından bile olabilirler.

Ben başımdan neler geçtiğini anlattım. Bu kitabı okuyanlar da yeri geldikçe öğreneceklerdir. Müritlerimin böyle tecellilere hazır olmaları gerektiğini bilerek onları bilgilendiriyorum. Başımdan geçenleri ve o anda neler hissettiğimi *"Bir işaret rahmetinden beklerimz / Ümit zincirini her ân eklerim / Eğer benim demezsen ben neylerim"* mısralarıyla anlatmaya çalışmıştım.

SOHBET KİTAPLARI

Sohbetleri kayda geçirmek faydalıdır. Çünkü *"Külle sırrın cavezel isneyni şâ / Külle ilmin leyse fî kırtâsı dâ"* beytiyle, sır iki kişiyi tecavüz ederse şayi olup yayılır, ilim de kaydedilmezse zayi olur, kaybolur denmektedir.

Bu sohbetlerin toplanı, yazılmasının amacı, tekrar tekrar okuyup zevkine varmak ve o zevki, sohbeti dinlememiş olanlarla paylaşmaktır. Zaten kitap yazmanın amacı da bu değil midir? Kelam, yazılmazsa geldiği yere gider. Yazılırsa, Kur'an'da olduğu gibi, diğer insanlar da ondan istifade eder.

Eski tasavvufi kitaplarda da aynı konular işlenmiş olmasına rağmen, devrin gerekleri sonucu konuların bir kısmı üstü kapalı yazılmıştır. Bu sebeple okuyanlar, yazılanları bir yere kadar anlayıp ondan sonrasında duraksamaktadır.

Pek çok kitapta tek mânâya, adeta defile yaparcasına, çok değişik elbiseler giydirildiği görülmektedir. O elbiselerin bir tanesi bile mânâyı anlatmaya yeterlidir. Geri kalanlarsa işin saltanatıdır. Nasıl çok elbisesi olanlar bunlardan hangisini giyeceğine karar vermekte zorlanırsa, bir mânâya pek çok saltanat vermek de insanı ambale eder. Bu yüzden söz kısa, anlaşılır ve öz olmalıdır.

İnsan, bir hizmetlik, bir de gezmelik elbisesi varsa, hangi elbiseyi giyeceği hususunda tereddüde düşmez. İş yaparken iş elbisesini, gezmeye gideceğinde de diğerini giyiverir. Ama iş elbisesiyle gezmeye gitmeye kalktığında yadırganır ve tenkit edilir.

Gerek kitapların, gerekse sohbetlerin yazılmasındaki amaç, insanların kalbinde bir titreşim yaratabilmektir. Bu gerçekleşmezse sohbet sadece birlikte yiyip içmek ve bol bol masal dinlemekten başka bir işe yaramamış olur. Sohbetlerin sohbet edene faydası yoktur çünkü o zaten geleceği yere gelmiştir. Bunlardan dinleyiciler faydalanacaktır. Anlatan, sadece bir yol göstericidir. Bu sebeple sohbet edenin mertebesi dinleyicileri ilgilendirmez.

Gerçek anlamda sohbet edenlerin dünya malıyla ilgileri yoktur, zira dünya malına değer verenler, zaten bu mertebeye gelip sohbet edecek durumda olamazlar.

Sohbetler, sohbet edenin âlemi değiştikçe değişir. Onun için de dinleyenlerin hoşuna gider. Ancak sohbeti sadece dinlemek değil, yaşamak da lazımdır.

En mükemmel kitap Kur'an olduğu halde onu bile okumuyoruz. Sohbetlerde tutulan notların ve o notların toplandığı bir kitabın da fazla okunduğunu zannetmiyorum. Çünkü herkes kendi kitabını yazmaktan, okumaya zaman ayıramıyor. Sohbetlerin dinlenmesinin nedeni de, konuların değişik olması ve her konunun değişik yönleriyle anlatılmasıdır. Eğer aynı konular hep aynı şekilde işlenseydi, siz de çoktan bıkardınız.

Kur'an'da *"fâsıklar, kâfirler"* gibi pek çok lanet ayetleri vardır. Ben sohbetlerimde bunlardan hiç bahsetmiyorum. Böyle yapmam benim esma-yı hassımın iktizasıdır. Ben yumuşak bir esmaya, Alim esmasına mazharım. Bana ne yapsalar, ben ses çıkarmıyorum. Ama benim bir sahibim, bir üstüm, bana o esmayı verenim var ki O, gereğini yapar.

Okunan kitap, bir sohbet kitabıdır. İçindeki konular mümkün olduğunca, herkesin anlayabileceği kadar basite indirgenerek anlatılmaya çalışılmış ve imkân dahilinde "fefhem" (kendin bul) demekten kaçınılmıştır. Her insanın aynı yete-

nek, zekâ ve bilgiye sahip olamayacağı düşünüldüğü için zaman zaman bazı tekrarlar göze alınarak, konular farklı misallerle açıklanmaya ve böylece her okuyanın bir şeyler anlaması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu basite indirgeniş belki, çok kimse tarafından yadırganacaktır ama burada anlatılanların hepsi doğrudur ve Kur'an, hadis kitapları, tefsirler, diğer tasavvufi eserler dahil, hangisi okunursa okunsun, tümünde aynı gerçeklerin anlatıldığı görülecektir. Bunun nedeni, hepsinde suyun kaynağının aynı olmasıdır.

Bu kitapta aynı gerçekler, ahadiyet konusu dahil, Allah'ın lütfuyla basit bir Türkçe ve herkesin anlayabileceği örneklerle anlatılmıştır.

Üslup farklılıkları ve aynı gerçeklerin her kitapta farklı ifadelerle anlatılmış olması, tıpkı aynı kaynak suyunun değişik çeşmelerden akmasına benzer. Hepsi aynı sudur ama kimi çeşmeden gür, kiminden ince ve basınçsız akar.

Kur'an'da, yedi yerde Ha, Mim vardır. Bunların her biri ayrı bir konuya bağlanmıştır. Sohbetlerde de tekrar gibi görünen pek çok yer olduğunu göreceksiniz ama bunların, dikkatle incelenirse, basit bir tekrar olmadığı, farklı konuları aynı esasa bağlamak için yapıldığı görülecektir. Tekmil-i meratib etmiş olanlar bu inceliği fark edeceklerdir.

SOHBETTE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Cahillerle sohbet ederken çok dikkatli olmak ve meramı, onların anlayabileceği ifadelerle anlatmaya çalışmak lazımdır. Bu da çok zor bir iştir. Onun için mümkün olduğu zaman böylelerinin yanında sohbetten kaçınmak gerekir. Bu konuda Araplar "Cahil insan osurgan böcek gibidir. Dokunulunca kokar" derler. Bu hususta Peygamberimiz de *"Nâsa aklının seviyesinden hitap edin"* diyerek tavırlarını koymuşlardır.

Sohbette, kelimeleri yerli yerinde kullanmak ve harflerin hakkını vermek gerekir. Aksi halde uzuvlar sakatlanmış olur.

SOHBETLERİN FAYDALARI

Sohbetler adeta tarlaya ekilen tohumlar gibidir. Bu to-

humları gönül tarlasına ekenler, yaşatıp besler ve geliştirirlerse, sonunda onların da kendilerini beslediğini görürler. Sohbet tohumlarının yaşatılıp beslenmesiyse, o sohbetlerin içinde yaşanması demektir. Sonuçta, o tohumdan elde edilen mahsul, kişinin kendisini beslediği gibi, etrafındakileri de beslemeye başlar. İşte mürşitlerin, özellikle de kâmil mürşitlerin durumu budur.

Kâmil sohbetleri, dinleyenlerin kalp tarlalarına yerleşip adeta onlarla evlenir. Bu durumda, mürşidin ruhu müridin nefsiyle birleşip evlenmiş gibi olur. Zaman içinde bu evlilikten doğan çocuğa "veled-i kalp" adı verilir. Sema ile arzın birleşmesinin bakteri dediğimiz canlıyı meydana getirmesi de bunun gibidir. Zaman içinde bu canlı çoğalarak gözle görülecek bir hale gelir. Hayatın sonu ölüp dirilmektir. Örneğin, ipek böceği, ölmeden önce kurtluktan ölmek zorundadır. Bizim tekâmülümüz de bazı huylarımızı öldürüp kılıf değiştirmemizle mümkün olmaktadır.

İnsanlar, konuşma sayesinde bilgi sahibi olurlar. Mürşitlerin sohbet edip ders değiştirmesiyle müritler cehaletten kurtulur. Burada kuluna merhamet edip mürşit ağzından konuşan O'dur. Konuşmayla mürşidin ağzından akan Kevser, kulak kadehi ile dinleyenin kalbine dolmaya başlar. Bu doluş devam ederse bir ân gelir ki güneş mağripten doğmaya başlar. "Kıyamet kopmadan önce güneş mağripten doğacak" denen husus budur. Mağrip güneşin gurup yeri veya mürşidin sözlerinin mürit kalbinde battığı yerdir.

Sohbetlerde bulunanların kazançları, öğrendikleri ve bu bilgiler dahilinde huylarında yapacakları değişikliklerdir. Böylece kendi binalarını güzelleştirip saray haline getirirler.

İnsan, say'i (çalışması) kadar meşkûr (teşekküre değer) olur. Çok çalışan çok kazanır. *"İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey"* <53-39> ayeti bunu ifade etmektedir.

Sohbetler derinleştikçe insanın düşünceleri de derinleşir. Başlangıçta yiyip, içip eğlenme zannedilen olayın ciddiyeti ortaya çıkmaya başlar.

Bunu izah için Mevlâna "Hiçbir hançer kendi kendine kes-

kin hale gelmemiştir. Mutlaka bir biley taşına sürtülüp öyle keskinleştirilmiştir" demektedir ki burada bahsedilen biley taşı mürşittir. O bildirmezse mürit nasıl bilebilir?..

Sohbet zevk verir, neşe verir ama içinde yaşanmazsa, o zaman Istanbul'u bilmeyen bir kimsenin şehirde nereye geldiğini, nerelerden geçtiğini bilmeksizin taksi ile dolaşması gibi olur. Sohbetin tam anlaşılabilmesi için terakki mertebelerinin içinde yaşanmış olması gerekir. O zaman, sohbetin hangi mertebeden yapıldığı anlaşılır ve zevki daha da artar.

Bu konuda okunan kitaplar da böyledir. Neden bahsettiğini anlayabilmek için okuyan kimsenin oralarda yaşamış olması gerekir. Aksi halde, yine zevk alınsa bile, bu bilinçsiz bir zevk olur. Bu bilinçsiz zevki, insanın radyodan dinlediği bir şarkıyı öğrenip tekrarlamasına benzetmek mümkündür. Ne anlamı bilinir, ne bestekârı, ne makamı, ne usulü... Bir sohbeti bilinçli olarak dinleyenler ariflerdir.

SOHBETTEN NASIL FAYDALANILIR?

Önemli olan sohbeti dinlemek, hattâ ezberleyip tekrarlamak değil, öğrenilenleri uygulamaya koyup onların içinde yaşayabilmektir. Burada anlatılmaya çalışılan içinde yaşama konusu da iki şekilde olabilir. Birincisi, öğrenilenleri uygulamaya koymak, ikincisi ise bizzat sohbet kaynağı haline gelmektir. Esas amaç, sohbet kaynağı haline gelebilmektir. Bunu yapabilmek için kişinin negatif hale gelebilmesi, yani evvelce anlattığımız *Lâ*'ya ulaşması lazımdır.

Hatm-i meratib etmiş olanlar, kendi kitaplarını kendileri okumak zorundadırlar. Benim bu sohbetlerim onlara yardım içindir. Osman Dede bana çok az sohbet etti ve ettiği sohbette de "Cem'de Hakk zâhir, halk bâtın; hazret-ül cem'de halk zâhir, Hakk bâtın; cem-ül cem'de her ikisi de sensin"den başka bir şey söylemedi.

Bir insan, Kur'an'ı ezberleyip hafız olduktan sonra, zaman zaman o ezberlediklerini tekrarlamazsa, bir süre sonra unutur, gider. Onun için meşk şarttır. Bu durum, sohbet dinleyenler için de geçerlidir. Eğer sadece dinledikleriyle kalır ve üze-

rinde düşünmezlerse, o dinlediklerini de unutacakları için boşuna zaman harcamış olurlar.

Hepiniz göl ile gölet arasındaki farkı biliyorsunuz. Bu nedenle sadece sohbete güvenmek doğru değildir. İnsan ne kadar fazla sohbet dinler ve o dinlediklerinden ne kadar çok şey öğrenirse öğrensin, ancak bir gölet haline gelebilir. Kişinin göl olabilmesi için kaynağın kendinde olması lazımdır. Gölet olanların göl haline gelebilmesi için tüm himmetleri bir noktada toplaması gerekir. Bu hususta "Erenlerin himmeti dağları patlatır" derler. Bu, Allah'ın çevirmesi demektir. Allah, Hazret-i Musa zamanında suyu bile ters akıtmıştır.

Bir mürşidin sohbetlerine muntazaman devam edilirse birkaç yıl içinde sohbetlerin gittikçe derinleştiği ve fenâ sohbetlerinden bekâ sohbetlerine dönüştüğü görülür. Bekâ sohbetlerinde konuşan kul değil, Allah'ın ruh-u izafisidir. Burada ruh-u izafi, gibi yahut zarf anlamına geldiğinden, artık zarftan konuşan mazruf (zarflanmış olan) olmuştur.

Her eşya bir harf olmuş / Hem zarf hem mazruf olmuş
Aceb ilim sarf olmuş / Bir nokta bin söz olmuş

denerek anlatılmak istenen bu gerçektir. Bunu okumak ya da ezberlemek ve tekrarlamak kolaydır, zor ve esas olan, insanın bunu kendinde tatbik edebilmesidir.

Derin sohbetleri hiç kimse "Ben bilirim" davası güderek başka yerlerde tekrarlamaya kalkmamalıdır. Çünkü ilim Allah'ındır ve onu veren de O'dur. Her önüne gelen yerde böyle sohbetler yapmak, cahil çocukların eline gerçek kılıç vermek gibi olur ve çocuğun onu nereye saplayacağı bilinmez. Oynayayım derken kendine zarar verebileceği gibi, başkalarını da yaralayabilir, hattâ öldürebilir. Bu nedenle eskiler bu işleri çok sıkı tutmuşlardır.

Bu sohbetleri, sakın ola ki biriniz kendine saklamasın. Bu sözler hepiniz için söylenmiştir. Ancak şunu da unutmamak lazımdır ki emaneti ehline vermek gerekir. Aksi halde, bu sözler insana sevap değil, günah kazandırır. Söz de bir emanettir. Bu nedenle Mevlâna "Siz mücevherinizi kuyumcuya verin. Semerciye verirseniz, boncuk diye semere takar" demektedir.

SOHBETİN İNSAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İnsan, esfele sâfiliyn denen bu âleme atılmakla bir nevi buz haline gelmiştir. Sohbetler, bu buzun erimesinde ateş görevi yapar. Ateşe yaklaşan buz eridikçe, insanda da bazı değişiklikler olmaya başlar. Eriyip değişmeyecek olanlar, bu ortama uyum sağlayamayacakları için sohbete iştirak etmez ve sohbet ortamından uzaklaşır, uzak dururlar.

Mânâ âlemine ait sohbetler, hemen herkesi çeker ve sükunete sevk eder. Çünkü mânâ denizdir. Onun dalgaları bu âleme teşbih edilir. Bu âlemin dalgalı, gürültülü, patırtılı ve çalkantılı oluşu bundan dolayıdır.

Sohbetler, dinleyiciler üzerinde bir endüksiyon yapar. Bunun nedeni sohbetlerin bir elektrik akımına benzemesidir. Ben, olayı anlatmanın en kolay örneğini teşkil ettiği için, elektrik diye vasıflandırıyorum. Eskiler, bu akıma "feyiz, füyuzat" gibi isimler vermişlerdir. Feyiz ve füyuzat tabirlerini anlamak, bugün herkesin bildiği elektriği anlamaktan daha zor olduğu için ben elektriği misal getirerek meramımı anlatmayı tercih ediyorum.

Sohbetleri güneş ışığına benzeterek anlatmak da mümkündür. O ışınlar her şeye; toprağa, hayvana, insana vs. vurur ve herkes ondan mertebesine göre istifade eder. Dinleyenlerden kimi alır ve aldığını tutar, kimi alır ama tutamaz, kimiyse hiç alamaz. Ama neticede, sohbet görevini yapıp isteyene istediği kadarını, hattâ istediğinden fazlasını vermiş olur.

Üzüm, şarâben tahûrânın yeryüzündeki temsilcisidir. Şarâben tahûrâ insanın benliğini saran şaraptır ve tıpkı üzümden yapılan şarap gibi insanı sarhoş eder.

Zaman zaman bazı sohbetlerin sizi adeta kendinizden geçirdiğini görüyorsunuz. Bu etki, sohbetin şarâben tahûrâ etkisindendir. Zaten şarâben tahûrâ tabiriyle kastedilen de mürşit sohbetleridir. Bu şarabın özelliği kulaktan içilmesidir. Etkisi de merkez sinir sisteminde görülür. Eğer sohbet derin yerlerden açılırsa, insanın beyni uyuşmuş gibi olur. Diğer şaraplarda olduğu gibi, bu şarapta da zaman içinde içenlerde bir tolerans oluşur ve salikler mutat dozlardan pek fazla etkilenmez olur-

lar. Yani, nasıl alkole karşı bir tolerans oluşuyor ve kişi, evvelce kendisini etkileyen dozlarla sarhoş olmaz hale geliyorsa, sohbetlerde de aynı şey görülmeye başlanır. Sonuçta, yeni bir saliği sarhoş eden bir sohbet, eski bir salikte aynı derecede etkili olmamaya başlar.

Sohbetlerin bu şok edici etkisi sonucu aklını oynatanlar olduğu bilinmektedir. Tıpkı fazla içilen şarabın insanı sarhoş edip zırvalatmasına benzer bir etkidir bu... Zaten delilik denen de gruptakilerden birinin başka bir âleme geçmesinden başka bir şey değildir.

MÜRİT

MÜRİT VE MÜRİTLİK NEDİR?

Müritlik, ilim, irfan ve ahlak-ı hamide sahibi olmak ya da çalışıp insan olmaktır. Bunun ne demek olduğunu şu kıssa ile anlattıktan sonra, gerisini okuyanların takdirine bırakacağız.

Eski devirlerde şeyhler ve dervişler, mensup oldukları tarikatın özel kıyafetlerini giyerek kendini belli ederdi. Bir gün bir derviş elinde asasıyla yolda yürürken, annelerinin etrafında toplu halde yoldan geçmeye çalışan bir kaz sürüsüne rastlar. Yavrular korkup kaçışmaya başlayınca anneleri "O sizin bildiğiniz insanlardan değildir. Ona derviş derler. Zararsız bir insandır. Ne insanlara, ne de başka canlılara zarar vermez. Ondan korkmayın" diye nasihat ederek sürünün dağılmasını engeller.

Ancak derviş elindeki asasını sallayarak sürünün içinden geçerken sopası palazlardan birine çarpar ve hayvanın ayağını kırar. Bunun üzerine kazlar dervişi kadıya şikâyet ederler. Kadı, tarafları dinledikten sonra, dervişin haksız olduğunu belirterek kısasa kısas prensibine göre, dervişin de ayağının kırılmasına karar verir. Bu karar üzerine anne kaz cezaya itiraz eder ve ayağı kırılsa bile iyileştiğinde yine etrafa zarar verebileceğini söyleyerek onun bir daha derviş kisvesine girmesinin yasaklanması şeklinde bir cezaya çarptırılmasını ister. Böyle yapılıp sırtından elbisesi alınınca, herkes onun derviş olmadığını zannedecek ve tedbiri elden bırakmayacaktır.

Dervişin hil'ati (padişah tarafından giydirilen çok değerli kaftan) Allah tarafından verilir. Ona ihanet edildiğinde de hil'at geri alınır. O, görünmeyen bir hil'at ve görünmeyen bir zevktir. Bizim tüm çabamız da o güzel huylara bürünüp o hil'ati giyebilmektir. İşte müritliğin, yani tasavvuf ehli olmanın aslı

budur. Onun için *"Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır / Gül ü gülzar olup hâr olmamaktır"* diye tarif edilmiştir.

Müritlik, iç yapı olarak bugün de böyledir ama özel kıyafetleri olmadığı için kaz yavrularının onları tanıma imkânı yoktur. Günümüzde, Allah böyle istediği için şeyh, mürşit ve mürit, adeta Kâbe'deki hacılar arasında padişahla kölenin ayırt edilemeyişi gibi, ilk nazarda birbirinden tefrik edilememektedir. Bu durum, şekerin çayda erimesine benzer. Nasıl şekerli ve şekersiz çay yan yana durduğunda birbirinden ayırt edilemez, hangisinin şekerli olduğunu anlamak için tadına bakmak gerekirse, bu da öyledir ve kimin mürşit, kimin mürit olduğunu anlamak için konuşmalarına bakmak icap eder. Bunun sebebi, Hakk'ın, bu çağda kendini zuhur âleminde belli etmeyip bütûna çekilmiş olmasıdır.

Dışarıda sadece kabuk mesabesinde olan şeriat ve onun göstergesi olan camiler kalmıştır. Kabuksuz bir şey yetişmediği, hattâ kabuğu soyulan ağaç bile kuruduğu için şeriat, hakikatin yetişmesi ve olgunlaşması için koruyucu bir kabuk görevi yapmaktadır.

Bir memleket halkının dinini gösteren unsurlar, camiler, kiliseler, havralar ve diğer tapınaklardır ki bunların hepsi o dinin şeriatının gereğidir. Eğer bunlar olmazsa, insanların hepsi ehl-i hakikat bile olsa, o memleket halkının dini bir bakışta anlaşılamaz.

Mürit olmak, avamlıktan çıkıp havas sınıfına adım atmak demektir. Normal şartlarda bir müridin bu adımı attıktan sonra avam gibi davranmaması gerekir. Çünkü artık her şeyin aslını öğrenmeye başlamıştır. Örneğin, avamdan bir kişi bir diğerine haksız bir davranışta bulunsa ya da hile yapsa, kazandığı para ona hayır getirebilir ama aynı şeyi, bilen bir kimse olarak bir mürit yapsa, o kazancı ona ancak zarar getirir.

Aslında, böyle bir kazanç avama da hayır getirmez ama avam işin aslını bilmediği için hataları örtülebilir veya affa uğrayabilir. Bilenler için böyle bir durum geçerli değildir.

Şeriat ehli, genelde parayı fazla sever. Buna karşılık tasavvuf ehlinin düşüncesi farklıdır. Parası olduğunda "Allah verdi"

deyip rahatça harcar, parasız kaldığında da "Allah aldı" deyip daha fazlasını düşünmez. Yani, paralarının olup olmaması onları fazla etkilemez. Bunun nedeni, para, mal, mülk vs.nin kendilerinin değil, *"Mülkü elinde bulunduran Mübarek'indir"* <67-1> yani mülkün sahibi Allah'tır hükmünce Allah'ın olduğunu bilmeleridir. Aynı şeyi ehl-i şeriat da söyler ama onlar Allah'ı bir köşeye oturtup her şeyi oradan idare ettiğini zannettiklerinden uygulamada bu söylediklerinin tersini yaparlar. Çünkü Allah'ın her yerde hazır ve nazır olduğunu anlamakta zorlanır ve O'nunla birlikte yaşamayı bilemezler.

Müritlik, dejenere şekliyle görüldüğü gibi, ne esma çekip sallanmak, ne kuşlar gibi havada uçmaya çalışmak, ne balık gibi su altında yüzme yeteneği kazanmak, ne de göbeğe inen karmakarışık bir sakal ve pejmürde bir kılıkla dünyayı terk etmiş gibi miskin miskin dolaşmaktır. Onun için kendini mürit sayan bir kimse insan olmak, yemesini, içmesini, giyinmesini, konuşmasını bilmek ve kimseye kendisi için kötü bir söz söyletmemek zorundadır. Zira insan, *"Âdem oğullarına mükerremiyet verdik"* <17-70> hükmünce mükerremdir.

Bugün uçmak isteyen, rahatlıkla bir uçağa binip uçabilir. Denizde yürümek isteyen de bir gemiye binebilir. Kişi istediği takdirde rüyasında da uçup denizde yürüyebilir ama bunlar ona hiçbir şey kazandırmaz. İnsana "insan" dedirten, güzel ahlakıdır. Allah, araya şeytan sokup o güzellikten mahrum etmesin...

ESKİ DERVİŞLER

Eskiden tekkelerde tirit grubu, mürit grubu ve kör yiğit grubu olmak üzere üç grup derviş bulunurdu. Kör yiğit grubu tabiri şuradan gelmiştir:

Vaktiyle Tire'de, kumara çok düşkün bir adam varmış. Zaman zaman kumar oynamak için Aydın'a gidermiş. Bir gün Aydın'da elbiselerine varıncaya kadar her şeyini kaybedip don gömlek kalınca, gündüz yola çıkamayacağı için havanın kararmasını beklemiş ve gece, aç-biilaç Tire'ye doğru yola çıkmış. Sabaha karşı açlıktan içi geçmeye başlamış ve yolda bir köy evinin

kapısını çalıp aç olduğunu söyleyerek yiyecek bir şeyler istemiş. Ev sahibi, adamın durumunu anlamış ve "Ben senin gibi kumarbaza değil ekmek, günahımı bile vermem" deyip kapıyı yüzüne kapatmış. Bu muameleyle karşılaşan kumarbaz, "Adam benim içimi okudu" diye düşünerek bir daha kumar oynamaya tövbe etmiş, Tire'deki Mevlevi Tekkesi'ne gelip durumunu anlatmış ve oraya kabul edilmek istediğini söylemiş. Bu dileği "Haydi sen de bizim kör yiğidimiz ol" sözleriyle kabul edildiği için onun gibilere kör yiğit denmeye başlanmış.

İnsan, bir işin esasına vâkıf olup başını zevk edemezse, o konuda okuyacağı kitaplardan da bir şey anlayıp zevk alamaz. Ahadiyet-i ilahiyi zevk etmeyen bir insan, ne vahidiyet, ne de nasutiyet, melekûtiyet ve insaniyet âlemlerini gereği gibi anlayabilir. Anlamaya çalışsa bile bu, hayali bir anlayış ve zevk olur. Bunların tahakkuku için hazerat-ı hamse-i ilahiyi iyi zevk etmek lazımdır ki burası kutup noktasıdır ve He harfiyle temsil edilir. He harfinin ne olduğunu evvelce anlatmıştık.

Bu sebeplerden ötürü, eskiden müritler, belirli bir aşamaya gelinceye kadar kitap okumaktan men edilir, buna karşılık tekkelerdeki meydancılar tarafından ön eğitime tâbi tutulurdu. Meydancılar, tekkedeki nizam ve intizamı sağlayıp müritlerin tekkeye uyumunu kolaylaştırırdı.

O devirlerde müritler üç yıldan önce mürşitlerinin yüzünü göremezdi. Üç yıl eğitim aldıktan sonra huzura alınır ve mürşitlerinin yüzünü görürlerdi. O da yüz görümlüğü verdikten sonra... Mürşit, yüz görümlüğü almadan yüzünü açmaz, yani müridini cem mertebesine ulaştırmazdı.

Eski devirlerde, müritlerin mertebeleri yükseldikçe, mertebelerini belli edecek şekilde kılık ve kıyafetleri de değiştirilirdi. Erkeklerin sarıkları ve sarıklarının rengi değişirken, bekâya geçen kadınlar da yeşil çarşaf örtünmeye başlardı. Tabii, bunlar sadece birer erkândan ibaretti.

RİYAZAT

Oruç, riyazat, çile çıkartma diye nitelendirilen, az gıdayla beslenme ve sıkıntı çekme yöntemleri, mânânın kesifleşmiş

şekli olan maddeyi, yani bedeni inceltip tekrar mânâ haline döndürebilmek için geliştirilmiştir.

"İnsan ruh ve bedenden oluştuğu için bedenden kurtuldukça ruhlaşacaktır" düşüncesi ve bunun gerçekleştirilme yolu olarak kabul edilen riyazat, hemen tüm dinlerde vardır. Riyazata girilip beden zayıflatıldıkça ruh gücünün arttığı kabul edilir. Ancak bu yolda aşırıya kaçıp hayatını kaybedenler çoktur.

Nasreddin Hoca, eşeğinin gıdasını azalta azalta ölümüne sebep olduktan sonra "Tam açlığa alışacaktı, ömrü vefa etmedi" demek suretiyle mizahi olarak bu durumu anlatmıştır.

Kendini bilir hale getirebilmek için insanlara eza ve cefa çektirmek, tüm dinlerde bir yöntem olarak benimsenmiştir. "Nemrut'un kafasına tokmak vurması" meselesi de bunu anlatmak için uydurulmuştur. Anlatılır ki Nemrut'un burnuna bir sivrisinek kaçmış ve ilerleye ilerleye beynine ulaşıp orayı kemirmeye başlamıştır. Onu çok rahatsız ettiği için her türlü yöntemi denemiş, bu arada önce kafasını duvarlara vurmuş, bu yöntem fayda vermeyince kafasını tokmaklatmaya başlamıştır. Bunun için de ülkesindeki en güçlü kişileri çağırtıp tokmağı onlara vurdurtmuştur. Ama her gelen korkup yavaş vurduğu için sivrisinek bir türlü düşmemiş, düşmediği için de tokmağı vuranların kafaları uçurulmuştur. Sonunda birisi çıkıp tokmağı gerçekten var gücüyle Nemrut'un kafasına indirince Nemrut'un kafası parçalanmış, sivrisinek de uçmuştur.

Tabiatıyla, bu inanılacak bir olay değil ama rumuzlu bir misaldir. *"Size Kariye ashabını misal getirerek anlatıyorum"* sözü Kur'an'da bile bazı konuların hikâyelerle anlatıldığını belirtmek için söylenmiştir. Onun için, yukarıdaki masala olduğu gibi inananlar da vardır, anlamadan masalı ezberleyip tekrarlayanlar da... Misallerin gerçeğini anlayamayanların, hakikati anlamalarını beklemek hayal olur.

Riyazat hemen tüm dinlerde olan bir eğitim aracıdır. Hıristiyanlardaki uygulamasını Aynaroz rahipleri yapar. Aynaroz'da rahiplerin bulunduğu yere dişi hayvan bile alınmaz. Aralarında uçacağım diye kendini yükseklerden atanlar bile olmuştur.

İnsan bir şeyin üzerine çok fazla düşerse, genelde onu elde eder. İşte riyazattan amaç da budur. Dikkati bedenden uzaklaştırmak yahut bir taraftan açlıkla bedeni inceltirken, diğer taraftan dikkati başka bir noktada toplamak suretiyle bazı ruhsal güçler kazanmak mümkündür. Bu, Şamanizm'den kalan bir âdettir.

Hint fakirizminde riyazat çok sıkı bir şekilde uygulanır. Riyazatla güç kazananlara "fakir", bunun eğitim felsefesine de "fakirizm" denmektedir. Böyle denmesinin nedeni, bu yeteneği para için kazanmamaları, aksine, bu kazanca erişebilmek için tüm dünya nimetlerinden vazgeçmeleridir.

Fakir adayları, Himalayalar'daki mağaralara girip oralarda yıllarca kalarak son derece ağır bir riyazata girerler. Aralarında bazı güçler kazanmış olanlar vardır. Çünkü ruh elektrik gibidir. Böyle güçleri kazanmış olanlardan "Sön" deyince veya belirli bir hareket yapınca elektriği söndüren veya "Dur" deyince giden treni durduranlar olsa bile bunun insana, devlete, millete ne faydası olur? Bu, amaçsız bir güçtür ve böyle bir güce kavuşmak isteyen insanın, kendisine "Böyle bir yetenek ne işe yarar" diye sorması gerekir.

Böyle bir güce sahip olan kimse ancak gösteri yapabilir ve başarısı, sadece gururlanmasına vesile olur. Halbuki insana yakışan insanlıktır ve bunun göstergesi de itidal ve düzenlilik-tir. Bu yollarla elde edilecek başarılar, insanı Peygamberimizden daha mı üstün yapacaktır? Tabii, hayır...

İnsan, riyazatla ruh halini alabilir. O zaman ruh âlemindeki olayları ruh olarak müşahede etmeye başlar. Hocalar Müslümanlardaki bu hale "keramet", diğer din mensuplarındakilereyse "istidrac" derler. İkisi arasında hiçbir fark yoktur çünkü hepsi insandır ve hepsi Allah'ın kuludur.

Müslümanların, gösteri yapmak gibi bir niyeti olmadığı için İslamiyette bu yola, diğer dinlerdeki gibi, çok fazla rağbet edilmez. Ayrıca biz, Müslüman olarak Peygamberimizin gittiği yoldan gidip onun yaptıklarını yapmak durumundayız. Allah, düzenini hiç kimseye bozdurmayacağı için, yapılması gereken şey, O'nun *"Yiyin, için, israf etmeyin"* <7-31> ve Peygamberi-

nin *"Her şeyin orta düzende olanı hayırlıdır"* emirlerine uymaktır.

Eskiden kırk lokma yemekten bir damla kan, kırk damla kandan da bir damla meni olur ve bu da meyl-i iradi gereği dışarı çıkmak isteyeceği için, istemese bile, insanı maddi âleme çeker diye düşünülürdü. İnsanları riyazata sokmalarının nedeni de bu düşünceydi. Riyazatta az gıda alınacağı için az meni oluşacak ve insan zorlanmadan manevi âlemde daha uzun süre kalabilecektir.

Aşırı beslenme, bir süre sonra insanı şehvete sürükleyerek ruhsal gelişimini engellemeye başlar. Riyazat ve orucun konmasından amaç da, bu ters etkiyi frenleyip azaltabilmektir.

İnsanın maddi hayatı yüz yıl bile sürse, bu süre düşünsel anlamda sadece bir ândan ibarettir. Onun için bu bir ânda manen ne kazanabilirsek, o yanımıza kâr kalacaktır. Maddi kazançlarımızın hepsi burada kalacağı için onların bize faydası olmayacaktır. Bizimle gidecek olan düşüncelerimizdir. Düşüncelerimizi güzelleştirebilirsek cennete, güzelleştiremezsek cehenneme gideceğimize göre bu âlemde yaşarken nereye gideceğimiz belli oluyor demektir. Çünkü zaten cennet de cehennem de bizde, yani düşüncelerimizdedir.

Aziz Dede'nin vefatından sonra bana "Madem ki O sendedir, bana O'nu göster" diyen oldu. Ona verdiğim cevap "Sen de çalış, ruh âlemine gir ve gör. İstiyorsan seni erbaine sokup riyazatla o duruma getireyim. Ancak unutma.ki bu yolda hayatından olmak da vardır" olmuştu.

İslamiyetteki riyazat, fakirizmdeki gibi amaçsız değil, Hakk'ı bilmek amacına yöneliktir. İnsan bir kere Hakk'ı bildi mi, Hakk onu bir daha kolay kolay bırakmaz.

Bizdeki bazı tarikatlarda, riyazatın hafifletilmiş şekli uygulanmış ve adına "erbain çıkartmak" denmiştir. Bunun ne olduğunu ve amacını evvelce anlatmıştık.

Riyazata girenler, günde bir bardak un ayranıyla veya bir avuç mısır tanesiyle beslenirler. Allah, onları içten doyurur. Bedensel olarak incelip bir deri bir kemik kalarak, adeta insanlıktan çıktıklarına şahit olunabilir ama gerçekte onlar ruh hali-

ni alıp saydamlaşmakta veya şeffaflaşmaktadırlar. Bu hal bazılarında tecelli etmektedir. Bu tecelliye mazhar olanlar arasında "Allah Allah derken bir ân geldi ve ruhumun bedenimden çıktığını, sonra bir ânda tekrar girdiğini hissettim" diyenler vardır.

İnsan, "Ezzıddan lâ yectemian" (zıtlar birlikte toplanmaz) kuralına rağmen, ruh ve beden gibi birçok zıtlığı kendinde toplayan bir varlık olduğu için bu söyleneni tümüyle inkâr etmek mümkün değildir. Çünkü Kur'an'da da buna karşılık *"O iki denizi birbirine kavuşmak üzere bırakıverdi. Aralarında birleşmelerini engelleyen bir berzah vardır"* <55-19, 20> ayetleri vardır ki bu da Allah'ın, isterse zıtları bir yerde toplayabileceğini göstermektedir. Bu toplanma yeri, Kendi ve Kendi'nin aynası olan insandır. Zıtlık diye nitelendirilenlerse esmalardır.

Bu yola girmiş olan kişi, bu kitapta anlatılanları zevk edip yokluğa erişmek istiyorsa, belini biraz inceltmelidir. Bu da riyazatla mümkündür. Çünkü riyazat insanın mânâ yönüne geçişini kolaylaştırır. İnsan, Allah için çalışmak istiyorsa, kendinden biraz fedakârlık etmelidir.

SEYAHAT

Eskiden mürşitler, içine kapanık olan müritlerini eğitmek için onlara seyahat verip dünyayı tanımalarını sağlardı. Bu seyahate "devran" denir ve yedi yıl sürerdi. Seyahat süresince bir yerde üç günden fazla kalmak yasaklanırdı.

Yollarda otel olmadığı ve yıkanma imkânı bulunmadığı için seyahate çıkanlara, yıkanmayı gerektirmemesi sebebiyle siyah deriden birer elbise giydirilir, yanlarına yine deriden yapılmış, musluklu bir su kırbası ve buna asılı bir veya iki tane tasla bir de deri kese verilirdi. Ayrıca bit gelmesin diye de yanlarında biraz cıva bulundurmaları sağlanırdı.

Devran yapan (seyahate çıkan) dervişlerin ellerinde, teber denen ve bir tarafı baltaya, diğer ucu süngüye benzeyen bir alet bulunurdu. Dervişler bu teberi ister sopa, ister balta, isterse de baston gibi kullanırdı.

Dervişler, gittikleri yerlerde ya halka su dağıtır veya sesi

güzelse ilahi söyleyerek dolaşırdı. Halktan direkt olarak bir şey istemezlerdi. Lakin halk da onları pek boş bırakmazdı. Bu durum bir nevi "İstemem, yan cebime koy" tutumuydu. Para vermeyenler de selman verirdi.

Selman, dervişlerin karınlarını doyurmak için meşrulaştırılmış dilenciliğe verilen isimdi. Devrana çıkan her dervişin elinde "keşkül" denen kalaylı bakırdan yapılmış, iki ucu zincirli, gondol şeklinde bir kap bulunurdu. Derviş, bir aşevinin önünden geçerken bu kabı uzatıp "Şey'en lillâh" (Allah için bir şey) dediğinde, her aşçı o anda gönlünden kopan yemekten bir kepçe koyardı. Kimi yahni, kimi pilav, kimi tatlı, ne koyduysa hepsi o kapta birbirine karışır ve derviş, nasıl olsa içerde karışacak olan bu yemek karışımıyla karnını doyururdu. Selman öğleye kadar yapılırdı.

Çekilen sıkıntılar insanın daha çabuk olgunlaşmasını sağladığı için eski tasavvufi eğitim daha ziyade seyahat, riyazat ve çile gibi insanları sıkıntıya sokan yöntemlere dayanırdı.

Günümüzde, insanların zekâ gelişimi çocukluktan itibaren iyi olduğu için, bu yöntemlere gerek kalmamıştır.

Günümüz insanlarına yedi yıl seyahat verip eskisi gibi selman yaptırmak mümkün müdür? Ayrıca gerek Peygamberimizin, gerekse Hazret-i Ali'nin "Zaman size uymazsa siz zamana uyun" emirleri de varken...

ÇİLE

Seyahatini tamamlayan ve pek çok yer görüp gözleri açıldıktan sonra gelenler, iç âlemi de öğrensinler diye çilehaneye sokulurdu. Orada, kendilerini dinleyip konsantre olmayı ve dışta gördüklerini içte de görmeyi öğrenirlerdi. Böylece dışarıda gördüklerini kendilerinde toplayıp kesrette vahdet ve vahdette kesreti idrake çalışırlardı. Bu da onların zekâ gelişimlerini hızlandırırdı.

Bundan sonra erbaine sokulur ve günde bir fincan un ayranıyla kırk gün zikrettirilirdi. Bazı tekkelerde, un ayranı yerine bir avuç mısır darısı verilir ve o verilenin bile fazla olduğu söylenirdi.

Günümüzde herkes çilede olduğu için müritleri ayrıca çileye sokmaya gerek yoktur. Zaman oluyor ki insan bir taşıta binerken bile çile çekiyor. Herkesin başında bir çilesi var. Eğer çilenin amacı Allah'ı ve kendini öğretmekse, günümüz yaşam şartları insanlara bunu yeterince sağlamaktadır.

Eskilerin durumunu görünce bugün bizim yaptığımıza dervişlik denemez. Ama günümüz zekâ devri olduğu için biz bu devre göre hareket etmek zorundayız.

Eski tekkelerle birlikte, o devirlere ait yöntemler de yasaklanmıştır. Bugün burada oturup devran çekmeye kalksak, gelir, basar ve mahkemeye verirler. Fakat sohbet edip ilahi ve şarkı söyleyerek zevkimize baktığımızda kimsenin söyleyebileceği bir şey yoktur. Devran çekmek sevaptır. Pek iyi, o sevaptır da bizim yaptığımız günah mıdır? Asla!.. Çünkü gönül âleminde yapılan hiçbir şey günah olmaz. Gönülsüz yapılan işler günahtır.

Biz gönülsüz hiçbir şey yapmayız. İşin aslını bilmeyenler bizi görüp "Bu ne biçim dervişlik" diyebilir ama bu onların görüşü olmaktan ileri geçmez. Çünkü artık şeyhlik, dervişlik gibi kavramlar tarihe karışmıştır ve insanda aranan, sadece ve sadece insanlık olmuştur.

TEKKELERİN DEJENERASYONU

Evvelce de söylendiği gibi, "Himmeti âli tutun" emrine rağmen dervişlerin çoğu izzetten, zillete düşmüş ve kendilerine bakmaz olmuşlardı. Çalışma ortadan kalktığı için tekkeler birer tembelhane haline dönüşmüş, dervişler mıymıntılıktan kurtulamadıkları için, saçları sakalları birbirine karışmış, eski püskü ve kirli elbiselerle dolaşmayı, dünyayla ilgi kesmek olarak etrafa göstermeye başlamışlardı. İçlerinde tırnakları kazma gibi uzamış olanları bile vardı. Hattâ tarikat şeyhleri arasında bile böyleleri vardı. Bunların, bu duruma gelmelerinin nedeni, kendilerine anlatılanları kavrayamamış olmalarıydı. Velev ki şeyh dahi olsalar...

Böyleleri, *"Neler geldi, neler geçti felekten / Un elerken deve geçti elekten"* diyerek *"Deve iğne deliğine girmedikçe"* <7-

40> ayetinin açıklamasını yaparken bunun ruhsal bir olay olduğunu ve beden denen şeyin de ruhun tekâsüfünden oluştuğunu anlamakta zorluk çektiklerini davranışlarıyla gösterirlerdi.

Bu geçiş nasıl olacaktır? Tabii ruhsal... Nasıl buzun eriyip su ve buhar olabilmesi için ateşe ihtiyaç varsa, insanın da elekten geçer duruma gelmesi için aşk ateşine ihtiyacı vardır. İşte bu aşk ateşi bizi eritip ruh haline getirecek ve elekten geçmemizi sağlayacaktır.

Dejenerasyon, yukarıda anlattığımız dış görünüşteki kandırmaca ile kalsa yine iyiydi. Bırakın adam kandırmayı, adam öldüren derviş bile gördüm. Bunu yapabilenin karşısındakini Hakk gördüğüne inanabilir misiniz? Adam derviş geçinir, gelir, borç ister. Alır, ödemez. Madem ödemeyeceksin, baştan ödemeyeceğini söylesen de, veren aklından çıkartsa olmaz mı? Bunu yapan kişi ödeyemeyeceğini baştan söylese, veren de bilir ve ona göre yardım edip verdiğini aklından çıkarır.

Maalesef, son dönemlerinde, tekkelerde ve mensuplarında bir başıboşluk, yaşantıya özentisizlik, pejmürdelik ve çevreye karşı saygısızlık hâkim olmuş ve bu davranışlar halkın bu fikre yaklaşımını ters yönde etkilemeye başlamıştı. Bu söylediğimiz nedenler Türkiye'de tekkelerin kapatılmasına sebebiyet vermiştir.

EL TUTMAK NE DEMEKTİR?

Nasıl dolu bardağa su konamazsa, insan da bir mürşide teslim olurken boş olmak zorundadır ki mürşidi onu doldurabilsin. Boşalamayan teslim olamaz, olmak istese bile dolu şey bir daha doldurulamayacağı için efendiden istifade edemez. Dolu olan *İllâ,* boş olan *Lâ*'dır. Dolmak, *İllâ*'laşmaktır.

Bir ağacın aşı tutabilmesi için suyunun yürümüş olması gerekir. Suyu yürümüş ağaca çentik atıldığında ağzı açılır ve aşıyı içine alır. Aksi halde kesince açılıp aşıyı kabul etmez. İnsanın da el tutup aşılanabilmesi ve aşıyı tutabilmesi için önce içinde bir merak uyanması ve bu merakını giderebilmek amacıyla araştırma yapmaya başlamış olması lazımdır. Bu araştır-

ma devresi, onun suyunun yürümesi demektir. Aşı ise zaten suyu yürümüş olan mürşitle yapılır. Onun için ben kimseyi davet etmem. Zamanı gelen kendisi arar ve bulur.

Mürit, el tutup aşıyı kabul ettikten sonra ağacın deli, yani yabani tarafı kesilir ki suyu aşıya doğru ilerlesin. Bu deli kısmın kesilmesi olayı, müridin ölmeden önce ölmesidir (iradesi ve isteği ile). Bundan sonra aşılanmış taraf gelişir ve vereceği meyveler çok güzel olur. Onun için bunlara cennet meyvesi denir ve aynen cennettekiler gibi, düşününce ağıza geliverir.

Kâinatta ne varsa insanda, insanda olan her şey de kâinatta vardır. İnsanın, kâinatta olanı kendinde bulabilmesi için Allah'ın o kişinin zekâ ve ilim kapılarını açması gerekir. Bu kapılar ne kadar açılmışsa insan o kadar bilebilir.

Kapıların açılmasından sonraki görüp bilmeye, tasavvuf dilinde "keşif" denir. Bu da bir nasip meselesidir. İnsan, kapıları açıldıktan sonra bile ancak nasibi kadarını bilip görebilir.

İnsanın kapılarının açılması, el tutması demektir. Her el tutanın kapıları açılır mı? Eğer kendisi uğraşıp kapatmazsa, evet...

Açılan kapıları nasıl kapatıyoruz? Kendimize varlık vererek... Eğer *Lâ*'yı tam olarak gerçekleştirebilir ve gerçek bir ölü gibi olursak, o zaman kapılar da sonuna kadar açılıverir.

Kişinin el tutması, şeytanın o kimsenin yanından kaçması veya o kimsenin şeytanını terbiye etmesi demektir. Çünkü tutulan el Allah'ın elidir ve yapılan alışveriş de Allah'la yapılmaktadır. Onun için el tutan bir kimse, tuttuğu elin *"Sana biat edenler Allah'a biat etmişlerdir, Allah'ın eli onların elinin üstündedir. Kim akdini bozarsa kendi zararına bozmuş"* <48-10> olduğunu, yaptığı alışverişin Allah'la gerçekleştiğini bilmeli ve artık gaipte bir şeyler aramaktan vazgeçmelidir. El tutuktan sonra hâlâ gaipte bir şeyler aramaya devam edenlere "ahmak" denir. Aziz Dede'nin *"Hakk denilen Âdem-i kâmil var iken / Başka bir Hakk aramak oldu muhal"* diye başlayan kıtasında bu durum ifade edilmektedir. Buna göre efendiyi bir âlem, bir kâinat olarak görmek ve bilmek lazım gelir. Ben de bir ilahimde bu duruma işaret için "On sekiz bin âlem kâmil insan-

dır" demiştim.

"El ele, el Hakk'a gider" deyip tutulan elin Hakk'ın eli olduğunu bir türlü idrak edemeyenler, nasiplerini alabilecekleri bir el tutacaklarına, hayallerinde yaşattıkları bir mürşidin elini tuttuklarını zannederek ömür tüketirler.

Böyle hayali bir mürşide bağlananların durumu, Fenerbahçe'yi görmeden, ona en ufak bir katkı sağlamadan "Ben Fenerbahçeliyim" diye ortada dolaşanlara benzer. Böylelerinin öğrenebildikleri tek şey, mevhum bir Allah'ın varlığıdır ki bu kadarını herkes bilir...

El tutmaktan amaç, Hakk'ı burada görüp tanımak ve öbür âleme kör gitmemektir. Mevhum Allah, bilmeyenler içindir. Allah, *"Gaybı ve aşikârı bilir"* <59-22> olduğu için burada "Aşikâr"ını görmek lazımdır. Bunu cahile anlatmak mümkün değildir çünkü insanı bilmez...

El tutan bir kimse, el tuttuğu andan itibaren yeni bir hayata başlamış demektir. Eski günahları tamamen örtülmüş, yeni bir sayfa açılmıştır. El tuttuğu mürşidi o kişinin yeni babasıdır. Kişi, o yeni babanın terbiyle ve eğitimiyle yeni başladığı hayatını devam ettirecektir.

Böyle kimseler bin yaşına bile gelseler, otuz üç yaşını geçmezler çünkü gönül âleminin kuralı budur. Kitaplarda da "Cennettekiler otuz üç yaşında olacaklardır" diye yazar.

Bir küpün içine üzüm suyu konur ve bir süre beklenirse şarap halini alır ve insanın başını döndürmeye başlar. El tutan insanlar da böyledir. Başlangıçta taklit gibi olsa bile tutulan el Hakk'ın eli olduğundan, zamanla taklit gerçeğe dönüşür ve şıra olgunlaşıp şarap halini alarak baş döndürmeye başlar.

İnsan, insana vesiledir. Onun için arayıp kendi başına bulamamış olanlara yol gösterip yardımcı olmak gerekir. Zaten "Cennet-ül vesile" denen de budur.

"Kör bir insanı üç adım götürenin sevap kazanacağı" söylenir. Bu ifadeyi zâhiren, trafik ışıklarında bir köre yardım şeklinde anlamak da mümkündür, kalp gözü kör olan bir insana yardım şeklinde anlamak da... İkinci anlayış, Kur'an'da *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır"* <17-72> diye yaz-

dığı için daha makbuldür. Bu ayette bahsedilen göz "basiret gözü" yahut "ilim gözü" denen gözdür. Bir insanı, basiret gözünün açılması için bir mürşide götürmek güzel bir şeydir. Ancak destursuz bağa girmek doğru olmadığından, böyle bir harekete tevessül etmeden önce mutlaka mürşide danışıp onun onayını almak gerekir.

Yola yeni girenlerin, eski fikirlerinden kopup adeta üniversite dersleri dinleyen ilk veya ortaokul öğrencileri gibi, yeni fikirleri anlamaları ve kabullenmeleri zordur. Ama *"Dünyaya gelmek hüner değildir / Yüksel ki yerin bu yer değildir"* mısralarıyla anlatılan gelişime de ayak uydurma zorunluğu vardır.

Mürit, toprağın altındaki *Lâ* olan tohumunu ispata çalışmalıdır. Çünkü *Lâ* mutlaka yokluk âlemindedir. Mürit ilerledikçe Allah'ın verdiği sıfatlarla bezenecektir. Tekrar eski huylarına dönerse, el tutmazdan önceki durumuna dönmüş, yine eski düşüncelerinde kalmış demektir. Mürşidin elinin tutulması, eski düşüncelerin Kevser suyu ve Kevser şarabı ile yıkanıp arıtılması demektir. El tutan kişi, âli bir âleme girmiş demektir. Gelişim fazında, bu dünyadan kurtulmuş lakin ilahi âleme tamamen dahil olamamış olanlara "A'rafta kalmış" denmektedir. Bu iki âlemin ortasını bildirenlere "arif" deniş nedeni budur.

Müridin esas müritliği, hatm-i meratib ettikten sonra başlar. Buraya kadarki durum ilm-el yakîndir. Bundan sonrasıysa görünmeyen varlığın idraki olacaktır. Allah görünmez. Görünen, O'nun uçları, uzantıları, gölgeleridir. Kapıları açılmadıkça kişiler işin içine girmiş sayılmazlar.

MÜRİT OLABİLMEK İÇİN GEREKEN ÖZELLİKLER

Tasavvufta "Hakk'ı bulmak kolay, halkı bulmak zordur" diye bir söz vardır. Bu, halkla kaynaşabilmek için ya halkı kendi seviyene çıkarmak veya halkın seviyesine inmek gerektiğine işarettir. Halkı kendi seviyene çıkarabilmek için de yine halkın seviyesine inmek şarttır, aksi halde bu iş yapılamaz. Halkın seviyesine inmek çok çok zor olduğu için çok kimse bunu başaramayıp inzivaya çekilmeyi tercih eder.

Üftade Hazretleri'nin Aziz Mahmud Hüdai hazretlerine ciğer sattırmasının nedeni, onu kadılık havasından kurtarıp halkın seviyesine inmesine yardımcı olmaktır.

Bir insanın mürit olabilmesi için dört şeye ihtiyaç vardır. Bunlar: Aşk, inanç, teslimiyet ve sadakattir. Şimdi bunları sırasıyla görelim.

Aşk

Aşkın ne olduğu evvelce geniş olarak anlatılmıştı. Onun için burada fazla derine dalmayacağız.

Bir şiirimde aşkı, bilmece şeklinde "Üç harfle beş noktayı bilmek gerek" diyerek tanımlamıştım. Aşk kelimesi Arapçada, ayın, şın (üç noktalıdır) ve kaf (iki noktalıdır) harfleriyle yazılır. Bunun tersi olan ve beş harf, üç nokta ile yazılan kelimeyse marifettir. Marifet Arapçada, mim, ayın, ra, fe (tek noktalıdır) ve te (iki noktalıdır) ile yazılır. Onun için kâinat, aşkullah ile marifetullahtan ibarettir.

Marifetullah olmadan Aşkullah ile paçayı kurtarmak mümkündür. Aşkla efendisine canını verenler, efendinin bir suret olmadığını anlayan canlı ölülerdir ki bunların namazı kılınır.

Namaz bilindiği gibi diriye kılınmaz. Namazı diriler, ölülere kılarlar. Musalla taşındaki ölüye dirilerin namaz kılması, bu gerçeği sembolize etmek içindir. Çünkü namazın amacı yakınlaşmaktır. Onun için bu sohbetler de namazdır. Zira bu sohbetler beni size, sizi de Allah'a yaklaştırmaktadır.

İnanç

Aziz Dede'nin yanına gelip gidenlerin sayısı belki yüzlerin üzerindeydi ve bunların en aşağı tahsilli olanı lise mezunuydu. Bunlar efsanelere inanacak cahil insanlar mıydı?

Şimdiyse, hemen hepiniz yüksek tahsillisiniz. Demek ki herkes o noktayı istiyor. Ben de bu yollardan geçtiğim ve pek çok sıkıntılar çektiğim için size her şeyi açık açık söylüyorum. Size anlattıklarımı dışarıda kimseye söylemem çünkü söylesem de onların bildiklerinden şaşmayacaklarının bilirim.

Onun için, önce inanmak gerekir. Hiçbir mürşit "Gelin, inanın, bağlanın" demez, diyemez. Lakin geleni de geri çevirmez. Zira bu durumda inanıp bir noktada toplayan zaten kendisi olduğundan Allah'ın ilmini, Allah'tan kıskanmak gibi bir durum ortaya çıkar. Fakat bu ilim herkese nasip olmuyor.

Teslimiyet

Allah, insanın bu âleme gelinceye kadar geçirdiği safahatı ve geçtiği âlemlerin kulu üzerindeki etkilerini bildiği için durumu düzeltmek amacıyla peygamberler ve mürşitler göndermektedir.

Sema (baba) tohum, arz (ana) tarladır. Onun için, sema fikren ne ekerse tarladan o çıkacaktır. Tarlaya iyi düşüncelerden oluşan tohumlar ekilirse, mutlaka mahsul iyi olacaktır.

Bu durum mürşit-mürit ilişkilerinde de geçerlidir. Çünkü insanın düşünceleri iyiyse amelinin sonuçları da iyi, yani fikir seması iyiyse bedeninin vereceği meyve (eser) de iyi olacaktır. Kişi düşüncelerindeki iyiliği yeterli bulmuyorsa ekim işini mürşide bırakmakta ve onun iyi düşünce tohumlarının kendi tarlasında yeşerip meyve vermesini talep etmektedir. Bu meyveyi verecek olan, kişinin ahiret vücududur. Bu nedenle hepimizin amacı, insan olup esaretten kurtulmaktır.

İnsan bu istenen seviyeye gelinceye kadar mürşide sevgiyle bağlanarak bir nevi esir olur ama bu esaret, bilinçli ve insanı hürriyete götüren bir esarettir.

Önemli olan insanın bir mürşide teslim olup yola girmesidir. Mürşidin şu veya bu mertebede olması önemli değildir. Efendiye teslimiyeti, o hayattayken gerçekleştirmek gerekir. Çünkü bir peygamberin devri kapanıp yeni bir peygamber geldiğinde ilkinin kuralları münfesih olur ve yeni gelene tâbi olmak gerekir.

Teslim olanın durumu askere giden bir kimseye benzer. İster birliğin çavuşuna teslim olsun, ister bölük veya ordu komutanına, sonuç değişmez. Zira, yapacağı askerlik aynı askerliktir ve teslim olan askerliğe başlamıştır.

Allah'a teslimiyet, bir ölünün gassala teslimiyeti gibi ol-

malı ve kişi kendini tamamen O'nun ellerine bırakmalıdır. Bizim kısaca ve sıklıkla tekrarladığımız "Yapan çatan Hakk, kulun fiili muallak" özdeyişimiz bunu anlatmaktadır.

İnsan ister ilim sahibi olsun, ister hiçbir şey bilmesin Hakk'a teslim oldu mu, ikisi de O'nun olduğundan, O, kendine teslim olan kişiyi *"Yürür hiçbir canlı yoktur ki O onun nâsiyesinden tutmasın"* <11-56> ayeti ve *"Velilerimden birine düşmanlık edene ben harp ilan ederim. Kulumu bana en çok yaklaştıran şey, farz kıldığım ibadetleri yapmasıdır. Kulum bana nafilelerle o kadar yaklaşır ki nihayet ben onu severim. Sevince de: Onun duyan kulağı olurum, o benimle duyar; gören gözü olurum, o benimle görür; eli olurum, o benimle dokunur; ayağı olurum, o benimle yürür; kalbi olurum o benimle anlar; söyleyen dili olurum o benimle konuşur. Ne dilerse onu yerine getiririm. Herhangi bir şeyden bana sığınırsa, ben onu muhafaza ederim"* hükmünce, bildiği gibi idare etmeye başlar. Buna da "fenafillâh" derler. Fenafillâha erenin hiç iradesi kalmamıştır. Allah, onu perçeminden tutmuş ve istediği gibi sürüklemeye başlamıştır.

Allah'a teslimiyet, "Ben seninim, ister öldür, ister as" türküsündeki gibi olmalıdır ama tabii bu iş lafla olmaz.

Teslimiyet, beşeri kayıtlardan ve nefsin hazzettiği şeylerden yavaş yavaş kurtulmakla olur. Bu da kolay bir iş değildir.

Teslimiyetin en güzel örneklerinden biri, Hazret-i İbrahim'in ateşe atılacağı zaman gelen Cebrail'in, Allah'tan bir isteği olup olmadığı sorusuna verdiği "Allah benim durumumu bilmiyor mu" cevabıdır. Bunun üzerine *"Biz de; ya ateş soğuk ol ve İbrahim'i selâmete çıkart dedik"* <21-69> ayeti nazil olmuş ve ateş İbrahim'i yakmamıştır. Bu olay aynı zamanda dileksizliğin de teslimiyetin bir parçası olduğunu göstermektedir.

İnsan, gerçek anlamda insan olur ve nefis adı verilen kadehini beyazlaştırabilir veya renksizleştirebilirse, o zaman Halik ile mahlukun birleştiği nokta olur. Bu ânda ona renk verenin kadeh mi, yoksa içindeki mey mi olduğu anlaşılamaz olur. Bunun anlamı, o durumdaki insanın beden mi, yoksa ruh mu olduğunun belli olmamasıdır.

Beden, zulmet; ruhsa nurdur ama *"Sizi karanlıktan aydınlığa çıkarır"* <2-257> ayeti gereği, o zulmetten nur meydana çıkıverir. Bu hale gelmek için insanın Hakk'a teslim olup her şeyini O'na vermesi lazımdır. Bu iş başlangıçta cebri olabilir ama Hakk cebri fenâ bir şey değildir. Bu cebrî âleme "ceberut âlemi" adı verilir.

Bir müridin mürşidine tam anlamıyla teslim olması ve mürşidi kiliseye gönderse kiliseye, havraya gönderse havraya gitmesi, "Ver cüzdanını" deyip cebine atsa, "Acaba geri verecek mi" diye düşünmemesi gerekir. Çünkü bunu düşünen bir müride efendisi "Hani birdik" dediğinde verecek cevap bulamaz.

Teslimiyet böyle olmalıdır. Çünkü efendiye teslim olmak *ölmeden önce ölmek* demektir. Teslimiyet tam olursa o zaman efendi, imamın cenazeyi evirip, çevirip yıkadığı gibi, müridini evirir, çevirir ve istediği şekle sokar.

Burada çok ince bir nokta vardır. Çok kimse efendiye yük olmaktan çekinir ama eğer irfan sahibi olup da "Seni bende, beni sende gördüm yâr" diyerek kendini efendisiyle özdeşleştirirse, o zaman kendini sıkıntıya sokacak şeyleri yapmamaya başlar. Böylece de, efendiye yük olmaktan kurtulur.

Biz bunları bilmemize rağmen insanlara bir hayır olsun, onların fikirleri gelişsin diye çaba gösteririz.

Hacı Bayram Veli zamanında yola girenler vergiden muaf tutulurmuş. Etrafında çok fazla insan toplandığı görülünce o yöreden vergi alınamaz olmuş ve kendisine kaç müridi olduğu sorulmuş. Bunun üzerine o da etrafındakileri bir imtihandan geçirip ayıklamaya karar vermiş. Meydana bir çadır kurdurtmuş ve müritlerine haber salıp belli bir günde meydanda toplanmalarını istemiş. Herkes toplanınca müritlerine dönüp "Allah için kurban olmak isteyenler teker teker gelsinler" demiş. İçeri bir kişi girmiş ve biraz sonra çadırın alt kenarından kan akmaya başlamış. Bu durumu gören binlerce kişi meydanı terk edivermiş. Sadece bir kadın ve bir erkek müridi kalmış. O da "Benim iki müridim vardır" diyerek sadece gerçek mürit olan o iki kişinin isimlerini padişaha bildirmiş.

Bir kişinin "Ben müridim" diyebilmesi için o iki kişi gibi

olup efendisi "Çık şu minareye kendini aşağıya at" dese, "Eyvallah" deyip tırmanmaya başlayacak durumda olması lazımdır. Böyle olunduğunda Allah, sıfât mertebesinden güzel konuşturur ve konuşma bilmeyeni bile bülbül ediverir.

Teslimiyet, insanın kendisiyle cihada başlamasına neden olur. Çünkü teslimiyetten sonra gerek sohbetlerden öğrenilenler, gerekse nüfuz, yani endüksiyon etkisiyle, kişinin huyları yavaş yavaş değişmeye başlar. Bunun için kişinin kendine verileni kabul etmesi şarttır. Bu kabullenme meselesi de insanların toprağa benzetilmesine, yani mümbit, hastalıklı, taşlı toprak gibi sınıflara ayrılmasına yol açar. Allah her insana akıl vermiştir. İnsan hiçbir şey bilmese bile o aklıyla düşünerek, kendince bazı doğrular bulup bulduklarıyla mesut ve bahtiyar olmaya çalışır. Kimi öğrenmeye meraklıdır, fırsatını buldukça araştırır ve bir şeyler buldukça mutlu olur. Kimi müziğe meraklıdır ve saadetini o yolda bulur.

En kötü şey şüpheciliktir. Cahil bir insan, imama uyduğunda namazı namaz olur. Mürşide teslim olanın durumu da böyledir. Ama gemiye binip kaptanın işine karışmaya, mürşidin söylediklerine şüpheyle bakmaya kalkarsa o işten hayır gelmez.

İnsan yükseldikçe Hazret-i Peygamber ve Hazret-i Ali'nin kokusunu duymaya başlar. Çünkü Peygamberin kokusu tüm kâinata yayılmıştır. O koku, kâinatta gülde tecelli etmiştir. Özellikle de hokka gülde... Hazret-i Ali'nin kokusu ise karanfilde tecelli etmiştir.

En büyük günah kişinin kendine varlık vermesidir. İnsanın kendini edepli sayması bile hata olarak nitelendirilir. Her insan çalışması, iyi niyeti ve içinin temizliği oranında karşılık görecektir. Çalışma denen de teslimiyetten başka bir şey değildir. Çünkü teslimiyet gassala karşı hiçbir direnç göstermemek, yani varlıktan kurtulmak demektir. Burada gassal olup ölüyü yıkayacak olan mürşittir. Onun için saliğe düşen, her şeyi mürşitten bilmektir. Kişi ölü gibi olur ve konuşup bir şeye karışmazsa, mürşidi onu istediği gibi yıkar. Bu durum aynen camide imama uyulduğunda, imam okurken ona uyanların okumayışı

gibidir. Aksi halde ikinci bir varlık gösterilmiş olur.

Teslimiyet, ilmi dahi kafadan çıkarıp atmayı gerektirir. Bildiren Allah'tır. O, isterse, görünmezliğinden neler neler ihsan eder. Osman Dede "Atlas yorganlar altında yattığım da oldu, sokaklarda sabahladığım da..." derdi. Ben her zaman "Allah az verip düşürmesin, çok verip şaşırtmasın" derim. O, isterse Süleymanlık da verir. Nasıl bazı kimseler bir anda toto, loto veya piyango milyarderi oluveriyorlar?.. Bunlar, işin görünen kısımlarıdır. İsterse görünmez kısımlardan da neler neler verir. Bu sebeple her şeyi O'nun isteğine bırakmak lazımdır. *"Hiçbir dileğim yok senden İlahi / İstediğin gibi olayım yeter"* derken bunu anlatmak istemiştim. Bu aynı zamanda benim şiarımdır.

Zaten, nasıl olsa O'nun isteği olacaktır. Hiç irade-i cüziye, irade-i külliyeye hükmedebilir mi? İrade-i İlâhi, irade-i külliyedir. Küllün yanında cüz nedir ve ne hükmü olabilir? İşte, bu teslimiyetten dolayı Allah'ın bana verdiği nasibin gereğini, her şeyi size en ince teferruatına kadar anlatarak yerine getiriyorum. Gerisi O'na kalmıştır. Bu noktada çokları "Sen mürşitsin. Mürşit demek Hakk demektir" derler. Doğrudur ama Hakk mertebesi kendine aittir. O, suretten belli olur ve bu suret de mürşitte görünür. Göz yumulup suret yok olduğunda geride kalan Hakk'tır. O'nu suret olarak görmemek gerekir. Hakk'lığını ispat için hakikatten ayrılmamak lazımdır. Zaten ayrılmaz da. Ölü'nün varlığı olur mu?..

Bu kitaptan öğrenilecek tek şey, teslimiyetin esas olduğudur. Geri kalan bilgilerin tümü, işin gösterişi, saltanatı ve süsüdür. Çünkü teslimiyet Müslümanlığın esasıdır. Teslim olmayan, Müslüman olamaz.

Herkes baş olma sevdasındadır. Halbuki baş olan O'dur. İnsan rahat etmek istiyorsa son olmalıdır. Tabii, bu bilen kimse içindir... Bu sebeple biz "Abd-i mahz olalım" diyoruz. O kendisine teslim olanı isterse yükseltir, isterse yerinde bırakır. Herkesin çenesinden yakalamış olduğunu söylemiyor mu?.. Madem ki elinden kurtuluş yoktur, o halde keçi gibi inat etmektense, koyun gibi boynu uzatıvermek lazımdır. Hayatta en iyi şey tes-

limiyettir. Teslimiyet insanı selamete çıkarır.

İnsan beşeriyetten soyunup kendini Hakk'a teslim ederse cehennemden kurtulmuş olur. Çünkü Hakk, cehennemde değil, cennette yaşar.

Sadakat

İnsan yapısının nankör olduğu bilindiği için, bir mürşide bağlananların önce sadık olmaları ve mürşitleri cehenneme gitse, onun arkasından ayrılmayacak bir yapıya sahip olmaları beklenir. Çünkü mürşitler, kendileri böyle yaparak kazanmışlardır. Bir şiirimdeki *"Zencir-i vefa halkasına bağlı bu Fâni / Yâ Rab sana mir'at ki yüzüm gayrıya dönmez"* beytinin birinci mısraıyla anlatmak istediğim, vefakârlığın gerekliliği, ikinci mısrada söylediğim de Zât'a ayna oluşumdur.

Rahmetli Mehmet Dede bu beyti dinlediğinde bana dönüp "Gayrı var mı" sormuştu.

Ahadiyet itibarıyla yoktur. Ama rübubiyet mertebesine gelindiğinde bir Rab, bir de merbub vardır. Rab ve merbub ayrıdır ama bu ayrılık gayrı olmak demek değildir. Bu ayrılığı ortadan kaldırabilmek için de mürşidi bir nur olarak görüp o nuru kendinde bulmaya çalışmak lazımdır. Çünkü asıl olan o nurdur. O nura kavuşmak için burada yapılan işe namaz denmiştir. O nura kavuşmadıktan sonra namaz kılıyorum diyerek yatıp kalkmanın anlamsız oluşunun nedeni, yapılanların taklit olmasıdır.

Bilinçli Olma Mecburiyeti

Kişinin el tutmadan önceki âlemi bilinçsizdir. Nefsini bilmeyen Rabb'ini de bilemez. Ne zaman mürşidinden nefsini öğrenirse, o zaman bilinçli âleme geçer ve Rabb'ini de öğrenir.

Bu işler kitap okumakla olmaz. Çünkü hiçbir kitapta burada anlattığımız kadar açık yazılmamıştır. Ben, bu anlatılanları en ince teferruatına kadar yaşadığım için size de aynı şekilde anlatıyor ve böylece tasavvufi eğitime yeni bir yöntem getirmiş oluyorum.

Bugün tüm müritler biliyor ki bedende kalındığı sürece ne

denizin üzerinde yürümek, ne de duvarın öbür tarafını görmek mümkün değildir. Bunları yapar hale gelebilmek için ölmek lazımdır. Ölmeden duvarın öbür tarafı görülmez.

Beden riyazatla ruh haline getirilebilirse insan bazı şeyleri yapabilir ama böyle bir riyazata girmek, haftada bir avuç buğday lapası yiyerek, yıllarca aç kalmayı gerektirir. Böyle olduğunu Hint fakirlerinden biliyor ve bu yolda hayatını kaybedenlerin de haddi hesabı olmadığını duyuyoruz. Nasıl olsa sonunda ölünüp ruh haline gelineceğine göre, Allah'ın bu âlem için verdiği nimetleri reddedip "Ruh haline geleceğim" diye bunca sıkıntıya katlanmaya, hattâ hayatı tehlikeye atmaya değer mi? Ayrıca denizin üzerinde koşmak insana benlikten başka ne kazandıracaktır?

Onun için, önce burada yaşadığımıza göre buranın zevklerinden yararlanmamız gerekir.

İnsan ruh haline gelecek de ne olacak? Allah mı? Haşa!.. O halde ermek, fenafillâh mertebesine ulaşıp yok olmak demektir. O zaman da zaten geriye sadece O kalacaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için önce evhamdan kurtulup eşhasla (şahıslarla) uğraşmaktan vazgeçmek ve huyları düzeltmek gerekir.

Tarikatlarda ne için yapıldığı bilinmeksizin belli bir erkânın uygulanıp uygulatılması, müritleri, birer maymun gibi, gördüğünü bilmeden taklit eden fertler haline getirmekten başka bir işe yaramaz. İnsana vergi olan özellik, bir şeyi yapıyorsa bilerek yapmasıdır. Çünkü insan, müdrike âleminin malıdır ve idrak sadece insanlara has bir özelliktir. Maalesef, bizim idrakımız beslenmek, barınmak ve üremekten öte gidememiştir. Bu üç vasıf hemen tüm hayvanlarda olduğuna göre bu seviyenin üzerine çıkamayan bir kimsenin onlardan ne farkı kalır?

O halde insan olabilmek için daha yukarı seviyelere, yani *"Ben önce aklı yarattım"* diyerek belirttiği Lâm seviyesine çıkmak gerekir. Lâm, evvelce de anlattığımız gibi, ilk yaratılan mahluktur. Bunun da üst kısmına kadar çıkmak lazımdır ki insanın aynası kâinat olabilsin. Bu da insanın, kendinden başka insan olmadığı bilincine varacak kadar yükselmesi demektir.

Çünkü ancak o zaman kâinat onun aynası olabilir.

İnsan ne kadar yükselirse yükselsin, Allah olamaz. Allah'a ayna olan Muhammed'dir. Biz Muhammed de olamayız ama ulaşabileceğimiz mertebede Muhammed'e ayna olabiliriz ki amacımız da bu olmalıdır.

Meratib itibarıyla Allah'ın aynası Muhammed, Muhammed'in aynası ise ümmettir. Ümmetin aynası, yine ümmettir ki bunu evvelce periskobu misal göstererek izah etmiştik. Periskopta en alttaki ayna bir üstteki aynanın, o da daha üstündeki aynanın görüntüsünü verir. Bu nedenle, ben de sizi böyle görüyor ve kimin hangi mertebede olduğunu ilmî görüntüsünden biliyorum.

Eski mürşitlerin müritlerine kitap okumayı yasaklayışlarının nedeni; müritlerin dünyadan, ahiretten, Allah'tan, Peygamberden ve kendilerinden haberleri olmadığı için, okudukları kitaplardaki bilgiler etkisiyle hayal ve vehim âlemine dalmaları ihtimalidir. Ancak insan okuduklarının mertebesini çözmeye başlayıp müşahhas hurufata nail olur, yani okuduğunun gerçek anlamını kavrayabilecek hale gelirse, o zaman kitap okumasındaki mahzur ortadan kalkar. Bu duruma gelenler, okudukları cansız harflerin, müşahhas harflerin birer gölgesinden ibaret olduğunu bilir ve onları anlayıp onlara hayatiyet verebilir. Böyle olunca da o kitaplardan istifade edip okuduğunu kendisinde canlı hale getirebilir. Yani okunanlar, aza ve kuvaya yayılıp onların istifadesine sunulabilir. Bu dağıtımda bir aksaklık olur ve bir aza mahrum kalırsa, o aza felce uğrar. Onun için bir insan kitap okursa iyi okumalıdır.

Bir mürit, ölmeden vuslata erilemeyeceğini bilmek zorundadır. Ölmek, eski düşüncelerden tamamen kurtulmaktır. Lakin bunu yapmak kolay değildir ve ilm-el yakîn ile olmaz. Başarmak isteyen, cesur olmak zorundadır.

MÜRİDİN ÇALIŞMA ZORUNLULUĞU

Ekmeğin ekmek haline gelebilmesi için pek çok işlemden geçmesi gerekir. Önce ekin ekilecek, olgunlaşınca biçilecek, harmanlanacak, dövülecek, değirmene götürülecek, elenip

ayıklanacak, yıkanacak, öğütülüp un haline getirilecek, torbalara doldurulup fırına taşınacak, suyla karıştırılacak, yoğurulacak, mayalanacak, pişirilecek ve bu işlemler tamamlandıktan sonra ekmek olarak yenir hale gelecek. Bu iş sadece "Ekmek ekmek" demekle olmaz. Ekmeğin ekmek olup yenir hale gelmesi için bu işlemler gerekirken insan, durduğu yerde insan haline gelebilir mi?

Ayrıca ekmek haline geldikten sonra da yine "Ekmek ekmek" demekle insanın karnı doymuyor. Onu da alıp yemek gerekiyor. Bu kadar işlemden geçmiş olan ekmeğin bile kıymetini bilmiyor ve aldıktan birkaç gün sonra bayatladı diye çöpe atıyoruz.

Ekmeğin kıymetini aç olanlar, suyun kıymetini susuz kalanlar, paranın kıymetini de parası olmayanlar bilir. Bir şey bol olursa kıymeti azalır. Kıymet yokluktadır. İnsan-ı kâmilin çok değerli oluşu da azlığından, kolay yetişmeyişinden ve zor bulunuşundan dolayıdır.

Her şey, mânâ olan üst âlemden madde olan bu âleme yahut akıl ve ruhtan bedene inmiş olduğundan, kendini bilmek isteyen, geldiği üst âlemlere çıkmak, bunun için de bu âlemdeki yaşantısını o âleme aktarmak zorundadır. Bu işin başka yolu yoktur.

Temiz olan üst âlemdir. Burasıysa teressübat (çöküntüler) âlemidir. İnsanın beden denen elbisesi bu teressübattan meydana gelmiş olsa bile, Allah'ın insana vermiş olduğu akıl bu âlemin değil, ulvi âlemin malıdır.

Bu âlemde sadece yemeyi, içmeyi düşünen kişinin âlemi hayvanlık âlemidir. İnsan olmak içinse en üst âleme çıkmak gerekir. En yüksek âlemde aklı veren vardır. Bu mevcudu kendinde toplayan, Kur'an olur.

O mertebeye varabilmek için niyaz etmek lazımdır. Niyaz, yükseklere uçmaktır. Zirveye vardıktan sonra tekrar inilir. Zirveye varmaya "hatim" denir. Kur'an, bir kere değil, defalarca hatmedilir. Nasıl Kur'an'ın her hatminde insanın anlayışında bir gelişme oluyorsa, her iniş, çıkışta da vücutta bir rüsuh peyda olur. Önceleri zor zannedilen şeyler, tekrarlana tekrar-

lana kolaylaşır. Her seferinde insan "Ben buraya geldiydim" demeye başlar. Her şeyde olduğu gibi, bu işte de ilk çıkış, ilk görülen yerleri öğrenmek zordur. Örneğin, bir defa Avrupa'ya giden bir insan, çok fazla şey görmüş gibi olur. Ama ikinci ve daha sonraki gidişlerinde, evvelce gördüğü yerler için "Ben buraları daha önce de görmüştüm" der ve tekrar oraları dolaşmaya kalkmaz. Sık sık gidip gelen biri içinse Avrupa artık kendi yurdu, kendi evi gibi olmuştur.

Bu nedenle, müritlerin rüsuh peyda edinceye kadar çok çalışmaları lazımdır. Bu çalışmalar hiçbir şüpheleri kalmayıncaya kadar devam ederse, kitap, şüphesiz kitap halini alır. Bu işin bam teli de gıllet-i taam (az yemek), gıllet-i menam (az uyumak) ve gıllet-i kelama (az konuşmaya) uymaktır. Sonuç, saflaşmakla belli olur.

İnsanın el tutması, Mimar Sinan'ın padişahın emriyle kendi köyünden Enderun'a alınmasına benzeyen bir olaydır. Ama iş alınmakla bitmez. Eğer Sinan çalışıp kendini geliştirmeseydi, o eserleri verebilir miydi? Onun için, el tutanların çalışıp kendilerini geliştirmesi lazımdır. Ben "Ben de sizinle birlikte tekrar eliften başladım" derken, siz çalışıp geliştikçe, sizinle birlikte tekrar gelişmekte olduğumu anlatmak istemiştim.

Müridin vazifesi, talim edip notunu almaktır. Ama o topladıklarını kendinde hal etmedikten sonra, onların bir faydası olmayacaktır. Zira, hepsi alındıkları yerde kalacaklardır.

ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Bir mürit, kâinat ve gönül bahislerinde anlatılmış olan televizyon ve insan benzerliği konularını nazari olarak öğrenir ve "Ha işin aslı buymuş" deyip öğrendiklerini yaşamak için çaba göstermezse, o zaman kendini yüzeysel bir zevkle kandırmış olur, gerçek zevke ulaşamaz.

Zevke ulaşabilmek için kâinatı gayrı bilmemek, onun kendi âlemi ama aynadaki görüntü gibi cansız olduğunu bilmek ve esas can olan cananı, kendi gönlünde bulmak lazımdır. Her şeyin esası budur.

Bu esası bilmeyenler, dünyaya gelir, yaşar ve gider. Bilen-

lerse burada yaptıklarının, Dost'un kendine verdiği görev olduğu bilincine varır ve kazançlı çıkar. İnsan bunları öğreninceye kadar çok çile çekebilir. Ama bu çileyi azaltmak için Allah bildiriciler göndermiştir.

İnsanların bir şey alamamaları ve ilerleyememelerinin nedeni, benliklerinden geçememeleri ve böylece kendi tekerlerine taş koymalarıdır. Benliğinden geçebilenlerin yolu açıktır.

Bu anlatılanların öğrenilmesi ilm-el yakîndir. Öğrenilenlerin tahakkukuna çalışacak olan müritlerdir. Müritler, çalışmaları esnasında çok değişik tecellilerle karşılaşabilirler. Bu tecellilerin hepsini Hakk'tan bilmek ve ağır tecellilerle karşılaşmamak için Allah'a niyaz etmek gerekir.

Müridin gelişmesini sağlayacak olan Allah'tır. Nasıl her okula giren mezun, her subay çıkan general olamıyorsa, her yola giren de zirveye çıkamaz. Bu hususta kimsenin Allah'a "Niye beni seçmedin" deme hakkı yoktur. Allah, *"Benim rahmetimden ümit kesmeyin"* <39-53> demektedir. Zaten çalışma aşk ve şevkini veren de O değil midir?

Çalışma nasıl olacaktır? Daima iyiliğe, güzelliğe yönelik olacaktır ki makbule geçsin. İnsan, arada, kaş yapayım derken göz çıkarabilir. Bunu yaptıran da Allah'tır ve nedeni, kulun gururlanmasına mani olmaktır. Kul gururlanmaya başlayınca ona bir hata yaptırıp burnunu sürtüverir.

Maddi çalışmanın gayesi dünyada rahat yaşamak, manevi çalışmanın amacıysa huzurlu ve mutlu olmaktır.

İnsan, bir kâmil mürşit bulup ondan el aldıktan sonra orada kalmayıp devamlı olarak tırmanmaya çalışmalıdır. İnsan-ı kâmil bir merdiven gibi tüm mertebeleri havidir. El tutma, merdivenin ilk basamağına adım atmak demektir. Orada duranın seyredebileceği manzara bellidir. Merdiveni bulan insan onun her basamağına tırmanıp oraların manzarasını da seyretmeye çalışmalıdır. Çünkü tekmil-i meratib etmek işin nazariyatıdır. Önemli olan onun içinde yaşamaktır ki yaşatacak olan da yine Hakk'tır. İnsan onu da kendinden bilmemelidir.

"Ben neden açılmıyorum" diyen bir mürit, bunun sebebini kendinde aramalıdır. Çünkü Allah lütfedip kapı ve anahtar da-

hil, vereceği her şeyi vermiştir. Bundan sonra herkes kendi kapısını kendisi açacaktır.

Müridin yükselmesi, kendi vasıflarını mürşidinin seviyesine çıkarmasına bağlıdır. Bunu gerçekleştirebildiği takdirde mürşitteki vasıflar müride, müritteki vasıflar da mürşide aynen yansımaya başlar. Bir müridin hiç çaba göstermeden ikide birde mürşidinden himmet istemesi doğru değildir. Böylelerine mürşidi "Ben Allah mıyım" diyebilir.

Allah, her zerrede mevcut olduğuna göre her mürit O'nu kendinde arayıp bulmaya çalışmalıdır. Bunun için de yapacağı şey kendinden çıkmaktır. Kendini yok ettiğinde, geriye O kalacaktır. Zaten müritten istenen de bunu gerçekleştirmesidir.

Hiç kimse ödünç veya taşıma su ile tüm ihtiyaçlarını karşılayamaz. Tüm ihtiyaçlarını karşılamak isteyen, suyu kendi kaynağından çıkarmak zorundadır. Bunu yapabilmek için de çalışmak gerekir. Allah, çalışana, mutlaka emeğinin karşılığını verecektir. Çünkü biz O'ndan ayrı değiliz. Zaten O'nsuz bir yer olamayacağına göre O'ndan ayrı olmak da mümkün değildir. Madem ki "Limaallah olmakla O'nunla beraberiz" ve "O her yerde hazır ve nazırdır" diyerek bunu kabul ediyoruz, bizi O'ndan kim ayırabilir? Ama bu beraberliğimizi bilebilirsek...

Bu gerçeği bilebilmek için, birliğe gerçekten kavuşmamız gerekir. Birlikse, ikilikten kurtulmakla olur. İkiliğin şirk olduğunu ve O'nun *"Allah şirk koşanları affetmez"* <4-48>, <4-116> dediğini bildiğimize göre, önce şirkten kurtulmamız icap eder.

Nasıl iki başlı tavuk yaşamazsa, şirkten kurtulmak için de bu ikiden birinin yok olması gerekir. Allah yok olmayacağına göre biz yok olacak ve böylece birliğe kavuşacağız demektir. Bu yok oluş şekline "mevt-i ihtiyari" (istekli ölüm) denir. Mevt-i ıstırari (zoraki ölüm) nasıl olsa herkesin başına gelecektir ama eğer mevt-i ihtiyari ile bu yok oluşu öne alabilirsek, o zaman ahiretimizi dünyadayken yaşamaya ve makamımızın cennet mi, yoksa cehennem mi olduğunu görmeye başlarız.

Pek iyi, mürit olarak çalışmamız nasıl olacaktır? Kur'an'da *"Başarmam ancak Allah'ın yardımıyladır"* <11-88> dediğine göre bir müridin, mürşit meclisine dahil olması bile Allah'ın

ona nasip ettiğinin delilidir. Bu meclise girenlerin çalışması ise Allah boyasıyla boyanmaktan ibarettir ki bu da *"Allah boyası esastır ve ondan güzel boya kimde bulunabilir"* <2-138> ayetiyle belirtilmiştir. Burada sıbga, yani boya kelimesiyle kastedilenin huylar olduğunu evvelce huy bahsinde anlatmıştık.

Müride anlatılanların hepsi ilmen bir şeyler verir ama öğrenilenlerin tahakkukunu gerçekleştirmek müride düşer. Çünkü bunu ancak kişinin kendisi yapabilir. Yolu ise can, mal, ün, namus gibi kavramlardan kurtulmaktan, yani "Ar ü namus şişesini taşa çalmaktan" geçer.

Herkes hatm-i meratib edebilmek için yedi defa diz çöker ve bu suretle yetmiş bin perde açılmış olur. Bundan sonrası Allah ile kulu arasında olduğu için araya girilmez. Artık iş, müridin gayretine kalmıştır.

Müridin çalışması, tıpkı öğrencilerinki gibi, kişisel farklılıklar gösterir. Kimi bir kere dinlemekle işi öğrenir, kimiyse iki veya yirmi kerede... Müridin öğrenme durumunun göstergesi, kaynağa ulaşıp suyu çıkartmasıdır. Bunun için kuyu kazmak gerekir. Kimi suyu bir metrede bulur, kimiyse kırk metrede... Ama her iki durumda da buluncaya kadar sebatla kazmaya devam etmek şarttır. Kazmayı alıp bahçenin bir orasına, bir burasına vurmak işe yaramaz. Sebatla aynı yeri kazmak ve kaynağa ulaşıncaya kadar da kazmaktan vazgeçmemek gerekir. Hal böyle olduğu için, müride lazım olan iki şey sebat ve vefadır. Bu iki vasıf efendiye bağlılığın devamı için lazımdır. Bu bağlılık şühuda ermekle sonlanmalıdır. Çünkü efendi bir kalıp değildir. Kalıba bağlanmak putperestliktir. Kalıbın içine nüfuz etmek lazımdır ki putperestlikten uzaklaşılsın.

Kalıbın içinde ne vardır? Tabii mide, barsak değil... Aranacak olan ilimdir. Efendi denen de o ilim, o gerçek varlıktır. Şühûd denen de budur.

Benim bu söylediklerim hep laftır. Bunları öğrenmekle bir şey olmaz. Mühim olan bunların tatbikatına geçebilmek, gerçek anlamda Allah'a yaklaşabilmek ve bu yaklaşmanın belirtilerini (hâtiften ses duyma, ilhamlar vs.) hissedebilmektir.

Allah, bir kulunu sever ve beraberlik sırrını (limaallah) te-

celli ettirirse, o kuldan neler zuhur etmez... Bu yola girmekten amaç da budur.

YOLA GİRMEKTEN AMAÇ NEDİR?

Yola girmekten amaç, şeytanın istediği gibi değil, Allah'ın istediği gibi içi, dışı güzel bir insan olabilmektir. Bu iş lafta kalırsa kişi kendini aldatmış olur. İnsan, kendisinde bir şey olmadığı halde sadece başkalarından duyduğunu satmaya kalkarsa bu yaptığı taşıma suyla değirmen döndürmeye benzeyeceği için er ya da geç foyası meydana çıkacaktır. Kaynak kişinin kendinde olmalıdır ki o kimse Mescid-i Darra durumuna düşmesin.

Allah'ın kaynağı tükenmez. Kişi ikinci defa doğduğunda, mutlaka ondan da bir kaynak fışkıracaktır. Çünkü bu ikinci doğuş Allah'tan doğuştur. Bu doğuşta, anadan doğan yok olmuştur. İşte gerçek dervişlik bu duruma gelmektir.

Bugün pek çok tarikat erbabı, işin ilmi yönünü bir yana bırakıp gösteriş cephesiyle uğraşmaktadır. Bunun nedeni de mürşitlerin, müritlerine aşırı yük yüklemesidir. Benim yaptığımsa, onlarınkinin tam tersidir. Ben, etrafımdakilerin yükünü azaltıp ilmini artırmaya çalışıyorum. Bu da anlattıklarımdan ve bu kitapta toplanabilenlerden bellidir sanırım.

Benim dervişlik anlayışım "Hakk'a güzel görünmeye çalışmak" şeklinde özetlenebilir. Dervişler bir grup nazarında halk, bir grup nazarındaysa Hakk olduklarından, Hakk'a yakışır bir görüntü ve davranış içinde olmak zorundadırlar. Saçı, sakalı birbirine karışmış, pejmürde ve ne verirsen onu yiyen, yeri, yurdu belirsiz Hakk olur mu?.. Halkın bile temiz, güzel, iyi ve müreffeh hale gelmesi için uğraşılan bir ortamda, yukarda tarif ettiğimiz gibi Hakk olur mu? Onun için, benim nazarımda bir derviş, ne nazarıyla bakılırsa bakılsın, yani ister halk, isterse Hakk görülsün; Hakk'a da, halka da layık bir fert olmalıdır.

Bir insan karşısındakini halk görürse o halk, Hakk görürse de Hakk olur. Bunun için *"Her neye mahluk gözüyle baksan ol mahluk olur / Hakk gözüyle bak ki şeksiz Yezdan ondadır"* denmiştir.

Tabii, burada Hakk gözüyle bakılanların Hakk'ı ispat etme mecburiyeti vardır. *"O iki denizi birbirine kavuşmak üzere bırakıverdi, aralarında birleşmelerini engelleyen bir berzah vardır"* <55-19, 20>. Küçük insanla büyük insan arasında bir perde vardır. Allah, bu perdeyi kaldırınca ikisi tek vücut haline gelir. *"Biz ayetlerimizi enfüste ve âfakta gösteririz ki onların hak olduğunu açıkça görüp anlayabilesiniz, Rabb'inin her şeye şahit olması yetmiyor mu"* <41-53> ayet-i kerimesi, Hakk'ın bilinmesi için enfüs ile âfakın birleşmesi gerektiğini anlatmaktadır. Ama çok kimse, başına bir şey gelir diye bu birleşmeden korkmaktadır. Biz, beden olarak âfaktan geldik ve gideceğimiz yer de yine âfak olacaktır. Ruhumuzun gideceği yerse sevdiğidir.

Çok kimse, efendiden himmet almak, kendisi veya ailesindeki birinin hastalığını gidermek, maddi durumunu düzeltmek, dünyevi zevklerinin ve ihtiyaçlarını daha kolay karşılamak için el tutar. Halbuki yola girmekten amaç mürşidine kavuşmak ve onunla yek vücut olabilmek, yani vuslata erebilmek ya da Hakk ile Hakk olabilmektir. Bu da ilm-el yakînle değil, Hakk-el yakîne ulaşmak ve "Allah'ı yakında arayın"ı tahakkuk etmekle mümkün olur. Gerçekleşebilmesi için de yok olmayı göze almak, yani ilahideki gibi *"Hiçbir dileğim yok senden İlahi / İstediğin gibi olayım yeter"* diyerek O'ndan gelene katlanmak gerekir. Gerisi boş laftır.

Burada tahakkuk denen şey, insanın kendisinin inanması demektir. Kendisi bu inanca varamamış olanların, başkalarını inandırması imkânsızdır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için müridin pek çok aşamadan geçmesi lazımdır.

Nasıl ekinler topraktan çıkar çıkmaz sofraya konup yenmiyorsa, mürit de el tutar tutmaz vuslata eremez. Ekin, önce saptan, samandan ayırılıp dane haline getirilir. Ayıklanır, değirmene götürülüp öğütülerek un haline getirilir, elenip kepeğinden arıtılır, hamur yapılır, mayalanır ve ateşte pişirilip ekmek haline getirildikten sonra yenir ve insan bedenine dahil olur. Bir ekin bile bu kadar muameleye tabi tutulurken, bir mürit hemen vuslata erebilir mi? Tabiatıyla hayır... Erebilmesi

için kendindeki aynayı bir periskoba dahil edip periskop aynası haline getirebilmesi gerekir. Burada mürit için önemli olan periskoptaki aynalardan hangi seviyedeki olduğunu bilebilmektir. Mertebesi yükseldikçe âlemi de değişecek ve bir üst seviyedeki ayna halini alacaktır. Bunun için ne gibi muamelelerden geçirileceğini ilerde, seyr-i sülûk bahsinde anlatacağız.

Neden olgun meyve olunmaya çalışılıyor? Çünkü ağacın kabuğu, yaprağı, çiçeği, hattâ dalı bile olsak, toprağa düştüğümüzde çürüyüp gider ve yeni bir ağaç meydana getiremeyiz. Bu durum ham meyve için de geçerlidir. Ama olgun meyve olunca, içimizdeki çekirdeğin kabuğu yine toprakta çatlayacak olmasına rağmen, o kabuğun içinden yeni bir ağaç çıkacaktır. İşte bizim tüm gayretimiz bunu gerçekleştirebilmek içindir.

Bir mürit, her insanın aslında bir Kaf Dağı olduğunu bilerek, kendi dağını kazıp su çıkartmayı amaç edinmelidir. Derin kazdığı takdirde çıkan su bollaşacak, hattâ zamanla bir artezyen halinde fışkırmaya başlayacaktır ki bunun kendi önündeki örneği, kâmil mürşididir.

Mürşidin sohbetleri nasıl bir artezyenden su fışkırır gibi devamlı olarak doğuyorsa, müridin kendi artezyeni de böyle olmalıdır. Bu nedenle sohbetlerde "Cebel recül oldu" diye anlatılır. Tabii bu söz, her insanın bir Kaf Dağı olduğunu bilenler için geçerlidir. Bilmeyenler ise hayallerinde muhayyel bir dağ canlandırır ve o hayali dağı anlatırlar. Bu dağı Süleyman Çelebi'nin

Üç alem dahi dikildi üç yere
Her birin edeyim nerden nere
Biri mağrib, biri maşrıkta anın
Biri damında dikildi Kâbe'nin

diyerek rumuzla anlattığını evvelce anlatmıştık. Bu kıtayı okuyanlardan bazıları "Suyun ufukla birleştiği yer kâinatta azap dağıdır" derken; bazıları, aydan arşa kadar uzanan ve yer küresinin merkezine dikilmiş bir direk hayal eder. Ama bu tariflerin ne olduğunu bilenler, onun, İnsan-ı Kâmili anlattığını anlarlar.

MÜRİTLİĞİN KURALLARI

Bizim, şartları değerlendirebilen kimseler olarak önce Müslüman bir ülkede, Müslüman bir ana ve babadan dünyaya geldiğimize, anne ve babamızın, ne olduğunu tam olarak bilmeseler bile bize Allah'ın var olduğunu öğretmiş olmalarına, bu camiaya dahil olabildiğimize göre mutlaka bizi helal lokmayla beslemiş olduklarına, yapısal bir noksanlık ve kusurumuz olmadığına, bir küp, ancak içindekini dışına sızdırabileceğine göre de mutlaka içimizin güzel olduğuna şükretmemiz gerekir. Bunlar şükredilmeyecek şeyler midir?

Osman Dede, "Subay apoletlerini sökmeyince, âşık maşuğundan vazgeçmeyince Allah'a vasıl olamaz" derdi. Onun için müritler, her şeylerini efendilerine vermeye çalışırlar. Çünkü kendilerinin hiçbir şeyi yoktur.

İnsan, malı, mülkü, ilmi, aklı, canı kendine mal etmeye kalktığı sürece Allah'a şirk koşmuş olur. Çünkü kendinin diye kabul ettiği şeyler aslında ona emanettir ve bir gün hepsi gerçek sahibine iade edilecektir. Bir ân önce iade ettiğimizde sorumluluktan kurtulur, böylece Allah'ın huzuruna alnı ak, gönlü pak gideriz. İşte

Altın kalp akçedir aşk pazarında
Altın kalp gerekir Hakk nazarında
Alnı ak, gönlü pak dost huzurunda
Durmaya er gerek iflâhçasına

kıtasıyla anlatmak istediğim budur. Bu da parayla, pulla değil, can vermekle gerçekleştir.

Mürşit, "Ene" makamını vermekle müridine kâinatı bağışlamaktadır. Bunu veren Allah'tır ama Muhammed vârisleri yoluyla vermektedir. Bu bağışın karşılığı ödenebilir mi? İşte onun için "Mal bir yana, can vermek gerekir" diyoruz.

Gerek ehl-i şeriat, gerekse tarikat ehli, bir taraftan "Allah'tan başka bir şey yoktur" derken diğer taraftan "Ben kulum" diyerek kendilerini O'ndan ayrı tutar ve vuslat aradıklarını söylerler. Vuslatın gerçekleşebilmesi için ikinin birleşmesi gerektiğini hiç akıllarına getirmezler. İkinin bir olabilmesi için o ikiden birinin mutlaka kaybolması, yani *Lâ* olması gerekir.

Allah *Lâ* olamayacağına göre vuslata ermek isteyen kulun *Lâ* olması şarttır.

Herkes için geçerli olduğu gibi, mürit için de geçerli olan bir kural "Oldum demek yok" kuralıdır. Çünkü mürit için önemli olan kemâlâttır, Allah'ı bilip huzura kavuşmaktır.

Bir mürit kanaatkâr olmalıdır. Bu kanaatkârlık mal, mülk açısından da, ilim açısından da geçerlidir. Önemli olan bunların çokluğu değil, kişinin huzurlu olmasıdır. İnsanın huzuru olmadıktan sonra malının, mülkünün çokluğu, hattâ Karun kadar zengin olması veya ilminin çokluğu ne işe yarayacaktır? Böyle kimselere esasında "zengin" değil, "fakir" demek gerekir. Gecekonduda yaşayıp neşe ve huzur içinde olan bir insan, saraylarda yaşayıp bolluk içinde sıkıntıdan çatlayan bir kimseden çok daha zengindir. Allah, insana gönül zenginliği versin. A'mak-ı Hayal'de

Bu fenâ mülküne ibretle nazar kıl ey can
Gafleti eyle heba, hâlî değildir meydan
Hani Sultan Süleyman, hani İskender Han
Sad hezar ömrü sürur ile geçirsen bir ân
Ne güle, bülbüle baki a gözüm bağ-ı cihan
Kime yâr oldu muradınca felek-i devr-i zaman

denerek anlatılmak istenen yukarıda anlattıklarımız değil midir?

Bugüne kadar milyarlarca insan, sahip olduğu şeyler için "Benim" diyerek başkalarıyla kavga etmiş ve sonunda hepsini bırakıp gitmiştir. Her şeyin sahibi Allah'tır. Mürit için gerekli olan da mal, mülk, ilim vs. değil, Allah için çalışıp çabalamaktır.

İnsan kendini ağanın çiftliğinde çalışan bir kâhya gibi görmelidir. İyi hizmet ederse, ağa memnun olur ve ödüllendirir. İyi hizmet etmezse, zararı kendine dokunur ve ödülden mahrum kalır. Allah, kul ilişkisi de böyledir. Allah'a göre bir şey yoktur. O'nun, bizim hiçbir şeyimize, ne ibadetimize, ne çalışmamıza, ne de başka bir şeyimize ihtiyacı vardır. Çünkü O, *"Çünkü Allah alemlerin ganisi"*dir <3-97>. Kuvvet, kudret ve her şeyi bize veren O iken, biz O'na ne verebiliriz? O, her şeyi,

tüm evamir-i ilahiyi (ilahi emirleri) bizim sıhhatimiz için vermiştir. Buradaki sıhhat tabiri sadece bedensel sıhhati değil, aynı zamanda ruhsal sıhhati de içine alır. Çünkü sadece bedensel sıhhat, içi olgunlaşmamış tohuma benzer. Dış görünüşü güzel olsa bile ekildiğinde mahsul vermez. Bir tohum ya da çekirdeğin içinin de dışı gibi sıhhatli olması gerekir ki o tohumdan mahsul veya çekirdekten ağaç meydana gelebilsin.

Bazı müritlerin de diğer insanlar gibi, yaşamı sadece dünyasal yaşam olarak algılayıp dünyaya önem verdiklerini görürüz. Hattâ insanların bir kısmının ahiret yaşamını inkâr ettiklerini de görüyoruz. Ama onlar ne kadar "Yoktur" derlerse desinler, Allah bir gün onlara da olduğunu, hem de "Aman" diye bağırta bağırta gösterip ispat edecektir. Onun için müritler, çalışıp, çabalayıp *"Allah'tan başka ilah yoktur"*u, aralarından nasibi olanlar da *"Muhammed Allah'ın resûlüdür"*ü yaşayarak anlamaya gayret etmelidirler.

Bir mürit hiçbir zaman "Ben şu olacağım, ben bu olacağım" diye çalışmamalı ve böyle bir dilekte bulunmamalıdır. Herkes görevini karşılık beklemeden yapmalı, Allah ne verirse, ona razı olmalıdır. Aksi halde benliğe kapılmış olur ve tüm yaptıkları boşa çıkar.

Allah, bir kuluna lütufta bulunacağı zaman, bunu bir anda gerçekleştiriverir. Çünkü O ândadır. Nitekim Hazret-i Peygamberde de böyle olmuştur. Kendisi Peygamber olarak yaratıldığı halde peygamberlik verilmezden önce yıllarca, zaman zaman Hira Dağı'nda inzivaya çekilip, tefekküre dalmıştı. Zaman zaman sohbet de ettiği için, bu sohbetleri dinleyen bir Hıristiyan rahibinin kendisi hakkında "Bunu Yahudiler arasında bırakmayın, zarar verebilirler" dediği rivayet edilmiştir. Ama kırk yaşında her şey bir anda oluvermiş ve peygamberliğini açıklamıştır.

Bu durum, Allah isterse, müritlerde de aynı şekilde cereyan eder. Onun için hiç kimse bu yola girip biraz gayret gösterdiği için bir beklentiye kapılmamalı ve benim dediğim gibi, "İstediğin gibi olayım yeter" demekle yetinmelidir.

Müritlerin, günebakan gibi, her ân güneşi takip edip naza-

rını güneş olan mürşidinden ayırmaması lazımdır. Mürşit, daima mihraptadır. Mihrap ise mahall-i harp anlamına gelir.

Her şey yerli yerince olmalıdır. Eğri kına doğru hançer, doğru kına eğri hançer girmez. Burada doğru kın efendi, eğri kınsa fark-ı evveldir. Müritler zan ehlidirler. Zandan kurtuldukları zaman doğrulurlar. Kâinat ise eğridir, onun için kâinata karşı eğri olunabilir ama doğru olan efendiye karşı doğru olmak gerekir. Aksi halde ya kın yırtılır, ya hançer dışarda kalır ya da hançer kının içinde sıkışır ve ilerleyemez. Burada kın olan mürit veya beden; hançer ya da kılıç olansa mürşit veya ruhtur. Onun için insan tenden geçip bu âlemden çıktığında kılıç gibi olur.

Bu durumu anlatan bir hikâye anlatılır. Hırsızın biri zabıtalardan kaçarken yaşlı bir adamın dükkânına girer ve ondan kendisini saklamasını ister. Yaşlı adam da ona dükkânın orta yerinde duran boş bir kübün içine girmesini ve üstünü orada duran bir bezle örtmesini söyler. Hırsız, dükkân sahibinin sözünü dinleyip küpe girdikten kısa bir süre sonra zaptiyeler gelir ve durumu anlatıp hırsızı sorunca, dükkân sahibi "Evet geldi, şu kübün içinde" der. Zaptiyeler adamın şaka yaptığını zanneder ve küpe bakmak lüzumunu dahi duymadan çıkıp giderler. Bu hikâyede dükkân sahibi doğru söylemiştir ama zaptiyelerin düşüncesi eğri olduğu için kılıç kına girmemiştir.

Her durumda ne çok ileri gidilmeli, ne de çok geride kalınmalıdır. Daima ortalarda olunmalıdır. Çünkü günü gelip "Geri dön" komutu verildiğinde, geride kalanlar ileri, ileride olanlarsa geride kalacak ama ortada olanlar yerlerini muhafaza edeceklerdir.

El tutan her kişi nasibini alır. Nasip maddi veya manevi olabileceği gibi, maddeden mânâya veya mânâdan maddeye de çevrilebilir. Evvelce anlattığımız Şam'a giden kervanın mânâda soyulması hikâyesi bu değişimi anlatmada bir örnektir.

Her şey huructa maddeye iner, uructa mânâya yükselir. Bu durum mürşit-mürit ilişkilerinde de geçerlidir. Bu ilişkide mürşit huruc, mürit ise uruc eder. Bu urucu sağlayan, müridin mürşidinden aldığı feyizdir. Eğer uruc gerçekleşmezse müri-

din kalbinde taş vardır ve o ağır basıyor demektir.

Her sohbet, müridi bir ân için uruc ettirir ama sohbet bitince mürit yine aşağı düşer. Her sohbette bu çıkış ve düşüşler olurken, sonunda hadise Mecnun'un Leyla'ya gitmesi gibi olur. Çünkü deveden inmeden O'na ulaşılmaz. Deveden inişse ölmek demektir.

Çok kimse "Ben efendiye bağlandım, her şey bitti" diye düşünür. Böyle şey olamaz. Çünkü herkes kendinden sorumludur, herkes kendi hesabını kendisi verecek ve herkes kendi kabrine gömülecektir. Ancak kâinatı kendinde toplayıp kendinden başka bir şey görmeyenler, bir aksaklık halinde azap çekerler çünkü mevcut olmasa vücudun bilinmeyeceğini, vücudun Hakk'ın olduğunu ve o vücuda sahiplenildiği sürece azaptan kurtulunamayacağını bildikleri için bu aksaklığı da kendilerinde görürler. Ama o sahibine verilip azabın elifi atılırsa azap, azep olur ki azep, tatlılık demektir. Bu da azaptan kurtuluş anlamına gelir.

Arapça kelimelerde ve onların yazılışında çok iş vardır. Kur'an'ın Arapça gelişinin nedeni de bu dilin özelliğidir.

Burada nazari olarak anlatılanları duymuş olmak bir şey ifade etmez. Önemli olan bunları uygulamaya sokup hayata geçirebilmektir. Bunun yolu da can vermekten geçer. İsteyen yapıp başarır, istemeyen vazgeçip kaçar. Lakin bu kaçış hiçbir zaman mürşidi etkilemez. Gelen gelir, giden gider. Mürşit görevini yapmış, gerisi müride kalmıştır. Ebedi hayatı isteyen, anlatılanları yaşamına geçirir ve bizzat yaşar. Bunun için de günde en az on dakikasını zikre ayırıp tevacüt âlemine geçmeye çalışmak gerekir.

Kâinattaki her şey, insan için vecde gelme nedeni olabilir. Mevlâna'nın rüzgârın meydana getirdiği yaprak hışırtısından yahut kuyumcunun çekiç sesinden vecde gelmesi, bu söylediğimizi doğrular mahiyettedir.

İnsanın manen gelişebilmesi için çalışması ve dünyadan uzaklaşması şarttır. Onun için müritlerden beklenen de öğrendiklerini yaşamalarıdır. Hazine-i ilahiye sadece mürşitler mazhar olmamıştır. O hazineden herkeste vardır ama bulup çı-

kartmak için gayret göstermek lazımdır. Allah, sadece mürşitte mi vardır? *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> diyen O, herkeste mevcuttur. O halde bir mürşide bağlanmak, sadece onun sözlerini dinlemekle iktifa etmeyip dinlenenleri yaşamaya çalışmayı da gerektirir demektir.

MÜRİT NELERİ BİLMELİDİR?

Allah, Peygamber ve mürşidin ne olduğunu anlayabilmek için insanın arı-duru hale gelmesi gerekir. Bu duruma gelinebilmesi için şirk olan ikilikten kurtulmak, bunun gerçekleşebilmesi için de, Allah ölmeyeceğine göre, kul olarak ölmek icap eder. Mürit, bu ölümün intihar şeklinde bedenen değil, fikren olduğunu ve kişinin her türlü varlık ve nefsani düşüncelerinden sıyrılmasıyla gerçekleşeceğini bilmek zorundadır ki her şeyini sahibi olan Girdigâr'a vererek O'na teslim olabilsin.

Allah bize göz, kulak vermiş de bunlar kendisinde yok mu zannediliyor? O, bizim her yaptığımızı görüp her söylediğimizi işitmektedir. Böyle olduğunu da *"Üç kişi gizli konuşmaz ki dördüncüleri Allah kendisi olmasın, beş kişi gizli konuşmaz ki altıncıları O olmasın, daha az olsunlar, daha çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir"* <58-7> ve *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> diyerek bildirmektedir. "Söyleyen O, dinleyen O" demekle kastettiğim de bu gerçektir. Biz, ilahi olarak okuyup geçtiğimiz, üzerinde hiç düşünmediğimiz için anlayamıyoruz.

İnsan ne söylediğini bilmeli, kendisine söyleneni de dinlemelidir. Dinledikleri arasında bilmediği veya anlayamadığı şeyler olursa, onları da düşünüp anlamaya, öğrenmeye ve öğrendiklerinin içinde yaşamaya çalışmalıdır. Bunu yapmadığı takdirde tüm duyup öğrendiklerinin bir masaldan farkı kalmamış olur.

Bir mürit eline aldığı bir şeyin, eline gelinceye kadar ne gibi aşamalardan geçtiğini değerlendirebilmelidir. Örneğin, şu yediğimiz peyniri ele alalım: Bu peynirin bizim önümüze gelinceye kadar ne safhalardan geçip kaç kişiden yardım aldığını düşünmemiz gerekir. Bu peynirin geçirdiği serencam sırf insan

önüne çıkabilmek içindir.

Aynı hal İnsan-ı Kâmile vasıl olmak isteyen bizim için de geçerlidir. Onun için bu yola gönül verenlerin çok çalışması gerekir. Nasıl herkes kendi bütçesine göre evini yapıp döşemiş ve idare ediyorsa, bu iş de aynen öyledir. Kimse kimsenin yerine geçemez, kimse kimsenin cennetine giremez. Bu yola giren herkes kendine bir ev yapar. Ama kimininki gecekondu, kimininki konak, kimininki de saray olur. Bu farklılıklar sadece görünüş açısındandır. Fonksiyonel açıdan aralarında bir fark yoktur. Yani, bina ister saray, ister gecekondu olsun, kişinin barınma, korunma ve istirahatını temin eder. Görünüşteki fark ise nasip meselesidir. Saltanatın fazlalığı insanda gına nedeni olabilir. Bunu engellemek ve monotonluktan kurtarabilmek için Allah *"Ben her gün bir şandayım"* <55-29> demekte ve böylece her ân yeniliklerle monotonluğu yok edip gınayı engellemektedir. Bir ilahimde *"Daima aşkım yeni"* diyerek ima ettiğim husus budur.

Bu konuda bilinmesi gereken şey, bu yenilik veya değişkenliğin zâtta değil, sıfâtta olduğudur. Zâtta değişiklik olmaz.

Veliler, mânâda ahd ü peyman etmekle bir nevi nikâh kıymışlardır. Bu nedenle de zâta mülhak olanlar değişmezler. Bunun dünyadaki örneği, kadınla erkeğin nikâh masasına oturup akit yapmalarıdır. Bu akitten sonra birbirlerine mülhak olacak ve değişmeyeceklerdir. Buraya kadar anlattıklarımız tamamen zâti olaylardır. Sıfâti veya eşya nevinden olaylar değildir.

Müridin mutlaka bilmesi gereken bir şey de Bbir Allah ile bir kuldan başka bir şey olmadığıdır. Kâinat denen, *"İlk yaratıştan yorulduk muydu ki yeni bir elbiseyle halk olunuştan kuşkudadırlar"* <50-15> hükmünce devamlı olarak değişen bir elbiseden ibarettir. Bu noktada şuuru bozmamak ve en ufak bir aksamada Peygamberimizin yaptığı gibi *"Benimle konuş, benimle konuş ya Ayşe"* demek gerekir.

İlerleme yavaş yavaş olmalı ve bu süre içinde zihin fonksiyonları bozulmamalıdır. "Her zaman için önce sıhhat" deyişimizin sebebi budur. Çok kimse Allah'ı bulayım derken tımar-

hanelik olmuştur. Çünkü kişi hiçbir şey yapamaz. Yapan, çatan Hakk'tır ve O, istediği zaman her şeyi sadeyağdan kıl çeker gibi yapıverir. Müritlerin ve bu arada benim başımdan geçen tecellilerin çoğu sohbetsizlikten dolayıdır. Bize anlatılan "Hakk zâhir halk bâtın, halk bâtın Hakk zâhir" şeklindeki özetlerin mutlaka açıklanması gerekir. Açıklanınca da herkes aranan şeyin insanlık olduğunu öğrenir. Allah, Allah'lığını kimseye vermeyeceğine göre yapılması gereken şey aradan çekilmektir. Aradan çekilince, geriye Allah'ın yarattığı temiz nur-u mücessem kalır. Böyle kimselere "heyakil-ün nûr" (nurdan heykeller) denmesinin nedeni de budur.

Şunu hiç unutmamak lazımdır: Allah ne dünyasını, ne ilmini, ne de Allah'lığını kimseye verir. İnsanda sadece onların inikâsatı (yansımaları) görülebilir. İnsan ne kadar temizlenirse bu yansımadan oluşan görüntü de o kadar net ve parlak olur. Kişinin davranışları, konuşması, irfanı, hayatı her şeyi düzelir. İnsan, gayretinin semeresini mutlaka görür ve ham düşüncelerden kurtulur. Hamlıktan kurtulabilmek için yükseklere konsantre olmak, yani fikren ölmek gerekir. Fikren ölünce, yaşayan O olacaktır.

Fikren ölmenin; ef'alde ef'alden, sıfatta sıfâttan, zâtta da benlik ve varlıktan soyunma demek olduğunu buraya gelinceye kadar öğrendik. Melâmet, zâttan sonraki keyfiyettir ve soyunup her şeyini atmış olma durumudur. Bu mertebelerden hakkıyla geçip melâmete ulaşan kişiye nurdan bir hulle giydirilir ve o kişi bir nur heykeli halini alır. İşte "İdris Nebi hülle biçer" dedikleri olay budur. Bundan sonraki yaşamın "Fark-ı sani" diye adlandırıldığını evvelce anlatmıştık.

Ben size fenâyı, fenâ-ender-fenâyı, bekâyı ve bekâ-ender-bekâyı, yani kaynağı kendinizde bulmayı öğrettim. Tabii öğrenenler için...

MÜRİT NELERE DİKKAT ETMELİDİR?

Müritlerin, mürşitlerinin yanında çok dikkatli olmaları gerekir. Özellikle de sohbet devam ediyorsa... Çünkü sohbet anında mertebe çok yükseklerdedir. Bu anda yapılacak bir ik-

ram, mürşidi birden en alt mertebenin zevkine indirmeye çalışmak anlamına gelir. Buna halk arasında "Pişmiş aşa soğuk su katmak" denir. Böyle bir ikram teklifi, bir şey söylemese bile mürşidin zevkini kaçırır, hattâ sinirlendirir. Sonuçta da sohbet kesilir, çevrenin de tadı kaçar. Onun için ikramda bile düşünceli davranmak gerekir.

Bizim içimizde olan güneş değil, güneşin ışınları, yani nurudur. Bunu öğrendik. İnsan-ı kâmilde görülense o ayna mesabesinde olduğu için, bizzat güneşin yansımasıdır. Onun için kâmile "Mir'at-ı Huda" denir.

Biz, içte ne olduğunu bilemediğimiz ve İnsan-ı Kâmil ile insan-ı nakısı ayırt edemediğimiz için, çok kere hepsini birbirine karıştırırız. Bu durum bir çocuğun, annesiyle aynı elbiseyi giymiş bir kadının arkasından gitmesine benzer. Hakk zannedilir ama bakarsın şeytan çıkar.

Bu nedenle, insanlarla ilişki kurarken mülahazat hanesini açık bırakmakta ve mürşitten duyulan sözleri, onun izni olmaksızın başka yerlerde tekrarlamamakta fayda vardır. Çünkü aksine hareket sirkat (hırsızlık) olur.

İnsan, kâinattaki her şeyi kendinde toplayıp yerli yerine yerleştirmedikten sonra kâmil olamaz. Perişanlık, karışıklık bir nevi mecnunluktur, cinnettir. Akılsız insan dağınıktır ve ne kendini, ne sözlerini, ne de üstünü, başını toplayamaz. Sözleri dahil, her şeyi düzensiz ve insicamsız olur. Böyle olunca da yıldırımları üzerine çeker. Nasıl havadaki, yani latif âlemdeki şimşek arza yıldırım olarak iniyorsa, insanın düşünce âlemindekiler de arzı olan bedenine aynı şekilde iner ve orada yakıcı bir tesir gösterir. Allah, bu yıldırımları önleyebileceği gibi, isterse olduğu gibi bırakıp onların yapacağı tahribata göz de yumabilir.

Yıldırım genelde yüksek yerlere düşer. İnsanın da mertebesi yükseldikçe yıldırım çekme şansı fazlalaşır. Yani, mertebesi yükselen insan paratonere benzemeye başlar. Bu duruma düşmemenin tek yolu dilini tutmaktır. Dilini tutmayan mahvolmaya adaydır. Bunun için *"Nâsa aklının seviyesinden hitap edin"* denmiştir.

Dilini tutamayıp mahvolan müritlerin sorumluluğu mürşitlerine yüklenir. Çünkü avam "Bak şunun yetiştirdiklerine" diyecektir. Bu nedenle müritler daha düşünceli davranmak zorundadır.

İnsanın evinin intizamsızlığı ve karışıklığı, kafasının intizamsızlığının, yani düşüncelerindeki karışıklığın dışa vurmasındandır. İnsanın düşünceleri intizama girdiğinde, evi de derli toplu, düzenli, temiz ve tertipli bir hal alır. Çünkü düşünceleri tutarlı kimseler, çevrelerinin karışık olmasından rahatsızlık duyar ve sadece kendi odalarını ve eşyalarını değil, tüm evi düzeltmeye başlarlar. Bu durum çalışma ve başarı yönünden öğrenciler için de doğrudur. Tüm icatların başarılı insanlar eliyle, insanlığın tümünün iyiliği için yapılmakta olduğunu unutmamak lazımdır.

MÜRİT NELERDEN KORKMALIDIR?

Bir müridin en çok korkması gereken şey, mürşidine karşı çıkmak olmalıdır. Çünkü bu davranış, onun benliğinden kurtulamadığını gösterir ve kötü sonuçlar doğurabilir.

Bir mürit gelişip mürşidinin seviyesine geldiği zaman asla "Ben oldum" diyerek kendine paye vermemelidir. Çünkü bu da nefsin bir başka oyunudur. Kişi gerçekten temizlenmişse zaten böyle bir şey olmayacaktır. Bu konuda Hazret-i Ali "Bana bir harf öğretenin ölünceye kadar kulu kölesi olurum" demiştir. Burada, müridin durumu kul, mürşidin durumuysa Allah'a ayna olmaktır.

Onun için bir mürit asla nankörlük etmemelidir. Bunun için de her şeyi kendisine verenin Allah olduğunu idrak etmiş olmak gerekir.

Bir mürit ne kadar yükselirse yükselsin, mürşidi mutlaka daha yüksektedir. Zaman zaman mürit mürşidinden daha üst mertebelere ulaşabilir. Bu onun esması icabıdır. Ama sonunda yine mürşidinin altındaki yerine döner. Hazret-i Ali 'nin "Bana bir harf öğretenin kulu kölesi olurum" deyişindeki neden budur. Çünkü kemâle erenin boynu bükük olur. Burada Hazret-i Ali'nin "Bana bir harf öğretenin" ibaresinde harf demekle kas-

tettiği şey, insana insanlığın öğretilmesidir. Mürşit ve mürit aslında aynı insandır ama birinin perdesi kalkmış, diğerininki kalkmamıştır.

Hal böyle olduğu için insan hiçbir zaman böbürlenmemeli yahut eski tabiriyle ucbe düşmemelidir. Çünkü ucb kibirin öncüsüdür ve azamet-i kibriya Allah'a mahsustur.

Hatm-i meratib eden salikler, meratibi ilm-el yakîn tamamlamışlardır. İlmen öğrendiklerini yaşamaya başladıklarında vahidiyetteki yaşantıyı göreceklerdir. Çünkü vahidiyet âleminin de kendine göre ef'al, sıfât ve zâtı vardır. Niyazi Hazretlerinin "Her burçta benim bin kamerim, bin güneşim var" demekle kastettiği şey budur. Bunların hepsi insanda toplanmıştır. Şu anda bunları anlatışım, ilm-el yakîn olarak hatm-i meratib etmiş olanların bir şey oldum zannına kapılmamaları içindir.

Bir müridin en fazla korkacağı huylardan biri pintiliktir. Allah, kimde pintilik damarı varsa kessin. Çünkü en büyük set odur. Her mürit er ya da geç canını verecektir ama daha önce canın yongası olan malından vazgeçebilmelidir.

Kim uyanırsa kendine faydalı olur. Uyanmayan istediği yolda gidebilir ki bu da mürşidin umurunda olmaz. Mürşidin görevi, müritlerini uyandırmaya çalışmaktır ama uyanmamakta direnenler onu ilgilendirmez. Bu konuda uyananların, uyanmayanları ikaz etmesi lazımdır.

MÜRİT NELERDEN KAÇINMALIDIR?

İnsanın yükselmesine engel olan şey, onun esma ve sıfâta bağlılığıdır. Bu bağlılık yükselmeye hazır bir balonun safrası gibidir. Safra azaltıldıkça balon yükselmeye başlar ve devam eder.

Bir mürit, gelişebilmek için dünyayı tamamen kafasından silip atmalıdır. Ancak sahibinin hatırı için tamamen atma yerine zamanın ahkâmına göre itidalli bir davranış içinde bulunmak, günümüzde daha doğru olur.

İnsanın yükselmesini engelleyen iki şey vardır ki bunlar şehvet ve gazaptır. Bu ikisinden kurtulamayan bir kimse yük-

selmekten ümidini kesmelidir.

Şehvet bir nevi vuslat olarak düşünülür ama ilahi vuslatın yanında gölge mesabesinde olduğu için sonunda pişmanlık yaratır. İlahi vuslattaysa pişmanlığa yer yoktur.

Gazap ise bilindiği gibi hiddetlenmek, köpürmek, sinirlenmek demektir ve bundan da mutlaka kaçınılması lazımdır.

Bir mürit, hiçbir zaman zât-ı ilahiyi kendinde aramaya kalkmamalıdır. Beşerin ilminin artması, O'nun beşere bir lütfudur ve bu artış müridin kendini yok edişi oranında olur çünkü ilim bahsinde anlatıldığı gibi, akımın geçip ampulü yakması, ancak bir tarafın menfi olmasıyla mümkündür. Gerçekte insan Var'dan var olmuştur ama insandaki varlık vücud-u mevhube, Allah'taki ise vücud-u aslidir. Yani, insan vücud-u asli'nin aynadaki görüntüsünden ibarettir. O halde yok olması, yani negatifleşmesi gereken (zaten aksi düşünülemez) kuldur. Kul, kendi hiçliğini idrak eder ve varlığını Sahip'ine verirse, o zaman sadece Allah'ın varlığı kalmış olur ki buna "ikinci yaratılış" adı verilir. Bu durumda kuldaki ruh-u izafi, yani aslın varlığı olur.

Müritler için gaflette bulunmak iyi bir şey değildir. Mürit, suret-i zâhirede daima tetikte, daima uyanık olmalıdır. Mürşidin isteklerinin bir amacı olduğunu bilmeli ve ona göre davranmalıdır.

Bazı mürşitler, "Arif olan anlasın" düşüncesiyle müritlerinden bazı isteklerde bulunur ve kendisine getirilenin, getirilebileceklerin en iyisi olmasını ister, bunu belirtmek için de "Ben İnsan-ı Kâmilim: Bana en iyisini ver" demekten çekinmezler. Böyle yapmaktan amaçları, büyüklerin iç âlemini, karakter ve özelliklerini anlatmaktır. Yamalı, alacalı bulacalı, dalgalı şeyleri istememekle, müritlerine ıstıfayı talim ettirirler ki bu, Muhammed Mustafa'ya yakışır bir insan meydana getirmek, müritlerini temiz birer insan yaparak onların temizlerle birlikte olabilmesini sağlamak amacına yöneliktir. Çünkü ıstıfa, arınmak ,saf olmak; Mustafa da arınmış, saflaşmış demektir.

Müritlerin, her zaman mürşitlerinin davranışını anlaması

beklenemez. Dünya hayatı bir satranç oyununa benzer. Her taşın bir adı ve bir fonksiyonu vardır ve bunlar önceden ayarlanmıştır. Kimine piyon, kimine at, kimine fil, kimine kale, kimine vezir, kimine şah denmiştir. Her insan bunlardan biri olarak dünya sahnesindeki rolünü icra edecek ve kendisine verilmiş olan görevi yapacaktır. İnsan, O'nsuz olamaz. O, her şey olan ilahi âleme vâkıf oluşuyla santrancı oynayandır. Herkes birer satranç taşıdır. Bu taşlar olmazsa satranç oynanmaz. O taşlarla da öyle oyunlar oynanır ki sonuçta bir taraf mat olur ama mat olan taraf hiçbir zaman Allah değildir. Madem ki kul olarak biz mat olacağız, o halde bir ân önce mat olup kurtulmakta fayda vardır.

Kitaplarda, bu gerçekler rumuzlarla anlatılmıştır. Anlatım yirmi sekiz harf kullanılarak yapılmıştır. Bu yirmi sekiz harf insanın tekâmülü için gereklidir. Çünkü bu harfler insanda tekmillenmeden *"İnsan ve Kur'an ikiz kardeştir"* olunması mümkün değildir.

Şimdi olayı bir de kendi açımızdan değerlendirelim. Herkes kendini merkez olarak kabul eder. Ancak, acaba gerçekte bir harf olabilmiş midir? Pek çoğumuz birer noktacık, hattâ ilahi nazarla bakıldığında birer hiçiz. O zaman bize düşen hiçliğimizi bilmektir. Bu bilince varmış olanlar, içlerindeki pisliği boşaltmış, kalplerini ve fikirlerini temizlemiş olurlar. Allah için boşalındığında, boşalan pisliğin yerine temizlik dolar. Tıpkı suyu boşalan testiye suyun yerine ondan daha latif olan havanın girmesi gibi... Ancak bunun için sabırlı olmak şarttır. Allah, insana bir çile verdiyse, bunun bir amacı vardır. Bu çile insanın dünyadaki görevi ve Allah'ın ona bir ihsanıdır. Bu ihsanı reddetmek mümkün değildir. Reddedildiğinde çile kırılmış olur ve işe baştan başlamak gerekir. İşte Mevlevilerdeki bin bir günlük çile bu durumu sembolize etmektedir. Bu sürenin bin günü geçirildikten sonra kişi bir hata yapıp çile şartlarını bozsa, tekrar bin bir günlük çileye girmek zorunda kalır. Bunu satranc-ı urefa'daki düşüşe benzetmek de mümkündür. Bu durumda da yine işe baştan başlanır. O halde düşmemek için sabretmek gerekir. Çünkü Allah mutlaka sonunu iyi getirecektir.

Müritler genelde, "Acaba sonra ne yaparız" diye korkularından para ve mallarını vermeye yanaşmazlar. Ama Allah öyle bir Allah'tır ki kendisi için verenleri hiçbir zaman unutmaz ve onlara verdiklerinin kat be kat fazlasını mutlaka verir. Allah için her şeyini verenlerde "limaallah" sırrı kesinlikle tezahür eder. Hattâ ses bile gelir. Bu da kişinin mikrofonundan kâinat hoparlörünün ses vermesi şeklindedir. "Hüviyetullah" denen durum budur. Burada deli olacağım korkusu baş gösterirse de bir müridin delilik korkusunu yenip ölümü bile göze alması gerektiğini hatırlaması icap eder. Delilik, ölümden de kötü değildir ya...

Allah, sevdiklerini hiçbir zaman kimseye muhtaç etmez. Ancak müritlerin, mürşitlerinin kendilerine bağışladıklarının değerini bilip "Babası oğluna bir bağ bağışlamış, oğlu babasına bir salkım üzüm vermemiş" durumuna düşmemek ve özellikle pintilik damarlarını kırabilmek için ellerinden gelen çabayı göstermeleri lazımdır. Bu onların kendileri için gereklidir. Çünkü Hakk'la Hakk olabilmek için en ufak bir varlık kalmaması esastır.

En zor vazgeçilen dünyevi iki şey can ve mal, en zor vazgeçilen manevi iki huy ise öfke ve şehvet hisleridir. Mürit olan kişinin bu dört özelliği orta düzeyde kullanması gerekir. Gazabı orta düzeyde tutmak şecaat, şehveti orta düzeyde tutmak iffet, canı Allah yolunda vermek kurbet, malı Allah yolunda harcamak ise zenginlik vasıtasıdır.

Müritlerin, Allah'ın sevdiği kulunu bıçağın kesmeyeceğine, ateşin yakmayacağına, kimsenin o kula zarar veremeyeceğine, Allah'ın izzetiyet verdiğini kimsenin düşüremeyeceğine ve O'nun düşürdüğünü de kimsenin kaldıramayacağına mutlak inancı olmalıdır. Çünkü bunların tümü Kur'an'da bildirilmiştir.

Efendinin istediği bir şeye asla "Hayır" dememek gerekir. İnsan, yapamayacağını bilse bile itiraz etmemelidir. Eğer sonuçta gerçekten yapamamış olursa, o yapamayışını da yine kendinden değil, Allah'tan bilmek gerekir, zira bir şeyi yapacak veya yapmayacak olan O'dur.

İşin aslını bilenler; malın, mülkün, aklın, hattâ canın Allah'ın olduğunu ve bunları bize O'nun vermiş olduğunu idrak ettikleri için bu ariyetleri hiçbir zaman kendilerine mal etmezler. Bilmeyenlerse hepsini kendilerinin zannettiklerinden, Allah için bir şey vermeleri gerektiğinde "Bu büyük, bu da büyük" diyerek, salkımları babasından kıskanıp ona sadece bir çıngıl üzüm veren oğlun durumuna düşer ve O'na hiçbir şey veremez, böylece O'nun malını O'ndan esirgemiş, kıskanmış olurlar. Maalesef, bu hatayı çoğumuz yapıyoruz.

Bazı müritler efendilerinin sözünü tutmayınca, utançlarından efendilerinin yanına gelemezler. Bunun nedeni, kendilerinden utanmalarıdır. Kendilerini efendilerinde gördükleri için ondan utanıp *"Kaçacak yer yok mu"* <75-10 > ayetini hiç düşünmeden kaçarlar. Pek iyi, kaçacak yer var mıdır?.. İnsan hiç kendinden kaçabilir mi?..

Bir salik, işin başında bazı hatalar yaparsa, çocuk addedildiği için mürşidi tarafından affedilir. Velev ki bu hata mürşidin sözlerine karşı "Acaba doğru mu söylüyor" düşüncesi bile olsa... Ama zaman geçip büyüdükten sonra aynı tecessüsü gösterirse, o zaman en azından mühür vurularak karşılığının verileceğinden şüphesi olmamalıdır. Hatasının büyüklüğü oranında başına daha büyük problemler çıkmasının da mümkün olduğu unutulmamalıdır.

Bir mürit, hiçbir zaman mürşidinin hareketlerini tenkit etmemeli ve asla onun davranışlarında art niyet aramamalıdır. Çünkü mürşit her yaptığını emirle yapar. Allah'tan kötülük sadır olmayacağı için mürşit daima O'nun emrine uyar ve iyilik yapar. Onun için mürit asla kendini mürşidiyle kıyaslamaya kalkmamalı, mürşidi ne yaparsa yapsın onu tenkit etmemeli, aynı inançla mürşidinin emirlerine uymalıdır. Aksine düşünceler tecessüs sayılır ve tecessüs Kur'an'da *"Gizli şeyleri araştırmayın, birbirinizin arkasından konuşmayın"* <49-12> denerek yasaklanmıştır. Mütecessis davranışlar müridi en aşağı mertebeye düşürüverir.

Tecessüs, müridin mürşidinin davranışlarını kendi düşüncelerine göre değerlendirmesi ve onlardan ters mânâlar çıkar-

masına neden olur. Buysa "Biz mürşidi Hakk biliriz" prensibine aykırıdır ve müridin şüpheye düştüğünü gösterir. Böyle bir durumda kurbiyetten bahsedilemez.

Tecessüs kelimesi, anlam olarak casusluk etmek demektir. Mürşide karşı akla gelen her türlü kötü düşüncenin silinmesi gerekir ki sonunda kişi Hakk'a kurban olabilsin.

Mürit için kurban olmak, canını vererek O'na yaklaşmak, yakınlaşmak demektir. Can vermeden Hakk'a karib (yakın) olmak mümkün değildir. Zaten kurban'ın kurb-u ân demek olduğunu biliyorsunuz. İnsanın bilmesi gereken ikinci bir şey de ânında yaklaşılabileceği gibi, ânında uzaklaşmanın da mümkün olduğudur ve bu da tecessüsle olur.

Mürşide vefasızlık en büyük hatalardan biridir. Çünkü insana Allah'ı da, kendini de, ailesini de, hattâ ana ve babasını da öğreten mürşittir. Onun için ona vefasızlık, Allah'a vefasızlık gibidir.

Müritler hiçbir zaman "Ben eremedim" düşüncesine kapılmamalıdırlar. Çünkü zamanı gelir ve ondan da öyle şeyler doğmaya başlar ki bu doğanların ne olduğunu anlamak için lügata bakmak zorunda kalır. *"Maye-i ruh-u mücessem mahbubumsun sen benim"* diye başlayan şiirimde böyle olmuştu. Allah için zorluk yoktur. O, isterse, kuluna her şeyi rüyasında bile öğretebilir.

Bir mürit, mürşidinin arı beyi, kendininse işçi arı durumunda olduğunu bilmelidir. Allah, her şeyi kendini bildirecek şekilde yaratmıştır. Beyi ölen bir arı, başka bir beye hizmet etmeye başlar. İnsan da arılar gibi yapmazsa, bir süre sonra göletini dolduran su azalmaya başlar ve sonunda göleti tamamen kurur. Tabii suyu kendi kaynağından çıkaranlar için böyle bir durum bahis konusu değildir çünkü onlarınki gölet değil, göldür. Göletinin kurumasını istemeyen mürit, mutlaka göletine su bulmak, onun için de yeni bir mürşide bağlanmak zorundadır.

Müritler, mürşitleri hayattayken ondan alabileceklerini almaya çalışmalıdırlar. Sonra "Ah, vah" etmenin ve mürşidin resmini duvara asıp o resme bakmanın hiçbir önemi yoktur. Gi-

den, bir daha geri gelmez. Istanbul'da toprak altında ne alimler, ne veliler ve ne padişahlar vardır. Hattâ altındakiler şu anda üstünde olanlardan daha fazladır. Bunu asla unutmamak lazımdır. Onun için çeşme akarken kabını doldurmaya çalışmak ve posizyon ne olursa olsun, mürşitle aradaki mesafeyi korumak lazımdır.

Mürşidin hayatta olması, kuyunun ipinin sağlam olması demektir. Bu ip koptuğu takdirde istendiği kadar fotoğrafına veya büstüne bakılsın, o kuyudan su çekilmesi imkânsızdır. Böyle durumlarda su çekmek isteyen kuyu değiştirmeye mecburdur. Onun için "İp sağlamken suyu çekip küpü doldurmaya çalışmak lazımdır" diyoruz. Su, her kuyuda aynı sudur, değişen kuyudur.

Efendisi öteki âleme göçen bir mürit "Ben efendimden başka el tutmam" ya da "Gül üstüne gül koklamam" diye direnirse ilimden mahrum kalır. Bu tıpkı bir öğrencinin, öğretmeni ölünce tahsilini terk etmesine benzer bir durumdur. İnsan tahsile devam etmek istiyorsa, ölen hocasının yerine yeni bir hoca bulmak zorundadır.

Hocalar birbirinden farklıdır. Bir ilkokul hocasına göre bir lise veya üniversite hocasının bilgi dağarcığı daha geniştir. Ama sonuçta tüm dersler Hakk'tan alınır. Bu bakımdan tüm mürşitler aynı kaynaktan beslenirler. Bu hususta Aziz Dede bir şiirinde

Gel bu sırrı dinle ey yâr-ı kadim
Tâ ki olsun meskenin dar-ı naim
Bir nebiye bende-i halis olan
Mü'min ism-i tahtına calis olan
Sonra ba's olan nebiye itikad
Etmeyip de etmese ger inkıyad
Mü'min iken ol kişi kâfir olur
Yani nur-u sabıkı sâtir olur

buyurmaktadır. Madem ki hepsi aynı köktendir ve gayrı değildir, o halde yeni mürşide bağlanmamakta ısrarın hiçbir anlamı kalmamaktadır.

Bazı müritler, kendi problemlerinin hallinden sonra, efen-

dilerinden bir de kendi yakınlarının problemlerinin çözülmesini isterler. Bunu isterken, efendilerinin de bir efendisi olduğunu ve efendinin de kendi efendisine karşı bir sorumluluğu olduğunu hiç akıllarına getirmezler. Onun için böyle bir durumda ret cevabı almaları mukadder olur. Çünkü böyle bir teklif efendiyi kullanmak veya en azından kullanmaya kalkmak demektir.

İnsan, kimseyi yüzüne karşı methetmemelidir. Çünkü metheden karşısındakinde kendini methetmiş gibi olur. Bu durum insanın kendine kılıç vurması gibidir.

Eski devirlerde padişahların huzurunda bulunulurken, onların yüzüne bakılmamasının da nedeni buydu. Mürşitlerin de yüzüne bakılmaz, herkes önüne bakardı.

Nasıl camide namaz kılınırken, o mecazi namaz olduğu halde laubaliliğe yer yoksa, efendi huzurunda gerçek namaz kılınırken de en ufak bir aksaklığa yer verilmemelidir. Çünkü o anda efendiden işleyen Allah'tır ve O *"Öldüren ve dirilten"*dir <3-156>.

Eskiden olduğu gibi, şimdi de mahviyet ve zilletiyeti birbirine karıştıran ve bu nedenle hatalı davranışlar içinde olanlar vardır. Pislik ve pejmürdeliği hayata geçirmeye çalışanlar bunlardır. Aralarında pek çok kitap okumuş ve okuduklarından etkilenip dervişliğe soyunmuş kimseler de vardır. Halk nazarında dervişliğin küçümsenmesine ve halkın dervişlikten soğumasına sebep olanlar böyleleridir. Maalesef, kitaplardaki tarifler bu tür davranışlara yol açmaktadır.

Eskiden böyle şeyler olduysa bile, bugün ben böyle davranışları doğru bulmuyor ve gerçek anlamdaki dervişlikle bağdaştıramıyorum. Benim anlayışıma göre bir insan ya olduğu gibi görünmeli veya göründüğü gibi olmaya çalışmalıdır. İşin doğrusu da budur.

Tasavvufta önce temizlik gelir. Bu temizlik; giyim, kuşam ve beden temizliği gibi maddi, huy ve ahlak güzelliği gibi manevi temizlikleri ve güzellikleri de içine almalıdır. Bir mürit, hiçbir zaman, ne aşırı süsle, ne de aşırı pejmürdelikle dikkat çekmelidir. İnsan her davranışıyla mükerremiyetini korumalı ve

"Âdem oğullarına mükerremiyet verdik" <17-70> ayetinin tahakkuna çalışmalıdır. İnsanın yiyip içmesi de yaşantısına uymalıdır. Kişi asla "Cennette yaşıyorum. Her şey benimdir" düşüncesine yer vermemelidir. Çünkü cennet de, cehennem de bir yerdedir. Cennete giden yolun cehennemden geçtiği hiçbir zaman unutulmamalıdır. İnsan sıkıntı ve zahmet çekmeden rahata kavuşamaz.

MÜRİT MÜRŞİDİNİ NASIL GÖRMELİDİR?

Herkeste bir ulûhiyet kavramı olduğu için mürit, O'nu efendisinde toplar. O vasıf efendide vardır, zira olmasa ona mürşitlik verilmezdi. Onun için bazı müritler mürşitlerini Allah'ın aynası olarak görürler. Bu görüş teşbih açısından doğru, tenzih yönündense yanlıştır. İkisinin arasında bir yol bulunması gerekir ki insan sıratalmüstakîm üzere ilerliyor olsun.

Efendi bu âlemde bir suretten görünür ama mühim olan onun mânâsının her suretten göründüğünü idrak edebilmektir. Bu idrake varıldığında, o suret insanın gönlünde kendi sureti olur ve kişi kendi suretini mürşidinde müşahede etmeye başlar. İşte mürit, mürşit birleşmesi denen olay budur. Bu durum ancak ona çok yakınlaşıldığında olur.

Müritler daima mürşitlerini en üst mertebede görmelidirler. Çünkü bir onbaşının verdiği emir dahi genel kurmay başkanının verdiği emir sayılır ve onun koyduğu esaslara uygundur. O prensiplere uymayan bir emir veren onbaşının rütbesi sökülüverir. Onun için, mürşitle olan ilişkilerdeki durumu da böyle bilmek ve emrin daima en yüksek makamdan geldiğini kabul ederek her zaman alttan güreşmek lazımdır. Bir müridin alttan güreşmesi, tevazuyu benimsemesi demektir. İnsan, ne kadar mütevazi olur ve karşısındakini kendinden ne kadar üstün görürse o kadar kazançlı çıkar. Karşısındakine tepeden bakmayı âdet edinenler, bir gün kendilerinden daha yüksek mertebede biriyle karşılaşıp rezil olma riskini göze almak zorundadır.

Mürşit, her zaman aynı mertebede durmak mecburiyetinde değildir. İner, çıkar... Müridin irfaniyeti bu iniş çıkışları fark

edebilmesiyle ölçülür çünkü mürşit diye gördüğü kendisidir ve mürşidin iniş ve çıkışları müridin kendi iniş çıkışlarıdır. Bu iniş çıkışlardaki konuşmalardan, o anda hangi mertebeden konuşulduğunu anlayabilen mürit, iyi yetişmiş bir mürit demektir. Çünkü mürşit bir aynadır. Cem'de "Aç gözünü" dendiğinde mürit, mürşidinde kendini görmüş olduğu için, bu iniş çıkışlarda inip çıkan müridin kendisidir.

Ben Aziz Efendi'ye 2 Mayıs 1958 tarihinde bağlanmıştım. Peygamberimizin *"Beni gören O'nu gördü"* hadisini ben *"Biz mürşidi Hakk biliriz"* diyerek ifade etmiştim. Ancak bunu söylemek değil, tahakkuk edebilmek gerekir.

Bir piramidin piramit olabilmesi için tabandaki taşlara da ihtiyaç vardır. Çünkü o taşlar olmazsa piramit meydana gelemez. İşte, kul diye nitelendirilen, bu taban taşlarıdır. Onlar olmasa zirve meydana çıkmaz ve Allah bilinmezdi. Onun için piramit bir bütündür, bir vücuttur. Bu vücudun zâtı görünmez ve O, altı cihetten münezzehtir ama O olmasaydı, vücut olamazdı.

Nasıl bir âşık, maşukunu hangi elbisesiyle görürse görsün mutlaka tanırsa, arif te Hakk'ı her gördüğü kisvede tanıyabilmelidir.

Surete bağlanmak putperestliktir. Allah her suretten göründüğü için suretten münezzehtir. O'nu suret-i asliyesinde görmeye güç yetmez. Böyle olduğunu güneş ispatlıyor. Bir mahluk olduğu halde güneşe bakılamazken, onu yaratana nasıl tahammül edilir? Ama ışığını gördüğümüz zaman onun güneşe ait olduğunu biliyoruz. Bu nedenle "Gören bir, görünen bin birdir" diyoruz. Buradaki bin bir, fuardaki aynalar gibidir. Onlara bakan her aynada kendini farklı bir yapıda görür ama bu farklı görünümlerin hepsi kendine aittir, kendi görüntüsüdür. Bunu hiçbir zaman unutmayıp efendiyi de böyle düşünerek, her suretten O'nun göründüğünü idrak etmek lazımdır.

Her şey onun aynası olduğuna göre, O'nun görüntüsü her aynanın yapısına ve şekline göre farklı olacaktır. Bu durumun bir başka örneği de bir insanın her yaştaki fotoğrafının, bir önceki ve bir sonrakinden farklı olmasıdır.

MÜRİT MÜRŞİDİNDEN NE BEKLEMELİDİR?

Bazı müritler, Allah'ı mürşitlerinde görüp O'ndan talepte bulunurlar. Hattâ "Kalbimdekini bilmedi, bu mürşitte iş yokmuş" diyenleri bile vardır. Bu sözü söyleyenler, mürşidin de bir insan olduğunu ve onun da bedensel ihtiyaçları bulunduğunu düşünemeyenlerdir. Önemli olan müridin kendi durumu ve bunu, kendisinin, eski haliyle mukayese ederek değerlendirebilmesidir. Kendinde bir ilerleme olduğunu görmesi bir mürit için yeterlidir.

Bazı müritler ise her şeyi mürşitten beklerler. O bize ancak yol gösterir. Maddesiyle, mânâsıyla hepsini kendinde toplayacak olan mürittir. Çok kere insanın maddi tarafı ağır bastığı için Allah'ın sevdiğini aç bırakmayacağını hiç düşünmeyiz. Bir kere mânâya yönelebilsek, maddenin arkamızdan koşa koşa geldiğini de görürüz. Ama yönelebilirsek...

Bir müridin daima karşısındakini düşünmesi şarttır. Çünkü karşısındaki, yani mürşidi kendisidir. Mürit, gözünü açtığı anda efendisini Hakk olarak gördüğünü söyler. Esasında o gördüğü, aynadaki aksidir ve bu nedenle her zaman söylediğimiz gibi insan kendine iyi bakmalıdır. Tabii mürit de mürşidin aynası olduğundan, mürşit de müridine iyi bakacaktır. Ayrıca bu karşılıklı bakışların ilelebet devamı da şarttır. Durum böyle olunca mürit, değil malını, canını dahi verip onunla canlanmaya gayret edecektir. Pek çok şiirde "Ten ile can olduk" anlamında kullanılan ifadeler, bu anlattıklarımızın özeti olarak algılanmalıdır. Zaten efendi ile müridin birleşmesi böyle olur ve birisi ruh, diğeri ten halini aldığında manevi vuslata ulaşılmış olur.

MÜRİDİN ÖZELLİKLERİ

Müritler, bu âleme kısmen doldurulmuş olarak gelmişlerdir. Onların el tutmalarının nedeni, gelirken getirdikleri yapının, kendilerinde meydana çıkarttığı dürtüdür. Bu dürtü etkisiyle el tutarlar. Allah da onları mürşit vasıtasıyla yetiştirir. Yani, bir müridin yetişip gelişmesi içli (dürtü), dışlı (mürşit) bir olaydır. Bu noktada işin aslı, gelen de gayrı olmadığı için kendi-

nin kendini yetiştirmesidir. Bu yetiştirme, bilenin bilmeyene öğretmesi şeklinde olur. Bilen de, bilmeyen de kendisidir ama bilen aydınlık yarısı (gündüzü), bilmeyen de karanlık yarısıdır (gecesi). Bilenin bilmeyene öğretmesiyle, O, karanlığı aydınlığa çevirmekte, yani *"O gün arz, arzdan gayrıya tebdil olunur"* <14-48> ayetini uygulamakta, böylece de bilmezi bilgin etmektedir. Bu işi isterse, Peygamberlerine yaptığı gibi bizzat kendisi ihsan ederek, isterse de kulunu çalıştırarak, mürşitler vasıtasıyla yapar.

Müritler, ilkokul çocukları gibidir. Nasıl ilkokul öğrencileri basit bir soruya doğru cevap verdikleri zaman öğretmenlerinden aldıkları "Aferin" ile sevinip göklere fırlarlarsa, müritler de birkaç şeyi idrak ettiklerinde onlar gibi sevinir ve adeta kendilerini cennette hissederler.

Halbuki esas yapmaları gereken şey, mürşitlerini, yani gerçek efendiyi kendilerinde bulmaya çalışmak olmalıdır. Evet, efendi suret giymeden görünmez ama efendi, o giydiği suret de değildir. O sureti efendi olarak kabul etmek suretperestlik olduğu için insan o suretin içindekini kendinde bulmaya çalışmalıdır.

Bir mürit, mürşidinin etine, kemiğine değil, kâinatı kapsayan zevkine ve düşüncesine âşıktır. Bu durumda mürit, kendini kâinatta bir odak olarak ele almalı ve kâinattaki mürşit diye nitelendirilen özün kendi içinde de bulunduğunu bilerek işe kendini düzeltmekle başlamalıdır. Kendisi düzeldikten sonra bağlantılı noktalar da yavaş yavaş düzelecek; evliyse karısıyla ilişkileri, çocukları varsa onların terbiyesi ve yakınlarıyla ilişkileri güzelleşecektir. Burada yakın diye bahsettiklerimiz, nikâh caiz olmayan hısım ve akrabalardır. Onların nikâh tutmamasının sebebi de mahrem oluşlarıdır. Nikâh, namahreme kıyılır, mahreme nikâh olmaz. Bunlar düzeldikten sonra, iyileşme sırası namahremlere de gelecektir.

Efendinin en mahrem kişi olabilmesi için müridin onu gerçeğiyle harim-i ismetine almış olması gerekir. Yani, Ömer gibi Abdullah oğlu Muhammed'i değil, Hazret-i Ali gibi Hazret-i Muhammed'i görmesi gerekir. Bu görüş de kâinatı kapsamalı,

yani gerçek Muhammed kâinatta görülmüş olmalıdır.

Kıble'nin Kudüs'teki (âfaktaki) Mescid-ül Aksa'dan, Mescid-ül Haram'a (enfüsteki kalbe) çevrilmesi, yüzün celalden (dış âlemden) cemale (iç âleme) çevrilmesi, yani insanın kaynağı kendinde bulması anlamında gelir. Bulunacak kaynaksa mürşittir, mürşididir.

Mürşidini karşısında gören, ondan ayrıldığı anda her türlü hatayı yapabilecek duruma gelir. Ama mürşidini kendi kalbinde bulan, O'ndan hiç ayrılmayacağı için daima onun huzurunda gibi olur ve bilerek hata yapmaz.

Müritler, genelde mürşitlerini taklit ederler. Bazı bekâr ve bu nedenle yalnızlığa alışmış mürşitlerin gürültüden rahatsız olması, müritlerinin aile ilişkilerini bile etkileyebilir. Hattâ bu yola âşık oldukları için ev ve iş ilişkilerini fedaya hazır olduklarını mürşitlerine söyleyen müritler bile vardır. Ama bu tür tekliflere mürşitlerin onay vermesi pek mutad bir olay değildir.

MÜRİTLER ARASINDAKİ FARKLAR

Yapılan sohbet ve açıklamaları, evvelce de belirttiğimiz gibi, kapıları açılmış olanlar anlayabilir. Bunun nedeni, ilmin sahibinin Allah olması ve O'nun her şeyin hakkını, hakkı olana ihsan etmesidir. Böyle olduğunu da "Emaneti ehline verin, vermezseniz zulmetmiş olursunuz" diyerek anlatmaktadır. Aynı şekilde "Emaneti nâehle vermeyiniz, verirseniz yine zulmetmiş olursunuz" denmektedir. Hakikat ve marifet ilmi, bir emanet-i ilahi olduğu için mürşitler, bunu sadece ehline vermekte titiz davranırlar. Bu, Allah'ı, kâinatı ve insanlığı bildiren bir ilimdir. Eğer böyle olmasaydı, açıklanır ve herkes alim olurdu.

İnsan, mânâ olduğu için mânâya âşık olur. Ama kendini madde olarak görürse, o zaman aşkı da maddeye döner ve sonuçta tarla, mal, mülk peşinde koşmaya başlar. Her insanın bir mertebesi ve o mertebeye uygun bir sarayı, konağı, evi veya gecekondusu vardır. Mertebeleri yüksek olanların kolayca kendi altında olanların makamına girmesi mümkün olduğu halde alt mertebede olanlar izinsiz üst makamlara ulaşamazlar. Bir şiirimde *"Kurb-u sultan âteş-i sûzandır amma Fâniya / Padişah-*

la ülfet etmek her kula olmaz nasip" diyerek bu durumu anlatmak istemiştim. Allah'ın yanına destursuz girilmez.

Mürşitler, müritlerinin her birini iyi tanır ve kapasitelerinin ne olduğunu bilip ona göre hareket ederler. Bu durum daha dar kapasiteli müritlerin reddedilmesini gerektirmez. Çünkü bir orduda, değişik rütbelerde subaylara ihtiyaç olduğu kadar, erbaş ve erlere de ihtiyaç vardır ve bunların her birinin görevi ayrıdır.

Mürekkep yalamış insanların ermesi, cahillere nazaran daha zor olur. Bunun sebebi, mürekkep yalamışların yeni öğrendikleri bilgileri eskileriyle karşılaştırması ve mukayese etmesidir. Kıyas ise şeytanın cennetten kovulma nedenidir.

Şeytan, kendinin ateşten, Âdem'in topraktan yaratıldığını, dolayısıyla kendisinin daha kıymetli olması gerektiğini söyleyerek kendini Âdem'le kıyaslamaya kalkmış ve sonuçta kendini üstün görüp Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulmuştur.

Mürekkep yalamışların bilgi kıyaslaması da bu nedenle şeytani bir davranıştır ve onların ermesini geciktirir. Ama erdiler mi de tam ererler.

Mürşitlerin sözlerinin canlı olduğu ve müridin kalp tarlası mümbit olduğu takdirde bunların vücut bulacağı evvelce anlatılmıştı. Tabiatıyla herkesin kalp tarlası ekime hazır değildir. Bazılarınınki taşlı, bazılarınınki kireçli, bazılarınınki kumlu olduğu için o haliyle ekime müsait olarak düşünülemez.

Bir tarla, nasıl taşları ayıklanarak, elenerek ya da drenajla temizlenip yıkanarak ekime müsait hale getiriliyorsa, insanların kalp tarlaları da biraz çaba harcanarak istenen duruma getirilebilir. Bu işin nasıl olacağı *"Bir kimse kırk gün takva üzere bulunsa onun kalbinden hikmet pınarları fışkırır"* hadisi ile açıklanmıştır. Bu hadis şu anlama gelir: Bir kişi iman-ı kati ile mürşidine bağlanır ve gerekli süre (kırk gün) muntazaman nazar-ı şühûdunu mürşidinde tutup Allah'ı tefekkür eder, yemesine, içmesine dikkat edip helalla iktifa ederse mutlaka kalbinden hikmet pınarları fışkıracaktır.

Allah'ı tefekkür edebilmek için O'nu bilmek gerekir. Her-

kesin Allah'ı bilmesi mümkün olmadığı için, Allah'ı bilen bir kimseyi, yani mürşidi düşünüp onunla haşır-neşir olmak lazımdır. Tabii, kırk gün, kalp tarlası mümbit olanlar için geçerli bir süredir. Eğer tarla ekime uygun değilse, o zaman bu süre uzayacaktır. Taşlı ve ekime uygun olmayan bir tarlaya ne ekerseniz ekin, ürün alamayacağınız için, önce o taşları temizlemek ve onu istenen vasfa getirmek gerekir.

Bu hususta bazı müritler "Ben şunu istiyorum ama bu isteğim bir türlü olmuyor" diyerek dert yanarlar. Böyle olmasının mutlaka bir sebebi vardır. İnsanlar genelde çok acüldür ve zamanda yaşadıklarını unutup istediklerinin hemen olmasını isterler.

Nasıl, bir fidan dikildiği gün meyve vermiyor ve meyvedar olması için yıllar gerekiyorsa, manevi tohumların gelişip meyve vermesi için de zamana ihtiyaç vardır. Hele bir de tarla taşlıksa, o zaman ilk dikilişte fidanın tutması bile mümkün olmayabilir.

Kalp tarlası kaya gibi olanlardan bahsedilmişti. Böyleleri en alt mertebe olan hacer mertebesinde olanlardır. Bunların insan olabilmesi için tekrar tekâmül çarkına girmesi gerekir. Allah Kur'an'da, bir yerde *"O iş O'nun indinde sizin bin yılınıza tekabül eden bir günde çıkar"* <32-5> derken diğer bir yerde *"Melekler ve ruh O 'na müddeti elli bin sene olan bir günde çıkarlar"* <70-4> dediğine göre, bu iş için geçecek süreyi hesaplamayı okuyucuya bırakıyorum.

Elli bin yıl bir gün olursa, altmış yıllık insan ömrünün Allah nazarında ancak bir şimşek çakımı kadar değeri var demektir ki bu da *"İnsan ömrü bir şimşek çakımı kadardır"* denerek ifade edilmiştir. Bu ifade "Şimşek çakması kadar süren nurun kıymetini bilin ve o aydınlıktan istifadeyle yolunuzu bulun" anlamına gelir.

Kalp tarlası kaya gibi olanlar, bu özelliklerini genetik olarak çocuklarına da intikal ettirirler. Çünkü çocuk *"Çocuk babanın sırrıdır"* hükmünce babasının sırrıdır.

Tabii, bu anlatılanlar genel kurallardır. Allah isterse böyle bir kimsenin taşlığını, estireceği bir tecelli rüzgarı ve yağdıra-

cağı yağmurlarla öğütüp bir anda yok edebilir. Çünkü *"Sizi karanlıktan aydınlığa çıkarır"* <2-257> ayeti vardır. Böylelerine "seçilmiş kullar" denir. Böylelerinin içine yerleşen Allah düşüncesi, taşlarını tamamen eritip yok eder ve kalp tarlalarını süratle mümbit hale getiriverir. Bu olayı, Padişahın dolaşırken birini görüp "Alın bunu Enderun'a" demesine benzetmek mümkündür. Evvelce anlatılan Mimar Sinan olayı da bunun gibidir.

İnsan genetiği sadece taş kalpliliğin naklinde değil, hastalıkların naklinde de çok önemli bir yer tutar. Allah, böyle maddi ve manevi hastalıklardan herkesi korusun!..

Kişinin kalbinde taşlaşma değil, başka türlü hastalıklar bulunması halinde de temizlik; ilaçlama, drenaj gibi diğer yöntemlerle yapılır.

Müridin tarlası illetli, hasta, tuzlu, taşlı veya kayalık olmadığı takdirde ekilen tohum mutlaka çıkacaktır. Kayalık olursa kök salması mümkün olmadığı için tohum tutunamayacaktır. Ama zaten böyle kimseler de gelip sohbet dinlemezler.

Tohum bazen yüzeye yakın, bazen de derine ekilir. Derine ekilen tohum tabiatıyle daha geç gelişir. Tohum bir kere tuttu mu, ondan sonra yavaş yavaş müridin hareketlerinde, davranışlarında hattâ alışverişlerinde iyiye doğru değişiklikler kendini göstermeye başlar.

Kişinin kalp tarlası mümbitse (ki istenen de budur) o zaman mürşidin ektiği tohumların süratle yeşerdiği görülecektir. Bu da kişide, sevgi uyanması ve huyların değişmesiyle belli olur. Şecere-i tûbâ veya muştuluk ağacı denen şey de insanın kalbinden çıkan ve her şeyi neşeye gark eden bu sevgi ve aşktır. Sonuçta kişinin durumu, hareketleri ve ef'ali, iç âlemindeki bu "neşeden uçuyormuş gibi oluş"un göstergesi olur. Bu neşeye de "neşe-i ulyâ" yani insanın ezeldeki neşesi denir. Bu neşe, ahsen-i takvîm üzere yaratılıp esfele sâfiliyn'e atılmış olan insanın tekrar O'na kavuşmasının, yani içinin dolmuş olmasının ifadesidir.

Esfele sâfiliyn'i bazıları cehennem olarak nitelendirirler. Bu doğru değildir. *"İnsanı güzel surette yarattık"* <95-4> ayeti insanın manevi yapısına, *"Sonra onu aşağının aşağısına attık"*

<95-5> ayeti ise bedensel yapısının kesafet âleminde meydana getirilişine işarettir. Bizim ders verirken "Vücudun enfüs, görünen âfak" deyişimizin ve sık sık *"Kalbin aksi kâinat / Kalp içinde sırr-ı Zât"* beytini tekrarlayışımızın nedeni, bu gerçeği anlatabilmektir. Buradaki akis tabirini çok kimse hayal olarak anlar. Bu anlayış doğrudur, zira zaten dünya bir hayalden ibarettir ve görünmesinin nedeni de devamlı olarak gidip gelmekte oluşudur. Her doğan bize varlığını gösteriyor ama bu arada gidenler hesaba katılmıyor. Her gidenin yerine bir yenisi geldiğinden, bize her şey var gibi görünüyor. Örneğin, insanlar... Ölenlerin yerine yenileri gelmese ne olur? Yüz, bilemedin yüz elli sene sonra dünyada insan kalmaz. İşte hayal...

Yine ders verilirken "Vücudun masdar, görünen masdar-ı mîmî, ikisinin vahdeti, yani birliği masdar-ı gayrı mîmî" denerek anlatılmak istenen de budur. Masdar-ı gayrı mîmî, tarifi imkânsız olan bir yerdir. O ne mânâdır, ne madde; ne yerdedir, ne gökte ya da hem yerdedir, hem gökte...

Masdar, mahall-i sudur (çıkış yeri), kök demektir. Her şey bu kökten ayrılıp dağılır. Çünkü masdar O'dur. Kelimenin kökü gelecek, geçmiş zaman kiplerinin, etken ve edilgen kelimelerin doğuş yeridir. Örneğin, Arapçadaki nasara (yardım etmek) fiilini ele alalım. Nasara, yardım etti (geçmiş zaman); yansuru, yardım eden; nasirun, yardım edici (etken); mansirun, yardım edilmiş (edilgen) diye gider. Hattâ bunlara erkeklik ve dişilik unsurları da eklenir.

İnsan da bir kelime, hattâ masdar olduğuna göre, her şey o masdardan türeyecektir. O halde insanın ilk yapması gereken şey, o masdara iyi bakmak olmalıdır.

Hazret-i Peygamberin yanındaki sahabelerde şahsi düşünce yoktu. Onların düşünüp problem çözmesi gerekmezdi. Zira, yanlarında her türlü problemi en doğru şekilde çözen vardı.

Tabii, sahabelerin de hepsi aynı değil, onlar da mertebe mertebeydi. Daha yakın olanları, daha uzak olanları vardı. Aynı durum bugün de geçerlidir.

İnsanlar, çiçekler gibidir. Kimi güzel kokar, kimi kokusuz-

dur, kimiyse kötü kokar. Keza, kimi naziktir, dokununca soluverir, kimiyse manolya gibi açılınca solar ve bu yüzden açılmasın diye bağlamak gerekir. Avam dediğimiz insanların arasında çok temiz insanlar olduğu gibi, bunların eline su dökemeyecek durumda olan dervişler de vardır. Bu yüzden insanın zaman zaman çevresini ayıklaması lazımdır. Gerçekte dane de, o danenin etrafındaki yabani otlar da O'dur ama o yabani otlar ayıklanmazsa danenin gelişmesini engeller, hattâ boğar ve öldürürler. Onun için bunların ayıklanmaları gerekir.

Dane insan için, otlar ve saplarsa hayvanlar için yaratıldığına göre bizim en son yaratılan daneyi yememiz icap eder. Eğer daneyi bırakıp otları yemeye kalkarsak o zaman hayvandan ne farkımız kalır?

Sahabeler gibi, sohbetlere dahil olan müritlerin de hepsi aynı değildir. Kimi Allah'ın verdiği idrak ile diğerlerinden daha ileri geçer, kimiyse duyduklarını kavrayamaz ama o da sadakati veya diğer bir özelliği yüzünden büyük mertebelere ulaşabilir. Bazı müritler ise mürşitlerinden hilafet aldıktan sonra da eğitimlerine devam edip daha başka mürşitlerden de el tutabilir ve onlara bağlanabilir.

Mürşidin müride yaptığı, ona bir çivi çakmaktan ibarettir. Bu mürşide bir Allah vergisidir. Müridin gelişimi ise onun Allah vergisi olan istidadına bağlıdır. Allah, herkesin istidadını farklı yaratmıştır. Kimi mürit bir günde, kimiyse bin günde erer, kimisi yirmi yaşında geldiğinde kendisine niçin o kadar geç kaldığı sorulurken, kimisi kırk yaşında geldiğinde, erken geldiği söylenebilir ama ikisinde de sonuç aynı kapıya çıkar. Böyle olmasının nedeni; birine birinci aynadan, diğerineyse beninci aynadan görünmesidir. Ama nereden görünürse görünsün, görünen ve görüntü aynıdır.

Bu durumu öğretmenler çok iyi bilirler. Öyle öğrencileri vardır ki hocasını dinledikten sonra kitaba elini sürmediği halde takdirname alır. Bunlar istidadı Allah tarafından fazla verildiği için içten Allah'ın desteklediği öğrencilerdir. Bu istidat, feyz-i Akdes'ten, yani doğrudan doğruya Zât'tandır ve o feyiz, zâtını Zâtı ile birleştirenlerde vardır. Ama bu herkese nasip ol-

maz. Allah'ın lütfuna kalmıştır. "Kepenek altında er yatar" denen durum budur.

Buna karşılık öyle öğrenci vardır ki hocasını dinler, ondan takrir alır fakat daha sonra kitap okumadan öğrenemez. Böylelerinde hocanın anlattıkları, kitap okurlarken kendilerine yardımcı olur. Kiminin de okumaya ve öğrenmeye karşı istidadı yoktur. İşte, mürşit-mürit ilişkilerinde de müritlerin durumu böyledir.

Mürşidi herkes görür ama biri perdesini açtığı için Hakk olarak, diğeri aradaki perde yüzünden halk olarak görür. Perdeyi kaldırabilmek için ölmek gerekir. Herkes er veya geç ölecek ve o zaman Hakk'ın Hakk olduğunu anlayacaktır. Ama marifet ölmeden evvel ölüp buradayken anlayabilmektir.

Perdenin kalkması, insanın güneşinin doğması demektir. Bundan sonra kılınan namazsa bayram namazı olacaktır.

Bazı müritlerin "Allah bana bu kadar vermiş. Daha fazlasını ne yapayım" demesi, çadırda yaşayan bir insanın "Bu çadır bana yeter, sarayı ne yapacağım" demesine benzer. Aranan zevk olduğuna göre o kişi, Allah'ın kendisine verdiği ile yetiniyor demektir. Lakin böylelerine kör demek lazımdır. Kur'an'daki *"De ki: Kör ile gören hiç müsavi olur mu"* <13-16> ayeti, görmeyenin gören, bilmeyenin bilen yanında noksan sayıldığına işarettir. Allah, insanı noksansız yaratmıştır. Nasıl bir anne ve baba, bir azası eksik doğmuş çocukları için üzülürlerse, Allah da kullarının böyle noksan olmasına üzülür. "Bana benden ayrıldığınız şekilde gelin" demesi buna delalettir.

Allah *"Âlemlerin ganisi"* <3-97> olduğu için, O'na göre bir şey yoktur. Herkes istediği mertebede kalabilir ve o mertebede mesut olabilir. Çadır ehlinin "Pırtımızı bir eşek çeker ama zevkimizi bir katar deve çekemez" diye bir sözü vardır. Böyle kimseler âfaki zevklere dalmış oldukları için cemiyete faydalı olamazlar. Halbuki bir müritten beklenen, aklını yüceltmesi ve böylece hem kendine, hem de cemiyete faydalı bir insan haline gelmesidir.

Bir insan, bir şeyi ne kadar iyi bilirse, acziyetini de o kadar idrak eder. Mürşitler, müritlerini ancak istidadının son radde-

sine kadar ulaştırabilirler. Ondan sonrası müritlere kalmıştır. Burada şunun unutulmaması lazımdır: Kişinin istidat çapı ne kadar küçük olursa olsun, bir daire daima üç yüz altmış derecedir ve bu değişmez. Bu nedenle hiç kimse "Benim istidadım dar" diye üzülmemelidir. Bu durum, tıpkı küçük bir kol saati ile büyük meydan saati gibidir. Kadranlarının çapı çok farklı olmasına rağmen her ikisinin gösterdiği zaman da aynıdır.

İYİ BİR MÜRİT NASIL OLMALIDIR?

İyi bir mürit, Osman Dede'nin "Sensiz cihanda uşşaka can gerekmez" diye başlayan şiirindeki gibi, "Ey cihanın canı. Yüzün bana kıble olduktan sonra, ne Kâbe'den, ne kıbleden haberim olur. Senin yüzün önümdeyken kıbleye dönmeme imkân yoktur çünkü o kıble cismin; senin yüzünse ruhun kıblesidir" diyebilmelidir. İşte, mürşidi bu şekilde görmek gerekir. Mürşidini et ve kemik olarak gören bir mürit, mürşidini görememiş demektir. Onu görüp bildikten sonraysa, Aziz Dede'nin *"Bir ibadet ki anda yok asla rükû ü sücud / Bir vahdettir ki birleşir anda âbidle Mabud"* beytiyle ifade ettiği birleşme olmuş demektir ki bunu da gizlemek gerekir. Bu durumda kendilerine niçin sohbet etmiyorsunuz diye sorulduğunda verdikleri *"Zâhir ü bâtında Hakk'tan başka rü'yet etmedik / Sohbetin şirk olduğun bildik de sohbet etmedik"* dedikleri durum ortaya çıkar. Eğer ortada Hakk'tan başka bir şey kalmamışsa bu durumda sohbet de şirk olur ve konuşmalar işaret diliyle, hattâ kalpten kalbe olmaya, birinin içinden geçeni diğeri hissedip anlamaya başlar.

İyi bir mürit, kendi kıymetini bilip halk içinde kendine söz söyletmeyen ve sırrını koruyabilendir. Hazret-i Ali'nin "Bildiğim bazı şeyleri söylersem beni keserler" sözü, sır saklama gerekliliğini anlatmaktadır.

İyi bir mürit, sevgiden nasibini almış, varlığını Hakk'a vermiş ve Ahmed Yesevi Hazretleri'nin söylediği gibi, özellikle mürşidinin yanında ef'alinde çalâk ve çevik bir hale gelmiş olmalıdır. Bu, onun feraset sahibi olması ve bazı şeyleri söylemeye hacet kalmadan anlar hale gelmesi demektir. Bu duruma "li-

san-ı halden anlama" da denir ve mürşidin bir bakışı veya basit bir el hareketinden, onun ne demek istediğinin anlaşılması ve o söylemeden yerine getirilmesi demektir. Bunu gerçekleştirecek olan müridin akıllı olması gerekir çünkü başka türlü lisan-ı halden anlamak mümkün değildir. Allah kuluna akıl verdiyse mürşit bunun geliştirilmesini sağlayabilir ama mürşit, olmayan bir şeyi var edemez.

"El arifü yekfü işare" (Ariflere bir işaret yeter) derler. Onun için ben hiç ceberutiyet göstermeden, hepinizin benim içimden geçeni anlayıp yapar hale gelmenizi istiyorum. Böyle olunca, artık karşılıklı olarak birbirimizin ne istediğini anlayıp yapmaya başlarız ki arzu edilen irfan seviyesi de budur. Zaten "irfaniyet" denen de bu, yani konuşmadan konuşup anlaşabilmektir. "Hakk ile Hakk olmak" denen de budur.

İyi bir mürit mürşidinin yanında daima tetikte durmalıdır. Çünkü mürşidin öyle âlemleri olur ki o anda ağzından çıkan Hakk'ın sözüdür ve o anda kendisi farkında olmadan *"Öldüren ve dirilten"* <3-156> durumdadır. Bu âlemler Hazret-i Peygamberin *"Benim öyle âlemlerim vardır ki oraya mukarreb melekler bile giremez"* dediği âlemlerin benzeridir.

İyi bir mürit, her ne kadar mürşidinin yanında yıllarca boynu bükük, sessiz ve huzur-u ilahide durur gibi oturuyor görünse de mürşidinde bir inşirah (ferahlık, açılma) vukuunda aynı inşirahı hissedebilir. Bu, mürşidin, kendisine geleni, lütfen, müridine nakletmesi sonucu gerçekleşir. Çünkü kitaplarda da "Ehlullahın huzurunda durmak Allah'ın huzurunda durmak gibidir" diye yazılmıştır.

Müritler arasında geceleri sabahlara kadar oturan, uyumayanlar ve bu emsalsiz cemiyetin zevkinden sarhoş olanlar vardır. Bu sarhoşluklarının nedeni, *"Rableri onlara tahir şarap sunacak"* <76-21> ayetinin tahakkukudur. Bu şarap, üzüm veya asma yaratılmazdan önce de mevcut olan ilahi aşktır ve üzümden elde edilen alkolün verdiği sarhoşluğun esasını teşkil eder. Fakat bu sarhoşluk içki sarhoşluğuna benzemez. Aşk sarhoşlarını Allah korur. Zaten, üzümden elde edilen alkolün insanları sarhoş edebilmesi de bu aşk şarabının yansıması

sonucudur. *"Ey güzel üzüme girdin sarhoş eden mey oldun / Kamışa girdin bihuş eden ney oldun"* denmesinin nedeni budur.

İyi bir müridin, eski inançlarına ters bile gelse, mürşidinin emirlerine itirazsız uyması gerekir. Çünkü şeytanın cennetten tardedilmesinin nedeni, kendini Yaratan'ın verdiği "Âdem'e secde et" emrine uymaması ve Âdem'in topraktan, kendisinin ise ateşten yaratılmış olduğunu ileri sürüp kendini onunla kıyaslaması ve ondan üstün görmesidir. Bu kıyasta yaratılış açısından haklı bile olsa, itaatsizliği onun kovulmasına sebep olmuştur.

Bu hususta şöyle bir rivayet vardır. Bir ramazan günü Hazret-i Peygamber, yanında bulunan Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali'ye dönerek oradaki bir karpuzu gösterip "Şu karpuzu kesin de yiyelim" buyurur. Ebubekir, Ömer ve Osman, ramazan ve oruçlu olduklarını, dolayısıyla böyle bir şey yapmalarının doğru olmadığını söylerken, Ali karpuzu keser ve yemeye başlar. Bunun üzerine Peygamberimiz kendisine dönüp "Ramazan günü bu yaptığımız doğru mudur" diye sorunca Ali "Efendim, oruç tut diyen de, karpuzu kes diyen de sensin. Emir senden çıktıktan sonra bize uymak düşer" diye cevap verir. Bir mürit için de doğru olan budur.

Diğer üçünün itirazları, şeriat, yani kâinat düzeni için konmuş kurallar açısından doğrudur. Çünkü o düzen konmamış olsaydı insanlar birbirlerini yerdi... Bilen insan, Ali'nin yaptığını yapıp mürşidinin emrini hiçbir şey düşünmeden uygulayan kimsedir. İşte, bir şiirimde "Biz mürşidi Hakk biliriz / Reyb ü gümandan beriyiz" derken bu durumu kastetmiştim.

Bir mürşidin bir müridi varmış. Efendisini Allah gibi görür, onun her emrine tam itaat eder ve onun yanında aşktan kendinden geçermiş. Diğer müritler de onu kıskanırlarmış. Bir gün karpuz mevsiminin başında efendi küçük bir karpuzu dilimletip tüm müritlerine birer dilim vermiş. Malum, ham karpuzlar çok tatsız, hattâ acı olur. Herkes kendisine verilenden birer lokma ısırınca hemen tükürecek yer aramaya başlamışken o kıskandıkları müridin şapur şupur büyük bir iştahla

elindekini yediğini görünce, diğer müritler "Onun sevgilisi değil mi mutlaka tatlı tarafını ona vermiştir" diye düşünmeye başlamışlar. Efendi durumu hissedip o müridine dönerek "Seninki güzel galiba, ondan birer lokma da arkadaşlarına ver" demiş. O da hemen söyleneni yapmış. Herkes ondan aldıklarının da kendilerininki gibi olduğunu görmüş. Efendi, "Sen bunu nasıl bu kadar zevkle yiyorsun" diye sorunca, müridi "O kadar güzel şeyler yedik. Kırk yılda bir bir şey kötü çıkınca zevkimizi mi bozalım diye düşündüm ve onu da zevkle yedim" diye cevap vermiş.

Bu hikâyeyi şundan anlattım. Allah'tan gelen her şeyde bir hikmet vardır. Onun için insan, O'ndan gelen her şeyi itirazsız kabullenmelidir.

İyi bir mürit, her işi mürşidi için yapıyormuş gibi, en mükemmel şekilde yapmaya çalışmalıdır. Bunun için hileden, hurdadan kaçınmalı ve kapasitesini sonuna kadar kullanmalıdır. Mürşidine bir ekmek alırken dahi, ekmeğin muntazam görüntülü, altıyla, üstüyle iyi pişmiş olanını seçmeye çalışmalı, her şeyin en iyisini ona vermeye gayret etmelidir. Böyle yapması, mürşidini Hakk görüyor olmasının gereğidir.

Olaya dışarıdan bakanlar, böyle bir davranıştan kaçınırlar. Sanki Allah onların elindekini alıp bir daha geri vermeyecekmiş gibi bir hisse kapılırlar. Halbuki işin aslını bilenler, Allah'ın *"Her kim iyilikle gelirse ona on katı verilir"* <6-160> sözünü, yani "Allah kendisi için bir verene en az on katını verir" hükmünün kesin olduğunu idrak etmişlerdir.

Can vermekten bahseden bir müridin malından geçememesi, onun, kendisinin zengin, Allah'ın fakir olmadığını idrak edemediğini ve hâlâ nefsani parazit olarak nitelendirilen ters düşüncelerden kurtulup yeterli güvene kavuşamadığını gösterir. Niyazi-i Mısri Hazretlerinin "Sandılar Allah fakirdir, kendileridir agniya" mısraıyla anlatmaya çalıştığı husus, dünya işlerinin bir gölge gibi oluşu ve kovalayandan kaçıp kendisine sırt çevirenin arkasından koşmasıdır.

İyi bir mürit, *İllâ*'ya ulaşabilmek için *Lâ*'dan geçme gereğini tam mânâsıyla anlayıp insan için en kıymetli varlığı olan

canını feda etmekten çekinmemelidir. Fuzuli'nin *"Canını canana vermektir kemali âşıkın / Vermeyen can itiraf etmek gerek noksanına"* beytiyle kastettiği şey budur.

Burada can verme denen şeyin fikren olacağını hiçbir mürşit açıklamadığı için müritler çok sıkıntı çekmiş, hattâ aralarında can vereceğim diye intihara yönelenler bile olmuştur.

İyi bir mürit, kendi bedenindeki hislerin de, kâinatı bezeyenin de O olduğunun idrakında olmalı ve ilahideki

Ey sevgilim sevgilim / İçindeki can benim
Damarında kan benim / Sen sen değil bil benim

sözlerini düşünmeden okuyup geçenlerden olmamalıdır.

Bazı müritler bu yola girdikleri için hariçten, hattâ kendi yakınlarından bile büyük bir tepki görebilirler. Bu durumu fazla karıştırmamak gerekir. İnsan çevresindeki pisliğe ne kadar yaklaşır ve o pisliği ne kadar karıştırırsa, kokusunu o kadar fazla duyacağını bilip mümkün olduğunca o pislikten uzak durmalıdır.

Bir müridin, iyi şeylerin Rahman, kötü şeylerin şeytan olduğunu bilmesi ve davranışlarını buna göre ayarlayarak şeytan doğuracak hareket ve düşüncelerden sakınması gerekir. Bunun için de kendini toprak olan beden olarak değil, cihan olan manevi varlık olarak görmelidir. O zaman, para, mekân, mal, mülk, ar, namus vs. dahil, her türlü dünyevi vasıf ve kazancın kendisine değil, Sahip'ine ait olduğunun idrakına vararak benliğini yok eder ve böylece geriye esas varlığı kalır. Bu durumda, o esas varlığın yaşadığı beden her türlü kötülükten kurtulmuş ve yücelmiş olduğu için bilmeyenler "Âdem" de dese, aslında aden, yani aden cenneti olmuş, bu seviyeye gelen mürit de o cennette yaşamaya başlamıştır. Öbür dünyaya da bu bilinçli varlığıyla gideceği için orada da aynı cennetin sahibi olacaktır.

MÜRİDİN GELİŞİMİ

Allah, bir kulunu yetiştirmek isterse bu işi Zâti olarak da yapabilir, sıfâti olarak da... Zâti yetiştirme, insanın ebeveyninden başlar. Sıfâti yetiştirmeyse mürşit vasıtasıyla olur. Sonuç-

ta insan içten, yani gönül âleminden aşkla, dıştan da mürşit sohbetleriyle işlenerek bir cevher haline gelir. Zaten içiyle, dışıyla kendinden başka bir şey yoktur ki...

Bir müridin eğitilebilmesi için onun kapılarının önceden açılmış olması gerekir. Aksi halde sohbetler ne kadar açık ve sarih olursa olsun, mürit onları anlayamayacak ve müşküllerini çözemeyecektir. Burada onu engelleyen kendi düşüncelerindeki bulanıklık ve düşünmekten korkmasıdır. Bunu, yüzme bilmeyenlerin derin suya girememesine ve denizden korkmasına benzetmek mümkündür. Ancak Allah, önceden veya sonradan kapılarını açarsa, o zaman kişi bir şeyler öğrenebilir yahut misaldeki deniz korkusunu yenebilir.

Kapıları Allah tarafından açılmış bir insan kolay kolay aşağıya düşemez. Bunu göstermek için de Allah *"Yürür hiçbir hayvan yoktur ki O onun nâsiyesinden tutmasın"* <11-56> (Ben her kulumun nasiyesinden tuttum) buyurmakta ve *"Rabb'in sıratalmüstakıym üzerinedir"* <11-56> diye ilave etmektedir.

Herkesin *"doğru yol"*u kendine aittir. Bunların tümü, cem'de Hakk'ta birleşir. Oraya kadar zevkler ayrıdır. Ancak bu ayrı zevkler arasında da "adaptasyon" veya "uyum" denen hissi müşterekler vardır. Bu durum Mesnevi'de "Gül dibinde yetişen otun gül kokması" hikâyesiyle anlatılmak istenmiştir. Bu hikâyede esas anlatılmak istenen husussa müritlerin mürşitlerinin huylarından etkilenip o huylarla huylanmaya başlamalarıdır.

Bir mürit, önce sohbetlerle uyanmaya başlar. Bundan sonra yüzünü tamamen mürşidine döndürürse onun aynası olur ki *"Ben yüzümü semaları ve arzı yaratana hanif olarak çevirdim ve ben müşriklerden değilim"* <6-79> ayetinin tecellisi denen şey budur. Çünkü artık aslen bir olan öz, tekrar birleşmiştir.

Murakaba, yakınlaşmak demektir. Allah da *"Rabbine ibadet et, tâ ki, yakîne ulaşıncaya kadar"* <15-99> demektedir

Bir müride seyr-i sülûk ettiren Allah'tır. Herkesi nasiyesinden yakalayıp gezdiren de O'dur. Bu işi bende zamanı ân yaparak uyguladı ama herkeste farklı bir yöntem kullanır.

Mürşidin sözleri müride nazil olur ve o sözlerle mürit uruc

eder ki buna miraç denir. Miraç, nüzul ile urucun birleştiği noktadır.

Bir müridi birden manevi âleme geçirmek mümkün değildir. Onu manevi yaşama geçirebilmek için bu işi alıştıra alıştıra yapmak gerekir. Alıştırmaysa, sohbetlerle ve sohbetlerde dinlediklerini düşünüp kendini yavaş yavaş o düşüncelerle iç âlemde yaşatmakla olur. Sonunda bir de bakar ki dünyayı bırakıp ahirette yaşamaya başlamış.

Müritler, ipekböcekleri gibi istihalelerden geçerek gelişirler. Onlarda bu istihaleleri gerçekleştirenlere mürşit, geçiş devrelerine de seyr-i sülûk denir.

İlmin sonu yoktur. Fefhem denen şey de budur, yani O'nu kendinde ara demektir. Kelimenin mânâsı da "Kendinsin, kendinde ara, kendin anla"dır.

Mürşit maşrık, müritse mağrip makamındadır. Mürşitten duyulanlar müritte toplanır. Yani, mürşitten doğan ilim güneşi müritte batar. Bir süre sonra bu bilgiler müritte de yeteri kadar birikirse, yavaş yavaş ondan da bazı doğuşatlar olmaya başlar ki artık mürit kıyam etmiş ve ondan da güneş doğmaya başlamış demektir. İşte "Güneşin mağripten doğması" denen olay budur. İnsana ters gibi görünen bu doğuş, müridin kıyametinin alametlerindendir. Eğer ben efendimden bu anlattıklarımı duyup öğrenmeseydim, bunları şimdi size nasıl anlatabilirdim?

O halde önce güneş maşrıkten (efendimden) doğarken şimdi mağripten (benden), yani battığı yerden doğmaktadır.

Onun için pek çok kıyamet vardır. Her zerrenin ayrı bir miracı ve kıyameti olduğunu unutmamak gerekir.

Müritler, gelişim safhalarında bir hata yapıp düşebilirler. Böyle durumlarda ümidi kırmamak ve tekrar başlamak gerekir.

Müridin gelişiminde mürşidin vazifesi ikazdır, uyandırmaktır. Müridin bu uyarıdan etkilenip etkilenmemesi mürşidin değil, müridin problemidir. Her insan bir jeneratör gibidir. Kendi ceryanını kendisi üretecektir. Mürşidin görevi bu jeneratörün çalışması için gerekli doğru akımı vermektir. Verilen

bu akımla jeneratör bir kere çalışmaya başladı mı, artık mürşidin uyarısına gerek kalmaz ve çalışması için gerekli akımı, kendi ürettiği ceryandan alır.

Çalışan bir jeneratör, büyüklüğüne göre bir evi, bir mahalleyi, bir şehri, hattâ bir bölgeyi aydınlatabilir. Jeneratörün ürettiği elektrik gel-git akımı veya alternatif akımdır. Ama o jeneratörü uyarıp faaliyete geçiren, doğru akım veren küçük bir dinamodur. Mürşit denen bu dinamonun verdiği akım *"Beni doğru yolunda ilerlet"* olarak bilinir. Doğru akım gelmesine rağmen jeneratör çalışmazsa, jeneratör arızalı demektir.

Bu konuda mürşidi bir tüfeğin tetik mekanizmasına benzetmek de mümkündür. Tetik çekildiğinde tüfek doluysa ateş alır ve kurşunu atar. Ama tüfek boşsa, ne kadar tetik çekilirse çekilsin fark etmez.

Hatm-i meratib edenler, çok kere işin bittiğini zanneder. Halbuki onlar ancak birer tevhid eri mesabesindedirler. Genel kurmay başkanı olabilmek için arada daha ne mertebeler vardır. Askerlik mesleğini seçenlerin hepsi askerdir ama kimi er, kimi çavuş, kimi teğmen, kimi şu veya bu mertebededir. Ama öyle mertebeler vardır ki hepsi asker olduğu halde o mertebelerdekilerin huzurunda tiril tiril titremekten kendilerini alamazlar.

Er durumunda olanlar, bu meslekte çocuk sayıldıkları için üst rütbedekiler onların pek kusuruna bakmazlar. Ama terfi edip sorumlulukları arttıkça çocukluktan çıkacakları için ciddiye alınmaya ve takip edilmeye başlanırlar.

Her çocuk büyümek ister ama bu zamana mütevakkıf olduğu için kimse zamanı gelmeden büyüyemez.

Bir şeyde zahmet ne kadar fazla olursa, rahmet de o kadar bol olur. Gökyüzünde ne kadar fazla kara bulut olursa, yağmur da o kadar fazla yağar. Bu sebeple, müridin evindeki huzursuzluk, bazen onun için zararlı değil, faydalı olur ve evindeki sıkıntı onun manevi gelişmesini hızlandırabilir. Bu yüzden kimse elinde olmaksızın karşılaştığı sıkıntılardan dolayı mutsuz olmamalıdır. Bulut var, hele bir de üzerinde müspet ve menfi elektrik yükleri artıp şimşekler çaktırıyor, gök gürleyip duru-

yorsa bu durum yağmurun (rahmetin) bolluğuna delalet eder. Gök gürler, şimşekler çakar. Ama yağmur yağıp bulutlar içlerini boşaltınca, hava açar ve her taraf güllük gülistanlık olur.

Tabiatta nasıl hiçbir şey durduğu yerde olmaz, mutlaka bir tecelli rüzgârına, onun getireceği bulutlara, o bulutların indireceği semavi gözyaşlarına ve arkasından güneşin açmasına ihtiyaç gösterirse, bir müridin olgunlaşması için de aynı şeylere ihtiyaç vardır. Ancak her şeyin kararında kalması şartıyla... Çünkü fazlası fayda yerine zarar verir.

Kurak mevsimlerde yağmur duasına çıkılır ama fazla yağmur yağması istenmez çünkü fazlası otları sarartır ve bu sararma "Su kesti" tabiriyle ifade edilir.

En bereketli yağmurun gece yağan yağmur olduğu söylenir. Bu doğrudur. Çünkü müridin geceleri, kendi iç âleminde, içten içe akıttığı gözyaşlarına tekabül eder. Gerçek yağmurun tabiatta yaptıklarını, müritte de akıtılan gözyaşları yapar. Bu yaşlar, mürşidin müridinin kalp tarlasına attığı feyiz ve muhabbet tohumlarını yeşertir. Allah, "Gafûrürrahîm" olduğu için tabiattaki gibi, kalp tarlasında da bu yolla sulanan tohumların yeşermesini sağlayacaktır.

Gece olarak nitelendirilen insanın bedeni, gündüz olarak nitelendirilense ruhudur. Gece yağmurlarıysa insanın kendi âleminde, kimseye göstermeden, gizlice akıttığı gözyaşlarıdır. *"Nur ile zulmetten yoğurmuşlar seni / Canını nur anla zulmet bu teni"* beytiyle kastedilen de bu gerçektir.

Akıtılan bu gözyaşlarının da kararında kalması ve aşırıya kaçmaması şarttır. Aksi halde insana nazar değer ve Allah korusun, tıpkı fazla yağmurun otları kesmesi gibi, mahsule zarar verir. Nitekim öyle de olmuştur ve Âdem safiyyullah, Nuh neciyyullah olabilmek için az ağlamamıştır ama Nuh'un akıttığı gözyaşları gazap yağmurlarına neden olmuştur.

Bir insanın kendini Allah'a duyurmasının en kolay yolu ağlayıp sızlanmasıdır. Çünkü Allah *"Ben benden ötürü kalbi kırık olanların yanındayım"* diyerek bize bu yolu göstermektedir.

Ağlamanın değerinin eski Mısırlılarca da bilindiği, mezar-

larından çıkan gözyaşı şişelerinden anlaşılmaktadır. Onlar ağladıklarında gözyaşlarını biriktirir ve gömülürlerken de Allah'a "Ben senin için çok ağladım. Beni cehenneme koyma" dercesine, o gözyaşlarıyla beraber gömülürlermiş. Ancak dünyevi sıkıntılar için dökülen gözyaşlarının fazla bir değeri yoktur. Onun için böyle akacak gözyaşlarından Allah herkesi korusun!..

Gözyaşının değerli olanı Allah için, Allah aşkıyla akıtılanıdır. Böyle akan gözyaşının Allah indinde her damlası bir pırlanta değerindedir ve insanın içinin temizlenmesine yarar. İnsanı yüceltir, kalp aynasını parlatır ve zamanla başına taç olur.

İnsanlar Allah'tan rahat ve huzur içinde yaşamak için başta para olmak üzere pek çok dilekte bulunur ama bunun karşılığında O'na hiçbir şey vermezler. Verilmesi gereken candır ama onu verebilmek de her kula nasip olmadığı için, insan en azından O'nun için bir kaç damla gözyaşı akıtabilmelidir. Allah için akıtılan her damla yaş, O'nun nazarında, bin kere namaz kılmaktan daha değerlidir. Allah aşkıyla, Allah için ağlamak cennet kapılarını açan ilahi bir anahtardır. En iyi ibadet, Allah için ağlayıp kendinden geçinceye kadar zikretmektir.

Gülmek ve ağlamak saridir.

Gözyaşı, insanın kalp tarlasına yağan rahmet-i ilahidir. Böyle bir rahmetle sulanmış kalp tarlasından neler fışkırmaz... Bunu ifade için Kenzi Hazretleri

Aşk-ı Hakk'la akan gözyaşının
Katrasına lütf-u Hakk'tır müşteri
Aynın izhar ettiği bu katralar
Hakk katında dürr-ü mânâ her biri

kıtasını bize armağan etmişlerdir.

İnsan dışarıdan bakıp kişiyi ağlar görünce hüzünlenir. Ama öyle ağlama vardır ki bin gülmeye bedeldir. Bu durumu benim gibi bizzat yaşamış olanlar iyi bilir. Bir taraftan gözyaşları çeşme gibi akarken, diğer taraftan o yaşları akıtan kişi çok mutlu, çok coşkulu ve huzurlu olabilir. Böyle bir ağlamanın zevki bin kahkahada bulunmaz.

Gözyaşı deyip de geçmemek lazımdır. Onun da tıpkı yağ-

mur gibi rahmet ve gazap türleri vardır. İnsanın sevincinden ağlaması rahmet, sıkıntısından ağlamasıysa gazap gözyaşlarının dökülmesine sebep olur.

GELİŞİMDE NASİBİN ROLÜ

İnsanın gelişiminde nasibin rolü büyüktür. İnsanın "Enel Hakk" dediği noktada ne evi kalır, ne barkı... Orası O'nun kendi mekânıdır ve orada kişiye ait hiçbir şey kalmamış, Lamekân'ın mekânı olmuştur. Orası, ölmek ve tekrar dirilmek, yani *"Ölümden sonra doğma"* yeridir. Benim bir ilahimde *"Aşkınla ölmek âşıka şandır"* diye bahsettiğim yerdir.

Biz, sohbetlerini okudukça efendiye hayran kalıyoruz. O da efendisine hayrandı, efendisi de kendi efendisine... Bu hayranlık, bu yolla Hazret-i Peygambere kadar uzanır. Hazret-i Peygamber de *"Rabbim ilmimi ve anlayışımı artır"* diyerek daha fazlasını istiyordu. Onun için insan, durumunu bilip haline şükretmelidir. Allah, isterse daha fazlasını verir ve o kulunu yetiştirir.

Allah, kendine ayna yapacağı kulunu kendisi yetiştirir ve ayna yapar. Bu kulun hangi seviyede ayna olacağına da yine Allah karar verir. Her çağda bir esas ayna, yani insan-i kâmil mutlaka bulunacaktır.

Her taraf kitaplarla dolu olduğu halde herkes okuyup alim olamıyor. Çünkü bu iş de her şey gibi, bir nasip meselesidir. Bu nasip gereği, kimse el tutmadan ilmi alıp veremez. Bu ilme sahip olabilmek için nefes almak, yüz görmek, sohbet dinlemek ve himmet almak şarttır. Bu şartların tümünün gerçekleştiği hallerde dahi, kimi mürit erken gelişme gösterirken, kimi geç gelişir. Yunus Emre kırk yılda Yunus haline gelmiş ama kendisi bunun farkında olmamış, daha sonra Allah bildirmiştir.

İnsanı seven, onu her iki cihanda mesut edendir. Gerisi laftır. İnsan nasip almışsa Allah onu istediği yere kadar çıkarır. Önemli olan o kişinin çıktığı yere layık olduğunu ispatlamasıdır.

GELİŞİMDE RABITANIN ROLÜ

Rabıta, göz kapatıldığında müridin mürşidini, mürşidin de müridini gözünün önüne getirmesidir. Bunu, bir insana ayna vermektir diye tarif etmek de mümkündür. Bu anda birliktelik sağlanmış olur.

Mürit rabıta ettiğinde, efendisinde kendini görür. Rabıta olmayınca mürit kendini boşlukta hisseder ve ne yapacağını bilemez, şaşırır, hattâ dengesini bile kaybedebilir. Rabıta, bu gibi aksaklıkları ortadan kaldırır.

Rabıta efendiye yapılır. Efendi bir tanedir ve "suret-i has", yani Allah'ın ilmini bilendeki hayaldir.

Suret-i hasın aksi suret-i âm'dır ki o da Allah'ı bilmeyenlerde görülen hayaldir. Allah'ı bilene "dânâ", bilmeyene ise "nadan" denir.

İnsan sıkıldığında efendisine rabıta ederse sıkıntısı kaybolur. Çünkü O'nun olduğu yerde kötülükler kaybolmaya mahkûmdur.

En zor şey, ikrar ile inkâr arasında kalmaktır. "Acaba" deyip kararsızlıkta kalmak çok zordur. Onun için insan sıkıştığında efendisine danışıp onun kararına uymalıdır.

Bana rabıtayı Aziz Dede verdi. Osman Dede rabıta vermediği için ben zât mertebesinde çok sıkıntı çekmiştim. İkinci efendimin verdiği rabıta, zora düştüğümde çözüm bulmamı kolaylaştırıyordu. Çünkü rabıta edilen hayal, el ele, el Hakk'a yöntemiyle tâ Hazret-i Peygambere kadar uzanmaktadır.

İnsan rabıtayı bir süre aksatırsa, o rabıta kopar. Rabıta gerçekte devamlıdır ama bunu anlayabilmek için bir surete gerek vardır. Allah görülüp bilinmez. O'nun görülüp bilinebilmesi için bir surete ihtiyaç vardır ki o da O'nun tecelligâhı olan mürşidin suretidir. Herkes "didarına müştakız" der ama bu sözü söylerken didarın da bir suret olduğunu hiç aklına getirmez.

Bu hususta insanın aklına "Acaba öteki âleme göçtükten sonra da mürşidimi aynı surette mi göreceğim" sorusu gelebilir. Bu soruya verilecek cevabın anlaşılabilmesi için soruyu soranın mertebeleri bilmesi ve o mertebeleri yaşamış olması gerekir.

Cem mertebesine ulaşan, Hakk'ı bulmuş ve Hakk ile Hakk olmuş demektir. Hazret-ül cem'deyse, görünen O'nun kesretinden başka bir şey değildir. Cem'de gözünü yumanın kendinden başka bir şey yoktur. Hepsi O'nda toplanmıştır. Gözünü açtığında gördükleriyse kendinde toplanmış olanın kesretinden ibarettir. Yani, kendinde topladığını karşısında görmektedir. Buraları iyi bilip yaşamış olanlar bu sorunun cevabını bulmakta da zorluk çekmeyeceklerdir. Onun için buraları çok iyi düşünmek gerekir.

Bir müridin sadece rabıta ile eğitilmesi mümkün müdür? Mümkündür. Buna günümüz insanı hipnotizma diyor. Hipnotize edebilme yeteneği insanlarda vardır. Ama insanı esas teshir eden konuşmadır. Güzel konuşan insan, karşısındakini kendine bağlar. Konuşma tutarsız olursa, o zaman dinleyenlerin dengesi bozulur.

BERK-İ HÂTİF NE DEMEKTİR?

Berk kelimesinin lügat mânâsı şimşektir. Tasavvuftaysa, doğrudan Allah'ın Zâtı'ından gelen şiddetli bir ışık veya ses tecellisi olarak bilinir. Bu tecellinin olması, insanın o ân Allah'ı bulması demektir ve bir nevi zâtî alamettir.

Berk şimşek demek olduğuna göre, iki zıt şeyin kavuşmasıyla meydana gelecektir. Berk'te müspet olan Allah, menfi olansa kuldur. Allah, ıtlakta, hattâ ıtlaktan bile mutlaktır. Ama zuhur âlemine geldikçe mertebe mertebe değişik isimler almaktadır.

Her insan, evvelce öğrendiğimiz gibi, bir ucu en yüksek mertebelere, diğer ucuysa en aşağı mertebelere kadar uzanan elif harfi gibidir. İşte bu menfi ve müspet kutupların birleşmesiyle (ki bu Allah'ın kulunu sevmiş ve ona kendini bildirmek istemiş olmasıyla mümkündür) berk-i hâtif denen şimşek oluşur.

Bu şimşek, kişiden kişiye değişiklikler gösterebilir. Bazılarında içinin yarılması şeklinde de tezahür edebilir.

Hazret-i Musa'nın Tur Dağı'nda duyduğu sesler, dışarıdan gelen sesler değil, evvelce de söylediğimiz gibi kendi iç mikrofo-

nundan söylenenlerin, kâinat hoparlöründen geri gelmesidir, yani bir nevi berk-i hâtiftir.

Bunu duyanların bazıları korkuya kapılır. Ama insanın kendinden korkması için bir sebep yoktur. Burada korkunun nedeni, bizim insanı sadece bedenden ibaret zannediyor olmamız ve o bedenin içinde ne âlemler olduğunu fark edememizdir. O içteki âlem, gerektiği zaman insana neler söylemiyor ki... İşte bu söylenenlerin duyulmasına "berk-i hâtif" denir.

Benim şiirlerim intak-ı Hakk'tır. Buna Osman Dede "Hâtif dakketti mi" derdi. Anlamı; gaipten ses geldi mi, demektir. Gaipten geldi denen ses, aslında kendinden kendine gelmektedir. *"Senden sanadır her ne ki var cümle cihanda"* mısraıyla anlatmak istediğim budur. Müritlik de budur, mürşitlik de budur. Eğer böyle olmazsa mürşit değil, ancak masalcı olunur.

Bu sohbetler de intak-ı Hakk'tır. Bu yolla gelen füyuzat, tıpkı bir havuzun fıskiyesinden aynı basınçla fışkıran su huzmelerinin farklı yüksekliklere çıkmasına benzer. Su aynı, borudaki basınç ve fıskiyedeki delikler aynı olduğu halde, fışkıran su huzmelerinin ulaşabildiği yükseklikler farklıdır. Mürşitlerin durumu da bunun gibidir. Hepsi aynı kaynaktan yararlandıkları halde her birinin anlatım tarzı, kendi istidadına göre farklılık gösterir. Benden böyle çıkıyor. Önemli olan, müritlerin ete yapışık tırnak gibi bağlılığını kopartmamasıdır.

FECR-İ KÂZİB NE DEMEKTİR?

Gerek mürit, gerekse mürşit, her ne kadar yekdiğerinin kalbinde olduğunun idraki içinde olsa da yüz yüze gelmekten daha fazla zevk alırlar. Eğer öyle olmasaydı, Allah da kâinatı yaratmazdı. Kâinatın (insanın) yaratılış nedeni yüz yüze gelmek değil midir?

Sabahları havanın ağarmasında bir fecr-i kâzib olayı vardır. Buna günümüz diliyle "yalancı tan ağarması" veya "yalancı şafak sökmesi" diyebiliriz. Bu, gerçek tan ağarmasından bir süre önce gerçekleşir ve insanı yanıltıp gerçekten tan ağardı zanıyla yola düşürebilir. Ama bir süre sonra havanın tekrar kararmasıyla insan aldandığını ve ağarmanın fecr-i kâzib sonucu

oluştuğunu anlar.

Müritler, fecr-i kâzibtedirler. Yani, gecenin zifirî karanlığından kurtulmuş, hafif aydınlıkta aradıklarını aynında bulup el tutmuş, güneşin yavaş yavaş doğmasını bekleyen insanlar durumundadırlar. Başlangıçtaki aydınlık yalancı sabah bile olsa, sonunda fecr-i sadık denen gerçek şafak sökecek ve sabah namazlarını doğru kılacaklardır.

MÜRİTTE HUY DEĞİŞİMİ

Mürşidin vazifesi, insana kendinde Allah bulunduğunu anlatıp öğretmektir. Bunun için de öğrenmek isteyenleri, kötü huylarından ve şeytani vasıflarından kurtarmaya çalışırlar. Çünkü şeytanlıktan çıkılmadan Allah kendini göstermez. *"Habis kadınlar habis erkeklere, habis erkekler habis kadınlara, temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler temiz kadınlara"* <24-26> yani kısaca "İyiler iyilerin, kötüler kötülerindir" dediğine ve Allah hayr-ı mahz (sırf iyi) olduğuna göre O'nu görmek isteyen, O'nun gibi hayr-ı mahz olmak zorundadır. Pis olanı Allah kabul etmez.

Pis, ecnebi, cünüp, yabancı demektir ki bunun gerçek karşılığı da zâttan uzaklaşıp sıfâta dönmüş, yani canib-i Hakk'tan, canib-i sıfâta dönmüş olmaktır. O, *"Ben yüzümü semaları ve arzı yaratana hanif olarak çevirdim ve ben müşriklerden değilim"* <6-79> demekle zâtına dönmemizi istemektedir. Âdem'in cennetten kovulmasının nedeni de, zâttan sıfâta dönmesi değil miydi?..

İnsanın bir şeyi öğrenmesi üniversiteyi bitirmesine benzer. Nasıl insan, üniversitede öğretilenlerin ne şekilde uygulanacağını, ancak işine başladıktan sonra öğrenip zaman içinde işinin erbabı oluyorsa, müritlerin mürşitlerinden öğrendikleri için de durum aynıdır. Öğrenilenleri uygulatan hayattır. Öğrenilenler zaman içinde uygulana uygulana insanda yerleşir ve sonunda huy haline gelir.

İnsanın en büyük dostu da, en büyük düşmanı da kendisidir. İnsan, huzura güzel huyla kavuşur. Onun için mürit, önce kötü huylarından kurtulmak, sonra da sırat-ı müstakîm üzere

gitmek zorundadır ki hedefine ulaşabilsin.

Lakin, huy değiştirmek kolay iş değildir. Ancak Allah yardım ederse, insan huyunu değiştirebilir. Bir insan "Ben değiştiririm" derse yanılır. Bu değişimi ya kuluna Allah ihsan eder veya Allah'ın ihsanına ulaşanların nazarı gerçekleştirebilir. Her iki durumda da Allah'ın direkt veya indirekt ihsanı bahis konusudur.

Evvelce, huy bahsinde, tevhide ulaşmak için çalışma gerekliliğinden ve bir kere yola çıktıktan sonra geri dönüş olmadığından bahsetmiştik. Kurtuluş olmadığına göre ya dini tekellüften kurtulacak şekilde meczup olunacak veya akılla doğrular bulunup o doğrultuda ilerlenecektir. Kaytarma yolunu seçenler ve iyiyle kötüyü tefrik edebilir durumdayken, kötülüğü tercih edenler için Allah, *"Onlar hayvanlar gibi belki daha da sapıktırlar"* <7-179> diyerek, hayvanlardaki gibi, böylelerinin de mükellefiyetinin kalktığını bildirmektedir.

Böyleleri için hayvandan aşağıdır denişinin nedeniyse hayvanların et, süt, deri, yağ, vs.leriyle insanlara faydalı olmasına karşılık, böylelerinin bu yararı bile sağlayamayıp aksine, zararlı olmalarıdır.

Kayıtlanmak, insanın alışkanlıkları ve huylarıyla ördüğü kafes içine kendini hapsetmesi demektir. Bu bağları koparıp hapisten kurtulamayan, azade olamaz. Onun için müritlere efendilerinden izinsiz hiçbir şey yapmamaları söylenir.

İnsan, konuşmasına çok dikkat etmelidir. Konuşma, insanın kalbindeki sırrı açığa çıkarır. Bu durumda hedef kul olur. İnsan, düşüncesinde hata yaparsa, bu hata meydana çıkmadığı için hedefi Allah'tır ve Allah affeder ama aynı hatayı konuşmasıyla yaparsa, hitap ettiği kul olacağı için kul affetmeyecektir.

Allah nasıl affeder? O kötü düşünceyi unutturup onun yerine güzel düşünceler, güzel doğuşlar vererek...

Doğuşlar müridin içinden gelmelidir. Eğer böyle bir doğuş olmuyorsa, mürit kusuru kendinde aramalı ve yeteri kadar arınamadığını anlayıp ıstıfa etmelidir. Mürit daima kendi muhasebesini yapmalıdır. İnsan mutlaka kendini bilir. Bir mürit de

tüm huylarını önüne koyup bunlardan iyi ve kötü olanları ayırmalı ve kötü olanlarını atmalıdır. Çünkü onlardan kurtulmadıkça asla Mustafa'ya kavuşulamaz.

KENDİNİ BİLMEK VE KENDİNİ GÖRMEK

İnsan, her hal ü kârda kendini bilir ama bu ilm-el yakîn bir biliştir. Bunun ayn-el yakîn biliş haline gelebilmesi için kendini görmesi, kendini görebilmesi için de bir aynaya bakması gerekir. Ayna yoksa, kendi yüzünü görebilmesi için ya suya ya da karşısındaki insanın gözünün içine bakması icap eder. Bunu yaptığı halde tam olarak göremezse, bu kez kendinin, gözüne baktığı insan gibi olduğunu kabul eder. Bu durum aynen körlerin, ellerini karşılarındakilerin yüzünde gezdirerek onları tanımaya çalışmasına benzer. Elleriyle yokladıkları kimsenin şeklini kafalarının içine yerleştirirler. İşte vech-i has ve vech-i âm, yani genel ve özel yüz kavramları burada ortaya çıkar.

Vech-i has, cem; vech-i âm ise hazret-ül cem'de görünen yüzdür. Cem'de göz açılınca kim görülür? Kişinin kendisi... Ama kişi kendini göremeyince mürşidi ona ayna olur ve mürit kendini mürşidinde görür. Bu durumda mürşit müridinin vech-i hası olmuştur. Mürşit, her ân müridin karşısında duramayacağına göre mürşidini daima görmek isteyen, kalp aynasına bakıp orada görmeye çalışmalıdır.

Vech-i âm ise kâinatta görülenlerdir ki bunlar da kendinin veya Hakk'ın yüzünden başka bir şey değildir.

Allah'ın yüzünün Peygamberde görülmesi de böyledir. *"Ayinedir bu âlem her şey Hakk ile kaim / Mir'at-ı Muhammed'ten Allah görünür daim"* beytinin izahı budur. Hazret-i Peygamberin *"Beni gören O'nu gördü"* deyişi de bunu teyit etmektedir.

İnsan, bu âlemde kendini mürşidinde görür. Çünkü Allah, her esmasına bildirmediğini mürşide bildirmiştir. Müritler mürşitlerinden öğrendiklerini kendilerinde bulmaya başlarlar. Mevlâna'nın, Şems'in ilk gidişinde arkasından Şam'a kadar adam göndermesi ama öldükten sonra aramaması, onun her tarafının Şems olduğunu göstermektedir. Aziz Dede'nin

vefatında ben de bir şiirimde *"Mihrabım birdi kayboldu gözden bin oldu şimdi"* diyerek bu durumu ifade etmiştim.

İşte, dinin iç yüzü budur ve düşünmesini bilen bir akıl da bunun böyle olduğunu kabul eder.

Sende seni sende seni / Bil ki budur allemeni
Birleyegör can ü teni / Bak iki göz bir görüyor

yukarıda anlatılanların bir kıtada özetlenmiş halidir.

"İnsanın mürşidinde gördüğü kendisidir" demiştik. Ya onda gördüğü huylar kendisinde yoksa, o zaman ne olacaktır? O onun problemidir çünkü her koyun kendi bacağından asılacaktır. Kişi temizse, karşısındakini de temiz görür, onun için herkes kendini temizlemeye çalışmalıdır.

İnsan, karşısındakini kendi görüp ona itibar ederse, o itibar ettiği, kendisine itibar edeni mutlaka layığına kavuşturur. Bu hususta şöyle bir hikâye anlatılır. Çok saf ve temiz bir adam, bir çalıyı kendisine mürşit edinmiştir. Her gün o çalıyı süpürür, temizler ve elinden geldiğince makbul tutup adeta ona tapmaya devam eder. Bir gün bir rüzgâr çıkar ve çalıyı önüne katıp sürüklemeye başlar. Tabii adam da arkasından koşar ve çalı nereye giderse onu takip eder. Bir süre çalının ardından koştuktan sonra, çalı bir binanın kapısından içeri girip avluya ulaşır ve orada durur. O binada da kırklar oturmakta ve içlerinden biri göçtüğü için onun yerini alacak kimseyi beklemektedirler. Bunun girdiğini görünce "Hoş geldin" deyip posta oturtuverirler.

Aynı kişinin, çalıya değil de bir insana itibar etmekle nerelere gideceğini siz düşünün...

Âlem, Allah'ın alametidir. Periskoptaki aynaların her biri birer âlemdir. Görüntü en üsttekinden en alttaki aynaya kadar yansıdığı için, en alttan bakıldığında da en üsttekine yansımış olan görüntü aynen görülür. Bu görüntüyü kendinde bulmak isteyenin, ayna halini alıp periskop denen boruya yerleşmesi gerekir ki buna "kendini kendinde bulmak" denir.

Müritlerin tasavvufi eğitim aldıktan sonraki durumları, tıpkı bir cerrahın kapalı olan karındaki hasta organın yerini görüp neşterini oraya vurarak aradığını bulmasına benzer.

Nasıl cerrah ensizyonunu yaparken hasta organı görüyormuşçasına hareket ederse, mürit de zamanla, ne aradığını ve nerede bulacağını bilip görür hale gelecektir. Bir cerrahın kapalı bir karında neyin nerede olduğunu tabaka tabaka bilişi gibi, mürit de her mertebede nelerin olduğunu görür gibi olacaktır. İşte, kalp gözü veya akıl gözü denen de huyların tanınıp insanın içinin okunması denen de budur.

RÜŞTE ERMEK NE DEMEKTİR?

Maddi âlemde buluğ, cinsiyetinin farkına varıp onun gereklerini yerine getirebilir hale gelmek demektir. Manevi âlemdeki buluğ ise hatm-i meratib edip kendinden çıkmak ve kendini kendinde bulmuş olmak demektir ki böylelerine "Rical-i gayb dairesine girmiş" denir.

Rical, erkekleşmiş demektir ama burada kastedilen, cinsiyet belirlenmesi değildir. Çünkü pek çok kadın evliya vardır. Burada rical tabirinin kullanılış nedeni, ilk yaratılışın Akl-ı küll ve Âdem oluşudur. Nefs-i küll olan Havva Âdem'den sonra yaratılmıştır. Zaten, kadın da bir yaştan sonra erkekleşmiyor mu?..

Bir insanın kemâle ermesi için ya zâti tecelliye tecelligâh olması veya sıfâti tecelliden, yani mürşitten istifade etmesi ve ona tecelligâh olması gerekir.

Müritler, başlangıçta yeni doğmuş bebek gibidirler. Rahmetten şefkate, yani rahmaniyetten rahimiyete doğmuş oldukları için anne sütüne tekabül eden sohbetle beslenirler. Belirli bir olgunluğa geldiklerinde, aynen çocuk gibi, sütten kesilirler ve gıdalarını kendi sadırlarından, kendi kaynaklarından çıkarıp almaya başlarlar. Bu, artık sorunlarının cevabını düşünerek bulmaya başlamaları demektir. Eğer yeteri kadar büyüyüp baba olmaları nasip olursa, o zaman onlar da başkalarını beslemeye başlarlar ve kendilerine de "baba" veya "mürşit" denir. Bu da kişinin *"İlimde rüsuh sahibi olanlar"* <3-7> olması demektir.

Mevlâna, Şems'in ilk ayrılışında, ona olan aşkıyla Divan-ı Kebir'i yazmıştı. Şems'in ölümünden sonra onu neden arama-

dığını sorduklarında "Benim saçımın her telinde bir Şems asılıdır" cevabını vermişti. Bu cevap, onun tam mânâsıyla kemâle geldiğini gösterir. Müritler de Mevlâna gibi tam kemâle ererlerse mürşitlerini aramazlar. Ama eremezlerse aramak zorundadırlar.

İnsan dünyaya bir kere geldiğini düşünerek yaşamasını bilmelidir ama sonunda pişmanlık duymayacak şekilde, dünya nimetlerinin hepsinden istifade ederek ve insancasına...

Sefahat, güzel yaşamak değildir. Sarhoş olmak isteyen sohbet dinlesin çünkü insanı en fazla sarhoş eden şey, sözün içindeki öz, yani *"Rableri onlara tahir şarap sunacak"* <76-21> sözündeki özdür.

TEKÂMÜL İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR

Bir müridin terfi edebilmesi için çok çalışması, işine konsantre olması ve tüm gerekenleri yerine getirmesi icap eder. Nasıl bir erin onbaşı olabilmesi için çalışıp onbaşılığın gereklerini yerine getirecek kapasiteye ulaşmış olması gerekliyse manevi terfiler için de durum böyledir.

Durup dururken terfi edilmez. Terfi edecek kişinin etrafındakiler, onun terfiinden müteessir olacaklardır. Nasıl yüzbaşı bir bölüğü, binbaşı bir taburu etkileyip o birliklerdekileri etkiliyor ve tesiri altına alıyorsa, bu da öyledir ve ayrıca bir zorunluluktur. Ama kişi terfi etmeden böyle bir etkileme işine tevessül edecek olursa, o zaman etrafa rezil olur. Bu durum, bir onbaşının kendini yüzbaşı gibi göstermeye kalkmasına benzer. Yüzbaşı üniformasıyla yakalandığı takdirde en azından sahtekârlık ve dolandırıcılıktan mahkemeye verilir ve cezalandırılır. Bu işi manen yapan, yani gerçekte terfi etmediği halde kendine terfi etmiş süsü vermeye kalkan da mutlaka manen cezalandırılırlar.

İnsan korkuyla çabuk terakki eder. Rahat bir ortamda terakki de yavaşlar. Ben, bunu askerlik hayatımdan biliyorum. Verdikleri elbise bana uymadığı için, komutan teftişte adımı almıştı. Bana kara listeye alındığım söylenince, çok korktuğum için bir gecede Mors alfabesini ezberlediğimi biliyorum.

İmtihanda da heyecandan kalemin ucunu kırdığımı ve o anda ensemden bir kalem uzatıldığını hatırlıyorum. İmtihanı verdikten sonra öğrendim ki kalemi uzatan, beni kara listeye aldığını söyledikleri komutanmış.

Hiçbir mürit, mürşidinin verdiği mertebenin üzerine çıkamaz. Bu durum aynen bileşik kaplardaki su seviyelerinin eşitliğine benzer. Mürşit önce müridinin seviyesine iner ve yavaş yavaş onu kendi seviyesine çıkartır. Eğer mürit mürşidi geçecek olursa bir dalgalanma olur. Lakin "Boynuz kulağı geçti" diye nitelendirilen bu durum devamlı olmaz. Sonunda dalgalanma durur ve seviyeler eşitlenir.

MÜRİTTE TEKÂMÜL BELİRTİLERİ

İnsan, büyüyüp geliştiğinin farkına varamaz. Ancak aradan zaman geçer ve kişi kendini eski haliyle mukayese ederse, o zaman büyüdüğünü fark eder. Müritlerin ilmi gelişimi de böyledir. Sohbetler birikir, birikir ve sonra bir de bakılır ki mürit gelişmiştir. Herkes belirli bir kapasiteyle yaratılmıştır ama Allah isterse o kapasiteyi bu âlemde artırabilir.

Bir müridin "Sırrımdan bana, benden sırrıma" dediği yer, hakikatle şeriatın karşılaştığı yerdir. Yani, bu anda sırr-ı hakikat olan iç âlemden dış âleme ve dış âlemden de, benden sırrıma dediği iç âleme hitap etmektedir. İnsan acizdir ve o sır vasıtasıyla hayat bulup var olmaktadır. O olmasaydı insan da olamazdı ama insan olmasaydı da O bilinmezdi. O, yine kendi kendini bilirdi. Nasıl bilirdi? Kendinin de bir bütûnu olduğu için bilirdi. İşte Yunus'un "Bir ben vardır bende benden içeri" dediği yer burasıdır. Bunların da birer makamı vardır ve tasavvufta ayrı ayrı isimler verilmiştir. Ama bizim için önemli olan kendimiziz. Her insan kendini bilebilmek için bir sürü filtreden geçip kendi suyunu, kendi içeceği suyunu temizlemek zorundadır. Her insanın bir kabı (bedeni) vardır. Kimi pehlivan yapılıdır ve bir oturuşta bir ekmeği rahatlıkla bitirir. Kimiyse zayıf ve ince yapılıdır ve iki lokmayla doyar. Bazıları da sohbetle doyar, zira mânâ maddeye hakimdir. Nasıl tohum olmadan ağaç olmazsa, mânâ olmadığı takdirde de madde olamaz. Onun için mânâ

maddeye hakimdir.

Bütün bu söz ve sohbetlerin amacı, cennet-ül irfanda zevk ü sefa içinde yaşayıp herkesi hoş görmek, herkesi kendimiz bilmek ve kendimize kötülük yapmamaktır. Kişi, kâinatı kendinde görmeye başladığında, kime ne deyip de kendini berbat edebilir? Kendinde, sun-u ilahinin işine karışma ve başkalarına müdahale hakkını nasıl bulabilir? Tabii, burada kendisine eğitim görevi verilmiş olanların bu kuralın dışında olduğunu belirtmek gerekir.

Bir mürşidin müritlerine sohbet etmesi, işin aslına bakıldığında, O'nun kendi kendini ıslah etmesi demektir. Bu yolla bir kişiyi uyarabildiğinde bir cihan yaratmış, kendine kendini görebileceği bir ayna yapmış olur. *"Kendini kendinde bulur / Mutlak iken nokta olur / Âdem imiş mazhar-ı Hakk"* demek, bu anlattıklarımızı gerçekleştirmektir. Herkes böyle kendinde görür ve böyle zevk alırsa, karşısındakine hizmet etmeye başlar ki artık o kişi rendeci durumuna geçip hep "Al, al" demeye başlamıştır. İşte, dervişliği farklı kılan özellik de budur. Bu farkı daha önce, hocalarla dervişlerin padişah tarafından yemeğe davet edilişlerini hikâye ederek anlatmıştık.

Eğitimini bu yolda gerçekleştirenler, edep ve irfan sahibi olup enaniyetten kurtuldukları için diğer insanlardan farklı davranışlar gösterirler.

Müritlere edilen sohbetler, zamanla onlarda o kadar yer eder ki artık sadece bir işaretle ne denmek istendiğini anlamaya başlarlar. Bu, aynen evdeki büyüklerin bir işaretle sigara, su veya terliklerini istediklerini anlatmalarına benzer bir durumdur. Bu hale gelindiğinde "bi lafz ü savt ol padişah" diye anlatılan durum tahakkuk etmiş olur. Zaten Allah da dilediğini böyle yapmıyor mu?.. Bedenimizdeki pek çok organ, bizim hiçbir uyarımız olmaksızın, belirli bir merkezin kontrolünde muntazaman çalışmıyor mu? Bunları çalıştıran nedir?

"Ben bensiz benim" denerek anlatılmak istenen, bu bensiz Ben'dir. Lakin burada dikkat edilecek bir şey vardır. "Ben, bensiz benim" veya "Sen sensiz sensin" denebilir ama "O, onsuz O'dur" denemez çünkü o gayb zamiridir.

Ben size hep iyilik ve güzellik aşıladım. Bazıları "Her şeyden geç" telkini ile insanları tüm sevdiklerinden soğuturlar. Ben daima herkesi ve her şeyi sevip hiç kimseye kin beslememeyi, aile çevrenizi ve geçimliliğinizi iyileştirmenizi öğütlüyorum. Çünkü ben "Her şeyden geç" sözü üzerine, her şeyin Hakk olduğunu bilmediğim için tüm sevdiklerimden soğumuş ve efendi, kendim, eşim ve iki ihvanım dışında kimseyi sevemez hale gelmiştim. Ama sonunda işin ne olduğunu öğrenip herkesi sevmeye ve "Düşmanımız dostumuz" demeye başladım.

Ben sülûkümde hem cennette, hem de cehennemde yaşadım fakat sizi sadece cennette yaşatmaya çalışıyorum.

Müritlerin mertebeleri ilerledikçe, sohbetler daha derinleşir ve sonuçta zihin kapıları açılır. Mürit kendini bulduktan sonra mürşidin işi biter. Bundan sonra müridin işi Allah'ladır. Allah görünmez âlemdedir ama aynı zamanda kişinin kalbindedir. Kalpten türlü ilhamlar doğmaya başlar. Sıfat mertebesinde huyları güzelleşmeye başlayan müritlerin, rüyaları da güzelleşmeye başlar. Zamanla dünyaya olan meyil azalır ve kişi "Dünya yansa eski hasırım yok" demeye başlayıp bu bedeni bile kendisinin yapmadığını, onun bile Allah'ın olduğunu idrak eder.

Dünyada meleklere de, hayvanlara da tekellüf yoktur ama insan mükelleftir. Çünkü insan bu ikisinin arasındadır ve Allah insanla iftihar etmek istemektedir. Amacına ulaşmak isteyen insanın tırmanması, yükselmesi gerekir. Bu tırmanış için de evvelce anlatılan adam gibi, en azından bir öksürüvermesi lazım gelir çünkü öksürmeden yemek verilmez. Allah'tan istek iki şekilde olur. Bunların birinin öksürerek, diğerininse en ufak bir çaba sarf etmeden kabul edilip gerçekleştiğini evvelce anlatmıştık. Her iki durumda da veren O'dur.

Müritler, başlangıçta mürşitlerini halk gözüyle ve halk olarak görürler. Zaman geçip Hakk'a vasıl olduklarında, ahlaklarıyla beraber görüşleri de değişmiş ve her şeyi Hakk olarak görmeye başlamış oldukları için, artık haksızlık yapamazlar. Bu görüş, kişinin baktığının kendisi olmasını sağlar, zira Hakk bir tanedir. Tek Hakk ve O da kişinin kendisi olunca, baş-

ka mevcut kalmayacaktır. Böyle olunca da kendi kendine haksızlık yapacak değildir ya...

Mürit eğitiminin son safhası, mürşit ile müridin birbirine ayna olmasıdır. Mürit mürşidi, mürşit de müridi görür hale gelir. Nasıl aynanın bir sırrı varsa, bu ilişkiyi de "Sırrın sırrının sırrı" olarak tarif etmek gerekir. Çünkü bunun adı bile sırdır. Bu sırrı elle tutup gözle görmek mümkün değildir ve ifşa da edilemez. Sadece hissedilir ve zevkine varılır. "Bilen söylemez, söyleyen bilmez" denen nokta burasıdır. Nasreddin Hoca'nın "Damdan düşenin halinden ancak damdan düşen anlar" dediği yer de burasıdır. Çünkü her ikisi de aynı mertebede, bileşik kaplardaki su seviyesi gibi aynı hizada olmadıkça, bu aynalık durumu ortaya çıkamaz. Bu duruma eski tabiriyle "karin olmak" veya "kurret-il ayn" denir. Kurret-il ayn demek, mürit ve mürşidin aynı seviyede olup karşısındakine baktığında, onda kendini görmesi demektir. Tıpkı birbirinin gözünün içine bakan iki insanın, karşısındakinin gözünün içinde kendini görmesi gibi...

Aynı seviyeye gelinip karşı karşıya olunduğunda da uyum sağlanması için akort edilmek gerekir. İkisi çok uzak veya çok yakın olmamalıdır. Her iki durumda da aynadaki görüntü çok iyi fark edilmez. Bu durum, aynaya bakan kimse için de geçerlidir. Çok uzaktan bakan ayrıntıları göremez, çok yakına gelen için de durum farklı değildir. Mesafeyi iyi ayarlamak lazımdır ki görüş tam ve net olsun. Bu ayarlama veya akort sonucu mürit mürşidin, mürşit de müridin içini okuyup ne yaptığını bilebilir. Ancak hiç kimse "Bunları ben yaparım" diyemez çünkü bu ancak Allah'ın lütfuyla gerçekleşebilir. Böylelerine de "Allah'ın seçilmiş kulları" demekten başka çare yoktur.

Bir müridin fenafillâha erebilmesi için sırasıyla fenafişşeyh ve fenafirresul mertebelerinden geçmesi gerekir. Çünkü ona peygamberi de Allah'ı da öğreten mürşididir. Mürit önce mürşidinde, sonra peygamberde fâni olacaktır ki Allah'ta fâni olabilsin. Bu mertebelere iman ederek tam mânâsıyla ulaşanlar için artık Allah'ın yapamayacağı bir şey yoktur. Böylelerinin kalbinden geçen olmaya başlar çünkü Allah kalbe nazırdır.

Böyle bir kimse, birinden para almak istese, daha o istemeden, istemeyi düşündüğü kişi elindeki tüm parasını çıkarıp verir. Çünkü vermemek elinde değildir. Zira, o kişinin benim dediği şeylerin tümü Allah'ındır.

İnsanın, kendisinin zannedip "benim" dediği beden, mal, mülk, çoluk, çocuk, akıl, yani her şey Allah'ındır. Aksini iddia eden varsa, o "benim" dediklerinden birini mezara götürsün de görelim. Bu hususta Kur'anda *"O gün ne mallar, ne de çocuklar fayda vermez"* <26-88> dendikten sonra *"Ancak Allah'a temiz bir kalple gelenler"* <26-89> diye ilave edilmek suretiyle, insana menfaat sağlayacak tek şeyin temiz kalbi olacağı ifade edilmektedir.

Bilinçsiz bir insan parayı, malı, mülkü kendisinin kazandığını zannedebilir ama bu yanlıştır. Bunları ona veren Allah'tır. Öyle ya, dükkân açan bir kimse, yoldan geçenleri zorla çevirip onlara mal satamaz ki... Onun açtığı dükkâna müşteriyi Allah gönderir ve böylece dükkân sahibinin kazanmasını temin eder. Müşteri ve kazanç, Allah'ın dükkân sahibine lütfudur. Eğer kişi dükkândaki çalışmasını Allah için yaparsa, Allah da ona bol müşteri ve bol kazanç verir. Kişi bu durumda kazancının Allah'ın olduğunu bilirse Allah *"Âlemlerin ganisidir"* <3-97> olduğu için, daha da fazlasını ihsan eder. Bu durum maddi âlemde böyle olduğu gibi, manevi âlemde de geçerlidir.

Size verdiğim ilim benim değil, Allah'ın ilmidir. O ilmin benim olduğunu zanneden yanılır. Ben bu ilmin yayılmasında bir vasıta, bir sebebim. Sebepsiz bir şey olmayacağı için ben, sizin bu ilmi öğrenmenize vesile oluyorum. Benden bu ilmi size veren Allah'tır. Dünya ve ahiret de O'nun olduğuna göre, biz de O'nunuz. O istemese en ufak bir şey yapabilir miyiz? O halde Allah'ın malını Allah'tan kıskanmamamız gerektiğini söylemeye herhalde hacet kalmamıştır.

Müritlerin, verilenleri anlayıp anlamadıkları, mürşitlerinin sohbet ve şiirlerini şerh edişlerinden anlaşılır. O sohbet ve şiirler, ezberlensin diye değil, anlaşılsın, öğrenilsin ve uygulansın diye yazılmaktadır. İnsan okuduklarını tam olarak anladığında, o anlatılan âlemleri dolaşmış ve onların tümünde

yaşamış demektir. Çünkü başka türlü anlatılanları kendinde bulmak mümkün değildir.

Bir müridin iç âleminden doğuşatın başlayabilmesi için onun tamamen boşalması, yani malının, mülkünün, hattâ canının Allah'ın olduğunu idrak edip bunu sadece diliyle değil, her haliyle gerçekleştirmesi ve Allah'ın, kendisini geçirdiği imtihanlardan sabır ve başarıyla çıkması lazımdır. Bunu yapabilmek için de Hazret-i Musa gibi "Böyle istedi, böyle oldu" demesi gerekir.

Kâinatın sahibi Allah'tır. Kul, daima hata yapar ve yaptığı en büyük hata da kendine vücut veya varlık vermesidir. Bu hatadan mürşit olmakla da kurtulamamak mümkündür.

Bir müritten doğan şeyler onun mertebesini gösterir. Tıpkı Hazret-i Peygamberin mertebesinin Kur'an'dan belli oluşu gibi... Çünkü Kur'an, sadece O'na gelmiş, başka kimseye gelmemiştir. Eğer kendisi o mertebede olmasaydı, Kur'an gelebilir miydi?..

Bir müridin kıblesinin Mescid-ül Haram'a döndüğü onun şiirleri ve eserleriyle belli olur. Bu eserler aşkın meşki, meşkin de melekleri doğurması ve o meleklerin de hizmet etmesi sonucunda ortaya çıkar.

Müritler, mürşitlerine baktıklarında kendilerini gördüklerinin farkında olmadıkları için, efendilerine methiyeler düzerler. Aslında düzdükleri bu methiyeler, kendi iç yüzlerini aksettirmektedir.

MÜRİDİN DEĞERLENDİRİLME KRİTERLERİ

Bizim uygulamada birbirimizle birleşip huruf-u müşahhasa teşkil etmemiz ve yan yana geldiğimizde de bir kelime veya cümle oluşturmamız lazımdır ki ondan hem biz, hem de çevremizdekiler yararlanabilsin. Bunun için önce her birimizin hangi harf olduğumuzu bilmemiz, bunu bilebilmek için de önce nokta olmamız gerekir. Çünkü nokta olmadan harf olunamaz.

Müridin kemali, yalnız kaldığında mürşidiyle birlikte oluşuyla ölçülür. Mürşit, müridinin durumunu bilir ama settarüluyub olduğu için yüzüne vurmaz. Bilen, mürşidin görünen kıs-

mı değil, görünmeyen kısmıdır. Görünen kısmı ölüdür. Zaten ölmüş olmasa ona mürşitlik verilir miydi? Mürşitte bilen, onun aynasına yansımış olandır, Hakk'tır.

Mürşitler, müritlerini değerlendirirken ilk etapta onların yazdıkları şiirlere, mektuplara ve diğer yazılı eserlere bakarlar. Yazdıkları, onların, verilenlerden ne kadarını aldığını gösterir. Ayrıca hareket ve sekenatları da mürşit için anlam ifade eder, zira *"Allah boyası esastır ve ondan güzel boya kimde bulunabilir"* <2-138> ayeti gereğince, Allah boyasının müritleri ne kadar değiştirdiği bu yolla belli olur. Bu boya has boya olduğu için mutlaka yansıyacaktır. Tabii burada boya tabiriyle ahlakın ve huyların kastedildiğini tekrarlamaya hacet yoktur. Kişideki bu değişimlere, bir de iç âlemindeki şiire, yazıya dökülen değişimler eklenirse, onun mertebesi ortaya çıkıverir.

Allah, insanı en yüksek mertebede yaratmış, sonra onu en aşağı mertebeye atıp "Bakalım beni bilecek mi" demiştir. Bu en alt mertebede O'nu bilenlere "arif", içinde yaşayanlara "kâmil", bilemeyenlere de (ki ekseriyet böyledir) "nadan" veya "cahil" denir. Diğer bir tabirle, bilmeyenlere "avam", öğrenenlere "havas", öğretenlere de "ahass-ül havas" denir. Bu basit sözlerle anlattıklarımızı, insan yüzlerce kitap okusa anlayamaz. Onun için bir şiirimde *"Hakk bilinmez ger okunsa bin kitab / Mutlaka mürşit gerek eyle şitab"* diyerek özetlemiştim.

Ben, burada anlattıklarımı öğrenebilmek için evvelce çok kitap okudum ama anlayamadım. Çok şükür O, *"İşitip gören"* <40-56>, <40-20>, <42-11> olduğu için duyup gördü, halime acıdı ve efendiyi nasip etti. İşin aslını ondan öğrenebildim.

Ben, mürit olarak beş yıl Osman Dede'ye hizmet edip ondan hilafet aldığım halde yerime tam mânâsıyla oturmadığımın farkında olduğum için her şeyi sil baştan yaparak Aziz Dede'ye bağlandım. Yirmi üç yıl da ona hizmet ettim. Sonunda hilafeti bana verdiklerini ilan ettiklerinde, ben ne olduğumu biliyor ama bu durumumu asla açığa vurmuyordum. Şimdi, size ilk efendimden aldığım dersleri veriyor ve ikinci efendimin verdiği sohbetlerle o dersleri pekiştirerek, sizi yetiştirmeye çalışıyorum.

Ben, mertebeleri yaşayarak öğrendim ve hepsini şiirlerimde belirttim. Lâ'yı *"Bu Fani verdi seri / Bildim el Hakk'ın eli"* mısraları geçen şiirimde; yaşadığım aşkıysa *"Aşk kazanı kaynasa da taşırma"* dediğim şiirimde anlattım.

Müritlerin, mürşitlerinden aldıklarını, bir eserle onlara sunmaları bir nevi vücut ispatıdır. Bunun sonucu olarak mürşitleri de onlarda karar kılar ve kendilerine takdim edilenin karşılığını verirler.

İnsanı yaşatan eseridir. Eser de canlı ve cansız olmak üzere iki türlüdür. Ben efendimin canlı eseriyim ve çok şükür bu güne kadar kimseye "O ne ki, efendisi ne olacak" dedirtmedim. Sizin de böyle olmanız gerekir.

Onun için efendinin memnuniyeti, ona güzel yemekler yedirmekte değil, yazılan yazı ve şiirleri takdim etmekte aranmalıdır. Çünkü onu memnun edecek en büyük şey, müridinin manevi gelişmesidir.

Gıda, nefsani arzuları kamçılayarak müridi manen geriletir. Ben ipin ucunu Hakk'a bağladığım için bu gibi şeylerin üstünde fazla durmuyor ve *"Bana dua edin size icabet edeyim"* <40-60> ayetine rağmen, *"Hiçbir dileğim yok senden İlahi"* diyerek işi O'na bırakıyorum.

MÜRİT-MÜRŞİT İLİŞKİLERİ

Mürşit-mürit ilişkilerinde mürşit güneşe, altına veya saatin akrebine, müritse aya, gümüşe veya yelkovana benzetilir. Altına bir şey olmaz ama gümüş kararır. Onun için gümüşün ışığı yansıtabilmesi için temiz tutulması, sık sık parlatılması gerekir. Eğer bir süre ihmal edilirse, karardığı için aynalık görevini yapamaz hale gelir. Hele kükürtle temas ederse, bir anda simsiyah oluverir. Bu sebeple mürit daima çalışıp aynasını parlak tutmak zorundadır.

Bu özellikleri dolayısıyla altın kurb-u feraiz, gümüşse kurb-u nevafil diye nitelendirilir.

Bir mürit ya kendini mürşidinde yok edip onunla birlikte altın olmak ya da devamlı olarak çalışıp aynasını parlak tutmak zorundadır ki değerini koruyabilsin. Kapkara bir gümü-

şün gümüşlüğünü ve değerini göstermesi imkânsızdır.

Nasıl her canlı ışığını güneşten alıyorsa, müritler de mürşidin ışığıyla aydınlanır ve parlar. O ışığı alıp parlak olarak yansıtabilmek için de aynanın daima temiz tutulması şarttır.

Aşk, insanlar arasındaki bir ceryan olarak düşünülürse, onda da bir artı ve bir eksi kutba, yani bir âşık ve bir maşuğa gerek olacağı aşikârdır. İletişim hattında paslı bir bölüm veya yabancı temas olursa, akım geçişi azalacağı için voltaj düşer ve bu durumda hatta kaçak olduğu söylenir. Böyle bir durumda akım tecritten kurtulmuştur.

Hattaki arıza kendi kendine olmaz. Rüzgâr veya başka bir etken kabloyu soymuş yahut akımın fazlalığı kabloyu yakmış olabilir. Burada önemli olan Allah'ın teli toptan koparmamış olmasıdır. Tel kopmamış veya hat iptal edilmemiş olduğu sürece bir elektrikçi, o kaçak yapan yeri izole bantla sararak kaçağı önleyebilir. Gerekirse akım şiddetini artırmak için birkaç kabloyu birleştirip daha kalın ve güçlü bir kablo oluşturabilir. İşte mürşitlerin gönül birliği meydana getirmeye çalışmalarının nedeni budur. Kablo ne kadar kalın olursa, yüksek voltaja o kadar dayanıklı olur.

Bu durum sevgi akımı için de geçerlidir. "Birlikten dirlik doğar" sözü de bunu anlatır. Benim de bir şiirimde

Birlik neşe verir, ayrılık keder
Âşıka ayrılık ölümden beter
Her başta bir sevda dumanı tüter
Kiminde bir çeşit, bizde bir çeşit

diyerek anlatmaya çalıştığım budur.

Mahsul alabilmek için tarlanın mümbit, tohumun da olgun ve dolgun olması lazım geldiğini biliyoruz. Ekim mevsiminde çiftçilerin etrafında leylekler ve kargalar dolaşmaya başlar. Bunlar, toprağın içinden çıkabilecek zararlı hayvanları yerler. Fakat kargalar, üstü örtülmediği takdirde tohumları da yiyip çiftçiye zarar verir. Onun için çiftçi, tohumu atar atmaz üstünü örtemeye çalışır. Bu yüzden geniş tarlaları olan bir çiftçi, ekim işini bir günde tamamlayamaz.

Bu olayı mürit-mürşit ilişkilerinde de görmek mümkün-

dür. Açıkta kalan tohumları hangi kargaların kapacağını söylemeye gerek yoktur sanırım.

Mürşit-mürit ilişkilerinde füyuzat akımının başlayabilmesi için sevgi şarttır. Bu akımda bildiğimiz gibi mürşit pozitif, söyleyen yahut müessir; mürit ise negatif, dinleyen veya müteessirdir. Müritler, konuşacak hale gelinceye kadar negatifliklerini devam ettirmek zorundadırlar. Onun için önce sırf kulak kesilip verilenleri depo eder, sonra depoları dolduğunda, izin alabildikleri takdirde pozitif, yani erkek olurlar. Onun için müritlerin, yeni doğan bebekler gibi, önceleri ses çıkarmayıp susmaları gerekir. Beşikteyken konuşan tek çocuk Hazret-i İsa'dır.

Müritlerin mürşitleriyle ilişkileri, önce muhabbet halinde başlar, sonra yavaş yavaş aşka dönüşür. Bu safhada müritler her şeylerinden vazgeçmeye, her şeylerini mürşitlerine vermeye başlarlar. Bu aşk bir süre sonra yine muhabbete dönüşür.

İnsan, hiçbir şeyin sonu olmadığı gibi, zenginliğinin de sonu olmayacağını düşünerek, Allah'ın kendisine verdiğine rıza göstermelidir. Fazla verirse reddetmemek ama verdiğini, O'nun olduğunu bilerek almak lazımdır. Verileni kendine mal eden hapı yutar.

Mürit-mürşit ilişkileri, Allah ve kul ilişkilerinin anlatılmasında kolaylık sağlamak için örnek verilmektedir. Bu ilişkileri anlatan bir şiirimde *"Hasrette vuslat, vuslatta hasret"* diye bir mısra bulunmaktadır. Bununla anlatılmak istenen şey, Allah'ın müsemma olduğu ve esmalarıyla çoğaldığıdır.

O'nun her esması ayrıdır. Bunu bir bahçıvanın yetiştirdiği değişik çiçeklere benzetmek mümkündür. Yetiştirilenlerin hepsi çiçek olduğu halde kimine sümbül, kimine yasemin, kimine menekşe diye isimler verilmiştir. Hepsinin şekli, kokusu, rengi ve diğer özellikleri ayrı ayrıdır. Bahçıvan, bunları mevsimine göre eker ve yetiştirir. Şimdiki seralarda gece ile gündüz, hattâ yazla kış birleştirilmiş bile olsa, çiçekler farklılıklarını korur.

Mürşidin, zaman zaman uzaklaşması ve kendini özletmesi, müritlerin gelişimi için gereklidir. Çünkü hasrette de ayrı

bir zevk vardır. Hasret, vuslata (kavuşmaya) olan iştiyaki (özlemi) artırır. Devamlı birliktelik, yani vuslat, gına (doygunluk) verir. Müritlerin, mürşitlerini birer haftalık veya daha uzun aralıklarla ziyaret etmeleri, onun sohbetlerini can kulağı ile dinlemelerini yahut sohbet yemeğini iştahla yemelerini sağlar. Allah *"Âlemlerin ganisi"* <29-6> olduğu için, bizi bu dünyaya, yani gurbete göndermiş ve kendisine hasret kalarak, o ayrılığın tadını tatmamızı istemiştir. Nitekim bir şiirimde, mealen "Senin yerin burası değildir, yükseklerdedir" diyerek ima ettiğim husus budur. Ancak biz yukardayken kendimizi bilmiyorduk. Çünkü toktuk, doygunduk... Dünyaya geldikten sonra doygunluktan kurtulup özlemeye ve bu özlemle aramaya başladık. Böylece hasret kalarak vuslatın özlemini çekmeye başladık. Hasret zamanı yaratır. Vuslattaysa zaman değil, ân vardır. Zaman, bu âlemin malıdır. İnsan zaman içinde daima aslını aradığından dolayı, bu arayışından zevk alır. Beden zamanla, buna karşılık akıl ânla bağlantılıdır. İnsan "Şu yaşa kadar yaşadım; çocuktum, büyüdüm, şu yaşa geldim" diyerek, bedensel gelişiminin zamanla bağlantısını ifade eder. Ama akıl böyle değildir. Akıl bir saniyeden kısa sürede, insanın bebekliğinden şu anına kadarki yaşamını gözü önüne seriverir. İşte o zaman "İnsan vuslatı ânda yaşar" sözünün anlamı ortaya çıkar. O halde vuslat, insanın zamandan âna geçişidir" diye de tarif edilebilir.

Bir mürit mürşidini içine almadıkça, onun için kurtuluş yoktur. Efendi ile birleşmek, onu ruh olarak içine alıp o ruhun bedeni olmak demektir.

Ruh, bir şeyin hazmedilmiş özüdür. Bunun tasavvufi adı "sahk"tır ve ebcedin yüzler hanesine karşılıktır. O özün içten işleyebilmesi için önce sahk olmak gerekir. Sahk olunduktan sonra da sadece sahk olarak kalmayıp her şeyiyle O olmak lazım gelir ki amaç da budur.

Mürşidin görevi, sizi gaflet uykusundan uyandırmak ya da başka bir tabirle perdenizi sıyırmaktır. Bu da ancak konuşmakla olabilir. Siz de ne kadar fazla bilmek isterseniz, o kadar fazla kafa yormak ve aklınızı kullanmaz zorundasınız. Bunun için karşınızdakini iyi araştırıp tanımanız lazımdır. Bu durum

Mesnevi'de şöyle anlatılmıştır: Adam karşısındakini o kadar fazla metheder ki sonunda methedilen kişi "Sakın bu adam kendini methediyor olmasın" diye düşünmeye başlar. Zaten işin aslı da budur. Çünkü karşısındakini metheden, aslında, onda gördüğü kendini methetmektedir. İşte mürit-mürşit ilişkisi de böyledir. Efendisini metheden, efendi bir ayna olduğu için aslında hiç farkında olmadan kendini methetmektedir.

Mürşit ve mürit birbirlerinde fâni oldukları için, hangisi karşısındakini methetse, kendini methetmiş olur. Çünkü birbirinde fâni olmak, esas itibarıyla birbirine ayna olmak, aynı hizada ve karşı karşıya olmak demektir. Bu durumda ikisi de birbirinde yaşadığından toplandıkları yer cennettir. Bu durumu bir örnekle açıklayalım.

Mürit de, mürşit de aynı yemeği yerse, her ikisinin dilinde de aynı tat oluşacaktır. Yemek yiyenlerin esmalarının farklı olması, onların yedikleri yemeğin veya baklavanın tadını değiştirmez. Lezzet aynı lezzettir. Esmaları farklı diye birinin yediği baklava tatlı, diğerininki acı olacak değildir ya...

Bu birliktelikler, muhtelif kitaplarda yediler, kırklar vs. olarak anlatılmıştır. Biz, anlatanın seviyesine çıkamadığımız ve ona ayna olamadığımız için yazdıklarını okuduğumuzda, ne demek istediğini anlayamıyoruz. Böyle olunca da o yazılanları bizim seviyemize inerek bize anlatabilecek birini arıyoruz. Bunu da bulamazsak, o zaman daha başka kitaplar okuyup seviyemizi bir adım daha yükseltmeye çalışıyoruz.

Bir mürit için, efendisinden daha değerli bir varlık olamaz. Çünkü ona Allah'ı ve kendisini öğreten mürşididir. Anne, baba, vs. salik nazarında mürşide göre daima ikinci plandadır. Çünkü gerçek mürit, mürşidine en kıymetli varlığı olan canını vermiştir. Ama Allah onların canını almaz. Böyle müritlerdeki ilahi aşk, zamanla, onlardan çevrelerine yayılmaya başlar ki artık o mürit, efendisinin himmetiyle mürşit sıfatını kazanmıştır.

Müritlerin yapacağı şey, kendilerini mürşitlerine sevdirmektir. Kendini sevdirdikten sonra mesele biter. Ama bunu yapamazsa, mürşide ne verirse versin, hiçbir değeri yoktur.

Kendini nasıl sevdirecektir? Kimi işiyle, kimi sahavetiyle, kimiyse diliyle bu işi başarır. Buna karşılık, bazıları gece, gündüz yanından ayrılmasa bile kendini sevdiremez. Çünkü yakın olmak, gövdesel yakınlık değil, gönül yakınlığıdır. Bir mürit yakınlaşıp kendini sevdiremiyorsa, suçu mürşitte veya Allah'ta değil, kendide aramalıdır.

Müritler, daima mürşitleriyle göz göze, diz dize olmak isterler ve öyle de olmalıdırlar. Ama iş el konusuna gelince, mürşidin eli daima müridin elinin üzerindedir çünkü o el, mürşit Allah'ın ilmini bildiği için *Yedullah*'tır ve daha üstündür.

Bu üst, alt meselesi izafidir ve mertebeleri ifade eder. Aslında yerin yedi kat dibine bir ip sarkıtılsa Allah'a değer, yani O'ndan gayrısı yoktur ama görüş alanının genişliği dikkate alındığında yükseklik kavramı ortaya çıkar. Nasıl yirmi katlı bir binanın birinci katının manzarası ile, yirminci katınınki aynı olamazsa, aynı durum manevi yükseklik için de geçerlidir. Bu konuda apartmanlardaki orta seviyelerin daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü çok üst katlarda olmak manzarayı güzelleştirip görüş açısını genişletir ama asansörün bozulması veya ceryanın kesilmesi halinde başa gelecekleri de düşünmek gerekir. Hele hele ihtiyarlıkta...

Efendiye yakınlık, manen veya sulben olabilir. Manen yakın olanlar, daima efendiyi düşünüp "El O'nun elidir" dedikleri için isteklerine daha kolay erişirler. Velev ki bu istekleri dünyevi bile olsa... Sulben yakın olanlarsa bazen yakınlıklarına güvenip babalarının efendi olduğunu unutuverirler ve bu hatalarının da zaman zaman cezasını çekerler.

Efendiye çok yakın olmak laubaliliğe, ondan çok uzak durmaksa soğukluğa sebep olur. Onun için en iyisi, ikisinin ortasında bir yol bulmaktır.

Eski tekke hayatındaki farklı kıyafetler, farklı oturma yerleri, taçlar, tahtlar vs. laubaliliği önlemeye yönelik tedbirler olarak ortaya çıkarılmıştır.

Bu âlemde rahat etmek isteyenler, fark-ı sanide bile olsalar, fark-ı evveldeymiş gibi davranmalıdırlar. Amaç, gönül âlemini güzelleştirmiş olmaktır. İşte "Allah'la kul arasına gi-

rilmez" denen yer burasıdır.

Ehl-i Beyt'i, kalp gözüyle görmek lazımdır. Seyyit olduğu bilinen zevatı görüp onlara saygı duymak yeterli değildir. Bunu herkes yapıyor. İnsanın içinde Ehl-i Beyt çerağı yanmadıktan sonra, o görüş hiçbir işe yaramaz. Çünkü suret bir şey ifade etmez.

Bu maya nedir? Sevgi mayasıdır. Sevgi, fedakârlığı gerektirir. Fedakârlıksa en aşağı âlem olan bu dünyayı gönülden terk edebilmektir. Dünya terk edildikten sonra, ruh tabaka tabaka yükselip Hazret-i Peygambere kadar ulaşır. O zaman da O'nu rüyada görmek mümkün olur.

Herkes Hazret-i Peygamberi rüyasında göremez. O sebeple "Hazret-i Peygamberi rüyasında gören, gerçekte görmüş gibidir" denir. Ayrıca şeytanın Hazret-i Peygambere temessül edemediği (şekline giremediği) de bilinmektedir.

Ruhun yükselebilmesi için balondaki safraların boşaltılması şarttır. Ağırlıklardan, bağlardan kurtarılmayan bir balon yükselemez.

Yükselince ne olur? İstenen yüksekliğe ulaşıldıktan sonra, bu kez balonun havası azaltılır ve tekrar aşağı inilir. İşte, Cem'den sonra cem-ül cem'e iniş budur. Zaten en tepede Allah'tan başka bir şey yoktur.

Müritler, mürşitlerini Zât olarak kabul ederler ama doğrusu, Zât'ın gölgesi olarak bilmektir. Aslına bakılırsa gölgesinin de gölgesidir çünkü her mertebe bir üst mertebeye göre gölge sayılır. Allah Allah'lığını, Peygamber de Peygamberliğini kimseye vermeyeceğine göre geri kalanlar ancak gölgenin gölgesi olabilirler.

Manevi çocuklar, manevi âlemin malı oldukları için çok defa maddi çocuklardan çok daha latif, çok daha makbul, çok daha hassas ve çok daha vefalıdırlar. Buna karşılık sülbî çocuklar daha ziyade kesif âlemin malıdırlar. Çocukların öğretmenlerini, anne ve babalarından daha fazla dinlemelerinin nedeni de budur.

"Senden sana sığınırım"; O'ndan O'na, senden sana, benden bana sığınırım demektir. O'ndan O'na, Allah'ı gaipte görü-

şün; senden sana, O'nu ente'de görüşün; benden bana ise O'nu kendinde görüşün ifadesidir.

Ente'de görmek "Entel hâdi entel hû" da kendini bulmak olur ki bunun anlamı, O'nu efendide bulmaktır.

Müritlerin, mürşitlerini ziyaret edemediği zaman içlerinde bir sıkıntı hissetmeleri tabiidir. Çünkü kendileri belirli ziyaret günleri koymuş olsalar bile beklendiklerini bilirler...

Herkesin kendine göre bir meşguliyeti vardır. Bu meşgale onları, mürşitlerini ziyaretten alıkoyarsa, huzursuzluk hissederler. Örneğin, ben, her ayın ilk cumartesi günü efendimi ziyaret etmeyi âdet edinmiştim. Hattâ zaman içinde efendim benim geliş anımı bilip "Şimdi Lütfi gelir" dediği anda, beni karşısında bulurdu. Bir sebeple gidemediğimde neler hissettiğimi ben bilirim.

Ancak, efendiyi baskı altında tutarcasına, ondan hiç ayrılmamak da doğru değildir. Çünkü mürşit, mürşit olarak mânâ ise de bu âlemde olduğuna göre madde tarafı da vardır. Öyle olduğu için her dakika birlikte olmaya kalkmak hatadır.

Her ân birlikte olmanın bir mahzuru da bu durumda ister istemez laubali olunmasıdır. Onun için efendiden biraz uzak durup iştiyak arttıkça yaklaşmak gerekir. Bu da O'nun koyduğu bir düzendir. Bu düzende yalnız müridin değil, mürşidin de iştiyakı vardır. Hattâ esas iştiyak mürşidindir.

Devamlı sohbet dinlemek, devamlı yemek yemek gibidir. İnsan doyar ve önüne konanı itmeye başlar. Ama açken öyle midir ya?.. Ne konsa iştahla saldırır. İşte, benim efendiye ayda bir gitmemin sebebi buydu. O bir ay içinde çok acıkır, çok şeyler yazardım. Benim Divan'ım böyle meydana gelmiştir. Hasrette, iştiyak galebe çalar, tokluktaysa gına vardır. Açken yenenler insana zevk verirken, tok karına yemek yemek değil, insan yemeği görmek bile istemez.

Mânâ, yemek gibi değil, daha zevklidir ama bu genel kuralın dışına çıkmadığı için, dikkatli olmakta fayda vardır. Mürşidin yanında olmak sohbet dışında da insana değişik zevkler verir ama evde (gönülde) efendi ile birlikte olmak daha da zevklidir.

Herkesin kendine göre bir işi, meşguliyeti olduğu için, zaman zaman gelmeyenlere bir şey demem. Bilirim ki onlar gelemedikleri için huzursuzdurlar. Ben öyleydim. Kendime, sanki efendimden emir almış gibi bir gün tayin etmiştim. O zamanlar bir taraftan dükkân, bir taraftan zeytinlik yetiştirilmesi, bir taraftan da çoluk, çocuk sorumluluğu, işimi çoğaltıyordu. Ama her ayın ilk cumartesi günü mutlaka efendiye giderdim.

Müritlerin zaman zaman mürşitlerini ziyaret etmesi, mürşitlerin de arzusudur. Çünkü mürşit nazarında mürit, kendi yansımasıdır ve mürşitler zaman zaman aynalarında kendilerini görmek için müritlerine bakar ve onlarda gezinirler. Hattâ avam dahi onlar nazarında kendi aynalarıdır. Onlar onu görmez ama mürşit onları görür. Bu durum aşağıdaki rubai ile anlatılmıştır.

Âşık ile maşuk bir imiş bildirdi
Aşk verdi heman bak ikiliği sildirdi
Kendi özümü sevmişim hem yansıdı
Aynımda O'nu görmek için gezdirdi

Allah hem zuhurda, hem bütûnda olduğu için, insan mürşidinin yanına sık sık gidemese bile, onu gönlünden çıkartmamalı ve aradaki bağı kopartmamalıdır. İstenen, hem içte, hem dışta bir olup özü özüne, sözü sözüne mutabık gelmektir. Söz, öze işlemezse, buz üstüne yazılmış yazı gibi olur ve güneşi görünce buzun erimesiyle kaybolur gider. Ama aynı söz mermere hakedilmiş (kazınmış) olursa silinmez. Nitekim Hazret-i Musa'ya ilk gelen ayetler şimşekle mermer üzerine hak edilmiştir.

Mürit de mürşidinin sözlerini gönlüne hak ederse, o sözler mermere işlenmiş gibi oradan silinmez. O zaman, insanın mürşidi ölmüş bile olsa onu istediği ân gözünün önüne getirebilir, hattâ onun sesini bile duyuyor gibi olabilir. Bu durum efendinin gözden öze geçtiğinin ifadesidir.

Hazret-i Peygamber *"Benim öyle zamanlarım olur ki o anda kerrubiyun melekleri bile yanıma gelemez"* buyurmuşlardır. Benzer durumlar mürşitler için de geçerlidir ve böyle anlarda müritler büyük faydalar sağlarlar. Bu nedenle müritlere, mümkün olduğunca mürşitlerinden uzak durmamaları ve

onun himmetinden yararlanabilmeleri için böyle anlarda birlikte olmaya çalışmaları söylenir.

Mürşitle mürit arasındaki ilişki bir esma müsemma ilişkisidir ve azlıkla çoklukla bağlantılı değildir. Esma da, müsemma da Allah'a aittir. Kâinatta Allah'ı aramayan hiçbir zerre yoktur. İnsan olmayanlar da bu kurala dahildir. Çünkü kâinat kendi kendini aramaktadır. Onun için eline fırsat geçiren, bu fırsattan istifade edip mertebesini yükseltmelidir.

Müridin, her zaman için efendisinin etkisi altında kaldığı bir gerçektir. Davranışlarını ve konuşma dilini dahi onunkine benzetme gayreti içinde olur. Nitekim dikkat edilirse, bu durum Fani Divanı'nda çok bariz olarak görülebilir. Bin dokuz yüz elli sekiz ve bin dokuz yüz yetmiş sekiz yılları arasında yazılmış olan şiirlerde Kenzi Divanı'ndaki gibi Osmanlıca hâkim olduğu halde sonrakilerde günümüz Türkçesinin kullanıldığı görülür. O birliktelik devrindeki notlar da aynı şekildedir. Bir örnek olarak 31.3.1958 günü yazmış olduğum hatırayı buraya alabilirim.

31.3.1958 Cumartesi günü kablezzeval azizim efendimin hücrelerinde sohbet-i seniyyeleriyle zevkyâb olurken, burnumuza bir ekmek rayihası geldi. Meğer valide sultanımız taze ekmek almış. Ta mutfaktan intişar eden o rayiha bizleri mest etti. Efendim dedi ki "Bu nan-ı aziz âdeme vuslat etmek dileğinde bulunuyor." Valide sultandan ekmeği isteyerek bir parça teveccüh ve niyaz ederek, yed-i mübarekeleri ile fakirin ağzına verdi ve fakir de o lezzeti maddeden mânâya inkılab ile fart-ı zevk ü pürneş'e ekmekten bir lokma bölerek "Destur efendi" deyip Azizimin fem-i saadetine verdim. Bir lokma da valide sultana ita ettik. Öyle neşelendik ki zevkimiz hadden efzun oldu. Geriye kalan parçayı da fakire vererek "Bu teveccüh olunan ekmeği Tire'ye götür, bütün çocuklar birer lokma yesinler dedi. " diye yazmışım.

O ekmekten sadece Tire'dekiler değil, Istanbul'daki çocuklar, torunlar ve nasibi olan canlar dahi ekl edip feyz aldılar. O ekmek hakkında efendimin zevk âlemindeki doğuşları ise şuydu:

Dedi gönlüm işbu ekmekten enîn ü iştiyak
İltikam etmeye anı kalktı artık iftirak
İşbu vuslat neş'e oldu bizlere hem ekmeğe
Hasıl oldu gönlümüzde bir latif nur-u mezak
Biz iki insanın bu ekmek gıdadır bizlere
İki varlık arasında her ne dem olsa vefâk

Bu hatırayı burada anlatmaktan amacım, mürit olarak ne derece efendinin etkisi altında kalındığını anlatmaktır. Şimdi mümkün olabildiğince günlük konuşma dilini kullandığım halde, o zaman, efendinin etkisiyle Osmanlıca konuşuyordum.

Müritlerin, mürşitlerinin etkisi altında kalması doğaldır. Ancak dil açısından mürşitler de hem zamana, hem de zaman içinde biraz müritlerine uyarlar. Nitekim ben eskiden Tire lehçesiyle konuşurken, şimdi yavaş yavaş Iştanbul lehçesini benimser oldum.

Osman Dede zaman zaman "Bir sinek konsa benim zevkimi kaçırıyor. Siz evde çoluk, çocukla ne yapıyorsunuz" diye sorardı. Bir gün ben kendisine "Efendim, ben Allah yolunda gitmeye kararlıyım. Eğer çoluk, çocuk bu yolda ilerlememe engelse, şu anda hepsini bırakabilirim" dedim. Bunun üzerine Osman Dede titredi ve bana dönüp "Oğlum, ezel-i âzalde yazılan bozulmaz. Sen onu Hakk olarak göreceksin" dedi ve dersimi değiştirdi. Ondan sonra ben her şeyi Hakk olarak görmeye başladım. Hâlâ da öyle görürüm.

Müritlerin mürşitlerine bağlılığı, onların hastalıklarını üzerlerine almak, hattâ ömürlerinin bir kısmını vermeyi istemek derecesinde olabilir. Sevginin karşılıklılığı esası nedeniyle, bu durum mutlaka karşılık bulacaktır. Bu gibi durumlar için Divan'ımda *"Canana kendini vakfeden canla / Görüştüm, yüreğim handezar oldu"* diye başlayan bir şiirim vardır. Ayrıca mürşidin mürit nazarında Hakk olarak kabul edilmiş olması ve Allah'ın *"Bana bir karış yaklaşan kimseye ben bir arşın yaklaşırım, bana bir arşın yaklaşan kimseye ben bir kulaç yaklaşırım, bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim"* hükmü, yakınlaşmanın durumunu belirtmektedir.

Osman Dede'ye şeftali alırdım. Meyvede bir delik olsa ka-

bul etmez ve "Bir tane al ama bine bedel olsun" derdi. Bu sözüyle beni kastetmiş olduğunu neden sonra anladım. Şeftalideki o delik, içteki kurda, evham ve şüphe kurduna delalet ediyordu. Çok şükür, onun dediği gibi oldum ve içimde kurdum kalmadı.

Benim size burada sohbetlerle anlattıklarımı Osman Dede bana davranışlarıyla, yani lisan-ı hal ile öğretmeye çalışmış ve benim düşünerek gerçekleri bulmamı istemişti. Ama bu yöntemde ben çok sıkıntı çektiğim için size her şeyi, her sırrı açıklamayı tercih ediyorum. Gerçi bu da sizi tembelliğe, düşünmemeye sevk ediyor ama ne yapayım, benden böyle istiyor...

Ben, bazı konularda daima müridi haklı bulurum. Suç varsa mürşidindir. Çünkü müritleri yöneten, onlara yol gösteren mürşitleridir. Mürşitliğin zorluğu da buradadır. Müritleri Hakk yanında baş tacı olabilecek duruma getirecek olan mürşitlerdir. Hakk ve halk birbirinden ayrı değildir. Hakk yanından matrud olmak, halk yanından matrud olmak demektir ve bunu bilen de mürşittir.

Mürşit ve mürit bir bütündür. Allah bu bütünlüğü bozmasın!.. Bütünlük, iç âlemde devam eder. Gözün de hakkı vardır ama esas bütünleşme kalptedir. İnsan mürşidini kalbine aldıktan sonra, o hiçbir zaman kaybolmaz. Şimdi ben "Efendim öldü" diyebilir miyim? Benden konuşan kimdir sanıyorsunuz?..

Müritle mürşit arasındaki alışverişin karşılıklı olduğunu, tarikatlar bahsinde anlattık ve sadece mürşidin müridi beslemesi halindeki uygulamanın fayda sağlamadığını söyledik.

İş karşılıklı olduğundan, bana göre *İllâ* sen, *Lâ* benim. Sana göre ise *İllâ* benim, *Lâ* sensin. Böylece iki *Lâ*, iki *İllâ* oluşur ki bu da *"O, iki denizi birbirine kavuşmak üzere bırakıverdi"* <55-19> ve *"O iki maşrık ve iki mağribin rabbidir"* <55-17> meselesinin ortaya çıkması demektir.

Bunları Kur'an yazıyor ama sadece insana açıklıyor. İnsan olmayana açıklamıyor. Açıkladığı insan ise, her şeyi kendinde toplamış insan oluyor.

SEYR-İ SÜLÛK

SEYR-İ SÜLÛK NE DEMEKTİR?

İnsan kâinat ağacının meyvesidir. Nasıl bir ağacın önce gövdesi (bir âlem), sonra dalları (başka bir âlem), dalcıkları (daha başka bir âlem), yaprakları (yine başka bir âlem) çıkıp en sonunda meyvesini veriyorsa, insanın da kâinat ağacında bir meyve olabilmesi için bu âlemlerden geçmesi gerekir. Bu âlemlerden geçmek demek, kâinat ağacını öğrenmek demektir ki bu da insanın kendini bilmesiyle mümkün olur.

İnsanın kendini öğrenme safahatına "seyr-i sülûk" adı verilir. Bu, iki şekilde olur. Birincisi, "Nefsini bilen kendini bilir", ikincisi ise "Rabb'ini bilen nefsini bilir" yöntemidir.

Birinci yolda, kendini bilen Rabb'ini öğrenmiş olur, ikinci yolda ise önce Rabb'ini öğrenip oradan kendini bilir hale gelir. Birinci yola "Halktan Hakk'a çıkış", ikinci yolaysa "Hakk'tan halka iniş" denir. Bu iki yoldan birincisine bizim eğitim yöntemimiz, ikincisine de Nakşilerin eğitim yöntemi misal gösterilebilir ki bu yolun çok zor olduğunu biliyoruz.

Kâinat, bir spermde toplanıp insanı meydana getirmiştir. İnsan da o kâinatı kendinde toplayıp tekrar kendini kendinde bulursa miracını yapmış olur. Bu olay Peygamberlerde görülürse adına "miraç", saliklerde görülürse de "seyr-i sülûk" denir. Bu nedenle, seyr-i sülûkünü tamamlamayan insan hiçbir şeyi zevk edemez. İnsanın zevk edebilmesi için kâinatı ilmiyle devretmiş, yani kendi kitabını okumuş olması gerekir. Bu iş böyle yapılmazsa zâhirde kalınır ve zevkine varılamaz. Bu neye benzer?

Kur'an'ı okuyup bitirmeye... Okuyup bitirenler, "Ben hatmettim" derler. Doğrudur ama hatmettikleri Kur'an değil, sureti, yani Mushaf'tır. Gerçek anlamda Kur'an'ı hatmetmek,

onu yaşayarak okuyup bitirmektir. Kur'an'ı okuyup onun azametini kendinde müşahede edebilenler: "Onu hatmettim" deme hakkına sahip olabilirler. Bu da Allah'ın nasip etmesine bağlıdır.

Tasavvufi eğitim, kendini kendinde bırakıp yine kendini kendinde buluncaya kadar çalışmak ve kendini kâinatta, kâinatı kendinde bulmaktan ibarettir. Bunu size zikir verirken "Vücudun enfüs, görünen âfak, vücudun icmal, görülen tafsil, vücudun masdar, görünen masdar-ı mîmî, ikisinin vuslatı masdar-ı gayrı mîmî'dir. Orada mim olmadığı için Ahmed yok, Ahad vardır" diyerek söylemiştim.

İnsan, ahsen-i takvim olarak çok güzel, çok mukavim, yani tam kıvamında yaratıldıktan sonra en aşağı mertebe olan bu âleme reddedilmiştir. Ehl-i şeriat insanı bu âlemde gördüğünden değersiz bulur, hattâ yerin dibine batırır. Ehl-i hakikat ise burada gördüğü insanın hakikatini bildiği için onu normal yerine yüceltmeye çalışır. Bu yüceltme işlemine de seyr-i sülûk denir.

Seyr-i sülûk, tıpkı saat tamirine benzer. Bir saat, tüm parçaları yerinde olsa bile balansı takılmadan çalışmaz. Balansı takılır takılmaz da sallamaya dahi gerek kalmadan, kendiliğinden çalışmaya başlar. İnsan da böyledir. Seyr-i sülûkünün sonuna doğru bir anda balansı yerleşir ve o da saat gibi işlemeye başlar. Olgun insan, doğru çalışan bir saat gibidir. İlk çalışmaya başladığında o da saat gibi ayarsızdır. Kimi yavaş, kimi hızlı tik-taklar verir. Bunlar saatte de adeta zikir gibidir. Eğer bir yerde pek çok saat var ve yapılan ayarlar tutuyorsa (ki o ayar da saat çalışmaya başladıktan sonra yapılır) o zaman tümü bir ağızdan zikrediyormuş gibi olur.

Tüm dinlerin ve eğitimlerin amacı, insan adı verilen canlının yontulup gerçek insan haline getirilmesidir. İnsan, tüm varlığını ve kâinatı sahibine verip aradan çıkmış olandır. Burada "Ben aradan çıkamıyorum" diyenlere "Arada sen var mısın ki" diye sormak gerekir. Kendi'nden başka bir şey olamayacağına göre, bir başkası var mıdır ki araya girip çıkamıyor olsun?

İşte, yukardaki seviyeye gelmek, insanın balansının takıl-

ma yahut uyumunun sağlanma noktasıdır. Uyum sağlandığındaysa iş bitmiştir.

El tutmak veya bir mürşide bağlanmak, Kâlû belâ'daki "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim" sorusuna "Evet" cevabı vererek yapılan kalbî ikrarın, burada dil ile tasdik edilmesi demektir. Şeriat erbabının "Kalp ile tasdik dil ile ikrar" dediği şeyin aslı budur.

Allah *"Gaybı ve aşikârı bilir"* <59-22> olduğundan, gayb âleminde "Beli" diyerek O'nu tanıdığımızı, burada da el tutarak tasdik etmiş oluyoruz. Kısacası el tutmak, Allah'a bağlanmak, kendini Allah'a satmaktır. El verilmesi ise şahsın kabul edildiğini gösterir ve bu durum Allah'la kul arasında bir bey ü şiradır (alışveriş).

Bir hocaya bağlanmak, o hocanın takririni öğrenip mektebe girmek demektir. Bu mektepse, mekteb-i irfandır. Ben bir şiirimde bu anlattıklarımı *"Gir mekteb-i irfana oku ilmi Huda'dan"* diyerek özetlemiştim.

Hocasız mektep olmaz. Esas hoca, esas öğretici Allah'tır ve alîm olan O'dur. O, alîm olduğu halde, buraya da âlim ihsan etmiş ve o âlim de cahillere öğretip onları âlim etmiştir. Kısacası, alîm âlim yaratmış, âlim de cahillere öğretmiştir. Sonuçta da hepsi tevhid potasında birleşmiştir.

Seyr-i sülûk sadece insana has bir keyfiyet değildir. Her şey bir serencam geçirir. Serencam, hareket; hareket ise bir seyr-i sülûktür. Daha başka bir tabirle hayat bir seyr-i sülûktür. Sonunda hepsi durulur.

Sülûk, bir tarikata girme, Hakk yolunda ilerleme, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> ayetiyle bildirilen gerçeğe ulaşma çabası anlamlarına gelir. Allah'ın insanlara olan bu yakınlığı, Allah elle tutulup gözle görülemediği için ancak bir nur, bir ışık olarak tarif edilmeye çalışılmıştır. Kenzi Hazretlerinin "Senin nurun bana candır buna asla gümanım yok" diyerek anlatmak istediği budur.

İlahi âlemden nasibi olan her ferdin kendine göre bir gelişim tarzı olacak ve herkes aradığını kendinde bulacaktır. Bunu gerçekleştirmenin yoluysa sülûke girmekten geçer.

Kur'an, her peygamberin, zamanın gereklerine göre kendi miracını yaptığını ve mucizelerini gösterdiğini yazmaktadır. Tasavvufi menkıbeler, pîr ve şeyhlerde de farklı tezahürlerin ortaya çıktığını anlatmaktadır.

Sülûkün hakikatini bilmeyenler, mürşidin, himmeti saliğin ağzından sokuvereceğini zannederler. Bu şekilde düşünülmesinin nedeni, biraz da, rumuzlarla yazılmış kitaplardan okunanları, kişilerin hayalinde canlandırmaya kalkmasıdır. Örneğin, A'mak-ı Hayali okuyanlar, oradan duydukları zirve-i hiçî'yi kafalarında canlandırmaya çalışır ve hayali bir hiçlik zirvesi yaratırlar. Halbuki işin aslı *"Beni gören Hakk'ı görür"* kapısından rüyet, yani batıldan Hakk'a geçiştir.

Rüyet görmek demektir ve iki şekilde olur. Biri, dış gözle hudus (sonradan olma) âlemi görmek, diğeri ise basiret gözü de denen iç gözle gerçeği görmektir. Dış gözle görülenleri de Allah yaratmıştır ve onlar da O'nun hüvezzâhir esması iktizasıdır. İşin aslını bilen bir kimse, bu ikisini birbirinden ayırmaz ve hiçbirini inkâr etmez.

Bazen saliklere "Dünyayı terk et" denir. Hiç dünya terk edilir mi? Edilmez ama terk edilecek şeyler vardır. Bunlar da insanın kötü huylarıdır. Bunlar terk edildiğinde insan dünyadan kaçsa bile dünya onun arkasından kovalamaya başlar. Çünkü iç ile dış daima birbiriyle ilişki halindedir. Tıpkı erkekle dişi gibi... Mutasavvıflar bu gerçeği bildikleri için dünyayı dişi olarak nitelendirmiş ve dünya âlemine "nüfus-u küllî" demişlerdir. Bu duruma göre ruh-u küllî müzekker (+), nüfus-u küllî ise müennestir (-). Kâinat da bu ikisinin birleşmesiyle devamlı olarak yenilenip durmakta ve *"Ben her gün bir şandayım"* <55-29> ayeti hükmünü icra etmektedir. Herkes, kıymetli sandığı bir malı almakta ama bu aldığının sahte (dünyevi) olduğunu görmektedir. Çünkü hakikisi saklıdır, görünmez, bilinmez. Onun saklı olduğu yerse belki kimsenin ummadığı viranelerdir. Var olanın, gölgesi de vardır. Asıl olmazsa gölge olamaz ama maalesef, insanlar o gölgeyi asıl zannedip aldanmaktadırlar. Tabii bilmediklerinden...

"Mü'minler ölmez, onlar ancak fenâdan bekâya intikal

ederler" sözü seyr-i sülûkü anlatmaktadır. Seyr-i sülûk, lügat mânâsı olarak, dönerek dolaşmak demektir. Uygulamadaysa, insanın manevi âlemlerde gezip dolaşması bahis konusudur. Gezilen yerler çok farklı olduğu için sohbetlerde insanın halet-i ruhiyesi çok değişiklikler gösterir. Kâh ısınır, kâh soğur, kâh ferahlar, kâh sıkılır... Biz ahiret âleminde de böyle dolaşacağız. Güzel yerlerde dolaşanlarımız cennette, çirkin yerlerde dolaşanlarımızsa cehennemde olacaktır.

İnsan için ölmek diye bir şey yoktur. Yaşamın, bedende veya ruhta oluşu bahis konusudur. Bu dünyada bedenimizle yaşıyorken öbür dünyada ruhumuzla yaşayacağız. Zaten beden de bildiğimiz gibi, ruhun donmuş halinden başka bir şey değildir. Bu, sütün soğutulup dondurma haline getirilmesi gibi bir şeydir. Dondurmayı insan yiyince yine eriyip süt haline gelecek ve yiyene gıda olacaktır. İnsan bedeni de bunun gibidir. Tekrar ruh haline dönüşecek ve ruh olarak yaşayacaktır.

Beden, Allah'ın insana verdiği bir emanettir. Bu emanet esasında kendinden kendine, yani bir mertebesinden bir başka mertebesine verilmiştir. İnsan da Allah'ın bir mertebesidir. Abd-i mahz ve hayr-ı mahz da ayrı birer mertebedir. Mertebe yükseldikçe neşe ve ferahlık artar. Çünkü ne kadar yüksekten bakılırsa, panorama o kadar genişler ve çevre daha iyi görülmeye başlanır. Neşe, yukarıdan aşağıya doğru yayılır. Bu yayılış bir piramit gibidir. Alttan bakıldığında alan daha geniş fakat görüş mesafesi daha dar, dolayısıyla zevk ve neşe daha azdır. Tepeden bakıldığındaysa görüş alanı çok daha geniş, yani zevk ve neşe çok daha fazladır. Alttakilerin "Zirvedekiler görür ve bilir" deyişlerinin nedeni budur. Sülûki eğitimi özetlemek gerekirse, şu kıt'a yeterlidir:

Ben ben değilim, ben dediğim hep sen imişsin
Canlarda ve tenlerde nihan hep sen imişsin
Senden bu cihan içre nişan ister idim ben
Ahir bunu bildim ki nişan hep sen imişsin

SÜLÛKE NEDEN GİRİLİR?

Allah güzeldir. Güzele de güzel yakışır. Allah, güzelliğini

kâinata serpmiş ve herkes o güzellikten nasiplenmiştir. Ancak bu durum, tıpkı dikilen armut ağaçlarının ahlat (yaban armudu) çıkması gibidir. Kaliteli meyve alabilmek için aşılama, yani bir insan elinin değmesi gerekir ki bunun beşeriyete uygulanmasına "El tutma" diyoruz. O değen veya tutulan el de yine güzelliği serpip dağıtanın elidir. Güzelliği serpip dağıtan da, burada aşılayıp güzelleştiren de O'nun, yani Allah'ın elidir ama biri görünmeyen eliyken, diğeri görünen elidir. El tutup güzelleşenler *"Allah güzeldir ve güzeli sever"*e layık olurlar. Bu güzellik, milletin yaptığı gibi makyajla değil, ilimle oluşur. Bu ilmin kıymetini bilenler güzelleşir, bilmeyenler ise oldukları gibi, ahlat olarak kalırlar. İlmin kıymetini bilmek, öğrenilenleri yaşama geçirmek demektir. Bu yapılamazsa, kendine ilim verilenler sorumlu olurlar. İlmin sahibi, aşıyı yapan el, yani mürşittir.

İnsan olarak dünyaya gelindiğine göre, tekâmül etmeye çalışmak bir nevi görevdir. Çünkü olgunlaşmadan gidenler tekrar uzun devran denen enerji çarkına girmek zorundadır. Enerjinin deposu, İnsan-ı Kâmilin ümmeti mesabesinde olan kâinattır. Kâinat, o tek olan insan, yani İnsan-ı Kâmil için yaratılmıştır çünkü tek Allah ile tek insandan başka bir şey yoktur. Allah görünmeyen, insan ise görünendir. Görünene İnsan-ı Kâmil denmiştir. Bu kâmil insan olmasaydı kemâlât-ı ilahi gaipte kalır, zuhur âlemine gelmediği için tekmillenemez, yani *"Bugün dininizi tamamladım"* <5-3> gerçekleşemezdi.

Ev, Hakk'ın evidir. Tüm yollar da o eve çıkar. El tutmak, bir yönden yola girmek demektir. O girilip üzerinde ilerlenen yol, yolcuyu o eve götürecektir. İlahide *"Biz mürşidi Hakk biliriz"* dediğimize ve elini tuttuğumuz mürşit kendisi yolda kalmayacağına göre biz de onunla birlikte ilerleyeceğiz demektir.

İnsan, İsa'yı da, Ak Minare'yi de, gökten inmeyi de, Mekke'yi de, nasıl namaz kılındığını da, bereketin nasıl geldiğini de kendinde bularak öğrenecektir. Çünkü

Her ne ki var âlemde / Örneği var Âdem'de
Sen seni bil bu demde / Kendine gel, kendine

yi gerçekleştirmek zorundadır. Bu da zamanı bırakıp ânda ya-

şamakla mümkündür.

Bu yola giren kişi, ister bilsin, ister bilmesin, kendisinde olan değişikliklerle dervişlik yapmaktadır. Bu değişikliklerin başında sevgi gelir. Müritleri mürşitlerinin etrafında toplayan bu sevgidir.

İnsanın avam sınıfından çıkıp havas sınıfına girebilmesi için el tutması şarttır. Bundan sonra aldığı öğrenimle, ef'alde ef'alini, sıfat'ta da sıfâtını kötüden iyiye dönüştürecek, zâtta ise geriye bir şey kalmayacağı için kurb-u ân'a ulaşacaktır. Kurb-u ân'ın bir anda oluştuğunu ve buranın Hallac-ı Mansur'un "Enel Hakk" dediği yer olduğunu biliyoruz.

Burada insanın aklına "Allah Mansur'un öldürülmesine niçin müsaade etmiştir" sorusu takılacaktır. Bu sorunun cevabı şudur: O anda Mansur diye bir şey kalmamıştır. Diğer açıdan, yani Mansur açısından olaya bakıldığında da kalmakla gitmek arasında bir fark olmayacağı görülür. Bu nedenle izin vermiştir. Bu durum, benim ha Tire'de, ha burada yaşıyor olmam gibidir. Ancak Mansur olayı, geride kalanlara bir ders olmuştur.

Hal böyle olmasına rağmen, Cüneyd Bağdadi Hazretleri, Mansur'u o mertebeden atlatıp kurtarmak için çok gayret göstermiş ama şeriat karşısında fazla bir şey yapamamıştır. Çünkü şeriat ehline, "Enel Hakk" diyenin Mansur değil, onun hakikati olduğunu anlatmak mümkün değildir.

Mansur hadisesinde bizi şaşırtan husus, elbiseden ibaret olan bu bedene varlık vermemiz ve daima gelip gidenin Hakk olduğunu idrak edememizdir. Daima gelip giden Hakk'tır, insandır ama her gelişinde ayrı bir elbise giydiği ve biz o elbiseyi görüp içindekinin bir olduğunu idrak edemediğimiz için şaşırıyoruz. Kâinat insansız olmaz.

SÜLÛKÜN CAZİBESİ

Kâinatta tek insan vardır. Diğerleri hep onun yardımcıları, ona hasret çekip ulaşmaya çalışanlardır. Onların tümünü kendine çeken mıknatıs, İnsan-ı Kâmildir. Onun ümmeti durumundaki her bireye birer görev verilmiştir. O görevi çalışıp ça-

balayarak tamamlayan, dönüp aslına kavuşacaktır. O'nun yolunda can bağışlayanların, buradayken de kavuşması mümkündür.

Mürşitler, ya ilimleri yahut erkânlarıyla müritlerine bir hal giydirip onların, kendilerindeki bu halin sebeplerini araştırmasına neden olurlar. Eskilerden misal verecek olursak: Mevleviliğe intisap edenlerin kimi müzik ve semanın, kimi de erkânın cazibesine kapılarak o yola girmiştir. Rüfailiğe meyledenler de ateş yalamak ve şiş batırıp zarar görmemek şeklindeki burhanlardan etkilenmişlerdir. Benzerlerini çoğaltmak mümkündür.

Mürekkep yalamış kimseler genelde sülûke daha zor girerler ama girer ve çalışırlarsa tam gerektiği şekilde yetişirler. Bir örnek olarak Hazret-i Mevlâna'yı ele alalım:

Babası Bahaeddin, "Sultan-ül ulema" diye anılan, sultanlar tarafından kabul gören ve adına camiler, medreseler yapılan bir bilgin; çevresindekiler de alimler, arifler, hattâ sultanlardır. Mevlâna babasıyla beraber Mekke'yi, Medine'yi, Şam'ı gezmiş; babasının, yerine halife bıraktığı Burhaneddin Tırmizî tarafından yetiştirilmiştir. Burhaneddin Tırmizî, Mevlâna'yı bir noktaya kadar yetiştirdikten sonra, onun ruhî mertebesinin çok yüksek olduğunu görüp kendinden daha üstün bir kimse tarafından yetiştirileceğini, böyle bir ruhu Allah'ın bırakmayacağını söyleyerek Mevlâna'dan uzaklaşmak istemiş ama Mevlâna izin vermemiştir. Ona haber vermeden kaçtığındaysa, yolda attan düşüp ayağını kırmış ve tekrar geri gelmek zorunda kalmıştır. Daha sonra iyileşmiş ve Mevlâna'ya, kendi irşat vazifesinin bittiğini, şarktan bir güneş doğacağını ve o geldiği zaman bir postta iki aslanın oturamayacağını söyleyip tekrar izin istemiş ve gitmiştir. Bu arada Mevlâna, gösterdiği gayretle yirmi iki yaşında müderris olmuştur.

Bir gün gayet debdebeli bir şekilde talebeleriyle dolaşırken, Şems-i Tebrizî pejmürde bir derviş kılığında karşısına çıkmış ve kendisine "Yâ Mevlâna bir müşkülüm var" dedikten sonra "Hazret-i Peygamber mi büyüktür, yoksa Bayezid-i Bistamî mi?" diye sormuştur. Mevlâna "Bu nasıl soru? İki cihanın ken-

disi için yaratıldığı Hazret-i Peygamberin daha büyük olacağı belli değil midir" deyince, Şems bu kez de "Öyle ama Bayezid: 'Sübhane mâ a'zamü şâni' (Benim şanım çok yücedir) dediği halde Peygamber *'Rabbim benim ilmimi ve anlayışımı arttır'* demektedir. Buna ne diyelim" diye sormuştur. Bunun üzerine Mevlâna "Bayezid küçük bir havuz, buna karşılık Hazret-i Muhammed büyük bir derya idi. O, sonsuz deryada bile daima ihtiyacından fazlasını aradı. Bistami ise, çabucak doydu ve dalgaları kıyıya vurup gelince Allah'ın kendisine nasip ettiği kadarıyla azametini gördü" cevabını vermiştir. Bu cevap üzerine Şems "Allah" diye bir nara atmış ve her ikisi de güneş çarpmış gibi vecde gelerek yere kapanmışlardır.

Bundan sonra, Şems'in etkisiyle Mevlâna, medrese ve öğrencileri dahil her şeyi terk etmiş, öğrencileri de kendilerini hocalarından mahrum bıraktığı için Şems'e düşmanlık beslemeye başlamıştır.

Çevrenin gerçek durumu anlayamaması üzerine, Şems Konya'dan kaçmıştır. O ayrılık devresinde Divan-ı Kebir doğmuştur. Daha sonra tekrar buluşmuşlar ve nihayet Şems, aralarında Mevlâna'nın oğlunun da bulunduğu bir grup tarafından katledilmiştir. Bu olaydan sonra Mevlâna'nın, oğlunun cenaze namazını bile kılmadığı söylenir.

Bu şekilde yetişen Mevlâna, bundan sekiz asır önce, şahsi ağırlığıyla medreseye semayı ve musikiyi bir ibadet olarak kabul ettirmiştir. Günümüzde birisi camiye girip ney üflemeye kalksa, imam hemen gelip onu engellemeye kalkar. Ama zaman gelecek, bunlar yine benimsenecektir.

MADDİ VE İLAHİ ZEVKLER

Kâinat ve dünya, görünmeyen âlemin gölgesinden ibaretken insanı bu kadar mest edip kendine bağlıyorsa bunun aslı olan görünmez âlemin insanı ne hale getireceğini düşünmek gerekir. Allah herkese, bu âlemde o âlemi yaşamayı nasip etsin.

Bu nasibi almanın bir yolu vardır. O da *"Ölmeden evvel ölmek"*ten geçer.

Bu anlattıklarımızı her mürşit kendine has, değişik yöntemlerle anlatır. Ben örnek olarak Osman Nuri Dede'nin davranışlarıyla Aziz Dede'nin davranışlarını ve eğitim yöntemleri arasındaki farkları anlattım.

İnsanların karanlık devreleri kış aylarına benzer. Bütün güzellikler içe çekilmiş veya üstüne örtü örtülmüş gibidir. Bilenler için o da güzeldir ama bahar gelip o örtü kalkar ve tüm esmalar meydana çıkarsa, insanın içi aydınlanıvermiş gibi neşeyle, şevkle ve zevkle dolmaya başlar. İşte karanlıktan aydınlığa çıkış da böyledir. Yoluysa yıkılıp benlikten kurtulmaktan yahut benliği Hak benliği ile birleştirmekten geçer. *"Yitirdim benliğimi bana benlik Hakk benliğindendir / Tekellümde hitap aynının kârhânesiyem ben"* demekle kastedilen anlam budur. O Hakk benliğine can kurbandır çünkü bu, kendiliksiz olan, kişinin kendine paye veremeyeceği gerçek Hakk benliğidir. Bunu Yunus "Bir ben vardır bende benden içeri" diyerek anlatmıştır. Bu hal, milyonda bir kişiye nasip olur. Tüm kâinat buna ermek için çırpınıyor. Bunu anlayan, hisseden ve yaşayan insan bayram etmez de kim eder?

Bu işin esası zevke ermektir ama bu süfli bir zevk değil, ulvi bir zevktir. Bu iki zevk arasındaki fark, piyasa şarabı içip sarhoş olmakla, şarâben tahûrâ içip sarhoş olmak arasındaki farka benzer. Şarâben tahûrâ içenler, Hakk sarhoşu olur ve ebediyen ayılmazlar. Hakk sarhoşunu koruyan yine Hakk'tır çünkü bunlar sevgilinin sevgilisi olmuşlardır. Böyleleri cenneti değil kendini, hazineyi değil, hazinenin sahibini bulmuşlardır. Bunların meclisi, dost meclisidir.

Maddi zevkler anlıktır, gelir ve geçer. İlahi zevk ise daimidir, lakin ona ulaşabilmek için doğrudan doğruya ilahi vuslatı anlatan *"Ona yalnız pak olanlar temas edebilirler"* <56-79> ayeti gereğince, mutlak temiz olmak lazım gelir. Yani, temiz olunmadan manevi vuslata erişilmez. Maddi vuslatta ise iş tersinedir. Önce vuslata erilir, sonra temizlenilir.

"Bismillâhirrahmânirrahîym" denmeden önce "Eûzü billahi mineşşeytanirracim" denmesinin nedeni de budur, yani önce şeytan atılıp ortam temizlenecek, sonra Rahman ve Rahim'e

kavuşulacaktır.

Bazı mürşitlerin kendilerine biat etmeyenlerin yanında sohbet etmemelerinin de sebebi budur. Hattâ biat için "Paranı, malını, canını vereceksin" denmesinin de esası yine budur. Zaman zaman saliklere gösterilen ters, hattâ mânâsız gibi görünen davranış ve isteklerden de amaç, müridin şeytanını ezmek ve yapacağı cihad-ı ekberde kendisine yardımcı olmaktır. Bu zorluklarla başa çıkamayacağı belli olan bazı müritlerin ayrılması da bu yolla sağlanmaktadır.

Bir saliğin manevi zevke erememesinin nedeni, kendini biraz olsun maddeden çekememesidir. Allah'ın orucu farz kılmasının nedeni de bu, yani insanları biraz olsun yemek, içmekten uzaklaştırmaktır.

Orucun amacı, hicab-ı kibriya adı verilen ve mânâ ile madde arasında bir perde oluşturan beden duvarını biraz inceltmektir. Bu duvarın bir tarafı mânâ, diğer tarafıysa kesret âlemidir. Biz ortada, berzahtayız. Bu durumda saliklerin yaptığı en büyük hata, yüzlerini madde veya celal tarafına çevirip, yiyip içmekten başka bir şey düşünmemektir. Yüzlerini mânâ yahut cemal tarafına çeviriverseler ne zevklere ereceklerini göreceklerdir. Bu görüş düşünce âleminde başlar ve zamanla o kadar ileri gider ki kâinat kişinin hoparlörü olur, yani kişinin kendinden kendine hitap gelmeye başlar.

Maalesef, genelde yapılan bunun tam tersi, yani bol bol yemek yemekten ibarettir. Tarikatlarda riyazat, diğer dinlerde de perhiz konmasının sebebi, insanları bedensel ya da maddi ihtiyaçlardan uzak tutup mânâ kapısına yöneltmektir. Aklını çok kullanan kimseler genelde zayıf nahiftirler. Böyleleri cin gibi ve çok ince olurlar. Ancak biz kendi öğretimizde bu işin hastalanmayacak seviyede tutulmasını istiyor, sağlığa zarar verecek kadar incelmeyi doğru bulmuyoruz.

İncelmenin amacı, hücreleri yağlanmaktan kurtarıp hassas hale getirmektir. Hücrelerin yağlanması insanın kafasını işlemez hale getirir.

Aynı şekilde, çok uyumak da iyi değildir. Eskiler, oldurmak veya erdirmek için altı prensipten bahsederlerdi. Bunlar; kıl-

let-i taam (az yemek), kıllet-i menam (az uyumak), kıllet-i kelam (az konuşmak), zikr-i müdam (zikirde devamlılık), uzlet-i anil enam (kalabalıktan uzaklaşmak) ve fikr-i tamam diye öğretilirdi. Sonunda da fikir tamam olurdu. Bunları yapanların kalbinden füyuzat fışkırması olurdu. Çünkü söyleyen O'dur. Eski insanların yer altlarındaki mağaralara rağbet etmelerinin bir nedeni de buydu. Merkez Efendi Türbesi'nde de böyle yerler vardır ve bunlara "çilehane" denir.

Merkez Efendi, çok iyi bir doktor olduğu ve yaptığı macunlar hâlâ Manisa'da mesir zamanı halka atılıp durduğu halde, acaba ne için çilehaneye girmişti?

Onun çilehaneye girişi Sümbül Sinan Hazretlerine bağlandıktan sonra ve onun emriyle olmuştur. Amaç, Merkez Efendi'yi erdirmektir. Hal böyleyken bugünkü salikler, hattâ kendini oldu zanneden laf ebeleri, yiyip içerek birer iskele babası haline geldiklerini hiç akıllarına getirmemektedirler.

SÜLÛKE GİRMEK İNSANA NE KAZANDIRIR?

Badem, çağla halindeyken onun acı mı, tatlı mı olduğu bilinmez. Ne zaman olgunlaşır, yani badem halini alırsa, o zaman ne olduğu anlaşılır. Bir bademin seyr-i sülûkü, tohumluğundan başlayıp ağaç, çiçek, çağla ve tekrar badem halini alışından ibarettir.

Aynı sistemi insana uyguladığımızda, çocuğun seyr-i sülûkü de doğup anne ve babasının terbiyesiyle büyümesinden sonra bir İnsan-ı Kâmil bulabilirse, onun elinde gerçek manevi sülûke girmesiyle başlar. Bu yola girmediği takdirde olgunlaşamayacağı için ne olduğu anlaşılamaz. Sülûke girip olgunlaştıkça ana yapısının ne olduğu; celalî mi, yoksa cemalî mi olduğu ortaya çıkar ve Allah, kendisine bildirir. Hiç kimse sülûkünü tamamlamadan kendi mazhariyetini bilemez. Gerçek kâmillerse bir insana hitap ve nazar ettiklerinde onun hakikatine bakarlar. Bir salik geldiği zaman mısır tanesi gibidir. Ne olduğu pek belli olmaz. Ama ateşi görüp patladığında, içi dışına çıkar ve ne olduğu anlaşılır.

Sülûke girenler hayvanlıktan kurtulup insan olma müca-

delesi verdikleri için "mücahidûn" diye anılırlar.

Hayvanların yaptığı şey, birbirlerini ısırıp tekmelemek, gıda için birbirleriyle kavga etmektir. İnsansa nur âleminin malı olduğundan, cehd etmek durumundadır. İnsanın ziyneti kadındır ama bu hayvaniyet âlemindeki dişi değildir...

İnsanın ilim sahibi olma isteği, bilgisiyle yaşamını güzelleştirmek içindir. İnsan, bir yere bilerek giderse mesele yoktur ama bilmeden yol almaya kalkarsa her ân şüphe, endişe, korku içinde kalır. Çünkü ayağını bastığı yerin sağlam mı, çukur mu, batak mı olduğunu bilemez. Hele bir de karanlıktaysa... Bu durumda olanlar için de kolay bir yol vardır. O da iz izlemektir. İnsan, önünde yolu bilen biri olursa, onu takip eder ve onun bastığı yerlere basıp izini izlemek suretiyle tehlikesiz bir yolculuk yapabilir. Çünkü önderi olan efendi tehlikeli yere basmayacaktır. Zamanla yolu iyice öğrenirse, bu kez onun talebeleri de aynı yöntemle onu izlemeye başlarlar.

Mekke fethedildiğinde Peygamberimiz önce Kâbe'deki putları atmış, ondan sonra Allah oraya nazır olmuştur. Biz de Allah'ın kalbimize nazır olmasını istiyorsak, önce oradaki putları atmak zorundayız. Bu putlar atıldıkça "Yâ fettah" tecellisiyle insanın kafasında iyilik kapıları açılır ve o kişiden eskisi gibi kötülük zâhir olmaz olur. Zaten putların atılması, kötü düşüncelerin atılması, onların yerine iyilerinin alınması demektir. Bunun sonucu olarak kalpteki rahmaniyet beyne in'ikâs eder (yansır). Böylece insanda *"Rahman arş üzere müstevi olmuştur"* <20-5> sırrı tecelli etmiş olur. Artık bundan sonra Allah kimsenin ayağını sürçtürmesin ve insan, o sabit Allah boyasıyla boyanmaya devam etsin.

Peygamberlerin birinin gidip diğerinin gelmesinin nedeni, bu boya ile boyanma işleminin tamamlanabilmesidir. İşlem Hazret-i Peygamberde tamamlandığı için kendisi tam olarak Allah huylarıyla huylanmış, yani *"Allah boyası esastır ve ondan güzel boya kimde bulunabilir"* <2-138> ayeti kendinde aynen tecelli etmiştir. Onun için *"Bugün dininizi ikmal ettim, tamamladım"* <5-3> demiştir.

Çok kimse Mesnevi'yi bir hikâye kitabı gibi okur. Ama böy-

le yapmaz da bununla birlikte Feridüddin Attar'ın Mantık Al-Tayr'ını da okur ve bunları hikâye olarak değil, yola girmiş bir kimse gibi nüfuz ederek okur ve oradaki olayları ve hayvan karakterlerini kendinde bulmaya çalışırsa, yazılanlardan daha çok zevk almaya başlar.

İnsanın kendinde bulduğu diğer mahlukata ait bu karakterler, kişi insan olup üstün vasıflar kazandıkça, tamamen kaybolmasa bile dumura uğrar. Bu hayvani vasıflardan kurtulan kimselere eskiden "Âdemiyy-ül meşreb kimse" denirdi. Daha sonraki gelişim, her yönüyle Hazret-i Peygamberde tamamlanmış ve O'nda hitam bulmuştur.

Allah, insanı bulunduğu mertebeden aşağıya indirmesin. Kişinin hatası olmaksızın bir düşüş vaki olursa, teslimiyetten başka çare yoktur.

İnsan, dışardan bakıldığında gerçek bir muammadır. Bu muammayı çözebilmek çok zordur. Çözenlerse, esrar herkese ifşa edilmeyeceği için susmaya mecbur kalırlar. Bu konuda Hazret-i Mevlâna *"Kime ki esrar-ı Hakk'ı bildirdiler / Onun ağzını diktiler, mühürlediler"* demiştir.

İşte, "Her şey kendinden kendinedir" demekten kasıt budur. Günümüz şartları konunun biraz daha açılmasına müsaade ettiği için bu açıklamalar yapılmaktadır. Bu hususta Kenzi Hazretleri "Ne kadar açıklansa yine hafasını (gizliliğini) artırır" der ve bu sözüyle açıklamaların, zekâ kapıları açılmış olanlar için bir mânâ ifade ettiğini belirtirlerdi. Çünkü kapıları kapalı olanlar, kalplerine bir sıkıntı, korku ve haşyet geldiği için yapılan açıklamaları dinleyemez ve sohbetten kaçarlar. Bunun nedeni de "Zıtlar bir arada toplanamaz" prensibidir. İnsan ne zaman zıtlıklarını giderirse, o zaman baştan karşı koyduğu kitleye dahil olup onlarla bütünleşebilir. Aksi halde gece ile gündüzün birlikte olamayışı gibi, farklı gruplara dahil olurlar.

Sülûki eğitimin esası, kesrette kendini bir vücut haline getirebilmektir. Bu yapılabildiği takdirde, artık iyisi de, kötüsü de kendi olmuştur. Böyle olunca da kimseye söylenecek bir şey kalmaz. Bu durum, "kesrette vahdet" diye bilinir.

Eğer kişi, bu birliği kendinde bulursa, o zaman buna "vah-

dette kesret" denir ki artık o fert fikren kâinatı kapsar hale gelmiş demektir. *"Devreder bihad avalim zat-ı pakinde onun"* mısraıyla kastettiğim hal budur. Böyle bir zat, bu iki hal arasında devamlı olarak gidip gelir. Bu gidiş geliş bir şiirimizde: *"Şehikiyle olur bâtın / Zefiriyle olur zâhir"* denerek ifade edilmiştir. Bu gidiş, gelişin diğer bir adı da "Nefes-i Rabbani"dir. Bu gidiş geliş veya solunum; taş, bitki, hayvan ve insanda, yani her şeyde vardır. Kâinatın ve hayatın idamesini bu solunum sağlamaktadır.

Salikler, müridi de, mürşidi de etten, kemikten birer heykel olarak görürler. Halbuki mürşit nazarında mürşit, kâinatın iç ve dış yüzünü ihata eden bir varlık, mürit de o varlığın içinden çıkıp kendisine ayna olmuş kimse, yani kendinin aynasıdır. Mürşit nazarında mürit ve mürşit tektir, ikisi arasında sadece mertebe farkı vardır. Bu nedenle saliklerin, canlarını feda edercesine bu âlemden geçip aradaki mertebe farkını kapatmaya çalışmaları gerekir. Aksi halde kendilerinde tahakkuk gerçekleşmez. Bu işi yapabilmek için de "Öyle yaptı, böyle yaptı, neden yaptı, ben neden böyle olamadım" gibi düşüncelerden kurtulmak şarttır.

Bir salik, ya olduğu gibi görünmeli ya da göründüğü gibi olup keyfine bakmalıdır. Allah onu ne aç, ne çıplak, ne de evsiz, barksız bırakır, yeter ki o zevklenip *"Ben dostu sevdim, dostum da beni"* diyebilsin. Zaten bunu diyemedikten sonra da mürşit olunamaz.

İnsanların hangi mertebede oldukları davranışlarından anlaşılabilir. Saliklere "Azıcık tırmanın" denmesinin nedeni, onların da bu değerlendirmeyi yapabilir hale gelmelerini sağlamaktır. Bunun için kişinin iç âleme girmesi gerekir ki her şey ayan (açıkça belli) olsun. Gerisi dedikodudur. Öğretilenler, insanda huy haline gelmedikten sonra hiçbir fayda sağlamaz. Sözden gaye ameldir, uygulamaya geçirmektir. Buna örnek olarak askerlik gösterilebilir. Askerlikte önce ders verilir, sonra tatbikatlara geçilir ve yapılan teftişlerde uygulamalar kontrol edilip eksiklikleri varsa giderilmesi istenir. Bu tatbikatların faydası da harplerde görülür.

Sülûkte de aynı yol izlenir. Önce sohbetlerle, konu nazari olarak öğretilir, sonra öğrenilenlerin uygulanması istenir. Her şey böyledir. Salikler önce Allah'tan feyiz alıp hayrını dilerler. Allah nazarında her şey hayr-ı mahzdır ama kulların davranışına göre değerlendirme farklı olabilir. Bunu, güneşin devamlı olarak yerinde durmasına rağmen, dünyanın dönmesi sonucu gece, gündüz ve mevsim değişikliklerinin ortaya çıkmasına benzetebiliriz. Nasıl dünyanın dönmesiyle bu değişiklikler oluyorsa, insanların davranışları da bazen celalî, bazen de cemalî olabilir. Bunun nedeni de hakikat güneşi karşısında insanın aldığı pozisyonun değişebilmesidir. Onun için insanın da yazı, baharı ve kışı olabilmektedir.

Mürşit açısından bir insan yetiştirmek, bir kâinat oluşturmak ve kazanmak demektir. Bazı kâmiller tamamen iç âlemde yaşayıp dışa dönük hiçbir faaliyette bulunmuyor olabilirler. Ne zaman onlara emir gelir ve vazife verilirse, o zaman dışa açılır ve ne olduklarını belli ederler. Onların içinde de sadece geleni, gönderene nankörlük olmasın diye kabul eden ve yayılmak istemeyenler vardır. Bu, onun esması icabıdır. Böyleleri kimseye "Gel" demez ama geleni de geri çevirmezler.

"Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar" diye bir söz vardır. Buradaki kurdun insanın kendi nefsi olduğunu bilmek gerekir. Biz bir sürüyüz. Kim bu sürüden ayrılırsa kendisi bilir. Ayrılan, kendini bilmiş biri olursa, o zaman onun nefsi Hakk'ın nefsi olduğundan, O, kendini korur. Ama nefis kendi nefsi olursa, işte o zaman ayrılanı kurt kapar. Bu sözün, yani Allah'ın kendi nefsini koruduğunun delili, Kur'an'daki *"Zikri biz indirdik, onu muhafaza edecek olan yine biziz"* <15-9> ayetidir.

Herkes ve her şey kemâle doğru koşmaktadır. Milyarlarca spermin bir yumurtaya kavuşmak için koşmasından tutun, günümüz teknolojisinin neredeyse ışık hızına yakın bir hız kazanmasına ve bilgisayarların koca bir kütüphaneyi küçücük bir diskete sığdırmasına kadar her şey, sonuçta, kâinatın bir noktadan ibaret olduğunu ispata gidiyor. Böyle olduğunu ancak mikroskopla görülen bir hücrenin (zigotun) bir insan halini alışı da ispatlamıyor mu? İnsan böyle de filler, balinalar başka

türlü mü oluyor? Bu durum tasavvufta *"Deve iğne deliğine girmedikçe"* <7-40> ayetine dayanılarak, "Deveyi iğne deliğinden geçirmek" diye anlatılmıştır. Allah isterse bir deveyi değil, bu şartlarda bin deveyi bile iğne deliğinden geçiremeyecek midir?

Bizim topluluğumuz bir koruya benzetilebilir. İstenen, korudaki tüm ağaçların sağlıklı gelişmesidir. Bazıları esmaları gereği biraz çelimsiz, bazıları daha iri ve gösterişli olabilir ama önemli olan arada hastalıklı ağaç olmamasıdır. Bu nedenle tümüne iyi bakmak lazımdır. Bu bakış gözle değil, kalple olacaktır. Arada tek tük hastalanan olursa, onların hastalığı da tedavi edilmeye çalışılır.

SÜLÛKE GİRMEKTEN AMAÇ NEDİR?

Seyr-i sülûkün başta gelen amacı, kirlenmiş olan suyu farklı yöntemlerle arıtıp ilk saflığına kavuşturmaktır. O zaman Niyazi Hazretlerinin dediği "Kırmızı gözlük takan Nil ve Fırat'ı kan görür" olmaktan kurtulunup normal camla bakanlar gibi, kendi tabii renginde görür hale gelinir ki bu da *"Bana eşyanın hakikatini göster"*in tahakkuku demektir.

Din, kişiyi insan yapma yöntemidir. İslamiyetse doğruluk, temizlik, insanlık dinidir. İnsan olmak için kişinin *"Kur'an'la ikiz kardeş"* olması, bunun gerçekleşebilmesi için de Kur'an'ın tatbikatının onun gönlüne girmiş olması gerekir. Lakin bu iş o kadar kolay değildir. İnsan, Kur'anın elifi olup Âdemiyette kalabileceği gibi, bir başka harfi olarak ta paçayı kurtarabilir. Bundan sonrası tıpkı bir damla suyun diğer damlalarla birleşip bir dere oluşturması ve alçak bulduğu yerlerden akıp boyun kıvıra kıvıra, diğer derelerle birleşe birleşe denize varması gibidir.

Bir damla kendi başına denize ulaşamaz ama diğer damlalarla birleşe birleşe büyüyüp denize kavuşabilir. İşte "El elden üstündür ta arşa kadar" denen şey budur. Önce bir grup oluşur, o grup daha başka gruplarla birleşir, onlar da daha başkalarıyla birleşerek "Liva-ül Hamd"i oluşturur. Bu, askerlikte de böyledir, mânâ âleminde de... Askerlikte mangalar takımı, takımlar bölüğü, bölükler taburu, taburlar alayı, derken tümen, ko-

lordu ve orduları oluşturduktan sonra hepsi bir başkomutanın emri altında toplanır.

Bu ilim, insan ile kâinat arasındadır. Bu nedenle ders verirken "Vücudun enfüs, görünen âfak" diyoruz. Âfak da bizden ayrı değildir. O da bize bağlıdır. Nitekim âfak biraz değişim gösterse, biz de öksürüp tıksırarak bu değişimden etkilendiğimizi gösteriyoruz.

Gideceğimiz yer de bizden ayrı değildir. O da bizden bizedir. Göç veya gidiş, küçük âlemden büyük âlemedir. Oradan geldik, yine oraya gideceğiz. Bu nedenle ıvazsız, garazsız olmak ve "Olduğun gibi görün, göründüğün gibi ol" kuralına uymak gerekir. İnsanın içi, dışı bir olmalıdır.

Kâinatın boşa yaratılmadığı, bir sahibi olduğu ve o sahibin de İnsan-ı Kâmile yansıdığı bilinmelidir. Kur'an'da *"Allah'ın eli onların elinin üstündedir. Kim akdini bozarsa kendi zararına bozmuş olur, kim ki Allah'la olan ahdinde vefa gösterir ona büyük bir mükâfat vardır"* <48-10> denmekte, kişiye yapılan telkinde de *"Sana biat edenler Allah'a biat etmişlerdir"* <48-10> denerek aynı ayetin ilk bölümü telkin edilmektedir. Bey ü şera; Allah'a kendini satmak ve geriye bir şey kalmadığında, Allah'ın, aldığının yerini doldurması demektir. Bu dolan ilahi bilgidir ve bu bilgiyle kişi dünya ilminden ahiret ilmine geçiverir.

Buradaki ecir, iş demektir. Eskiden amelelere de "Ecirgat" denirdi. İş kötüyse taksirat, iyiyse sevap sayılır ve her ikisinin de bir karşılığı vardır. Allah kötü iş işlemekten korusun!..

Hazret-i Peygamber zamanında yaşayan Ömer'lerden birinin Müslüman, hattâ halife oluşuna mukabil, diğerinin Ebu Cehil olarak kaldığını biliyoruz. O Ömer'ler bugün yok mudur? Vardır, hem de pek çok... Zulmet de, nur da O'nun olduğu için Ömer'ler de ilelebet baki kalacaktır. Bugünkü Ömer ibn-i Hattab'ların kalbine o ilhamı verip arattıran da, diğer Ömer'leri karanlıkta bırakan da, aranan da hep Kendisi'dir. Bu olaylar da kendinden kendine cereyan etmektedir.

Ben eskiden böyle miydim? Ne âlemlerden geçtim. Otuz dört yaşındayken içimden bir şeyler kaynamaya başladı, me-

rak uyandı ve sonunda efendiyle karşılaşıp el tuttum. Yani, Allah beni nâsiyemden tuttu ve çeke çeke bugünlere getirdi. Bu gelişin safahatını biliyorsunuz. Allah, işin gerçeğini bende, kendi kendine öğretmiştir. Benim sorup araştırdıklarımı duymuş, görmüş ve bendeki kendi merak ve açlığını kendi gidermiş ve bende kendi kendini eğitip yetiştirmiştir. Kendinden başkası olmadığı için bu âlemde kendini kendi eğitip yetiştirmektedir. Gelen Hakk'tır. O'ndan gayrı yoktur. Burada mürşidin yaptığı, sırtındaki gaflet örtüsünü alıvermekten ibarettir. Bilen de, bildiren de, bilgi de O'dur ve her şey kendinden kendine cereyan ettiği için bu âlemin adı "Mel'abe-i Vahdet"tir. Dış âlemde böyle olduğu gibi, iç âlemde, yani hayal âleminde de aynı şeyler olur ve o zaman da adı "Mülatafa-yı ervah" (ruhların şakalaşması) olur. Ervah (ruhlar) bir kere insanda latiflenmeye başlarsa, kâinattaki tüm renkler kişide tecelli eder ve o kimseden çeşit çeşit şiirler doğmaya başlar. Yunusvari, Fuzulivari, Kenzivari pek çok şiir doğar. Zamanla insan gayrı olmadığını idrak edince ister "ben", ister "sen", ister "o" desin, farkı kalmaz olur. Çünkü bu duruma gelindikten sonra ne denirse densin, hep aynı kapıya çıkar ve O olur. İşte o zaman kişide *"Sen çıkarsan aradan / Kalır şeksiz Yaratan"* tahakkuk etmiş olur. Artık gayrı kalmamıştır. İşte, "Kendini bulmak" budur!..

Şeriat erbabı bunu bilmediği için bu hale gelip de "benim" diyeni "şirk koşuyor" diye kesmeye kalkar. Bu nedenle "benim" demek doğru değildir ve denmez. Hattâ benim tavsiyem "Ente" bile demeyip "Hüve" denmesidir. İrfanı olan, "O" dendiğinde de bunun ne demek olduğunu ve söyleyenin O'nu kendinde bulduğunu anlayacaktır. Bu hususta "Söyleyen bilmez, bilen söylemez" kuralı geçerlidir. *"Kime ki esrar-ı Hakk'ı bildirdiler / Onun ağzını diktiler, mühürlediler"* beyti ile anlatılan da budur.

Bu yolun amaçlarından biri, insanın kendini, kâinatı bilip bu ikisi arasında itidalle hareket etmesini sağlamaktır. Çünkü dinimizin esası beynetteşbih vettenzih (teşbihle tenzih arası) olmaktır. Onun için el tutmak şeriatı horlamayı gerektirmez. Çünkü el tutmaktan amaç, şeriatı reddetmeden insanlığı öğrenerek dünya ve ahireti kurtarmaktır.

Bazen insanlar "Bu dünyada kalmak mı, yoksa öbür dünyada olmak mı daha güzeldir" sorusunu akıllarından geçirirler. Esasında her ikisini de atmak lazımdır. *"Ahiret ehline dünya haramdır. Dünya ehline de ahiret haramdır. Ehlullaha ise her ikisi da haramdır"* diye bir hadis vardır. Burada haram tabiri, senin değil anlamındadır. Harim-i ismet, Allah'ın malıdır. Bizim için önemli olansa oraya, o harim-i ismete girebilmektir. Bunun için de benlikten kurtulup kendimizi güzelleştirmemiz gerekir. İnsan kendisi güzelleştiğinde âlem de güzelleşecektir.

Bizim önümüzdeki örnek, gönlümüzde olan Hazret-i Peygamberdir. O halde sadece lafla değil, her şeyimizle O'nun gibi olmaya çalışmamız, bunun için de fesatlık ve vesveseden kurtulup *nûrun alâ nûr* olmamız lazımdır. Ancak bunu becerebildiğimiz zaman O'nun ruhaniyetini kazanabiliriz.

Kalp demek, gönül demektir. Gönül kırmakla Hazret-i Peygamberin yanına varılamaz. Onun yanına ancak gönül yapmakla varılabilir. Orası gönüldür ve o gönülde kâinatın işgal ettiği yer bir darı tanesi kadardır. Bunu anlatmak için ben bir şiirimde *"Dost gönlü pek geniş, bu âlem pek dar"* demiştim.

Sülûkün amacı bir zâtı, hattâ Hazret-i Peygamberi görebilmek değil, Hazret-i Ali gibi, O'nun tahakkukuna erebilmektir. Hazret-i Peygamberin nuru denen şey; O'nun huyu, ahlakı ve sözlerinin anlamıdır. Bunların tahakkukuna erildiğinde amaca ulaşılmış olur.

Beden bir elbisedir. Eğer iş o elbisede olsaydı, ölülerin de elbiseleri sağlam olduğu için onların da konuşup hareket etmesi gerekirdi.

Her saliğin arzusu Nokta-yı Kübra'nın açıklanmasına mazhar olabilmektir. Bunun için O'nun, saliğin sevgi ve gayretiyle kendinden tulû etmesi gerekir ki bu da isteğe bağlıdır. Allah'ın arzusu da budur. Salik kapısını veya musluğunu ne kadar açarsa, o kadar fazla hava ya da su dışarı çıkar. Allah *"Bana dua edin size icabet edeyim"* <40-60> dediğine göre edecektir. Ama hiçbir şey kendiliğinden faaliyete geçmez. Nasıl koskoca jeneratörü bile küçücük bir doğru akım dinamosu faaliyete geçiriyorsa, her şey böyle küçük bir doğru uyarı ile başlar. Nite-

kim bildiğimiz gibi Mevlâna'nın dünyaca tanınmasına sebep olan Mesnevi'de bu şekilde meydana çıkmıştır. Hüsemeddin Çelebi'nin isteği olmasaydı, belki de Mesnevi ilk yazılan on sekiz beyitlik haliyle kalacaktı. Burada önemli olan hususun o uyarıcı doğru akım olduğunu hiçbir zaman unutmamak lazımdır.

Seyri sülûke girmekten gaye, fark ü temyiz âleminde mertebeleri bilerek, daneyi samandan ayırır hale gelmek ve tevhide ulaşmaktır. Tevhidin amacıysa icmalde kalmayıp tafsile doğru yayılmak ve sonra yine icmalde toplanmak, yani cem'den hazret-ül cem'e, oradan da cem-ül cem'e gelmektir.

Konuyu biraz daha kolay anlaşılır hale getirmek gerekirse: Sülûki eğitimden gayenin, insanın iyiyi de, kötüyü de kendinde bulup hayatını sırat-ı müstakîm üzere devam ettirmesi ve insani ilişkilerinde mahcubiyete düşmemesi olduğunu söyleyebiliriz.

Her şey gibi, sözün de ulvisi ve süflisi vardır. Gönül daima ulvisini ister ama süflisiz ulvi ve ulvisiz süfli olmaz. Tıpkı başsız ayak ve ayaksız baş olamayacağı gibi... İnsana baş da lazımdır, ayak da...

İnsan olarak sadece üst âlemleri isteyip alt âlemleri dışlamamak gerekir. Ben, ne ahireti atarım, ne de dünyayı çünkü her ikisi de gereklidir. Allah, her insanı âlemde bir yıldız gibi yaratmıştır. O'nun işine karışmak ve birini yüceltip diğerini aşağılamak bize düşmez.

Allah'ın yarattığında kusur aramak, kendine benlik vermek demektir ki bu da böyle düşünenlerin hâlâ eski düşüncelerinden kurtulamadığını gösterir.

Şu anda hepinizin birer sanatı vardır.

Yola giren bir kişinin yapmaya çalıştığı işlerden biri, kayıtlardan kurtulup âzadeser olmaktır. Şimdi siz bana kayıtlısınız, bağlısınız. Ne zaman ki kendi kaynağınızdan istifade etmeye başlarsanız, o zaman kayıttan kurtulmuş olacaksınız. Âzadeliğin göstergesi, insanın nefsine hakim olup kendi sözünü kendine tutturur ve kendi kaynağını bulup onunla yetinir hale gelebilmesidir. İznik'li Behçet, *"Âzadeseriz kayd ü alâik bizce abes-*

tir / Taât diyerek zerk-i riya bizce abestir" diyerek bu durumu anlatırken, bir taraftan da ibadet adı altında yapılan riyakârlıkları yermektedir.

Bu iş o kadar kolay değildir. Çünkü insanların, tasavvuf dilinde "kayıt" diye adlandırılan pek çok alışkanlıkları vardır. Bunların en basit örneği de sigara tiryakiliğidir. Çok kimse "Ah şundan bir kurtulsam" der ama bunu başarabilen oldukça azdır.

İnsan, ne zaman kendi sözünü kendine tutturup bu alışkanlıklarından teker teker kurtulmaya başlarsa, o zaman kayıtlardan kurtulup âzadeser olmaya yüz tutmuş olur ki buna da "Velâyet-i sugra makamına ulaşma" denir.

İnsanın kayıttan âzade olabilmesi için hiçbir talepte bulunmaksızın var ile yoğu bir tutabilmesi, yani yese de hoş, yemese de hoş; gezse de hoş, gezmese de hoş; giyse de hoş, giymese de hoş duruma gelebilmesi lazımdır. Mutlakıyet denen durum budur. Böyleleri, yalnız kalmakla, kalabalık içinde olmak arasında hiçbir fark görmezler. Kısacası iki zıttı bir yerde hoş görürler. İşte "kesrette vahdet, vahdette kesret" veya Türkçe karşılığıyla "Var ile yoğu bir tutmak" denen şey budur. Bu duruma gelmiş bir kimsenin cebinin para dolu olmasıyla beş parası olmaması arasında hiçbir fark yoktur. Bir tanıdığıyla karşı karşıya olmak, belki daha hoş olabilir ama aynı kişi yalnızken de aynı tanıdığı veya efendisiyle beraber olabilir. Onun hayalini gözünün önüne getirip onunla sohbet edebilir. Yalnız, burada dikkat edilecek bir nokta vardır. Hayal içte ise sohbet de iç âlemde yapılmalıdır. Biri içte, diğeri dışta olursa, yani hayal içte olduğu halde kişi dıştan sesli konuşursa, o zaman hariçten görenler "Bu kiminle konuşuyor böyle" veya "Adama bak kendi kendine konuşuyor" demeye başlar ve kişi delilikle itham edilir. Bu şekilde hareket eden yol ehline deli damgasının vurulmasının nedeni budur. Bu hususta Allah'ın yardımı erişirse, kişi, bu tip ithamlardan kurtulur. Çünkü işin içinde hastalık ve sağlık dahil, zıtlıklardan şikâyet etmemek, "Veren O, alacak olan O" diyebilmek lazımdır. Mümin bir kimse bunu böyle bilmek ve kabullenmek zorundadır. "Kime şekva edeyim böyle

emretmiş Huda" denmesinin sebebi budur. Öyle ya, Allah görüp bilmiyor mu? Şikâyet ederek Allah'a akıl hocalığı mı yapacağız?

İşte, sülûkte insanın düşüncesi yükseldikçe dilinin tutulmasının, dilekte bile bulunamamasının nedeni budur. *"Hiçbir dileğim yok senden ilahi / İstediğin gibi olayım yeter"* diyerek anlatmak istediğim de budur, seyr-i sülûke girmenin bir amacı da...

Sonuçta ne olur? İnsan müstahsen kayıtlardan da, zararlı alışkanlıklardan da kurtulur ve sohbetten hoşlanmaya başlar. Çünkü sohbet gayb âleminin, yani efendinin malıdır ve dinlerken O da bizimle beraber zevk almaktadır. Bir başka şiirimde

Benim zevkim senin zevkin / Benim cevrim senin cevrin
Beni sende seni bende / Gören gözler olur hande
Budur tevhid, budur birlik / Bu birlikten olur dirlik

derken anlatmak istediğim husus da budur. Bir insan, velev ki hayal âleminde bile olsa, bu anlatılanların içinde yaşamazsa, bu sözleri söyleyemez, bu şiirleri yazamaz. Yaşarken bazen insanın çok derinlere dalıp hayrete düştüğü de olur ama bunu da kendisinin yaptığını söylemesi mümkün değildir çünkü ona elinde olmadan yaptırılmaktadır. İşte Yunus'un "Bir ben vardır bende benden içeri" dediği yer burasıdır ve bu anlatılanlar da o sözün uygulamasıdır. Bir insanın sülûke girmesinden amaç da bunları gerçekleştirebilmektir.

Birer salik olarak biz hep kabukta kalıyor ve Allah bize para, ev, otomobil vs. verdiğinde keyifleniyoruz. Verdikleri buranın malıdır. Bizim istememiz gerekense manevi şeyler olmalıdır. Bunun için de can verip canana ermemiz icap eder.

Sülûke girmenin amacını özetlemek gerekirse şu cümle yeterlidir sanırım "Kâbe'ye gidenler, oraya yüz sürmeye çalışırlar, bu yola girenler ise, Kâbe'nin sahibine yüz sürmeye çalışırlar."

ÖLMEDEN ÖNCE ÖLÜM VE İKİNCİ DİRİLİŞ NE DEMEKTİR?

İnsan eski sayfayı çevirmeden önüne yeni bir sayfa açılmaz. Eski sayfanın kapatılması ise ölmek demektir. Ölüye iba-

det şartı kalkar. Allah isterse ölüyü tekrar diriltir ama bu kez dirilen bilinçlidir ve öyle olduğu için de bilinçsiz olduğu devrede ibadet ederken bile şirkte olduğunu fark eder. Çünkü bilinçsizken kendine varlık verip "Bir Allah var, bir de ben varım" dediğinin idrakına varır. Ayrıca *"O, mülkü elinde bulunduran ne bereketlidir"* <67-1> olduğu halde O'nun malına sahip çıkmakla da şirke düştüğünü anlar. Zira, bize verdikleri O'nun ihsanıdır.

Bunları fark ettikten sonra, mal, mülk bir tarafa, kendinin bile bir hayalden ibaret olduğunu derk eder ve böylece, önceleri yaptığının katmerli şirk olduğunu öğrenir. Çünkü varlığı olmadığı halde kendine varlık vermek şirkken, bir de mala varlık vermekte olduğunu anlamıştır.

Bir insanın bu düşüncelere ve zevke varabilmesi için mûtûyu ve "ba'sü'badelmevt"i yaşaması lazımdır. Lakin çok kimse ölüm korkusunu atamadığı için bu zevklerden mahrum kalır. Korkunca da neden ve niçinden kurtulamayıp rahata kavuşamaz.

İnsan nasıl olsa ölüp aslına kavuşacaktır. Ölmeden önce ölenler, mevt-i ıstırari ile ölenler gibi değildir. Onlar daha bu âlemdeyken kavuşmayı gerçekleştirip Hakk'a ulaşırlar. Hakk'a ulaşıp O'nu bildikleri zaman orada kalırlarsa (buranın cem mertebesi olduğunu biliyoruz) meczup diye anılırlar. Bu nedenle mürşitler Allah'ın izniyle kimseyi orada bırakmazlar.

Bu mertebeye gelenler ne olur? Sonra geri gelirler. Bu gelişlerinde de aynı kaş, göz, kas ve bedenle yaşamaya devam ederler. Oraya ulaşmış olanlarda ikinci bir kafa, birer çift daha el, kol ve ayak çıkacak değildir. Ama bu dönüşte, kafa kevser şarabıyla yıkanmış olduğu için kafanın içi, yani düşünceler değişmiştir. Bu değişim Hazret-i Ali efendimizin dediği gibi, cennete girip kevser şarabı içmenin sonucudur. Böylece o dem bu deme gelmiş olur. Kâlû belâ'nın ne demek olduğu da öğrenildiğine göre bu durumun anlaşılmasında zorluk olmayacaktır sanırım.

Bunları bilene "dânâ", bilmeyene "nadan" denir. Nasıl yeni doğan bir çocuk yavaş yavaş dil öğreniyorsa, ba'süba'delmevt

(düşünceleri yeniden doğmuş) olan bir kimse de aynı şekilde yeni bir dil öğrenecektir.

Seyr-i sülûküm esnasında bir gece mezarlıkta dolaşırken bir kabrin yanında elektriklendiğimi hissettim. Ayağımı uzatınca elektrikleniyordum, çekince elektriklenme kayboluyordu. Bu hal mezarın tüm çevresinde aynıydı. O zaman anladım ki enfüsle âfak arasında bir bağlantı var. Nitekim böyle bir bağlantının mevcut olduğunu bugün radyo dalgaları ispatlamaktadır. Ankara'dan yapılan neşriyat, dalgalar halinde her tarafa yayılmakta ve o dalga boyuna uyum sağlayan cihazlar tarafından aynen algılanabilmektedir. İnsan da radyo ve televizyon gibi kendini aynı dalga boyuna ayarlayabilirse, aynı neşriyatı alabilir. Çünkü insan hem verici, hem de alıcı durumundadır. Tabii, o mertebeye varmışsa... Zaten tevhid de böyle idrak ve zevk edilebilir. Bunun gerçekleşebilmesi için de bedenin yok edilmesi, yani ölmeden evvel ölünmesi gerekir.

Bende aşk çok fazla olduğu ve kimse de bana benim size anlattığım şekilde açık açık anlatmadığı için ben ölmeden evvel ölebilmek için defalarca intihara teşebbüs etmiştim. Ama şimdi düşündüğümde kendi kendime "Neyin vardı ki öldürecektin" diyorum. Bu sonuca vardığım için de size, düşünce âleminde ölmeniz gerektiğini anlatmaya çalışıyorum. Varlık atfettiğiniz benliğinizi düşünce âleminde öldürdüğünüz takdirde, matlup hasıl olacaktır. Çünkü o zaman geriye O kalacaktır. İşin özeti *"Sen çıkarsan aradan / Kalır şeksiz Yaratan"*dır ki Fenafillah'ı daha basit bir cümle ile anlatmak herhalde mümkün değildir.

"Kemalihu zevalihu, zevahlihu kemalihu" (kemâl zevaldir, zeval kemâldir) diye bir söz vardır. Bu dünyaya her gelen gidecektir. Ancak sülûkünü tamamlayanlar, belirli bir kemâle varmış oldukları için öldüklerinde gam yemezler, çünkü mevt-i ihtiyari ile ölmüş olduklarından onlar için bir daha ölüm yoktur.

İş ölebilmektedir. Ölen selamete çıkar. Ölebilmek için de dilini tutmak gerekir. Çünkü ölü konuşmaz. Kavgaların nedeni, dillerin bir karış dışarda olması değil midir? Taraflardan biri dilini içeri alıverse, kavga diye bir şey olmayacaktır.

Tasavvufta, el tutup yola girmeye "ikinci diriliş" adı verilir. Bu, mürşide bağlanan kişinin geçmişine sünger çekilmesi demektir. Çünkü el tutmak bir nevi tövbe etmektir. *"Baştan düzelince yine bu hal-i tebahım / Hiç kalmadı ahım / Mahvoldu günahım"* diyerek anlatmak istediğim husus budur. El tutan kişi, artık eski fikirlerinden, eski düşüncelerinden arınmıştır. El tutan bir kimse, evvelce yaptığı hataları, bilinçsiz olduğu ve bir nevi çocuk olarak kabul edildiği devrede yapmıştır.

Bir insanın büyümesi sadece bedensel büyüme değildir. Asıl büyüme fikren olgunlaşmaktır. İnsan fikren büyümemişse, yaşı seksen bile olsa, halen çocuk sayılır.

Hazret-i Ömer "Müslüman olmadan önce yaptığım iki şeyi hiç unutamadım. Bunlardan biri, kızımı toprağa gömerken, onun "Baba sakalına toprak bulaşmış" diyerek minicik elleriyle sakallarımı temizlemeye çalışması; ikincisi de ticaret için yola çıkarken helvadan yapıp yanıma aldığım putumu, yolda azık bulamayınca yiyişimdir. Birinci olayı hatırladığımda daima hüzünlenirim, ikinciyi hatırladığımdaysa gülerim" demiştir. Bunların her ikisi de bilinçsizce yapılmış hareketler olduğu için Allah affetmiş olabilir ama bilerek ve kasıtlı olarak yapılsaydı, mutlaka karşılığını ödemek zorunda kalırdı.

İnsan, bile bile kendine çuvaldız, hattâ iğne bile batıramaz. Birisi aniden batırıverse, acı duyar ama korkmaz. Onun için "Cehennemin kapısını alimler açacaktır" denmiştir.

Büyüklük hem zevklidir, hem de zordur. Bu kural memuriyette bile geçerlidir. Terfi edip rütbesi yükselen bir memurun işi azalır ama sorumluluğu ve stresi artar.

İnsan tam anlamıyla Allah'a bağlanmış olursa, o zaman kötü bir iş yapmayacaktır. Çünkü insanların amelleri niyetlerine bağlıdır. Kişinin niyeti iyiyse ameli de amel-i saliha (iyi amel) olur ve insan için rafi-üd derecat (derece yükseltici) etki gösterir. Amelin kötü olmasından Allah korusun...

SÜLÛKÜN ZORLUKLARI

Ne gibi bir iş olursa olsun, bir insan onu öğrenirken başlangıçta bazı sıkıntılar çekecektir. Misal olarak otomobil kullan-

mayı ele alabiliriz. İlk direksiyona geçtiğinde insan bayağı sıkıntı çeker. Ama zamanla, öğrendikçe bu sıkıntılar azalır ve nihayet iyice öğrendiğinde artık araba kullandığının farkına bile varmaz olur. Çünkü yapılması gereken sinyal verme, vites değiştirme, dönüş gibi her hareketi düşünmeden yapmaya başlamıştır.

İşte tevhidde de çalışma yukarıdaki hali kazanıncaya kadar devam ettirilmelidir ki meleke hasıl olsun ve emekler boşa gitmesin. İnsan bir kere bu duruma geldikten sonra, artık kendinden çıkmış ve ondan "Yapan, çatan Hakk" olmuştur.

Bir salik için önemli olan teferruat değil, idrak güneşinin hamel burcundan (koç burcundan) doğmasıdır. Bu güneş doğduktan sonra, kişi O'ndan başka bir şey göremez ve teferruatı düşünemez olur. Bu durum eski yazı okumayı iyice söken bir kimsenin, bir metni okurken harflerin üstün ve esresine bakmaması gibidir. Sadece okuyup gider...

Her şeyin acemilik devri zordur. "Sensin" desem; sen değilsin, "Sen değilsin" desem; sensin. Haydi gel de çık bakalım bu işin içinden... İşte buralar nefy ü ispat, tenzih ve teşbih veya lâ ile İllâ arasındaki keyfiyetlerdir ve öğrenilinceye kadar çok sıkıntı çekilir.

Bazıları kendilerine hamletmişlerdir. Böyleleri, eğer fikren kendini Lâ ettiyse doğrudur. Çünkü kendisi ortadan kalkınca geriye O kalmış olur. Bunları anlayabilmek için de zât mertebesini iyice yaşamış olmak lazımdır.

İnsanın seyr-i sülûkte pek çok zorluklarla karşılaşacağı bir gerçektir. Onun için, bu yola baş koyanların *"Her zahmeti rahmet bilir Hakk yolcusu elbet"* mısraı ile ifade edilen gerçeği kabul etmesi gerekir. Nasıl bir tren veya otobüs hep aydınlık ve güneşli yerlerden geçmiyor, arada bir gölgelik alanlardan, hattâ karanlık tünellerden de geçiyorsa, insanlar da çıktıkları bu yolculukta benzer şartlarla karşılaşabileceklerini bilmelidir.

Ayrıca bu yolculuktan bekleneni elde edebilmek için nasıl trende gidilecek istasyona gelmeden önce inmek üzere hazırlık yapmak gerekiyor ve bunun için de geçilen istasyonları takip etmek lazım geliyorsa, sülûkte de durum böyledir. İnsan hede-

fini bilip bir önceki duraktan itibaren bir sonraki istasyon için hazırlığını yapmalıdır. Aksi halde tren onu beklemeyeceği için asla hedefine ulaşamaz.

Allah, her şeyi, iyiliği de, kötülüğü de, insanların dayanabileceği kadar verir. Ama insanın iyilikten de vazgeçmesi lazımdır.

Evvelce, aslan dövmesi yaptırmak isteyen bir kimsenin, canı acıdıkça "Başı da olmayıversin, kuyruğu da olmayıversin" diyerek, vücuduna aslanla hiç alakası olmayan bir dövme yaptırmasını hikâye olarak anlatmıştık. Ancak sülûkte bir saliğe kaldırabileceğinden daha fazla yük verilmeyeceği bilinmelidir. Çünkü Allah *"Allah kimseye kapasitesinin üzerinde mükellefiyet vermez"* <2-286> hükmüne uygun hareket eder. Bunun anlamı, Allah kuluna verdiği sıkıntının tahammül gücünü de verir demektir. Onun için, ehl-i tevhid olanlar buna güvenerek, O'nun verdiği her yüke rıza gösterirler. Çünkü O'nun niyetinin daima iyi olduğunu bilirler.

Buradaki yük tabiri, aynı zamanda saliğin mertebesiyle de ilgilidir. Bu konuda her zaman söylenmesi gereken şey, "El elden üstündür, tâ arşa kadar" cümlesidir. İnsan en aşağı mertebede olduğunda dahi durumuna şükretmelidir, zira aşağı ve yukarı kavramları sadece bizim düşüncemizde oluşmuştur. Hakk için zaman ve mekân olmadığı gibi, alt ve üst de yoktur. "Geri dön" emri verildiği anda, en arkadaki, bir anda kendini en önde buluverir. Bu kavramlar birer mertebeden ibarettir. Bu mertebeleri, insan uzuvlarının birbiriyle olan ilişkisine benzetmek mümkündür. Hiç ayak "Beni neden aşağıda yarattın, da şöyle yukarda yapmadın" diye durumundan şikâyet ediyor mu? Tabiatıyla etmiyor, çünkü kafayı taşıyan o ayaklardır. Bu nedenle, ayakta da tüm vücuda ait işaretler vardır. Çinliler bunu çok iyi bildikleri için akupunkturu bulmuş ve vücuttaki baştan ayağa devreden görünmez akımı kullanarak hastalıkları tedaviye yönelmişlerdir.

Bir salik için en güzel şey, bu anlatılanları bizzat yaşayarak öğrenmek ve onların zevkine varabilmektir. *"Bu zevk öyle bir zevktir ki / Tarifine imkân var mı"* diye başlayan ilahimde

anlatmak istediğim de budur. Bu zevkin yanında dünyadaki tüm zevkler, çöplükteki muzahrafat gibi kaldığı için bu dünyaya "siva" denmiştir.

Azap kelimesinin lügat anlamlarından biri de tatlı'dır. Lakin bu tatlılığı sadece Allah için çekilen azapta meydana çıkar. Allah için dökülen gözyaşının gülmekten daha zevkli olduğunu evvelce anlatmıştık. Ağlamak, azaptır ama Allah için olursa zevk halini alır. Bir ilahimde "Öyle tatlı dertlere saldı beni" ve bir başka ilahimde de

Dert gelir sabredemezsin / Gelmezse yolun gözlersin
Kurtuluş yok gönül dersin / Derdin derman olmayınca

deyişimin sebebi budur.

Salik için en zor şey huylarını değiştirmektir. Bunun için, önce değişmesi gereken kötü huyunun farkına varması ve pişmanlık duymaya başlaması lazımdır ki değiştirmek için çaba harcayabilsin. Huyunun kötülüğünün farkına varabilmek için kişinin akl-ı selim sahibi olması lazımdır. Saliğin "Al beni" demesi yeterli değildir. Bunun gerçekleşebilmesi için kendisinin de gayret göstermesi lazımdır. Gayret gösterdiği takdirde bu gayretinin boşa gitmeyeceğinden emin olmalıdır. Zaman geçip huyları değiştikçe, kişinin kendisi kadar, çevresindekiler de o yeni huylardan memnun kalacaklardır. Bir insan kendinden şikâyetçi değilse, başkaları da ondan şikâyetçi olmayacaktır. Bir insan için "Hakk beni böyle yaratmış, ne yapayım" diyerek işin içinden sıyrılmak mümkün değildir. Çünkü O, kötü bir şey yapmaz.

Bir insan kendindeki memnun olmadığı huylarını değiştirip iyileştirmeye, güzelleştirmeye ve Hakk'ın istediği şekle sokmaya çalışmalıdır. Hakk'tan gelen asla kötü değildir. Kötü gibi görünmesinin mutlaka bir nedeni vardır. Binasını yapmak insanın kendi elinde olan bir şey değildir. Huyları, kabiliyetleri genetik olarak yedi göbek geriden miras olarak gelmiştir. Bu durumda fert kabahatli değildir. Kabahat, Allah'ın verdiği aklı kullanarak, kişinin kendisiyle tartışıp iyi ve kötü taraflarını düzeltmeye çalışmamasından kaynaklanır. Bazı huyları, insana iyi gibi görünebilir ama karşısındakilere kötü görünüyorsa,

onlar da tashihe muhtaç demektir. Tevhid yoluna giren bir saliğin yapması gereken budur. Madem ki kişi "Kâinattan ayrı değil, hattâ kâinatın özü durumunda ve kendisi de kâinattadır" şeklinde bir eğitim almıştır, o zaman düzelmeye kendinden başlamak zorundadır ki ortaya çıkan güzel tablo karşıya da yansısın.

Bu gerçekten haberdar olmayanlar bir hata yaptıklarında "Cahillik ettim" deyip geçerler, lakin aslını öğrenmiş bir saliğin böyle söylemeye hakkı yoktur. Ben ve sen'in bir olduğunu öğrenmiş olan bir kimse, nasıl olur da, kendinden başkası olmayan karşısındakine en ufak bir zarar vermeyi düşünebilir?.. Bir şiirimde *"Devreder bihad avalim zât-ı pakinde onun"* mısrası ile anlatmak istediğim gerçek budur.

İnsanın kendini araması, çok dikenli ve sarp bir yoldur. Ancak bu yolda çekilen sıkıntılar aşkla zevk haline dönüşür. Sonunda kişi kendini kendinde bulabilirse, kendini kâinat aynasında da görmeye başlar. Bu, nereye baksa, her yerin kendi olması ve kendinden başka bir şey olmadığını idrak etmesi demektir. Bu idraka varıldığında, şeytan dahil her şey sevilmeye başlanır.

Şeytan sevilir mi? Sevilmeseydi, *"Rabb'in boş bir şey yaratmamıştır"* <3-191> diyen Allah onu yaratır, meydana çıkarır mıydı? İşte burada, insanı şaşırtan pek çok şey vardır ve konunun çok iyi düşünülmesi gerekir. Zira, Allah şeytana, onun istediği yetkiyi verirken insanın üç şeyine dokunmamasını söylemiştir. Bunlar ilim, kalp ve düşüncelerdir.

İnsana en zor gelen şeylerden biri, canın yongası olarak nitelendirilen maldan geçmektir. Aslında ikisinden de geçmek lazımdır ve bu, zor iştir. Ancak, sonunda nasıl olsa geçileceği düşünülürse, insanın kendini önceden alıştırmasında fayda vardır. Mevt-i ihtiyari denen de budur.

Bu işler bazı zaman çok kolaydır ve bir adım atıvermekle hallolur, bazı zamansa çok zordur. Zor olan ölmektir. İnsanın alıştığı fikirleri atması çok zordur. İnsan fenâda ölü gibi oluverir ama uyandığı zaman, kendine gelip Hakk'ın güzelliğini görünce yine nefsani isteklere kapılıverir. Çünkü bu sefer kemâ-

lât-ı ilahi gereği en alt mertebelerde Hakk'ı idrak konusu ortaya çıkar. Allah, kâinatı, kendini kendinde görmek, kemâlât-ı ilahisini müşahede etmek için yaratmıştır. O, bir yandan âşık, bir yandan maşuk olduğu için ikilik âleminde kendi kendini müşahede etmektedir. Bunun göstergesi olarak da bir vücutta iki el yaratmıştır. Tek el ses vermeyeceği için...

Zaten vücudumuzun yarısı dünya, yarısı ahiret için yaratılmıştır. İki göz, iki kulak, iki el, iki ayaklı oluşumuzun nedeni budur. Tek olan kalp ise ayna olarak yaratılmıştır. Görünüşte karaciğer ve dalak da tektir ama ana yapı itibarıyla karaciğer iki loptan meydana gelmiş, dalakta ise aksesuvar dalaklar, yani esas dalağın yanında küçük dalakçıklar oluşmuştur. Ayrıca onun görevini üstlenecek organlar da vardır. Allah, her şeyi yerli yerince yaratmıştır.

İMTİHAN NEDİR?

Allah yoluna girenler mutlaka değişik imtihanlardan geçip bu konudaki samimiyetlerini ispat edeceklerdir. Bu imtihanlar, zaman zaman varlık, yokluk, sağlık, hastalık, zenginlik, fakirlik, isteklerin yerine gelmesi veya gelmemesi şeklinde olacak ve salikler yola girmekle verdikleri kararda samimi olup olmadıklarını, bu şekilde kendileri de öğreneceklerdir.

Nefha-yı ilahi insanda tecelli ettiği için insan daima müteessir, yani pasiftir. İnsan, karşılaştığı olayları kendi içinde tatlılaştırmaya çalışmalıdır. Kendi istekleri dışında oluşan hastalık, yoksulluk gibi hadiselere karşı daima "Sen bilirsin Allah'ım" demesini bilmelidir.

Kişisel görüşe göre yolunda gitmeyen dünya işleri, dünyaya verilen önem oranında insanı etkiler. Dünya, insan için daima bir yüktür ve insanlar o yükü Allah'ın verdiği tahammülle seve seve sırtlarında taşımaktadırlar.

İmtihanın en büyüğü dünya yaşantısıdır ve bundan kaçış yoktur. Zaten kaçacak yer de yoktur. Eğer böyle bir yer biliyorsanız, söyleyin, birlikte kaçalım... Dünyanın "mezleka-yı ikdam" (ayak kaydıracak yer) oluşu bu sebepledir. İnsanın burada bulunuşunun Allah açısından nedeni "Acaba beni bu âlem-

de de tanıyabilecek mi" sorusudur. İnsan, dünya hayatında Allah'ı tanırsa en büyük imtihanı başarıyla vermiş olur. Aksi halde bütünlemeye kalır. Kalanlar da imtihanı verip sınıflarını geçinceye kadar, aynı sınıfı tekrarlar ve tabii, bu arada pek çok sıkıntı çekerler.

İmtihanı başarıyla verebilmek için maddi, sıhhi, ailevi, mesleki vs. her konuda var ile yoğu yahut en üst ile en altı bir tutabilmek ve ne gibi durumla karşılaşılırsa karşılaşılsın, şikâyet etmeden durumu kabullenip "Sen bilirsin Allah'ım" demek gerekir. Bu da sadece sözle değil, içten olmalıdır.

İmtihan konusu, A'mak-ı Hayal'de oldukça güzel anlatılmıştır. Şöyle ki mürşit, müridini her türlü kötülükten korumak için eline vurup şarap bardağını düşürmek suretiyle onun kötü düşünce şarabını içmesini engellemiştir. Ancak girilmesi yasak bir yer vardır ve orası müridin gözüne çok güzel göründüğü için giriverir. Girip arzusuna kavuşunca, o güzellikler birden kaybolur ve son derece çirkin bir görüntü ortaya çıkar, yani cennet cehenneme dönüşür. Sonuçta, aşağıda onu sigaya çeken bir divan kurulmuştur. Divanın kararı "Sözünde durmadığı, ahde vefa etmediği ve namert olduğu için baş aşağı düşme" cezasıdır. Bunu duyunca gözünü açar ve mürşidini karşısında görür.

İnsan, Allah'la olan ilişkilerinde alayı, şakayı bir tarafa bırakmalı ve daima ciddi olmalıdır. Hattâ çok defa latifeye bile yanaşmamalıdır. İnsan, her hal ve hareketiyle daimi olarak imtihandan geçtiğini bilerek hareket etmeli ve her karşılaştığı terslikte, önce evvelki davranışlarını gözden geçirip bir hata yapıp yapmadığına araştırmalıdır. Zira, basit bir terslik, Allah'ın o kimseye "Kendine gel" ihtarı olabilir. İnsan, hata yapmamak için daima şühûd üzere, yani efendisini görür durumda olmalı ve durum kişi rabıtada meleke kesp edinceye kadar devam ettirilmelidir. Böyle olursa tüm yaşantı muntazam, güvenli ve hatasız olur. Bu meleke kazanılıncaya kadar geçecek süre içinde kişi, kötü huylardan arınacağı için evvelce kazandığı kötü alışkanlıkları (melekeleri) yavaş yavaş unutulacak ve melekler yeni, güzel huyları benimseyecektir.

Yola girenlerin, kapılarının açılması için vermeyi öğren-

meleri gerekir. Bu veriş, sonunda, cana kadar uzanacaktır. Eğitim, mal vermekle başlar ve çok mürit te burada bocalar. Çünkü "Mal canın yongasıdır" atasözü, insanların mallarıyla canlarının etle tırnak gibi olduğunu anlatmak için söylenmiştir. Burada kişi, malın nasıl olsa sonunda gerçek sahibine kalacağını idrak ederse, o zaman bu âlemdeyken de onu sahibine vermekten kaçınmaz.

Eğitilenlerin sadece "Öldüm" demesi yeterli değildir. Bu sözü söyleyenler, gerçek ölü gibi olup malla, mülkle ilişkisini kesmelidir ki gerçek anlamda mûtûya ulaşıp tüm imtihanları başarıyla verebilsin. Erken devrelerde mürşitlerin saliklerine verdikleri, sadece alıştırmadan ibarettir. Bu, adeta üniversite öğrencilerinin imtihandan önce vizeye girmelerine benzer bir durumdur. Bunların tekrarı da, bir nevi esas imtihana hazırlık mahiyetindedir.

İnsanın hayattayken karşılaştığı pek çok olay onun olgunlaşması içindir. İnsan her şeyi yerli yerince bilmelidir. Örneğin, tavuk yumurtadan meydana geldiği halde yumurtaya tavuk denmez ve düşüp kırılan bir yumurta için kimse ben tavuk öldürdüm diye üzülmez. Bazen bir tavuk kesmek bile insan için problem haline gelebilir. Kişi kendisi kesemediği gibi, kesecek insan da bulamayabilir. Böyle durumlarda, ya yemekten vazgeçmek veya bizzat kesmek arasında bir tercih yapma zorunluğu doğar. Böyle bir zamanda Allah'ın gazap sıfatı, merhamet sıfatına galip gelirse, kişi hayvanı kesebilir.

Bir öğrencinin nazari olarak derste öğrendiklerini uygulamaya sokup sokamayacağını anlamanın yolu ona deney yaptırmaktır. Aynı şey bir mürit için de geçerlidir ve onun, dinlediği sohbetlerden öğrendiklerini ne dereceye kadar yaşama geçirdiği de imtihanlarla belli olur. Bunu yaşama geçirmiş olanlar imtihanlarda da başarılı olur. Başarı kriteri, Lâ'nın ne dereceye kadar yaşandığıdır.

İnsan, karşılaştığı durumlarda dişini sıkıp sabreder ve imtihanı başarıyla verirse, Allah da mutlaka bu başarısının karşılığını verecektir. Başarılı olamayıp kaçışa yönelenler, kaçtıkları sıkıntıları başka şekillerde yine karşılarında bulurlar. Çün-

kü her şey O'nun elindedir ve O, *"Hayat veren ve öldüren"* <3-156> olduğu için gerekirse ömrü uzatıp o kaçılan sıkıntıları daha uzun süre yaşatacaktır.

"İnsanın nefesi sayılıdır" derler. Sayılıdır, sayılıdır ama o sayıyı kim tayin ediyor ve kim biliyor? "On bin" yerine "Yirmi bin" deyiverdiği anda ömrün iki katına çıkmasına kim karşı gelebilir? Nitekim *"Geceden gündüze eklersin, gündüzden geceye eklersin"* <3-27> ayeti bu söylediklerimizin delilidir.

Bu dünyadaki imtihanı kazananlar, elbette rahata ereceklerdir. Ama bu rahat burada değil, öbür âlemde olacaktır. Aslı kafamızın içinde olan ahireti, burada düzeltip güzelleştirmek gerekir. "Dünyada rahat aramayın, rahat ahirettedir" sözünün anlamı budur.

İmtihan keyfiyeti çok mühimdir ve Allah'ın imtihanı zordur. Allah, kullarını, hastalık ve verdiği felaketlerle sıkıntıya sokarak imtihan eder. "Mal, mülk Allah'ındır" derken, alıverdiği zaman yaygarayı basmamak gerekir. Bunun en güzel örneklerinden biri babamın hayatıdır.

Benim dedelerim Türkistan taraflarından gelmişler. Dedemin birkaç kardeşi daha varmış. Bunlardan biri de İzmir'de baltacı kâtibiymiş. Dedem ölüp babam küçük yaşta öksüz kalınca, İzmir'e, amcasının yanına gitmiş. Amcası kabullenip hemen evine göndermiş. Fakat yengesi istemeyince tekrar Tire'ye dönmüş ve orada, mahalle ihtiyar heyeti babama bakmaya başlamış. Heyettekiler aralarında biraz para toplayıp ufak bir tarla almış ve içine on altı tane zeytin ağacı dikip babama vermişler. Bir de ufak tezgâh açmışlar. O on altı ağaç babamın sermayesi olmuş. Daha sona bir Ermeni saatçi ustanın yanına çırak olarak girmiş ve onun hastalığında bile yanından ayrılmayıp çok iyi baktığı için, o zaman hemen hemen hepsi büyük saat depolarına sahip olan Ermeni tüccarlardan yardım görmüş, zamanla zenginleşmiş. O zamanlar Tire'nin sokakları odun yüklü iki eşeğin geçemeyeceği kadar darmış ve karşılıklı iki evde oturanlar birbirlerine pencereden yemek ikram ederlermiş. Büyük Tire yangınında biraz da bunun etkisiyle babamın tüm varlığının ve tüm kazandıklarının yok olduğunu ve

annem babam ve üç kardeşimle, annemin kardeşinin verdiği bir yatağı paylaştığımızı, o zaman dört yaşında olmama rağmen, hatırlıyorum. Babam Nakşiydi. Bu dini bağlantısı sayesinde geçirdiği felaketi bir imtihan kabul etmiş ve yüksünmeden dayanmıştı.

İnsanın karşılaştığı sıkıntıların üç ana nedeni vardır. Birincisi, kusur işleyen bir kimsenin kusurunun karşılığı olarak sıkıntıya maruz kalmasıdır. Buna "taksirat" denir ve Allah bağışlayıcı olduğu için oranı bire birdir.

İkinci sebep, kişinin ektiğini biçecek olması; üçüncüsü ise bahsettiğimiz imtihan olayıdır.

Allah, imtihan ettiği kuluna sıkıntıyı, sevgisinden dolayı verir ki sonu güzel olsun. Eğer sebep bu ise Allah yine kuluna yardımcı olur ve kul sıkıntıda bile olsa, o sıkıntıyı yaşadığının farkında olmaz, sevgiyle karşı koyar.

Hiçbir şey kolay elde edilemez. Zaten zorlukları göze almayan da bu yolda ilerleyemez.

Lâ'nın uygulanmasında insan öyle durumlarla karşılaşır ki Allah'ı da, Peygamber'i de, kendini de inkâr edebilir. O ânda her şey yok gibidir. Ama sonra Allah kendi varlığını ispat edip insana Var'ın ne olduğunu öğretiverir.

SÜLÛKÜN İNSANDA YAPTIĞI DEĞİŞİKLİKLER

Kalbin in'ikâsatı kâinat, yani bedendir ama bu bir yansıma, yani negatifliktir ve tıpkı bir fotoğrafın negatifine benzer. Fotoğrafın aslı insanın içindedir. Dışta görülen negatifi düzeltip normal resim haline getirmek için ikinci bir işlem yapılması gerekir ki bunu yapacak olan mürşittir.

El tutan salik bu işlemin başlatılmasına onay vermiş olur. İşlem tamamlandığında, içle dış aynı olur. Bu ne demektir? Eli tutulanın, kalpteki sevgilinin aynı olması demektir.

İkinci işlemin yapılması zaman alır. Biz bu zamana ve zaman içinde yapılan işlemlerin tümüne "seyr-i sülûk" adını veriyoruz.

Modern teknoloji nasıl polaroid teknikle bu işlem süresini çok kısaltmışsa, Allah da isterse sülûk süresini çok kısaltabilir.

Fotoğraftaki işlem karanlık odada (hüvelbâtında, iç âlemde) yapılır. Allah da adam edeceği kulunda böyle yapar ve o kuluna içten bir dürtü verir. Fotoğrafçılıkta karanlık odada kırmızı ışık yakılmasına izin vardır. Bu ışığın insanın karanlık odasındaki karşılığı ise aşktır. İçte başlayan bu işlem, dışta da (hüvezzâhirde) mürşitle devam ettirilir.

Derviş olduğunu söyleyenlerin çoğu sadece psikolojik bir rahatlık sağlarlar. Ben, bu işe daha ziyade gençlerin gönül vermesini isterim ki kendileri yetiştikleri gibi, yetiştirecekleri çocukları da Peygamberimizin Türk milletine övgüsüne layık olarak yetişsin ve şeriat denen kabuğun dışına çıkarak, marifete ulaşsın, Allah'ın ve kendinin ne olduğunu bilsin.

İnsan, Hakk'tan gayrı bir şey olmadığını idrak edip O'nu kendinde bulabilirse, ne haksız bir iş yapabilir, ne de karşısındakinin hakkına tecavüz edebilir. Yapılan tüm kötülükler Hakk'ı idrak edememekten ve karşıdakini gayrı görmekten kaynaklanmaktadır.

Her salik aslında bir kavanoz ya da ağzı kapalı bir şişe gibidir. Kapağı yahut ağzındaki mantarı açıldığında içindekiler dışarı dökülmeye başlayacaktır.

Saliklerin sadece dinledikleri sohbetler değişim için yeterli değildir. Zaten bir süre sonra unutulup gider. Tekrarlanmayan, üzerinde durulmayan her şey zaman içinde unutulmaya mahkûmdur. Ezberlediğimiz şiirler de öyle değil midir? Bir süre tekrarlamazsak, sonunda bir de bakarız ki unutmuşuz.

Sülûke girenlerin tümü, başlangıçta sütten çıkmış ak kaşık değildir. Kiminin alkol, kiminin sigara, kiminin kumar gibi alışkanlıkları vardır. Ama zaman içinde Allah onları bu alışkanlıklarından kurtarır. Bu hususta en büyük terbiyecinin zaman olduğunu unutmamak lazımdır. Allah isterse, geçen zaman içinde o alışkanlıklarını alıverir. Zaten veren de O değil midir? Bu tip alışkanlıkların hepsi birer rüya gibidir ve misafirdir. Herkesin rüyası nasıl kendine has ve birbirinden farklıysa, bunlar da öyledir. Kur'an'da *"Ölüden diri çıkartırsın ve diriden ölü çıkartırsın"* <3-27> denmiştir. Her şey gibi kâinat da devrolup gitmektedir. Her şey zuhur eder, görevini tamamlar

ve tekrar geldiği yere döner.

Sülûke girenlerin huylarındaki değişikliklerin başında, kendi alışkanlıklarından yavaş yavaş kurtulup efendisinin huylarıyla huylanma gelir. Bu değişim salik ile mürşidi sen ben, ben sen oluncaya kadar devam eder. İşin gerçeği budur. Yani, her iki taraf bileşik kaplar misalindeki gibi, aynı seviyeye gelinceye kadar, ince taraftaki su sütununun yükselmesiyle, birbirine ayna olmaya devam edecektir. Seviye eşitlendiğinde salik efendi, efendi salik yahut sen ben, ben sen olunacaktır. Salik ve mürşit ayrı oldukları takdirde, mürşit, isterse ahadiyete, makam-ı Mahmud'a kadar sohbet etmiş olsun, hiçbir şey ifade etmez. Önemli olan saliğin sohbetlerden istifade edip gelişmesi, kendi gayretiyle kendi gıdasını çıkarıp yiyebilir hale gelmesidir. Bunun için gerekli olan iki şey; önce aşk, sonra irfaniyettir.

Gelişmiş ve gelişmemiş iki insanın durumuna misal olarak, musiki eğitimi almış bir kimseyle, müzikten hoşlanan eğitimsiz bir kişinin, Bekir Sıtkı Sezgin veya Kâni Karaca konserini dinleyişini gösterebiliriz. Eğitimsiz bir kimse sadece severek dinleyip dinlediklerinden zevk aldığı halde, eğitimli kimse hem severek dinleyip aynı zevki alacak, hem de dinlerken hangi makamlarda gezinildiğini, nereden nereye nasıl geçildiğini takip edip ayrıca bunların da zevkine varacaktır.

İşte sülûke girenlerin huylarındaki değişiklikler böyle olur. Zaten sülûke, seyr-i sülûk, yani sülûkte gezinme denmesinin sebebi de budur. Bu gezinti saliğin kendi âleminde olur ve salik makamdan makama atladıkça, her makamın zevkiyle zevklenir. Bu zevkler arasında gözsüz görme, burunsuz koku alma ve ayaksız yürümeyi gerçekleştiren âlemlerinkiler de vardır.

İnsan meram ettikten sonra, sohbetleri dinleye dinleye Allah'ın da yardımıyla gönlünde bir şeyler olmaya başlar. Nasıl bir ip zamanla mermerde iz bırakırsa, sohbetler de zaman içinde kalpte izler bırakır. Sonra yavaş yavaş içten içe aşk ve tevhide ait kaynamalar olmaya başlar. Tevhidin içinde her şey, yani kâinat ve kâinatın özeti olan insan da vardır ve bu insan

kâinatta bir nokta olmasına rağmen kâinatın özetidir. Böyle olduğunu anlatmak için "Mürekkep noktası sanmayın, bu insan noktasıdır" denmiştir.

Kesret âlemindeki insanların oluşturduğu bu nokta-yı sugralardan maada bir de nokta-yı kübra vardır ki o da Allah'ın aynası olan âdem-i mânâdır. İşte saliğin görmesi gereken nokta, o görünmeyen adem-i mânâ olan nokta-yı kübradır ve salik onu, ancak öğrendiği yerde, yani efendisinde görecektir.

Efendi, salik için, kendisine ders veren bir kapıdır. Bu kapı, Ahmet kapısı, Mehmet kapısı veya Hasan kapısı olabilir ama esas mürşit veya Âdem-i mânâ birdir. O, saliğe hangi kapıdan nasip olmuşsa, oradan görünecektir. Bir şiirimde *"Ebvabına matuf oluyor şimdi nigâhım"* mısraında bab (kapı) değil, ebvab (kapılar) deyişimin nedeni, benim O'nu önce Osman Nuri Semerciler kapısından, sonra da Abdülaziz Şenol (Kenzi) kapısından görmüş olmamdır.

Saliğin bütün çabası da önce efendiyi kendi efendisinde görmek, sonra da efendisinin aynası olup O'nu kendinde ve her yerde görmek olmalıdır. Bu duruma gelen bir salik artık rahatlıkla benim aşağıdaki ilahide Tire lehçesiyle söylediklerimi tekrarlayabilir

Allah yoludur aşk yolu / Âşık bakmaz sağı solu
Mürşidini Hakk tanıyan / Hor göremez hiçbir kulu

Çünkü mürşidini Hakk olarak tanımış olan salik, her şey Hakk'ın aynası olduğu için kesrette de Hakk'tan başka bir şey göremeyecektir. Her bakılan yerde mürşit görülürse, nasıl hor görülebilir?

Burada birkaç paragrafta anlattıklarınızdan daha basite indirgenmiş bir açıklamayı hiçbir kitapta bulmak mümkün değildir. Burada uygulamalı tevhidin ip uçları verilmiş ve tahakkukta kolaylık olması için kesretle vahdet birleştirilmiştir.

Bu seviyeye gelip anlatılanları tahakkukunu gerçekleştirmiş olanlara, vahşi hayvanların bile râm olduğunu evvelce anlatmıştık. Bunun sebebi de böylelerinin *"Bilin ki, Allah'ın velileri için asla korku yoktur ve onlar mahzun da olmazlar"* <10-62> hükmüne tâbi olmalarıdır. Bu duruma gelenlerde, artık

kendisinden başka bir şey kalmamıştır. Her şey kendisi olunca, insan hiç kendinden korkar mı? Tabii korkmaz çünkü artık o, insan-ı kebir olmuştur. İşte bu devrede kişiden pek çok doğuşlar olur. O'nun kalp âleminde hiç yoktan pek çok tulûat başlar. O, artık kâinatın özeti olmuş ve kendinde *"Kaf, şanlı, şerefli Kur'an için"* <50-1> tahakkuk etmiştir. Yani, o kimse Kaf Dağı veya tüm esmanın hazinesi olmuştur. Bu mertebe, harflerin teşahhusu mertebesidir ve insan buraya ulaştığında on iken yüz olup hazinet-ül esma durumuna geçmiş olur. Onun için hazineye değil, hazinenin sahibine yönelmek lazımdır. Böyle yapıldığında insanın dünyevi ve uhrevi tüm istekleri olmaya başlar.

Seyr-i sülûkte insanların halden hale geçişi esmalar arasındaki keyfiyetten dolayıdır. Sülûkteki kişinin iç âleminin değişmesi, başka bir esmanın endüksiyon alanına girmesi veya o esmaya mir'at (ayna) olmasının sonucudur. Kişi arif olmazsa, o zaman "Acaba O muyum, ben miyim" diye tereddütte kalır.

Sülûkte celalî bir esmanın tecelli etmesi halinde kişi onu kendine mal ederek "Bu neden oldu" diye kendini yemeye başlayabilir. Halbuki o tecelli misafirdir, gelip geçer. Bu esnada kişiden bir ef'al zuhur etmediği için kişinin kendini yiyip bitirmesine gerek yoktur. Ef'al zuhur etmişse, kişi ondan sorumludur. Nasıl gece rüyasında hırsızlık yapan bir kimsenin kapısına ertesi sabah polis dayanmıyorsa, bu da öyledir. Çünkü sülûkteki kimse rüya âleminde gibidir. Kalbinden geçen ve "misafir-i gaybi" diye adlandırılan bir esmanın bir ân için etkisinde kalmış olabilir. Böyle bir durumla karşılaşıldığında onu kendine mal edip üzülmek, kendine zulmetmek demektir. "Kurtulmak için insanın kalpten gelen mânâları bile bilmesi lazımdır" derler. Nitekim Hazret-i Peygamberin Şah-ı Velâyet efendimize "Kalbine hiçbir şey getirmeden iki rekât namaz kılana şu iki deveden birini vereceğim" demesinden sonra Hazret-i Ali'nin namaza durduğunu ve ikinci rekâtta aklına "Acaba kırmızıyı mı verecek, yoksa diğerini mi" düşüncesi takıldığını ve namazı bitirdikten sonra durumu Peygamber efendimize anlattıklarında kendilerinin *"Kalbin secde etti mi"* diye sordukları ve *"Ettiyse tamamdır"* dediklerini evvelce anlatmıştık.

İnsan yükseldikçe kâinat kendinde deveran etmeye başlayacağı için tüm esmalar da o kimsede tecelli edecektir, yani o kimsede misafir-i gaybi pek eksik olmayacaktır. Bunu da mevsimlerin birbirini takip etmesine benzetmek mümkündür. Böyle bir tecelliyle karşılaşıldığında, yapılan iş insanda bir sıkıntı yaratmıyor, yani kalbi huzur içinde olmaya devam ediyorsa, o zaman gelenler misafirdir ve gidecektir. Zaman zaman herkeste hiçbir sebep yokken ortaya çıkan iç sıkıntıları veya neşelenmeler olur. İşte bunlar "in'ikâsat-ı kalbiye" (kalbe vaki yansımalar) diye isimlendirilen, kâinattan insanın kalbine olan yansımalardır. Ne olduğunu bilenler, bunların gelip geçici olduğunu da bildikleri için seslerini çıkartmazlar. Bu durumda yapılması gereken de böyle hareket etmektir. Allah "Nura gelin" dediğine göre insan her şeyin iyi tarafını görüp her şeyi sevmesini öğrenmelidir. İlim de bir nur olduğu için insana iyiyi, güzeli görüp sevmeyi öğretir. Bu sebeple insan da ya O'nun olan ilim yolundan gitmeli veya bunu yapma olanağı yoksa, bilene teslim olup onu takip etmelidir.

İnsanın huylarının değişmesi mürşidi tarafından ince ince etkilenmesinin sonucudur. Bilindiği gibi urgan kendir elyafından (liflerinden) yapılır. Eski devirlerde kuyudan su çekmekte de kullanılırdı. Kuyuların kenarı mermer bir yüksükle çevrilir ve ucuna kova bağlı urgan o mermerin iç kenarından sarkıtılırdı. Yıllar içinde bu urgan mermerde içine el girecek derinlikte bir yarık meydana getirirdi. Mermerdeki bu yarık veya yarıkları o yumuşak urgan yapardı. Nasıl bu urgan yumuşak olmasına rağmen zaman içinde sürte sürte mermeri kesebiliyorsa, salikler de sohbet dinleye dinleye, o yumuşak sözlerden etkilenip taş gibi huylarını aşındıracaklardır. Salik taş gibi sert bile olsa kaçıp yoldan çıkmadığı takdirde yıllar içinde yumuşayacaktır. Yapı itibarıyla esasen yumuşak, yani hazırlıklı ise, o zaman çift sürülmüş tarla gibi olur ve atılan tohumlar süratle filizlenir. Velev ki üzerine kar bile yağsa... Yani, nasıl tarlaya atılan bir tohum üzerine kar yağmasına rağmen baharda filizleniyorsa, kalp tarlasına ekilen tohumlar da üzerlerine Allah'tan ağır tecelliler bile gelse, mutlaka arkasından gelecek olan rahmet-i

ilahi ile yeşerip gelişecektir. Böyle tecellilerin de kar gibi bereketi artırıcı bir etkisi vardır. Onun için bir şiirimde *"Dert gelir sabredemezsin / Gelmezse yolun gözlersin / Kurtuluş yok gönül dersin"* demiştim.

Böyle dertlere tatlı dert derler. Allah sevdiklerini yok etmez, dost gönlünde yaşatır. Ama icabında da mahvedip yakabilir. Allah celalî nazardan esirgesin çünkü şakası yoktur. O, *"Hayat veren ve öldüren"*dir <3-156>. Hem hayat verir hem öldürür. Onun için bu yol çocukların oynayacağı bir yer değildir. Giren, önce kendini ölçüp biçmeli, sonra karar vermelidir. Kendine güvenemiyorsa hiç girmemelidir. Çünkü bu yol, can bahasına yürünen bir yoldur. Yola giren kimse "Ben biliyorum, bildim" dediği anda mahvolur, gider. İşte, bu da Kur'an'ın tenzir tarafıdır. Hepimiz beşeriyet kisvesinde olduğumuz için daima birbirimizi ikaz etmeliyiz.

İnsanın, manen sıhhatte olabilmek için Allah'ın verdiğine "Eyvallah Hû" demesi lazımdır. İnsanda manevi sıhhatin oluşmasının en güzel örneklerinden biri Hazret-i Ömer'dir. Kendisine şecaat (yüreklilik, yiğitlik) verilmiş olduğu için kılıcını çekip Hazret-i Peygamberin üzerine yürümüşken, evvelce anlattığımız olaylardan sonra da aynı huy kendisinde kalmasına rağmen, zararlılığını yitirdiği için "Ömer'in adaleti" olarak anılmaya başlanmıştır. Mürşit sohbetlerinden gaye de bunu gerçekleştirmek, yani zararlı olabilen huyları faydalı hale getirmektir. Yoksa, sülûke giren kimse yaratılıştan âtılsa, acülleşecek ya da çalak (hareketli) bir insan hareketsizleşecek değildir. Böyle bir şey zaten mümkün değildir. Ama telkin ve irşatla, birinin ataleti, diğerinin de hareketliliği, faydalı hale getirilebilir.

Mürşitler, genelde, müritlerinin atik, çevik ve leb demeden leblebiyi anlar kimseler olmasını isterler. Böyle olduğunu Ahmed Yesevi Hazretleri de belirtmiştir. Çünkü Kendi bisükûn olduğu için, Allah atıl kimseleri sevmez. Ancak burada bir özellik vardır. Bir ağacın eğilme kapasitesi tahtasıyla bağlantılı olarak değişir. Tevhid ehlinin yaşantısının kolaylaşmasının sebebi, onların huylarının yumuşak olmasıdır. Tevhid ehli ade-

ta buğday ve benzerleri gibi yüksek otlara benzerler. Nasıl buğday tarlasına rüzgar vurduğunda başaklar yere yatar ve rüzgâr durduktan sonra tekrar doğrulursa, tevhid ehli de böyledir. Tecelli rüzgârıyla yerlere kadar eğilip "Eyvallah" der ve ağaç gibi sert olmadığı için kırılmaz. Rüzgâr durduktan sonra tekrar doğruluverir. İşte eğitimde "İskaline rıza, ıslahına sa'y" denen prensibin esası da budur.

Allah, kullarına doktorsuz yerde bulunmamalarını söylemiştir. Doktor, O'nun hüvezzâhir esmasının tecelligâhıdır. Yani, Ahmet, Mehmet vs. isimli doktorlar, uzmanlar, surette o isimlerle anılsalar bile, aslında şifayı veren Allah olduğundan, işin aslını bilenler, hiçbir zaman hüvezzâhiri de inkâr etmedikleri için hastalıklarında doktora gitmekten kaçınmazlar. Çünkü onlar sadece Bir'i görmektedirler.

Onun için sülûkünde ilerleyip âzadeser olanların neşesini hastalıklar bile kaçıramaz. Böyleleri hastalıkların geçici olacağını düşünüp neşelerini kaybetmez, asla evhama kapılmazlar. En fazlası doktora gidip onun söylediklerini yaparlar. Çünkü böylelerinin nazarında her şeyi veren de, alan da O'dur. Veren O olduğuna göre şikâyet etmenin bir anlamı yoktur. Bu sebeple "Kime şekva edeyim böyle emretmiş Huda" diye şarkı bile bestelemişlerdir. Öyle ya; verdiğini bilmiyor ve onun sonunu görmüyor mu ki şikâyetçi olunsun? İşte bir salik gelişip düşünceleri yükseldikçe dili tutulur, şikâyetten, dilekten vazgeçip Allah'ın verdiğiyle yetinmeye ve *"Hiçbir dileğim yok senden ilahi / İstediğin gibi olayım yeter"* demeye başlar.

Tabii bu duruma gelmek o kadar kolay iş değildir. İnsanın alışkanlıklarından vazgeçmesi kolay değildir. Bulamadığında, tek sigara için cebindeki tüm parasını verebilecek çok insan vardır. Onu da bulamadığı takdirde sokağa çıkıp izmarit bile toplayabilir. Ama kişi, Allah'ın yardımıyla terakki ettikçe, tüm alışkanlıklarından vazgeçip cebinde paketler dolusu sigara olsa bir tane bile yakmayacaktır. Çünkü artık canı istemez hale gelmiştir. Son zamanlarda bu tip tiryakiliklere bir de televizyon tiryakiliği eklenmiştir.

Sülûkte tahakkuk eden kişinin huylarını gizlemesi müm-

kün değildir. Çünkü tahakkuk, bir mısır tanesinin patlayıp içini dışına çıkartması demektir. Tahakkuku gerçekleştiren kimsenin içi dışına çıktığı zaman, efendisi de bunları görecektir. Dışa vuran huylardan kötü olanlar, eğer kişinin esma-yı hassı gereği değilse, zaman içinde değişir ve iyileşir.

Tasavvuf eğitimi süresince öyle devreler olur ki yol erbabı dünyadan tamamen elini, eteğini çeker ve iş, eş, mal, mülk, para, ev, bark, hattâ can dahil hiçbir şey gözüne görünmez olur. Bu davranışlarından dolayı da cemiyette deli diye nitelendirilir. Ancak bu ahiret deliliği olduğu için, dünya deliliği gibi devamlı değil, geçicidir.

"Fakirin başucunda durmaktansa, zenginin ayak ucunda durmak evlâdır", "Fakirlik az daha küfür olayazdı" diyen hadisler vardır. Bunlar dünyayı ilgilendiren hadislerdir. Bir de *"Elfakrü fahri"* (fakirlik ululuktur) vardır ki bu Allah katında geçerlidir. Burada fahriyetten bahsedilmektedir. Zengin olan Allah'tır. O'nun yanında kimse zengin olamaz. Allah'ı bilenler "Karun gelsin, benden para istesin" derler çünkü bilirler ki O *"Âlemlerin ganisi"*dir <3-97>.

İnsan, zenginliği, malı, mülkü kendinin zannettiği sürece bunlar zararlıdır ama her şeyi sahibine verenin mal fazlalığından ne şikâyeti olabilir? Bilenler, ellerindekini Allah'ın verdiğini, O'nun lütf ü keremi olduğunu bilir. Allah da böylelerine hazmedebildikleri sürece Süleymanlık lütfeder ve bu Süleymanlıkları sayesinde de kendi istediklerinin geçimlerini sağlatır.

Abdülkadir Geylâni Hazretleri çok zenginmiş. Bir gün yanına gelen bir fakire bir hediye vermiş. Adam dışarı çıkınca elindekine bakmış ve "Ben bunu ne yapacağım. Bari pazarda satıp onun parasıyla bir şeyler alayım da evime götüreyim" diye düşünüp doğru pazara yollanmış. Pazarda Abdülkadir Geylâni'nin müritlerinden biri dolaşırken adamın sattığı değerli şeyi görünce "Bu efendiye layık bir hediye olur" diye düşünmüş ve satın alıp kendilerine götürmüş, "Efendim bunu pazarda gördüm. Size layık olur diye düşünüp aldım. Lütfen kabul buyurun" deyince, Abdülkadir Geylâni "Oğlum zaten be-

nimdi. Döndü, dolaştı yine bana geldi" demiş.

Eğitimde *Lâ*'yı anlayabilmek için gerçek imanla varlığını harcayanlar, asla karşılıksız kalmayacaklardır. Allah, mutlaka onların harcadığından kat be kat fazlasını verecektir. Bunun böyle olduğunu ben bizzat yaşayarak öğrendim ve bazı misallerini size de anlattım.

Sülûkteki bir kişide doksan dokuz esma-yı hüsnadan biri tahakkuk ediverse, o kimse neşeye gark olur. Bu durumda, sert olan kişiye bir yumuşaklık, bir letafet gelir. İnsan, karanlıktan kurtulup ilim nuruyla aydınlanır, hattâ zihninde şimşekler çakar ve zevkten mest olur. Bu durumda bedensel hazlardan, hattâ yemekten, içmekten kesilir, incelir ve adeta kesifken latifleşir. Tabii bunların olabilmesi için saliğin tamamen kendini vermesi ve öğrendiklerini yaşama geçirmiş olması gerekir.

Kişideki bu gelişim, kitap okumakla, hattâ sohbet dinlemekle olmaz. İşin aslına bakıldığında bunları kişinin kendisi değil Hakk yapmaktadır. "Yapan, çatan Hakk, kulun fiili mualak" denmesinin sebebi de budur.

Allah, bunları nasıl yapar? O, yapacaklarını evvelce Nahnü Kasemna'da yapmış ve insanın genleri içine yerleştirmiştir. O genler de erkek ve dişi hücrelerdeki kromozomlar içinde sıralanmıştır. İlahi âlemde ayarlanmış bir manevi bilgisayar gibi olan bu karakterler, daha sonra kâinattan alınanlardan oluşan maddi hücre yapısı içine yerleştirilmiş ve zigotun gelişmesiyle insan oluşurken, ona verilen nefha-yı ilahi ile canlılık kazanarak bu âlemde kendini göstermiştir. Hayatımızın nedeni olan nefha-yı ilahinin bu âlemdeki karşılığı da, yine gözle görülemeyen hava olduğu için, insan hava almadan yaşayamamaktadır. Tıpkı sudan çıkan balığın yaşayamaması gibi...

İnsana hayatiyet veren bu nefes-i rahman olduğu için insanlar bazı hastalıklarının iyileşmesi için "Bir nefes et de geçsin" diyerek inandıkları kimselere müracaat ederler. Gittikleri bu kimselerde, tecelli eden Allah olduğu için, onların nazarı dahi şifa nedeni olur. Ancak şifayı veren, o müracaat ettikleri kimse değil, Allah olduğu için burada "Ben iyileştirdim" ifadesi Allah'a racidir.

MİSAFİR-İ GAYBİ NE DEMEKTİR?

Seyr-i sülûkte çok incelikler vardır. Tahakkuk dediğimiz şey, kalpte ama kalp dediğimiz et parçasında değil, insanın kafasının içinde olacaktır. Bu arada insanın kafasından, bir türlü kontrol altına alamadığı pek çok iyi ve kötü şeyler geçer. Böyle durumlar benim başımdan da geçti. İçimden devamlı olarak "Senin efendin papaz" deniyor ve ben bir türlü bunu aklımdan atamıyor, atamadıkça da üzülüp ağlıyordum. Bu durum o kadar ileri gitti ki bir gün efendimin yanında da ağlamaya başlayınca ne olduğunu sordu. Ben de durumu anlattım. Bunun üzerine bana "Doğrudur oğlum. Bir insan havrada haham, kilisede papaz, camide imam olmazsa muvahhit olabilir mi" dedi ve bunların "misafir-i gaybi" diye adlandırıldığını ve gelip geçici olduğunu söyledi. Ben de rahatladım.

Her şey kalp masumiyetine dayanır. Zaman zaman insanın kalbinde kötülük olmadığı halde aklına kötü düşünceler gelebilir. Bunu, kalp kötülüğü ile karıştırmamak gerekir. Çünkü o kalpte kâinat devretmektedir ve zaman zaman oradan yansımalar olması tabiidir. Misafir-i gaybi denen de bu yansımalardır.

İnsanın kafası veya kalbi hacı evi gibidir. Kapısı açık olduğundan pek çok gelen olur. Gelenler arasında iyisi de vardır, kötüsü de... Bu nedenle, kapıyı ne çok fazla açmalı, ne de tamamen kapamalıdır. Gelip gidenleri biz davet etmediğimize göre hepsi Hakk'tandır. Rüyalar da buna misal teşkil eder. İnsan iyi rüya da görür, kötü rüya da... Nasıl bunları görmek veya görmemek kişinin elinde değilse, düşünceler de böyledir. Bu durumda söylenebilecek şey "Allah güzel düşünceler versin"den ibarettir.

Fikir bir nurdur ve rüyalar gibi, görünmez âlemin malıdır. İnsanın bu nur akımını her zaman kontrol etmesi mümkün değildir. İnsan, terakki ettikçe, iç âleminde meydana gelen değişiklikler, aklına gelen düşüncelerde de değişmeler yapar ve kötü şeyler pek gelmez olur. Zaman zaman gelse bile kuvveden fiile çıkmadığı için suç oluşturmaz.

İnsan terfi ettikçe iç âlemi de güzelleşir ve içteki bu güzel-

lik dışa da yansımaya başlar. Sonuçta insan kötülük yapamaz hale gelir.

Burada, yine bazı incelikler vardır. "Dervişin işi neyse düşü de o olur", "Çirkine çirkin, güzele güzel gelir" gibi sözler vardır. Aynı şekilde insanın evine tanıdıkları gelir, tanımadıkları pek gelmez de denebilir. Lakin ev, hacı evi gibi olursa o zaman herkes gelir. Sülûkte kapı aralanınca da öyle olur. Burada yapılacak şey gelenlerin kötülerini kendine mal etmemektir.

Bu durumun bir başka alternatifi, Allah'ın kişiye alt tabakalardakilerin sıkılıp gelemeyeceği kadar yüksek bir mertebe ikram etmesidir. Bahsettiğimiz bu mertebe cennet diye bilinir ve oraya herkes elini kolunu sallayarak kolayca gelemez. Çünkü yukarıdakiler her zaman aşağıdakileri görür ama aşağıdakiler yukardakileri göremez. Bu hususta ehl-i şeriat "Şeytan melekleri dinlemek için göğün dördüncü katına yaklaşır ama melekler onu yıldızlarla taşlarlar" der. Burada işin ucu yine bizim evimize dayanır. Evimiz kenar mahallelerde ve basit bir evse, oraya yol sormak için bile gelen olur. Ama ev saray veya kâşane olursa, öyle önüne gelen kolayca içeri giremez. Ancak ne olur veya olunursa olunsun gelenin Hakk'tan geldiğini ve misafir-i gaybi olduğunu bilmek gerekir.

Genelde, haneye yakışır misafir gelir. Şimdi bizden biri kalkıp cumhurbaşkanlığı köşküne gidip rahatça içeri girebilir mi? Hayır ama bakan veya başbakan seviyesine kadar gelmiş ya da cumhurbaşkanıyla dostluk kurabilmiş olursak, o zaman oraya gitmemiz ve kolayca içeri girmemiz mümkün olur.

SÜLÛKTE SOHBETİN YERİ

Sülûke girenlere önce telkin yapılır. Sonra bu telkinin ne demek olduğu derslerle ve örneklerle anlatılır. Bizim burada yaptığımız da bu, yani ölmenin ne demek olduğunun anlatılmasıdır. Sonuçta âşıklar kâinatı, cenneti ya da hazineyi değil, sahibini aramaya başlarlar. Çünkü bunların ve tüm güzelliklerin sahibi O'dur. O, görünmez ama kâinatla kendini gösterip "Benim" demiş ve insan denen ufacık bir yaratığı da koca kâinattan daha büyük bir hale getirmiştir.

Hatm-i meratib etmiş olanların sadece sohbetle beslenmeye razı olmayıp düşünmeye ve bu yolla kendi kaynaklarını bulup ondan istifade etmeye alışması gerekir. Sadece nazariyatla mevt-i ihtiyari gerçekleştirilemez. Nazari olarak öğrenenler manevra, yani harp taklidi yapan askerlere benzer. Bu manevralar, onlara gerçek harpte nasıl hareket edeceklerini öğrettiği için, gerçek anlamda mevt-i ihtiyariye ulaştıklarında, onlar için ölüm ölmüş olur.

ZİKİR

Meratib-i ilahinin tümü zikirde vardır çünkü Allah her şeyi kapsamıştır. Onun için zikir tasavvufi eğitim yöntemlerinin ilk ve devamlı olması gerekenidir. Zikir, insanda konsantrasyonu temin eden, vazgeçilmez bir derstir. Hangi dilden yapılırsa yapılsın etkisi aynıdır. Çünkü amaç konsantre olabilmektir. Zikirde istenirse "Allah, Allah", istenirse de "God, God", "Om, Om" ya da "Fellah Fellah" densin, sonuç değişmez.

Konsantre olunduğu zaman da işi aşırıya götürüp deli olmanın yahut kendine "deli" dedirtmenin bir anlamı yoktur. Zira, sıhhatli olmak ve her şeyi sağlıklı olarak görüp bilmek esastır. İnsan, nasıl rüya görmekle delirmiyor ama rüya anında da kendinde olmuyorsa, zikirde de böyle olmalıdır. Kişi konsantre olduğu zaman dış âlemle ilişkisi kopmalıdır ki iç âlemdeki görüşü açılabilsin. İnsanın gelişimi ve hazinesinden bir şeyler alabilmesi ancak böyle mümkün olabilir. Gerisi, yani sohbetlerle bir şeyler öğrenilmesi, taşıma suyla değirmen döndürmeye benzer. Sohbetler uyarıcıdır ama esas arzu edilen, kişinin kendi kaynağından bir şeyler çıkarabilmesidir. Mürşidin bunu başarmış olmasının müride faydası yoktur. Herkes kendi suyunu kendisi, kendi kaynağından çıkartmalıdır.

Onun için, zikir konsantre olabilmeyi gerektirir. Konsantrasyon, aynadaki kirleri gidermeye yarar. Mevlâna'nın altın dövülürken duyduğu sesle vecde gelip semaya başlaması bu konsantrasyon sonucudur.

Konsantrasyon hali, çevrede de bir endüksiyon alanı yaratır. Bu endüksiyon sonucu Selahaddin Zerdudî de etkilenip

Mevlâna ile birlikte semaya katılmıştır.

İş insanın gönlündedir. Gönlü temizse mesele yoktur ama gönlü temiz olmayanların tüm yaptıkları boşunadır ve hiçbir işe yaramayacaktır. Bazıları "Yetmiş bin kere kelime-i tevhid çektim" diyerek övünürler. Bunların kalpleri temizse mesele yoktur. Allah her şeyi görüp duyduğu için bu yaptıklarını onların çocukluğuna verir. Ama gönlü temiz olmayanlar, boşa uğraştıklarıyla kalırlar.

Zikir dille veya tüm azalarla yapılabilir. Cümle azayla zikretmek, cezbe-i ilahinin tecelli etmesi demektir ki bu zikredenin ateşten halas olması anlamına gelir. Soğuğun en şiddetlisi ateş, tatlının en tatlısı da acıdır ve her ikisi de yakıcıdır. Onun için her şeyi kararında bırakmak lazımdır.

Cezbe insanın adeta elektriğe tutulması gibi bir haldir. Bunun tadını ancak o zevke varanlar bilir. Cezbe anında kişiyi Allah çekmektedir. Bu durum Kur'an'da *"Zikredeni zikrederim"* <2-152> diye anlatılmaktadır. Cezbe halindeki kişide zikreden Hakk olduğu için insan bunu tüm uzuvlarıyla hissetmektedir. Hakk kulunu nasıl zikreder? Hakk kulundan ayrı değildir ki... Kul, gafletinden dolayı Hakk'ı kendinden ayrı görmektedir.

Zikir, en büyük namazdır. İnsan, Hakk'a zikirle ulaşır. Allah samimiyetle anıldığında insanda bir cezbe oluşur. Bunun ne olduğunu ancak hissedenler, o hali yaşayanlar veya cezbe halindeki bir kimseyi görenler bilebilir. Buna "Cezebatürrahman" (Rahmanın cezbeleri) adı verilir. Bu konuda namaz dahil hiçbir ibadet zikre ulaşamaz.

İşin aslını bilmeyenler gösteriş yapıldığını zannedecekleri için zikrin uluorta yapılması doğru değildir. *"Aşk kazanı kaynasa da taşırma"* deyişimin nedeni budur.

Cezbe halinde olanlara pek dokunmaya gelmez. Hele kişi bir de gerçekten vecd halindeyse, o zaman hiç şakaya gelmez, zira o anda kişi Hakk'a çok yakındır. Allah, bir aşk verip kuluna bir adım attırmışsa, o kul artık O'nun sahasına girmiş durumdadır. Çünkü O, *"Bana bir karış yaklaşan kimseye ben bir arşın yaklaşırım, bana bir arşın yaklaşan kimseye ben bir kulaç yaklaşırım, bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim"* demekte-

dir. İsterse bu anda birden çekiverir ki bundan sonra o kul artık meczup olmuş demektir. Böyle kimselerin şuuru öteki âleme dönmüştür. Ama bir müddet sonra Allah'ın himmetiyle tekrar normale döner.

Allah uzakta değildir. O, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> iktizasınca kulundadır. Yani olay kendinden kendine cereyan etmektedir. Aslen lâmekân (mekânsız) olan, o varlık kulunun kalbini mekân tutmuş ve "Kalb-i mü'min beytullah" iktizasınca mekânsızlık âleminden mekânlı âleme gelmiş, yani kendini kendine çekmiştir. Bu durumda kişinin iç âlemindeki akl-ı küll'den gelen güzel düşünceler, aynı kişinin akl-ı cüzünden gelen kötü düşünceleri mat etmiş olmaktadır. Zikirde daha da ileri gidilirse, o zaman kişi katalepsi haline geçer ve bedeni de mat olur. Bu duruma "hal-i istiğrak" (batış, gömülüş, gark oluş hali) ismi de verilir. Batılan yer gönül âlemi, örten deniz de gönül âleminin denizidir.

En büyük namaz, mürşitle birleşmek; en büyük hac, mürşidin gönlüne girmek ve orada yedi kez tavaf etmek suretiyle tayf analizindeki renkleri birleştirerek beyazı elde edip sırtına giymektir. Zikirde "lebbeyk" sesinin duyulması, mürşitle müridin karşı karşıya gelip birbirlerine "Buyur" demesidir. Bunu duymadan zikretmek, çocukların evcilik oynamasına benzer.

Kapının açılması için çok zikretmek lazımdır. Ama ben, mânâ kapılarının zorlanarak değil, sevgiyle, yavaş yavaş açılmasını istiyorum.

Her zerrenin O'nu zikredişi gibi, insanın kalbi de her atımında "Allah Allah" diyerek onu zikretmektedir. Kalbin "lap tap" diye attığını söyleyenler, bu zikrin farkında olmayan gafillerdir. Onlar da yaşamakta ama bilmeden yaşamaktadırlar.

Bir insan nasıl dünyada ona gerekli olan eşyayı istiyorsa, ahiretini de düşünüp oradaki hayatının da güzel olmasını istemelidir. Ahiret dediğimiz nedir? Gönül âlemidir, başka bir yer değil...

Zekânın açılması için çalışmak gerekir. Çalışma ise zikirle başladığı için saliklere ilk ders olarak zikir verilir. Kalbe bir vesvese girdiğinde derhal zikre başlanmalıdır. Böyle yapıldı-

ğında, hepsi kendinde toplanmış olduğundan, insanın sıkıntısı kaybolur.

Zikirde "Allah" dendiğinde, O'nun hal ve harekâtıyla bezenmek lazımdır. Yoksa istendiği kadar "Allah" densin hiçbir faydası olmayacaktır. Osman Dede'nin "Bir kere Allah de ve duyur" dediği nokta budur. Bunun daha açık ifadesi "Bir olan kendini, Allah boyasıyla boya" cümlesinde bulunabilir.

Zikrin karşılığı ahadiyet olduğu için biz onu sülûki bir mertebe olarak kabul etmeyiz. Çünkü dünyada ve ahirette zikretmeyen hiçbir şey yoktur. Zikir daimidir ve her zaman için gerekli bir yardım çağrısıdır. Tahakkuk eden kullarda bile kendinden kendine yardım isteme yoludur. Onun için zikirde o kadar meleke kesbetmek gerekir ki insan yatarken ve kalkarken dahi "Allah Allah" diyerek uykuya dalıp uykudan uyansın... Bu aynı zamanda rabıtanın da devamlılığı demektir.

Ben size zikir verirken *"Semalar ve arz Allah'ı tespih etmektedir"* <57-1> ayetini telkin ediyor ve "Kalbimiz her ân Allah'ı zikretmektedir, biz O'nu anarsak O da bizi anar" demekle de *"Zikredeni zikrederim"*i <2-152> öğretmiş oluyorum. Bu telkini yaparken "İçerden başlayınca sen sus ve dinle" deyişimin nedeni, içerdeki vecd halinin tıpkı vahiy gelirken Hazret-i Peygamberde görülene benzer bir tezahür olacağını bilmemdir. Bunu işiten salik içinden bir şeyler söylenmesini beklerken bir taraftan da vecd halinin etkisiyle titriyor olacaktır.

Tesbih, yüzmek demektir, boncuk çekmek değil... *"Semalar ve arz Allah'ı tespih etmektedir"*den < 57-1> kasıt; Allah'ın denizinde yüzerler demektir. Öyle olduğu için balıklar denizdeki suyu, biz de hava denizindeki havayı yutarak yaşıyoruz. Her zerre nefes alıp vermekte, her şey bir açılıp bir kapanmaktadır. Tıpkı denizlerdeki gel-git olayı veya deniz anaları gibi...

Tespih çekerken otuz üç kere "Sübhanallah" (hakikate aittir), otuz üç kere "Elhamdülillah" (şeriata aittir) ve otuz üç kere de "Allahüekber" (marifete aittir) denir ve böylece doksan dokuz esma-yı hüsna tamamlanmış olur. Bunlardan Sübhanallah, denizde yüzmek (bütûnda olmak); Elhamdülillah, el zuhur-u lillâh (zuhura çıkmak); Allahüekber ise iç ile dışın vahde-

ti demektir. Yani, "Sübhanallah" demekle bu âleme gelmezden önce Allah'ın vahdet denizinde yüzmekte olduğumuzu, "Elhamdülillah" demekle bu aleme geldiğimizi ve burada da O'nu gördüğümüzü, "Allahüekber" demekle de burada dış ile içi birleştirdiğimizi ifade ederiz.

Sübhanallah iç âlem, Elhamdülillah ise dış âlemi ifade eder. Biz derya-yı azametten yemm-i vahidiyete (vahidiyet denizine) geldik. Burası yemm-i vahidiyettir. Ahadiyet deryasının suyu tuzlu, vahidiyet deryasınınki ise tatlıdır. Ahadiyet deryasının suyu tuzlu olduğu için içilmez ama Hazret-i Muhammed'in vahidiyet denizinin suyu tatlı olduğu için içilir. *"merecelbahreyni yeltekıyâni"* <55-19> (O, iki denizi birbirine kavuşmak üzere bırakıverdi) ayetiyle kastedilen iki deniz, bu denizlerdir.

Genelde zikir karşılıklı iki kişi ile yapılır ve elektriklenme olduğu zaman karşılıklı secdeye varılır. Biz Osman Dede'yle böyle yapardık.

Zikirde cezbe hasıl olan bir kimseyle, olmayan bir insan arasında fark vardır. Cezbe, mıknatıs gibi Allah'ın bir nevi çekme aletidir ve O'nun insanı duyduğunun delilidir. Zaten bize bizden daha yakın olanın duymaması mümkün müdür? Bunun nasıl bir şey olduğu vecd bahsinde anlatılmıştır.

Zikirde her zaman cezbe hali oluşmaz. Ayrıca cezbenin başlama ve devam süresi de kişiden kişiye değişiklik gösterir. Bazı kimselerde birkaç defa "Allah" demekle başlarken, bazılarında çok daha geç ortaya çıkar. Zaman geçtikçe meleke halini alacağı için bu süre kısalır.

Cezbe ve bunun daha şiddetlisi olan vecd hali, Şamanizm dahil her dinde vardır çünkü tüm dinlerin sahibi Allah'tır. Kemalini Hazret-i Peygamberde bulmuştur. Diğer dinler O'nun rahmaniyetinden, İslamiyet ise Rahimiyet güneşinden istifade eder.

Zikir esnasında oluşan o raşeler, titremeler kişide ilahi zevkin başladığına işarettir. Bu zevk, "Tatmayan bilmez" kuralı gereği ancak bizzat yaşanmakla öğrenilebilir. Bazen bu titremeler o kadar şiddetli olabilir ki dışardan görenler sara nöbe-

ti geçirildiğini zannederler. Nitekim Peygamberimizin cezbe etkisiyle sema ettikleri ve yaptığı hareketleri görüp kendisine "Ne güzel oynadınız" diyenlere, *"Buna Cezebatürrühman denir"* diye cevap verdikleri bir vakıadır.

Bunu size anlatışımın nedeni; bende ilk olduğunda "Aman Allah'ım bana bir şeyler oluyor" diye düşündüğüm içindir.

Eskiden bazı tarikatlarda tüm müritler tekkede toplanıp tespih çekerek zikrederlerdi. Hepsi binlik bir tespihin başına geçer ve o tespih beş kere döndürülünceye kadar zikre devam ederlerdi. Bu tur sayısının yetmişe kadar çıkarıldığı bile olurdu. Ama Osman Dede "Oğlum bin defa Allah diyeceğine bir defa de ve duyur" derdi. Bunun anlamı, "Bir kere konsantre olarak Allah de" demektir.

Allah'ın bir adı da "Aşk"tır. O, aşkından dolayı Hazret-i Muhammed'e "Habibim" deyip onun makamına "Makam-ı Mahmud" adını vermiş ve bize de Hazret-i Peygamber vasıtasıyla sevgisini iletmiştir. Biz el tutup sevgiyi aldığımıza göre O'nu sevmeyip de kimi seveceğiz?

Bu ilahi sevginin tezahürü cezbeye yakalanmaktır. Cezbe tesiriyle kimi sema eder, kimi başka türlü davranışlarla cezbeyi belli eder.

İnsanın konsantre olabilmesi için aşk şarttır. Çünkü aşksız meşk, meşksiz melek olmaz. İnsanda aşk ile melekûtiyet oluşmuşsa, ondan sonra bir kere Allah demek bile duyurmak için yeterli olur.

Allah'tan kula olan çekilişe "cezbe" ya da "kurb-u feraiz", kuldan Allah'a olana ise "tevacüd" veya "kurb-u nevafil" dendiğini biliyoruz. Kurb-u nevafilde kişi o cezbeye bir daha tutulmaya çalışır ve onu arar. Bunun için de konsantre olarak Allah demek gerekir.

Kurb-u nevafille Allah'a yaklaşabilmek için ağırlıkları atmak gerekir. Ağırlıkların başındaysa dünya gelir ve önce onun atılması icap eder. Dünyayı terk edeni Allah beslemeye başlar. İşte şimdi beni öyle yapıyor, siz de görüyorsunuz.

Beden ne kadar zayıflayıp hasta olursa cezbe de o kadar şiddetli olur. Onun için aşkı pek fazla taşırmaya gelmez. Cezbe

insanda meleke haline gelirse, o kişinin ahireti dünyasına galebe çalmış demektir. Bu hal Hazret-i Mevlâna'da vardı. Altın dövülürken semaya kalkmış olması bunu gösterir. Mevlâna'daki cezbenin yansımasıyla Selahaddin Zerkûbî de semaya başlamış ve çocuklarına "Daha hızlı vurun, altın parçalanırsa parçalansın" diye tembih etmiştir.

Selahaddin Mevlâna'da ne bulmuş ve görmüştür ki çocuklarına altınları parçalatacak kadar her şeyden geçmiştir? Onun Mevlâna'da gördüğü, o nüfuz, o kuvvet kudret ve cazibedir. Ama o nüfuz, Mevlâna olmazsa yayılmazdı. O halde bir mânânın duyulması ve görülmesi için bir bedene ihtiyaç vardır. O bedense bir alettir. İşte "Alet yapar el övünür" denen nokta budur.

Ben bu sözleri söylerken görünmeyen âlemdeki eser meydana getirene, yani müessire dayanıyorum. Bu dayanışı sizin de sağlayabilmeniz için size zikir veriyorum. Çünkü zikirde evveli de, ahiri de O'dur. O'nda durmak, ölmek yoktur. Kendisi de *"Zikredeni zikrederim"* <2-152> buyurmaktadır.

Vuslat denen şey; âfakla enfüsün birleşmesidir. Bu birleşmede sen O'nun adını andığın anda, O da seni anacaktır. Burada nazarların karşılaşması olayı vardır. Onun için bazı insanların nazarının kuvvetli olduğu söylenir.

VECD NEDİR?

Tevhid bir ilimdir. Çok kimse bu ilme bulaşınca farklı bir âleme girip değişik davranışlar sergileyerek, cemiyetten ihraç edilecekmiş gibi bir korkuya kapılır. Halbuki hiç de öyle değildir. Burada sevilen Hakk'tır. O, bir kulunda bir tecelli gösterirse bunun korkulacak bir tarafı olabilir mi? Bu durumun en basit örneği vecd halidir.

Allah, vecd halini sevdiklerine gösterir. Esas namaz da bu anda kılınır. Vecd hali, Hakk'ın kuluna bir anda yaklaşıvermesiyle oluşan bir ürperme, titreme ve tüylerin diken diken oluvermesi durumudur. Bu hale girenler arasında değişik bir âleme girip ana dilinin dışında bir dille konuşan, yazanlar olabilir. Bunlar o kimselerin eserlerinde belli olur. Ayrıca böylele-

rinden Yunusvari, Mevlânavari, Kenzivari şiirler doğabilir. *"Bilmezi bilgin eden O"* demekle anlatmaya çalıştığım durum budur. Hattâ "Kürt yattım Arap kalktım" diyenler bile olmuştur. Allah'ta dil ganidir. İsterse konuşmayanı bülbül eder, isterse bülbülü susturuverir. Bu O'nun bileceği bir iştir. Onun için bu durumdan korkmamak lazımdır.

Vecd hali, bir nevi kendinden geçme, yani ölmek demektir. Eğer taklit değilse, Allah onu tekrar yaşama döndürür.

Gerçek anlamda vecde gelmek insanın elinde değildir. Takliden vecde gelmeye çalışanların akıbetini de Allah tayin eder. Çünkü vacid olan Allah, mevcut olan halktır. Vacid'den vecd zuhur etmesi kurb-u feraiz olarak algılanmalıdır. İnsan bir anda "Bana ne oluyor" diye düşünecektir.

Vecd hali insana iki şekilde gelebilir. Biri, insanın haberi yokken birdenbire olabilir. Örneğin ilahi dinlerken ya da düşünürken kişi birden tüylerinin diken diken olduğunu fark eder. Bu kurb-u feraiz tecellisidir ve Allah'ın kuluna yakınlığını bildirmesi durumudur. Burada dikkat edilirse yaklaşması demiyoruz, zira O zaten bize şah damarımızdan daha yakındır. Biz O'ndan uzaklaştığımız için bu yakınlığın farkına varamıyoruz.

İkincisiyse zikirde daha sık olmak üzere, kulun talebine karşılık olur ki buna da "tevacüd" adı verilir ve kurb-u nevafil diye bilinir. Bunların ikisi de Allah'ın kendi malına olan yakınlığını bildirmesidir.

Sohbet insanın kulağını ve kalbini doldurur ama bir vecd hali oluşturmaz. Vecd hali daha ziyade zikirde ve zamanla oluşur. Hazret-i Musa'da bir anda olması herkeste böyle olacağı anlamına gelmez.

Vecd, ruh ile nefsin izdivacı sonucu ortaya çıkan bir elektriklenme olayıdır. Önce insanın tüylerini diken diken olmaya başlar. Sonra ayaklardan başlayan bir elektriklenme olur ve vücuda yayılıp titremelerle kendini belli eder. Daha sonra bunu bir gevşeme ve rahatlama takip eder. İnsan isteyerek bu tabloyu oluşturamaz.

Vecd hali Allah'ın nurunun yaklaşmasıdır. Bunun daha ileri safhası katalepsi denen kendinden geçme durumudur ki

bu da kendinden kendine bir olaydır.

Vecd hali tıpkı cinsel temasın doruk noktasında hissedilen duyguya benzer ama ondan çok daha şiddetli bir histir. Zaten şehvet dediğimiz şey mânâdaki vecd halinin bu âlemde maddiyata yansımasından başka bir şey değildir. Bu his, A'mak-ı Hayal'de " Nice bir ezvak-ı manevi vardır ki şehvet bunun yanında, güneşin yanındaki mum ışığı gibi kalır" diye tarif edilmiştir.

Vecd insanın, kâinatın sahibiyle bağlantısı olduğunu gösteren bir işarettir ve tıpkı insanın bir güzellik karşısında ürperip elektriklenmesine benzer bir haldir. Bu hal insana, kâinatın bir sahibi olduğunu ve o sahibin kendisini çektiğini bildiren bir delildir.

Bu halet herkeste vardır. Vecd vicdana bağlıdır. Vicdanın merkeziyse kalptir. Biz her şeyi kalbimize bildiriyoruz. Ona bildirdiklerimizi, sadece biz ve oraya nazır olan Allah biliyor. Biz bildirmediğimiz sürece başka kimse içimizdekini bilemez. İnsan kendini bilir, Allah da onu bilir.

Vicdan, halet-i vecd'den gelir. Cud, varlık; vücud, o varlığın bilinmesi; mevcud ise bu âlemde o varlığın görülmesidir. Mevcudu bilmek için vecd geçirmek lazım gelir.

İnsan Allah'a nafilelerle yaklaşır. Bu yaklaşım için kişinin çalışması ve çalışırken de konsantre olması gerekir. Zikirdeki istiğrak hali, yani vecd, bir nevi konsantrasyon durumudur. İstiğrak kelimesinin buradaki anlamı; insanın kendi deryasında gark olması, yani batıp kaybolmasıdır. Bugün istiğrak yerine konsantrasyon kelimesi kullanılmaktadır. İçinde kaybolunulan derya, icmaldeki deryadır çünkü bu yola baş koyanlarda tafsil icmal olmuştur. Böyle olduğu için de tafsil hiç düşünülmez.

Tafsil; icmal, yani kâinat; insan olup bir beden halini alıncaya kadar kim bilir kaç milyon yıl geçmiştir. Onun için eski safhaları düşünmeye gerek yoktur. Düşünülmesi gereken bu bedenin içindekilerdir, aranan da O'dur. O, ânda yaşadığı için gelip gitmesi söz konusu olamaz. Bizim aradığımız da budur. Eğer nasip olur, bulabilirsek, o zaman biz de ânda yaşayıp, gi-

dip gelmekten kurtuluruz.

Tevacüdün ucu cud'a dayanır. Cud, bâtınî ve zâhiri olan bir tohumdur. Bu tohum "varlık" demektir ve vücuda sücud eder. Vücudun insandaki belirişine de vecd denir. Halet-i vecd, Allah'tandır ve insanda vasıtasız olarak tecelli eder.

Cud, Arapçada cim vav ve dal harfleriyle yazılır. Kelimenin başında beşeriyetin idamesini sağlayan cim harfi vardır. Beşeriyet veli esmasına mazhar düşerek vav harfiyle zâhir olacaktır. Bunun olabilmesi için de anasır-ı erbaaya ihtiyaç vardır ki o da dal harfidir.

Cud tohumdur. Bu tohumun zuhuruna vücud denir. Vücudun başındaki vav içteki tecelli olan sübutûn dışta görünmesini sağlayacak olan cudu, vücud haline getirir. Vücudun mevcudatta görünmesine mevcut denir ki mevcut vücuda risalet harfi olan mim eklenmesiyle meydana çıkar. Bu da vücudun irsal olması demektir. Yani, vücud irsal olduğu zaman mevcut olur. Bu durumda mevcutta var olan vücuttur ki bu da içiyle, dışıyla hepsinin Allah olması demektir.

İnsanın bunları idrak edebilmesi için uzun süre vecd halinde kalabilmesi lazımdır. Bu durumu gerçekleştirmek isteyenler uzun süreli riyazatlara girmiş, aşkla çilehanelere veya mağaralara kapanmışlar ve sırf ruh haline gelmeye çalışmışlardır. Sonuçta başarabilenler, ulûhiyet âleminin bir zerresi olduklarının idrakına varmışlardır. Bu başarıya ulaşanlar denizde de yürür, havada da uçar, her şeyi de yapabilir ki buna da Allah'ın emriyle keramet gösterme denir.

SÜLÛKİ GELİŞİM

İnsanın sülûkî gelişimi de aynen bedensel gelişimindeki yolu takip eder. Yani, önce hacer (taş), sonra da sırasıyla bitki, hayvan ve insan olup kemale erer.

Şeftalinin aşılanma zamanı ya çiçek açtığı ya da çiçeği olduğu zamandır. Bu zamanda aşılanırsa aşı tutar ve çubuk gelişir. Başka zaman aşılanırsa aşı tutmaz. Çünkü ya mevsim çok soğuktur ya da çok sıcak. Şeftali çiçek açtı mı, gece ve gündüz eşittir. Şeftalinin olgunlaştığı devrede de durum aynıdır.

Uyanma devresi, yani aşının tutma çağı bahardadır. İlkbaharda su yukarı doğru yürür. Buna rebi-ül evvel denir. Sonbaharda ysa aşağı doğru çekilir, buna da rebi-ül ahir denir. Bunlardan birincisinde su, meydana çıkmak için hareket halindedir. İkincisindeyse gizlenmek için... Birinde doğuma, ikincisindeyse ölüme doğru gidiş vardır.

Müritlerin aşılanması da böyledir. Aşı, esması yakın olanlar arasında yapılırsa tutar. Çünkü haşır-neşir olacaklar arasında uyum şarttır.

Herkesin düşüncesi farklı olduğu halde ruhları arasında yakınlıklar olabilir ki bu da bu âlemde gruplaşmalara neden olur. Her insanı birer farklı çapta bilye gibi düşünmek mümkündür. Bu yakınlaşma onların birbirine karışması anlamına gelmez. Nasıl havadaki atomlar birbirine karışmıyorsa insanlar da böyledir. Ses dalgalarının, resim görüntülerinin iletimi de bu bilyecikler vasıtasıyla olmaktadır. İlk noktadaki (yayın merkezindeki) bilyelerden birine dokunulunca, temas etkisi son noktada (alıcı) da aynen hissedilir. Radyo, faks, televizyon gibi iletişim araçlarının çalışması bu esasa dayanmaktadır. İşte "Kâinat noktadan ibarettir" ve "Bir nokta bin söz oldu" denmesinin nedeni budur.

Sünen-i ilahi, âdetullah demektir. İnsanın kemâle erişi de âdetullah üzere bisıfâtihi olmaktadır. Eğer kemâl bizatihi tecelli etseydi insanlar buna tahammül edemezlerdi. Onun için terakki bisıfatihi ve yavaş yavaş, insanın dayanabileceği şiddette olmaktadır.

İnsan, incir gibi olgunlaşır. Önce ufacıktır. Yavaş yavaş büyür ve belli bir büyüklüğe ulaşınca tatlanmaya başlar. Tazeyken koparılırsa çok kısa zamanda ekşir ve bozulur. İyice olgunlaştığındaysa, dıştan biraz buruşur ama artık kolay kolay bozulmadığı gibi, daha da tatlılaşmıştır. İnsan da böyledir. Bedensel gelişimini tamamladıktan sonra düşünceleriyle içten tatlanmaya başlar.

Biz dışımıza gereken özeni gösteriyoruz. Lakin iç âlemimizi geliştirmez, dışımıza gösterdiğimiz özeni içimize göstermezsek, ham incir gibi tatsız kalmaya mahkûm oluruz. İç âlemin

geliştirilebilmesi için ağaçta kalıp oradan beslenmeye devam etmemiz gerekir. Bu beslenmenin, bizi tatlandırabilmesi için fikri alanda ve sohbet şeklinde olması gerekir. Sohbetler, bizim fikir dediğimiz iç âlemimizi geliştirecek ve ahiret elbisemizi meydana getirecektir. Bu elbisenin ve ahiret mekânımızın güzel olabilmesi, bizde güzel düşüncelerin yerleşebilmesine bağlıdır.

İnsanın el tutması, akl-ı maaştan çıkıp akl-ı meada geçmesi demektir. Akl-ı meada geçen kişi, artık ahireti öğrenmeye başladığı için kendi ahiretini de güzelleştirmeye çalışacaktır. Bunu yaparken, kendine faydalı olan şeyler başkalarına da faydalı olacağından, kişi *"Nâsın faydalıları nâsa faydası dokunanlar"* duruma gelecektir.

Kişi, eğitimi arttıkça her şeyin kendisi olduğunu öğrenir. O zaman anlar ki başkalarına sağladığı fayda da yine kendine sağlanmıştır. Bu bilince varmaya tevhid bilgisi denir.

Tevhide eren kendini terk etmek zorundadır. Aksi halde kâinatı kapsayıp kendinde toplayamaz. Burada terk ediş, dış âlemden iç âleme yahut maddeden mânâya geçiş demektir. İç âleme, yani mânâ âlemine geçene de "Âdem-i mânâ" denir. Âdem-i mânâ için iç ve dış âlemler birbirine ayna olduğundan, kişi artık kendini efendisinde (aynasında) görmeye başlar ki buna da "Âdem'e bağlanmak" denir. Bundan sonraki muhabbetleri Muhammediyetten olacaktır. Öyle olunca da âlemi güzelleşecek ve hayatı cennette geçmeye başlayacaktır.

Bunu gerçekleştirebilmek için kişi, tüm selbi olan kötü huylarını atıp efendisinin güzel esmalarıyla haşır-neşir olmaya ve o esmaların etkisini kendinde görmeye çalışacaktır. Bunu başardığında, efendisinin esma-yı hassı onun da esma-yı hassı olmuş demektir. Bu noktada "Her insanın meşrebi farklı değil midir" diye sorulabilir. Farklıdır ama burada bir aşılanma ve etkilenme vardır. Zaten o kimse tamamen farklı bir yapıda olsaydı o gruba, o efendiye değil, kendine yakın bulduğu bir başka mürşide gider ve onun grubuna dahil olurdu. Bildiğiniz gibi, aynı gruptan olmayan bitkiler arasında aşılama yapılmaz, yapılsa bile tutmaz.

Bir meyve havadar yerde olur, bol güneş alır ve içten, dıştan özsuyu ve havayla iyi beslenirse kemâle erer. Ağaçtaki meyvelerin hepsi aynı şekilde gelişmez. Meyvelerin gelişme imkânlarından en çok istifade eden bir tanesi diğerlerinden daha fazla gelişir ve ona "şahdane" denir. Diğerleri, kimi yaprak altında kaldığı ve yeteri kadar güneş görmediğinden, kimi mikrop kaptığından, kimi zedelendiğinden dolayı, o şahdane kadar gelişemez. Bir kısmı çürür, bir kısmı daha küçük kalır, bir kısmıysa daha geç gelişir. İşte insan da böyledir.

Her insan, bir şeyi ilk yapmaya başladığında perdelidir. O perdesini bir kere yırttı mı, artık mesele kalmaz ve işini hiç sıkılıp utanmadan rahatça yapmaya başlar.

Kuraldır, yokuş yukarı yavaş çıkılır ama inişe geçince hızlanılır. Bu hızlanış, insanda elli yaşını geçince başlar. İnsan, daha sonraki yıllarda her senenin bir öncekinden farklı olduğunu hisseder. Velev ki ilaç bile kullanılsa, bu inişi yavaşlatmak imkânsızdır.

İnsanın manevi gelişimi, tıpkı minareye çıkmaya benzer. Minarenin içi, döne döne yükselen bir merdivenden ibarettir. Bu merdivenin her basamağı bir esmayı, bir mertebeyi temsil eder. Dıştan bakılınca minare düz görünür ama dışardan tırmanılmaz. Tırmanma içten ve her basamağa (mertebeye) basa basa olur. Şerefeye ulaşıldıktan sonra da merdivenin alt basamaklarını görmek mümkün değildir.

Nasıl bir çocuk ne şekilde büyüyeceğini bilemezse, bir salik de nasıl tekâmül edeceğini ve nerelere kadar ulaşabileceğini bilemez. Ama zaman içinde kendisi fark etmeden birçok aşamalardan geçip kemâle erer. İnsanın "Bunu ben yaptım" demesi çok büyük bir hata olur. Yunus Emre'nin "Bir ben vardır bende benden içeri" diyerek anlatmak istediği de budur.

Manevi âlemde de mertebeler atlatılır ve insan getirilip bir yere oturtuluverilir. Her zaman söylediğimiz gibi, her şey mânâda olur ve görüntüsü maddeye gelir. Yani, mânâ, daima maddeye hâkimdir. Yola girenlerin mürşide kavuşması, birbirleriyle hiç karşılaşmamış veya tanışmamış kişilerin bir gaye etrafında birleşip kaynaşmaları da yine Allah'tan ve O'nun tak-

dirinin sonucudur. Bu sebeple her zaman *"Ulu ve yüce Allah'tan başka kuvvet ve kudret sahibi yoktur"* denmek suretiyle kuvvet ve kudret sahibinin O olduğu hatırlanır. O'na "Kuvvet-i ezelî", "Nutk-u ezelî", "Kelam-ı kadim", "Allah", "Tanrı", "Çalap", "Aşk" vs. denmesinin sebebi de, herkesin O'na aklının yettiği yerden bir ad koymasıdır.

Sülûke girenlerin ilerleyişi, eski devirlerde deveyle hacca giden karı kocaların yolculuğuna benzer. Onlar, günlerce sürecek yolculuk esnasında hem tesettüre uymak, hem de güneşten korunmak için deve üzerine "şutuf" denen beyaz, dört köşe bir çadır kurarlar, bu çadırın bir tarafına erkek, diğer tarafına kadın oturur ve ikisi arasındaki küçük düz bölüme de sofra kurup yemeklerini o sofrada yerlerdi. Deve giderken sallanır ama etraflarını görmezlerdi. Tıpkı şimdi deniz otobüslerinde orta kısımda oturanların ara sıra sarsılıp gittiklerini hissetmeleri ama hiçbir yeri görememeleri ve şiirde *"Hep mahmil-i aşkında kalır gör ne seferdir"* diye tarif edildiği gibi...

İşte sülûke girenlerin durumu da bunlar gibidir. İlerler ama nasıl gittiklerini fark etmezler. Nasıl çocukların büyüdüğü her gün fark edilmiyorsa, bu yolun yolcuları da, dahil oldukları katarla beraber aştıkları merhaleleri her gün fark edemezler. Bu husus ilim açısından da böyledir. Zamanla insan "Ben neler öğrenmişim de haberim yokmuş" demeye başlar. Bu durum mânâ yönünden de böyledir, madde yönünden de...

Böyle meclislerde hiçbir zaman ne siyasete, ne irticai fikirlere ve davranışlara yer verilir. Amaç sadece insanlığa erişebilmek olduğu için daima, insanlığın ne demek olduğu ve oraya ulaşabilmek için neler yapılması gerektiği öğretilmeye çalışılır. Bu amaca ulaşabilmek için de erbab-ı şeriatın tenzir yoluna karşılık, sevgi ve aşk yolundan gidilir. Çünkü anne ve babaya merhameti veren Allah, *"Merhametlilerin en merhametlisi"* <7-151> olarak kullarına merhamet etmeyecek midir? Hele bir de kâinatı sevgiden yarattığını söylerken... Onun için, bizim inkâr etmediğimiz korku, havf değil, haşyet olmaktadır ki bunun ne demek olduğun evvelce anlatmıştık.

Salikler, çok kere ilahileri okur ve geçerler. Örneğin "Geçti

kervan kaldık dağlar başında" diyenlerin kaçı, buradaki dağ ve kervan tabirleriyle neyin kastedildiğini düşünmüştür acaba? Burada dağın kendini bilmek, kervanınsa kafadan geçen düşünceler olduğunu kaç kişi fark etmiştir?

Kervana katılıp mahmilin içinde olanlar etraflarını göremedikleri için nerede olduklarını, nereye vardıklarını bilmezler ama kervancı nerede olduklarını ve nereye gittiklerini iyi bilir. Mahmildekiler, etrafı göremedikleri halde, hissettikleri sarsıntılardan gitmekte olduklarının farkındadırlar. Bunun anlamı şudur: İnsan eskiden aklına bile getirmediklerini artık düşünmeye başlamıştır, yani yürüyen, insanın kafasının içindeki düşünce silsilesidir. Kervan gitmez. O daimidir ve ilelebet kalacaktır. Burada giden, kafanın içindeki düşüncelerdir. İnsanlara "Çalışıp her gün yeni bir şeyler öğrenin" denmesinin nedeni budur. Çünkü bu dünyadakiler burada kalacak, kafanın içindekiler insanla gidecektir. Onun için, işin özüne inip gerçek servetin menbaını bulmak gerekir. İnsanla gidecek olan bu servettir. Bir kere menba bulundu mu, insandan fıskiye gibi fışkırmaya başlar. Onun için önemli olan kaynağa ulaşıp kaynağın kendinden fışkırmasını sağlamaktır. Yoksa, sağdan soldan toplanan bilgilerle bilgiçlik taslamak değildir.

Gerçek kaynaktan beslenenler göl veya denize benzer. Suları yaz veya kış, hiçbir zaman tükenmez. Bilgiçlik taslayanlarsa yağmur göletleri gibidir. Bir mevsimde ağızlarına kadar dolu gibi görünseler bile yazın sıcakta kurumaya mahkûmdurlar.

Yola yeni girildiğinde, yani sülûkün başlangıcında duyulan veya okunanların ne olduğunu anlamak mümkün değildir. İnsan bu devrede çocukların ebced okuması gibi, ister Mesnevi, ister Niyazi Divanı olsun her şeyi, hafızasına yerleştirmeye çalışır. Hiçbir salik, ilk ânda, özellikle de zuhura gelmemiş, gayba ait terimleri anlayıp onların zevkine varamaz. Kafasında çok uzaklarda bir şeyler tahayyül eder ama onları yaklaştırıp şahadet âlemine getiremez. Her şey düşüncede kalır, pek çok şeyi de çözemez. Ancak, Allah isterse kişi uyanıp tahakkuk devresine girer ama girdiğinde de, yine kendi başına çözemediği pek çok sır bulunacaktır. Çünkü gaybı ancak Allah bilir. Burada dikkat

edilecek husus, O'na kullukta bir noksanlık olmaması için gönül meselesine önem vermektir.

Kendini kendinde bulmak kolay değil, çok zordur. Çünkü zirve-i hîçî'ye tırmanmayı gerektirir. Bu iş becerilemediği zaman "Geçti kervan kaldık dağlar başında" olur. Tabii bu söz kervana dahil olamayanlar için söylenmiştir. Kervana dahil olanlar, çekirdek âlemine girip olgunlaşma yolunu tuttukları için bundan sonrası Allah'ın bileceği iştir. Ama şurası bir gerçektir ki kâinat hiçbir zaman insansız kalmayacaktır.

Her kervana dahil olan erecek midir? Hayır ama hepsi hayatından memnun olacaktır. Salikler, tıpkı bir ağacın dalları, yaprakları, çiçekleri ve meyveleri gibidir. Bunlardan yapraklar, ağacın solunumu; dalları, yaprak, çiçek ve meyvelerinin taşınması; çiçekleriyse meyve vermesi için gereklidir. Bunların tümü ağaca hizmet için yaratılmıştır. Ağacın gayesiyse meyve vermek ve o verdiği meyvenin çekirdeğini olgunlaştırmaktır. Tüm bu uzuvlar görevlerinden memnundur. Ne dal yaprak olur, ne de çiçek bizzat meyve haline dönüşür ama sonuçta hepsi kendi görevini yapar ve yaptığı işten de memnun olur.

Ağacın çiçek açması bir nevi cennet oluşturmaktır ama bu cennetin amacı olgun meyveyi meydana getirmektir. O meyve olmazsa, ağaçtaki cennet bir işe yaramaz. Onun için, kâinat ağacındaki her şeyin tek gayesi; meyve olan o olgun insanı yetiştirebilmektir. Tüm kâinat onun için çalışır.

Sülûke giren bir insanın gelişmesi, mertebe mertebe olacaktır. İlk çalışmalar *"Ey kapıları açan"* iktizasında kişinin zekâ kapılarının ve anlayışının açılmasına neden olur. Zekâ kapıları açıldıkça kişi uyanmaya ve böylece geceden kurtulup sabahın ışıklarını görmeye, yani karanlıktan aydınlığa çıkmaya başlar ki bu da *"Ve izniyle sizi karanlıktan aydınlığa çıkarır"* <5-16> ayetinin etkisini göstermesi demektir.

Hakikatten haberdar olmayan ulemanın kabul ettiği bir husus, "Ab-ı hayatın karanlık bir çeşmede olduğu ve Hızır'ın o sudan içip ölümsüzlüğe ulaştığı"dır. Bu söylenen doğrudur ama onların anladığı şekliyle değil... İşin aslı şudur; mürit veya yola giren bir kimse uykuda, yani karanlıktadır. Mürşidi onu

uyandırıp onun Hızır'ı olur ve ab-ı hayat olan sohbet suyundan içirerek, karanlıktan aydınlığa çıkarır.

Yukarda bahsettiğimiz ilk anlatım tarzı, hakikate ermeyenlerin vehminden kaynaklanır, onların hayal âleminde olduklarını ve o âlemlerinde tecessüm ettirdikleri mahallerde yaşadıklarını gösterir.

Halbuki olay, bizim açıkladığımız şekildedir ve dış âlemde değil, iç âlemde cereyan etmektedir. İlk ifade rumuzlu olduğu için herkesin mertebesine göre tefsire açıktır. Rumuzlar bilinmeden yapılan açıklamalar, bu izahattan tatmin olmayanların dinden soğumasına, hattâ başka dinlere dönmesine yol açmaktadır.

Gerçeklerin bu şekilde açıklanmasıysa, hayal âleminde yaşayanları "Aman ne basitmiş" diye düşünmelerine ve sonra da nefsani arzularının tesiriyle her türlü kötülüğü yapmalarına neden olabilmektedir. Onun için böyle açıklamalar sadece yol ehline yapılır. Çünkü onlara yapılan açıklamalar, böyle davranışlara girdiklerinde oluşacak kabziyetten korktukları için onları azdırmaz. Bir hata yaptıklarında kalplerinde peyda olan sıkıntı, onların hatayı devam ettirmelerini önleyeceği gibi, rahatlayıp tekrar huzura kavuşmak için istiğfar etmelerine de neden olur. Zaten secde-i sehvin amacı da bu, yani "Bir hata yaptım, affet" demektir.

İşi ters giden bir salik, önce bu tersliğin sebebini kendinde aramalıdır. Nasıl rüzgâr olmadıkça güneşin önüne bulut gelmezse, kişide de kabziyet kendiliğinden oluşmayacaktır. Eğer kendinde bir kusur bulamazsa o zaman bir yansıma yahut imtihan olabileceğini düşünüp itirazsız kabullenmek gerekir. Çünkü geldiği gibi gidecek ve arkasında da mutlaka bir hayır, iyilik veya bolluk gelip kendisini feraha çıkaracaktır. Burada da "Her şeyin bir sebebi vardır" kuralı geçerli olduğu için, evhama kapılmaya neden yoktur.

Saliklerin gelişebilmek için yapacakları tek şey, iz izlemektir. Salik, gideceği yolu bilmediği için, önden gidenin bastığı yeri görüp oraya basarsa hata yapmaktan kurtulur. Gözle görülen maddi âlemde bile durum böyleyken, bilinmeyen ve gö-

rülmeyen mânâ aleminde başka türlü hareket etmek insanın çukura düşmesine, taşa çarpıp tökezlemesine ya da en azından çamura batmasına sebep olabilir. Onun için yapılması gereken şey, önden gidenin izini iyi takip edip onun bastığı yerlere basmaktır. Kişi kendisi irfaniyet kazanıncaya kadar böyle yapmak zorundadır.

Bir taraftan bu şekilde iz izleyen salik, içten de zikir süpürgesi ile devamlı olarak temizlik yapmalıdır. Çünkü aradığını içinde bulacaktır. Aksi halde göğe çıkıp hayali Allah aramaktan başka bir şey yapmamış olur. Aradığını bulmanın yoluysa kulluğunu vermekten geçer. Onu verdin mi, geriye Allah kalır, her taraf Hakk olur ve O, kâinatı kapsadığı için insana bilmediğini öğretiverir. İşte, *"Bilmezi bilgin eden O / Yoksulu zengin eden O"* diyerek anlatmak istediğim gerçek budur.

Bu sözler ancak Allah'ın ihsanıyla söylenebilir. Söyleten Allah'tır ama söyletişi alâ meratibihimdir (mertebesine göre).

Allah'ın mertebeleri çoktur. O ahadiyette tektir ama adeta nar gibi ve içi bölüm bölümdür. Bu bölümler tümüyle bir bütün oluşturur. Mertebelerin de en kolay açıklaması budur. Eski kitaplarda yapılan açıklamaların anlaşılması zordur çünkü fazla açıklama yapmaktan kaçınılmıştır.

Bir saliğin bilmesi gereken tek şey *"Sen çıkarsan aradan / Kalır şeksiz Yaratan"* gerçeğidir. Bu konuda Hazret-i Mevlâna "Hiçbir şeyden korkmam, ayak takımının dedikodusundan korkarım" demiştir. Bu sözü çok doğrudur çünkü insanın başına ne gelirse tecessüsten gelir.

Allah'a keskin hatlarla yaklaşılmaz. O'na yaklaşmak için huy dediğimiz renkleri yavaş yavaş soldurarak O'nun renklerine yaklaştırmak, düz bir rampa meydana getirmek lazımdır. Her şey böyledir. Bozuk bir ekonomiyi halka hissettirmeden düzeltmek de mümkündür ama çok uzun zaman alır. Aynı bozuk ekonomi ani ve sert kararlarla kısa zamanda düzeltilmeye kalkılırsa, halk çok sıkıntı çeker. Aynı durum sülûkte de geçerlidir. Hızlı bir sülûk çok kişinin fire vermesine neden olur ama yavaş yavaş, inişli çıkışlı bir seyir, tıpkı müzikteki makamlar gibi, insana zevk verir. Nasıl müzikte notalar arasındaki gezin-

menin karar noktaları makamları belirliyorsa, sülûkteki gezintiler arasındaki duraklar da saliklerin mertebelerini belirler.

Sülûk, aslında müzik eğitimine benzer. İki yolu vardır. Birinde her şey nazari olarak öğretilerek marifetullaha kadar gelinir, ikincisindeyse Allah'ın verdiği kulak sayesinde kişi nota, usul vs. bilmediği halde dinlediği bir parçayı çalarak veya söyleyerek aynen tekrarlayabilir ki bunun örneği çingenelerdir.

Bazı salikler de çingeneler gibidir. Bir şey gösterildiğinde hemen içinde yaşamaya başlayıverirler. Nazari bilgileri olmamasına rağmen uygulamada nazari bilgisi olanlara yakın bir başarı sağlarlar. Bu ikisine örnek olarak, eline şehir haritasını alıp adım adım Istanbul'u gezerek görüp öğrenen bir kimseyle, arkadaşlarıyla birlikte gezerken şehri öğrenen bir başkasının durumu gösterilebilir. Bunlara üçüncü bir tür daha ilave edilebilir ki o da Istanbul'u dolaşırken yolunu bulabilen, istediği yere gidebilen ama hiçbir cadde veya sokak adını bilmeyen kimsedir. İşte, "bilenle bilmeyen bir olur mu" meselesi buradan çıkmaktadır.

Tabii, bilenin hali başka olacaktır. Burada bilmekten gaye zevk etmektir. Zevke erebilmek için de danenin daneyi bulması, hüvesi hüvesine karşı karşıya gelmesi, yani hayvani his ve arzulardan kurtulup saptan, samandan geçerek insan haline gelinmesi gerekir. O zaman asıl bulunmuş olur ki o da danedir. Asıl olan dane, görünmez âlemdeki, vahidiyetteki danedir. Bu âlemde insan olan da danedir ama kesretteki danedir. O görünmeyen dane ekilmiş, bir başak oluşturmuştur. O ekilmemiş olsaydı, bu âlemde başak meydana gelmezdi.

Çok kimsenin şaşırıp sapla samanı karıştırmasının sebebi, "Hepsi O" deyip mertebeleri dikkate almamalarıdır. Evet, hepsi O'dur ama mertebesine göre... Dane meydana geldi diye çıkan buğdayın tümünü yemeğe kalkan bir insan danesiyle birlikte sapını, samanını, hattâ kökünü de yemiş olur ki bu doğru değildir. Allah bize bu hatadan kurtulmamız için "Nura gelin" demektedir. Burada nurdan kasıt, akıl nurudur. Çünkü dane, karanlık olan sap ve samandan ancak o nur ile görülüp ayırt

edilebilir.

İnsan Allah'ı bilip O'na ulaştığında, O'na sefer etmiş, misafir olmuş demektir. Bu durumda, önce Allah kulundayken, bu kez kul Allah'a misafir olmuş olur.

Misafir, sefer etmiş anlamına gelir. Başka memleketlere gönderilen elçilere "sefir", onların oradaki ikametlerine ayrılan konutlara da "sefarethane" denmesinin sebebi, bu kelimelerin aynı kökten türemiş olmasıdır.

Her salik gelişme esnasında zaman zaman bazı hatalar yapacak ve o yaptığı hatalardan ders alarak gelişimini tamamlayacaktır. Aşağıdaki hikâye bunu anlatmaktadır.

Bir tacir birkaç kere dükkânı soyulunca bir maymun alıp onu bekçi olarak eğitmiş ve dükkânına koymuş, böylece hırsız girmesini engellemiş. Günün birinde akıllı bir hırsız maymunun karşısına geçip esneme numarası yapmaya başlamış. Taklitçi olan maymun, adamın numara yaptığını anlayamadığı için esnerken uyuyakalmış. Onun uyuduğunu gören hırsız da dükkâna girip orayı bir güzel soymuş. Bir süre sonra dükkân sahibi gelip durumu görünce, maymunu bir güzel pataklamış.

Aradan zaman geçmiş. Hırsız işin kolayını buldum zannıyla yine dükkânın yakınına gelip maymunu karşısına almış ve esneme numarası yapmaya başlamış. Ama bu kez ne görsün? Maymun elini alt göz kapağına götürüp kendisine pışık yapıyor... İşte "Maymunun gözü açıldı" tabiri buradan gelmektedir.

Sülûkte de ilk girenler zaman zaman bazı hatalar yaparlar ama yaptığının hata olduğunu anlayınca aynı şeyi bir daha yapmamaya çalışırlar. Örneğin, bazı salikler, sohbet derinleşince uyuklamaya başlar ama sohbeti kaçıracağını anlayınca uyumamak için kendini sıkmaya, tırnaklarını etlerine geçirip canını acıtarak uykusunu kaçırmaya çalışır. Bu halin sebebi; sohbetin, saliğin zekâ kapasitesini zorlaması, hattâ zaman zaman da üstüne çıkmasıdır. Salik de, belki bir daha ele geçmeyecek olan bu fırsatı kaçırmamak için, sohbet algılama kapasitesinin üstünde bile olsa, uyuklamamaya çalışır.

İnsan, bazen sohbet dinlerken beyninin adeta sıkıştığını ve sıkılan bir karpuz gibi çıtır çıtır sesler çıkarttığını hissedebi-

lir. Bunlar geçicidir ve zaman içinde zihni kapasite arttıkça, bu seviyedeki sohbetler daha rahat takip edilebilmeye başlanır. Ama daha derin sohbetlerde yine aynı durum ortaya çıkacaktır.

Bir saliğin sadece sohbet dinlemekle gelişmesi mümkün değildir. Mutlaka kendisinin de çalışıp gayret göstermesi lazımdır. Aksi halde, bir süre sohbetlerden uzak kaldığı takdirde, gelişme yerine, düşme olduğunu görecektir. "Hizmet oğlum, hizmet" diye özetlenen sülûk prensibi *"İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur"* <53-39> ayetine istinat eder.

Sohbet, söz, kitap vs. öğretici mahiyettedir. Öğrenmek güzel bir şeydir ama önemli olan öğrenmek değil, öğrenilenleri uygulamaya sokup özümsemek ve onları bir davranış biçimi haline getirebilmektir. Çalışmadan ilerleme olmaz. Bazı salikler aşırıya kaçıp deli divane olabilirler. Burada mürşitlerin, anlatıldığı şekilde, açık açık konuşmamalarının rolü vardır. Gerçi Allah için olan bu deliliğin de başka bir zevki vardır ve sebebi de saliklerdeki aşkın şiddetidir ama şunu hiçbir zaman unutmamak lazımdır ki Allah'ın sevgilisi olan Hazret-i Peygamber hiçbir zaman delirmemiştir. Bir ilahimde *"Aşk kazanı kaynasa da taşırma / Edep meclisinde sakın şaşırma"* deyişimin nedeni, bu hale düşmemek gerektiğidir.

Sülûkte cezbe halinde dahi, mürşidin karşısında bağırıp çağırmak, edep dairesinden çıkmak anlamına geleceği için, hoş karşılanmaz. Zaten doğru da değildir. İnsan, insanlığı neyi gerektiriyorsa öyle davranmalıdır. Nasıl Hazret-i Peygamber hiçbir zaman Allah yolundan inhiraf etmediyse, salikler de O'nu örnek alarak hareketlerini ayarlamalıdır. Bunun için saliğin, bir Müslüman olarak zâhiri de, bâtını da kabullenip marifette olduğunu bilmesi ve maarif-i ilahiye, yani irfaniyet için çalışması gerekir. Burası hassas yerdir çünkü marifetin içinde şeriat da vardır, hakikat de... Bunların ikisini de inkâr etmeyen, marifete dahil olabilir.

Marifet erbabının, şeriattaki erkânların güzelliğini bilip takdir etmesi, hiçbirinde kötülük olmadığının idrakında olması gerekir. Bu yola baş koyan salik kötülüğün sadece kendinde

olduğunu anlamalıdır. Marifet erbabı nazarında iç âlem daha zevklidir. Böyle olduğu için, çoğu gönül âleminde kalmayı tercih eder ve neticede, dış âlemin kurallarına uymuyormuş gibi bir görüntü ortaya çıkar. Ben, "Her ikisini de yapabilene aşkolsun" derim.

Bu durum, bu yola yeni girenler için de geçerlidir. Kimisi zâhirî namaz kılar, kimisi namaz-ı daimdedir. Allah *"afüv ve gafûr"* olduğu için zâhirî eksikliği affeder ama içten de kişiye bir çekilme hissi verir. Çünkü O, kişinin dışına değil, içine bakmaktadır. Buna misal olarak Hazret-i İsa'nın talebelerinden birinin hikâyesi anlatılır. Adam gece, gündüz içen bir alkolikmiş. Bir gün İsa diğer havarileriyle sohbet ederken, bu ayakta duramadığı için onların yanına sokulamayıp bir ağaca sarılmış, ayaktan, onları buğulu gözlerle seyredip "Ah kafa, sen bu içkiyi içip şu durumda olacağına, ayık olup da onların arasında olsaydın, kim bilir ne güzel şeyler anlatılırken, o güzellikleri kaçırmazdın" diyerek kendini zemmetmeye başlamış. Adamın halini görenlerden biri İsa'ya "Bak şuna, haline bakmadan bir de karşıya geçmiş bize bakıyor" diyerek onu aşağılamış. Gece olmuş, gammaz kişi rüyasında, o sarhoşun tüm günahlarının kendi üzerine yıkıldığını ve kendi sevaplarının sarhoşa verildiğini görmüş.

Tabii bu anlatılan bir menkıbeden ibarettir ama yerinde bir hikâyedir. Çünkü insanlara insanlık için gerekli olan şey, temiz bir kalp ve iyi bir özdür. Bu hususta Kur'an'da da *"O gün ne mallar, ne de çocuklar fayda vermez. Ancak Allah'a temiz bir kalple gelenler"* <26-88, 89> diye yazmaktadır. Bir ilahimde

Her ne yapsak fayda yok / Kalbimiz pak olmadan
Saykal vur kalbe çabuk / Bu beden çâk olmadan

deyişimin nedeni budur.

Bir salik için de en önemli şey yürek temizliğidir. Geri kalanlar surettir, resimdir... Resmiyet hayaldir. Öyle olduğu için de misafirdir. Samimiyet ise Hakk'tır. Samimiyet bozulursa araya düğüm girer. Allah samimiyetten ayırmasın.

Onun için, resimden geçmek lazımdır. Öze geçince resmi inkâr mi edeceğiz? Hayır, çünkü İslamiyet marifet dini olduğu

için resmi, yani dışı da inkâr etmez. Burada yine hatırlatmam gereken şey şudur: Rüsum, yani dış görünüş; şeriat, iç veya öz; hakikattir. Marifet ise bunların her ikisini de içine alır. Onun için marifete talip olan bir kimse, ağacı dışıyla ve içiyle sevmelidir. Bu ağaç "Hilkat-ı Muhammediye" veya "Şecere-i Tûbâ" isimleri de verilen muştuluk veya güzellik ağacıdır. İnsan bunun sevgisiyle cennette yaşar ve o ağacın olgun meyvelerinden istifade eder. Bunun için de kişinin içinin, dışının bir olması lazımdır.

Salikler bazen çok şey öğrenmiş ve hatm-i meratib etmiş olmalarına rağmen, her şeyin netleşmediğini, hattâ bazı şeylerin anlamını tam olarak kavrayamadıklarını düşünüp daha fazla gelişmek isterler. Bu isteklerinde haklıdırlar. Ama çaresi üzülüp oturmak değil, daha fazla gayret göstermektir.

İnsanın gelişmeden bahsedebilmesi için taayyün-ü evvel ve taayyün-ü saniyi zevk etmesi gerekir. Nerede zevk edilecek? Kendinde...

İnsanın kafasında, bir ân gelir nereden çıktığı belli olmayan bir düşünce belirir. O ânda bu düşünceyle ilgili hiçbir şey ortada yoktur. İşte bu, âlem-i gayb'tır ve insan söylemedikçe ondaki bu düşünceyi kimse bilemez. Bu düşünceyi gerçekleştirmek isteyen, önce onu daha da derinleştirip sabitleştirmek zorundadır ki bu da bir planı hayalde canlandırma safhası, yani taayyün-ü sanidir. Bunu takiben iş fiiliyata dökülür ve proje olarak ya şifahen anlatılır veya yazıya dökülür, çizilir ve meydana çıkarılır. Daha sonra da safha safha uygulamasına geçilir. İşte kâinatın oluşumu da böyle olmuştur.

İnsanların manevi terfileri de askerlikteki rütbelere benzer sonuçlar doğurur. Kimin rütbesi ne kadar yüksekse, kemâlâtı da o üst rütbededir ve zâta yaklaşma olanağı o oranda fazladır.

Nasıl ilkokul, ortaokul ve lise, üniversiteye girmek için birer vasıta sayılırsa, insanın sülûkte kemâle gelinceye kadar geçirdiği tüm aşamalar da birer alet, birer vasıtadır. Kişi kemâle ermediği sürece, bir alet olmaktan kurtulamaz.

GELİŞİMDE ŞAHSİ KAPASİTE FAKTÖRÜNÜN ROLÜ

Sülûke giren bir kimsede gelişme, zamanı geldiğinde kendiliğinden olur. Nasıl havuza atılan bir taşın meydana getireceği dalgalar havuzun kenarına kadar gidip geri dönerse, aynı şey bir gölde de olur ama çok daha uzun sürede... Salikteki gelişim de böyledir. Kapasitesi dar olanlarda gelişme süratli, geniş olanlarda yavaş gerçekleşir.

Her şey böyledir. Bir duvar saatinin pandülü ağır ağır sallandığı halde bir masa saatininki daha hızlı sallanır. Aynı şekilde çocuklar büyüklerden daha hızlı konuşur. Lakin, büyükler daha yavaş ama daha temkinli konuşurlar.

İnsan başlı başına bir deryadır. Bu deryada cevelan eden de yine insanın kendisidir. Herkes kendi âleminde haşır-neşir olup herkes kendi cennetinde yaşar ve sonuçta da kendi kabrine gömülür.

Bu sebeple herkesin yola girişi ve yolda ilerleyişi birbirinden farklıdır. Buna bir örnek olarak Aziz Mahmut Hüdai Hazretlerinin seyr-i sülûkünü gösterebiliriz.

Kendisi yola girmezden önce Bursa kadısıdır. O devirde kadılar şeriat hükümlerini çok iyi bilen, onlara inanan ve hükmü o kurallara göre veren kimselerdir. Koyu şeriat erbabı, bilmeden inandığı halde tahakkuk etmemiş tarikat erbabından daha üstün sayılır.

O devirde Bursa'da kalender bir eskici vardır. Karısı her yıl hacca gitmesi için ısrar eder ama adamcağız fakir olduğu için bir türlü gidemez. Sonunda karısı resti çekip "Bu yıl da gitmezsen üçlü talâk ile senden boşanacağım" diye dayatır. Adam, bayrama iki gün kala ortadan kaybolur ve bayramdan beş gün sonra evine döner fakat karısı onu kapıda görünce, boş döndüğü için kendisini eve almayacağını söyler. Bunun üzerine adam devrin kadısı olan Mahmut Hüdai'ye gidip durumu anlatır. Kadı, kendisine, bu kadar kısa sürede nasıl gidip döndüğünü, gittiyse, gittiğine dair ne gibi bir delil gösterebileceğini sorar. Adam da Somuncu Baba Hazretlerine gittiğini ve onun himmetiyle tayy-i zamanla gidip geldiğini, hacda birlikte olduğu kimselerin döndüklerinde şahadet edeceklerini söyler. Aradan bir

ay geçer. Hacı kafilesi döndüğünde, onu görünce haccının mübarek olmasını temenni edip hangi kafile ile kendilerinden önce döndüğünü sormaya başlar ve böylece söylediklerinin doğru olduğu anlaşılır. Bunun üzerine kadı ikna olur ve kararını ona göre verir.

Kadıların inançları çok fazla olduğu için "Emrin sonu nereye varır" "Başladığı noktaya" şeklindeki inancına bilinçli olarak varabilmek amacıyla, bu işin içinde bir iş olduğunu anlayıp yola girmeye karar verir ve Üftade Hazretlerinden el tutar.

Sonrasını evvelce anlatmıştık. Mahmut Hüdai Hazretlerinin el tuttuktan sonra yaptıklarını bugün kaçımız yapabiliriz?

Allah, kulunu benlikten kurtarmak için çok şeylerle karşılaştırır ve pek çok imtihandan geçirir. O'ndan gelen her tecelliye rızayla katlanmak ve o tecelliden yine Allah'a sığınmak lazımdır. İnsan "Ben sabrederim" derse dayanamaz çünkü Allah'ın celalî tecellisine dayanmak mümkün değildir.

İnsanın sabır kapasitesinin timsali Eyüp Peygamberdir. Şeytan onu azdırmak için Allah'tan izin ister. Allah da kandırıp yoldan çıkarabilirse, çıkarmasına izin verir ama "Gözü, kulağı ve kalbi benimdir, onlara dokunmayacaksın" diye tembih eder.

İzni alan şeytan, önce, onun tüm hayvanlarını öldürür. Eyüp, "Zaten benim değildiler. Ben sadece O'nun mallarına bakarak O'na hizmet ediyordum" der ve normal yaşantısına devam eder. Bu yöntemle sonuç alamayan şeytan, bu kez bir hastalık verir ve tüm çocuklarını öldürür. Eyüp yine aynı şekilde düşünerek yoldan çıkmaz. Bunun üzerine şeytan herhalde sağlığına güveniyor diye düşünür ve kendisine mikrobik bir hastalık bulaştırır. Eyüp'ün vücudunun her yerinde çıbanlar çıkar. Bunlar kurtlanıp kokmaya başlayınca tüm etrafındakiler iğrenir ve yanından uzaklaşır. Eyüp buna da itiraz etmez. Yine başarısız olan şeytan, bu kez karısına gider ve saçlarından kocasının yaralarına iyi gelebilecek bir merhem yapabileceğini, onun için saçlarını kesip kendisine vermesini söyler.. Kadın inanır ve saçlarını kesip şeytana verir. Saçları alan şeytan Eyüp'e gelir ve karısının başka bir adamla düşüp kalktığını, saçlarını da

kesip o adama verdiğini söyler. Eyüp, eve gelen karısının saçlarının kesilmiş olduğunu görünce şeytanın söylediğini inanır ve "İyileşirsem bu kadına yüz sopa vuracağım diye" söz verir.

Bir gün yarasındaki kurtlardan birinin yere düştüğünü görür. Hayvan ölmesin diye onu yerden alır ve tekrar yarasının üzerine koyar. Bu arada Allah, ona verdiği sabrı geri almıştır. Yerden alıp yaranın üzerine koyduğu kurt öyle bir ısırır ki o ısırığın acısıyla "Aman" diye feryadı basar. Bunun üzerine Allah Eyüp'e ayağını yere vurmasını söyler. Vurunca, yerden bir su fışkırır ve o su Eyüp'ün tüm yaralarını iyi eder. İçindeki sıkıntıları için de Allah ikinci kez ayağını yere vurdurur ve bu ikinci suyu da içmesini emreder. Böylece önce kendi iyileşir, sonra da Allah sürülerini ve çocuklarını yine ona bağışlar.

Bundan sonra karısını dövmek için kendisine vermiş olduğu söz kafasını kurcalamaya başlar. Bu kez Allah ona, yüz buğday başağını bir demet yapıp o demetle bir kez hafifçe karısının sırtına vurmasının yeterli olacağını öğretir.

Artık şeytan mat olmuştur. Allah'ın tuttuğuna şeytanın bir şey yapması mümkün olabilir mi?..

Evet, Hazret-i Eyüp sabretmiş ama o sabrı da ona Allah verdiği için sabredebilmiştir. Nitekim, sonunda Allah sabrı geri alıverince, kurdun ısırışına dayanamayıp "Aman" diye feryadı basmıştır. Allah da "Aman"a dayanamadığı için derdi alıvermiştir. Allah'ın bu özelliğini anlatmak için *"Aman lafzı senin ism-i şerifinle müsavidir / Anınçün âşıkın zikri amandır ya Resulallah"* denmiştir.

Eyüp'ün iyileştikten sonra tekrar her şeye kavuşması onun fenâdan bekâya, yani yokluk âleminden varlık âlemine geçtiğini göstermektedir.

GELİŞİMDE MÜRŞİT FAKTÖRÜ

Nasıl, hava bu âlemde hepimizin müşterek malıysa, bilenler için ruh da öyledir. Bunun böyle olduğunu ve özde mevcut olan birliğe nasıl ulaşılacağını insana mürşit öğretir. İnsanlar sözde ve gözde ayrıdır ama özde birdir ve bunu öğrenmek zorundadırlar. Özde bir olmak, yapılan işler ayrı bile olsa, düşün-

ce birliğinin sağlanmış olması demektir. Bu birliğin temeliyse iyiliktir. İyilikte ve iyi düşüncede birlik sağlandıktan sonra, artık insan kötü bir şey yapamaz. Kişinin içi ile dışı bir olmuş ve onda münafıklıktan eser kalmamıştır.

Münafık, içi başka, dışı başka olanlara denir. Allah herkesi bu duruma düşmekten korusun. Özde birliğin sağlanabilmesi için saliklerin yavaş yavaş yukarıya çıkmaları gerekir. Yukarı çıkıldıkça mürşitle salik arasında bir alışveriş başlar ve o zaman mürşit saliğe yardımcı olur. Zira, özdeki birlik teessüs etmiştir. Mürşidin yardımı, ef'alde olmasa bile, niyette olur. Çünkü niyet, mânâdır. "Her amel niyete dayanır" hükmüne göre mürşidin yardımıyla niyeti güzelleşen bir insanın kötü bir iş yapması imkânsız olur. Mertebeleri yükseldikçe kişilerdeki insanlık vasıflarının artma nedeni budur.

En üstün mertebede yaratılıp bu en aşağı âleme atılanlardan kendini bilenlere "arif", içinde yaşayanlara "kâmil", bilmeyenlere ise "nadan" ya da "cahil" denir. İnsanların ekseriyeti bilmeyenler grubuna dahil olduğu için, bunlara "avam", bu gruptan ayrılıp öğrenmeye çalışanlara "havas", öğretici durumuna gelmiş olanlara da "ahass-ül havas" dendiğini biliyoruz.

Kitaplarda pek çok şey yazılıdır ama okuyanlar çoğu kez anlayamazlar. Anlatmak için bilen bir kimsenin açıklamasına ihtiyaç vardır. Bunu anlatmak için bir şiirimde *"Hakk bilinmez ger okunsa bin kitap / Mutlaka mürşit gerek, eyle şitab"* demiştim. Ben çok okuyup çok ibadet ettiğim halde anlayamadığım, ancak Osman Dede'yi bulduktan sonra öğrendiğim için böyle yazmıştım.

Biz hem her şeyiz, hem hiçbir şey değiliz. Varlık âleminde tüm varlıkları toplamış bir nokta olan biz, yokluk âleminde hiçiz. Efendiyi bu bilginin ışığında tanımak gerekir. Onun için ben efendimin bir hizmetkârıyım ve onun emirlerini yerine getirip sizi yetiştiriyorum. Sizin gelişmeniz de bu hizmeti iyi yaptığımın ispatıdır.

Dünyaya gelen bir çocuk kendini idare eder hale gelinceye kadar nasıl anne ve babası ona falakateyn görevi yapıyorsa, âfakta da bu görevi Hazret-i Peygamber ve Hazret-i Ali yap-

maktadır. Bu ikisi, insanlığın kök salıp kendini besler hale gelmesini sağlarlar. Bu ne demektir? İnsanın, kendini ve Allah'ını bir olarak görür hale gelmesini gerçekleştirirler demektir. İnsan, kendini böyle görmeye başlayınca, yapıp çatanın Hakk olduğunu idrak eder ki din eğitiminin de amacı budur.

Bir şeyi elde edebilmek, bir işi öğrenebilmek için mutlaka hizmet etmek, çalışmak gerekir. Sadece "saat saat" demekle saatçi olunmaz. Saatçi olabilmek için mutlaka bir saatçinin yanına girip onun hizmetinde bulunmak ve çalışıp çabalayarak o işi öğrenmek gerekir. Allah'ı bulmak için de sadece "Allah Allah" diye zikretmek yeterli değildir. O'nu düşünmek, tefekkür etmek ve çalışmak da gerekir. Aslına bakılırsa zikir de bir çalışmadır ama tek başına yeterli değildir.

Sadece kitap okumakla sülûki gelişim olmayacağı bilinmelidir. İnsanın erginliğe ulaşabilmesi için mutlaka bir nefes sahibinden destur alması lazımdır. Bu alındıktan sonra mürşitten müride, yukarda anlattığımız şekilde bir endüksiyon akımı başlar ve müridin netleşmemiş düşünceleri netlik kazanır. Bunun için muhtelif tarikatlar değişik yöntemler tarif etmiş, uygulamış ve uygulamaktadır.

Yola girmek, temizlenmek, abdest almak demektir. Abdest almak isteyen musluğu açıp oradan akan sudan istifade eder. Musluk kırıldığı için yerine kör tıpa konmuşsa, kimse o kör tıpanın karşısında durarak abdest alamaz. Böyle kör tapalı çeşmeyle karşılaşan bir kimse, abdest almakta ısrarlıysa, mutlaka musluğu akan bir çeşmeye gitmek zorundadır. Eğer kişi evvelce temizlenmiş, bilahara abdesti bozulmamışsa, o zaman suya ihtiyacı yoktur.

İnsanın hayat karşısındaki en büyük engebesi kendi varlığıdır. Ölünce bu engebe ortadan kalkar. Teneşirde kamburların düzelmesi ve cesedin boyunun uzaması bunun delilidir. Ölümden sonra engebeler ortadan kalktığı için yol düzelir. İşte saliklere devamlı olarak "Ölmeden evvel ölün" denmesinin nedeni budur.

O halde bir insanın gelişmesi için önce öldürülmesi gerekmektedir. Çünkü eski malzemeyle (fikirlerle) yeni bina yap-

mak mümkün değildir. Mürşidin yaptığı şey, kişiyi öldürmek, yani eski fikirlerini silmektir. Ondan sonra boşalmış olan o kişiye Hakk istidadı kadarını verecektir.

Kişinin istidadı bazen mürşidinden fazla olabilir ama böyle bir durumda o kişi mürşidine karşı en ufak bir üstünlük vehmetmeye kalktığı anda, şeytanın durumuna düşer, atılır ve sıfırlanıverir.

İnsanda olan ilk doğuşat Hakk'tır. Ondan sonrakilerse vesvese... Bir dilenciye sadaka verirken bile böyledir. İlk anda içinden vermek gelmişse vermek, vermemek gelmişse vermemek gerekir. Sonra acaba verse miydim, vermese miydim diye düşünmeye başlanırsa, insan ne yapacağını iyice şaşırır.

Salikler, çok kere, hiç terakki etmediklerini zannederler. Bu, mürşitlerinin kanatları altında oluşları ve bu nedenle etrafı göremeyişlerinden dolayıdır. Ancak görememelerine rağmen, mürşitleriyle birlikte ilerlemektedirler. Kanat altında olanlar arasında fenânın başında olanlar da vardır, sonunda olanlar da... Esas zevk ise bekâdadır, çünkü orada akl-ı küll'e ulaşılacaktır. *"Aşk kervanının başbuğuna bağlı bu Fani / Hep mahmil-i aşkında kalır, gör ne seferdir"* beyitim bu durumu anlatmaktadır.

Seyr-i sülûk esnasında, bazen hiç alakasız kimseler saliğin içindekileri yüzüne karşı söyler. Bu, saliği içerden efendinin, dışardan da kâinatın okutuşunun delilidir. Ben bunları bizzat yaşadığım için bir şiirimde *"Okutur gizli ayan"* diyerek anlatmaya çalışmıştım. İşin aslına bakılırsa, dışardan okutan da efendidir. Çünkü O'ndan başka bir şey yoktur. Hüvezzâhiri de O'dur, hüvelbâtını da... O, bir gerçeği bu şekilde anlatmaktadır. Efendi, iç âlemde vahdette, dış âlemdeyse kesrettedir ve kesretten hitap eden de O'dur.

Sülûkte en zor yerlerden birinin şirk konusu olduğuna, şirkin ne olduğunu anlatırken temas etmiştik. Kişinin Allah'ın aynası olma durumunu idrakı, onun beşeriyetten uzaklaşması demektir ki bu durumda onu dışardan görenler akli dengesinin bozukluğuna hükmedebilirler. Bu devreler geçicidir ve salik, kendini bildiği için bu halinin geçeceğini de bilir. Bu geçici dev-

rede salik, kendisine verilen rabıtanın faydasını görür. Çünkü hem yok olduğunu düşünüp, hattâ bilip, hem de baktığında kendini görmek onun için bir çelişkidir ve bocalamasına neden olur. İşte bu safhada rabıta onun için kurtarıcı olur. Keza bu safhada yapılan sohbetlerle durumun açıkça anlatılması da çelişkiden kurtulmasına yardım eder. Tabii, sohbetlerin saliğin anlayabileceği seviyeden olması şartıyla...

Allah her şeyi bir amaç için ve yerli yerince yapmıştır. Bir bitkinin çiçek açması, tohum vermek, yani aslı olan tohuma kavuşmak içindir. İnsanın kemâle ermesi de yine kemâle erecek birini yetiştirmek içindir.

Bir kâmil, yerini alacak birini yetiştirinceye kadar öbür âleme göçemez. Kâmil öğrencilerine dersini verir ama iş öğrencilerdedir. Öğrencilerden bir veya birkaçı dersini çok iyi çalışır ve mürşidinden öğrendiklerini tam anlamıyla hazmederse, aynen mürşidi gibi olur. Bu kalpte karar kıldığı nokta anlamına gelir. Bu durumda o salik mürşidinin mertebesine kadar yükselmiş, mürşidiyle birbirlerine ayna olmuşlar, hattâ ikisi bir olmuş demektir. Bu birlik o hale gelebilir ki aldıkları nefesin ritmi bile uyum sağlar. İşte halk arasında "Yediğimiz, içtiğimiz ayrı gitmez" diye anlatılan durumun esası budur. Ben öyle olduğum için efendim münasip görüp "Ben Lütfi'deyim" dedi ve yerine beni bıraktı. Ben de içimden ne doğarsa size söylüyorum.

Herkesi Hakk nazarıyla gören bir şey kaybetmez. Hakk'ı gördüğünde kazanır. Ama herkesi halk nazarıyla görenler, Hakk'ı gördüklerinde, O'na da halk nazarıyla bakacakları için kaybetmeye mahkûmdurlar. İşte "Taklitten tahkike geçilir" sözü, bu durumu anlatmak için söylenmiştir. Herkesi tahkik gören, bu kadar insan arasındaki gerçek sahibi elden kaçırmamış, O'na kavuşmuş olur. Bu durumu anlatmak için evvelce kabak çiçeklerini misal vermiş ve mürşidi bulabilenlerin, kabaklı olarak açmış nadir çiçeklerden olduğunu söylemiştik.

GELİŞİMDE NASİBİN ROLÜ

Her şey kısmet meselesidir. Herkes okula başlar, kimi biti-

rir, kimi yarıda bırakır; kimi yüksek notlar alır ve okul birincisi olur, kimi ıkına sıkına sınıfını geçer, kimi ikmale kalır. Lakin, bir süre devam edip sonra okulu terk etmiş olanların bile, hiç okula gitmemiş olanlardan bir farkı olacaktır.

Bir okulda bir süre için ders görmüş olmanın dahi bazı faydaları vardır ki bunların başında hayrünnâs bir insan olmak gelir. Böylece kişi çevresine faydalı olmaya başlar. Böyleleri hiçbir şey öğrenmemiş bile olsalar, en azından biraz dış âlemden iç âleme geçmiş, az da olsa iç âlemlerini düzeltmişlerdir. Bu iyiliğini, ilerde karşılaşabileceği bir ermişe gösterebilirse, ondan alacağı "Allah razı olsun" duası, mükâfatını görmesini sağlayabilir. Buna misal olarak bir masal anlatılır.

Bir kadının biri öz, diğeri üvey iki kızı varmış. Kadın üvey kızını her gün döver, her angaryayı ona yükler ve evdeki artıklarla beslerken kendi kızını bir hanımefendi gibi hoş tutup baklava, börekle besler, elini sıcak sudan soğuk suya sokturmazmış. Günün birinde bir hatasından dolayı üvey kızını evden kovmuş. Kızcağız ne yapsın, hiç olmazsa yağmurdan korunurum diyerek yolda gördüğü bir kulübenin kapısını çalmış. Kapıyı yaşlı, pejmürde kılıklı bir kocakarı açmış. Kız durumunu anlatınca kadın onu içeri almış ve "Kızım şu başıma bir bakıver" demiş. Kız onu kucağına yatırıp hiç iğrenmeden bitlerini ayıklamış ve kadını rahatlatmış. Bunun üzerine kadın "Ben şimdi uyuyacağım. Şu gördüğün dere yatağından önce kara, sonra beyaz, daha sonra da sarı bir su akacak. O sarı su akarken beni uyandır" diye tembih etmiş ve yatmış. Sarı su akmaya başlayınca kız kadını uyandırmış. Kadın, onu dereye götürmüş ve suya batırmış. Sudan çıkınca kızın her tarafı altın, elmas gibi değerli şeylerle doluvermiş. Bunun üzerine kocakarı "Haydi kızım artık evine dön" demiş. Kız eve gelince üvey annesi ona ne olduğunu sormuş, o da hepsini anlatmış. Bunu duyan üvey anne, hemen kendi kızını çağırıp, ona da aynı yere göndermiş. O da kapıyı çalmış, aynı kocakarı açıp onu da içeri almış ve ona da başına bakmasını söylemiş. Ancak kız iğrenip yaşlı kadını tersleyince, kadın ona da dereyi gösterip kara su aktığında onu uyandırmasını söylemiş ve yatmış. Kara su akınca o da kadını

uyandırmış, kadın onu da dereye götürüp suya sokmuş ama sudan çıkınca kız ne görsün, her tarafını yılan, çıyan vs. sarmış... Kocakarı onu de evine göndermiş.

Tabii bu masaldır ama insanı düşünceye sevk edip belirli mesajlar vermek için uydurulmuş bir masaldır. Bunun mesajı, insanın içi ile değerlendirildiği, iyi huyluların, gönül yapanların mükâfatlandırılıp kötü huyluların, gönül kıranların cezalandırılacağı mesajıdır.

Kabak çiçeklerinin kabaklı olanları ezel-i âzalde nasibini almış olarak gelenlerdir. Bahçıvan, onları daha başından itibaren bilir. İnsanların nasip almış olanları da böyledir.

Ben, daha Osman Dede ile tanışmazdan evvel de bazı arkadaşların tasavvufi sohbetlerini dinlerdim. Namaz vakti gelince onlardan izin alır, gider, namazımı kılar, sonra tekrar koşarak yanlarına gelir ve sohbetin devamını dinlerdim. Ben namaza giderken onların gitmeyişini hiç tenkit etmedim, hattâ kendimce, nasıl güneş tam tepedeyken namaz kılınmazsa, bunlar da Hakk'ı gördükleri ve O'nun güneşi bunlara tam tepeden vurduğu için namaza gitmiyorlar herhalde diye düşünürdüm. Şimdi, o zamanki tevilimin doğru olduğunu biliyorum.

Yine bir gün namazımı kılıp yanlarına döndüğümde içlerinden biri "İmamımıza uymayanın camimizde ne işi var" diye bir laf çarptı. Bu sözüyle beni kastettiğini anladım ve derhal bir mazeret uydurup izin isteyerek, yanlarından ayrıldım. Bu söz bana o kadar tesir etti ki eve ağlayarak gittim. Bu olaydan üç gün sonra da Osman Dede Tire'ye geldi ve ben ona bağlandım.

SÜLÛKİ GELİŞİM İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR

Bir saliğin gelişmesi, aynen bir tarlanın ekilmesi ve mahsul vermesi gibidir. Mahsulün alınmasında tarlanın da, ekilen tohumun da rolü vardır. Esas iş tohumdadır çünkü o mürşidin malıdır ve ne çıkacaksa o tohumdan çıkacaktır. Fakat bu tohum kayaya veya kuma ekilirse tutmaz çünkü orada su yoktur. Su olmayınca da tohum filizlenmez.

Hayatiyet suyla gelişir. *"Her canlı şeye sudan hayat verdik"* <21-30> ayeti bunu anlatır ve hayatiyetin gelişebilmesi

için suya mutlak gerekliliği belirtir. Çölde bitki yetişmemesinin sebebi, orada su olmamasıdır. Saliğin de kalbi çöl gibi olur ve susuz kalırsa, o zaman, onda da bir şey gelişemeyeceği tabiidir. Bunun giderilebilmesi için kişinin ağlayarak kalbini sulaması şarttır.

Tohumun gelişmesi sadece suyla da olmaz. Suya ilaveten bir de muhabbet-i kalbiye denen sıcaklığa ihtiyaç vardır. O halde, bir tohumun gelişip mahsul verebilmesi için her şeyin, yani tohum kalitesi, toprak kalitesi, su ve sıcaklığın birlikte ve kararında olması lazımdır.

Kalitesiz bir toprakta, su var ve sıcaklık uygunsa tohum yeşerip filizlenir ama kısa sürede kurur. Böyle topraklara "Çorak toprak" denir. Bu durumdaki bir toprağı ıslah etmek, yani drenaj yapıp suyla yıkayarak kalitesini düzeltmek gerekir.

Toprak iyi, tohum kaliteli, rutubet ve sıcaklık da uygun olursa, o zaman mahsul de bol ve kaliteli olur, çiftçiyi sevindirir. Aksi halde yapılacak şey *"Havaya gitti hep bunca emekler / Buna insan değil ağlar melekler"* diye şarkı söylemektir.

Eskiden her şeyi mürşidin yaptığı söylenirdi ama görüldüğü gibi, iş sadece mürşitle bitmez. Müridin kalbi de en az mürşidin tohumu kadar önemlidir.

Bir saliğin kalitesi, tıpkı zenginlik gibi, iki şekilde olabilir. Nasıl zenginlerin bir kısmı mirasa konarak, bir kısmı da bizzat çalışarak servet sahibi olduysa, müritlerin de bir kısmı o zenginliği aileden tevarüs ederek gelir, diğer bir kısmıysa çalışarak elde eder. Buradaki çalışma, efendiye hizmet ve onun verdiği dersleri çalışmaktan ibarettir.

Bu noktada çok kimse, efendi himmet etsin de dünyevi işlerde ilerleyeyim diye düşünür ama efendinin böyle dünyevi işlere tevessül etmeyeceğini hiç aklına getirmez. Çünkü bu âlemdeki zenginlik, göründüğü gibi, iyi bir şey değildir. Bu, Allah'ın kula verdiği en büyük iptiladır.

Tevhid, daima tekrarladığımız gibi, kitap okumakla öğrenilmez. Öğrenmek isteyen, mutlaka bir mürşit bulup el tutmalıdır. Çünkü pîr ü pîran yaşamış ve eserini (kitap) bırakıp gitmiştir. Onların ruhaniyetinin canlı temsilcilerini görmeyip

göçenlerin ölüsünden medet ummanın bir anlamı yoktur. Ama her şeye rağmen Allah'ın işine de karışılmaz çünkü isterse verir.

Ahiret ilmini öğrenmek isteyenlerin kalp kapılarının açılması için taharet-i kalbîye (kalp temizliğine) ihtiyaç vardır. Bu da dünyevi arzulardan mümkün olduğunca uzaklaşmak demektir.

Sülûki gelişim hakkında yazılmış pek çok kitap vardır ama hepsinde hakikatin pek büyük bir kısmı gizlenmiştir. Örneğin, Erzincanlı Hayyât Vehbi'nin kitabında pek çok bilgi vardır ama buna rağmen işin püf noktası olan tılsım gizlidir. Böyle yapmakta bir yere kadar da haklıdırlar. Çünkü hazine uluorta meydana dökülmez. Aksine, korumak için etrafına muhafızlar konur. *"Namazları muhafaza edin"* <2-238> ahkâmı böyledir ve bu ilahi ahkâm ne kadar açıklanırsa açıklansın, o mertebeye gelmemiş olanlar için yine gizliliğini korur. Bir insanın bu seviyeye gelebilmesi için çok merhalelerden geçmesi gerekir. "Bir kaleyi fethetmenin dokuz şartı vardır ve bunların birincisi de elde barut olmasıdır" diye anlatılırken, biri çıkar da "Elimizde barut yok" derse, artık geri kalan şartları anlatmanın anlamı kalmaz. Adam olmanın ilk şartı da can vermektir. Buna yanaşmayan bir kimsenin sülûkte ilerlemesi ve bir yere varması mümkün değildir.

Genelde, varlıklı insanlar dervişliğe pek heves etmezler. Çünkü ekseriyetinde mal, mülk bağımlılığı fazladır. Onlar için *"Kıyamazsın mala, cana / Uzak dur, girme meydana"* denmiştir. Mala kıyamayanın bu meydanda yeri yoktur. Malına kıyamayan canına kıyabilir mi?

Bir salik, ne sadece sohbet dinlemekle, ne de kitap okumakla bir yere varabilir. Bunlar sadece birer başlangıçtır. Öğrenim deneyle, yani gayret edip sohbetlerde duyduklarını uygulamaya sokmak yahut onların içinde yaşamakla mümkündür. Allah'ın her türlü cemalî veya celalî esmaları insanda tecelli etmeye başladığında gerçek anlamıyla eğitim başlamış olur. Bunu bir cümle ile özetlemek gerekirse "İskaline rıza, ıslahına sa'y etmek gerekir" diyebiliriz. Bunun anlamı da O'ndan

gelen her şeyi itirazsız kabul etmek, ancak çalışarak O'ndan alınan kuvvet ve kudretle gelenin ıslahına çalışmaktır.

Sohbetler, adeta mürşidin fotoğrafları gibidir. O resimlerin duvarda asılı durması bir işe yaramaz. Önemli ve faydalı olan; saliğin, mürşidini gönlünde görmesidir.

Tutulan el, *"Allah'ın eli onların elinin üstündedir. Kim akdini bozarsa kendi zararına bozmuş olur"* <48-10> fehvasınca Hakk'ın elidir. Bu nedenle el tuttuktan sonra resmiyet kalkar ve hayal mesabesinde olan resmiyetin yerini samimiyet, yani içtenlik alır ki bu perçinleşmiş esas anlamındadır ve bozulmayan budur. Bozulduğu zaman araya düğüm girer.

İnsanların zevkleri, yemek alışkanlıkları, hoşlandıkları şeyler nasıl birbirinden farklıysa, mürşitlerin davranışları da onların kişiliklerine göre farklılık gösterecektir. Önemli olan, Allah'ın gönülden, neşeden ayırmamasıdır.

Onun için ilk yapılması gereken şey, kişiye sağlığını korumasını öğretmek olmalıdır. Bu sağlık kavramı içinde bedensel sağlık kadar, ruhsal sağlığın da bulunduğunu unutmamamız gerekir. Bir insan sağlıklı olmazsa tevhidin anlamı kalır mı?

Allah'ta noksanlık, şaşkınlık yoktur. Şaşıran insanlardır. Yapılması gereken şey de şaşkınlığı engellemek ya da gidermektir. Bunun için tevhide sıkıca yapışıp "Böyle istedi, böyle oldu" demekten başka çare yoktur. Çünkü Allah herkesin nasiyesinden yakalamış, çekmektedir. Bu yolda herkesin kendine göre bir zevki vardır ve herkes hayatından memnundur. Bunu anlatmak için bir şiirimde *"Her yolcusu bir zevk ile mesttir seferinden"* demiştim. Zevklerin farklılık nedeni, kişilerin esma ve yapılarının farklı olmasıdır. Nitekim, kimine azıcık dokunulduğunda yıkılıp bozulur, kimiyse demir veya beton gibi sağlamdır ve her türlü cefaya direnir. Mürşit açısından işin bu tarafı önemlidir. Çünkü mürşit saliğin binasını ona zarar vermeden yıkıp tekrar yapacaktır. Onun için elindeki malzemenin vasfını bilmek ve ona zarar vermeyecek şekilde hareket etmek zorundadır.

Bir salikte tevhidin tahakkuk etmesi için içten kaynama olması şarttır. Bu kaynama olmazsa, mürşidin sohbetinden ne

kadar istifade edilirse edilsin, tek başına yeterli olmaz.

Sohbetler mürşidin içindeki tulûattan kaynaklanır. Bu sebeple beş dakika sonra bile tekrarı mümkün olmaz. Sohbetin olabilmesi için içten bir kaynama olması lazımdır. Bunun için de içte bir maya oluşmuş olmalıdır. Bu da kolay kolay oluşmaz. Oluşması için yıllara ve pek çok zahmetlere katlanmaya gerek vardır. İşte evvelce konmuş olan erkân, yol ve yöntemlerin amacı bu mayanın oluşmasını sağlamaktır. Çok kimse "Bugünün şartlarında bunlar yapılmıyor" diyebilir ama bunlar yapılmadan da saliğin yukardaki duruma gelmesi mümkün değildir.

Bir salik bir mürşidin irşadıyla, onun hilafetini almış dahi olsa, icabında *"Ben kitab-ı aşkı hatmetmiş sanırdım sevgilim / Kadd-i mevzunun görüp tekrar eliften başladım"* diyebilmelidir. Nitekim, Kur'an bile bir kere hatmedilmekle bitmiyor ve defalarca okumak gerekiyor. Hatm-i meratib de böyledir. Bir kere değil, defalarca tekrarlandığında kişisel terakkiyi artırır. Onun için mürşitler de salikleriyle birlikte tekrar hatm-i meratib ederler. Bu da şöyle olur:

Nasıl bir çocuk lokmasını kendisi çiğneyip yutacak hale gelinceye kadarki devrede sütle, mamayla ve annesinin çiğneyip onun ağzına verdiği gıdalarla beslenirse, mürşit de saliklerine pek çok gıdayı sohbet şeklinde ve çiğnenmiş halde verir. Fakat salik bunun ilelebet devam etmeyeceğini ve taşıma suyla değirmen döndürülemeyeceğini idrar ederek, çapasını eline almalı ve kendi kuyusundan su çıkartmaya çalışmalıdır. Bu yeraltı kaynağı herkeste vardır ve zamanla, yavaş yavaş, mertebe mertebe, mutlaka kaynayıp çıkacaktır. "Bende yokmuş, çıkmadı" diyerek ümitsizliğe kapılmak hatadır. Çünkü her şey yavaş yavaş olacaktır. Bir çocuğa nasıl sütten kesilmek zor gelirse, bir müddet sonra ekmekten kesilmek de zor gelecektir. Onun için salik, nasip olur da ikinci kez bir mürşide bağlanmak zorunda kalırsa, tekmil-i meratib etmiş halife bile olsa, daima mürşidine karşı başı eğik olmalı ve zülf-ü yâre dokunacak davranışlardan kaçınmalıdır. Hoş, zaten dokunamaz ya... Çünkü dokunursa, kendine dokunmuş olur ve yanar.

İnsan, edep kendinden geldiği için, genelde bu hataya düşmez. İnsanın gelişmişliği, karşısındakini kendinde görmesinden anlaşılır. Karşısındakini kendinde görmeyen, tevhid açısından her şeyi bir noktada toplayamamış, dolayısıyla ermemiş demektir. Kenzi Hazretleri, gelişmişliği anlatmak için "Seni kendim sanıyorum" demektedir. Gerisi tamamen boş laftan ibarettir.

Salik için yapılması gereken şey, kendi kaynağından fışkırıncaya kadar çalışmaktır. O kaynaktan fışkıracak olan da, yine efendisidir. Bu hal zamanla öyle bir seviyeye gelir ki efendide zuhur eden tüm haller salikte de görülmeye ve adeta efendi ruh, salik ten, yani ikisi bir vücut olmaya başlar. Bu durum Fâni Divanı'ndaki pek çok şiirde açıkça ifade edilmiştir.

Bir salik bu duruma gelmeden "Ben oldum" diye tutturursa, bilinmelidir ki o ancak sahte mürşit olabilmiştir.

İnsan kendini temizleyip saflaştırmadıkça Hakk'ı göremez. Temizlenmemiş olanlar halka baktıklarında, halk onların aynası olur ve o aynada kendilerini görürler ki bu durumda *"Habisler habislerindir"* <24-26> mevzuu ortaya çıkar. Ama kişi kendini temizleyip ayna haline gelmiş olursa, o zaman karşıya Hakk'ı yansıtacağından, karşıdakini halk değil, Hakk olarak görür. Yani, bu durumda kâinat onun aynası olmuştur ve o, o aynada kendini görmektedir ama bu kez *"Temizler temizlerindir"* <24-26> olmuştur. Onun için bu yolda geçerli olan temizliktir, temiz yürekliliktir. İnsana bu yolda temiz yürek haricinde, ne ilmin, ne de başka bir şeyin faydası olmaz. Yüreği kapkara olan bir kişiye hiçbir şey kâr etmez. Hattâ, kalbi kara olanlara ilim daha da zararlıdır çünkü böyleleri, bile bile kabahat işledikleri için "Cehennemin kapısını alimler açacaktır" sözüyle uyarılmaktadırlar. Allah *"O gün ne mallar, ne de çocuklar fayda vermez, Ancak Allah'a temiz bir kalple gelenler"* <26-88, 89> demektedir.

Sülûkte, insanın herhangi bir talebi olmaması esastır. Gelişim esnasında insanda bazı güçler ortaya çıkabilir, ancak bunları istemek ve bunlarda takılıp kalmak, saliğin gelişmesini engelleyen birer ayak bağı olur. Onun için, salik kendini ta-

mamen gelişim rüzgârına bırakmalı ve bu ortaya çıkanların kendisi için birer imtihan olduğunu unutmamalıdır.

Gelişmek isteyen insan, kafasının içindekileri, düşünceleri yükseltmek zorundadır. Ama maalesef çok kimse, böyle yapacağına, daha süfli taraflarını geliştirme çabası içinde bulunuyor. Gerçi o kısımlar de gayrı değildir ama oralarda düşünce ve fikir yoktur. *"Kaf, mecid Kur'an için"* <50-1> kafanın içindedir. Onun için, kendini bilen insan bunu böyle anlayıp anlatmak mecburiyetindedir. Bu anlayışa varmış olanlar da yine insan kisvesinde oldukları için *"Kâh çıkarım gökyüzüne seyrederim âlemi / Kâh inerim yeryüzüne seyreder âlem beni"* denmiştir.

Hal böyle olduğu için, kemâle ermiş olanlar nereye baksalar kendilerini görüp zevkine varırlar. Çünkü ilmin sonu zevke dayanır. Gerçek bu olduğu halde maalesef bizim zevkimiz yiyip içmek olmuştur. Bu zevkle de yükselmek, tabii ki, mümkün değildir.

İnsanı esas yaşatan mânâ ve mânâ olan Hayy esmasıdır. Bu âlemde yenip içilenler o esmanın tılsımıdır. İnsan, az yemekle de yaşayabilir. Çünkü düşünce ve zevk insanı tok tutar.

Siz her şeyi sıfât âleminde arıyorsunuz. Bense size zât âleminden aramanızı öğütlüyorum. Sıfât elbisedir. O'nun elbisesiyse sonsuzdur. Her kelime O'nun bir elbisesidir. Mânâ da ancak o elbiseyle algılanabilir.

Tevhidin aslı da, yaşamın gayesi de zevktir. İnsan yemekten değil, mânâdan zevk almalı, mânânın içinde yaşamalıdır. İşte "Dünyada ahireti yaşamak" diye ifade edilen şey budur.

Dünya yaşamı, beden ve bedensel zevkler içindir. Bu tür zevkin fazlası insanın mânâ zevkini azaltır. Mânâ zevkinin artabilmesi için biraz dünyevi zevklerden feragat etmek gerekir. Ben, bedeni ihmal edelim demiyor, bedenin, bizim aslımız olan mânânın elbisesinden ibaret olduğunu bilelim ve ona göre davranalım diyorum. Elbisemiz çirkin olsun demiyorum ama elbise güzel olacak diye kendimizi, mânâmızı köreltmeyelim, dumura uğratmayalım diyorum. Her halde kendimizin, elbisemizden daha kıymetli olduğunu kimse reddedemez.

Vücudumuz da bir kelimeden ibarettir. Onun için Füsus'ta

"Kelimetullah" diye ifade edilmiştir.

Genel bir kural olarak, "Sülûkte kim çok sıkıntı çekerse, o başarılı olur" denebilir. İnsan mânâya düşkünse fazla yiyip içemez, fazla uyuyamaz. Fazla yemek insanı mânâdan uzaklaştırır. Yemeye, içmeye, çok düşkün olanlara "tenperest" veya "şikenperver" (işkembe düşkünü) denir ve böylelerinin mânâ tarafı örtülü olur. Zaten, oruç ve riyazatın faydası da, insanın aklını midesinden uzaklaştırmasıdır.

SEYR-İ SÜLÛKÜN SAFHALARI

Sülûkte ilerleyip dünyevi ve uhrevi sıkıntılardan kurtulmak, beşeriyetten çıkıp insan olmak demektir.

İnsan olan, beşeriyetten çıkar mı? Çıkmaz ama Peygamberimizin dediği gibi *"Ben de sizin gibi beşerim"* <41-6>, yani gelişmiş, her şeyi yerli yerine oturtmuş, ahadiyete adım atmış bir beşer olur. Böyle bir beşer vahidiyet âlemine adım atamamış olanlarla bir tutulabilir mi? İşte, ben size "Sohbetlerimde üniversite derslerine başlıyorum" derken, sizin beşeriyetten çıkıp insan olduğunuzu anlatmak istiyordum.

İnsan olmak; dünya ve ahiret âlemleriyle ünsiyet kurup her iki tarafta da şerefini muhafaza eden, olgun beşer haline gelmek demektir. Bu duruma gelenler, benim sadece dediklerimi değil, demediklerimi de benim istediğim şekilde yapar duruma gelmişlerdir. Bunlar korkuyu yenmiş olanlardır.

Sırf erkânda kalıp dinî kalıplara uymak, insan olmak için yeterli değildir. Bir cemiyetteki aksaklıkların ortadan kalkabilmesi için, o cemiyeti meydana getiren fertlerin insan olup kendini bilmesi gerekir.

Kendini bilmek, Hakk'tan başka mevcut olmadığını bilmek demektir. Allah'ın zâtı görünmez, bilinir; sıfatı ise görülür ama bilinmez. Bu ikisini birleştirmek gerekir.

Sıfat denen kâinattır, biziz... Biz, O'nun vasıtasıyla duruyor ve *"Yere, göğe sığmadım mümin kulumun kalbine sığdım"* hükmünce de O'nu bulabiliyoruz.

Bir insanda limaallah sırrı tecelli ederse, (ki bu, damlanın denize atılması ve denizle birlikte çalkalanmaya başlaması de-

mektir) o, yürüyen ölülerden olur ve "arif" diye anılır. Böylelerinin, kendinden başka gidecek yeri olmadığından, burada veya orada olmaları arasında hiçbir fark kalmamıştır.

Öğrenilenleri tahakkuk etmemiş olanlar, kafalarında, uzaklarda bir şeyler arayıp dururlar. Öğrenmeye başlayanlarsa, mesafeyi yavaş yavaş kısaltıp kendilerinde bir şeyler bulmaya başlarlar. Tahakkuktan sonra problem tamamen biter.

Sülûke giren bir kişi, ilk derslerden itibaren mahviyete, yani bu âlemden çekilip sahva (ayılma, kendine gelme) gelir ki buna "âlem-i sahva girme" denir.

Mahviyet âlemi, safiyet ve mânâ âlemidir. Kişiyi bir fırıncıya benzetirsek; bu safha onun hamuru yoğurup mayaladığı devre olarak kabul edilebilir. Bundan sonra kişi istintak (araştırma) yahut tetkik âlemine girer. Bu devrede her şeyi derinlemesine ve dikkatli bir şekilde incelemeye, yoğurup mayaladığı hamuru açtığında, bu hamurdan ne yemekler (esmalar) yapılabileceğini öğrenmeye ve kemâlâtını (bilgisini) artırmaya başlar.

Tetkik âleminde en yüksek zevk, en aşağı mertebelere inmektedir. En aşağı mertebe (esfele sâfilyn) cehennemdir. Orayı da görmek ve orada da yaşamak lazımdır. Tekmillenmek için cennete de, cehenneme de ihtiyaç vardır. Çünkü cehennem olmazsa, insan cenneti tanıyamaz. Cennetin tadını, cehenneme giren bilir. Sıkıntı çekmeyen, sefanın zevkini süremez. Daima sefada olan, halet-i işbada (doyum halinde, gınada) olduğu için durumundan zevk alamaz. Daima vuslatta olan da vuslattan zevk alamaz olur. Vuslatın zevki hasretle anlaşılır. Biz de öyle yapmıyor muyuz? Ben Istanbul'dayken İzmirliler, İzmir'deyken de Istanbullular özleyip ne zaman gelecek diye beklemiyorlar mı?..

Hasrette de, vuslatta da farklı zevkler vardır. Hasrette kalanın "Ah bir görebilsem" diye uykuları kaçar. Vuslatla başlayan sevinç ve coşku, bir süre sonra doyuma ulaşır. Bu neye benzer? Bir insanın aktarlar çarşısına gitmesine... Çarşıya yaklaşıldıkça buruna güzel kokular gelmeye başlar ve gittikçe şiddeti artar. Ama çarşıya girildikten bir süre sonra, o kokular du-

yulmaz olur. Çarşıdan çıktıktan birkaç saat sonra yine o kokular aranmaya başlanır. İşte hasret dediğimiz olay budur.

Kötü kokular da böyledir. İlk önce insanı rahatsız eder ama o ortamda çalışanlar o kokuyu duymaz hale gelirler.

Tevhide yeni girmeye başlayanların durumu da böyledir. Biraz daha yaklaşsak diye büyük bir iştiyak duyarlar. Seyr-i sülûk dediğimiz şey budur. Bu iştiyak zamanla hal-i işbaaya (doyum haline) geldikçe, telvinden (araştırmadan) temkine (karar kılmaya) geçilir. Ben bu durumu sizde görüyorum. İlk zamanlarda ben sohbete başladığım zaman, hiç duyulmamış şeyler söylediğim için, herkes dikkat kesiliyordu. Ama zaman ve zemine göre tekrar aynı konulara dönüldüğünde, dikkatlerin azaldığını görüyorum. Bu arada beklenmedik yeni bir şey ekleyiversem, yine hepiniz kulak kesiliyorsunuz. Allah'ın ilminin sonsuzluğu, aynı konuda dahi olsa, her sohbetin bir öncekinden farklı olmasını sağlamakla, dikkatlerin dağılmasına müsaade etmemektedir. Hazret-i Peygamberin *"Rabbim ilmimi ve anlayışımı artır"* deyişi de, bir açıdan doygunluğun ve yeni şeyler arayışın ifadesidir.

Hasretten sonraki vuslat daha değerlidir. Daimi vuslatta muhabbet, hasretten sonraki vuslattaysa aşkta tazelenme ve coşkunluk vardır.

Tetkikten sonra tahakkuk âlemi gelir. Artık kişi, kendisi bir meyve halini almaya başlamıştır. Ancak, bu meyve çok taze olduğu ve sertleşip kabuklanmadığı için, acı mı, tatlı mı olduğu bilinemez. Bu âlemde kişi, masumiyet devresindeki çocuk veya çağla halindeki badem gibi, daima tatlıdır. Zamanla kabuklanıp sertleştikçe iyiliği (rahmaniyeti) veya kötülüğü (şeytaniyeti) tahakkuk etmeye, yani içindeki ana karakteri meydana çıkmaya başlar. Daha başka bir tabirle, esma-yı hassı belli olur. İşte bu devrede, bahçıvan nasıl acı bademi aşılayıp tatlılaştırıyorsa, Allah da, isterse o kulunu tatlılaştırır, isterse acı olarak bırakır. Çünkü kâinatta her şeyin yeri vardır.

Örneğin, acı badem, badem olarak sevilerek yenmez ama şeker ve unla karıştırılıp pişirilerek, acıbadem kurabiyesi yapılırsa, sevilerek yenebileceği gibi; sübyesi çıkarılıp şekerle

tatlandırıldıktan sonra somata adıyla, salep gibi zevkle içilebilir. Yahut badem yağı yapılıp ayakkabı boyacılığında kullanılabilir.

Aynı durum insan için de geçerlidir. Allah, onu da acılığıyla işe yarayacak hale getirebilir ve o kişi acılığıyla dünyaya faydalı olabilir. İşte Aziz Dede'nin "Lakin andan istifade rahını bilmek gerek" mısraıyla anlatmak istediği husus budur.

Bir şeyin yükselebilmesi için kılıf değiştirmesi şarttır. Bir ipek böceği bile kelebek olup uçuncaya kadar yedi kere kılıf değiştirmekte ve sonunda kozasını delerek, kelebek halinde uçmaktadır. Bu bir kuraldır. İnsan da, Kâlû Belâ dahil, her zerreyi kendinde bulmak zorundadır. Bunu yapabilmek için de kendinden çıkıp kendini bulmaya mecburdur. Kendinden çıkmak, zât'a gelmek ve orada ölmek demektir. Bunları anlattık ama içinde yaşamadıktan sonra, laf olarak öğrenmek bir işe yaramaz. İçinde yaşamak lazımdır ki insan müşküllerini çözebilsin. Müşküller çözülmeden, insanda doğuşat olmaz

Söz, çok çeşitlidir. Böyle sözler için Osman Dede "Derle, topla at çöp sepetine" derdi. Ayrıca kendilerine efendi dendiğinde ya da yanında efendi sözü geçtiğinde, efendiyi bildiği ve kendi üzerine almadığı için hemen ayağa kalkardı.

Sülûke yeni girenler adeta çocuk gibidirler. Mürşitlerini Allah olarak görürler. Evet, Allah'tan gayrı değildir ama cemiyet bu görüşü ve bu görüşe uygun davranışları hoş görüp kabullenmez ve uygun bulmaz. Hattâ böyle davranışlar içinde olan meczuplar bile hoş karşılanmaz.

Saliklerin gelişmesi, aynen havanın değişmesine benzer. Önce rüzgâr eser, sonra yavaş yavaş hava bulutlanır, daha sonra gök gürültüleri ve şimşeklerle yağmur yağmaya başlar ve nihayet güneş açar. Güneşli, bulutsuz havada yağmur yağmaz. Bu sebeple gözyaşı, kalp tarlasını sulayan rahmet-i ilahi olarak bilinir. Ama bunun da bir kararı vardır. Nasıl yağmurun fazlası ekini sarartırsa, gözyaşının fazlası da aynı işi yapar. Onun için her şeyin orta düzende ve yerli yerince olması gerekir.

Salikler sülûkte ilerledikçe görüşleri değişmeye başlar ve bu değişim sonucu kendi derinliklerinden yazılar, şiirler, soh-

betler doğduğunu ve bazı davranışlarında değişiklikler olduğunu fark ederler. Davranışlarında laubaliliğin yerini ciddiyet almaya başlar. Herkes kendi makamına göre bir postta oturmaya ve yerini bulmaya alışır.

Sülûk tıpkı askerlik gibidir. Herkesin bir yeri vardır ve herkes o yerini öğrenmiştir. Yola yeni giren bir kimse bunları bilmediği için, nereyi boş bulursa oraya oturabilir ve onun bu davranışı, çocuk gibi bilgisiz olarak kabul edildiğinden, hoş görülür. Ama işi öğrenenlerin yapacakları böyle bir hata affedilmez.

Bir mürşit, saliklerine kâinatın, insanın, âfakın, enfüsün ne olduğunu, aralarında ne gibi farklar bulunduğunu öğretmeye çalışır. Bundan sonrasını bulmak saliğin kendi yapacağı iştir. Bunu, efendinin, saliğini sarayın kapısına kadar getirip orada bırakması olarak nitelendirebiliriz. Bundan sonra içeri girecek olan saliktir. Sarayın kapısının önüne geldiğinde "Efendi yok" diyen salik hapı yutar çünkü o, efendiyi bilememiş demektir.

Saliğin şaşırmaması ve daima gönlünde bulabilmesi için, aslen suretsiz olan efendiye bir suret verilmiştir. Yapan ve çatan, görünen mürşit değil, onun içindeki efendidir ve o efendi hiçbir zaman kötü bir iş yapmaz. Saliği yalnız bırakmayan da o görünmeyen efendidir. Sarayın kapısına kadar gelindiğinde dışarda kalacak olan, görünen mürşittir. Saraydan içeri o hayalle girilir ama içerde O görüldüğünde de aynı hayal aranırsa, arayan yanar çünkü o zaman *"Mekrettiler ve Allah da mekretti, Allah mekredenlerin hayırlısıdır"* <3-54> olur ve işe yeni baştan başlamak gerekir.

İnsan çalışıp, çabalayıp mürşidinin de himmetiyle sarayın kapısının önüne kadar gelebilir ve oradan sarayın bahçesinin güzelliklerini seyredebilir ama saray o bahçeden ibaret değildir ki... İçerde daha ne güzellikler, ne hazineler vardır. Ancak, oraya insan kendisi giremez. Girmesi gerekeni tutup içeri çekiverirler. Zaten mürşidin de müridini kapıda bırakmasının nedeni budur.

Bir salik gerçekten tam tecerrüd (soyunma) âlemine gelip

yok olduysa, o zaman var olan O'dur. Bu durumun dışında "Bende tecelli etti" demek doğru değildir. Biz tecerrüd âlemine ulaştırabilmek için, ef'al mertebesinde ef'ali, sıfat mertebesinde sıfâtı, zât mertebesinde de kendinizi Hakk'a verdirerek, size yol göstermeye çalışıyoruz. Zât'a gelip vücudunu, hattâ düşüncelerini bile Hakk'a verende ne kalır? Sadece O...

Ama O verileni almayacağı için kişide kalacak olan, O'nun ihsan edeceği güzel huylar olacaktır. Bunlar, O'na verdiklerine karşılık olarak O'nun saliğe ihsanlarıdır. Sonuçta, evvelce sıfât-ı beşeri ile dolaşan salik, artık sıfât-ı ilahi ile dolaşacaktır. Aslında, kendinden başka bir şey olmadığına göre, sıfâtın tümü O'nundur ama ikisi arasındaki fark cezaların ayrılmasında ortaya çıkar. İnsan sıfât-ı beşerî ile zindanda otururken, sıfât-ı Hakkanî ile cennette oturmaya başlar.

Neden sıfât-ı beşerinin evi zindandır? Ten kafesi zindandır ve insan da onun içinde oturmaktadır da ondan...

Her şeyi sahibine verdikten sonra geriye O kalacağı için, O'nun bahşedeceği kafes de, ruh da izafidir ve O'na aittir. O da cennette olacağı için insan cennete gitmiş, orayı mesken edinmiş olacaktır. Bundan sonra her şey hem var, hem yok gibidir. İşte bekâ âlemine geçiş ve öldükten sonraki ebedi yaşam, yani *"Ölümden sonra dirilme"* budur. *"Ölmeden evvel ölmek"*ten kasıt tekrar dirilmektir. O zaman kişiye kabrinde soru soracaklardır. Hangi kabrinde? Allah'ın ona verdiği ten kabrinde...

Bu durumu zâhir uleması "Ölümden sonra ilk gece ölü kabrinde dirilecek, kafasını tahtalara vuracak, vs." diyerek anlatır ama haklı olarak, anlattıklarına kendileri de inanmazlar. Bunun özeti,

Ten kabirdir, can gönülde / Bu can canan olan kül'de
Fani herkes gurbet elde / Dost iline varmayınca

kıtasıdır.

İnsan bir kere Hakk'ı bildi mi, Hakk onu bir daha kolay kolay bırakmaz. İş O'nun bir kere kendini göstermesindedir. Gösterdikten sonra gösterdiğinin ayıplarını örter, hatalarını bağışlar. Çünkü O'nu gören göz cehennemde yanmaz. Hakk'ı görmek bir anlık bir olaydır ve o ân içinde insan ölmüş gibi olur.

Aslında Hakk'ı bulmak, halkı bulmaktan daha kolaydır. Çünkü O kulunu bulmaktadır. İnsan rabıta kurduğunda, bu rabıtanın bir ucu kendisindeyse, diğer ucu O'ndadır. Öyle olunca da bu hat devamlı meşgul olur. Sen O'nu unutsan bile, O seni unutmayacaktır. Rabıta denen olayın aslı da budur.

Tasavvufi eğitim ne yolla alınmış olursa olsun, hepsinin amacı ve elde etmek istediği sonuç aynıdır. Neticede Allah kulda bâki, kul Allah'ta fâni olacaktır. Bunu gerçekleştirebilenler, kâinatı kapsayan bir varlık haline gelirler. Bu iş lafla olmaz. Gerçek olarak bu duruma gelmiş olanlar *"Size müsahhar kıldık, teşekkür bile etmiyorsunuz"* <22-36> sırrının tecellisine mazhar düşüp kâinatı teshir etmeye başlarlar. İnsan böyle bir anında karşısındakine celalî bir nazar atfetse, o yok olur. İşte nazar değmesi denen olayın aslı budur.

Büyükler daima cemalle nazar ederlerse de bunun aksini yapanlar da olmuştur.

Makamat üzere seyr-i sülûkte terazinin ibre yeri cem noktasıdır. Ondan sonra Hazret-ül cemde tekrar kulluğa iniş vardır ama bu iniş bilinçli iniştir. Bu inişte cehalet de sahibine verilmiştir çünkü hiçbir şey Hakk'tan gayrı değildir.

Yola giren bir kimse, bu yolda ilerleyip ara mertebeleri aşa aşa İnsan-ı Kâmil mertebesine kadar gelebilir. Bu mertebe, kemâl noktası, yani piramidin tepe noktasıdır. Bu noktaya varan, Kendi'ni bilir. Bundan sonra tekrar alt mertebelere inip istediği gibi, fakat bu kez bilinçli olarak dolaşabilir. Bu dolaşma kemâle gelmeden önceki bilinçsiz, rasgele dolaşma değil, bulunulan mertebe bilinerek yapılan, bilinçli bir dolaşmadır.

Sülûkünde nefs-i raziye veya merziye mertebesine gelmiş olan salik, mürşidinden zuhur eden her kelama agâh durumdadır çünkü artık uyanmıştır.

FENÂ MERTEBELERİ

İnsanın nefs-i emmareden kurtulabilmesi için aklının bedenine hâkim olması lazımdır. Bu *"O gün arz, arzdan gayrıya tebdil olunur, semalar da, ve tek ve kahhar olan Allah'a büruz ederler"*<14-48> kuralına uyup dengeyi tersine çevirmeyi ge-

rektirir. Bunu yapabilmek için de bedenin yeme, içme, uyuma gibi arzularını, ona zarar vermeden cevapsız bırakmak ve bir taraftan böyle yaparken, diğer taraftan da kötü düşünceleri ef'ale dökmeden iyi düşünceler haline getirmek gerekir. Böylece ef'al ve sıfât düzeldikten sonra gerisi kendiliğinden gelecektir. Sülûkün en zor yerlerinin ef'al ve sıfât mertebeleri olmasının sebebi budur.

Bu mertebeler, saliğe devamlı olarak "Soyun, soyun" denen yerlerdir. Bu mertebelerde salik; ef'al'de fiillerinden, sıfâtta huylarından soyunup o fiil ve huyların kendisinin olmadığını idrak eder.

İnsan işini güzel yapmazsa, isminin önemi yoktur, isterse adı kader olsun... Kişinin kaderi kader olmadıktan sonra o isim kaç para eder. Bu nedenle tevhid-i ef'al ve tevhid-i sıfatın meşgalesi ve sıkıntısı fazladır. Ondan sonrasını Hakk verdiği için sıkıntısı olmaz. Kuldaki zorluk ef'al ve sıfattadır. Çünkü güzel ef'alde bulunup güzel huylarla huylanmak kula zorluk verebilir ama kişi bunu başardıktan sonra arkası kendiliğinden gelir. "Ölmeden evvel ölün" demek, çirkin huylarınızdan kurtulun, o kötü huylarınızı öldürün demektir. Bu ölümde ölen; iyisiyle, kötüsüyle tüm huylardır ama sonra Allah, o kimseye kendi istediği gibi bir yaşantı verecektir.

Ef'al ve sıfatın kendinin olmadığını idrak eden salik zât'a geldiği zaman "Kendim" dediği "Ene"sini de Hakk'a verip ondan da soyunduğunda *"Ey vücud-u bivücut / Anla nedir sırr-ı şüun"* denen duruma gelir.

Fena mertebelerini tamamlayıp zâta gelmiş ve burada da kendini vermiş olan salikler ölü gibidirler ama mürşitlerinin sohbetleri onları kısmen de olsa müstakbel âlemleri hakkında fikir sahibi eder. Bu sohbetler olmazsa, o zaman saliklerde bunalımlar olabilir. Böyle durumlarda saliğin yapması gereken şey, rabıta ile mürşidinin hayaline yapışmaktır. Yapışılan belki bir hayaldir ama salik daha sonra bekâya geçtiğinde, o hayalin Hayal Sultan olduğunu idrak edecektir. Süleyman Çelebi'nin Mevlid'de *"Aşikâre gördü Rabb-ül İzzeti / Ahirette öyle görür ümmeti"* diyerek anlatmak istediği budur.

Sülûkünde ilerleyip yaşayan ölülerden olan bir kimse, artık kaç parası olduğunu bilmez. Önüne konanları yer, ne verilirse onu giyer, malını, mülkünü, aklının köşesine bile getirmeksizin, Allah içine ne ilham ettiyse o şekilde sarf eder hale gelir. Hattâ zamanla, beşer olarak yapması gereken işleri bile başkalarına havale etmeye başlar. Bu şekilde ölmüş bir kimse için ne zekât, ne fitre, ne de diğer beşeri mükellefiyetler kalmıştır. Ölünün kurttan korkmaması gibi, böyle bir kimsenin de kurt olan kâinattan korkusu kalmaz.

İnsanın sülûkünde öyle bir zevk doğabilir ki kâinat ona "Merhaba" demeye başlar. Bu devrede o kâinatı kapsamış ve kâinat onun aynası olmuştur. Bu anda merhaba diyen yine kendisidir. Bir saliğin, bunu zevk edebilmesi gerekir. Osman Dede'nin "Hâtif dakketti mi" diye sorduğu yer burasıdır. Hâtifin dakketmesi, gaipten ses gelmesi demektir. *"Yanına gelince ona yâ Musa diye seslenildi"* <20-11> ayetinin tecellisi sesin duyulmasıdır. Museviyet mertebesinde bu sesi duymak gerekir.

Görme işiyse, Muhammediyet mertebesine mahsustur ve bu mertebeye gelenlerde olur.

Sesin duyulması, bizim içimizden çıkan sesin kâinat hoparlöründen tekrar bize dönmesi demektir ve bu enfüs ile âfakın birleşmesine delalet eder. Yani, kişinin düşünce, zevk ve sevgisinin kâinata yayıldığını, oradan da kendisine hitap ederek "Ey sevgili merhaba" dediğini gösterir.

Mevlid'de *"Merhaba ey fahr-i âlem merhaba / Zât-ı pakin eylemiş Rabb-ül ulâ"* diye başlayan bölüm, şarkı gibi okunup geçilmektedir. Bu merhaba meselesi, aslında çok büyük bir olaydır. Çünkü burada merhaba diyen Hazret-i Peygamberdir ve hitabı kendinden kendinedir.

İnsan, ilahi âlemin çekim alanına girdiğinde, bir anda çekiliverir. Tıpkı demirin mıknatıs tarafından çekilivermesi gibi... Ama bunun için kişinin esmasının O'nun istediği esma olması şarttır. Bu da mıknatısın altın veya gümüşü değil, sadece demiri çekmesine benzer. Tabii, Allah için mıknatıstaki gibi bir zorunluluk yoktur ama esması uygun olmayanın da adım atıp o

hududa gelmesi mümkün değildir.

İnsan, fenâ mertebelerinde ef'alini, sıfâtını ve zâtını verdiğinde, kendini yok olarak görmeye başlar ama cem'le beraber bir de bakar ki yerinde duruyormuş. İnsanı bir ağaca benzetecek olursak; ağacın görünen (hüvezzâhir) ve görünmeyen (hüvelbâtın) kısımları vardır. O görünmeyen kısımlarını karanlık, görünen kısımlarını da aydınlık âlem olarak kabul edersek, sonuçta görülen kısımların da o görünmeyen kısımlardan, yani aydınlığın karanlıktan veya hüvezzâhirin hüvelbâtından meydana geldiğini görürüz. Zaten karanlık denmesinin nedeni, nurunun çok şiddetli olmasıdır. Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi için gece ve gündüzü misal getirebiliriz. Gece olduğunda her şey yerinde durduğu halde, biz göremediğimiz için, hiçbir şeyi fark edemeyiz. Ne zaman karanlık aydınlığa dönüşürse, o zaman biz de her şeyin yerli yerinde durmakta olduğunu fark ederiz.

Allah *"Karanlıktan aydınlığa çıkarır"* <2-257> dediğine göre, karanlık aydınlıktan önce de vardır ve ilk yaratılan nur da o karanlıktan çıkmıştır. Karanlığın karanlık oluşunun nedeni de evvelce söylediğimiz gibi çok fazla aydınlık olmasıdır. Bu sebeple karanlık deyip geçmemek, buraları çok iyi düşünmek lazımdır.

Seyr-i sülûkün en zor yerlerinden biri zât mertebesinin geçilişidir. Bu geçilişte, yani cem'de, kişi kendiliksiz olarak vardır. Bunu kısaca "Sen sensiz, ben bensiz var oluruz" diyerek özetlemek mümkündür. Burada "Ene" meselesi ortaya çıkar.

Ene, vücutsuzdur. Orada, kendini görebilmesi için karşısına "Ente" çıkarılır ve böylece kişi, kendini kâinatta, yani "Ente"de müşahede etmeye başlar. Burada kişi nereye baksa "Ente" (sensin) der ama aslında "sensin" dediği kendisidir. Burası şiirdeki gibi "Sen bendesin, ben sende" denen yerdir.

İnsanların, birbirlerinin içini okuyabilir hale gelmesi için, önce bileşik kaplardaki su seviyesinde olduğu gibi, aynı mertebeye (seviyeye) gelmeleri lazımdır. Mertebe eşitlendikten sonra da bir ayar yahut akort yapmak, yani önce birbirlerine bakar hale getirmek, sonra da ayna mesafesini ayarlamak gerekir.

Çünkü bir insanın, aynada kendini görebilmesi için bile, önce aynayı yüzünün seviyesine getirmesi, sonra tam karşısında tutması ve ona belli bir uzaklıktan bakıp görüntüyü netleştirmesi icap eder. Yüzünü aynaya dayayan, net görüntü sağlayamayacağı gibi, çok uzakta tutan da, bazı detayları kaçırır. Tam görüntü elde etmeye tasavvuf dilinde "karin olmak" ya da "kurret-il ayn" denir. Ayna mesafesinin ayarlanmasına da "kıran" denir. Bu duruma gelindiğinde, artık iki taraf da birbirinin içini okumaya başlar, hattâ evinin içinde ne yaptığını bile görebilir. Bu "Der Yemeni pişimeni, pişimeni der Yemeni" (Yemen'de ama yanımda, yanımda ama Yemen'de) denen noktadır.

Bu durum, insanın "Ben yaparım" demesiyle değil, ancak Allah'ın lütfuyla olur. Böyle kimselere de "Allah'ın seçilmiş kulları" denir. Onlara, taksimde çok fazla pay verilmiştir. Böyleleri, ismetiyet üzere gelirler. Örnekleri; peygamberler, pîrler ve büyük velilerdir. Böyle zâtlar, mayalı olarak dünyaya gelmektedir ve maye-i Muhammedî bunlarda fazladır.

Bizim bu âlemde birbirimizi bulmamız da gelişimizin icabıdır ve bizde de o Muhammed mayasından bir şeyler bulunduğunu gösterir. Aksi halde ne bu sohbetler yapılabilir, ne de yapılan sohbetler dinlenip onlardan bir şey öğrenilebilir.

İşte, Kâlû Belâ denen burasıdır. İnsanda, kendisiyle beraber gelen bir damar vardır ki buna günümüz lisanıyla "gen" ve bu genlerle getirdiklerine de "kalıtım" denmektedir. Bu kalıtım, "Ben önce nuru yarattım"a, yani nur-u Muhammedî'ye dayanmaktadır. O nur hiç kaybolmamıştır ve kaybolmayacaktır. Çünkü O, manevi güneştir.

Bazıları rüyalarında Hazret-i Peygamberi gördüklerini söylerler. Bu görüş oradaki, yani Kâlû Belâ'daki görüşün, buraya getirilmesidir.

TAHAKKUK NEDİR, BELİRTİLERİ

Tahakkuk, Hakk olmak, yani kendinin Hakk olduğunu şüphesiz bilip halkıyetten çıkmak demektir. "Hakk ile Hakk olmak" denen budur. Herkes bu duruma gelemez. Nasıl dünyada herkes sarayda oturmuyor, kimi gecekonduda, kimi çadırda

yaşıyorsa, manevi mertebeler de böyledir. Kimi başını sokacak yer bulup cennete bile giremezken, kimi yedinci veya sekizinci kat cennette yer edinir.

Tahakkuku "Boşalınca, boşalan yeri Hakk'ın doldurmasıdır" diye de tarif etmek mümkündür. Tahakkuk eden, içi boş bir kamışa döner. Dolu kamıştan ses çıkmaz ama içi boş kamış ney olur. Onu üfleyen Hakk olursa, o zaman neye "ilahi ney" denir ve ondan Hakk'ın istediği her melodi dökülmeye başlar. Benim İlahi Ney adını verdiğim şiirimde bu olay anlatılmaktadır.

Tahakkuktan sonra tekrar tetkike geçilir. Tetkik, inceleme demektir. Bunların tasavvuftaki anlamıysa; tahakkuk, ana damarı bulmak, tetkik ise ince damarları dolaşmaktır.

Tahakkuk, hamur gibidir. Tetkik ise o hamurun nasıl açılacağının, yani oklavanın nasıl kullanılacağının öğrenilmesidir.

İnsan kafasını kullanır ve bilgileri kendi kaynağından çıkartmaya başlarsa, kafasında bir bilgi gölü oluşmuş demektir. O göl bir kaynağa sahip olduğu için kurumaz. Bazı insanların kaynağı acı olabilir. Lut Gölü gibi... Bazılarınınkiyse başlangıçta acıdır ama zamanla tatlılaşır.

Daha başka bir anlatımla tahakkuk, temiz bir insanın "Hepsi Hakk'tır" deyip bunu müşahede etmesi demektir. Bu müşahede zâhirî veya bâtınî olabilir. Zâhirî olanı, dış âlemden algılananlar; bâtınî müşahede ise kişinin kendi iç âleminden doğanlardır. Bazı temiz insanlar için bu kolaydır. Ama tetkik âlemi zordur. Çünkü tetkik âlemi, müsemmadaki esmaların birbiriyle çekişmelerini değerlendirme âlemi, yani kişinin uyanma ve kâinattaki her şeyi kendinde bulma devresidir. Yukarı mertebelerde olanlar bunları sadece seyredip bu çekişmelerden zevk alırlar. Ama aşağı mertebelere inildiğinde, insan kendini bu çekişmelerin içinde buluverir. Bu durumda zevki devam ettirmek zordur.

Yukarıda birlik vardır ve orası 4/4'lük nota gibidir. Aşağı indikçe 1/2, 1/4, 1/8, 1/16, 1/32, 1/64, 1/ 'a kadar küçük değerlerle uğraşmak gerekir. Bu nedenle yukarının makro, aşağının ise mikro âlem olarak algılanması icap eder.

Aslı yönünden fil ile mikrop arasında fark yoktur ama fili tanıyıp onunla uğraşmak, fil büyüklüğünü oluşturacak sayıda milyarlarca mikrobun her biriyle ayrı ayrı uğraşmakla aynı olabilir mi?

Bazı kimseler için "Hakk'la Hakk olmuş" derler. Böylelerinin halkiyetle ilişkisi kalmamıştır. Onların nazarında her şey Hakk olmuştur. Hakk'a ulaşamayanlar için halkıyette kalmak, karanlıkta kalmak demektir. Mürşidinin nuruyla uyanan kişinin ilmen güneşi magribten doğmuş, uyanmayan karanlıkta kalmıştır. Karanlıktan kurtuluş, mürşidin nurunun müride aksetmesiyle gerçekleşir. Bu da onun kıyametinin kopması, güneşinin mağripten doğması anlamına gelir. Bu güneş doğmadıkça insan kendini bilemez.

İşin aslının ne olduğunu bilmeyenler, "Kıyamet kopmadan önce güneş batıdan doğacaktır" derler. Böyle söyleyenler, kıyametin kopmasıyla insanın ölüp yok olacağını düşünenlerdir. Halbuki kıyamet, ruhun kıyam etmesi yahut dirilmesidir.

Tüm salikler "Hakk'tan başka bir şey yoktur" deyip dururlar. Bu sözü söylemek değil, tahakkukuna varmak önemlidir. Tahakkuk, Hakk'laşmak demektir. Tahalluk ise halklaşmak...

Bu iki kavram ayrı gibi görünür ama değildir. Çünkü tahalluk eden, yani halk olarak yaratan ve yarattığında görünen de kendinden gayrı değildir. O halde tahalluk olunan biz de, aslımızın Hakk olduğunu idrak edersek tahakkuk etmiş, yani halkken Hakk olmuş oluruz. Bu nasıl anlaşılır?

İnsanın yaptığı işte mutluluk duyması, tahakkukun gerçekleştiğini, yani yaptığı işi Hakk'la yaptığını gösterir.

Tevhidde sadece tahakkuk yeterli değildir. Tahakkukta o kadar ileri gitmek gerekir ki tevhid, bir otomobil cambazının hiç zorlanmadan araba kullanması gibi, her şeye uygulanabilsin. Bu durumun tevhiddeki uygulamasını daha iyi anlatabilmek için şöyle diyebiliriz:

Tahakkuk, bir saliğin, karşısındakini Hakk görmeye başlaması demektir. Aynı saliğin *"Görünen kendi zâtîdîr / Değı sanma ki gayrullah"* diyebilmesi, tahakkukun çok ileri bir aşamasıdır.

VELED-İ KALP NEDİR?

Veled-i kalp, insanın kendi kafasında yarattığı düşünceleridir. Bu, insanın öğrendiklerinin kafasında yer ettiğinin göstergesidir.

Seyr-i sülûk esnasında, bazen izahı mümkün olmayan ve başkalarına anlatılsa bile başından geçmeyenlerin anlamakta zorluk çekeceği olaylarla karşılaşılabilir. Bunlardan biri de veled-i kalbin doğum olayıdır. Salik başka bir iş yaparken, örneğin, otobüsle bir yere giderken, içinden Tekbir seslerinin geldiğini, bunların defalarca tekrarlandığını ve bu esnada veled-i kalbin doğduğunu hissedebilir. Bu sesleri yanındakilerin de duyup duymadığını anlamak için etrafına bakındığında, kendisinden başka kimsenin bir şey hissetmediğini fark eder.

Veled-i kalbin mürşidin özlü sözleriyle dünyaya getirildiğini biliyoruz. Bunun dünyaya geldiği nasıl anlaşılır? İnsan, el tutmazdan önceki hal ve düşünceleriyle, el tuttuktan sonraki hal ve düşüncelerini mukayese ederse, aradaki farkı görecektir. Bu farklılaşım veya değişim ise söz aşısının tutması, yani sözlerin, tekrarlana tekrarlana salikte perçinleşmesi sonucudur. Böylece, başlangıçtaki ahlat armudu gibi sert ve kuru olan huylar, aşılandıktan sonra yumuşak, sulu ve kumsuz Ankara armudu gibi, zevkle yenebilir hale gelmiştir.

SÜLÛKTE BAŞARININ SIRRI NEDİR?

İnsanı insan yapan yiyip, içip, yatıp kalkması değildir. Bu vasıflar tüm hayvanlarda vardır. Allah *"Âdem oğullarına mükerremiyet verdik"* <17-70> demek suretiyle insana ikramda bulunmuştur. İkramı ise insana emanet olarak verilmiş olan akıl nurudur. Bu nur iyi kullanılırsa insanı yükseltir, iyi kullanılmadığı takdirdeyse, esfele sâfiliyn'de kalmaya mahkûm eder.

Sülûki gelişimde hepimiz aynı kapıdayız. Burası *"Allah'ın yardımıyla yeni kapılar açılır"* <61-13> kapısıdır. Allah hepimize oradan yardım eder. Çünkü O, hepimizin sahibidir.

Kapıları açılmadan hazineye ulaşmak mümkün değildir. Onun için "Ey kapıları açan, benim kapımı da hayırlısıyla aç"

diye dua edilir ki okunanlar anlaşılabilsin ve insan bir şeyler öğrenip o bilgilerle ukbaya gidebilsin.

Bir şiirimde *"Kuru bir laf ile gitmek reva mıdır ukbaya"* diyerek bunu ima etmiştim. İnsan okuduğunu anlamaz, sadece papağan gibi ezberleyip tekrarlarsa, o söylediklerinin ne anlamı olur? Amaç, insanın okuduklarını anlayıp onların gerçeğine ulaşabilmesidir.

Hazinenin veya sarayın kapısının açılması, *Lâ* aynasından *İllâ*'nın görülmesi demektir. Bir ilahimde de *"Lâ aynasında gördüm İllâ'yı"* derken bunu anlatmak istemiştim.

Sülûkte başarı için önemli olan aradığını bulmak değil, bulduğunun kıymetini bilmektir. Yani, mürşit bulmak değil, o mürşidin ilminden istifade edebilmektir. Ele geçen elmassa, kıratını bilip onu korumak; altınsa, kaç ayar olduğunu bilmek lazımdır.

Bulunan elmassa, bunun her kelamı birer dörtlü fasetadır ve bunlardan birer ışık huzmesi yansır. Yansımaların azalmaması için o fasetaların muhafaza edilmesi lazımdır.

Her elmasta Allah'ın yarattığı dörtlü fasetalar vardır ama bunun değer kazanabilmesi için o fasetaların meydana çıkarılması gerekir. Bir elmasın sathında ne kadar çok faseta açılırsa, o elmas o kadar fazla ışık yansıtır ve o kadar güzel olur.

Pırlanta, elmasa nazaran daha zor işlenir. Pırlanta kullanılırken sivri tarafı yüzüğün içine gömülür. Böylece dışta sivriliği kalmadığı için kimseye batıp kimseyi yaralamaz ve kimseye zarar vermez. Bu nedenle ben pırlantayı tercih eder ve ararım.

Bu yolda başarılı olabilmek için yola girenlerin su gibi olup daima alçaktan akması gerekir. Salik hiçbir zaman bir engeli aşmaya teşebbüs etmemeli, önüne çıkan engelin etrafından dolaşıp yine aşağı doğru akmaya devam etmelidir.

Su, orta düzenin temsilcisidir. Çünkü dondurulduğunda buz, kaynatıldığındaysa buhar olur. Buhar da yağmur olur ve hayat verir. Ama yağmurun da, hayat vereni olduğu gibi, Nuh Tufanı şeklinde memat vereni yahut yok edeni olduğu da unutulmamalıdır.

Onun için insan su gibi olmalıdır. Aşkla kaynayıp buhar olacak kadar yükselemese bile "Yükselemiyorum" deyip akmaktan vazgeçmemeli, buzlaşıp bir yerde kalmamalıdır.

Allah'ın gönlüne girebilmek için kendinden fedakârlık etmek lazımdır. Kişinin kendinde varlık olduğu zaman arada rakip esması vardır ve asla gönle girilemez. Gönle girilmedikçe de, kişinin ilmi ne olursa olsun, hiçbir işe yaramaz. Sülûkte sonuca ulaşmanın yolu; sevgi, muhabbet ve gönle girmekten geçer. İlim burada bir alettir. Bir iş, çok sayıda aletle de yapılabilir, sadece basit birkaç aletle de... İlim de bir alet olduğuna göre, bunun azlığı veya çokluğu o kadar önemli değildir. Önemli olan o işin yapılmasıdır.

İlmin gayesi nedir ve neden *"Hiç bilenle bilmeyen müsavi olur mu"* <39-9> denmiştir?

İlim, bildiğimiz gibi, bir sıfattır. Sülûkün gayesi ise zât, yani mânâdır ve O'ndan başka bir şey yoktur. Böyle olduğunu anlatabilmek için saliklere boyuna "Soyun, soyun, soyun" denmektedir. Bu soyunmaya ef'alle başlanır, sonra sıfâttan soyunularak devam edilir ve nihayette kendinden soyunma ve yok olmaya sıra gelir. Bundan sonra kişide kendinden hiçbir şey kalmadığı için atılacak bir şey de yoktur. Yani, geriye sadece mânâ yahut zât kalmıştır. Bu mertebede kâinatın bile olmadığı, Mevlid'de "Cümle âlem yok iken ol var idi" denerek anlatılmıştır. İşte gönül verilecek yer burasıdır. O da verilen gönlü kaparsa mesele bitmiştir ve bilen de, bildiren de O olduğu için, kalpten füyuzat fışkırmaya başlar.

Salik, böylece amacına ulaşıp tüm varlığını yok ettiğinde geriye kalan O olduğu için, kendinde bazı değişiklikler ve gelişmeler hisseder ve yokluk aynasında varlığı bulmuş olur. Aslında bu, Var'ın, varlığındaki değişimidir. Var zannedilen yok olunca, geriye kalan gerçek Var olmaktadır. Bundan sonra "ben" diyen kimse, kendi mevhum varlığını değil, gerçek benliği hissedecektir.

Bu anlattıklarımızı laf olarak söylemek kolaydır ama uygulayabilmek, bizzat yaşayabilmek zordur. Bu zorluğu Eyüp aleyhisselâm'ın yaşam hikâyesinde görmek mümkündür. Bu-

nu daha önce anlatmıştık.

Dertlerin arka arkaya gelişi, yani Eyüp'ün mal, mülk, evlat, dahil her şeyinden mahrum kalışı fenâ mertebelerini, sonra tekrar eski durumuna gelişi de bekâ mertebelerini anlatmaktadır. Burada anlatılan olaylar, mertebe değişimlerinin fiili durumunu aksettirmektedir. Salik olarak bunlara kaçımız dayanabiliriz?

Bizim, enaniyetimizden başka bir şeyimiz yoktur. Onu verdiğimiz anda da mesele hallolur. Allah, bunu yangın, yıkım, gibi felaketlerle yaptırmasın. İnsan böyle felaketlerle karşılaştığında, kaybettikleri için ancak "Zaten hepsi Hakk'ındı. Geri aldı" diyerek kurtuluş noktası bulabilir. Zaten, işin gerçeği de budur. Aynı durum, başa gelen hastalıklar için de geçerlidir. Vehim, şeytandan gelen bir histir ve insan, asla kendini evhamlandıracak düşüncelere kaptırmamalıdır. Allah'ın verdiği derde bazen çok güç tahammül edilir. Bir şiirimde *"Her cevr ü cefa aynı safa, dürr ü güherdir"* diye yazmış olduğum halde, kulağım delindiğinde çektiğim ağrı için "Aman ne güzel oldu" diyemedim. İnsan karı koca arasındaki ufak anlaşmazlıklardan bile etkilenir ve onlara dahi sabretmekte zorlanır, huzursuz olurken, bir taraftan sancı çekip diğer taraftan "Aman ne güzel oldu" demek kolay değildir. Başa gelen çekilecektir. Fakat çaresini aramaktan da hiçbir zaman geri kalmamak lazımdır.

Allah, bu yola girenlerin bazılarını, çok ağır maddi felaketler vererek imtihan eder. Size böyle şeyler vermediği için halinize şükretmelisiniz. Böyle dertler veriyor diye de Allah'ı zalim olarak görmemek lazımdır. Çünkü O, asla zulmetmez. O, insana bir dert verdiğinde, mutlaka karşılığını da verecek ve bu karşılık en az bire on şeklinde olacaktır. Allah, kimine ailesi, kimine evladı, kimine de malı, mülkü, sağlığı ile ilgili dertler verir. Tıpkı Musa'ya bir Firavun, Muhammed'e de bir Ebu Cehil verdiği gibi...

Biz de çok sıkıntılar çekerek bu günlere geldik ama efendilerimizin dua ve himmetleriyle şimdilik çok şükür iyiyiz ve hiçbir taraftan şikâyetimiz yoktur.

Her şeyin başı, maddi ve manevi sıhhattir. Maddi sağlığa salikler kendileri bakacaklardır. Manevi sıhhat ise sohbetlerle sağlanır. Salikler, bazen tekmil-i meratib etmiş olmalarına rağmen, sohbetleri tam olarak anlayamayabilirler. Hele tabirler eski dilden olursa, anlamaları daha da zorlaşır. Ancak içlerinde aşk var, mürşitlerinin himmetini almış ve nasipleri de varsa, zamanla emellerine ulaşırlar.

Bazıları surette kalır ve içe nüfuz edemezler. Aynı durum Peygamberimiz hayattayken de görülmüştür. Çok kimse, O'nu Abdullah oğlu Muhammed olarak görmüş ve kabukta kalıp içine girememiştir. Şah-ı Velâyet gibi, O'nun hakikatini görebilenler ise O'nun mağripten maşrıka kadar her yeri kapsayan bir nur olduğunu öğrenmiştir.

Hazret-i Muhammed, aslında bir tohumdur. Dıştan görenler, o tohumun kabuğunu görebilmişlerdir. İçini görebilenlerse O'nun bir kâinat olduğunu, yani o tohumdan kâinat ağacının çıktığını anlayıp *"Gizlendi güzel görmesin ağyar diye gözden / Girsen de bulut altına ey şemsim ayansın"* demeye başlamışlardır.

Bu durum, kadınların başlarını örtmelerine benzer. Bir kadın ne kadar örtünürse örtünsün, onu iyi tanıyanlar, o örtünün altından da kim olduğunu fark edeceklerdir.

İçe nüfuz etmek zahidler için olanaksızdır. Çünkü onlar dışta kalmış, içe nüfuzda başarılı olamamışlardır. Onun için aynı şiirin devamında

Her yüzde seni seyrediyor âşık-ı şeyda
Zahit göremez vechini, ol çeşme nihansın
Pervaneye ders vermede Fani yüce aşkın
Hakk dost diye dil yanmanın ezvakına varsın

denmiştir.

Sırf içte kalanlar da, sırf dışta kalanlar gibi tek gözlüdür. Sırf içte kalanların sol gözleri, sırf dışta kalanların da sağ gözleri kördür. Makbul olan, insanın, iki gözünün de açık olması ve açık olan iki gözüyle bir görmesidir. Hıristiyanlar bütûna nail oldukları ve bu sebeple dini telkinlerinde "Yüzüne vururlarsa öbür yanağını da çevir", "Seni dört adım gönderirlerse, sen se-

kiz adım git, Hakk böyle ister" dendiği için sol; Musevilerse sadece şeriata, yani dünyaya nazır oldukları için sağ gözleri kör olarak kabul edilir. Müslümanlarsa hem şeriata, hem de hakikate nail oldukları için iki gözle bir görüp marifete ererler.

"Kıyamet kopmadan önce Deccal çıkacak. Onun sağ gözü kör olacak" diye kitaplarda yazılıdır. Deccal, Allah'ı bilmeyen ve sadece dünya zevkine dalan şirar-ı nâstır. Bu nedenle Rahman'ın zıttıdır ve tek gözlüdür. Sadece kabukta kalıp içe nüfuz edemeyenler de bu yönleriyle tek gözlü olarak kabul edilir.

SÜLÛKİ BAŞARIDA MURAKABA VE TEFEKKÜRÜN ROLÜ

İnsanın gelişebilmesi için murakaba etmesi şarttır. Murakaba, dilsiz düşünme demektir. Bir insan en az günde on dakika murakaba etmelidir. Çünkü bir yerde *"Bir saatlik tefekkür yetmiş yıllık ibadetten hayırlıdır"* denirken, bir başka yerde *"Bir saatlik tefekkür bin yıllık ibadetten hayırlıdır"* denmektedir.

Gelişme gösteremeyen bir salikte mutlaka murakaba noksanlığı var demektir. İlahiler, şiirler, sohbetler, daha sonra tekrar gözden geçirilmelidir ki orada yazılan veya söylenenlerin ne demek olduğu tam mânâsıyla anlaşılabilsin.

Saliklerin sohbet dinleyip ilahi söylemesini ben çok kere şeriat erbabının hiç düşünmeden namaz kılmasına benzetirim. Dinlenen sohbet ve söylenen ilahiler üzerinde kafa yorulmadıktan sonra onlardan istifade edilebilmesi mümkün değildir. Bir saliğin gelişebilmesi için de duyduğu her cümle üzerinde düşünüp kafa yorması ve o sözlerin anlamını kavrayıp zevkine varması gerekir. Bu olmadıktan sonra gerisi boşa zaman sarf etmektir.

Bunu bir örnekle anlatalım: Kur'an'da *"Semalar dürüldüğü zaman"* <81-11> diye yazıyor. Dürüldü bile... BBC'yi açınca spikerin soluğunu yanımızda hissetmiyor muyuz? Daha nasıl dürülsün istiyorsunuz?

Onun için insan taklitten tetkike geçmeli ve söylenenler üzerinde düşünüp onları anlamaya çalışmalıdır.

Taklit, her şeyi toplayıp bir hamur haline getirmek, tetkik

ise bu hamurdan, istidadına göre börek, poğaça, baklava, kadayıf vs. yapmaktır. Bunların ikisi arasında bir de tahakkuk âlemi vardır ki o da daha başkalaşım olmamış devredir ve pratisyen hekimliğe benzer. Bu safhada daha uzmanlaşma olmamıştır.

Bir saliğin yapması gereken şey, zikirden cem-ül cem'e kadar tüm öğrendiklerini derin derin düşünüp onları yaşamaktır. Aksi halde duyup öğrendiğini zannettiklerinin, bir süre sonra bir kulağından girip öbür kulağından çıkmış olduğunu fark ediverir.

Ben Osman Dede'nin çok özet olarak verdikleriyle yetiştim. O, benim gibi geniş açıklamalara girmez, her şeyi birkaç cümleyle özetleyiverirdi. Onun özetledikleri bende tahakkuk etmeseydi, ben size hiçbir şey anlatamazdım.

Tahakkukum esnasında geçirdiğim serencamı, bu süre içinde dünyanın ve insanların gözümden silindiğini, diğer başımdan geçenlerle birlikte, size anlattım. Allah, bunları bana söylenenlerin ne demek olduğunu iyice öğretmek için yaşattı.

Şey, evvelce de söylediğimiz gibi, Zât'ın ism-i zâhirle zuhurudur. Yani şey, enfüs; eşya, âfaktır. Başka bir tabirle şey, vahidiyet (teklik); eşyaysa onun kesretidir. Bu durumda şey rahimiyet, eşya ise rahmaniyet âlemine mahsustur.

Bu anlattıklarımızın sizin içinizden doğması gerekirdi. Bana bunları kimse söylemedi ama ben size söylüyorum. Sizden doğmuyorsa, bu sizin murakabaya gerekli önemi vermeyişinizden ve düşünmeyişinizdendir.

Ehlullah bunları kendi kaynağından çıkarabilmek için ne riyazatlara, ne çilelere katlanmıştır.

Bir ilahimde "Bir müjde gelir zulmet-i leylin seherinden" demiştim. Bu, kalbin karanlığında Allah'ın anlaşılmasıyla seher vaktinin oluşacağını ve o karanlığın aydınlanacağını anlatmaktadır. Beklenen müjde de budur. Bu müjdeyi bulabilmek için sakinin şarabıyla kendinden geçmek lazımdır. İnsan kendinden geçmeden bir yere varamaz. "Zulmet-i leyl" (gecenin karanlığı) denen bu bedenimizdir. Gece ve gündüz, âfakta olduğu gibi, enfüste de vardır. Bu ilahiler hep içinde yaşanarak yazıl-

mış olduğu için onları okuyup hakkıyla anlayanlar, mushafı okumuş gibi olurlar.

Bir salik, mânâ yönüne yönelmediği takdirde, bir süre sonra manevi zevk kapılarının kapandığını fark edecektir. Mânâ kapılarını açan zikirdir, kapatansa fikirsizlik... Bu kapılar zor açılır, zor kapanır. Ama tefekkür olmazsa kapanması mukadderdir. Şimdi hepinizin belirli bir zevki var ama tefekkürü ihmal eder, sıfâta yönelirseniz, bir süre sonra bu zevkin azaldığını ve nihayet kaybolduğunu görürsünüz.

SÜLÛKÎ BAŞARIDA AŞKIN ROLÜ

Hakk'a âşık olanlar, O'nun her şeyinin tadına bakmak zorundadır. Kitaplar, peygamberlerin bile ne belalarla karşılaştığını yazmakta ve onlara bile "Belaların mübarek olsun" denmektedir.

Hakk'ın tecellisi âli / Gâh celalî, gâh cemalî
Böyledir kanun-u ezel / Her kemalin bir zevali

dörtlüğüyle anlatmak istediğim husus budur. Aynı şiirin diğer kıtalarında da bu konu işlenmektedir.

İnsan, iki yolla Allah'a yaklaşabilir. Bunlardan birincisi muhabbetullah, yani aşk ve sevgi yolu, ikincisiyse marifetullah, yani ilim yoludur.

Muhabbetullahta bilgi yok, sadece sevgi vardır. Buna örnek olarak "Kaya tepesine çıkıp atlayarak Allah'a ibadet eden çobana, Musa'nın ibadeti tarif etmesinden sonra, Musa uzaklaşınca adamın tarif edilenleri unutup Musa'ya ulaşabilmek için deniz üzerinden koşması" hikâyesi anlatılır.

Bu hikâyeler aslında olayları anlatmak için söylenmiş birer rumuzdur ama dikkat edilirse, buradaki gerçek "Yapıp çatanın Hakk" olduğudur.

Allah'ın ihsanı boldur. Bu ihsana kavuşabilmenin ilk şartı, O'nu tam mânâsıyla sevmektir. Sevgi olmazsa geri kalan tüm merasimler (ibadetler) anlamını yitirir ve faydasızlaşır.

Mesnevi'de kraliçeye âşık olan bir adamın hikâyesi anlatılır. Hikâyede âşık olan adam kraliçeyi görebilmek için sarayın etrafında dolaşıp durmaktadır. Bunu gören muhafızlar, adam-

dan şüphelenir, yakalar ve sorguya çekerler. Sorgulamada adam kraliçeye âşık olduğunu ve onu görebilmek umuduyla sarayın etrafında dört döndüğünü söyler. Olayı kraliçe duyar ve o adamı huzuruna getirmelerini emreder. Getirildiğinde adama "Sen bana âşıkmışsın. Bu dediğin doğru mu" diye sorar. Adamdan "Evet" cevabını aldıktan sonra "Beni sevmenin cezası sevenin başının kesilmesidir. Sana beş dakika mühlet veriyorum. Düşün ve eğer sevmekte ısrarlıysan şu kütüğün üzerine başını koy, aksi halde çık git" der. Adam düşünür ve canı kıymetli gelir. Kalkar, gitmek üzere salonun kapısından çıkarken kraliçe celladına bir işaret verir ve adamın kafasını uçurtuverir.

Bu durumu gören çevresindekiler kraliçeye "Kararı adama bıraktınız, sonra da adam canını tercih ettiği için başını vurdurttunuz. Niçin böyle yaptınız" diye sorduklarında, kraliçe "O yalancı âşıktı. Yalancı âşıkların da cezası budur. Eğer gerçekten âşık olsaydı, 'Madem ki aşkın bedeli buymuş, o halde ben de onu öderim' der ve başını kütüğün üzerine koyardı" diye cevap verir.

Bu, ilahi aşkı anlatan bir hikâyedir. İlahi aşkın gerçek karşılığı; kişinin nefsini, canını ve kâinatı feda etmesidir. Bundan sonra Allah, mutlaka ona ihsanını verecek ve hikmet pınarlarını fışkırtmaya başlayacaktır. Bir şiirimde

Bilmezi bilgin eden O / Geceyi gündüz eden O
Yoksulu zengin eden O / Böylece iman ederiz

deyişim de bunu anlatmak içindir.

Bir salik için en gerekli ve önemli şey, sevmektir. Bunun için de ne şekilde olursa olsun, gönle girmek lazımdır. Allah, her yerde mevcut olduğu halde biz O'nu göremediğimiz için sevmesini de bilmiyoruz. O'nun nasıl görülüp sevileceğini Hazret-i Peygamber *"Beni gören O'nu gördü"* diyerek anlatmıştır. Daha ne desin?..

Halk arasında "Hiçbir şeyin yoksa tatlı dilin de mi yok" diye bir söz vardır. Bu tatlı dil, bir yakınlaşma vasıtasıdır. Bunu kullanıp gönül kırmamak, gönül yapmak, sülûkteki en kestirme ilerleme yoludur.

Tasavvufi kitapların çoğunda, mürit ve mürşit arasındaki

keyfiyetler, hak, hukuk, vazife ve ilişkiler anlatılmış ama enaniyet havası yaratılmasın diye mürşit ve mürit arasındaki ilişkiler ya çok yüzeysel olarak geçiştirilmiş veya çok gizlenerek yazılmıştır. Bizim öğretimizde enaniyete yer olmadığı için her şey açıklanabileceği kadar açıklanmaya çalışılmıştır.

Her şeyin başı sevgidir. Bir mürşidin müritlerini sevmesi, onlarda kendini sevmesi demektir. Müritlerine sohbet etmesi, kendine sohbet etmesi, kendine hizmet etmesi demektir. Müritlerin de bu şekilde hareket edip karşılarındakine "Ben buyum, kendimleyim" nazarıyla bakması gerekir. İşte insanların birbirini sevmesinin amacı budur. Bunu anlatmak için Aziz Dede bir ilahisinde *"Seni kendim sanıyorum"*, bir başka şiirinde de *"Cihanı kendi zâtında veya zâtın cihan içre / Eğer bilmezse bir kimse bütün bildikleri âdat"* demektedir. Çünkü hepimiz, ilahi âlemdeki bir vücudu teşkil eden birer hücreden ibaretiz. Nasıl kendi vücudumuzda milyarlarca, trilyonlarca hücre varsa, kâinat vücudunda da aynı durum vardır ve her insan de bu hücrelerden biri gibidir. Maddi kâinatta yıldızlar ne ise insanlar da öyledir. İlm-i nücum, bu esasa dayanmakta ve bundan çıkmaktadır. Nasıl yıldızlar değişik isimlerle anılıyorsa, her insan da, tıpkı o yıldızlar gibi, değişik isimlerle anılmaktadır. Onun için, kâinat gibi, vücut da bir tanedir. Bir ve tek olan o vücudun mânâsı Allah, maddesiyse Muhammed'dir. Geri kalanlar, yani ümmet, o vücudun azaları ve hücreleridir.

Allah'ın bir adı da "Aşk"tır ve o aşk herkese dağıtılmıştır. Onun için insan olup da Hakk'ı, Allah'ı aramayan yoktur. Herkes arar ama bulduklarından tatmin olamadıkları için, bir süre sonra yakasını koyuverirler. Tatmin olabilmek için ise önce teslim olmak lazımdır. Öyle çocuklar vardır ki içlerinden öyle geldiği için efendinin önünden dik geçmezler. Onlara bunu kim öğretmiştir? Daha bu yaştan yola girmiş bir insan büyüyünce ne olmaz? Kendi çocuklarını nasıl iyi yetiştirmez? İşte asr-ı saadet dedikleri çağ, böylelerinin tüm cemiyeti kaplamasıyla oluşacaktır. Böyle bir çocuğun bana hediye ettiği aynayı (ki aslında bir rumuzdur) hâlâ saklıyorum.

Nasıl kuru incir, güneş altında kalıp ateşi yediği için yaş in-

cir gibi hemen bozulmaz, yıllarca kurtlanmadan saklanabilirse, insan da aşk ateşiyle iyice piştiğinde, kolay kolay kurtlanıp bozulmaz. İnsanı mahveden kurt vehimdir. Kişi vehimden kurtuldu mu, artık onda kurtlanma olmaz. Her şeyin kemâle gelmişi makbuldür. Kemâlse içten olur. Onun için babam bana Ayet-ül kürsîyi ezberlettikten sonra, bunu okuyup önüme, bir kere daha okuyup arkama, birer kere daha okuyup sağıma, soluma, yere ve göğe üfledikten sonra yedinci okuyuşumda yutkunmamı tembihlemişti. Bu, *"O yüce ve Ulu'nun koruyuculuğu"*nun <2-255> her tarafta olduğunu ve hiçbir tarafı ayrı görmemek gerektiğini anlatmak içindi. Bir taraf ayrı görülürse, orada balon delinmiş olur.

Allah aşkının göstergesi samimiyetle ve aşkla akıtılan gözyaşıdır. Allah için akıtılan bir damla gözyaşı, O'nun indinde bin yıllık ibadetten daha değerlidir.

Allah'a gerçekten bağlanan bir insanda uyku diye bir şey kalmaz. Çünkü o kimse uyurken bile kalbi devamlı olarak Allah Allah diye atmaktadır.

SÜLÛKÎ BAŞARIDA ÇALIŞMANIN ROLÜ

Eski Türklerde isim alabilmek için insanın bir kahramanlık göstermesi gerekirmiş. Bu yola girenlerin de Allah'tan iyi bir isim istemesi kadar tabii bir şey olamaz. Ama ismi alabilmek için çalışmak gerekir. Bu çalışma eski Türklerdekinin aksine bedensel değil, düşünsel, yani enfüsi karakterde olacaktır. Bugün ekseriyetin âfaka yönelik çalışma içinde olduğunu görüyorum. Âfaktan meydana geldiğimize göre bunu inkâr etmek mümkün değildir ama o bizi meydana getirmekle görevini yapmış olduğu için bu çalışmadan fayda bekleyemeyiz. Bizim çalışmamız enfüse yönelik olmalıdır. Çünkü iç âlemi terbiye etmek daha zordur.

İnsan çalışmadan hiçbir şey olamaz. Bunu unutmamak lazımdır. Sohbet dinlemekle bazı melekler elde edilebilir ama insan, aşkla meşk etmez ve sohbette duyduklarını tefekkür etmezse hiçbir yere varamaz. "Aşk meşki, meşk de melekûtiyeti doğurur" deyişim, kendi tecrübemin sonucudur. Çünkü zikir

ve tefekkürle çok geceler sabahlamasaydım bu hale gelemezdim.

Mürşidin görevi bildirmektir. Bundan sonrası saliğin gayretine kalmıştır. Bazı mürşitler, müritlerini nazarlarıyla eğitip kemâle erdiriyor olabilirler ama ben o seviyede değilim...

Tüm mertebelerin mürettibi (tertipleyicisi) Allah'tır. Bu sebeple O'na dayanmak esastır. Sadece dayanmanın yeterli olmadığını da Allah *"Bilinsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur"* <53-39> diyerek belirtmekte, lakin *"Yüce ve büyük Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur"*u ilave etmekle de gücün ve kuvvetin kendinde olduğunu, insanlara çalışma güç ve kuvvetini yine kendisinin verdiğini söylemektedir. Ayrıca kâmiller için *"Kendiliğinden söz söylemez"* <53-3> diyerek yukarıda söylediklerini takviye etmektedir. Onun için buralar çok iyi düşünülmesi gereken yerlerdir.

Çalışma, bedensel veya fikrî olmak üzere, iki şekilde olabilir. Aslında bedensel çalışma da fikrî çalışmanın sonucudur çünkü fikir bir ışıktır ve insan bu ışıkla önünü görüp işini yapar. Fikir sahibi olmayan bir kimse, karanlıkta çabalayıp durduğu için bir işi gereği gibi, başarıyla tamamlamakta zorluk çeker.

Saliklerin yapması gereken şey; ruha, bedene vs.ye değil, kendine kafa yormak, böylece kirâmen kâtibin meleklerine doğru dürüst şeyler yazdırıp cennetini hazırlamak olmalıdır. Çünkü herkes *"Kendi kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"* <17-14 > hükmünce kendi kitabını okuduktan sonra kendi kabrine gömülecek, kendi cennetine girecektir.

Salikler kapılarının açılması için çalışırlar. Bu kapılar dünya âlemine de ait olabilir, ahiret âlemine de... Ama daha ziyade istenen zekâ kapılarının ve Ledün kapılarının açılmasıdır. Dünyevi kapılar da gayrı değildir. O'nun hüvezzâhir esmasının gelişmesi için de gayret etmemiz gerekir ama yaptığımız işi O'nun için yapmamız şartıyla... Bunu yapabilmek için de önce kendi bedenimize bakmamız gerekir.

Esas çalışma kendimiz ve ahiretimiz için olmalıdır. Bunun

için bedensel sağlığa ihtiyacımız vardır. Ancak hiçbir zaman beden ön plana çıkarılmamalıdır.

Bedenimiz dünya, gönlümüzse ahirettir. Ruhun tealisi için çalışanlar için *"Ona rahat güzel dolu bolluk cenneti hazırdır"* <56-89> denmektedir. Teravihin gerçek amacı budur: Teravih, bu dünyada da yemekten sonra rahatı, refahı sağlar ama esası, yukarıdaki ayetin gereğine çalışıp gerçek rahatı sağlamaktır. Bu ayette cennet, huzur bölgesi; naim ise nimet demektir ve anlamı, "Cennet nimetleriyle refaha kavuşmak"tır.

Çok kimse, bir el tutup efendiye bağlanmakla her şeyin bittiğini zanneder. Bu çok yanlış bir düşüncedir ve tıpkı ilkokulun kapısından girenin kendine üniversite diploması verilmesini beklemesi gibi bir şeydir.

Efendinin görevi, kendine bağlananları layık oldukları mertebeye çıkartmaktır. Bağlananın hangi mertebeye layık olduğuna karışılmaz ama nereye layıksa oraya çıkacaktır. Burada el tutmanın bir avantajı vardır. Hiç olmazsa el tutmuş, yani okulun kapısından içeri girmiştir. Hiç okula girmemiş bir kimseyle kıyaslandığında, velev ki okulun bir kapısından girip diğer kapısından çıkmış bile olsa, en azından "Ben okula girdim" dediğinde yalan söylememiş olur. Ama okumadıktan sonra, girip çıkmakla, sadece el tutmuş olma arasında bir fark olmayacaktır.

Ben, size gözünüzü kapattırıp hiçbir şeyin, ne kâinatın, ne de kendinizin olmadığını, geriye sadece Hakk'ın kaldığını, yani Zâtın görünmediğini, görünenin sıfat olduğunu, buna karşılık zâtın bilinip sıfatın bilinmediğini, açtırıp halk olduğunuzu anlattım. Buna rağmen sizden bir şey doğmuyorsa, o zaman bir arıza var demektir ki bu da, ya tarlanın çoraklığı, ya kısırlık, ya da başka bir nedene bağlıdır. Özellikle eski müritlerdeki aksaklık, şüpheden kurtulamayışlarında aranmalıdır.

Bir salik, hiçbir zaman zahmetsiz rahmete kavuşulmayacağını hatırından çıkartmamalıdır. Hazret-i Peygamber bile yıllarca Hira Dağı'ndaki mağaranın içinde inzivaya çekilmiş, neden sonra vahiy gelmeye başlamıştır. Kimse çıraklık devresi geçirmeden ustalaşmaz. Ustalaşmak isteyenler, mutlaka çalış-

mak zorundadır. *"İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur"* <53-39> ayetinin anlamı budur.

Bilinçli konuşmak isteyenler, bu bilinci kendilerinde arayıp bulmak zorundadırlar. Nasıl su çıkartmak isteyen, kazmayı alıp toprağı kazmak zorundaysa, kendindeki cevheri çıkartmak isteyen de biraz gayret sarf etmek mecburiyetindedir.

O su, o kaynak herkeste vardır. İnsan gayret ederse, mutlaka bu suyu bulup çıkaracaktır. Su bazılarında yüzeye yakındır, bazılarındaysa derindedir ve çok gayret sarf etmeyi, uzun süre kazmayı icap ettirir. Gayret, bir nevi Allah'tan istemektir ve bu istek de sevgiyle olur. İlahi sevgi olmazsa insan gayret gösteremez. Ama sevgi ile çalışılırsa, insan bu çalışmadan yıkılıp gitse bile yorgunluk hissetmez.

Benim içim dış, dışım iç olmuş. Onun için yemek yerken veya dış âlemdeki bir şeyle uğraşırken bir de bakıyorum ki iç âleme geçivermişim. Bu bende devamlı içten dışa, dıştan içe alışveriş hali olduğunu gösterir. Esasında bu iki âlem, yani zâhir ve bâtın her vecihte devamlı bir alışveriş halindedir. Devamlı olarak nefes alıp vermemiz, diğer iç organlarımızın biz uyurken bile çalışması, bu alışverişin sonucudur. Kendimizi organlarımızla mukayese edecek olursak, onlar içinde en tembelinin kendimiz olduğunu görürüz. Bunun nedeni de her şeyde hazıra konuyor olmamızdır. İnsan olarak bizim çalışmamız tefekkürdür.

Her insan çamurdan yaratıldığı halde, herkesin çamuru bir diğerininkinden farklı vasıftadır. Bu farklılık, herkesin huylarının değişik olmasıyla belli olur. Çamur, insana tabiat âleminden bulaşmıştır. İnsan, anasır âlemine gelmeden önce pek çok âlemleri dolaşıp onlardan etkilenmişse de, esas kirlenme bu âlemde olmuştur. İsteyenler o âlemleri karıştırıp münecim olabilirler ama biz o tip işlerden geçip Allah'ın insana kabiliyet verdiğini ve insanın bu sebeple kabul edici olduğunu, Allah'ın her şeyini insanda toplayıp onu, bir heykelken, nur haline getirdiğini ve o nuru da kendine ayna ettiğini biliyoruz. Bu aynanın O'nu gösterebilmesi için, nur olan o heykelin temizlenmesi şarttır. Nasıl tozlu, çamurlu bir aynayı silmeden insan

kendini göremezse, Allah da, parlak olmayan bir aynada görünmez.

Her insan gençlik çağlarında bazı hatalar yapmış olabilir. Ama sağlığının kıymetini bilenler, hastalanıp iyileşmiş olanlardır. Aynı şekilde düşüp tekrar yücelenler, yüceliklerinin; alın teriyle para kazanmış olanlar, paralarının ve mallarının kıymetini daha iyi bilirler. Babadan veya aile büyüklerinden mirasa konanlar, bizzat çalışıp kazananlar kadar para, mal ve mülklerinin kıymetini bilemezler. Bu nedenle çalışmak ve çalışıp kazanmak gerekir. Herkes çalışıp kendi evini düzene sokacaktır. Allah da bu hususta yardım eder çünkü O, adildir, asla zulmetmez.

İnsan, çalışarak ev, dükkân, arsa, tarla vs. sahibi olabildiği gibi, meslek sahibi, doktor, doçent, hattâ profesör de olabilir. Ama bu para, mal, mülk, meslek ve unvanlar hiç kimseye oturduğu yerde verilmez. Hiç kimse yatarak üniversitede kariyer yapıp profesör olamaz. Hoca olmak isteyenlerin, bazı sıkıntıları göze alması lazımdır. Bu arada hocaya da bazı zorluklar vardır. O da öğrencisinin iyi yetişmesi için bazı fedakârlıklar yapıp ekstra çaba göstermek zorundadır.

Çalışmak için de Allah'tan kuvvet ve kudret istemek lazımdır çünkü O, kuvvet ve kudret vermezse, biz hiçbir şey yapamayız. Burada kuvvet ve kudret dediğimiz şeylerin başında da aşk gelir. Çünkü aşk oldu mu, gerisi kendiliğinden gelir.

SÜLÛKÎ BAŞARIDA KARARLILIĞIN ROLÜ

En kötü şey şüphede kalmaktır. İnsan, ya ikrarda ya da inkârda olmalıdır. O zaman rahat eder. Havaya bakıp yağmur yağar mı, yağmaz mı, şemsiyemi yanıma alayım mı almayayım mı diye düşünüp kararsızlık göstermektense, şemsiyeyi alıp yola çıkmak daha kolaydır. Yağmur yağarsa açılıp altına sığınılır, yağmazsa da en fazlası elde taşınmış olur. Şüphecilik çok kötü bir şey olduğu için Kur'an'ın başında *"İşte sana o kitap, onda şüphe yoktur"* <2-2> diye yazmaktadır.

Maalesef, bizim Müslümanlığımız da böyledir. Onun için iki cami arasında binamaz durumundayız. İşin keyfiyeti tam

olarak anlatılamayınca, kılınan namazlar insanın kendini kurtarmasına yetmemektedir. Amaç kendini bilmek olduğu halde bunu böyle anlatanların başı derde girdiği, hattâ aralarında asılanlar bile olduğu için çok kimse doğruyu söylemekten çekinmiştir. Bu durumda kalmamızın nedeni budur.

Ancak tabii ki Allah bu durumu böyle sürdürmeyecektir. Çünkü O'nun işleri dalgalıdır. Bir çıkar, bir iner... Bu durumu bilenler, feraha erdiklerinde arkadan bir sıkıntı geleceğini düşünüp korkarlar. Nasreddin Hoca'nın yaz ortasında kürkle dolaşması ve sebebini soranlara "Önümüz kış" diye cevap vermesi bu durumu anlatmak içindir. Her kemâlin sonucunun zeval, her zevalin sonucunun kemâl olduğunun söylenmesinin de nedeni budur. Çünkü zevalsiz olan sadece Allah'tır.

SÜLÛKÜN SÜRESİ

Her şeyin bir zamanı vardır. Bir insan ne kadar çok ister ve ne kadar çok çalışırsa çalışsın, onun kemâle gelebilmesi için zamana ihtiyaç vardır. Gelişme bir anda olmaz. Allah bile kâinatı altı günde yarattığını, buna karşılık insanın hamurunu kırk gün yoğurduğunu söylediğine göre bizim kemâle erme isteğimizin gerçekleşmesi için de mutlaka zamana ihtiyaç olacaktır.

Nasıl güneş yavaş yavaş doğuyor, bir çocuk yavaş yavaş büyüyorsa, insanın manevi gelişimi de böyle yavaş yavaş olur. İstisnai olarak süratli gelişenler olsa bile, bunlar binde bir bile değildir. Önemli olan gelişimin hızı değil, huzur içinde olmasıdır. Çok şükür, bizde böyle oluyor.

Söz, eğeye benzer. Eğenin kalın dişli ve kaba olanları olduğu gibi, ince ve çok ince dişlileri de vardır. "Limapigov" denen saatçi eğeleri çok çok ince dişlidir. Bunlar da eğeler ama eğelediği fark edilmez. Böyle eğelerle bir şeyi eğelemek çok zaman alır, eğeleyen için çok zahmetli olur ama sonuç çok güzeldir.

Kalın eğe, işi çabuk bitirir fakat eğelenen yerin sathı pürüzlü kalır ve göz tırmalar. Onun için sabırlı olup güzel iş yapmak gerekir.

Ben saatçi olduğum için bunu iyi bilirim ve öyle yaparım. İnsan ince eğeyle eğelene eğelene düzelir ama nasıl düzeldiği-

ni, nasıl değiştiğini fark etmez.

Demire şekil vermek için önce ateşe sokarlar ve demir ile ateş birbirinden ayırt edilemeyecek hale gelinceye kadar ısıtırlar. Demirci onun kıvamını bilir ve zamanı gelince ateşten çıkarıp döver ve istediği şekle sokar. Demir ateşten fark edilir renkteyken kıvamına gelmemiştir. Fazla ateşte kalırsa da erir. Onun dövülme kıvamını demirci bilir.

Aynı durum yemek pişirmede de geçerlidir. Zamanından önce ateşten indirilen yemek çiğ kalır. Ateşte fazla tutulduğunda da eriyip birbirine karışır, daha da fazla tutulursa yanar, yenmez olur. Onun kıvamını da aşçı bilir.

Saliklerin durumu da bunlara benzer. Onların durumunu da mürşitleri bilir.

Duanın bile bir zamanı vardır. Allah'ın keyifli zamanında edilen dua kabul edilir. Ama Allah kullarının sıkıntı çekmesini istemediği için, onları fazla zora sokmadan duyar, görür ve gereğini yerine getirir. O'nun de bast (genişleme) ve kabz (büzülme) zamanları vardır ama bu, kişinin mertebesine göre değişir. O, her mertebede olduğundan işi yine kendisi ayarlar. İşte "Eşref saati" denen şey budur.

Belanın belalığı güzel düşünce olmayışından dolayıdır. Düşünce seması aydınlık olanlarda gelişme de hızlı olur. Seması bulutlu olup boyuna şimşek çakanlarda gelişme de geç olacaktır.

Genel bir kural olarak bilgisiz salik daha çabuk gelişir. Çünkü mürşidinden duyduğunu aynen kabullenir. Biraz bilgisi olanlar, devamlı kitap karıştırdıkları için her şeyi aklıyla birbirine karıştırır ve böylece kendi gelişimini de geciktirir.

SÜLÛKÜN BAZI ÖZELLİKLERİ

Sülûke girenler kendi aralarında karib (yakın), diğer insanlar arasındaysa gariptirler. Bu durum Mesnevi'de "Eşekler arasında kalmış ceylan" hikâyesiyle anlatılmıştır. Salikler, yola girmekle değişip eşekken ceylan haline gelmiş olduklarından, diğer insanlara uyum sağlamakta zorluk çekerler. Bu sebeple ya onların arasına sokulmamak veya sokuldukları za-

man da kendilerini belli etmemek durumunda kalırlar.

Salikler, herkesin ceylan olmasını isterler ama bu imkânsızdır. Çünkü ilahi mertebelerde değişiklik mümkün değildir. Bu mertebeler ilelebet mevcut olacaktır. Dünyanın her tarafını gül bahçesi yapmak mümkün müdür? Her çiçeğe ihtiyaç vardır, güle de, karanfile de, sümbüle de, laleye de... Onun için hepsi olacaktır.

Gülün bile pek çok türleri vardır ve her türünden ayrı şekilde istifade edilir. Örneğin, gülyağı hokka gülden çıkarılır. Diğer güller daha gösterişlidir ama gülyağı çıkarılmaz. Onun için dost gülü hokka güldür.

İnsanda açmış dost gülü, mürşit sohbetleriyle sulanmaya devam ettiği sürece solmaz ama efendi ayrılır ve bir süre susuz kalırsa, o zaman önce yapraklarında buruşmalar olur, zamanla gül de solup kuruyuverir.

Nasıl harfler kelimeleri, kelimeler cümleleri, cümleler de paragrafları oluşturuyorsa, ehl-i tasavvuf da böyledir. Her cümlenin sonuna bir nokta konur ve yeni cümleye büyük harfle başlanır. İşte o büyük harf kervan başıdır. Paragraf başındaysa hem satır başı yapılır, hem de büyük harfle başlanır.

Her insanın sülûkü kendi zevkine göredir. Ama bu farklı seyirlerin tümünün amacı müşterektir ve tevhidde hepsi tek noktada toplanır, yani herkes oraya farklı bir yönden ulaşır. Bunu Mevlâna Mesnevi'de bir Arap, bir Acem ve bir Rumun arkadaş olup yolda giderken, canlarının üzüm istemesi hikâyesiyle anlatmıştır. Hepsi kendi dillerince üzüm istemekte ama birbirlerinin dilini bilmedikleri için farklı şeyler istediklerini zannetmektedirler. Sonuçta üç dili de bilen biri çıkıp önlerine üzümü koyuverince hepsi isteğine kavuşmuş olur.

Allah, ilminin de, zevkinin de sonu olmadığı için herkese farklı zevkler vermiştir. Bana böyle vermiş, böyle yapıyorum. Tüm pîr ü pîran ve kâmiller de aynı şeyi kendi zevk ve meşreplerine göre farklı şekillerde söyleyip yapmışlardır. Bunun böyle oluş nedeni, Allah'ın bir oluşu ve bu birliğini ispatlamak istemesidir. Onun için, her insanda, bir diğerine benzemeyen özellikler yaratmıştır. Parmak izleri ve yazı karakterleri bunun en

bilinen örnekleridir. Bu farklılıklar içinde o Bir'i bulabilmek önemlidir. Bunun için de tek yol, yok olmaktır. Yok olan O'nu bulur.

Sende seni, sende seni / Bil ki budur allemeni
Birleyegör can ü teni / Bak iki göz bir görüyor

kıtasıyla anlatılmak istenen de bu, yani ikilikten geçenin biri bulacağıdır. Her şeyi bir görünce de, gayrılık ortadan kalkar.

İlahi âlemdeki neşenin de coşkulu ve karamsar devreleri vardır. Karamsar devreler, tıpkı güneşin önüne bulutların gelmesine benzer.

Neşeli devreler cûş u huruşla belli olur. Bu coşkunluğun da türleri vardır ve denize benzer. Biri dalgaların coşkunluğu, diğeri durgun zamanda içten içe olan hareketler şeklindedir. Bu coşkunluk anında esmalar çakışıverirse, içten gelen bir "Hay' da", müridi bir anda olduruverir veya onun bir dileğinin yerine gelmesini sağlayıverir. Bu nedenle efendiden pek uzun süre uzakta kalmamak gerekir. Öyle olaylar cereyan eder ki insan bir anda kendini efendiye bağlanmış bulabilir. Bunu yapan da Allah'tır.

Dinsel veya sülûki gelişim tıpkı askerliğe benzer. Binbaşı da askerdir, er de... Binbaşı, askere talim ettirmek için gerekirse onun yapacağı şeyleri bizzat yaparak gösterir ama hiçbir zaman sırtına çantayı vurup bir er gibi talime çıkmaz.

Binbaşı, kendi aldığı eğitim esnasında bir erin yapması gerekenleri yapmıştır ama binbaşı olduktan sonra o devirler geride kalmıştır. Bu nedenle de bir nefer gibi talime çıkmaz. Çünkü görevi değişmiş, neferlik etmek değil, neferlere kumanda etmek olmuştur.

Seyr-i sülûkte hiçbir zaman ümitsizliğe yer yoktur. Yola girip mürşidini Hakk gören bir salik, yetişmiyor, gelişemiyorsa, o zaman esmasına bakmalı ve o esmaya küsüp onu değiştirmeye çalışmalıdır. Çünkü Allah'ın kapsamadığı hiçbir zerre yoktur.

Bir insan otomobil kullanmayı öğrenmek istiyorsa, önce kitaplarını okuyup belirli nazari bilgileri alır. Sonra pratik olarak çalışmaya başlar. Çalışan öğrenir ve arabasını kullanır. Ancak tüm gayretlerine rağmen iyi bir şoför olamıyorsa, o za-

man o işte kabiliyeti olmadığını anlayıp başka bir işe yönelmelidir. Hiç kimse çalışmadan, gayret göstermeden "Allah bana nasip etmemiş" diyemez. Çünkü tabiatıyla, çalışmayana nasip etmeyecektir.

Bu hususta dikkat edilecek şey, insanın kendini başkalarıyla kıyaslamaya kalkmaması gerektiğidir. Ben, canım istese bile o olmuş diye reisicumhur olabilir miyim? Tabiatıyla hayır... Ama yaptığım işi iyi yapabilirim. Bu da benim için bir meziyet, bana verilmiş bir lütuftur.

Onun için, seyr-i sülûke başlayan bir kimsenin netice alamadım diye sıkılmasına gerek yoktur. Çünkü herkes sohbetlerde öğrendiklerini yaşama geçirinceye kadar çalışmak zorundadır. Allah, mutlaka "Fettah" ism-i şerifi gereğince "Ey kapıları açan, benim kapımı da hayırlısıyla aç" diyen kuluna genişlik verip onun irfan ve zekâ kapılarını açacaktır.

Bazı tarikatlarda bu isimlerin tahakkuku için süreler verilmekte ve esma çektirilmektedir. Örneğin, uşşakilerde Kahhar, Fettah, Ahad, Samed ve benzer esmalar ders olarak verilmektedir. Bundan amaç, bu isimlerin anlamlarını kavratabilmektir.

Örneğin, fettah ne demektir? Fetih, şüphelerin giderildiği nokta ya da karanlığın aydınlığa dönüşmesi demektir. Kapalı bir kapı vardır ve bunun arkasında ne olduğu, yani karanlık mı, yoksa aydınlık mı olduğu kapı açılmadan bilinemez. Kapı açılınca ne olduğu görülür ve aydınlıksa kişinin içinde bir ferahlık oluşur. Karanlıksa da sıkıntı çöker ki bu ikinci durumda hemen "Aman kapısı"na yapışmak ve Gafûrürrahim olan Allah'ın *"Benim rahmetimden ümit kesmeyin"* <39-53> emrine uymak gerekir. Her zerrede mevcut olan Allah, her halde kendi kendine azap etmeyecektir.

Sülûke girenler hiçbir zaman ümitlerini kaybetmemelidirler. Bir salik mürşidinin irtihalinden (göçmesinden, ölümünden) sonra, belki bir süre için kendi başına kalabilir ama Allah isterse ona ikinci bir mürşit buldurup ilerlemesini sağlar. Bu, biraz da saliğin aramasına ve talebine bağlıdır.

Buna karşılık "Ben bilirim" diyen hapı yutar çünkü doğup

batan, yiyip içen Allah olmaz. O, *"Doğmamış, doğurmamış"*tır <112-3>.

Sülûke giren için hiçbir zaman olmak yoktur. Osman Dede'den hilafet aldığım halde Aziz Dede'yle buluşunca, bunu tamamen terk edip boşaldım ve kendilerine yirmi üç yıl daha hizmet ettim. Ben boşalmamış olsaydım, O benim neremi dolduracaktı?

Dolu bir testiyi denize atarsanız batar ve kaybolur ama testi boş ve ağzı tıkalı olursa (Bu, bir salik için, efendinin yanında bilgiçlik taslamayıp dilini tutmak demektir.) deniz o testiyi daima başının üstünde tutar, adeta başına taç eder ve yüzdürür. Bu nedenle mürşit yanında önce *Lâ* olmak, daha sonra da *ilahe*'lerden boşalmak gerekir. Bundan sonra *İllâllah* denir ve Allah'ı bilince de Allah onu doldurur. Doldurma işi kulla değil, Allah'la ilgilidir. Kulun görevi daima boş olmaktır.

İlm-i ilahiye sahip olmak, öyle kolay bir iş değildir. İnsan, malını da, canını da verip yok olmadan, yeniden doğmaz. Tekrar doğduktan sonra ise ondan bir işleyen vardır. Onun kitapları, daima Hakk'a raci olacaktır. Çünkü kişinin beynini açan Hakk'tır. O açılıştan sonra kişinin gördüğü hep kendisi olur ve benliği ayna uğrar, kendini terk eder. İnsan kendini, ağzını, yüzünü, gözlerini göremez ama her gördüğü kendisi olur. Zira, can birdir ve hepsi o canda birleşmiştir.

Burada akıl karıştıran husus, karşıdakinin huylarının farklı olmasıdır. Ancak, burada da Allah, o huyları yok edip kişiyi kendi ruh âleminde bırakır. O gönüldeki vasıflar, kişi karşısındakinin ruhu olacağı için, gayet temiz olur. Herkes kendi nefsine bağlı olup her koyun kendi bacağından asılacağı, bedenin alt yarısı nefis, üst yarısı ruh âlemi olduğundan, onun kötü tarafları da aşağı yarıda kalır ve ruh durumunda olan seni ilgilendirmez. Karşında gördüğünü "kendimim" diye yedirip içirir ve gezdirirsen, karşıdaki mahluk bile olsa, ona gösterilen sevginin karşılığını Allah verecektir. Çünkü sevgi Allah'a racidir. Evvelce anlattığımız çalıya âşık olan adamın kırklara dahil olma hikâyesi de bunu anlatmaktadır.

Halk arasında "Allah'ın sırrını veren sırra karışır" diye bir

söz ve bunun yarattığı bir korku olduğundan, çok kimse bir şeyler bilse bile söylemekte, özellikle de açık açık söylemekte tereddüt eder. Ben, "Suçum varsa Allah affetsin" diyerek, bildiklerimi herkesin anlayabileceği şekle sokup anlatmaya çalışıyorum. Bunun nedeni de Allah'a olan sevgimdir. Bu duruma gelebilmek için evvelce ölmüş olduğumdan "Ölünün ölümden korkusu mu olurmuş" deyip yukarıda anlattığımız kişiler gibi düşünmüyorum. Tabii, bu duruma gelmemin pek kolay olmadığını biliyorsunuz.

İnsanda korkunun ortadan kalkması için tahakkuk şarttır. Bunun için de kişinin ilm-el yakîni geçip öğrendiklerinin içinde yaşamaya başlaması lazımdır. Aksi halde nazari malumat ne kadar fazla olursa olsun, korkuyu yenmek mümkün olmaz. Tahakkuk dediğimiz, içinde yaşamaktır.

Nutuk (kelam) Hakk'tır. Nereden ve kimden gelirse gelsin, onu haklamak lazımdır. Bu gerçeği bilmeyenler kelamın Ahmet'ten veya Mehmet'ten çıktığını zannederler ama bilenler daima Hakk'tan geldiğini idrak etmişlerdir. Zira onlar içinde yaşamakta ve namazdan hiç ayrılmamaktadırlar.

Hakk'ı bilip O'nu dost edinenin, dostundan korkması için bir neden yoktur. Hakk dosttur. O'ndan korkan ve korkutanlar kendi kafalarında, uzakta ve kendilerinden ayrı bir İlâh tahayyül edip ondan korkmaktadırlar.

Ben, tüm hatalarımı bir liste halinde hazırlayıp efendiye sunduğumda, efendi o listeyi yaktı ve *"Bununla Allah geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak"* <48-2> dedi. Neden gelecekte olanları dedi? Çünkü Allah tuttuğunu kolay kolay bırakmaz da ondan... Burada *"Avamın sevabı yakîn ehlinin günahıdır"*a da işaret vardır.

Kendini bilen bir insanın hiçbir şeyden korkusu olmaz. Çünkü böyle kimseler, kimseye taş atmazlar ki o attıkları taş yansıyıp kendilerini incitsin. İnsanın hata yapmadığı sürece korkmasına gerek yoktur. Allah da sevdiklerine kolay kolay hata yaptırmaz.

Bazen yakınlarımızın yaptığı bir şey bize ters görünebilir ama bu, o yapılanın ters olduğundan değil, bizim ona ters açı-

dan bakışımızdan dolayıdır. Böyle olaylar, aslında bizim için, tersliğin bizden ona yansıdığını gösteren birer derstir.

Hatm-i meratib etmiş olanlar, Hakk ile Hakk oldukları için Hakk'ı ne inkâr edebilirler, ne de Hakk'tan korkuları kalır. Böylelerinin Hakk'ı inkârı veya Hakk'tan korkması, kendi kendini inkâr veya kendinden korkması demektir.

İnsanın, kendinden başka gidecek bir yeri yoktur. O halde dünyayı ahirete, ahireti dünyaya getirip zevk etmekten daha güzel ne olabilir? Lakin bu arada, cahillerin dedikodusundan korkmak gerektiğini de unutmamak ve ağzı sıkı tutmak lazımdır. Onun için insan, ille bir şeyden korkacaksa, bir hata yapıp kepaze olabileceği için kendinden korkmalıdır. Allah korusun!..

SÜLÛKTE DÜŞÜŞ NE DEMEKTİR?

Her insan, hayatı boyunca devamlı iniş ve çıkışlar gösterir. Bu inişlerde inkâr olmadığı takdirde Allah yine onun elinden tutup düştüğü çukurdan çıkarır.

Bir insan ne zaman duyduklarını ve okuduklarını anlayabilir hale gelirse, o zaman o tarafa adım atmış olur. Bir mürşide bağlanıp ondan ders alan bir kimse, bilse de, bilmese de manevi bir yükselme sürecine girmiş olur. Zaman içinde mürşidini gönlünden çıkarırsa, bu yükselişin, bir de düşüşü olduğunu görür. Onun için, düşmek istemeyen bir kimse, hiçbir zaman mürşidini gönlünden çıkarmaması gerektiğini bilmelidir.

Allah kimseyi düşürmesin. Bu âlem mezleka-yı ikdam, yani ayak kaydıracak yerdir. Allah, güzelliğini ve ilmini kâinata yaydığından, insan baktığında gördüklerini kendine mal ediverirse, o anda düşer. Bu düşüş, A'mak-ı Hayal'de çok güzel anlatılmıştır.

Düşenin elinden tutan yine O'dur. Çünkü O'ndan başka bir şey yoktur. Fakat düşüşün acısını düşen çeker. Nasıl bir çocuk düşüp kolunu veya bacağını kırdığında, anne ve babası ona destek olup onunla beraber "Ah, vah" etse bile, kırığa ait acıya çeken çocuk olursa, bu da aynen öyledir.

İnsan, bir yere gelip mürşidi tarafından azat edildikten

sonra, artık kendi yolunu kendisi çizecektir. Bu yolda ilerlerken asla benliğe kapılmamak ve rabıtayı koparmamak lazımdır. Aksi halde insan her ân kayıp düşebilir.

SÜLÛKTE ESKİ VE YENİ FARKI

Eski devirlerde mürşitler, bizim açıkladığımız gerçekleri hep rumuzlarla ifade ederek pahalı satmış ve sadece kafasını kullanabilenlere, yani rumuzları çözebilenlere ihsan etmişlerdir. Saliklerin bu rumuzları çözebilir hale gelmesini temin için de, erbainler, riyazatlar gibi yöntemler uygulamışlardır. Bu yolla iyi yetişenler olduğu gibi, öbür dünyaya gidenler olmuştur. Böyleleri için "Allah yolunda öldü" denip mesele kapatılmıştır.

Bu tip eğitim, içinde yaşadığımız devre uygun değildir. Çünkü artık zaman değişmiştir. Nasıl her devrin, her beldenin peygamberi birbirinden farklı gelmişse, çağlar değiştikçe tasavvufi eğitim yöntemlerinde de bazı değişiklikler yapılması gerekmiştir. Bugün benim eğitimim altında olanlardan bir tanesinin hakkıyla yetişmesi benim için yeterlidir. Lakin diğerlerinin bir şeyler öğrenmesi de faydadan âri değildir.

Eski kitaplar incelendiğinde, o zamanlardaki eğitimin çok korkutucu olduğu görülür. Örneğin, Karabaş Veli isimli kitapta mürşitlik, dervişlik ve müritlik anlatılmıştır. Bunda yazdığına göre zikrederken arı uğultusu gibi sesler gelir, davul gürültüsü gibi sesler duyulurmuş. Farz edelim ki bunlar oldu ve kişi ruh âlemine intikal etti, hattâ uçtu. Uçmakla eline ne geçecek? Fakirizmde de insanlar bazı güçler kazanıyor ama bu kazandıklarının onlara, gösteri yapmaktan öte ne faydası oluyor? Bir insan ne kadar uçarsa uçsun, kuşlar, kelebekler, hattâ sinekler ondan daha güzel uçacak; ne kadar iyi yüzerse yüzsün, balıklar ondan daha iyi yüzecektir. O halde bu melekeleri kazanabilmek için bu kadar sıkıntı çekmeye değer mi?

İnsan olarak bize lazım olan şey, hayvanları taklide çalışmak değil, fikir âleminde kendimizi geliştirip etrafımızdakilere faydalı olmak, onları da geliştirmeye çalışmak olmalıdır. İşte, insan ve insanlığın aslı, tekmillenmesi budur. Eski insanla-

rın büyük çalışmalar sonucu kendilerinde gerçekleştirdikleri olanakları günümüz teknolojisi herkesin istifadesine sunmuştur. İşte uçaklar, gemiler, denizaltılar, hattâ gezegenler arası gidip gelen uzay mekikleri...

Bu teknolojik gelişimler, eski insanlardan çağa uyum sağlayamayanların itikadını bile zedelemiştir. Çünkü "Ay ü gün nurundan almış ey melekler rehberi" denerek ifade edilen ay, Muhammediyet âlemi olarak kabul edilirdi. Aya ayak basılmasıyla birlikte, ayın bu kimseler nazarındaki kutsiyeti zedelenmiştir.

Kalp transplantasyonları da, yine işin iç yüzünü bilmeksizin, kerameti kalbin et kısmında arayanların itikadını sarsmıştır. Halbuki bizim nazarımızda kalbin, bir pompa fonksiyonu gören et kısmı, bir de ilahi bilgisayar olan manevi kısmı vardır ve önemli olan da bu ikincisidir.

Bu teknolojilerin bilinmediği devrelerde, saliklere seyahat vererek teşbih, çilehaneye sokarak da tenzih öğretilmeye çalışılırdı. Tenzihte, iç âleme kapananların kendilerinde gördükleri bilinçsiz olursa, adına "halusinasyon" denir. Ama bilinçli olursa o zaman iş değişir. Çünkü bu durumda görüp işittikleri, onun radyo, televizyon alıcısı, faks vs. haline geldiğinin delilidir ki bu da Allah'la kul arasındaki bağlantının göstergesidir. Yola giren saliğin ilk öğrenmesi gereken şey kelimeler değil, mânâlardır. Çünkü Allah her dilden konuşur. Önemli olan dil değil, mânâyı anlayabilmektir. Bunu anlayabilmenin yolu da can vermekten, kendini feda etmekten geçer. Can verilmeden mânâ bilinemez, bilinse bile ilmen ve nefsani olarak bilindiği ve içinde yaşanmadığı için o bilgi bir işe yaramaz. Nasıl insan hastalanmadan sağlığının, malını kaybetmeden zenginliğinin kıymetini bilmezse, bu da öyledir. Can verildiği zaman insan öyle bir âleme gelir ki orada tığ teber şah-ı merdan, kalıverir. Artık "Ben'im" diyenin, bir fanus dışında, aklı dahil, hiçbir şeyi kalmamıştır. Kitaplarda *"Ölmeden evvel ölünüz"* diye anlatılan durum budur. Anlamı da; Allah'ı bulmak için ortadan kalkmaktır. Lakin biz böyle olsun istemiyoruz ve "Önce şişeyi sağlam tutun" diyoruz. Burada şişeyi sağlam tutmaktan gaye,

içindekini bilmektir, yoksa sadece şişede kalıp nefsani zevklerle uğraşmak değil...

Bu yola girenlerin her türlü beklentiden sıyrılması esastır. Maalesef, bugün dahi, pek çok tarikatta insanlar aşırı meşguliyet veya yüke boğularak avutulmakta ve aldatılmaktadır. Çünkü salikler her söyleneni yapmalarına rağmen, sonuçta, bir sürü laf ve gösterişle uyutulup kendilerini bilememektedirler. Tabii, tüm çabalar da boşa gitmektedir.

Bazı tarikatlar, içe nüfuz ettirebilmek için çile, erbain gibi dışı zayıflatma yöntemlerini benimsemişlerdir. Bu yöntemler eski devirlerde yapılır ve saliklere, seyahatle dış âlem, çilehaneye sokarak da iç âlem öğretilmeye çalışılırdı. İnsanlar çilehanelerde çok az su ve gıdayla beden yağlarını erite erite sırf ruh haline getirilmeye ve bu yolla erdirilmeye çalışılırdı. Nur haline gelince de nur her renkte görünmeye başlardı. Biz şimdi bunları size sözle anlatıyoruz. İsteyen öğrenir, isteyen masal gibi dinler geçer.

Hintlilerin durumundan evvelce bahsetmiştik. Bizim istediğimiz bu değildir ama *"Her kim zerre kadar hayır işlemişse onu görecek"* <99-7> tarafı da biraz ağır basmalıdır.

Tevhid ilmi çok derin olduğu için günümüzde de ekseri mürşitler, müritleriyle ilişkilerinde şeriattan ayrılmamayı tercih ederler. Çünkü hazır, kurulmuş bir düzen vardır. O düzen üzere gidip Allah'ın otuz veya kırk yıl içinde müritlerden istediklerini seçip hakikate geçirmesini beklerler. Bunun için de tevhidin iç yüzünü kolay kolay anlatmazlar. Müritlerine devamlı olarak beş vakit namaz üzerine ilave namazlar yükleyip Allah'ın onlara yardım etmesini beklerler. Yani kısacası, işi Allah'a bırakırlar. Mürit de bu yaptıklarında samimi olursa, Allah'ın yardımına nail olur. Bu gerçekleşinceye kadar, müritler ibadet ediyorum diye kendilerine her söyleneni yapıp dururlar.

Bazı mürşitler, tevhidi anlatacağız diye insanlara pösteki saydırmışlardır. Kimine günde beş bin kere tespih çektirilmiş, kimine on bin kere zikrettirilmiş, kimine günde bilmem kaç rekat namaz ve ekstra oruçlar yüklenmiştir. Bunlarla kişilerin konsantre olması, yani tüm vücudu bir noktada toplaması sağ-

lanmaya çalışılmıştır. Sonuçta beklenen, onlardaki nurun da kâinatı kapsamasıdır.

Bunların neden verildiğini ben de biliyorum ama günümüzde zamanın bu tip şeylerle harcanamayacak kadar kıymetli olduğunu da biliyorum.

Eskiden tekkeler açıktı, çorbalar kaynıyordu ve bu yüzden oradakilere birer vazife veriliyordu. Kimine odun taşıtılıyor, kimilerine de aşçılık, süpürgecilik, meydancılık gibi fiili veya idari görevler veriliyordu. Örneğin, Mevlevilikte tümü on sekiz gruba ayrılan bu görevler sırayla tamamlandığında, kişinin eğitilmiş olduğu düşünülüyor ve böylelerine Dede unvanı veriliyordu. Böylece Dede olan kimse, tüm sıkıntıları çekmiş oluyordu.

Bugün bunların yapılması mümkün değildir çünkü çağımız bilgi çağıdır. Bu çağda bizim beklentimiz, herkesin düşünerek düşündüklerini uygulayarak gerçeğe ulaşmasıdır. İşte "fefhem"in anlamı da bu, yani 'düşün ve bul'dur. Eskiler, "fefhem cidda", yani üstünkörü değil, adamakıllı düşün derlerdi.

SÜLÛKTE BİZİM SİSTEMİMİZ

Avam ve bizden kaçanlar bize namahrem olduğu için biz de onlardan kaçarız.

Kural olarak mal, müşteriye verilir. Bu hususta Mevlâna "Mücevheri semerciye vermeyin, boncuk sanıp semere dikiverir. Cevahiri kuyumcuya vermek gerekir" buyuruyor. Bu söz, sırları avama vermeyin, kıymetini bilecek olanlara verin demektir.

Bu konuda benim prensibim şudur: Nasıl sofrayı kurup yemeğe başladığımızda bir misafir geliverse, sofrayı kaldırmayıp onu da davet ediyorsak, sohbete başladıktan sonra gelenleri de reddetmeyip onların da manevi sofradan nasiplerini almalarına izin verir ve "Nasibi olmasa o saatte gelmezdi" diye düşünürüm. Böyle düşündüğüm için de sohbeti kesmem. Ama kendim, dışarda kimseye bu konuda tek kelime etmem.

Bu konular, "Darı değildir hocam, cami avlusuna saçamam" prensibiyle ele alınmalıdır. İşi gerçekten bilenler, bu ku-

ralı hiçbir zaman bozmamaya gayret eder, hattâ kendi yakınlarına, kardeşlerine bile açmaz, kendileri bildirmezler. Bu yola girenlerin tümünün de aynı şekilde hareket etmeleri ve Allah'la kul arasına girmemeleri gerekir.

Ben, "Bir saatteki tüm aksam, bir akreple bir yelkovanın çalışabilmesi içindir" diye düşündüğümden herkesi kabiliyetine göre görevlendirdim. Bana bağlı olanların kiminin besteyle, kiminin yazıyla, kiminin sohbetleri toplamayla görevlendirilmiş olmasının sebebi budur. Böyle bir görevlendirmenin nedeni, vücudun sağlam çalışmasını istememdir. Eğer tümü görevini layıkıyla yaparsa, benim bildiklerimi herkes öğrenmiş olur.

Sizi eğitirken, eskiden ehl-i hakikatin düştüğü tembelliğe düşmenizi engellemek için orta düzende tutuyor, yani madde âleminden tamamen uzaklaştırmıyorum. Böyle yapmamın nedeni de, her şeyi Hakk görmemdir. "Aslı olmayan bir şeyin gölgesi de olamaz" diye düşünürüm. Böyle düşündüğüm için de tevhidde atılacak yer bulamam ve herkesin hatalı taraflarını mertebesine atfederim.

Allah'ı bulabilmenin en kestirme yolu, benim size gösterdiğim altı mertebelik yoldur. Verilen zikir, mertebe değil *"Zikredeni zikrederim"* <2-152> uygulamasıdır.

İnsanın maddesi *Lâ,* mânâsı *İllâ*'dır. Onun için biz tasavvufi eğitimde tevhide ulaşmanın en kolay ve özetlenmiş yöntemi olan *"Lâ ilahe illallah muhammeden resûlullah"*ı kendinde buldurmaya çalışıyoruz. Kelime-i tevhidin içinde fenâ mertebeleri de vardır, bekâ mertebeleri de...

Maddeden mânâya geçiş, devamlı veya aralıklı gidiş, gelişler şeklinde olabilir. Mânâdan hiç haberi olmadan devamlı olarak dünyada kalanlar yok mudur? Vardır, hem de çoktur ve böylelerine "Deccal" denir. Çünkü onların dünyayı gören sol gözleri açık, ahireti gören sağ gözleri kördür. Bunların arkasına takılanlar, bir daha gerçek evlerine giremezler.

Deccal'den kurtulmak için Hızır'ı bulup ab-ı hayat içmek lazımdır. Bu suyun aktığı çeşmenin zulmet diyarında olduğu söylenir. Tabii, bunların hepsinin rumuzlu sözler olduğunu artık biliyoruz.

Lâ; yok demektir ve ifna edatıdır. Sülûküne *Lâ* ile başlayan salik, önce, var olan bir şeye neden yok dendiğini ve var görünenin neden aslen yok olduğunu öğrenir. Kendisi yok olduktan sonra da Allah'ın lütf ü keremiyle, zekâ kapılarının açıldığını ve yokluk aynasına varlığın aksettiğini anlar. Bunu anlayabilen salik, uyanmış ve *Lâ*'dan *İllâ*'ya geçmiş olur. Bunun gerçekleşebilmesi içinse, saliğin, sırat köprüsü diye bilinen bir köprüden geçmesi gerekir. Geçenler, selamete çıkar.

İnsana, bu âlem de lazımdır. Bunu bildiğim için, diğer tarikatların aksine bir yol tutup size "Önce sağlığınıza bakacaksınız" diyorum. Çünkü ruhun yükselebilmesi için bedenin sağlıklı olması şarttır. Bedeni de, ruhu da sağlıklı olacaktır ki kişi cennette yaşayabilsin. Zaten, cennet denen şeyin de mânâ açısından kafanın içindeki durum, madde açısından da nasibi kadarıyla dünya yaşamı demek olduğunu ve bunlardan birine "cennet-i muaccele", diğerine de "cennet-i müeccele" dendiğini evvelce anlatmıştık.

Seyr-i sülûkte bizim takip ettiğimiz yol, kesafetten başlayıp ata ata letafete ulaşmak, sonra tekrar ama bu kez bilinçli olarak letafetten kesafete inmek, şeklinde özetlenebilir. Bunu daha başka bir şekilde şöyle anlatabiliriz: Hepimiz *"Sonra onu aşağının aşağısına attık"* <95-5> gereğince Hakk'tan halka inmiş olduğunuz için burada halktan Hakk'a doğru çıkmaya çalışıyoruz. Yavaş yavaş halkıyetten sıyrılınca, geriye Hakk kalıyor ve "Ben'den başka mevcut yoktur" diyoruz. Sonra tekrar halkıyete iniyoruz. Bu iniş bilinçli olduğu için diğer bazı yollarda olduğu gibi cemiyete ve kurallarına aykırı bir şey yapılmaz. Çünkü inişe geçen, kesret âleminin ne olduğunu, daha doğru bir tabirle kendisi ama kendiliksiz kendisi olduğunu bilir. Burası da mahz-ı abid, yani sırf kulluk veya yokluk noktasıdır. Ama öyle yokluk noktasıdır ki orada ayn-ı Var olunur, yani orada Kendi kullukta olup göründüğünden *"Görünen kendi zâtıdır / Değil, sanma ki gayrullah"* olunmuştur. Orada olan, Kendi'ni kâinatta görür.

Salik, zât'a gelinceye kadar kendini yok etmiş ve geriye sadece Hakk kalmıştır. Bundan sonra kesrette görünen de

Hakk'tır. Tabii bu görünen, bakanın görüşüne göre Hakk veya halk olabilir ama arasında hiçbir fark yoktur çünkü artık ortada o bakan kişiden eser kalmamıştır.

Burada, "O kişiden eser kalmamıştır" derken kastettiğimiz, o kişinin maddeten yokluğu değildir. Kişi, maddeten vardır ama enaniyetten kurtulup hakkaniyet elbisesi giymiştir. Evvelce kendini ufacık bir "Ben" veya "Hep" zannederken, artık işin aslını öğrenmiş ve tüm kâinatın kendisi olduğunun bilincine varmıştır.

İnsanın kendi yüzünü görmesi imkânsızdır. Bu yüzden, aynaya bakmadıkça kimse yüzünün nasıl olduğunu bilemez. Ama "Aç gözünü" dendiğinde gözünü açıp mürşidinin cemalini görünce, bu gördüğüyle kendinin Hakk olduğunu anlamış olur. Bir ilahimde *"Mürşidi biz Hakk biliriz"* derken bunu kastetmiştim. Eğer bir kimse bu mertebeye gelip mürşidini Hakk görmeye başlamış ve onun Hakk olduğunu idrak etmişse, artık bensiz ben olmuş ve kendine varlık vermekten kurtulmuştur. Bunu değişik bir tabirle "Kendi gölgesini atıp ilahi bir gölge sahibi olmuş, ölüp dirilmiş, ba'süba'delmevt'i gerçekleştirmiştir" diyerek ifade etmek de mümkündür. Bunu daha da yalın bir Türkçeyle "Halk öldü, Hakk doğdu" diye de söyleyebiliriz.

Kur'an, en üst mertebeden en alt mertebeye, yani rahmaniyetten nefsaniyete kadar tüm mertebelere mesaj verdiği için herkes ondan bir şeyler alabilir. Nefsaniyette olanlar, Kur'an'da yazılı olan bazı konuları anlayamadıkları için onların ölümden sonra gerçekleşeceğini söylerler. Ölüm denen keyfiyeti de tam olarak kavrayamadıklarından, hayatları boyunca bizim anlattıklarımızın zevkine varamazlar. Bu sebeple de varanların zevkini inkâr ederek kendilerini aldatırlar.

Ölümün zevkini tatmak, insanın nefsiyle harp etmesi demektir. Bu harp sonucu mihrap meydana gelir. Mihrap, mahall-i harp demektir. Oraya çıkan, harbi kazanıp mihrabını yapmış olur. Kıyamette "arafat meydanı" diye adlandırılan yer, bu mihraptır. Orası tüm kesret âlemini arkaya atıp kıyam edilen yerdir.

Nokta-yı matlubu, sadece bir açıdan bakarak bulmak ye-

terli değildir. O noktayı her açıdan görebilmek gerekir ki bulunmuş olsun. Tek açıdan görmek, körlerin fili tarif etmesine benzer. Fili bilip anlayabilmek için onu her açıdan görüp tanır hale gelmek lazımdır. Bu da en azından üç boyuttan görüp tecessüm ettirebilmek demektir. "Bana eşyanın hakikatini göster" sözünün anlamı"Bana bir açıdan değil, her açıdan göster" demektir.

Bir şeyi, örneğin bir kadını, tek açıdan gören, onu sadece kadın olarak görür. Ama içini de görürse, o zaman o kadın olarak gördüğünün içinde erkeklik de bulunduğunu, yani onun hem kadın, hem erkek olduğunu fark eder. Çünkü her kadın ve erkeğin içinde, karşı cins de vardır. Eşyanın tabiatı da böyledir.

Bir insanın ne olduğunun anlaşılabilmesi için ahirette olacağı gibi, içinin dışına çıkması, yani içiyle dışının bir olması gerekir. Böyle olunca, kişinin özüyle sözü bir olur ve o kişi ahiretini burada yaşamaya başlar. Çünkü dünya ve ahiret denen şey, dış ile içtir. İç, dışa çıkar ve dışla birleşirse, ahiret yaşanmaya başlanır. Zira, ahiret veya ölüm, kaybolup gitmek değildir.

İç, dış olduğu zaman giyilen elbisenin yine insan elbisesi olabilmesi için de insan olmak gerekir. Ya iç hayvan ise? O zaman hangi hayvansa, onun postuna bürünülecektir. Başkalarının altını oyanlar fare, sokanlar yılan, kurnazlar tilki elbisesi giyecektir. Çünkü *"Her ne ki var âlemde / Örneği var Âdem'de"* demekle, anasır-ı erbaadan itibaren âlemde ne varsa, hepsinin insanda toplanmış olduğunu söylüyoruz ki işin aslı da budur. Ancak bu karakterler insanın iç âlemindedir.

İç âlemdekilerin dışa çıkışı *"O gün arz, arzdan gayrıya tebdil olunur, semalar da ve tek ve kahhar olan Allah'a büruz ederler"* <14-48> denen noktadır.

Şeriat erbabına göre, bu anlattıklarımız kıyamette olacaktır. Pek iyi ya kıyamet burada olursa?.. O zaman hepsini burada idrak edip yaşamak mümkün olur ki buna da "Tevhidi yaşamak" denir.

Çok kimse ömrünü devranla, hay huyla geçirmiştir. Hay huy denen şey, her nefes alıp verişte hepimizde gerçekleşmektedir. Nefes alışımız, Hayy'dan alış; verişimiz de Hû'ya veriştir.

Hayy, hayat veren nefes-i rahman; Hû ise kâinattan Hakk'a rücudur. Hû, O demektir. O'ysa Hakk'tır. Bunların hepsi gözümüzün önünde cereyan etmektedir. İçinde yaşamak, taklitten tahkike varmak demektir. "Mecaz hakikatin köprüsüdür" özdeyişi; lafla, taklitle başlayıp sonunda gerçeğe ulaşılacağını anlatmaktadır. Bu söylediklerimizin hepsi, birer taşı söküp yerine yenisini koymaktır.

Benim sözlerim, tıpkı mermeri kesen halat gibidir. Önceleri mermere bir şey olmaz zannedilir ama zamanla, yıllar sonra bir de bakılır ki halat mermeri kesip iz bırakmış, hem de hiç hissettirmeden... Ben, işimi çok yavaş yaptığım için hiçbirinizin dengesi bozulmuyor.

İnsanı ilerleten düşünceleridir. Düşüncelerin derinliği insanı insan yapar. Söz ve yazı, düşünceleri meydana çıkartmaya yarayan araçlardır. Bunlara feyz veya feyzan derler ve bir çeşit tohum gibidir. Düşüncelerin dışarı çıkması da iki şekilde olur. Birine "seylâb" (sel suyu) denir. Önüne çıkanı kapıp sürükler ve harap eder. Diğerineyse "feyzan" denir ve önüne çıkanlarda faydalı ilahi tohumlar yeşermesine sebep olur.

Gerek seylâb, gerekse feyzanda taşan su olduğu halde etkilerinin farklı oluş nedeni, feyzanda temkinli ve sükûnetli bir akış var ve bu akış onarıcı, yamayıcı vasıftayken, seylâbda bu intizam ve temkinin olmamasıdır. Bunlar, pillerin seri veya paralel bağlanmasıyla elde edilen yüksek voltajlı ve amperajlı akımlara benzerler. Seri bağlamada voltaj, paralel bağlamada amperaj, karışık bağlamadaysa her ikisi de yükselir.

Bu sebeple, biz, feyiz akımının feyzan şeklinde olmasını isteriz. Feyiz seylâb halinde gelirse, mürit soluğu akıl hastanesinde alır. Feyzan halinde gelen feyiz, insanı bozmadan yükseltir ve kişinin ilmi kapasitesini artırır. Bu nedenle ben size feyzan şeklinde veriyorum.

Biz, tüm esmalarda yavaş yavaş geliştiğimiz için, sivriliklere yol açmıyor ve bir bütün olarak terakki ediyoruz. Tek esma üzerine çalışılırsa, o zaman insan o esmanın iktizası olan her şeyi yapar hale gelebilir, yani uçabilir, su üstünde yürüyebilir, şimşek çaktırabilir vs. Bazı Hint fakirlerinin yaptıkları, bu şe-

kildeki bir çalışmanın sonucudur.

Aynı şekilde, basir esmasında temayüz edenlerin buradan Paris'i görmesi yahut semi esmasında temayüz edenlerin Londra'da konuşulanları duyması mümkündür. Ama bunlar artık önemli olmaktan çıkmış çünkü bu esmaların iktizası olan özellikler, günümüzde maddeye aktarılarak radyo, televizyon, telefon, faks, uçak, gemi, denizaltı vs. şeklinde herkesin istifadesine sunulmuştur. Bu durumda da, ferdi çalışmanın hiçbir önemi kalmamıştır.

Mürşit sert olursa, işe yeni başlayanlar kaçar. Yumuşaklıkla başlandığında baştan pek kaçan olmaz ama zamanla herkes yumuşak atın çiftesinin pek olduğunu da öğrenir.

Bizim öğretimizde yapılanların amacı, saliklerin huylarının değişmesini sağlamaktır. Yoksa, ilahi ve şarkı söyleyip hoşça vakit geçirmek değildir.

Onun için, yola giren salik, önce zikirle kalbini temizlemeye çalışmalıdır. Bilahara, durumuna göre, mertebe bahsinde anlattığımız fenâ mertebelerini, içinde yaşayarak geçecektir. Bir insan bu yola girip hatm-i meratib ettikten sonra biraz rötuşlanırsa kemâle eriverir.

Biz de namazın vuslata götüren bir yol olduğunun bilincindeyiz. Ancak, esas vuslat yolunun gönül temizliği olduğunu ve gönül temiz olmadığı sürece vuslata erilemeyeceğini de biliyoruz. Bu durumda "Madem ki iş yürek veya gönül temizliğindedir, o halde dikkati oraya çevirmek gereklidir" diye düşünüp öğretimizde bu hususu birinci planda tutuyoruz. Tabii, bu işin zaman alacağını bilerek...

Günde beş vakit namazın farz kılınması, Allah'ın kullarına "Dünyaya dalıp gidiyorsun, dikkat et, beni unutma" mesajıdır. Eğer bu mesaj alınır ve gereği yapılırsa, mesele yoktur. Çünkü kuyu açılıp suya kavuşulmuştur. Bundan sonra kuyuyu daha fazla kazmanın anlamı yoktur. Bu mesaj alınıp gereği yapıldıktan ve kalp temizlendikten sonra, Allah mutlaka yardım edecektir.

"Üzüm üzüme bakarak kararır" sözü, daha ziyade bize uygun düşmektedir. Müritler, mürşitlere bağlanıp onların irşat-

larıyla düşüncelerini düzelttikçe, her türlü iş ve davranışları da aynı şekilde değişecek, düzelecektir. Burada kişilerin birbirlerini etkilemeleri bahis konusudur.

Biz doğru yoldayız ve Allah da bizimle beraberdir. Biz erkânı ortadan kaldırdık çünkü benim, o erkâna uyabilmem ve uygulatabilmem için çok aşağı mertebeleri mekân edinmem gerekir.

İşin esasına bakılırsa bu kitap, anlatılanlarla tasavvufi eğitime yeni bir yöntem getirmiş oluyor. Böyle olmasaydı, eski kitaplardaki gibi ima yoluyla sohbetleri toplar, anlayan anlasın derdim. Bu getirdiğim sistem Osman Dede'nin beni eğittiği sistemdir ama o bana, benim size yaptığım açıklamaları yapmadığı için ben çok sıkıntı çekmiştim. Örnek vermek gerekirse; Osman Dede tevhid-i ef'al bahsinde "Her türlü fiilin sahibi Allah'tır. Sen kendinden doğan fiili kendinden bilme, Allah'tan bil. Lâ faile illallah" der, geçerdi. Gerçi, bizim anlattığımız da budur ama biz değişik misaller vererek anlattığımız için, konu rahatça anlaşılabiliyor. Bu açıklamalar yapılmadan geçilirse, insan bayağı sıkıntı çekiyor.

Eğitim esnasında, saliğe nerede olduğunu anlatmak gerekir. Bazı mürşitler bu gezintiyi yaptırırken, istasyon belirtmeden sohbet ederler, bazılarıysa vücudu parselleyerek, durakları gösterirler. Nakşilik, Uşşakilik, Kadirilik, Rüfailik vs. ilk akla gelen ve en yaygın olanlardır.

Biz, daha kolay anlatılması ve anlaşılması sebebiyle, Osman Dede'nin yöntemini tercih ediyoruz. Bu yöntemde makamat, mertebeler üzerine bina edilmiştir. İstasyonlarıysa Ef'al, Sıfât, Zât, Cem, Hazret-ül cem ve Cem-ül cem'dir. Osman Dede, sohbetlerini saliğin mertebesine göre yapardı. Örneğin, henüz zikir verilmiş olan bir saliğe *"Zikredeni zikrederim"* <2-152>, *"Allah'ı zikretmek en büyük ibadettir"* <29-45>, *"Sevdiği ve kendini seven"* <5-54> konularında sohbetler yapardı. Ef'alde olan bir saliğe hareket ve sükun konularını işler; hareket halinde sükunun, sükun halinde hareketin ne olduğunu anlatırdı.

Sıfat mertebesinde sıfâtın, sıfât-ı selbiye ve sıfât-ı asliye diye ikiye ayrıldığını, sıfât-ı asliyenin Allah boyası, selbiyeninse

solan boya veya aslın gölgesi gibi olduğunu söylerdi.

Zât mertebesindeki bir saliğe "Lâ mevcude illallah" konusunu işlerdi. Ama buranın zor olduğunu, soyunduktan sonra tutunacak yer kalmadığını ve karşıya bir ayna olarak "Ente"nin çıkarıldığını benim anlattığım gibi anlatmadığı için ben, "Vücudu Hakk'a verdim, o zaman bu bedenim ne oluyor" diye düşünerek o mertebelerde çok sıkıntı çekmiş, hattâ canıma kıymaya teşebbüs etmiştim.

Bundan kurtulmanın yolunun efendiye rabıtadan geçtiğini ve amacın da kendini efendide görmek olduğunu sonradan öğrendim. Çünkü böyle yapıldığında, kişi kendini kendine vermiş olmaktadır.

Burada saliğin bilmesi gereken, insanı yanıltan şeyin, ene'yi kendinde sanması olduğudur. Vücudunu tam mânâsıyla Hakk'a vermiş olanlar, kendilerini Hakk'a satıp ölmüşler demektir ki burası Lâ'dır. Bundan sonra geriye kalan İllâ'dır ve artık kendi de İllâ'dan ayrılmadığı için dünyada kalan vücudu bir gölge halini almıştır. Bu durum da *"Ben sendeyim sen bende / Perde yok ara yerde"* denerek anlatılmaya çalışılmıştır. Burada perde diye nitelendirilen şey, kişinin kendi varlığı ya da daha doğru bir tabirle, kendine atfettiği varlık veya enaniyetidir. Kişi, bu enaniyetten kurtulmadığı sürece "Ben kendimdeyim, sen kendindesin" demeye devam eder ki bu da sen ile beni ayıran bir perde görevi yapar. O zaman da *Lâ* kişide tam anlamıyla gerçekleşmemiş olur.

Esasında yapıyı yapan Hakk'tır ve her şeyin hakkını bir güneş gibi, hiç ayrım yapmadan vermektedir. Nasıl güneş "Sen fakirsin, sen zenginsin, sen kâfirsin, sen değilsin" diyerek kimseyi ışığından mahrum bırakmıyor ve herkesi aynı şekilde aydınlatıp ısıtıyorsa, bizim de öyle olmamız ve her şeyi fisebilullah (Allah için) yapmamız gerekir. Kısacası, sülûke girenlerin arı gibi olması lazım gelir. Nasıl arılar fisebilullah çalışıp bal yapıyorsa, saliklerin de öyle olmaları gerekir ki cemiyet istenen duruma gelsin.

Arıları örnek verdik. Onların arasında da bal yapmayan ve sokmaktan başka bir işe yaramayanlar vardır. İnsanlar ara-

sında da benzerleri bulunur. Ama yola girenlerin böyle olması icap eder. Bu hususta kişinin yürek temizliği önemlidir. Eğer kişi, kalbini kötü düşüncelerden arıtır, nefsini nefsani arzulardan ayıklarsa, sonunda iyi huyları için de "Onlar da benim değil" kararına varır ki işte bu durumda soyunma tamamlanmış ve insanın içine zevk dolmaya başlamıştır. Bu zevk, kişinin kendini boşluktaymış gibi hissetmesi şeklinde belli olur. Nasıl soyunmadan giyinilmiyorsa, bu varlıktan kurtulunmadıkça da gerçek varlık idrak edilemeyecektir. İnsan da kâinat gibi *"İlk yaratıştan yorulduk muydu ki yeni bir elbiseyle halk olunuştan kuşkudadırlar"* <50-15> hükmünce soyunup yeniden giyinecek, bu giydiği de onun ahiret elbisesi olacaktır. Kişi böylece Furkan (fark âlemi) denen dünyadan soyunduktan sonra, Kur'an (birlik âlemi) denen ahireti giyinecektir. Tabii, bunun Kur'an evsafı üzerine olması şartıyla...

Dünya elbisesi birbirinden farklıdır ve çok çeşitlidir. Bu çeşitliliğin birbirine ayna olduğunu bilip bunları eşitlemek gerekir. Eşitleme, "birleme köprüsü" olarak nitelendirilebilir. Yani, çeşitleme birleme, birleme çeşitleme ya da kesret vahdet, vahdet kesret meselesi burada ortaya çıkar. Bu noktada "Vahdet kesret" denirse, piramidin tepesinden aşağı iniş zevki, "Kesret vahdet" dendiğinde de, kaideden zirveye yükseliş zevki bahis konusu olur.

Şimdi yine ef'ale dönüp hareket ve sükun bahsini ele alalım. O'nda sükun yok, hep hareket vardır. Sükun bizdedir. Bir şeyin zuhuru, bir hareket doğurur ve insanı sükundayken harekete geçirir. Pek iyi sükundayken hareket, hareketteyken de sükun nerededir? Hareketteyken sükun bütûndadır, sükun zâhir olduğundaysa hareket bütûna çekilir. Yani, biri meydana çıktığında, diğeri hemen iç âleme geçer. Bunu, mevsimlerin de birbirinin içinde oluşuna benzetmek mümkündür. Yani, kışın içinde yaz, yazın içinde de kış gizlidir. İnsanın sesinin, konuşmadığı anda içinde gizli oluşu gibi...

Ancak, burada iyi anlaşılması gereken nokta, bir de bisükunun varlığıdır. Çünkü onda hiç durmak yoktur, O bisükundur. Ef'al-i ilahideki bu hareket ve sükun, o bisükundan gel-

mekte, yani ikisinin vahdeti bisükun olmaktadır ki burada hükmeden tevhiddir. Buna "Hem hareket, hem sükun" ya da "Ne hareket, ne sükun" denebilir. Bunun nedeni, Allah'ın her ikisini de toplamış olmasıdır. Fakat "Hakk" dendiğinde, Allah'ın Hakk vasfının içinde hareket de vardır, sükun da... Kur'an'da *"O'nda uyku ve uyuklama yoktur"* <2-255>, *"Dilediğini yapar"* <85-16>, *"Allah dilediğini mahveder, dilediğini sabit tutar"* <13-39> denerek, bu devamlı hareketlilik belirtilmiştir.

Sohbetler derinleşince, bazı saliklerin anlayıp bazılarının anlamadığı belli olur. Bunun sebebi, iki grubun mertebeleri arasındaki farktır. Konuşma esnasında istasyonlar belirtilirse o zaman anlayamayanlar, daha oraya gelmediklerini öğrenip mahzun olmazlar. İnsan, bir seyahate çıktığında nasıl geçtiği istasyonların nereleri olduğunu öğrenmek isterse, saliklerin de böyle isteyeceği düşünülerek, onlara da bulundukları yer bildirilmelidir. Aksi halde, sohbetlerin devamlı kapasite üstünde seyretmesi, saliklerin demoralize olmasına, hattâ akıllarını oynatmasına neden olabilir. Bunun pek çok örnekleri vardır.

Hatm-i meratib ettirerek size gerekli malzemeyi verdim. Bundan sonra, siz bu malzemeyle binayı kuracaksınız. Malzeme zaman zaman sohbetlerle takviye edilmektedir.

Ben, efendilerimden böyle hazıra konmadım. Osman Dede, Amerika'da gökdelenler nasıl kimseye zarar vermeden bir anda yerle bir ediliyor ve sonra yerine yenileri yapılıyorsa, bende öyle yaptı. Bir anda çökertti, sonra yeniden imar etti. Geçirdiğim şiddetli sarsıntıların sebebi de buydu.

Ben sizi bu şekilde yenilemiyorum. Sizin binanızdan her seferinde birkaç kara taşı çıkarıp yerine yeni beyaz taşlar yerleştiriyorum. Böylece, siz fark etmeden binanız renk değiştirmiş oluyor. Değişimi siz sonradan, kendi durumunuzu eski halinizle mukayese ettiğinizde fark ediyorsunuz ve pek çok sivriliğinizin törpülenmiş, huylarınızın değişmiş, sabır ve hoşgörünüzün, hattâ sevginizin artmış olduğunu görüyorsunuz. Bu da benim metodum.

SÜLÛKTE BAŞARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Mürşitler, müritlerinin mertebesini, onların hareket, düşünce, konuşma, yazı ve şiirlerinden anlarlar. Çünkü her insan bir ağaçtır ve ne ağacı olduğu meyvelerinden anlaşılır. Verilen eserler, insan ağacının meyveleridir.

Beden bir hicab-ı kibriyadır ve kişinin içindekileri örter. Şiir, yazı, mektup, hareket, konuşma vs. ise kişinin içindekilerin dışa vurumu ya da bir nevi ferdî itirafnamedir. Onun için ben bir saliği değerlendirirken eserlerine bakarım.

Aynı şekilde mürşitler de eserleriyle değerlendirilirler. Mesnevi'yi okuyan Mevlâna'yı, Füsus'u okuyan Muhiddin-i Arabi'yi anlayıp değerlendirir. Ancak burada insanın aklına "Eseri olmayana mutlaka değersiz nazarıyla mı bakmak gerekir" sorusu takılır. Asla!.. Çünkü Allah "Kubbelerimin altında benden başkasının bilmediği velilerim vardır" demektedir. O'nun yarattığına karışılmaz. Hiç kendini ifşa etmeden göçmüş nice ulu zâtlar vardır. Böyleleri, esmaları icabı hüvelbâtında kalmışlardır. Zaten insanları yanıltan da esmaların farklılığıdır.

İnsan el tutup insan olarak geliştikçe, şiirle edebiyat âlemine girmeye başlar. Bu sebeple eskiler *"Makamat-ı ezbülendi evliya / Evveli şi'r ü ahiri kimya"* derlerdi. Burada kimya ile kast edilen, eski simyagerlerin suni altın yapma işinde başarılı olmak değil, ahirette geçerli olan altını bulma gayretidir. Bu sebeple ben işin maddi yönünü istemeyip bakır olan kalbimi altın yapmaya gayret ettim ve Allah da bu gayretimde bana yardım etti.

İnsanın kemâle ermesi, buğdayın olgunlaşmasına benzer. Olgunlaştıkça başı öne eğilir, boynu bükülür, kurur. Tam olarak olgunlaştığı zaman, artık taneleri ekildiğinde buğday verecek hale gelmiştir.

Burada insanın aklına "Her el tutan erer mi" sorusu takılır. Tabii, eremez. Bunun nedenlerini yeri geldikçe anlatıyoruz.

SÜLÛKTE NASIL DAVRANILMALIDIR?

"Lâ'da her şeyi Allah'a verdik" diyoruz fakat devamlı ola-

rak O'ndan ev, araba, mobilya, arsa gibi, bugün var, yarın yok olacak şeyler istemeye devam ediyoruz. Halbuki yapmamız gereken şey, böyle fâni şeylerden uzaklaşıp gönül âleminde yaşamaya çalışmak ve kendimiz vahdet olup kesreti kendimizde bulmak olmalıdır. Zira, tüm kâinatın merkezi, insanın kendi bulunduğu nokta, yani insanlık âlemidir.

Bu konuda ben size bir örnek teşkil ediyorum. Seksen küsur yaşına gelinceye kadar başımdan neler geçti, neler... Evim, zeytinliğim, çocuklarım var ama bunların hiçbiri benim değil. Ben, sadece, bunların oluşumunda bir alettim. Allah, bunları benimle yaptı, geliştirip güzelleştirdi. Ama sonuçta hepsi yine O'nundur. Bunların olması, gelişip güzelleşmesi için bana içimden kumanda eden O'ydu. Bu durumu bildiğim için O'na hiç baş kaldırmıyorum. Ama bilmeyenler (ki eskiden ben de onlardandım), hepsine "Benim" dedikleri için biri eksilse bas bas bağırmaya başlarlar. İşte Kur'an'da *"Hiç bilenle bilmeyen müsavi olur mu"* <39-9> ayetiyle kastedilen bilen ve bilmeyenin farkı budur.

İnsan kendini bildi mi, tüm görünenlerin kendi sureti olduğunu ama hiçbirinin kendi suretine benzemediğini idrak eder.

Hiç kimse karşısındakinin durumunu bilemez. Herkeste o deryadan birer parça vardır ama bu parça kiminde bir damla, kimilerindeyse bir bardak, bir göl veya deniz kadardır. Bunu bilmek mümkün olmadığı için daima alttan almak lazımdır. Aksine davrananlar birden bir kayaya tosladıklarını görüverirler. Avam dediğimiz insanlar arasında bile Allah'ın ne sevgilileri vardır.

Bir gün yeniçeri ağası atının üzerinde azametle giderken, bir kalenderin üzerine çubuğunun küllerini silkmiş ve adama dik dik bakmaya başlamış. Bu esnada atı tökezlemiş, ağa attan düşüp kafasını bir taşa çarpmış ve oracıkta ölmüş. Bu durumu gören bir ehl-i hal "Neden karşılık vermedin" diye sorduğunda, kalender görünüşlü adam "Eğer işe karışsaydım, O'nun önüne set çekmiş olurdum ve cezası bu kadar şiddetli olmazdı" diye cevap verir. "Aslında ben konuşmak istedim ama sahip dilimi tuttu ve konuşturmadı" diye de ilave eder. Çünkü cevap verdiği

takdirde âlemi değişecekti.

İnsan kadar çözülmesi zor bir bilmece yoktur. Bu nedenle de ehlullah, meratib-i evliya diye bilinen mertebelere ayrılmıştır. Bu mertebelerde neler vardır neler... Hepsi sureten aynı görünür. Onun için, insan iç âlemini geliştirmeye çalışmalıdır.

Tüm insanlar, kendi üstlerindekilere karşı hasrette, altlarındakilere karşı gınadadırlar. Böyle olduğu için daima *"Rabbim ilmimi ve anlayışımı artır"* derler. Aşağı mertebelere düşmeyi kimse istemeyeceği için daima istenen terakkidir. Terakkinin yolu da hoşgörülü olup gönül kırmamaktan geçer.

İnsan üstündekine karşı gelirse, gönül kırmış olur ve o üsttekinin ufacık bir hareketiyle derhal aşağı düşüverir. Hoşgörü, insanın vüs'atini artırma yoludur. Bu vüs'at arta arta, sonunda İnsan-ı Kâmilin vüs'atine ulaşır ki bu da kâinattır.

Salik efendisini en üstün mertebede, mürşit ise kendini en aşağı mertebede görür. Mürşidin bu görüşü zorunludur, aksi halde noksan kalır. Niçin böyledir? Çünkü mürşit şeytanına kadar inip "Ben şeytanımı Müslüman ettim" demek mecburiyetindedir de ondan...

"Hayır ve şer yüce Allah'tandır" dendiğine göre, Hakk'ta rahman da vardır, şeytan da... Ama burada, edep açısından insanın, iyiyi Hakk'tan, kötüyü kendinden bilmesi gerekir. *"Size bir iyilik gelirse Allah'tandır ve bir kötülük isabet ederse o nefsinizdendir"* <4-79> edep yönündendir. Nasıl bir insan sevgilisine "Benim sümüklü sevgilim" diye hitap etmezse, bu da öyledir. Buna uygun bir hikâye anlatılır.

Tek gözü kör bir kadı, mahkemede şahide doğru söyleyip söylemediğini sorar. Şahidin "Ben ömrüm boyunca hiç yalan söylemedim kör kadı" demesi üzerine kadı ona döner ve "Keşke biraz yalan söyleseydin de körlüğümü yüzüme vurmasaydın" der.

İşte Hâlik'in seyyiat tarafının söylenmemesi de bunun gibidir. O'nda her şey mevcut olduğu halde söylenmez.

Bir saliğin, kimseye kendisi hakkında kötü bir söz söyletmeden ve haysiyetini zedelemeden, layık olduğu mertebeye kadar gelmesi iyi bir şeydir. Bunun için irfaniyet gerekir. Kişi kar-

şısındakini Hak da görse, halk da görse, Hâlik de görse, mahluk da görse durum değişmeyeceği için, asla kendi kıymetine halel getirmemelidir.

Yaşlılar tırmanacakları yere kadar tırmanmışlardır ama gençler daha tırmanacaklardır. Bu sebeple de çok dikkatli olmak zorundadırlar. Bu konuda Nasreddin Hoca'nın pabuçlarını yanına alma hikâyesi geçerlidir. Pabuçları aldığında kendisine "Hoca onları ne yapacaksın" diye sorduklarında "Belki ilerde bir yol daha vardır" diye cevap vermiştir. Tabii, "Bırakırsam çalarsınız" dememek için...

Bir salik hiç kimseye gönül kırıcı bir söz söylememeli, kimseye kötülük etmemelidir. Çünkü karşısındakinin aynası kendisidir. Bakılan yer *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü orası"*dır <2-115>. Bu sebeple insan kötü şeyler yapıp kendini sıkıntıya sokmamalı, kendi rahatını kaçırıp cehenneme girmemelidir. Karşısındakine bağırıp onu üzen bir kimse, kendisi de sinirlenip üzülmeyecek midir? O halde eden, kendine etmiş olur. İnsanın karşısındaki gülerse, kendi de güler, o surat asarsa, kendi suratı da asılır. Onun için çok sabırlı olmak ve karşıdakini, dolayısıyla sonunda kendini üzecek bir söz söylememek veya harekette bulunmamak gerekir. Aile saadetinin de, cemiyet ve millet esenliğinin de sırrı budur.

Ülkemizde yaşanan Türk, Kürt olayına bu açıdan bakarsak, bir tarafın karşı tarafa kötülük ettiğini ama bunun karşılığında yine kendinin zarar gördüğünü müşahede ederiz. "Yapan, ne yaptığını bilmiyor, nadandır" denebilir. Pek iyi, o nadan da, karşısındaki ehl-i tevhid mi? O da aynı şekilde cevap verince çatışmalar bir türlü bitmek bilmiyor ve her iki taraf da cehennem hayatı yaşıyor.

İnsan, her şeyden ibret almalı ve Allah'ın hiçbir şeyi sebepsiz halk etmediğini düşünerek, karşılaştığı her olayı; ister mükâfat, ister mücazat olsun, kendi ef'ali açısından değerlendirmelidir. Kendini bilenler, yolda giderken ayağını bir taşa çarpıp tökezleseler, bunu bile yaptıkları bir hataya karşı uyarı olarak algılayıp hatasını araştırmalıdır. Allah bir çile verdiyse, onu kırmaya çalışmayıp "Allah'tan geldi, yine O'na gider" diye-

rek, tevekkülle karşılamalı ve ondan şikâyet etmemelidir. Bu çileler evham, hastalık vs. şeklinde olabilir. Yapılacak iş, çekip kurtulmak ve rahatlamaktır. Kaçmanın bir anlamı yoktur çünkü kaçıldığında gidilecek başka bir yer yoktur.

İnsan kimsenin işine karışmamalıdır. Çünkü Allah Peygamberine dahi *"Sen sadece tebligatçısın"* demek suretiyle, O'nun bile başkalarının işine karışmasını istememiştir. Böyle olduğuna göre herkesin bu durumdan ibret alması gerekir. Lakin ne kadar aldıklarını görüyoruz...

Bir salik, kötü bir fiil işlemese bile, aklına gelen kötülüklerden de kurtulmaya çalışmalıdır. Çünkü onun amacı, kalp evinin mümkün olduğu kadar temiz, intizamlı, tertipli ve her ân gelecek ulu misafire hazır olmasıdır. Fiile çıkmasa bile, kötü düşünceler kalbi kirletebileceği için salik bu durumdan kaçınmalıdır. Salikler, ellerinde olmamasına rağmen, kötü rüya bile görmek istemezler. Bunları başarır ve evini her zaman için hazır ve gösterişli duruma getirebilirse, oraya rasgele bir kişi, misafir olarak bile gelemez. Sarayda oturanlar, hattâ padişah, zaman zaman mütenekkiren dolaşıp harap bir evin kapısını çalabilir ve ev sahibinden su isteyebilir ama bu geliş, hiçbir zaman padişah elbisesiyle olmaz. Saliğin istediğiyse, padişahın, padişah olarak gelmesidir. Burada ev olarak kastedilen şey kişinin düşünceleridir. Bu düşüncelerin güzelliği oranında hane ve dolayısıyla kişinin ahiret hayatı mamur olmuştur. Bizim "Padişah konmaz saraya hane mamur olmadan" deyişimizin nedeni budur.

Hanesini mamur hale getirenler, Peygamberimizin Mekke'yi fethinde Kâbe'deki putları kırışı gibi, gönül kâbesindeki putlarını kırmış olanlardır. Bu putlarsa onların kötü düşünce ve alışkanlıklarıdır. Bunlardan kurtulmuş olanlar, ahirette de kendileri gibi güzel insanlarla haşır-neşir olacaklardır.

Saliklere hep sabır tavsiye edilir. Ama sabır bile bir mertebeden sonra günah olmaya başlar. Çünkü sabredip sıkıntı çeken kimse, aynı zamanda kendisine şah damarından yakın olana da aynı sıkıntıyı çektirmektedir. Bunu engellemek için yapılacak şey, o sıkıntıyı giderecek çareleri arayıp bulmaktır.

Bu yola baş koyanların mert ve sebatkâr olmaları gerekir. Herkes kendi kapısından girip kendi mertliğini gösterecektir. Etki altında kalan, ahdinde durmamış, aslını bırakıp surete tapmış olur. Suret hayal olduğu için A'mak-ı Hayal'de böylelerine "Ey merd-i zen" (Ey kadın kılıklı mert) diye hitap edilmektedir. Burada "kadın kılıklı" demekle, cinsiyet ayırımı yapılmamakta, mertlikteki noksanlık belirtilmektedir.

İster mürşit olsun, ister mürit, her insanın karakteri birbirinden farklıdır. Zevklerin, neşelerin, sohbetlerin ve her şeyin benzer tarafları olabilir ama bu benzerliklerle birlikte mutlaka farklı tarafları da olacaktır. Aynı konuda iki mürşidin sohbeti birbirinden farklıdır. Önemli olan Allah'ın insanı bu zevkten ayırmamasıdır. Bunun için de hiçbir salik kendi varlığıyla bir şey yapmaya kalkmamalı, mürşidinin söylediklerini yapmakla iktifa etmelidir. Herkesin bir nasibi vardır ve onu alacaktır. Bir kere mürşidini buldu mu, başka yöne bakmamalı, o bulduğuna sıkıca sarılmalıdır. Çünkü bulduğu mürşit tektir. *"Kenz-i mahfi sırrını zahir gören her ehl-i dil / Mezhebi aşk, meşrebi aşk, sohbeti canan olur"* beytiyle bu durum anlatılmak istenmiştir.

İnsanlara verilecek olanlar ezel-i âzalde verilmiş ve kişiler bu verilenle gelmişlerdir. Onlarda bir işleyen vardır. Burada fazla ileri gitmeye çalışmak, kapıyı fazla açmaya benzer. Onun için daima orta düzende gitmekte fayda vardır. Çünkü tenezzül orta düzenden çıkar. Sonu olmayan bir alanda daha fazla gezme çabasına girmenin anlamı yoktur. Herkes nasibine razı olmalıdır.

Bir salik, haşyet-i ilahi ile, yanında bir kişi varsa onu bin bilmeli, bin kişi varsa onların hepsinin özde bir olduğunu düşünüp hareketlerini ona göre ayarlamalıdır. Çok kere bir insanın yanında edeple oturulur ama yalnız kalınınca Allah yok zannedilip her türlü helva karılmaya başlanır. Halbuki yalnızken de Allah'la birlikte olunduğu düşünülerek kötü hareketlerden kaçınmak gerekir. Kişi Allah'a yakınlaştıkça bu düşünceye sahip olacağı için uyurken bile ayaklarını uzatamaz hale gelir. Genelde saliklerin bir orta düzen tutturmaları lazımdır. Bunun için

"Cennetinin bir tarafına atıversin yeter" diye düşünmek kafidir. Çünkü yakınlık arttıkça ateşin etkisi de artacaktır. *"Kurbu sultan âteş-i suzandır amma Fâniya / Padişahla ülfet etmek her kula olmaz nasip"* diyerek anlatmak istediğim budur.

Gerçek bu olunca, aranan muhabbet-i kalbiye olur. Gerisi, yani el öpmeler, sarılmalar vs. birer resmiyetten ibarettir. Önemli olan Girdigâr'ı her yerde görebilmektir. Yine bir şiirimdeki *"Mihrabım bir idi gizlendi gözden, bin oldu şimdi"* mısraı da bu açıkladıklarımızı özetlemektedir. Her yerde efendi veya efendilerin görülmesi, O'nun görülmesi demektir. O, letafet âlemine ait olduğu için tarifi imkânsızdır. Bu konuda tek şey söylenebilir ki o da "tatmayan bilmez" sözüdür. Salik bir kere o heyecanı, o coşkuyu, o raşeleri, titremeleri hissetti mi, artık tarife gerek kalmaz çünkü "tatmayan bilmez" kuralı kendisinde tahakkuk etmiştir. Bundan sonra tarife gerek kalmadan, işaretten anlamaya başlar.

İlm-i tevhidde tahakkuku tam olan kişinin içi dışına çıkar ve kişi tüm günahlarını itiraf edip bunlardan kurtulur. Genelde mürşitler bunlara önem vermedikleri için, "Mazi zikrolunmaz" diyerek konuyu kapatırlar. Bu şekilde hareket edilmesinin anlamı, Allah'a bağlılığın gösterilmesi ve insanın karaysa karalığının, aksa aklığının meydana çıkmasının sağlanmasıdır. Böylece her şey meydana çıkınca günahlar silinecektir.

Bir salik, hiçbir zaman kendi varlığıyla bir şey yapmaya kalkmamalıdır. Her salik nasibi kadarını alacaktır. Zaten o alacağı da kendisine ezel-i âzalde verilmiştir. Saliğin daha fazlasını alacağım diye çabalamasına gerek yoktur. Çünkü fazlası insanı yorar. Bu nedenle yapılması gereken şey, saliğin kendini yok etmesi, yani "Varım, yoğum sensin" demesidir. Bunu dediği andan itibaren korkusu kalmaz. Buradaki "Sensin" sözü hayali bir Allah'a değil, mürşit aynasına söylenecektir. Bu söz, sadece lafla söylenmez. Bu öyle bir sözdür ki kişinin canını vermesiyle ifade edilir. Ama zannedilmesin ki verilmek istenen can alınacaktır. O, o kadar merhametlidir ki her şeyi bilir ve yerinde, zamanında yapar.

Pek iyi bu mürşit kimdir? Bu mürşit saliğin mürşidindeki

mürşittir ve o mürşidi de hayalde değil, yine insanda, yani efendide aramak gerekir. Zira, gidilecek yer orasıdır. İnsan, bilse de, bilmese de mânâdan gelmiştir ve yine mânâya gidecektir. Burada görürse, gözü açık; görmezse, kör gidecektir. Böyle olduğu, *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır ve daha da sapıklıkta olacaklardır"* <17-72> ayeti ile bildirilmektedir.

İnsan, bilse de, bilmese de, gideceği yer efendidir. Buna, herkesin mertebesine göre bir isim verdiğini biliyoruz. Zuhurdaki adı, Muhammed'dir. Bu durumu bir insanın elbiselerine benzeterek açıklarsak, anlaşılması daha kolay olur. Şöyle ki; insan fanila, gömlek, kazak, ceket, palto vs. giyer ama o kimse ne paltodur, ne ceket, ne kazak, ne gömlek, ne de fanila... İşte O varlık da bulunduğu mertebeye göre isimler almıştır. Aslıysa bahr-ı amâ'dır, sırdır. Bu konuda bir şey söylenemez.

Sülûke samimiyetle girmiş olanların, "Şöyle olacağım, böyle olacağım, şöyle yükseleceğim" gibi bir düşünce ve beklentileri olmamalıdır.

Bir salik daima akarsu gibi olmalıdır. Nasıl bir dere kıvrıla kıvrıla akarak denizi buluyorsa, salik de öyle yapmaya çalışmalıdır. Allah, bazen toprağın içine gizleyip bazen de kestirmeden denize ulaştırabilir ama bu O'nun bileceği bir iştir. Nasıl her açan çiçek mevye vermiyorsa, bu da öyledir.

Dere denize ulaşmadığı zaman deniz susuz kalmadığı gibi, o derenin eklenmesiyle de deniz şişip kabarmayacaktır. Onun için bu yolda ıvazsız, garezsiz yürümek lazımdır. Kişi; içi, dışı bir olmalı, bu kâinatın, bu mülkün, ne isim konmuş olursa olsun, bir sahibi olduğunu bilerek hareket etmelidir.

Kâinat, insanda tekmillenmiştir. İnsansız kâinat olmaz. İnsan-ı kâmil nazargâh-ı ilahidir. O olmazsa kıyamet kopacak denen nokta, "Allah diyen kalmayınca kıyamet kopacaktır" denen yer budur. Allah diyen oldukça, kıyamet kopsa bile yeni bir kâinat veya dünya yaratılacaktır. Bu, Anadolu'da, ölen bir çocuğun adının yeni doğana verilmesine benzer bir durumdur. Zaten her insan da bir dünya değil midir? Onun için yıkılan yapılır.

Kâinat da böyledir ve *"Lâ"* (yok) ile *"İllâ"* (var) arasında

dönmekte ve böylece her şey *"Lâ ilâhe illallah"* olmaktadır. Böyle olmayıp da gelen gitmeyecek olsaydı, zaman içinde dünya tıpkı Urfa'daki balıklı havuzun durumuna gelir ve insanlar o havuzdaki balıklar gibi üst üste yaşarlardı. İnsan ömrü ne kadar uzun olursa olsun, sonunda yine yok olunacak olduktan sonra neye yarar? Sadece insanın çektiği sıkıntıları artırır, o kadar...

Bazılarının bir odaya kapanıp oraya başkalarının girmesini yasakladığını duyuyoruz. Bu tip davranışlar, o yasakçının kendini mevhum bir varlık olarak görmeye başladığını ve etrafındakileri gayrı gördüğünü ifade eder. Tabii, böyle bir davranış hatalı ve sapık bir tutumdur çünkü gerçek anlamda eren, kendinden (Hakk'tan) başka bir şey görmeyeceği için Hakk'a yasak koymaya da kalkmayacaktır.

SÜLÛKTE HİTAP TARZI NE OLMALIDIR?

Lâ enfüsteki, İlâhe ise âfaktaki yokluktur. Âfaka siva dendiğini de biliyoruz. Allah, görülüp tutulamadığı için bilmeyenlerce daima Hüve (O) olarak nitelendirilir. Bu sebeple şeriatta kalıp O'na nüfuz edemeyenler, yani el tutmamış olanlar nazarında Allah, daima Hüve'dir. Onun için böylelerinin yanında Allah'tan bahsederken daima "Hüve" demek lazımdır ki kastedilenin O'nun zatı olduğu ve her şeyin kendinden kendine cereyan ettiği anlaşılsın.

Bilenler için ise hüve yoktur. Bilenin kendinde tecelli ederse, O'na "Ene", aynada tecelli ederse de "Ente" (Sen) diye hitap edilir. Buradaki Ene lafzı, O'nu tanıdığı için, kendini lâ ederek Ben'in ne olduğunu anlayanlarca kullanılmaktadır.

Bunu "Ente" (Sen) demekle anlatmak da mümkündür. Bilmeyenler arasında "Ente" tabiri de farklı şekillerde anlaşılabilir. Her ne kadar ehlullah "Ente" dediğinde karşısındakini değil, karşısındakinin içindekini, yani zatı kastediyorsa da bu kastının herkes tarafından anlaşılması mümkün olmayacağından, yanlış anlama ve ithamlara yol açma olanağı vardır. Bu konuda "Ene" demekten kesinlikle kaçınılmalıdır. Çünkü bu ifade, çok kimsenin, "şirk koşuyor" düşüncesiyle hayatına mal

olmuştur. "Ente" dendiğinde bunu tevil edip "Resim de O'ndan değil mi" denebilir ama bu takdirde de en aşağı mertebeye inilmiş olur.

Mürşide hitapta önemli olan, resmi resimsiz görebilmektir. Bu yapılabildiği zaman Hakk görülmüş olur. Resimsizi resimde görmek, Hakk'ı halk görmek demektir. Bunları anlayabilmek için kafayı işletmek gerekir. Çünkü kâinat bu kafanın içindedir.

Efendi, görülen deri ile kemik değil, onların içindeki olduğundan *"O her şeyi ihata-yı külliyesiyle kapsamıştır"* <41-54>, <4-126> olan varlıktır. Bu sebeple de o ten kafesi baştacı etmek gerekir. Bu âlemden göçenlerin önünde saf tutulup namaz kılınması, başın öne eğilmesi ve daha sonra da başın üstünde taşınmasının nedeni, içindeki cevhere olan saygı değil midir?

Burada Hakk veya halk görmek, görülen tek varlık olduğuna göre, pek büyük bir fark yaratmayacaktır. Fark olsa bile, bu bir apartmanın zemin katında oturanla, en üst katında oturan arasındaki fark gibi olur. Altta oturan daha az görüş alanına sahiptir ve zevki de ona göredir. Üstte oturanınsa görüş alanı ve zevki daha fazladır. Olaya üst mertebelerden bakmanın avantajı da budur.

Mürşide nazar da böyle olmalı ve onu kalıp olarak değil, aslıyla görmeye çalışmalıdır. Kalıbına, yani yüzüne bakmak da insana zevk verir ama O'nu kalpte bulmanın zevki bambaşkadır. Mürşit açısından bir şey fark etmez. Gelen, gelip torbasını doldurur; gelmeyen, kendisi kaybeder.

SÜLÛKTE NELER BİLİNMELİDİR?

İrfaniyet, esma ve mertebelerin hakkını vermektir. Allah'ı, gerçek veya hayali olarak herkes bilir. Önemli olan, O'nu, mertebeleri ve esmalarıyla bilmek, kısacası tevhidin içinde yaşamaktır.

Dünya, masiva, gölge denen şeyler şeriat âleminde kalanlar için geçerlidir. Her şeyin aslını bilenler içinse, bunlar sadece aslın gölgesinden ibarettir. Asıl olmazsa, gölge de olmayacaktır.

Ben, bu işin içinde yetiştiğim için biliyorum. Çoğunuz ve çokları zanneder ki insan el tutuverince, hemen kendini farklı bir âlemde buluverecek ve her şey bir anda değişiverecek. Bunu "Ben bir şey olmadım" veya "Bir şey görmedim" diyerek, itiraf edenler de vardır. Böyleleri acaba el tuttuklarında iki kafa ve dörder ayak daha mı çıkaracaklarını zannediyorlar?

Burada değişecek olan insanın kafasının içindekilerdir. Onun mânâsı yükselecektir. Mânâ, bekâ âleminin malı olduğundan, yükselen kişinin bekâsıdır. Ama kişinin istediği ve önem verdiği husus fenâsı olduğu için, o bilmeden, fenâsının yükselmesini beklemektedir.

Bu düşünce tarzı doğru değildir. Çünkü sülûki eğitim kişinin bekâsını yükseltir ve kişi kafasının içindekilerle öbür âleme gider.

Dünya âlemi, esfele sâfiliyn (en aşağı âlem), yani cehennem âlemidir. Biz atılmış olduğumuz bu âlemde alâ-yı illiyyîn'i (üst âlemleri) arayıp bulmaya çalışıyoruz. Bu çalışma esnasında kendimizi adeta bir terazi gibi görüyoruz. Terazinin sağ tarafı cennet, sol tarafı ise cehennem adlı kefelerden oluşur. Bu ikisinin ortasındaysa sırâtalmüstakîm denen bir ibre vardır. Bu ibreyi sağa veya sola meylettirmeden yolumuza devam edebilirsek, hedefimize ulaşırız. Aksi halde soluğu cehennem veya cennette alırız ki bu da hedeften uzaklaşmamız demektir.

Sırâtalmüstakîm dediğimiz bu yol, çok engebelidir. Bu yolda sapmadan, duraksamadan ilerlemek çok zor ve yorucu olduğu için insan "Allah'ım ben yapamıyorum, yardım et" deyip O'nun yardımından istifade etmelidir. O zaman melekler yardım eder ve insanı doğru yolda tutarlar.

Bunu biraz daha değişik bir şekilde şöyle anlatabiliriz: Hayat bir merdivendir. Bu merdivenin en alt basamaklarına cehennem, en üst basamaklarına cennet denir. İnsan, çok yükseklere çıkarsa başı döner, çok aşağılarda kalırsa, etrafındakilerin dedikodusundan başını kaldırıp bir şey göremez. Onun için biz orta bölümleri tercih ederiz.

Merdivenin alt basamaklarında olanların bazı şeyleri anlamaları zordur. Anlatılmaya çalışılsa bile anlayamayıp ters

tefsirlere yönelebilirler. Bu durumu Hazret-i Mevlâna söylemiş ve korktuğu da başına gelmiştir. Aynı şey İbrahim Maşukî Hazretlerinin de başını yakmıştır. Bir gün kendilerine bir aşk gelmiş ve "Allah'ım, Allah'ım" diyerek sesle sevgilisine hitap etmeye başlayınca, kendisini işitenler "Şuna bak kendine Allah diyor" dedikodusuna başlamışlar ve sonunda boğularak öldürülmesine ve denize atılmasına neden olmuşlardır.

Onun için, insan kiminle konuştuğunu bilmeden ilahi sırları açıklamaya kalkmamalı, dilini tutmayı tercih etmelidir. "Ser verir, sır vermeyiz" tabiri, "Anlayamayacak kişilerin yanında konuşmayız" anlamındadır.

Yola girenlerin, her esmanın kendi âlemine gideceğini, hiç kimsenin bir başkasının aynı olamayacağını ve Allah'ın, her kulunun nasiyesinden tutup kendi âlemine çektiğini bilmesi gerekir. Bu gidişte her salikin serencamı, miracı, seyr-i sülûkü kendine hastır. Kimseninki bir diğerininkinin aynı olamaz. Bunun için teraziyi iyi kullanmak ve zar zor da olsa, düşmeden köprüyü geçmeye çalışmak gerekir. Çünkü düşen yanacaktır. Bu köprüye "sırat köprüsü" dendiğini ve kiminin uçarak, kiminin yürüyerek, kiminin de sürünerek geçmeye çalıştığını evvelce anlatmıştık.

Sırat köprüsü, ister mânâ sırat köprüsü olarak muhayyel, ister hayat sırat köprüsü olarak gerçek anlamıyla algılansın, herkes belirli bir miktar zahmet çekip bu köprüden geçecektir. İşin aslını bilenler, "İşte canım, işte tenim" diyerek, kalışı da, gidişi de tevekkülle karşılarlar. Bu arada bedensel hastalıklar olabilir ama önemli olan iç âlemdir ve o iç sıhhatte olduktan sonra gerisi ehemmiyetsizdir.

Burada mürşide düşen görev, yapılmış olan insan abidesinin üzerindeki bilgisizlik örtüsünü kaldırmak, adeta o anıtın resmî küşadını yapmaktır. Bunu da, o kişinin kendisini kendisine bildirerek yapar. İnsan isterse binlerce kişinin başı, hattâ hocası olsun, kendini bilmedikten sonra kıymeti yoktur. Bu nedenle *"Dünyada hezar fende baş olsan sana derler / Her şeyi bilir kendini bilmez cüheladan"* demişimdir.

İnsanların kendini bilmesi için de Allah, yol, yöntem belir-

lemiştir ki buna "şeriat" denir. Daha derine inmek isteyenler için de tarikat, hakikat ve marifet yolları vardır. Bunlar içten içe geçmekte olduğu için *"Bir yol buldum ileriden ileri / Hakk kapısı içeriden içeri"* denmiştir. Bir ilahimdeyse *"Pîr nefesi Fâni'yi etti diri"* diye yazılıdır. Bu da gösteriyor ki o cehalet örtüsü alınmadıkça kişiye "diri" değil, ancak "ölü" denebilir. İnsanın dirilebilmesi için kendini görüp anlaması gerekir. Bunun için de kişinin tüm varlığını Hakk'a vermesi lazımdır.

Her ne kadar günümüz şartları bu verişin fikir bazında olabileceğini söyletiyorsa da, işin aslı fiilen verebilmektir. Çünkü bu veriş günün birinde istense de, istenmese de gerçekleşecektir. Onun için isteyerek vermek, yani bu işi *"Ölmeden evvel ölünüz"* prensibi ile yapmak tercih edilmelidir. Hiç kimsenin bu verişten korkmasına sebep yoktur.

İnsana yaşlılığında çoluğu, çocuğu dahil hiç kimse Allah gibi bakamaz. Allah bir insana baktı mı, öyle bir baktırır ki... Yapan, çatan Hakk'tır. O istedikten sonra, insana öyle bir bakıcı bulup o bakıcının içinden öyle bir işler ki...

Onun için, her saliğin iyice bilmesi gereken şey, dünyanın da, ahiretin de bir sahibi olduğu, bu sahibin gözle görülmediği ama içinde yaşanılmakta olduğudur. Aynen, göremediğimiz halde soluduğumuz ve onsuz olamadığımız hava gibi... Zaten Kur'an'da da *"Üç kişi gizli konuşmaz ki dördüncüleri Allah kendisi olmasın, beş kişi gizli konuşmaz ki altıncıları O olmasın, daha az olsunlar, daha çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir"* <58-7> diye belirtmektedir. Ayrıca *"Zor gördüğünüz ve ikrah ettiğiniz bir şey bazen sizin için hayır olabilir, sevdiğiniz bir şey de bazen sizin için kötü olur. Allah bilir, siz bilemezsiniz"* <2-216> demek suretiyle de, istediklerimizin hayır mı, şer mi olacağını bizim bilemeyeceğimizi, Allah'ın bileceğini söylüyor ki bu durum bazı dualarımızın neden kabul edilmediğini de izah etmektedir. Çünkü Allah hayr-ı mahzdır ve ondan kötü bir şey sâdır olmaz. O, daima, her şeyin hayırlısını verip kullarını neşe ve huzur içinde imrar-ı hayat (hayat sürdürmek) ettirmek ister. Namazda da bilmeden edip durduğumuz *"Rabbim dünyada da güzellik ver, ahi-*

rette de güzellik ver ve ateş azabından esirge" <2-201> şeklindeki dua bu anlattıklarımızın özeti değil midir?

Sülûke girenlerin çoğu hüvezzahirden ziyade hüvelbâtınla uğraştığı için, isteklerini daha ziyade o tarafta toplamakta ve dünyevi şeylerden kaçınmaktadır. Ama dünyada yaşandığını ve namazda edilen duanın *"dünyada da iyilik ver"* bölümünü de unutmamak lazımdır. Çünkü Peygamberimiz, ashabından birinin yakalandığı şiddetli bir hastalık nedeniyle, sahabeleriyle birlikte kendisini ziyarete gittiğinde ona *"Sen hasta olmazdan evvel ne gibi dualar ettin"* diye sormuş ve hastanın "Ey Allah'ım bana bu dünyada çektir de, ahirette rahat edeyim" diye dua ettim demesi üzerine *"Hata etmişsin. Dünyada da, ahirette de işlerimi güzel et, demen gerekirdi"* diyerek yukarıdaki duayı hatırlatmıştır. Bunun hiçbir zaman unutulmaması lazımdır.

Allah, düzenini şeriat ahkâmına göre kurmuştur. İlahi düzen, itirazsız kabul edilen düzen budur. Bunda inkâra yer yoktur. Namaz kılınacak, oruç tutulacak ve tüm kurallar uygulanacaktır. İç âlemde bir şey varsa, bu da sır olarak saklanacak, yani "Ser verilip sır verilmeyecek"tir. İç âlemdeki gerçeklerin dışarı çıkarılması dış âlemdeki düzeni bozacağı için, sır olarak saklanmış ve halen de saklanmaktadır.

İnsan, uykuya yatıp kendinden geçtiğinde tüm bedensel fonksiyonları Allah'ın yarattığı hale döner. Nabız, solunum gibi vücut fonksiyonları bizim uyanmamızla birlikte hızlanmaya veya yavaşlamaya, yani değişmeye başlar. Biz uyanıkken de kendimizden geçebilirsek o zaman yine yukarıdaki gibi idareyi Allah ele alır ve her şeyimiz fizyolojik normlar içinde devam etmeye başlar. İşte kitapların "fefhem" dediği yerlerden biri de budur.

Dünyayı terk etmek gerekir mi? Evet ama bedenen bu dünyanın malı olduğumuz için, yaşadığımız sürece tamamen terk etmek mümkün değildir. Manen terk edebilmemiz için de Allah'ın yardımı gerekir. Bu işi herkes yapabilir mi? Onu da Allah bilir ve istediğine terk ettirir. Bu arada edemeyenlerin de üzülmemesi lazımdır çünkü belki edemeyişleri kendileri için daha

hayırlıdır.

Bazıları, birkaç şey öğrenince, her şeyin o öğrendiklerinden ibaret olduğun zannedip yemeye, içmeye dalar. Halbuki iş böyle değildir. Evet, onların yaptıkları da işin içinde vardır ama bu sadece işin bir yarısıdır ve Yahudilik âlemi olarak adlandırılır. Müslüman olabilmek için bununla birlikte hakikati de yaşayıp ikisini birleştirebilmek lazımdır.

Yazın, geceden alınıp gündüze, kışın da gündüzden alınıp geceye eklendiğini görüyoruz. Âfaktaki bu olay enfüste, yani insan yaşamında da aynen cereyan etmekte ve hayat kâh bedenden ruha, kâh ruhtan bedene doğru akarak devam etmektedir. Bedenden ruha doğru akışına uruc, tersine de hubut denir. Kâinattaki elektriksel akımlar da böyledir. Arzdan semaya doğru olan akıma "yıldırım" diyoruz. Semadan semaya olana da "şimşek"... Yıldırım zarar verir, zira yakıcıdır ama şimşeğin kimseye zararı olmaz. Bunun enfüsteki karşılığı da vuslattır. Bedensel vuslatın izinsiz olanı yıldırım gibi olduğu için, zaman zaman problem çıkarır ama semadaki vuslat kimseye zarar vermez, zira bunu sadece vuslata eren dışında kimse bilemez.

Saliklerin sık duydukları "Kâinatı kendinde bul" diye bir söz vardır. Bunun anlamı; dünya ve ahireti kendinde topla, yani dünya ve ahiret kavislerini birleştir demektir. Bu kavislerse, devamlı olan hayatın, dünyevi ve uhrevi kısımlarıdır. İnsan mânâ âleminden nüzulen bu âleme gelmiş, buradan da uruc ederek geldiği âleme geri dönecektir. Dönüşü bu âlemdeyken yapanlar, tekrar bu âleme dönerler ama bu dönüşe "nüzul" değil, bilinçli bir dönüş olduğu için "hubut" denir.

Bu iniş, çıkışları herkes yapar ama pek azı hariç, tıpkı bizim ana karnındaki halimizi bilmeyişimiz gibi, farkında olmadan yapar. Farkına varabilmek için kemâle ermek lazımdır.

Eğer mürşidi yükseklerden zevk alan bir zât ise salik için *"Kaçacak yer yok mu"* <75-10> hükmü de geçerli olacaktır. Yani, her gideceği yer ona çıkacak, salik için kaçacak yer olmayacaktır. Saliğin bu düşünceye varamaması halindeyse, mürşidi, onun hayalden yahut cisme itibardan vazgeçememiş olduğuna hükmedecektir. Çünkü hangi elbiseden görünürse görünsün,

mürşit birdir.

Tarikat içi çekişmeler bu bilince varılamamasından kaynaklanmaktadır. Eğer mürşit tevhidde tahakkuk etmemiş olursa, o zaman saliklerin perişan olması mukadderdir.

Olgun bir salik, vücudun tek ve Hakk'a ait, çok görünen bedenlerin hayalden ibaret olduğunu bilmek zorundadır. Bu sebeple bedene gölge denmiş ve eski devirlerde padişahlar da "Zıllullahi fiyl'ard" (Allah'ın arzdaki gölgesi) diye nitelendirilmiştir. Burada dikkat edilirse "kendisi" değil, "gölgesi" denmektedir.

Bir salik malın, mülkün Allah'ın olduğunu bilerek kendi durumunu değerlendirmeli ve kendisinin Allah'ın bir hizmetçisi olduğunun bilincinde olmalıdır. Bu durumda, iyi hizmet verdiğinde dünyasının ve ahiretinin güzelleşeceğini, hizmette kusur ettiği veya kötü not aldığındaysa, önceleri güzel gibi görünse bile sonunun felaket olacağını kavrayabilmelidir. Fenâ hizmetin ilk sonuçlarının iyi gibi görünmesi, kışın erken açan badem çiçekleri gibidir. Soğuk bastırıverince hepsi harap olur ve dökülür.

Her şeyin bir zamanı vardır. Bu ilahi bir kanundur. Mevsimler bile zamanında gelir. "Zamanından önce öten horozu keserler" denmesinin nedeni budur. Bu bilince varan salik, güzelliğin gönülde olduğunu ve sıkıntıdan kurtulma yolunun, insanların birbirinin gönlünü hoş etmesinden geçtiğini öğrenmiştir.

İnsanın evine göre misafiri gelir. Evi ne kadar güzel olursa, misafirleri de o kadar güzel ve asil olur. Eve gelen misafir kim olursa olsun, o misafirden ev sahibi sorumlu olamaz. Çünkü kötü denen şey de aslen kötü değildir. Ona kötü dedirten, hududu aşmış olmasıdır. Allah, kötü bir şey yaratmamıştır. Kötülük, o işin yerli yerince yapılmayışından kaynaklanır. Nasıl erken doğan çocuk ölür, vakitsiz öten horoz kesilirse, yerinde ve zamanında yapılmayan işe de kötü denir. Vakitsiz açan çiçeklerin de ömrü kısa olur.

Görevini tamamlayan gidecektir. Nitekim Hazret-i Peygamber *"Bugün dininizi tamamladım"* <5-3> ayeti geldiğinde, görevinin bittiğini ve gideceğini anlamıştı. Eğer gitmemek

mümkün olsaydı, o gitmezdi. O halde herkes, O'nun gibi, görevini bitirecek ve gidecektir ama bu gidiş kendinden kendinedir.

Burada bir saliğin bilmesi gereken şey, efendinin beden değil, o bedende gizli olan nur olduğu ve görülüp ulaşılacak olanın da o olduğudur. Onun için önemli olan ilk efendi, son efendi değil, o nurun görülüp görülmeme veya ona ulaşılıp ulaşılmamasıdır.

İnsan, bedenden kurtulmadan tam anlamıyla mânâ, yani insaniyet âlemine geçemeyeceğini unutmamalı ve bu beden kesafetinden kurtulmaya çalışmalıdır. Kıllet-ı menam (az uyumak), kıllet-i taam (az yemek), kıllet-i kelam (az konuşmak) kurallarından amaç budur.

Bu kuralları Hindistan'da katı bir şekilde uygulayanlar vardır ama Hazret-i Peygamber Müslümanları Hint fakirizmindeki gibi aşırı zora sokmaksızın, orta bir yol tutarak eğitmeyi tercih etmiştir. Ben de O'nun gibi yapıp sizi zora sokmuyorum. Ama bir yere gelmek isteyenlerin de biraz zorluğu göze alması şarttır. Ermek için biraz açlığa, susuzluğa, yani riyazata katlanmak gerekir. Onun için Müslümanlıkta da erbain, itikâf ve oruç gibi bazı yöntemler benimsenmiştir.

Her yerde canını vermek tabiri geçmektedir. Bunu tam olarak anlayamayanlar içinde, intihara kalkanlar olabilir. Ancak gerçek can vermenin fikren olması ama sonuçta kişinin kendi benliğinden eser kalmayacak dereceye gelmesi gerektiğini, bu yola giren herkesin baştan bilmesinde fayda vardır.

Seyr-i sülûke girenler, bazen, kendilerini bir ölü gibi hissedebilirler ama gerçekten gidip gelen olmadığı için, öbür dünyayı herkesin anlayabileceği şekilde anlatmak mümkün değildir. Burada bilinen tek husus, her şeyin aslına rücu edeceğidir. İnsan bedeninin suyunun suya, toprağının toprağa gideceği bellidir. O topraktan da yeni otlar, çiçekler, güller çıkacaktır. Allah'ın işine karışılmayacağı için, O herkesi farklı bir neşede yaratmıştır ve herkesi iyi görür. Bir insanın yüzde doksan dokuzu karanlık olsa, mutlaka geri kalan yüzde biri aydınlıktır. Onun için, sülûke giren ve bu yolda ilerlemek isteyenlerin, dünyada kimse ile küs olmaması lazımdır. Çünkü karşısındakini Hakk

görmek, bir saliğin ilk öğrenmesi gereken şeylerden biridir.

İnsanlar, her zaman birbirlerinin kurtarıcısıdır. Bu nedenle hiçbir zaman "Oldum" demek yok, daima "Öldüm" demek vardır. Bir salik, bunu hiçbir zaman aklından çıkarmamalı, asla tevazudan uzaklaşmamalıdır.

Bir insan, devlet başkanı bile olsa, halktan kopmamalı ve onların içine karışmalıdır. Çünkü Allah her şeydir ve istediği yerde oturur, istediği yerden tecelli eder. Tıpkı, apartman sahibinin, kendi apartmanında istediği katta oturması gibi... İster birinci katta oturur, ister sekizinci katta. Bu yüzden insan hiçbir zaman ihtirasa kapılmamalı, tevazuyu elden bırakmamalıdır. Bu maddi âlem için de, manevi âlem için de geçerli bir kuraldır. Bunu anlatmak için *"Yetmez mi temaşa-yı cemal el de sunarsın / Ey âşık-ı şûride buldukça bunarsın"* denmiştir.

İnsan, dünya hayatında da, manevi hayatta da isteklerinde aşırıya kaçmaksızın, geçimini rahatça sağlayacak kadar dünyevi gelir ve kendini kurtarmaya yetecek kadar ilim ve irfan sahibi olmaya çalışmalı, fazla hırslı olmamalıdır. Allah isterse, onun kapasitesine göre daha fazlasını da ihsan eder. Aşırılığın kişiyi yoldan çıkarabileceğini hiçbir zaman akıldan çıkarmamak lazımdır. Bu denge, halk arasında "Az verip üzdürmesin, çok verip yozdurmasın" sözüyle ifade edilmektedir.

Bir salik nasıl var ile yoğu bir tutmak durumundaysa, övülmeyle sövülmeyi de bir tutmak zorundadır. Ancak her hal ü kârda insan övülmekten zevk aldığı halde, sövülmekten pek hoşlanmaz ve derhal yüz hatları geriliverir.

İnsan hiçbir konuda, velev ki bu zekâ kapılarının açılması bile olsa, asla "Neden, niçin" diyerek Allah'ı sorgulamaya kalkmamalıdır. Çünkü böyle olmasında mutlaka bir hayır vardır.

Özet olarak bir saliğin bilmesi gereken şey; arşın da, ferşin de kendinde olduğudur.

SÜLÛKTE NELER GÖZE ALINMALIDIR?

"Kırk gün takva üzere kalanın kalbinden hikmet pınarları fışkırır" diye bir hadis vardır. Bir erbain çıkaranda böyle olursa yedi erbain çıkarmış bir insanda neler olacağını düşünmek

gerekir. İnsan olmak kolay değildir. İnsan diye, tasarrufa geçmiş olan canlara denir. Geri kalanlar belki beşer bile olmaktan acizdirler. Onun için, bu yola girenler bazı zorlukları göze almak ve bazı şeyleri çok iyi bilmek zorundadırlar.

Her gelen mutlaka Allah'a gidecektir. Allah, bir kulunu sevdiği zaman, ona en azından bir baş ağrısı verecek ve bu şekilde ağrıyla daima onu onduracak ve kendine teveccüh etmesini sağlayacaktır. Öyle olmazsa, kişi zaman içinde sıfatlara dalar ve hepsi benim olsun diye çalışırken, Allah'ı unutur. Allah, verdiği ufacık bir dertle, kuluna sıfatların sahibini hatırlatıverir. Onun için bilenler, böyle durumlarda hastalığın büyük bir devlet olduğunun idrakı içinde olurlar.

Allah'ın insana verdiği dert kabullenilecek ama çaresi varsa, çare aramaktan da kaçınılmayacaktır. Çünkü derdin dermanını da doktor eliyle yine Allah verecektir.

"Cefayı çekmeyen âşık sefanın kıymetini bilmez" diye bir söz vardır. Onun için bu yola girenlere Allah mutlaka bir sıkıntı verir. Bu sıkıntı, kiminde ters bir eş, kiminde felçli bir ana veya baba, kiminde de daha farklı bir dert olur. Bu dert, aynı zamanda, kişiyi yola davet anlamı da taşır. Bu, Allah'ın her Musa'ya bir Firavun verme kuralının, herkes için geçerli olduğunun göstergesidir. Mutlaka olacaktır, ister tav'an (isteyerek), ister kerhen (istemeyerek)...

Saliklerin bu tip sıkıntılardan kurtulmaları mümkün değildir. Allah da, baş eğdirmek ve kişiyi eğiterek erdirmek için sıkıntıları ve süresini uzatır, durur. Bu O'nun kulunu imtihan etme yöntemidir. Buranın mezleka-yı ikdam (ayak kaydıracak yer) olduğu bilindiğine göre yapılacak iş, bu sıkıntılara itiraz ve karşı koymak değil, Allah'a seve seve boynunu uzatıvermek olmalıdır. Allah'ı bilenler, O'nun verdiklerini hiç itirazsız kabullenirler. İsyan edenler, bilmeyenlerdir. Bu isyan kişinin kendine isyanı olduğundan, sonuçta yine döner, dolaşır kendine gelir. Dişini sıkıp dayanan ve olduğu gibi kabullenenlerse, dua alacakları için sonunda rahat ederler.

Sülûke girenler, farkında olmasalar bile küçük devrandadırlar. Ölüm ve toprağa girdikten sonraki devran, bildiğimiz gi-

bi, "büyük devran" veya "muamele çarkı" diye isimlendirilir. Sülûkteki devran ise temizlenme çarkıdır ve "kısa devre" ya da "tekâmül çarkı" olarak bilinir. Bunun insandaki karşılığı küçük kan dolaşımı, yani kanın akciğerlere gidip orada temizlenmesidir. Bu temizlenme işini bedende nefha-yı ilahi (oksijen), insandaysa nefes-i rahmanla efendi yapar.

Bu şekilde temizlenen kan, önce kalbe, oradan da tüm vücuda dağılıp en ücra köşelere kadar gider. Aynı durum salikler için de geçerlidir. Onlar da büyük devrandan gelip bu âlemde mürşit tarafından eğitim, telkin, tövbe ve istiğfarla filtre edilerek, temizlendikten sonra, büyük devrana gireceklerdir. Sülûkten beklenen budur.

Seyr-i sülûk esnasında saliklerin öğrendiklerini yaşaması ve bu yaşamın, kazandığı manevi mertebeyle uyumlu olması lazımdır. Bu manevi yaşam esnasında, saliğin bazı davranışları çevresinde yadırganacak ve belki de kendisi "deli" damgası yiyecektir. Lakin tam olarak kendini Allah'a hasreden kişi, bazı şeyleri göze almak mecburiyetindedir. Çünkü kendini Allah'a hasreden bir kimse mal, mülk, hattâ can gibi her türlü dünyevi ilişkiden kopmuş ve öbür hayata geçmiş olacaktır ki diğer insanların yadırgadığı da budur. Bu yapılanlar öbür hayata geçmek isteyenler için bir kamçı, bir uyarı; bu âlemde kalmak isteyenler için de bilgi mahiyetindedir.

Ancak, bir salik için makbul olan davranış biçimi, deli olmadan konsantre olmanın yolunu bulmasıdır. İşte bizim tüm çabamız da insanları, denge bozmadan yetiştirebilmektir. Bu amaca ulaşabilmek için yıllarını verdiği halde hâlâ nefy ü ispatta kalanlar vardır. Bu da bir kısmet meselesidir.

Bir salik, bu yola girdiğinde canını vermeyi göze almış demektir. Canını verecek kişininse önce rahatlıkla malından vazgeçebilmesi lazımdır.

Kişi fenâda ne kadar mal ve can feda ederse, ona o kadar bekâ zevki verilir. Bu kuraldır. Allah hiçbir zaman kendisi için harcayan kulunu boş bırakmaz ve mutlaka ona bakar.

MECZUBİYET NEDİR?

İnsan, tefekkürü derinleştirdiğinde farklı âlemlere dalar. O daldığı âlemlere ait sözleri bu âlemde tekrarlayacak olursa, adı deliye çıkar. Bu durum bazı saliklerde görülür. Eskiden daha da sık görülürdü çünkü mürşitler açıkça sohbet ederek saliklerin düğümlerini çözmez, "fefhem" deyip geçerlerdi. Salik de fefhem denen noktaları anlayabilmek için tefekküre dalar ve kendini değişik âlemlerde bulurdu.

Meczubiyet, kişinin, kendini kendinde bulmak için her şeyden, hattâ aklından bile uzaklaştığı devredir. Bu devrede meczubun gözünde hiçbir şey yoktur. Ne çoluk, çocuk; ne mal, mülk; ne para; ne akıllı ve normal davranış gösterme zorunluluğu... Bunların hepsi gitmiş, sadece kendi kalmıştır. Bu durum sülûkün ilm-el yakîn mertebesinin sonucudur. Bundan sonrası Allah'a kalır. Ancak, cemiyetin beklentisi her şeyin yerli yerince olmasıdır.

Allah, sarhoşluğu sevmez. Sevmediğini, *"Ey iman edenler siz sarhoşken namaza yaklaşmayın"* <4-43> diyerek ifade etmiştir. O, ayıklık, bilinçlilik istemektedir.

Her salik, mahviyet esnasında bir an için mutlaka sarhoş olacaktır ama Allah "Bu durumdayken yanıma yaklaşmayın" demektedir.

Sarhoşluk iki türlüdür. Biri bildiğimiz içkiden kaynaklanır, diğeriyse enfüsî sarhoşluktur. Allah'ın, yanına yaklaşılmasını istemediği sarhoşluk enfüsî sarhoşluktur. Bunları söylerken sizi korkutmamaya çalışıyorsam da kendim hâlâ manevi sarhoşluktan korkarım. Çünkü bu âlemin içkisi bile insanı ne hallere sokarken, ilahi içkinin nasıl etkilediğini çok iyi bilirim. Allah, ilahi içki sarhoşluğunu dahi kabul etmeyip karşısına gelenin ayık olmasını istemektedir. Bunları tam olarak anlayabilmek için bizzat yaşamak lazımdır.

Allah kulunu korkutmaz. Korkan biziz. Allah isterse güldürür, isterse ağlatır ama ağlatmasında da bir hikmet vardır.

İnsanın insan olabilmesi için önce ağlayarak abdest alması, sonra sıkıntılar ve geçireceği imtihanlarla yanıp arınması lazımdır. Cehennemden geçmeden cennete girilmeyeceği için,

bu yola gireceklerin bu aşamalardan geçeceklerini peşinen bilip kabullenmeleri gerekir.

Meczubiyet, mânâ âleminde olursa, son durumdur ve cem makamında kalışın ifadesidir. Cem meczuplarının da, cemalî ve celalî olanları vardır. Cemalî olanları geniştir, toleranslıdır ama celalî olanlarına pek dokunmaya gelmez.

Meczubiyet bu âlemde makbul değildir. Bu nedenle de Hakk kendini bu durumdan azat etmiştir. Çünkü halkın beğenmediğini Hakk da beğenmez.

Meczubiyette, cennet-i muaccele bahis konusudur. Vuslattan amaçsa bir çocuk meydana getirmektir.

İNSAN-I KÂMİL

İNSAN-I KÂMİL KİMDİR?

İnsan-ı kâmil Allah'ın, insan âleminde kemâliyle tecelli ettiği noktadır. Bunu, "İnsan-ı kâmil; Allah'ı, içinde yaşayarak, tam mânâsıyla bilip O'na ayna olmuş olan insandır" diye ifade etmek de mümkündür. Bu anlattığımızın ne demek olduğunu anlayabilmek için çalışıp O'na ayna olabilmek gerekir.

İnsan-ı kâmilin kendisi rahim (rahmet-i ilahi), gönlü rahmandır (derya-yı hakikat). O, mir'atullahtır, ilmullahtır, a'yan-ı sabitedir, müstecmi-i esmadır.

İnsan-ı kâmil, *"Yeryüzüne bir halife yaratacağım"* <2-30> gereği, hilâfeti kabullenmiş olan, mir'at-ı Huda, Âdem-i mânâdır.

İnsan-ı kâmil, füyuzat-ı ilahiyi Hakk'tan alıp halka yansıtandır. Böyle bir insana bağlananlar, o Hakk ile halk arasında berzah-ı kübra olduğu için, iki âlemde de mutlu olurlar. Bu köprüden geçenler selamete ererler.

İnsan-ı kâmil bir aynadır. O aynada görünen, ona bakandır. O bakan ise, aşk ve akıl nuruyla görülebilir. Onun için aynayı değil, o aynaya bakanı görmeye çalışmak lazımdır.

Allah, zâtıyla tenzihte olduğu için görünmez ama sıfâtıyla kâinatta olduğu için görünmektedir. Kâinat, kendi özü olan insan için yaratılmış olduğundan, Hazret-i Ali "Ben görmediğim Rabb'e tapmam" demiştir. Ancak, bu noktada beşer ile insanı karıştırmamak ve insan sözüyle İnsan-ı Kâmilin kastedildiğini bilmek gerekir. Allah'ın *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> ayeti de anlattıklarımızın doğruluğunun delilidir.

Allah, şeş cihetten münezzehtir ama şeş cihette münevverdir. Kâmil zâtlar da böyledir. Zaten şaşırtan da adını "insan"

koymuş olmasıdır.

İnsan denen mefhum (kavramsal) varlığı yok edebilen, Hakk'a mülâki olur. Onun için insan, kendini değil, kendindekini aramalıdır. Bu iş de öyle tespihle filan değil, mürşidi Hakk bilip onda fâni olmakla gerçekleşir.

Kul, Allah'tan ayrılmaz. Çünkü O'nun nefhasıyla diridir. O nefha da ölmeyeceğine göre insan ölümsüzdür. Bakmayın siz cahillerin insanı ölümlü saymasına... Onlar, mektubun zarfı olduğunu anlayamadıklarından, insanı en aşağı mertebeye atıp ayaklarının altında çiğnemektedirler.

Halbuki Allah, en güzel mahluk olarak insanı yaratmış, onu kendisine ayna yapmış ve o aynada tecelli etmiştir. Tecelli etti. O aynayı cilalayıp parlattı ve kendini onda gördü yahut kendini o aynadan gösterdi ya da beden aynasında Allah'ın huzmeleri göründü demektir.

Bunu şöyle de anlatabiliriz: İnsan-ı kâmil, renksiz ortamda *"İnsanı güzel surette yarattık"* <95-4> olarak yaratılıp renklere bürüne bürüne sonunda insan kisvesini giymiş ve bilahare *"Sonra onu aşağının aşağısına attık"* <95-5> ile bu âleme gelmiştir.

Her eşyada gizli olan gönüldün
Birenk iken bin bir renge büründün
En sonunda şekl-i insan göründün
Gümanım yok secdegâhımsın benim
Bir nazar kıl ki penahımsın benim

deyişimin sebebi budur. Yani, İnsan-ı Kâmil etten, kemikten bir varlık değil, Âdem-i mânâdır.

Buradaki ayna, mahall-i cilâdır ve Celle Celaleh tabiri, cilalanmış aynayı ifade eder. Bu tabir, zuhur âlemi için kullanılmaktadır.

Allah, "Celle Celaleh" demekle, tecelli ettiğini, zuhura geldiğini, meydana çıktığını anlatmaktadır. Meydana çıkan nedir? Cemalidir... Bu cemal de Hazret-i Peygamberde görünmüştür. Onun için *"Ayinedir bu âlem her şey Hakk ile kaim / Mir'at-ı Muhammed'ten Allah görünür daim"* denmiştir. Allah görünmeseydi, Muhammed ne bilebilirdi? O maya kendinde ol-

masaydı Muhammed, Muhammed telkin etmeseydi Ali ne bilecekti? İşte burada *"Allah'ın eli onların elinin üstündedir"* <48-10> meselesi devreye girmektedir.

Hazret-i Ali, Peygamberimizin elini tutmasaydı, o sır kendisinde tecelli eder miydi? Buraları çok iyi düşünmek gerekir.

Bu konuyu dünyevi bir örnekle anlatmak için şu soru sorulabilir: "Fişi prize sokmadan ceryan gelir mi?" Tabii, gelmez. Karşı karşıya gelince bir endüksiyon akımı oluşabilir ama bu akımla ne buzdolabı çalıştırılabilir, ne de hakikat bulunur.

Hal böyle olduğu için kâinatın sahibi; görünmez âlemde Allah, görünür âlemde de Muhammed, yani İnsan-ı Kâmildir. İnsanı kâmile, hamd ona mahsus olduğu için "Muhammed" ismi verilmiştir. Ahmed, hamid, mahmud hep aynı kökten gelen kelimelerdir. Farklı oluşları, mertebeleri gereği karşılıklı durmalarından dolayıdır. Şöyle ki Hazret-i Peygambere "Mahmud" dendiğinde, hamid olan Allah'tır. İkisinin vahdeti Hamd'dir. Aynen âşık, maşuk ve aşk gibi...

Bunlar kavseynin tamamlandığı yerlerdir ve ikisi bir yerdedir. Ama karışmaz. Tıpkı sevgi ve sıkıntının her ikisi de insanda olduğu halde karışmayışı gibi... Bunların her ikisinin de zuhur yerleri ayrıdır. Burada nâr olan sıkıntıyı, nur olan sevgiye dönüştürmek hünerdir.

İnsanlık; (hazret-ül cem olan) tüm insanları bir insan, yahut kendi (cem-ül cem) olarak görmek demektir.

Evveli, ahiri, zâhiri, bâtını hepsi O'dur. Evveli olmasaydı ahiri, bâtını olmasaydı zâhiri olamazdı. Evvel ve ahir, zâhir ve bâtın O'nda birleşmiştir. Evvelkine "gayb-ül guyub" dense, ahiri de gayb-ül guyub olur. Evvel ve ahirin birleşme noktasıysa, İnsan-ı Kâmildir. Bunu bir ilahimde *"İnsan-ı kâmildir evvel ü ahir"* diyerek özetlemiştim.

İnsan-ı kâmil, ulûhiyet âleminde göründüğü gibi, ünsiyet âlemi dediğimiz bu âlemde de görünür. Musa'ya, Tur-u Sina'da, şeriat âleminin malı olan ağaçtan tecelli etmiş ve *"Ben senin Rabb'inim"* <20-12> demiştir. Ancak, bununla da iktifa etmeyip kendini bildirmek ve zâta davet etmek için *"Nalınlarını çıkart mukaddes Tuvâ Vadisi'ndesin"* <20-12> diye ilave ederek,

onu "Bu iki âlemi de kafandan çıkart, burası birlik âlemidir" diye uyarmıştır.

Kâinatın *"De ki O Allah birdir"* <112-1> olan ve Allah adı verilen bir sahibi vardır. O sahibin kemâl noktası İnsan-ı Kâmildir. O kâmil insan, ulûhiyet vasfını haizdir, hattâ ulûhiyetin nur âleminde görünmesidir diye nitelendirilir, tektir ve imam-ı zaman diye bilinir. Kimse "Ben imam-ı zamanım" demez ama bu bir mertebedir ve devamlı kalınmamasına rağmen insan zaman zaman oraya kadar çıkabilir.

Allah bir isimdir. Zuhuren de, bütûnen de esas olan İnsan-ı Kâmildir. Çünkü kemâlâtın eğitim yöntemi kelamdır. O kelam olmasa, kemâlât ortaya çıkamaz. "Kemâl kelamın altındadır" denmesinin sebebi budur. Onun için artık, Allah'ın meydana çıkmış olan suretine Muhammed adı verildiğini ve İnsan-ı Kâmilin O olduğunu tekrarlamamıza gerek olmamalıdır. Bizim hep "Efendi bir tanedir" deyişimizin nedeni budur.

O tek olan efendi, Abdülkadir Geylâni, Mevlâna ve daha pek çok isim altında görünmüş olduğu gibi, halen de bir isim altında görünmektedir. Onun için biz "Bir efendi, bir mürşit vardır" diyoruz. O'dan başka varlık olmadığına göre O'nu her yerde, her zerrede görmek farz olmuştur. Her zerrede görülecek olan varlığı, en mükemmel, en mükerrem yaratık olan insanda görmekse, en normal davranıştır. İnsan-ı kâmil, Allah değildir ama Allah'tan ayrı da değildir. Onun için bir şiirimde *"Cümleyi bir noktada görmek dilersen şüphesiz / Kâmile hoşça nazar kıl gördüğün Rahman olur"* derken bunu kastediyordum. Burada Allah değil, Rahman tabirini kullanışım, suret dolayısıyladır. Çünkü rahmaniyet âfaka ait keyfiyettir. Bunun enfüse ait olanı rahimiyettir.

Ben burada rahman derken, bir suretten bahsediyorum. Allah dersek, O, suretten münezzeh olduğu için ifade hatalı olurdu. Rahmaniyet, âfaki bir keyfiyet, âfak da görünür âlem olduğu için ben rahman tabirini kullandım. Çünkü İnsan-ı Kâmil de görünmektedir, onun mazharı olan Ali'de...

Sema dendiğinde bakılan gökyüzü, bir adem-i deycur (karanlık boşluk) veya adem aynasıdır. Kıdem aynası biziz. Biz kâ-

inatı doğurduk. Kâinat bizi doğurmadı. Onun için sonunda kâinat yine bize gelecektir. Biz kâinatın özüyüz. Hazret-i Muhammed için "Mefhar-ı mevcudat", "Hülasa-yı mevcudat" denmesinin sebebi budur. Daha ne densin ki...

Kulların, bilinmezlik âlemine kadar olan tüm âlemleri bilmesi lazımdır. Ondan sonrası Allah'a aittir. Bu söylediklerimizin bilinebilmesi için de, hazerat-ı hamse-i ilahiyi bilmek gerekir. Bu beş hazreti kendinde toplayan İnsan-ı Kâmildir.

İnsan-ı kâmil, her şeyin kendinde toplandığı mertebedir ve Allah'taki tüm evsaf onda görünmüştür. Yani, İnsan-ı Kâmil; kökü, gövdesi, dalı, yaprağı ve meyvesiyle tam bir ağaçtır. O ağacın içinde Allah, Rab, Hakk, halk, esma, sıfât, ne ararsan vardır. Sıradan insan için önemli olan da onun azalarından biri olduğunun idrakına varabilmektir. Bu idraka varamayan tüm diğer insanlar da bu bir olan insanın aza ve kuvası durumundadır. Onun için biz kâinatın O'nun zât-ı pakinde devrettiğini söylüyoruz. Ama bilinçli olarak, tam mânâsıyla O'na bağlananlar, kendilerini garantiye almış olurlar.

İnsan-ı kâmil, bütün esmaların müsemması, bahr-ı ahadiyetin samediyeti yahut Ahad'ın Samed'idir. Bu samed olan ayna da beşeriyete kadar indiği için *"Ben de sizin gibi beşerim"* <41-6> demiştir.

İnsanın, Ahad'ın Samed'i oluşu *"De ki: o Allah birdir. Allah samedtir"* <112-1, 2> denerek anlatılmıştır. Bu anlatımda "Ahad görünmez, Samed görünür" demektir. Ahadiyet, varlığın tek olduğunu, samediyet ise O'nun ihata-yı külliyesini ifade eder. Ahad, Allah'ın ruh-u kemâlisi, Samed de O'nun görünen cemali demektir.

Rübubiyet ise âlemi ulûhiyetten sudur eden bir mertebedir. Rübubiyetten sudur eden Hakk, Hakk'tan sudur edense beşerdir. Bunları iyi bilip değerlendirmek gerekir. Allah, Rabb, Hakk ayrı mertebelerdir. İnsan-ı kâmil ise hepsini cami olan mir'at-ı Huda'dır. Onun için, kâinat O'nun ümmetidir, O'ndan doğmuş ve yine O'na dönecektir. Bu durum Peygambere hastır. Vârisleri için olan keyfiyet biraz daha farklıdır.

İnsan-ı kâmil; kâinatın maketi, diğer insanlarsa o insanın

yansımalarıdır. Füyuzatı da birbirlerinden alırlar. Kimi insan yüksektedir, kimi aşağıdadır ama sonunda, hepsi o kâinat maketi olan insanda toplanır. Füyuzatın çıkış yeri de o insandır.

İnsan-ı kâmil, kelamı ikmal etmiş, bedensel ve ruhsal olarak tekmillenmiş, ekmel olmuş kişi demektir. Kemâl, kelam, ekmel, tekmil, hepsi aynı kökten gelen kelimeler olmasına rağmen, aralarında çok mertebeler vardır.

Allah, sevgi ve muhabbetinden, her zerrede bir suretle zâhir olmuştur. Hiçbir zerre O'nsuz ve O'ndan gayrı değildir. Ama bunların tümü İnsan-ı Kâmilde toplandığından, İnsan-ı Kâmile secde Allah'a secde demektir. Bu nedenle iki kere secde edilir. Bunlardan biri ruhun secdesi, diğeri bedenin secdesidir.

Burada ruh, İnsan-ı Kâmilin bütûnu, bedense şühud âleminde görünenidir. Onun için, İnsan-ı Kâmil; hem âdem-i mânâ, hem de âdem-i maddedir. Sırf âdem-i mânâ olsaydı görünmezdi. Sadece âdem-i madde olsaydı da içindeki mânâ tarafı, yani aklı az gelişmiş olurdu. *"O öyle bir Allah'tır ki, kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahmanürrahimdir"* <59-22> ayeti bu gerçeği anlatır. Bu ikisinin vahdeti ise bahr-ı amâdır. Orası *"Allah'ı Allah'tan başka bilen yoktur"* yeridir. O âlemde Allah mekândan münezzehtir ve görünmez. Ama her zerrede var olduğu için de her yerde hazır ve nazırdır. Burada tenzih ve teşbih konusu ortaya çıkmaktadır. Bu konuyu evvelce anlatmıştık ama önemine binaen bir kere daha özetlemekte fayda görürüm.

Tenzihi, kendinden başkasının (gayrının) olmadığı yerdir ki burayı ne beşer, ne akıl, ne düşünce idrak edemez. Orada kendinden başkasına yer yoktur ve orası Hû âlemidir.

Teşbih âlemiyse benzetme âlemidir ve onun aynası da İnsan-ı Kâmildir. En mükemmel yaratık insan olduğu ve onu *"Rahman suretinde yarattım"* dediği için, kemâlâtının doruk noktasında kendini Hazret-i Muhammed aynasında görmüş ve o görüntüsüne de "Habibim" (sevgilim) demiştir. Bu mertebede kendinden başkası olmadığı için seven de, sevilen de Kendi'dir. Yani, resim ressamdan ayrı değil, ressamın içindedir. O ressam, içindekini resim olarak dışarı çıkartmıştır. Burada her

şey kendinden kendinedir.

İnsanın, buraların zevkine varabilmesi için, kelime-i tevhidin başındaki *Lâ*'yı, *ilâhe* ile birlikte çok iyi zevk etmesi şarttır. *İllallah,* daha sonra, Allah ihsan ederse gelecektir.

Allah isterse, üveysilerde olduğu gibi de ihsan eder ama bildiğimiz gibi bu genel bir yol değildir.

Eskiden, İnsan-ı Kâmili bulabilmek için yedi demir asa, yedi çift pabuç eskitecek kadar dolaşanlar olduğu anlatılırdı. Hiç kimse "Ben İnsan-ı Kâmilim" diye ortaya çıkmayacağı için, onu bulanlar, idrak güneşinin kendilerinde doğmasıyla kendinde bulmuş ve buldukları da çok kıymetli olduğu için saklamışlardır. Eğer bu hususta bir şey anlatmışlarsa, o anlattıkları elbisesi olmuştur. Çünkü zât, Zât'ına mahsustur ve kimse zâtını anlatmaz, deşifre etmez. *"Zâtıma mir'at edindin zâtını / Bileyazdım adım ile adını"* dedikleri budur.

Biz burada en ince teferruatına kadar Kur'an'ı açıklamaya çalışıyoruz. İşte, Kur'an-ı natık budur. Peygamberimizin yazdırıp oluşturduğu Mushaf, insanın okuması ve okuduklarını kendinde bulup ne olduğunu anlaması içindir. Bizse kendimizde bulduklarımızı anlatıp anlattıklarımız aynı Kur'an olduğu için Kur'an-ı natıktan bahsediyoruz.

İnsanlar, birbirleriyle surette ünsiyet ettikleri için suretten geçemiyorlar. Ancak suretten geçebilenler, kendinden başkası olmadığını görebiliyor ki böylelerine de İnsan-ı Kâmil deniyor.

İnsan-ı kâmil, bir dürr-ü yekta, yani biricik, emsalsiz incidir. Bu incinin yerini, isteyen dünya sedefi içinde, isteyen bahr-ı vahdette bulabilir. Nasıl nisan yağmuru istiridyenin içine girip inci oluşmasına sebep oluyorsa, bu inci de Nisanda (insanın içinde bahar olduğu zaman) kabuğunu açıp kendini gösterir deniyor. Onun için Hazret-i Muhammed, Nisan yağmurlarında bir süre için başını açıp öyle gezermiş.

Çeşmanını aç, bağ-ı behişt bak ayan oldu
Mestane salın ravza-yı aşk gül ile doldu
Meyhane-i âlemde bu dem zevk bulagör sen
Bülbül ile gül bir olup, sagara kondu

demekten kasıt bu gerçeklerdir.

Birleşip kadehe konan gül ile bülbül için herkes, zevkine göre "Ruh ile ten", "Mürşitle mürit", "Allah'la Muhammed", "Rahmanla rahim" veya "İkilik âleminin birleşmesi" diyebilir.

Bu birleşme İnsan-ı Kâmilde olduğu ve o tüm âlemleri cami olduğu için, "Nokta-yı kübra" olarak nitelendirilir. Onun zâtını görmek mümkün değildir. Sıfâtını da ancak Allah'ın nasip ettikleri görebilir.

İnsan-ı kâmilde her şey kendinden kendinedir. Dışarda görünen O'nun zuhur âlemidir. O âlemde de her şey yerli yerince olduğundan, aşırı merhameti sebebiyle hiçbir şeye karışmaz.

Kâinat ağacının meyvesi insandır. *"Ben önce ruhu yarattım"*daki ruh, tohumdur. Onun intişarı nurdur ve o da *"Ben önce nuru yarattım"* ile anlatılmıştır. Bunun meydana çıkmasını sağlayan kalemdir ki bu da *"Ben önce kalemi yarattım"* denerek bildirilmiştir. Bunların hepsi bir noktadır ama o noktadaki mertebelerine göre ayrı ayrı isimler almışlardır. Akıl, ruh, nur ve kalemin tümünün cevheri İnsan-ı Kâmildir. Onun için İnsan-ı Kâmil, insan-ı kebirdir. İnsan-ı kâmilin gönlü o kadar büyüktür ki on sekiz bin âlem orada küçücük bir hardal tanesi kadar yer işgal eder.

Tasavvufta insan-ı sagir diye isimlendirilen şey kâinattır ve bu kâinat da hiçbir zaman sahipsiz değildir. Daima bir sahibi olduğu için de "El elden üstündür ta arşa kadar" denmekte ve O'nun kubbelerinin altında ne gizli kalmış kâmillerin mevcut olduğu ima edilmektedir.

İnsan-ı kâmil nazarında kâinat bir noktadan ibarettir. Bu nokta onda tecelli ettiği için her şeyi görebilir. Bu sebeple ona "nokta-yı kübra" denir. Diğer insanlar, bu nokta-yı kübranın kesretteki görüntüsüdür. Aslına bahr-ı ahadiyet, bunun mânâ âlemindeki ayna görüntüsüne "vahidiyet", vahidiyetin şahadet âlemindeki, yani görünür âlemdeki görüntüsüne de "maddiyat" denir. Onun için İnsan-ı Kâmil hem birdir, hem de bin...

İnsan-ı kâmil nokta-yı kübranın aynasıdır.

Nokta-yı kübra / Göremez a'mâ
Gizlidir zira / Gözlerden zâtı

kıtasıyla anlatmak istediğim gerçek budur.

Bu nokta-yı kübra, görüntüyü yansıtacak olursa, bu yansıma kişide rüya olarak görünür. İşte "Ben filanca mürşidi veya Peygamberi rüyamda gördüm" meselesi bu yansımanın sonucudur. Aynı yansıma yıllar, hattâ asırlar önce göçmüş olanların da rüyada görülmesini sağlar. *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahmanürrahimdir"* <59-22> ayeti bunun mümkün olduğunun delilidir.

Her derviş, mertebesine göre, o mertebenin iktizası olan rüyaları görür. Üst mertebelerde olanların görüş alanı alt mertebelerdekilere göre çok daha geniştir. Onun için alttakiler, üsttekilerin gördüğünü göremez ama üsttekiler alttakilerin gördüklerini de görebilirler.

"Rüyayı gören ben olduğuma göre vahdetteki de, kesretteki de, gören de, görünen de ben oluyorum" demek, kemâlât ifadesidir. Bunları söylemek kolaydır ama önemli olan içinde yaşamaktır. İçinde yaşayabilmek için de mutlaka *Lâ*'dan geçmek gerekir.

Kâmiller, Hazret-i Muhammed'in ruhaniyetinin tecelli ettiği kimselerdir. Böyle zâtlar, aynı zamanda, o kemâlin vârisleri ve kâinatın matlubudurlar. Bu nedenle kâinat, onun yetişebilmesi için milyarlarca insanı beslemektedir. Tıpkı bir insanın oluşması için milyarlarca sperm harcanması gibi... Bunu anlatmak için şiirlerimde *"Matlub-u cihandır sen talip sanma"* ve *"On sekiz bin âlem kâmil insandır"* mısralarını yazdım.

Fazl-ı tekvini, Allah'ın kevnî faziletidir. İnsan-ı kâmil bu fazl ve keremle hepsini cami olmuştur. Hem cim'i, hem elif'i, havidir, sonra da mim ile risalet verilmiştir. Allah'ın ihsanı ile elif, lam-ı istidat ile icmal olmuştur. İnsan-ı kâmil icmal olduğundan ötürü "Tafsilde Allah'a, icmalde İnsan-ı Kâmile bak" denir.

Burada, "Diğer görünenler insan değil midir" diye bir soru akla takılabilir. Bu soruya "aynıdır" cevabı verilebilir çünkü onlar da İnsan-ı Kâmile kavuştuklarında, onun aza ve kuvası olabilirler. Onun bir kılı bile olunabilse, insan için yeterlidir.

İşte Ehl-i Beyt'e dahil olmak denen de budur. Gerisi surette kalmaktır. Nitekim böyle olduğu da Peygamberimizin vefatıyla ortaya çıkmış ve daha mübarek naaşları meydandayken hilâfet derdine düşülmüştür.

Evvelce, tenzih-teşbih bahsini anlatırken, Allah'ı; dünyada, insanda görmek gerektiğini söylemiştik. Görünenlerin hepsi insan olduğuna göre hangisinde göreceğiz?

Görünenler askerlere benzer. Eri de askerdir, genel kurmay başkanı da... Ama genel kurmay başkanı, tüm askerlere bedel bir askerdir. İşte İnsan-ı Kâmil de böyledir. O da insandır ama tüm insanlara bedel bir insan olduğu için, onda görmemiz gerekir. Bu insan, Hazret-i Muhammed'e mir'at olandır. Onun için böyle bir insana, "Hurefa-yı mevcudat", "Zübde-i kâinat", "Masdar-ı mevcudat" gibi isimler verilir. O, kendini cihanda görmüştür. Zaten, kendini cihanda ve cihanı kendinde göremeyen o mertebeye gelemez.

Allah, bu ilmi kime nasip eder ve kim bu ilmi kendinde bulursa, o Lâmekân'ın mekânı olur. Allah'ın mekânı olur mu? Kendisi "Kalb-i mü'min beytullah" demek suretiyle olabileceğini bildirmektedir. İnsan, kalbindeki güzelliklerle yaşarsa uyurken de, uyanıkken de, çalışırken de, dinlenirken de, güzeldir ve o zaman da *"Allah güzeldir ve güzeli sever"* hükmü o kişide tahakkuk etmiş olur. Onun için kâinatta iyilik ve güzellikten başka bir şey aramamak gerekir çünkü Allah onu ihsan etmiştir. Bu durumda çirkinlikler nereden çıkıyor? Allah'a ters düşmekten... Yüzünü Allah'a dönenler O'nun güzelliklerini görürken, O'na sırt çevirenler her şeyi çirkin görüyorlar. O'na sırt çevirenlerin bu davranışları da yine O'ndandır ya... Onun için "Allah'ı bilenler için yârdan başka bir şey yoktur. Ağyar, O'nu bilmeyenler için vardır" denir.

İNSAN-I KÂMİL NASIL TARİF EDİLİR?

Eskiden İnsan-ı Kâmili bile gizlemek zorunluğunu hissedip onu tarif ederken "Hannan ve Mennan diye iki direk üzerinde durur" derlerdi. Bunu duyan müritlerin hayalinde Kâbe direkleri canlanırdı. Bu tarifin, iki bacak üzerinde durur diye an-

laşılabilmesi için müritlerin onu yakına getirmesi ve insanla özdeşleştirebilmesi, otuz ilâ kırk yıllarını alırdı. Lakin bu gizleme, gizlenenin kıymetini arttırırdı.

İnsan demek, kâinat demektir. Onun için insan olmak kolay bir şey değildir. Alıverirse kolaydır ama almazsa, değirmen taşının altında kalmak zordur.

Değirmen taşlarının altta kalanı sabittir, üstteki döner. Yani, koca dünya insanın üstünde dönmektedir. Öğütülecek şeyler üstten dökülür. Faal, yani *"Dilediğini yapar"* <85-16> olan üstteki taştır. Bu nedenle kulda bir şey yoktur. Ancak, kulda bir şey yoktur derken, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> ayetini unutmamak lazımdır. Bunun değirmendeki karşılığı üstteki müteharrik (hareketli) taştır. O taş çıkarıldığında değirmen un yapamaz, yani dakik olamaz.

Değirmenin füyuzat gelişi, o değirmenin obanıdır. O obanın altında boyra denen bir yer vardır ki esas iş de oradadır. Boyrayı suyun gelişine göre ayarlamak gerekir. Su az geliyorsa boyra daraltılır, fazla geliyorsa genişletilir ki su üstten taşmasın.

Tevhid ehline, her şey O'nu hatırlatır. Bu değirmen ve evvelce verdiğimiz saat örnekleri gibi... Yunus'un "Sordum sarı çiçeğe" deyişi de böyledir. Tevhid ehli her gördüğü şeyi kendinde bulur ve her gördüğü şeyde kendiyle konuşur. Çünkü hiçbir şey kendinden gayrı değildir. İşte, gerçek Müslümanlık da budur.

İnsan, bir cebeldir (dağ). Cebel, dağ; cibal, dağlar; veset, kazık; evsat, kazıklar demektir. *"Dağları kazık yapmadık mı"* <78-7, 8>, yani, o yer oynamasın diye yarattık anlamındadır. O cebel, insanda recül olur. Bunun nasıl olduğunu evvelce anlatmıştık. Bu dağın suyunu bulabilmek için derinliğine kazmak gerekir. Sadece suyu bulmak da yeterli değildir. Bulunan suyun artezyen gibi fışkırması da gerekir.

Bu dağın adı Kaf Dağı'dır. Tabii, bilenler için... Bilmeyenler, hayal âleminde, ayın merkezinden arşa kadar dikilmiş bir direk ile, arz ve arşın birleştiği yerde bulunan bir Kaf Dağı hayal ederler. Bu anlatılanlar İnsan-ı Kâmili tarif eden ifadeler-

dir. Süleyman Çelebi de

Üç alem dahi dikildi üç yere
Her birin edeyim nerden nere
Biri mağrip, biri maşrıkta anın
Biri damında dikildi Kâbe'nin

diyerek bu Kaf Dağı'nı tarif etmektedir.

Kâinatın, kendisi için yaratıldığı İnsan-ı Kâmili tarif için; "On sekiz bir âlem bir yerde yoğurulup, hamur haline getirilse, ortaya çıkan halita (alaşım) İnsan-ı Kâmildir" yahut "Kâinat, İnsan-ı Kâmilin gönlünde bir mısır tanesi kadar yer işgal eder" ya da "Dünyayı İnsan-ı Kâmilin gönlüne koysan, neresinde olduğu bilinmez" denmiştir.

Bunlar biraz abartılmış sözler gibi görünmekle beraber, onu başka türlü anlatmak da mümkün değildir. Aynı abartı, şeriat kitaplarındaki "En büyük meleğin iki kulağının arası beş yüz yıllık mesafedir" ifadesinde de vardır. Bunu, görüp ölçerek yazmış olmadıklarına göre, demek ki anlatabilmek için böyle ifadeler kullanmak gerekiyor.

Bu söylenenlerin daha kolay anlaşılması için pergel bir örnek olabilir. Bilindiği gibi pergelin bir bacağı sabittir ve noktadan ibarettir. Diğer bacağı, bu sabit noktanın etrafında döner. Bacaklar ne kadar uzun olursa, çizilen dairenin çapı da o kadar büyük olur. İnsanların, zekâ ve istidatları ne kadar geniş ve açık olursa, bilgi kapasiteleri de o kadar geniş olacaktır. Genişlemenin sonu olmadığına göre bu mesafeyi ışık yılıyla ifade etmek mümkündür. Dünya yaratılalı beri ışığı gelmemiş yıldızlar olduğu düşünülürse, kâinatın büyüklüğünü tasavvur etmek imkânsızdır. Bu sebeple kâinat için "Sonsuz büyüklüktedir" denmektedir. Niyazi Hazretleri "Her burçta benim bin kamerim, bin güneşim var" diyerek bu kapasite genişliğini anlatmaktadır. Esasında bu söz bile tam olarak anlatmak için yetersizdir.

Tabii, bu sözler hep insanı, Hazret-i Muhammed'i anlatmak için söylenmiştir. Kâinattan amaç o olduğuna ve kâinat O'na bir yuva olduğuna göre, O'nun vârisleri olan kâmilleri de bu şekilde düşünmek doğru olur.

Melek, hiç isyan etmeden Allah'ın emirlerini yerine getirenlere denir. İnsan-ı kâmil, şeriat, tarikat, hakikat ve marifetten ibaret dört kanadı olan ve melekûtiyet âleminde bulunan en büyük ve en makbul melektir. Meleklere verilen Hazret-i Âdem'e secde emri, melek vasfını almış temiz insanlara, yani müritlere verilmiş bir emirdir. Müritler melekûtiyet alemine girmiş olmasalar, diğer fertler gibi "O da insan, ben de insanım, onun neyine eğileceğim" diyerek emre karşı gelirlerdi. Müritlerin, emre uyarak mürşitlerinin karşısında boyun kesip eğilmeleri, onların da melekleştiğini gösterir. Bu emirdeki secde, itaat, her emri dinleme anlamındadır.

Eskiler, "Kaknüs diye bir kuş varmış. Bu kuşun üç yüz altmış sekiz ağzı varmış ve devamlı olarak cıvıldayıp her sesi çıkarırmış. Öleceği zaman kanatlarını çırpar, bu çırpma esnasında oluşan bir şerare kuşu yakıp kül edermiş. Bu külden tekrar bir yumurta olur ve o yumurtadan da yeni bir kuş çıkarmış" diye masallar anlatırlardı. Bu masalları dinleyip gerçekmiş gibi inananlar da vardır ama bununla anlatılmak istenenin İnsan-ı Kâmil olduğunu herhalde size söylememe gerek yoktur.

İnsan-ı kâmil, bir yönden her şeyini terk etmiş, diğer yönden de her şey kendisi olmuştur. Her şey kendisi olmuştur; her şeyi bir noktada toplamıştır demektir. O her şeyi topladığı nokta tıpkı bir yumurta gibidir. İçinde tavuğun her uzvu vardır ama görünmez. Öyle olduğu için de yumurta yenir ve onu yiyen, içindeki tavuğun başını, ayaklarını, gagasını ve tüm organlarını yediğini düşünmez. Halbuki tavuk o yumurtadan çıktıktan sonra başı, ayakları, barsakları vs. yenmeyip atılacaktır. İşte, İnsan-ı Kâmilin yumurta gibi oluşu budur. Yani içinde şeytanıyla, rahmanıyla yahut tavuk, yumurta örneğindeki gibi; etiyle, gagasıyla, bağırsağı ve ayaklarıyla, yani tüm organlarıyla, her şey mevcuttur. İşte "Düşmanımız, dostumuz" dediğim mertebe budur.

Bu âleme gelince dost ve düşman birbirinden ayrılır ve iyi olanı seçilip kötüsü reddedilir. Ama o âlemde hepsi nur olduğu için iyi ve kötü diye bir ayrım yapılmaz.

İnsan-ı kâmil bir tohum gibidir. Kemâlâtı, içinde sırdır. Bu

kemâlâtın meydana çıkması için onun bu âleme gelip görünmesi ve sırrının bir bölümünü görünür hale getirmesi gerekir. Tıpkı tohumdan ağaç çıkması gibi... Buna "meyl-i iradi" denmiştir ki günümüz diliyle karşılığı "Kendini gösterme arzusu"dur.

"On sekiz bin âlem kâmil insandır" mısraı, insanın, kâinatın tohumu olduğunu anlatmak için söylenmiştir. Aynı şiirde *"İnsan-ı kâmildir evvel ü ahir"* de denmektedir. Daha ne denebilir ki?..

İnsan-ı kâmil, evvel ve ahir olduğu gibi, bâtın ve zâhirdir de... En üstün noktaya Allah denir. O, her şeyi kapsar. Allah'ın niyet tohumu insandır. Kâinatı Hazret-i Peygamber için yarattığını *"Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım"* Kutsi Hadisi ile kendisi söylemektedir. Biz de o Peygamberin ümmetiyiz. Ümmet kelimesi üm, yani anne kökünden geldiğine göre, hepimiz aynı anneden olmuşuz demektir.

Birisi şu masayı gösterip "Bu ağaç tohumudur" dese, herkes güler. Ama dikkatle düşünülürse, masa ile ağaç tohumu arasındaki bağlantıyı inkâr etmenin mümkün olmadığı görülür. Zira, bu masanın yapıldığı keresteyi veren ağaç bir tohumdan meydana gelmiş, büyüyüp ağaç olmuş, kesilip tomruk olmuş, biçilmiş kereste olmuş ve o kereste de kesilip şekillendirildikten; boyanıp cilalandıktan sonra masa diye getirilip buraya konmuştur. O halde, bu masa hem bir tohumdur, hem de tohum değildir.

İnsan da aynen böyledir. Ona da hem Hakk, hem halk demek mümkündür ve bunların hangisi söylenmiş olursa olsun, söz doğrudur. Tabii bu doğruluk, işin aslını bilenler nazarındadır. O halde, İnsan-ı Kâmile de Hakk veya halk demek, ona bakanın bakış açısını gösterir. Çünkü Allah'sız bir yer yoktur.

Ahadiyet-i ilahi ağacının kökü görünmez. Görünen, samedaniyet ile kapsayan ağaçtır ki bunun meyvesi de İnsan-ı Kâmildir. Ağacın özü o meyvededir. Meyvedeki çekirdek, ağacı yetiştiren tohumdur. Ağacı meydana getiren tohum ile, ağacın meyvesinde yetişen tohum aynıdır. İkisi arasında tohum olarak fark yoktur. Bu iki tohumdan birincisi, yani ağacı yetiştirmiş olan tohum Hüve'dir. Ağacın yetiştirdiği tohum da, o to-

humdan farklı olmadığı için, o da Hakk'tır.

Suretsiz olan, kendini her surette göstermiştir. Bu suretlerin en mükemmeli olan insanda kendini göstermesinin yadırganacak bir tarafı yoktur. İnsanlardan da kemâlât açısından gördüğünü anlayabilecek en gelişmiş insan İnsan-ı Kâmil olduğundan, Görünmeyen'in tecelli yeri o olmuştur.

Tabiattaki madenlerin de delaleti vardır. Örneğin, altın güneşe, gümüş aya tekabül eder. İnsan-ı kâmil gümüş gibidir. Çünkü ulûhiyet güneşi ondan yansımakta, yani *"Evvelü mâ halakallahi nuri"* (Ben önce nuru yarattım) ondan tecelli etmektedir. Bu tecelliyat sonucu, gecesi aydınlanmış ve güneşi doğmuştur.

KEMÂLÂT NE DEMEKTİR?

Kemhalât, hayr-ı mahz ile abd-i mahz, yani nokta-yı kübra ile nokta-yı sugra arasındaki keyfiyettir. Kemâlâtın sonu hiçliktir.

Kâmil zâtlar, görünmeyen bir Varlık olduğunu bilirler. Bu, *"Allah sizi zâtını düşünmekten men eder"* <3-28> dediği noktadır ve adına bahr-ı amâ denir, görünmezlik âlemidir. Bundan sonraki âlem kendi ilmindeki âlemidir. Buna da a'yan-ı sabite (akl-ı küll) denir. Bundan sonra da nefs-i küll gelir.

En büyük kemâlât Hazret-i Peygamberinkidir. Bu, bin dört yüz yıl önce de öyleydi, bugün de öyledir. O kemâlât o gün Muhammed kisvesindeydi, bugün ise farklı bir kisveden görünmektedir. O günkü Ehl-i Beyt düşmanları, bugün de farklı isimlerle aynı cinayetleri işleme hevesindedirler. Onun için insan "Dem bu demdir" deyip kendine bakmalıdır.

Hiç kimse "Ben oldum" diyemez. Kişi zâti olarak bir yere gelmiş olsa bile, sıfâti açıdan eksiklikleri vardır. Örneğin, ilim bir sıfattır. Kâmil bir insan dahi, bazen, eline aldığı bir kitapta bilmediği kelimelerle karşılaşıp lügata bakma mecburiyetini hissedebilir. Bu durum onun ilmî, yani sıfâti yönden bazı noksanlıkları olduğunu gösterse bile böyle kimseler için zât açısından şüpheye mahal yoktur. Çünkü zâti gelişimi tamamlanmasa âlem ona açılmazdı.

Bu durum şuna benzer. Bir insanın dünyayı gezip görmüş olması, her vilayetteki sokak adlarını bilmesini gerektirmez. Seyr-i sülûk, gezmek demektir. Sülûkün tamamlanması, her tarafın gezilmiş olması demektir. Böylece gezinti bitmiş yahut âlemler dolaşılmıştır ama o âlemlerdeki tüm sokak adları öğrenilmiş değildir. Bunların tümünü ancak Allah bilebilir.

KEMÂLİN DEVAMLILIĞI

Önceki bahislerde dolunay misal getirilerek anlatılan kemâlât, ayın tekrar karanlıklara gömülmesinde olduğu gibi, incelir ama hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmaz. Çünkü vârisler vasıtasıyla ilelebet devam edecek ve teknoloji ilerledikçe de zuhuru (eserleri) ortaya çıkacaktır.

İnsan bu âleme devretmek için gelmiştir. İşi biten, devrini tamamlayan; varsa, emanetini devredip geri döner, sonra değişik bir elbiseyle tekrar gelir.

Sönmüş bir yıldızın ışıklarının dünyaya gelmeye devam ediyor olması, bizim için, ölen bir mürşidin ölümünden sonra da füyuzatının devam edeceğinin delilidir. Bu ışık (füyuzat) ise ilimdir. İlim Allah'ındır ama kul vasıtasıyla yayılır, öğretilir ve öğrenilir.

Kainatın, insan için yaratıldığını, bu sebeple tümüyle onun olduğunu; insanın, ilk yaratılan olmasına rağmen, bu âleme en son geldiğini ve Âdem'den itibaren tüm peygamberlerde gelişe gelişe, görüne görüne Hazret-i Peygamberde tekmillendiğini, bu nedenle kendisinin hatemen nebi olduğunu, diğer peygamberlerin de kendisinin aza ve kuvasını teşkil ettiğini, bundan sonra da o kemâlin zuhurunun görüneceğini, evvelce anlatmış ve bunların *"Ol kemalin zuhuru vârisler oldu veli / O dem bu dem Faniya vechi cemale döndü"* beytiyle özetlendiğini belirtmiştik.

Kemâlin zuhurunu sağlayacak olan; veliler, yani kâmillerdir. Bunlar, Peygamberin makamında tedris ederler ve vârislerine o yolu açarlar. O deme erip kendini bilenler, asr-ı saadette yaşarlar. Allah da böyle bir kişi için diğerlerinin günahlarını örter.

Bu duruma tabiattan bir örnek olarak, evvelce de yaptığımız gibi, kabağı gösterebiliriz. Kabak, çok çiçek açar ama bunların çoğu yaz çiçekleridir. Kabak meydana getirmediği için onları toplar ve dolma yaparlar. Gerçek verimli çiçeklerse, tespih gibi kabağı ile beraber doğar. Onlar, Allah'ın lütuf ve kerem edip seçtikleridir. Diğerleriyse onların koruyucusudur. Evet, o da çiçek, diğeri de çiçektir veya o da insan, diğeri de insandır, lakin diğerleri, o esas olanın koruyucusu durumundadır. O seçilmiş olanın da Allah'tan alacağı füyuzatla kemâle gelmesi gerekir ki tohumları olgunlaşsın ve o tohumlardan yine kabak meydana gelebilsin. Olgunlaşmamış tohumdan yeni canlı türemez. Onun için, bitkide tek kabak bile kalmış olsa, o kabağın çekirdekleri olgunlaşıncaya kadar bahçıvan onu köklemez. Zira, bu tek kabak, zamanla kâinata yetecek kadar kabak meydana getirebilme gücüne sahiptir.

Tabiatta hemen her şey böyledir. Örneğin, incir... İçinde binlerce çekirdek saklar. Ya o ağaçtaki binlerce incirin içindeki çekirdekler...

Ağaç bir tane olduğu halde, üzerinde pek çok dalı, yaprağı ve meyvesi bulunur. Bunların sayısı ne kadar çoğalırsa çoğalsın, ağaç için fark etmez. O yine bir tanedir.

Ağaçtaki meyvelerden biri şahdane, yani İnsan-ı Kâmildir. O şahdane tekrar bir ağaç meydana getirecek olan tohumu taşır.

Allah'ın hüvezzâhir esmasının devamlılığı, O'nun aynasının devamlılığına bağlıdır ve bu devamlılık gereklidir. O aynadaki görüntü de mutlaka zuhur âleminde İnsan-ı Kâmilde görünecektir ki Kur'an tamam olsun. Öyle olmaz ve hüvezzâhirdeki tecelligâh kalkarsa, o zaman Kur'an'dan bir ayet eksilmiş olur. Bu da Allah'ın bir sıfatının kaybolması anlamına geleceği için böyle bir şey mümkün değildir. Çünkü O, *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahman ve rahimdir"* <59-22>. Bunun *"ve aşikârı"* (görüneni) bölümünün kaybolması imkânsızdır. Burada şahadet, görmek ve gördüğünü hissetmek demektir.

Her insan, irsal olunmuş bir kitap olarak dünyaya gelir ve

herkes *"Kendi kitabını okur, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"* <17-14> hükmünce kendi kitabını okur. Nasıl her ağaçta binlerce meyve var ve bunlardan bir tanesi şahdane oluyorsa, dünya ağacının milyarlarca meyvesinden de bir tane şahdane çıkar, biz de ona "Peygamber" deriz. Bu durum her çağda böyle olmuştur. Kur'an'da yirmi sekiz peygamberin adı geçmektedir. Ancak, yüz yirmi dört bin veya yüz otuz iki bin peygamberden bahsedilmektedir. Bu rakama eski Mısır, eski Yunan, Hint ve diğer milletlere ait, adı günümüze kadar gelmiş pek çok lider ve filozof dahildir. Hazret-i Peygamber ise bu peygamberlerin şahdanesidir. İnsan-ı Kâmil O'dur, hiçbir zaman yok olmamıştır ve olmayacaktır.

Hazret-i Peygamberden sonra vârislerinin de her biri birer İnsan-ı Kâmildir ama bunların hiçbiri Hazret-i Peygamberin üstüne çıkamaz ve onun verdiği eserin, yani Kur'an'ın bir benzerini veremez. Hattâ hiç kimse bir ayetini bile verememiştir. Herkesin eseri meydandadır. Bu eserler, Mesnevi'dir, Divandır, şiirdir vs... Bu nedenle hiç kimsenin "Ben oldum" diye övünmeye hakkı yoktur. Herkes, aczini bilmek zorundadır.

İnsan, kendi başına kaldığında istediği her şeyi dilediği şekilde yapabilir ama halkın arasına karışınca, onların istediği ve beklediği şekilde hareket etmek zorundadır. Hele kişi bir de baş pozisyonundaysa tüm gözler onun üzerinde olacağı için daha da dikkatli olmak zorundadır. Çünkü herkes onda kusur arayacaktır. Lider durumunda olanlar için, sadece akıllı olmak yeterli değildir. Daha da ileri gidip feraset sahibi olmak zorundadırlar.

Tasavvufta baş daima bu durumdadır. Herkes önce onu inceleyecektir. Allah, insanı kolay kolay esrar-ı ilahiye nail etmez. Bu esrarı dilediğine verir. Şeriat ile hakikat arasındaki çelişkileri bu esrarı bilmeyen, yani İnsan-ı Kâmil olmayanlar gideremez. Hakikate ait sırlar her yerde faş edilmez. Edilmeye kalkılırsa, Allah, onu yapandan şifre anahtarını alıverir. Sırları saklayabilmek içinse, şeriattan kıl kadar ayrılmamak gerekir.

Mürşitler içinde sulben gelenler de vardır. Ama her sulben

gelen, doğuştan bu ilme sahip değildir. Bu gelenlerden bir tanesi Allah'tan imtiyazlı olur ve tüm mürşitlere ilmi O dağıtır.

Her kâmil, etrafındakilere ışık saçtıktan ve pek çok kimseye hatm-i meratib ettirip onların kendini bilir insanlar haline gelmesini sağladıktan sonra, kemâlâtın kaybolmaması için, mevcudun içinden bir gül yetiştirip kendisi onda fenâ bulmak suretiyle görevin devamlılığını sağlar. Çünkü bin işçiye bir baş gerekmektedir. Nasıl bin tane koyunu bir çoban güdüyorsa, insanların da sıkıştıklarında başvurabilecekleri bir başları olması gereklidir. Bu başa mürşit veya tasavvufi tabiriyle "gül" denir. O gül de zamanla gülzar halini alacak ve birken, bir ulu harman meydana getirecektir. Bu daima böyle olmuştur ve olmaya devam edecektir.

Her mürşit, mutlaka, evvelce mürit olmuş, yıllarca mürşidinin yanında menekşe gibi boynu bükük, sessiz, sedasız oturmuştur. Emirle konuşmaya başladığı zaman da, ondan konuşan yine mürşidi olmuştur. İnsan, insanlığını bildiği sürece, Allah onun yardımcısıdır. Yeter ki insan, insanlığını bilebilsin... İnşallah herkes efendisinin mazhariyetine ulaşır ve maddi manevi rahata, huzura, yani *"Ona rahat güzel çiçeklerle dolu boluk cenneti hazırdır"*a <56-89> kavuşur.

Bir cemiyetin yaşaması, bir kâmilin aza ve kuvasının sağlıklı olmasıyla mümkündür. Azalarda veya kuvada noksanlık olursa, cemiyet önce dejenere olur, sonra da dumura uğrar. Ümmet-i Muhammed için, elhamdülillah, böyle bir durum bahis konusu olamaz çünkü kâinatta nur-u Muhammedî'den başka bir şey yoktur. Nur-u Muhammedî olan o söz ise mutlaka zuhur âlemindeki ağacını yenileyip canlandıracak veya kabuk değiştirmesini sağlayacaktır. Bunu anlatmak için kitaplar "Her yüz yılda bir kâmil (tamirci), her bin yılda bir müceddid gelecek" diye yazmaktadır.

Hazret-i Peygamberin makamı boş kalmaz. Nasıl güneş dünyanın bir tarafında batarken, diğer tarafında doğuyorsa, bu makam da öyledir. Buna *"O iki maşrık ve iki mağribin rabbidir"* <55-17> denir. Ehl-i şeriat, bunu iki ayrı güneş gibi algılar ve birine "yaz güneşi", diğerine "kış güneşi" derler ve güne-

şin tepeden veya biraz yandan doğmasıyla izaha çalışırlar.

İşin aslıysa, birinin görünür, diğerinin görünmez güneş, yani şems-i mukayyet ve şems-i mutlak oluşudur. Şems-i mukayyet olan İnsan-ı Kâmildir ve o kâinatın mutasarrıfıdır. Kâinatta olan her şey onun kalbinde devreder. O ne yapıyorsa, kâinatta da onlar görünür çünkü icmalle tafsil onda birleşmiştir.

Buraları nazari olarak anlatıyoruz ama uygulamasını yaptırmamız mümkün değildir.

İNSAN-I KÂMİL NASIL BELLİ OLUR?

İnsanı başkalarına sevdiren, bilgisi ve melekleridir. Melekler başkalarını teshir etmeye ve bulundukları yeri güzelleştirmeye yarar. Bende bilgi bulamasanız sizin ne işinize yararım? Siz, kaşıma, gözüme, etime âşık olduğunuz için mi beni sevip arıyor ve etrafımda toplanıyorsunuz?

İnsan bir hazinedir. Bu hazinenin kilidi ağzı, o kilidin anahtarı da dilidir. İnsanın ağzından çıkan sözler, onun içinde ne olduğunu gösterir.

Kulluğunun son noktasına gelen insan hiçtir ve Hep'e ayna olmuştur. Hep, kendini hiçe ulaşan kulunda görmeye başlar. Tüm çabamız, bu duruma gelip mir'at-ı Huda olabilmek içindir. Bu hale gelindiğinde, doğuşlar, tecelliler başlayacaktır.

Tecelliler, O'na ne kadar yaklaşılmışsa, o kadar şiddetli olur. O'na tam mânâsıyla yaklaşanların tuttuğu toprak bile altın olabilir. Çünkü tüm atom ve molekülleri istenen evsafa sokmak imkân dahiline girmiştir. Bu durumda, kişide irade-i cüziyeden eser kalmamış, irade-i külliye tecellisiyle ondan yapan, çatan Hakk olmuştur. Onun her dediği anında olur. Tayy-ı zaman ve tayy-ı mekân gerçekleşiverir. Hazret-i Peygamberin miracı da böyledir. Miraçta kendisi kalmamış, cezbe-i ilahi çekivermiştir.

İnsan, beşeriyetten ne kadar soyunursa, Hakk'a o kadar yaklaşır. Bunu daha iyi anlatabilmek için insanı bir buz farz edelim. Bu buz, sıcakta ne kadar kalırsa, o kadar erir ve su olur. Su, ısıtılmaya devam edildiğinde, buharlaşır ve uçar. Bunu insanda beden ve akıl olarak düşünürsek; "İnsan bedenden ne

kadar uzaklaşırsa, o kadar akla kavuşur ve akılla birlikte görünmezliğe ulaşır" diyebiliriz. Çünkü akıl da görünmez âlemin malıdır.

Bir insanın kemâlâtı, sözlerine bakılarak değerlendirilir. Kişinin sözleri ne kadar yüksek mertebedense, kemâlâtı da o kadar yüksek mertebede olacaktır. Çünkü kemâl, yani bilgi, kelam yahut kelime elbisesi giyerek meydana çıkar ve kendini gösterir. Bu nedenle Araplar, "Kemâl kelamın altındadır" demişlerdir. Kişinin kemâli fakirse giyeceği elbise basma, zenginse kadife, ipekli vs. olacaktır.

Kemâl, insanın kalp hazinesinde gizlidir ve bu hazine Allah tarafından bilinir. Bunların bir kısmı yine Allah'ın izniyle dışa çıkar ve kendini gösterirse de bir kısmı tamamen içte kaldığı için ancak Allah tarafından bilinir. İşte "Allah'la kul arasına girilmez" denen yer burasıdır. Herkesin derunundaki alışverişi Allah'ladır. *"Kubbelerimin altında benden başkasının bilmediği velilerim vardır"* Kutsî Hadisi ile anlatılmak istenen de bu, yani Allah'ın meydana çıkmamış kullarıdır.

Gizli kâmiller, alışverişleri Allah'la olduğu için bu gizlilik devrelerinde boş oturmazlar. Yazarlar, bestelerler ama bu yaptıklarından kimsenin haberi olmaz.

İnsanın kemâle ermesi, ruhunun teali etmesi demektir. Ruhun teali etmesiyse, insanları ve kâinatı teshir eder hale gelmesi demektir.

Ruhu teshir gücüne sahip olmayan kimseler, ilimde kalmış demektir ve İnsan-ı Kâmil olarak kabul edilmezler. Bir kâmilin nutkunda teshir edici vasıf yoksa, onun ruhunun tealisi de yeterli değil demektir. Çünkü etkin olan sıfat değil, zâttır. Sıfat hiçbir zaman etkin olamaz. Etkinlik zattadır. Zât ise görünmediğinden, onu anlatabilmek için misal getirmek gerekir. Elektriğin misal getirilmesi bu sebepledir.

Allah, bir mıknatıs gibi çeker ve konuşturur. Sohbet adı verilen bu konuşmalar zamana ve zemine uygun olmalıdır. Bu uygunluğu sağlayıp konuşmayı insan zeminine oturtan ve oradan etkinliği sağlayan da yine Allah'tır. Zira zemin de, zaman da O'dur ve her şey kendinden kendine cereyan etmektedir.

Kâmil kişilerin konuşmalarını zamana ve zemine göre ayarlamaları; zaman zaman bazı kimselerin yanında sohbet edip bazılarının yanında sohbeti kesmeleri yahut konuyu değiştirip onların anlayabileceği mevzulara kaydırmalarının nedeni, o kişilerin nihayetini baştan görmelerinden dolayıdır. Çünkü istidadı olmayanlara söylenen sözler boşa gitmiş, hattâ o kişiyi itmiş dahi olabilir. Buna karşılık, aynı sözler, istidadı olanlarda bir iz bırakır ve uyanmalarına neden olur.

Bu nedenle, kâmil kişiler, Allah'ın ve Allah sözlerinin kıymetini bilip o sözleri yerinde kullanırlar. Kıymetini bilmeyenler kemâle gelmemiş olacağı için, çocuk mesabesindedir ve bu yüzden konuşma yetkileri yoktur. Burada işin içine mertebe faktörü girmektedir. Her mertebeden işleyen Allah olduğu halde mertebe farklılıkları bu işleyişte de değişiklikler yaratır. Mertebeleri bildiren de esmalardır.

Kâmil zatların sohbetleri yer, zaman ve zemine uygun doğar. Sohbet; dinleyenler cami hocası olursa şeriattan, üniversite elemanı olursa bilimden, çocuk olursa da çocukların istifade edebileceği konulardan olur ve bu sebeple her dinleyen o sohbetlerden istifade eder.

İnsan-ı kâmil çok defa, kendinden doğan sohbetlerden kendi de istifade eder. Çünkü ondan doğanlar kendinden çıkmasına rağmen, kendine ait sözler değildir. Yunus Emre, bunu anlatmak için "Bir ben vardır bende benden içeri" demiştir. Bu nedenle İnsan-ı Kâmili; isteyen "Her şey Ahmet'tir, Mehmet'tir" diye, isteyen "Görünmeyen Ahmet ya da Mehmet'tir" diye, isteyen de "Hiçbir şey değildir" diye algılayabilir. Burada önemli olan görünen Ahmet, Mehmet ile, görünmeyen Ahmet, Mehmet'in aynı varlık olduğunun idrak edilmesidir. Örneğin, Van Gölü ile Sapanca Gölü'nü ele alalım. Bu ikisi arasında deniz seviyesine göre irtifa farkı olmasına rağmen, ikisi de göldür ve muhtevası sudur. Aradaki fark hacim, irtifa ve sularının tatlı veya sodalı olmasıdır. Bu da Allah'ın bir vergisidir. Farklılıklar dıştan bakıldığında azlık, çokluk şeklinde görülse bile, aslına bakıldığında, yani zâtı itibarıyla her ikisindeki de sudur. Aynı şekilde denizdeki de sudur, ondan alınan bir damladaki

de... Aradaki fark, damladaki suda denizlik vasfı olmamasıdır. İşte Allah ve insan da böyledir. Zâtı itibarıyla Allah, sonsuz bir deniz; insan ise o denizden alınmış bir damla su gibidir. O damlanın denizden alındığının ve aslının su olduğunun bilinmesi önemlidir ki bu da denizdeki ve damladaki zâtın, yani hakikatin farklı olmaması demektir.

Ahadiyet âlemi görünmez ama onun aynası olan vahidiyet âlemi görünür. O âlemin özü olan nokta, yani nokta-yı kübra ise insandır. O nokta insan olarak görünür ama o insandan görünen de yine içteki Allah'tır. İşte Hazret-i Şah-ı Velâyet'teki durum buydu. Eğer öyle olmasaydı, koca Hayber kapısını tek kolla kaldırabilir miydi?

Hazret-i Peygamber, Hazret-i Ali Hayber kapısını kaldırıverince ona *"Sen de diğer fertler gibi ol, yani onlar gibi görün"* demiştir. Bu neye benzer?

Cem mertebesine gelen bir insan şekil değiştirmez ama artık onun suretinden Hakk görünüp işlemeye başlamıştır. Bilenler, onu Hakk görürler, bilmeyenlerse, onu da kendileri gibi zannederek, Hakk'ı inkâr etmiş olurlar.

Pek iyi, böyleleri nasıl belli olur? İçi dışına çıkınca, yani konuşunca... Onun için "Kur'an-ı nâtık İnsan-ı Kâmildir" diyoruz. İnsan-ı kâmil, konuşmayan Kur'an'ı okuyup anladıktan, yani kendinde bulup kendine mal ettikten sonra anlatmaktadır. Zaten kendi Kur'an olmayan, Kur'an'ı anlayamaz. Kur'an Arapça olduğu halde, Arapların bile okuyup anlayamayışlarının sebebi budur. Esas Kur'an-ı nâtık Hazret-i Ali'dir ve o kemâlle naklolunmaktadır.

Kâmillerin insanı bir bakışta değerlendirmesinin sırrı, insanın içinin dışına yansımasındadır. İçi güzel olan insanın güzelliği, kötü olanın da çirkinliği dışına vurur. Mütebessim insanlar huzurlu olanlardır. Yüz hatları gergin, kaşları çatık olanların iç âlemlerinde huzursuzluk ve gerginlik var demektir.

Peygamberimize "Sen bizim anne ve babalarımızdan öğrendiklerimiz dışında şeyler söylüyorsun" diyenler bu sözleriyle aslında "Sen bizim ezel-i azâldeki bilgilerimize karşı çıkıyor-

sun" demek istemişlerdir.

Peygamberimizin öğretileri; bu âlemin bir gelişme âlemi olduğu, bu âlemde hamlıktan kurtulup olgunlaşılabileceği ve devamlılığın ancak olgun meyvelerle sağlanabileceği gerçeğine dayanır. Ham meyvenin çekirdeğinden ağaç çıkmaz çünkü o çekirdek olgunlaşmamıştır. Meyve ne zaman olgunlaşırsa, çekirdeği de o zaman kemâle gelir.

Kemâle gelen insanların tatlanması da bunun göstergesidir. Kâmilde noksanlık olmayışı, tatlılaşmanın son safhaya geldiğini ve her şeyin tam kıvamında olduğunu ifade eder. Kemâle geliş belirtisi, buğday başağında olduğu gibi, başın öne düşmesidir.

İNSAN-I KÂMİLLER ARASINDAKİ FARKLAR

Kâmil insanlar da diğerleri gibi, kendi istek ve iradeleriyle değil, anne ve babalarının çocuğu olarak bu âleme gelmişlerdir. Fakat onlar, anne ve babalarının sayesinde hayırlı evlat olma imkânına kavuşmuş, Allah'ın inayetiyle Hakk ve hakikati öğrenmiş ve O'nun istediği insan vasfını almışlardır. Yani, aslına vasıl olup vasıl-ı illallah duruma gelmiş ve o gerçek vücudun birer uzvu, birer parçası halini almışlardır. Bu vücutta kimi göz, kimileri de bir iç organ, saç, sakal veya tırnak olmuştur. Önemli olan da budur. Nasıl her organın özellikleri ve görevleri farklıysa, her ehlullahın da görevi ve o göreve bağlı olarak meşrebi farklıdır. Diğer insanlar, tırnak, saç, sakal durumunda olanlara dokunduklarında ciddi bir tepki görmeyebilirler ama dibinden sökmeye kalktıklarında, varlığın canı acıyacağı için, O da mutlaka dokunanın canını acıtacaktır. Bu durumu anlatan, evvelce anlattığımız, bir hikâyeyi bir kez daha tekrarlamakta fayda vardır. Yeniçeri ağası atla giderken Allah'ın gizli velilerinden birinin başına tütün içtiği lüleyi döker ve saçlarını yakar. Biraz sonra atının ayağı tökezler ve ağa düşüp kafasını taşa çarpar, oracıkta ölür. Durumu gören birisi, o kalendere yaklaşıp "Neden başında lüleyi söndürdüğünde bir şey söylemedin" diye sorduğunda, veli "Eğer işe karışsaydım, O'nun önüne set çekmiş olurdum ve cezası bu kadar şiddetli olmazdı" diye ce-

vap verir. "Aslında ben konuşmak istedim ama sahip dilimi tuttu ve konuşturmadı" diye de ilave eder. Böyle olmasının nedeni, adamın evvelce yaptıklarının cezasının da bu yolla verilecek olmasıdır.

"Suret bir kadehtir, sen içindekini iç" derler ama o kadehsiz içilemeyeceği için ben içindekini de severim, kadehini de...

Müritler de böyledir. Her biri birer tohumdur ama her tohum gibi kabuğu da vardır. O halde ikisini birden kabul etmek gerekir. Bilahare sırf kabuk çıkarsa, ona tohum denemeyeceği için içi boş çıkan ay çiçeği çekirdeği gibi atılmaya mahkûm olur. İç kabuksuz duramayacağı için, içi isteyen, kabuğuyla birlikte alacaktır. İçi de, kabuğu da Allah yarattığına göre kimsenin O'nun yarattığına itiraz hakkı yoktur.

Eskiler, "Dünyayı terk et" derlerdi. Ben, "Mademki dünyada yaşıyoruz, neden terk edeyim" diye düşünürüm. Dünyayı talep etmem ama verdiğini de geri çevirmem. Dünya gölgedir. İnsan gölgesine dönerse, onu tutamaz ama gölgesine arkasını dönerse, o zaman gölge onu bırakmaz.

Onun için her şeyin başı sıhhattir. Sıhhat sevgi, sevgi de sohbet yaratır. Sohbetse neşedir. Her mürşidin sohbeti ve neşesi farklıdır. Ben önceleri nasıl olacağını bilmiyordum ama benden böyle, yani sevdirici, aşk içinde yaşatıcı şekilde çıktı. Böyle olduğuna ben de memnun oldum, siz de memnunsunuz. O nedenle kendi kendimi seviyorum.

Şimdi bu sözü duyanlar, "Enaniyete sarıldı, kendine tapıyor" diyebilirler. Ama burada dikkat edilirse "Kendimi seviyorum" değil, "Kendi kendimi seviyorum" denmiştir. Bundan sonrasını Kendi bilir. Bunlar hep mertebelerdir. Yunus da bunu "Bir ben vardır bende benden içeri" diyerek anlatmıştır.

Bazıları korkarlar. Ben korkmam. Allah sevip yarattığına göre ben neden korkayım? Bu kalbin içindekine sırr-ı zât bakar. O güldükçe ben de gülerim. Aynaya bakan gülerse, aynadaki görüntüsü de gülecektir. Burada gülmekten kasıt iç ferahlığıdır, yoksa sırıtmak değildir. Pişmiş kelleler de sırıtır ama bu sırıtışları onların içlerinin ferah olduğunu, mutluluklarını göstermez. Onun için, iş insanın içindedir. O iç fıkırdayıp kay-

nadıkça insan mutluluğa gark olur.

Allah'a teslim olan bir insanda, kendisinden eser kalmaz. Allah, o kimseyi istediği gibi evirip çevirir. Allah, insandan elini çekiverse, kişi o anda olduğu gibi kalıverir. Bizim konuşmamız bile, ef'al-i İlahinin bizden işlediğinin göstergesidir.

Daima iyiye, güzele ve sevgiye yöneldiğim için Allah bana genişlik vermiştir. Güzellik, insanda genişlik, çirkinlikse darlık yaratır. İnşirah-ı kalp denen budur. Denize dalanın yağmurdan, ölmüş eşeğin kurttan korkusu kalır mı?..

İnsan-ı kâmil, her şeyi kendinde toplayan olduğu için bir tanedir ve Hazret-i Peygamberdir. Geri kalanlar O'nun temsilcileridir ve böyle olduğu için de daima O'ndan bir mertebe aşağıdadır. O'nun ruhaniyetinden istifade eder.

Bu şuna benzer: Türkiye Cumhuriyeti'nin reisicumhuru da bir insandır ama nasıl bu insan diğer fertlerle bir tutulamazsa, İnsan-ı Kâmil olan Hazret-i Peygamber de diğer insanlarla aynı olamaz. Reisicumhur tüm ülkeyi temsil ettiği için, o da bir fert olmasına rağmen, ferd-i cami olarak nitelendirilir. Diğer fertler de onun yanında nokta-yı sugra olarak kalırlar. Aynı durum İnsan-ı Kâmil için de geçerlidir. O da bir noktadır ama nokta-yı kübradır.

İnsanın ilmi ilerledikçe noktalık vasfı da büyür ve nihayet kişi nokta-yı kübra haline gelebilir.

İnsan, kemâle erip aynasını parlattığında, o ayna Hazret-i Peygamberin kemâlâtının ne kadarını yansıtabiliyorsa, o kadar irfaniyet ve kemâlât sahibi olmuş demektir. Buna bir misal olarak öğretmenleri gösterebiliriz. Hepsi öğretmendir ama bilgi seviyeleri ve ders anlatma tarzları; kendi çalışma, yetenek, zekâ ve natıkalarına göre farklılık gösterir.

Kâmiller de böyledir. Esmalarının özelliğine göre, aynı dersleri farklı yöntemlerle anlatmaya çalışırlar. Her biri farklı konularda temayüz etmiş, o konuların üzerinde biraz daha fazla durmuş veya biri üstü kapalı geçerken, bir diğeri daha açık ve geniş bir şekilde anlatmıştır. Öğretim metotlarındaki bu farklılıklar; farklı erkânlar konmasına ve bu da muhtelif tarikatların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Kâinatı idare eden insandır ve o işi içinden yapar. Eğer kişi içte sultan ise o zaman sultanca idare eder. Tevhid-i ef'al bahsinde ehl-i tasarruf diye tanımladığımız zâtlar da derece derecedir. Yani, sultanlıkta da "El elden üstündür" kuralı geçerlidir. O sultanlardan kimi başbakan, kimi bakan, kimi müsteşar, kimi vali veya genel müdür durumundadır. Başbakan durumunda olan da işleri bu yardımcılarıyla yapar. Bu yardımcılardan kimi mevkiini bilir, kimi bilmez. Bilenler de, bildirdiği için bilirler. Hepsi neden bilmez? Benliğe kapılmasın diye...

Bilen kâmillerin de halleri farklıdır. Osman Dede ve Aziz Dede birbirlerinden farklıydılar. Aziz Dede güzel giyinir, Osman Dede ise giyimine hiç dikkat etmezdi. O kendine yünden bir elbise dikmişti ve onu sırtından hiç çıkarmazdı. Bazen insanlarla şakalaşır, bazen çay demlerken çok zevklenir, bazen de kimseyle uyum sağlayamazdı. Bu da onun meşrebinin farklı oluşundandı. Rahmetli Osman Dede'den herkesin ödü patlardı. Çünkü bilir ve bildiklerini de alenen söylemekten çekinmezdi. Bir gün bir yerde otururlarken bir hoca gelir ve yakınlarında salatalık satan bir adamdan salatalık almak ister. Bu arada satıcıya "Acı mı, acısı var mı" diye sormaya başlayınca, Osman Dede dayanamaz ve "Hocam, adam içinde değil ki ne bilsin. Alırsın, acı çıkarsa atıverirsin. Alt tarafı aldığın salatalık. Ya adamın acısı çıkarsa ne yapacaksın? Atsan atılmaz, satsan satılmaz... " deyivermişti.

Bazı kâmillerde Hakk, adeta bütûndan zuhura çıkmış gibidir. Rahmetli Osman Dede böyleydi. Bir nazarıyla karşısındakini eritebilirdi. Bu durum bir içbükey aynanın, ışığı yansıtırken bir noktada odaklayıp o noktayı yakmasına benzetilebilir. Allah'ın tecellisine mazhar olanlar arasında da böyle içbükey ayna vasfında olanlar vardır.

Bazı kâmiller, kesreti vahdette, yani kendinde toplamış olduğu için, ilk anda insana gururluymuş gibi görünebilir. Mertebe-i cem'de duranlar böyledir. Böyleleri, kesrettekilerle pek kolay bağdaşamazlar. Ama bazıları kesrette karar kıldıkları için herkesle kolay bağdaşırlar. Kitaplarda da böyle olması tavsiye edildiğinden "Mümin müminin aynasıdır" ve " Mümin-i ev-

velden murat âbid, mümin-i saniden murat halktır" diye yazılıdır. Onun için ben, bu kurala uyup karşımdakini Hakk olarak görürüm.

Hakk çok mudur? Hayır ama ben Hakk'ı halk mertebesine inmiş haliyle, yani O'nu binlerce farklı elbise içinde görürüm. Böyle yapınca da sıkılmam, herkesten değişik bir şeyler öğrenir ve ayrı ayrı zevkler alırım. Kısacası, kesrette vahdeti yaşarım.

Aziz Dede'nin *"Cihanı kendi zâtında veya zâtın cihan içre / Eğer duymazsa bir kimse, bütün bildikleri âdât"* derken "Cihanı kendi zâtında" ifadesiyle kastettiği, kesrette vahdet; "veya zâtın cihan içre" ile kastettiği de vahdette kesrettir. Buraları yaşamak için gördüğü her şeyi kendinde bulmak ve kendindekileri de karşısında görmek lazımdır.

Ben, bunları yaşadığım için biliyorum. Yanan bir ateş gördüğümde bir yerim yanıyormuş gibi olurdu. Zâhir ulemasının "Bir kabirden bin bir adlı Muhammed çıkacak" dedikleri budur. Muhammed birdir ama bin olarak görünen onun aynalarda yansıyan görüntüsüdür. O görüntüler kaybolur ama Muhammed bâkidir.

Zaten, bir zât ile bir hakikatten başka bir şey yoktur. Zâtı görünmez, hakikati görünür. Zât ile hakikatin birleştiği nokta ise İnsan-ı Kâmildir. İşte, İnsan-ı Kâmil budur ve Hazret-i Peygamberin *"Beni gören O'nu gördü"* deyişi de bunu ifade eder.

Bu noktada insanın aklına şu soru gelir. Madem böyleydi, neden Uhut Harbinde dişi kırıldı, niçin Taif'te atılan taşlardan yaralandı da ayakları kanlar içinde kaldı?

Buralar, mel'abe-i vahdetin cilveleridir. Onun için pek fazla karıştırmamak gerekir. Altmış beş kişiyle binden fazla insana karşı savaşıp savaş kazanıldığına göre, ortada izah edilse bile pek çok kimsenin anlayamayacağı noktalar bulunacaktır. Onun için burada susmak gerekir. Bilenler ve bu kitabın tümünü anlayabilenler, bu sorunun cevabını da kendileri bulacaklardır.

Nasıl her peygambere kitap verilmemişse, her İnsan-ı Kâmil veya her velinin de yazılı bir eser vermesi beklenmemeli-

dir. Eser sahibi olmayan nice veliler, nice kâmil zâtlar gelip geçmiştir. Bu, onların esmalarıyla bağlantılıdır. Tüm esmalar Hakk'ın olduğu için, O herkeste farklı esmalarla tecelli etmektedir. Mevlâna için "Peygamber değildir ama kitabı vardır" ifadesi kullanılmış olması, onu ululamak amacı güder.

İnsan, hem kâmil olur, hem de kendisine dünyevi zevk ve zenginlik verilmiş olursa, böylelerine "Süleymanlık verilmiş zâttır" denir.

Hazret-i Süleyman, hem dünya, hem de mânâ padişahıydı. Öyle olduğu için de Saba melikesi bir anda taç ve tahtıyla Süleyman'ın huzuruna gelivermişti. Eskiden bu olayları anlamak çok zordu ama çağımızda mânânın maddeye yansıdığını ispatlayan teknoloji, böyle olayların izahında da oldukça yardımcı olmuş ve anlamayı kolaylaştırmıştır.

Günümüzde maddenin uçtuğunu, naklolduğunu, ses ve görüntünün bir yerden bir yere ânında ulaştığını hepimiz görüyor ve biliyoruz. Eskiden bunları mânâda gerçekleştirenlere "keramet sahibi" denirdi. Bu olan şeyler kesif değil, latifti. Bir kısmı halen de latiftir. Örneğin, ışık hızına ulaşan bir cisme kesif denebilir mi? Elektriğe, ultrasonik vibrasyonlara kesif denebilir mi? Tabiatıyla hayır. Bu latif varlıklar İnsan-ı Kâmilde her zaman mevcuttu, hattâ İnsan-ı Kâmilin kesafeti bile latif olduğundan, O gölgesiz kabul edilirdi.

Öyle ehlullah geçmiştir ki aralarında; aslanı merkep gibi kullanıp sırtına binenler, yılanı kamçı diye elinde gezdirenler olmuştur. Hakk bu tip kerametleri, öğretmek için kendisi yapmaktadır. Onlardan işleyen O'dur. Ama kendilerinden böyle kerametler zuhur ettirdiklerine, mutlaka pek çok da çileler çektirmiştir. Bu da bir gerçektir.

Vaktiyle bir zât varmış. Adı Hindistan'da bile duyulduğu için oradan biri kalkıp "Şu zâtı bir de ben göreyim" diyerek, kendisini ziyarete gelmiş. Evini bulmuş, kapısını çalmış. Kapıyı acuze bir kadın açmış, adama ne istediğini sormuş. Adam "Efendiyi ziyarete geldim" deyince, kadın "O dağa odun kesmeye gitti" diye sert bir şekilde cevap verip kapıyı adamın yüzüne kapatmış. Ziyaretçi, çok uzun bir yoldan geldiği için görmeden

gitmesinin anlamsız olduğunu düşünerek, kapının önünde beklemeye başlamış. Akşam olunca bir de bakmış ki efendi bir aslanın sırtına binmiş geliyor. Gelmiş, tanışmışlar, yemek yemişler, akşam birlikte namaza durmuşlar ve adam, birden Kabe'nin önüne geliverdiğini ve Makam-ı İbrahim'de namaz kılmakta olduğunu görmüş. Ziyaretini kısa kesip memleketine dönmüş. Aradan bir süre geçtikten sonra, o kıldığı namazın zevkini bir türlü unutamadığı için, tekrar aynı zâtı ziyarete karar verip yine yola düşmüş. Eve gelip kapıyı çaldığında, bu kez ağzından bal damlayan bir hanım kapıyı açmış, kendisini buyur edip efendi gelinceye kadar izzet, ikramda bulunmuş. Derken efendi gelmiş. Hoşbeş ve yemekten sonra yine namaza durmuşlar ama bu kez ne Kabe önlerine gelmiş, ne de namazda bir fevkaladelik olmuş. Namazdan sonra adam "Ben, hem sizi görmeye, hem de geçen seferki gibi bir namaz daha kılmaya gelmiştim" deyince, o zât "Ah oğlum, o bir rüzgârdı ve o rüzgârı da benim eski hatun estirirdi. Onun estirdiği fırtına, her şeyi ayağıma getiriverirdi. Şimdiki hanım onun gibi yapmıyor. Çok yumuşak olduğu için Kâbe ayağıma gelmiyor" demiş. Bu da gösteriyor ki her şeyin bir bedeli vardır.

Veliler içinde, el tutanları bir günde erdirenler, karşısındakini bir anda etkisi altına alıp ona istediğini söyletenler, daha neler neler vardır. Bu arada hiç ağzını açmayan ne gizli kalmış veliler de vardır. Ama her şeyi o görüntü altında yine Allah'ın yaptığını da unutmamak gerekir.

Nasıl mirasyedi olanlar sıkıntı çekip cehennemi bilmedikleri için, kazancını çalışarak elde etmiş olanlar daha makbulse, bu durum manevi alanda da geçerlidir.

İNSAN-I KÂMİLİN YERİ

İnsan-ı kâmil, neşe ve neşat âleminin, yani cennetin malıdır. Cehennemi inkâr etmez ama kendisi cennete dahildir. Ona varanlar, onun nimetlerinden yararlanıp huzura kavuşurlar.

Ben cehennemi de severim çünkü cehennem olmasaydı cennet bilinmezdi. Zaten cehennemden geçmeden cennete girilemez.

İnsan, mertebesi ne kadar yüksek olursa olsun, o mertebede daimi kalamaz. Ahass-ül havas olanlar bile fark âlemine gelmek zorundadırlar çünkü yiyecek, içecek, uyuyacaklardır. Bunları yapabilmek için de mutlaka alt âlemlere inmek zorundadırlar.

Bir insanın mertebesi, düşüncelerinin derinliği ile bağlantılıdır. İnsanın düşüncesi ne kadar yükselirse, mertebesi de o anda, o kadar yükselmiş demektir. Ama o da, yine beşeriyet âlemine inip beşeriyetin gereklerini yerine getirmeye mecburdur. İnsanın bir şey düşünüp yazarkenki âlemi farklıdır. O anda kişinin aklında başka hiçbir şey bulunmaz. Bulunur, yani aklı bir o tarafa, bir başka tarafa gidip gelirse, düşünce derinleşmez. Düşünce derinleşmeyince de kişinin konsantrasyonu bozulur, eser meydana gelmez. Eser vermek konsantrasyon işidir. Konsantrasyon, bir büyütecin güneş ışınlarını tek noktada toplayacak şekilde tutulmasına benzetilebilir. Işını tek noktada odaklayınca, o noktada bulunan kâğıt veya herhangi bir yanıcı madde ateş alır. Düşünce de böyledir. Bir noktaya odaklanır ve orada konsantre olunursa eser meydana gelebilir. Hazret-i Peygamberin *"Ey Hümeyra (Ayşe) benimle konuş, benimle konuş"* deyişleri, kendi âlemlerinin derinliklerinden çıkmak, âlem değiştirmek içindir.

İnsan-ı kâmilin esas yeri ceberutiyettir. Çünkü ceberut, her makamın hülasasıdır. Öyle olduğu için kâmilin âfakı ceberutta, enfüsü cem-ül cemdedir. Makamı ise içte, ahadiyettedir. Ama böyle olmasına rağmen, kendine bağlananlarla konuşurken onların mertebesine, yani en alt mertebelere kadar iner ki onlara bir şeyler anlatabilsin, daha sona da onlarla birlikte yükselebilsin, daha doğrusu onları da kendisiyle birlikte yukarılara çekebilsin... Onun için İnsan-ı Kâmilin yeri a'raftır, yani hüvezzâhir ile hüvelbâtın arası...

Böylece kâmil zâtlar da müritleriyle birlikte tekrar hatm-i meratib etmiş olurlar.

İNSAN-I KÂMİLİN DEĞERİ

Kemâlât, Allah'ta bütündaydı. Meydana çıkabilmesi için

karşısındaki insana yansıması gerekiyordu. İnsan, o yansıyan kemâlât dolayısıyla İnsan-ı Kâmil olmuştur.

Hazret-i Peygamber, gümüş olarak nitelendirilir. Bunun nedeni, *"Ben de sizin gibi bir beşerim"* <41-6> yani, ışınını aldığı güneş ile, platin olan kendi arasına beşeriyet kisvesinden ibaret bir bulutun girip platin olan o parlak aynayı karartmış olmasıdır. Platin kararmaz. Kararma dolayısıyla kendileri gümüş olarak nitelendirilirler.

Bu örneklerin tekrar tekrar verilmesinin nedeni, durumu tam olarak anlatabilme arzusudur. Çünkü bu konuları başka türlü anlatmak mümkün değildir.

Hayaller ayrı bile olsa, onlara hayat veren can tektir. Bir pirenin canı da, bir filin canı da aynı candır. En mütekâmil yaratık insan ve insanların en gelişmişi de İnsan-ı Kâmildir ve onun canıdır. İnsan-ı kâmil dünyada bir tanedir ve *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> ondan görünür. Onun olmaması, kâinatın kıyametinin kopması demektir. Çünkü bir olan varlık, varlığının delilini İnsan-ı Kâmilde göstermektedir. Bilinirse, bilen paçayı kurtarır, bilmeyen ise hapı yutar ki *"Dalalete düşenler"* <1-7> denen yer burasıdır.

İnsan-ı kâmil milyarda bir bulunduğu için çok değerlidir ve bu değeri de *"Âyetlerimi düşük fiyatla satmayın"* <5-44> ayetiyle bildirilmiştir.

Allah, kemâli istediğine verir. Lafzan İnsan-ı Kâmil çoktur ama hakikatte kâmil milyarda bir yetişir.

Kâmil melekten üstündür çünkü o her şeyi camidir. İnsan sadece melekten değil, cinden ve ruhtan da üstündür. Çünkü Allah, insanı kendine halife yapıp diğerlerinin tümünü ona bende etmiştir.

Dünyada milyarlarca insan olmasının ve bunlar arasındaki sevgi ilişkilerinin amacı, kâinatta devamlı olarak bir İnsan-ı Kâmil bulunmasını sağlamaktır. Bu söze çok kimse itiraz edecektir ama itiraz edenler, kendilerinin dünyaya gelmesi için de milyarlarca hücre harcandığını düşünürlerse, itirazlarında haklı olmadıklarını anlayacaklardır. Çünkü *"Ol"* <3-47> emri, kendini kendinde görmek için verilmiştir.

Allah, bir kişi için binlerce can yaratmış, bir kişi için binlerce can yok etmiştir. Bir Musa için, bir İbrahim için, binlerce çocuğu öldürmüştür. O'nun nizamı budur. O'nun nizamında, makbul olanlardan biri batarken, mutlaka bir başkası doğacak ve bu zuhur âlemi, hiçbir zaman boş kalmayacaktır. Çünkü doğan da, batan da kendidir. Olaya biraz daha geniş açıdan bakarsak "Ne doğan vardır, ne de batan" diyebiliriz.

Bir insanın, sağken meydana çıkması zordur. Çünkü meşrebine uyanlar tarafından yüceltilirken, meşrebine uymayanlarca inkâr edilecektir. Muhiddin-i Arabi Hazretlerine bile dil uzatanlar olmuştur.

Ölenin kıymeti artar. Ayrıca, insan göçtükten sonra, kabul veya reddedilmiş olması da fark etmez. Yunus, bugün sağ olsaydı, bu kadar değer verilmezdi. Yunus'u bırakın, Hazret-i Peygamberin bile sağlığında kıymetini bilmeyenler olmuş, kendisini taşlayıp ayaklarından kan akıtmışlardır. Ama göçtükten sonra, herkes değerini anlamıştır.

Allah'ı bilen insan mihrab olmuştur. Bunun sebebi, nefsiyle yaptığı savaşları kazanmış olmasıdır. Eğer öyle olmasa, o cemaat kendine uyup onun arkasından gider mi?

İşte camide mihraba çıkmanın, yani imam olmanın anlamı da budur. Ama acaba kaçı böyledir?..

Zaman zaman iki başlı canlılar dünyaya gelmektedir ama bunların yaşaması mümkün değildir. Bunların olması, sadece, insanları uyarmak ve iki başın olamayacağını onlara anlatmak içindir.

Bir şeyin mutlaka bir başı olur. Onun için kâmil zâtlar nereye giderlerse gitsinler, onların bulunduğu yerde idare onlara geçer. Bu durum, misafir olarak gittikleri yerler için de geçerlidir.

KEMÂLE NASIL ERİLİR?

Yaratılışın amacı insandır. İnsan danedir. Bir danenin, oluşabilmesi için filiz, saman, başak gibi tüm safhalardan geçmesi gerekir. "Allah'ın ve Resulullah'ın huylarıyla huylandırmak"a ulaşmak, onun gibi olmak, yani insan olmak demektir.

Bu neye benzer? Bir profesörün tüm bilgilerine sahip olan bir öğrenciye, artık öğrenci denememesine... Zira, o bilgilere sahip olanın hakkı profesörlük unvanına sahip olmaktır. Aynı şekilde, bir insan da Hazret-i Muhammed'in tüm ahlakıyla ahlaklanmışsa, o da Muhammed'leşmiş demektir ki "Bir kabirden bin bir adlı Mehmet çıkacak" denen olay budur.

Profesörlük kürsüsüne çıkan profesördür. O kürsü devamlılık arz eder ve asla bozulmaz. Hocanın biri gider, biri gelir ama aynı ders verilmeye devam edilir. Kâmil mürşitlerin yaptığı da budur.

İnsan, yedi noktadan meydana gelmiş bir eliftir. Bu yedi noktanın en üstte olanı Rahman'a bağlı olan fevk-al ulâ, en altta olanı da şeytana bağlı olan teht-es seradır. Aradakilerse mertebelerdir. Bu yedi nokta birbiriyle bağlantılı olduğu için hangi mertebede bir hareket olursa ondan haberdar olunur.

Elifteki bu yedi nokta yedi nefis mertebesine karşılıktır. Üstten gelene "kurb-u feraiz", alttan niyaz ve dua olarak gelene de "kurb-u nevafil" denir. Bir şiirimde *"Elif, lam, mim vücudu, özü"* derken bunu kastetmiştim. Çünkü elif üst ve altıyla bir bütün teşkil eder ve Allah'ı da (en üst), kulu da (en alt) kendinde toplar. En alt noktadaki bir kulun Allah'a ulaşabilmesi için bu yedi mertebeyi aşıp bir elif meydana getirebilmesi, yani elif olması icap eder.

İnsan, en üstün meziyetlerle yaratılmış bir varlıktır. Bu nedenle herkes günün icabı neyse ona göre şık giyinmek, kibar olmak, yemesini, içmesini bilmek ve içiyle, dışıyla tertemiz olmak mecburiyetindedir. Allah "Sakla kulum beni saklayayım seni" demiştir. Her kul kendi kabrine gömülecek ve kendi kalbinin kandilini yakacaktır. Bu kandil yakma işi doğru dürüst anlaşılamadığı için, insanlar kendi kalp kandillerini yakacaklarına, gidip türbelere kandil yakmaktadırlar.

Türbedekilere olan olmuştur. Önemli olan insanın kendi mumunu yakmaya çalışmasıdır ki bu da fikrini ve zikrini doğru yapmakla mümkündür. Ne zaman kişinin kalbinde nur parlarsa, o zaman, Allah'ın verdiği istidadı kadar genişlemeye başlar. Bunun için, O'nun sadece "Genişle" sözü yeterlidir. Bundan

sonra kişi, gecekondu bile olsa, uhrevi bir barınağa kavuşmuş olur. Ama gönül âlemine karışılmaz. İsterse saray verir. Buna da kimse bir şey söyleyemez. İş gönüle girebilmektedir. O isterse, ufacık bir şeyden, bir gönül almadan bile hoşnut kalıp kişiye neler neler bahşeder.

Allah bir yandan âşık, diğer yandan maşuktur çünkü aynasında kendini seyretmektedir. Aynasıysa insandır. Ama her insan değil...

Aynalık vasfı her insanda vardır. Her insan aslen bir elmastır ama üstünde pislikleri olduğu için elmaslığı belli olmamaktadır. Kişi gayret eder, bu pisliklerini temizleyebilirse, o zaman esas cevheri meydana çıkar ve kendine vuran ışığı yansıtmaya veya aynalık fonksiyonunu görmeye başlar. Böylece aynalık vasfını kazanan kimsede, O kendini seyreder. Pisliklerin oluşu ile aynalık vasfı arasındaki farklılıklar, insanlar arasındaki mertebe farklarını ortaya çıkartmaktadır.

Üzerindeki pisliklerden hiç kurtulamayanlar hayvan mertebesinde kalır. Kişi, bu pisliklerin ne kadarını temizleyebilirse, insan mertebesine o kadar yaklaşır. Kişi, tamamen pisliklerinden arınıp O'nu yansıtabilir veya O, bakıp o kimsede kendini görebilir hale gelirse, böyleleri insan mertebesine ulaşmış olurlar. İşte *"O'na yalnız pâk olanlar temas edebilirler"* <56-79> ayetinin anlamı budur. Temizlik denen olay, mertebe temizliğidir. Sadece yıkanıp abdest almakla temizlik olmaz.

Kitaplarda bahsedilen ak delikler hayat, kara delikler ise memat noktalarıdır. Bunların böyle olduğunu ben bizzat yaşayıp içlerinden geçerek öğrendim ve bugünkü bilgime sahip oldum. Zamanın merkezden uzaklaşmakla oluştuğunu size söylemiştim. Ân denen nokta, aşk noktasıdır. O noktanın verdiği hareketle dolaşma, gezinme ve uzaklaşma olunca, zaman kavramı ortaya çıkar. O noktada ne derinlik, ne uzunluk vardır ama uzaklaşılınca zaman ortaya çıkmaktadır. Nasıl karayolları haritasında bitmiş yollar çizgiyle, yapılmakta olan yollar noktalı hatlarla gösteriliyorsa, bu da öyledir. Çizgi, noktaların birbirine eklenmesiyle oluşur. Elifin meydana gelmesi için, yedi noktanın birleşmesi gerekmektedir. Bu yedi nokta, yedi er-

bain çıkması demektir ki bu da iki yüz seksen gün veya dokuz ay on gün eder ve insanın dünyaya gelmesi için gerekli süredir. Yani, aslında bir nokta olan insan, bu yedi erbaini çıkartmak suretiyle yedi noktayı birleştirip dünyaya gelmektedir. Bu durumuyla ândan uzaklaşmış olan insanın, tekrar âna yaklaşabilmesi için de yedi nefis mertebesini aşması gerekir. Bunu kavrayamayanların âna ulaşması mümkün değildir. İşte aşkın seyran ettirip ândan zamana getirmesi budur. Aşk ise bir titreşimdir.

Bir insanın kemâle erebilmesi için her şeyi sahibine verip kendini yok etmesi gerekir. İçini boşaltan, her şeyi sahibine veren adeta bir ney gibi olur ve güzel sesler vermeye başlar. Neyin üzerinde de yedi tane delik bulunur. Tıpkı insanın başındaki gibi...

Onun için kemâle ermenin yolu hiç olmaktan geçer. Hiçlik, dileksizliktir. *"Hiçbir dileğim yok senden İlahi / İstediğin gibi olayım yeter"* denmesinin ve bu yolda çalışıp didinmenin amacı budur. Bir insanın kemâle erebilmek için mahviyet âlemine girmiş ve kalp aynasını parlatmış olması gerekir. İnsan bunda başarı kazanıp hiç olduktan sonra *"Allah daima yüce bir yardımcıdır"* <48-3> hükmünce yardım erişir ve aynasına görüntü yansımaya başlar.

Bunun için, insanın çalışması gerekir. Burada "Çalışmak nedir" diye bir soru sorulsa, verilecek en doğru cevap "Terk etmek, terk etmek, terk etmektir" cümlesiyle özetlenebilir ki buna da tasavvuf dilinde "seyr-i sülûk" dendiğini öğrendik.

Kemâle erebilmek için ef'alini, sıfâtını ve vücudunu (ki buna kâinat da dahildir) O'na verebilmek, yani kendini (*Lâ*), kâinatla (*İlâhe*) birlikte yok edebilmek lazımdır. O zaman geriye sadece *"İllallah"* kalır ki o da görünmeyendir. Ama biz kâmili görüyoruz diyenler çıkacaktır. Görünen sıfat giymiş halidir. Yani, görünmeyen; kâinatta tafsil olarak, sıfâtıyla görünmüş, o tafsilin icmali de insan olmuştur. Öyle olduğu için de insanda (İnsan-ı Kâmilde) ulûhiyet mertebesiyle tecelli eder ve yapacağını o kemâlden yapmaya başlar. Buna "ikinci doğuş" adı verilir. İkinci doğuş, bilinçli bir doğuştur. Onun için buna

"Hakk olarak doğuş" da denir. "Bu nasıl Hakk, insan olarak karşımızda duruyor" diyenlere verilecek cevap, "İnsanı bilemediğimiz için anlayamıyoruz" olacaktır.

İnsan, bir zevke gark olduğu zaman, o zevkin etkisiyle her şeyi söyleyebilir. "Enel Hakk" sözü de bu zevk anında söylenir. Bu tıpkı, bir tatlının tadına, tatlı damaktayken varılması gibidir. Başka bir zaman tatlının tadından bahsetmek hayalen o tadı hissetmek gibi olur. İşte, Allah'ı bulmak da böyledir. Kendinde bulan, zevke gark olur. Yoksa, hayal âleminde Allah aramak, ilah-ı mec'ulle uğraşmak ve ona tapmak olur.

Mec'ul, yapmacık demektir ve ceal kökünden gelir. İlah-ı mec'ul, bir nevi, suni, tasavvuri Allah anlamındadır.

İbret almasını bilen bir kimse için, kâinattaki her şey bir misal, bir derstir. "Her şey dile geldi, bana cananımı söyler"in anlamı budur.

İnsan, letafete geçebilmek için kesafet sayfasını kapatmak zorundadır. Bunun için de, evvelce bahsettiğimiz altı kıllete uymak gerekir. Bu altı kılletin üçü, yani kıllet-i taam (az yemek), kıllet-i menam (az uyumak) ve kıllet-i kelam (az konuşmak) asıldır, diğer üçüyse fer'idir. Kim bu altı esası hayatına geçirmişse, o kâmildir.

İnsan, kitap okumakla bir yere gelemez. Okunanların içinde yaşamadıktan sonra tüm öğrenilenler boştur. İçinde yaşayabilmek için de mutlaka el tutmak ve nefesi haklamak gerekir. Bu nefes, nefes-i rahmândır ve mürşide desturla verilmiştir.

Bizim, insan kitap okumakla bir yere gelemez sözümüz, Allah'ın, Kur'an'daki "ikra" emri ile çelişir gibi görünmektedir. Ama aslında böyle bir çelişki yoktur. Çünkü kitaptan öğrenilemeyen, bütûn ilmidir. Bu ilmi kuluna Allah tedris eder. Allah'ın, bir taraftan kendisi ilim öğretirken, diğer taraftan ayrıca oku emrini vermesinin nedeni; O'nun, insanın hüvezzâhir esmasıyla da gelişmesini istemesidir.

İnsan-ı kâmil, belirli aşamalardan geçip pek çok sıkıntılar çekerek bu mertebeye ulaşmıştır. Onun için insan, sıkıntıyı da O'ndan bilip şükretmelidir. Zaten, hepsini veren O olduğuna

göre kim kime şikâyet edilecektir.

Eşedd-ü belâ (sıkıntının en şiddetlisi) önce peygamberlere, sonra Hakk'la uğraşan velilere gelir. Onlardan da halka taksim edilir.

İnsan kemâle erip Allah'a yaklaştıkça belalar çoğalır. Burada, belanın aynı velâ olduğunu da unutmamak gerekir. Her sıkıntının arkası mutlaka hayırdır. Zedelenen meyvenin (özellikle şeftali) çabuk olgunlaşması, kuruyacak ağacın bol meyve vermesi, bunun âfaktaki örneklerini teşkil eder.

Allah'ın veli kulları, ya fenafillahtan ya da bekabillahtan veli olmuşlardır. Fenafillah mertebesi ibn-ül vakt'tir. Bu mertebede kulun tasarrufu yoktur. Niyazi Hazretlerinin *"İbn-ül vakt'im en ebu'l vakt olmazam / Vehm-i mahz'am ben tasarruf bilmezem"* beytiyle anlattığı budur. Bekabillah mertebesi, yani ebu'l vakt'te ise Allah'ın tasarrufu vardır. Onun için bekabillahtan veli olanlara "ebu'l vakt" (vaktin babası) derler. Babalık zordur. Hıristiyanların Hazret-i İsa ve Papalarına semavi peder deyişlerinin nedeni, onları ebu'l vakt olarak görmeleridir.

İslamiyette ise Hazret-i Peygamber, kâinat kendisi için yaratılmış olduğu halde abd (kul) ve mahluk (halk olunmuş) durumundan hiç ayrılmamış, bunu da *"Ben de sizin gibi beşerim"* <41-6> diyerek ifade etmiştir. Çünkü en büyük meziyet, Allah'a hizmetkârlık etmektir. Allah, Allah'lığını kimseye vermez. Bizden yapan, çatan O ise, yapılacak en güzel şey O'na teslim olmaktır. Onun için benim adım Fâni'dir ve yaptığım da budur. Böyle yapınca da boynum menekşe gibi bükük durur.

Bekabillahtan olanlarda durum biraz daha farklıdır. Onların dediğini Allah onlardan işlediği için, görünümleri daha serttir. Bunların gelişim durumuna tasavvuf dilinde "kurb-u feraiz", fenafillahtan gelenlerinkine de "kurb-u nevafil" denir.

Kurb-u nevafilde kulundan konuşan Allah'tır. Buradaki kul görüntüsü, en aşağı âleme atılıp Allah'a mir'at olmanın ifadesidir ki bu da *"Ayinedir bu âlem her şey Hakk ile kaim / Mir'at-ı Muhammed'ten Allah görünür daim"*in tahakkukunu gösterir.

ALLAH VE İNSAN-I KÂMİL İLİŞKİSİ

Allah lafzı bir esmadan ibarettir. O'nun ne evveli, ne ahiri bellidir. O, kemâlâtını İnsan-ı Kâmilde göstermiş olduğu için ancak İnsan-ı Kâmille bilinir. Kâmil (Peygamber) olmasa Allah bilinmez, Allah olmasa kâmil bulunmazdı. Bir şiirimde

Aşk deryası kaynadı / Hale-i nura döndü
Ol hale-i envarda / Cemalullah göründü

demiştim. Burada kastettiğim olay, Allah'ın, kendi içindeki aşk kaynamasıyla, adeta nur halinde kaymak bağlaması ve o kaymakta da cemalullahın görünmesiydi. İşte, ayna dediğimiz oluşumun aslı, bu nur-u Muhammedî'dir.

Burada cemal, yani yüz diye bahsettiğimiz şeyi, ehl-i şeriat, insana benzetilir korkusuyla, "Zât" adı altında bilinmezliğe itmekte ve *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> ayetini de böyle anlayıp anlatmaya çalışmaktadır. Buradaki korkuları, maske veya imitasyonların (ki buna beşer deniyor) kendilerini gerçek insan yerine koymasıdır. Mutasavvıflar da bu gerçeği sadece el tutmuş olanlara bildirirler ki erat kendini genel kurmay başkanı zannetmesin. Çünkü arada pek çok mertebe vardır. İşte *"Hiç bilenle bilmeyen müsavi olur mu"* <39-9>, *"De ki: hiç kör ile gören ve karanlık ile aydınlık müsavi olur mu"* <13-16>, *"Yaşayanla ölü bir değildir"* <35-22> ayetleri, bu duruma dikkat çekmekte ve arada pek çok mertebe bulunduğu gerçeğini anlatmaktadır. Zât bakımından hepsi aynıdır ama sıfat bakımından aralarında çok büyük farklar vardır.

Bu sıfat farklılıkları dolayısıyla ben, zaman zaman, demokratik sistemlerdeki oy eşitliğinin dahi doğru olmadığını ve zât bakımından herkes insan olsa bile okuması yazması olmayan bir kimse ile bir üniversite profesörünün sıfat, yani düşünme kapasitesi, bilgi birikimi bakımından aynı sayılmaması gerektiğini düşünürüm. Çünkü insana "İnsan" dedirten, onun sahip olduğu bilgidir, ilimdir. İnsan-ı kâmilin çok değerli olmasının nedeni de onun sahip olduğu manevi bilginin fazlalığı ve derinliğidir.

İnsan-ı kâmil, milyonda, hattâ belki milyarda bir yetiştiği için çok değerlidir. Hazret-i Peygamber ise kâinatta tek olduğu

için O'nun kemâlâtı sonsuzdur.

Allah mânâdır. İnsansa, o mânânın kâinatta göründüğü aynadır. Yani, mânânın, maddi âlemde madde olarak görünümüdür. Mânâ da, madde de kendisi olduğundan, O'dan başka bir şey aramak anlamsızdır. Tabii burada insan diye kastedilenin İnsan-ı Kâmil olduğunu söylemeye herhalde gerek yoktur.

Kimse Allah olamaz. Kâmil insanlar ancak Allah'ın aynası olabilirler. Hazret-i Muhammed de Allah değil, O'nu gösteren, veya O'nun kendisinden göründüğü aynadır. Çünkü ulûhiyet ve Muhammediyet (vahidiyet) mertebeleri farklıdır. Bu mertebeler, birbirinden farklı olmasına rağmen, birbirinden ayrı değildir. Böyle olduğu için tevhid edilip birleştirilir. İşte; tevhid denen budur. Yoksa, tevhid, evvelce de anlattığımız gibi, Allah çok da onları toplayıp birleştirmek değildir.

Allah, zâtıyla İnsan-ı Kâmilde, sıfâtıyla kâinatta tecelli ettiği için insana "kıdem aynası", kâinataysa "adem aynası" denmiştir. Kâinatta olan, insanda toplanmıştır. Allah'ı bilen insan olduğu için de insan mükerremdir. Çünkü sıfâtın içinde zâtı bilen tek yaratık insandır.

Allah'ı bilenin yanında bulunmak en büyük huzurdur. Huzurda bulunanlar da en ulu cemaat, yani ashabdır. Çünkü Allah'ın en büyük kemâlât noktası insanla zuhura çıkmıştır. Bâtın içeridedir. Burayı çok iyi anlamak, anlayabilmek için de insan olmak lazımdır.

Allah insanda teceli eder ama cim'den kurtulup ulûhiyet âlemine kadem basmış olan insanda... O insansa bir tanedir. Onda tohum vardır ve meyl-i iradi onu zuhura çıkartmak için kaynamaktadır.

Allah'ın insandaki tecellisini anlamaya çalışmak lazımdır. Allah, kendinde olan her şeyi kâinata yaydığına ve insanı o kâinatın özeti olarak meydana getirip ona Hayy esmasıyla hayat verdiğine göre daha başka nerede aranabilir?

Hayat bir sıfattır ama sıfât zâttan ayrı olamayacağına göre ikisini bir bütün olarak görmek gerekir. Bu anlayışa varamayıp sıfât ve zâtı ayrı görenler yanılmaktadırlar.

Onun için gerçek Kâbe, Allah'ın bizzat yaptığı insandır.

Onun Hacer-ül esved'i kalptir. Kalpteki nazargâh-ı ilâhi ise nokta-yı süveyda denen noktadır.

İnsan Kâbe'sinin de insan tarafından yapılmış putları vardır. O putlar temizlendiğinde "Kalb-i mü'min beyt-i Hakk" gerçekleşir.

Allah, kalbin aksi olan kâinatta da, Mekke'de Kâbe'yi yaptırmış, Kâbe dolayısıyla o Mekke'ye "Mekke-yi Mükerreme" denmiştir. Esas mükerremiyet ise *"Âdem oğullarına mükerremiyet verdik"* <17-70> ayeti ile insana verilmiştir. Tabii, mükerremiyetinin değerini bilen insana...

"Yeryüzünde Kâbe, semada Beyt-i mamur" deniyor. Semadaki beyt-i mamur; sema-yı din, yani insanın içi, kalbi ya da yüksek bilgileridir. İnsanı muammer eden de bu yüksek bilgilerdir. Beyt-i mamur, daima insanı tamir etmektedir.

İnsana bu düşünceyi, bu bilgiyi veren, Allah'ın ilim sıfatıdır. Eğer insanda ilim gözü açılmış olursa, o zaman kolayca bu sonuca varır. İlim gözünün açılabilmesi için de aşk lazımdır. Çünkü aşk olmazsa hiçbir şey olmaz.

Muhabbet-i ilahi dışta, görünüşte değil, içte olursa bir mânâ ifade eder ve o zaman *"Surette ne'm var benim / Sirettedir madenim"* gerçekleştirilmiş olur. Suret, geçicidir. Kalıcı olan, sirettir. Ama suret de lazımdır, zira o suret olmazsa, kimseyi tanıyamayız. Öz, içerdedir. Sandık, Kaf'tır. Hazinet-ül esma oradadır. Bu hal İnsan-ı Kâmile hastır. "Küntü kenz" denen ilahi hazine onun içindedir. Allah *"Gizli bir hazineydim, bilinmek istedim ve onun için kâinatı yarattım"* demektedir.

İnsan, bu âleme tenezzül-i mertebe ederek, ef'al için gelmiştir. Allah, *"Yeryüzüne bir halife yaratacağım"* <2-30> diyerek, insan yaratacağını bildirmiştir. Çünkü yeryüzünde Allah'ın işlerini görecek olan insandır. Allah, mülkün sahibidir. İnsansa bu mülkte halifetullah olmuştur. Ama hangi insan? Allah'ın boyasıyla boyanıp O'nunla ünsiyet edebilen İnsan-ı Kâmil... İşte, İnsan-ı Kâmilin Âdem-i mânâ ve daima var oluşunun nedeni budur. Hepimizin amacı da o kemâle erebilmek, O'nunla ünsiyet kurabilmek ve O'nun boyasıyla boyanabilmektir.

Allah'ı bilenler, yolda ayakları bir taşa takılsa "Acaba ne yaptım da böyle oldu" diye düşünürler. Böyleleri, O'ndan hiç ayrılmaya gelmediğini ve O'nun laubaliliğe hiç tahammülü olmadığını bildikleri için şühûddan ayrılmamaya çalışırlar. İnsan, her türlü hatayı şühûddan ayrıldığı zaman yapar çünkü o anda Allah düşüncesinden uzaklaşmış ve isyana meyyal duruma gelmiştir. Bu durumda dahi Yaratan, yaratılan da kendinden gayrı olmadığı için tıpkı bir annenin biraz önce azarladığı çocuğunun başına bir şey geldiği anda onu bağrına basışı gibi, kulunu affeder. Bu da göstermektedir ki Allah dıştan azarlasa bile, içten acımaya devam etmekte ve kuluna gerçek anlamda bir zarar gelmesini istememektedir.

Allah *"Muhakkak ki kalpler Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir"* demekle, "Onu kâh sıkar, kâh genişletirim" yahut "Ona kâh cemal, kâh celal veririm" demektedir. Nitekim, insanı durup dururken bir sıkıntı basabilir. Bu sıkıntı enfüsten olursa bir kusur veya taksiratı var demektir, âfaktan olduğu takdirdeyse bir yansıma bahis konusudur. Bu nedenle, insanlık hem çok kolay, hem de çok zordur. Ama zor da olsa, kolay da olsa, insanlığın esası budur. Geri kalan dervişlik, şeyhlik, tarikatçılık hepsi birer yol, birer mekteptir.

İnsan, kendini bilirse, görünmeyen ayna; bilmezse, nadan olur. İnsanı insan, Allah'ı da Allah görür ve bilir. Onun için "Allah'ı Allah'tan başka gören ve bilen yoktur" diyoruz. Aynı şekilde insanı da insandan başkası görüp bilemez. Geri kalanların bilgisi mertebesiyle orantılıdır.

Allah'ı en iyi bilen Hazret-i Peygamberdir. Geri kalanlar, ancak mazhar oldukları esmanın iktizası kadarıyla bilebilirler. Kimi Alîm esmasına mazhar düşmüş olduğu için bilgisi çok derindir. Kimi basir esmasına mazhar düşmüştür, kimi de bir başka esmasına... Tüm esmalara mazhar olan Hazret-i Peygamberdir.

Allah, Allah'lığını kimseye vermeyeceğine göre Allah'lık eden, Allah'ta fâni olandır ki bu durumda o zât, kendinden çıkan hiçbir şeyin kendinden olmadığını, her şeyin Allah'tan ol-

duğunu kabul etmiştir. Çünkü kendisi zaten ölmüş ve yok olmuştur. Kişinin kendinde en ufak bir benlik nişanesi kalmış olsa, ölmemiş olacağı için, Allah ondan tecelli etmez. Bu durumu Osman Dede "Sen varken Allah yok, sen yokken Allah var" cümlesiyle özetlerdi. Çünkü ikisi aynı yerde olmaz. Ben de bunu *"Sen çıkarsan aradan / Kalır şeksiz Yaratan"* diyerek özetledim.

İnsan, ilahi huylarla bezendiğinde, ilahlaşabilir. Ama ilah Allah değil, yaratıktır, sıfattır. Tıpkı ilahe gibi... İlah, müzekker (erkek), ilahe müennestir (dişi). Kelime-i tevhidde *"Lâ ilâhe"* dendikten sonra *"İllallah"* denmesinin nedeni budur. İlah da, Allah'ın sanatı, eseri olduğu için ilahlaştırılmıştır. Yani, kâinat, Allah'ın sanatını göstermek için ilahlaşmıştır.

İNSAN-I KÂMİL VE KÂİNAT İLİŞKİSİ

Sıfat mertebesinde sıfâtını Allah'a veren bir kimsede ne göz, ne kulak, ne ağız, ne de dil kalmıştır. Böyle olup kişi gerçekten kendini ifna edebilmişse, onun nazarı, Hakk nazarıdır ve gönlünden geçenler olur.

Her zaman tekrarladığımız gibi, kâinat boş değildir ve bir sahibi vardır. O sahibe "İnsan-ı Kâmil" adı verilir. "İnsan yokken kâinat sahipsiz miydi" diye bir soru akla gelebilir. Hayır, sahipsiz değildi çünkü kâinat yokken de insan vardı ama görünmüyordu. Zaten kâinat o insan için yaratılmıştı. Yani, esas sahip görünmeyen sahiptir. Bu görünmeyen sahip şahadet âlemi denen kâinatı meydana getirdi ve o kâinattan da kendindeki tüm ahkâmı toplayacak bir insan oluşturup ona "İnsan-ı Kâmil" adını verdi.

"İnsan olmasaydı kâinat olmazdı" diyoruz. Hangi insan? İnsanlara insanlığı öğreten insan tabii...

Daneyi besleyen sap ve samandır. O nedenle de önce sap çıkar, sonra o sapın üzerinde dane oluşur. İşte, önce kâinatın yaratılıp en son İnsan-ı Kâmilin gelmesinin sebebi budur. Mürşitler de o insanın, o buğdayın devamı ve zamana göre terbiye edilmişidir. İlk kâmil Âdem'dir. Sonrakiler onun tohumlarından meydana gelmiş ve gelişmişlerdir.

Maddi âlem gelip geçicidir. Her şey insanın kendindedir. İnsan, kâinatın özetidir. İnsanın her zerresi, her hücresi bir âlemdir. Her spermden bir insan meydana gelebilmesi bunu ispatlamaktadır. Onun için arzı da, seması da, cenneti de, cehennemi de hepsi insandadır.

İnsan için on sekiz bin âlemden bahsediliyor; ne on sekizi, milyarlarca, belki trilyonlarca âlemdir o... Çünkü insan bir mânâdır. Bu mânâ haşrolup insan, neşrolup kâinat olmuştur. Bu toplanıp dağılışın mânâ ve maddede ters olduğunu ve biri toplanırken, diğerinin dağıldığını evvelce anlatmıştık.

Kâinat, nefs-i Rahman; insansa nefs-i Rahim durumundadır. Bu nedenle rahmanla rahim arasında devamlı bir alışveriş vardır ve bunlar adeta birbirinin içi ve dışı gibidir.

İnsan yaşantısını cennet ederse, bu cennet rüyalarına da yansıyacaktır. Çünkü o rüyalar da kendinden çıkmaktadır. Bu bilince ulaşmamış olanlar, bir ömrü farkında olmadan tüketip gider ve bu arada eşeği satılıp yenen dervişin; onu satanlarla birlikte "Eşek de gitti" diye zikredişi gibi, hiçbir şeyin farkına varmamış olur.

İlk yaratılan, nurdur. Kâinat, bu ilk yaratılan nur, akıl, ruh ve kalemle meydana getirilmiştir. Bu nur insan olduğuna göre kâinatın özü, ruhu insandır. Kâinat oluşup yeterli kapasiteye ulaştıktan sonra, o nur yine kâinattan aldığı beden elbisesi içine girerek Hazret-i Muhammed, yani insan olarak bu âleme teşrif etmiştir. Kendisinin, bu durumuyla kâinatta işgal ettiği yer bir nokta kadar olduğu için O'na "Nokta-yı kübra" denmiştir. Görünüşte nokta kadar yer işgal eden o beden, O'nun vücudu olarak algılanmış olsa bile gerçek vücudu kâinattır. Sonuçta, o küçük nokta şeklinde görünen bedeni yine kâinatta, yani gerçek vücudunda dağılmıştır.

Biz de gerçek anlamda insan olabilirsek, o zaman bizim vücudumuz da kâinat olacak yahut başka bir tabirle, biz de kâinatın ruhu olacağız ki bu durumda; bedeni nasıl ruh idare ediyorsa, biz de kâinatı öyle idare edeceğiz demektir. Buraların çok ince düşünülmesi gerekir.

Daima kâinatı idare eden bir ruh vardır ve bu, bir zât ola-

rak kâinata teşrif etmiştir. Bu, her asırda bir kalıp yani elbise değiştirir. Her asrın bir kâmilin meşrebine uygun olması bu sebepledir. "Sahib-i zaman" denen bu zât asabi mizaçlıysa, o asırda afetler, savaşlar vs. fazla olur. Buna mukabil sakin mizaçlı ve neşeli bir zâtsa, o zaman ilim ve irfan kapıları açılır, insan için pek çok kolaylıklar ortaya çıkar.

İnsan-ı kâmil, bir kâinattır. Dünya nasıl işlerse o, o nasıl işlerse de dünya öyle işler. Bu etkileşimi bazen diğer insanlarda da müşahede etmek mümkündür ama onlar bunun farkında değillerdir. Bu ilişkiler *"Mün'akistir cümle ahval-ı cihan yekdigere / Kalbe aksettir süruru bir dil-i mesrurdan"* beyti ile özetlenmiştir. Burada anlatılmak istenen şey, İnsan-ı Kâmilin vücuden haşrolup gelmiş ve toplanmış olmasına rağmen, manen intişarda (neşirde) olması ve bu yayılmanın, burada haşrolduğu noktadan başlamasıdır. Kendinden kâinata yayılan maneviyatıysa, kâinattan tekrar kendine dönmekte ve bir vücud-u kisbî meydana getirmektedir.

Bunu biraz daha açmak gerekirse, şöyle söylemek mümkündür. Mürşitten yayılan manevi varlık, mürşide göre âfak olan müritte etkisini göstermekte ve ona bir manevi vücud-u kisbî kazandırdıktan sonra, yine mürşide dönmektedir. Bu olay mürşit-mürit ilişkisinde de, kâmil-kâinat ilişkisinde de aynıdır.

Bu duruma göre kâinattaki olaylar kâmilin ahvali üzere cereyan etmekte, kâmilden doğan celalî, cemalî, tenzirî veya tebşirî keyfiyetler, aynen kâinata yansımaktadır. Çünkü ayetlerin nüzulü ihtiyaca göredir. Bu noktada "Hangi kâmilin" sorusuna cevabı, Peygamberimiz *"Benim ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının peygamberleri ayarındadır"* hadisi ile vermektedir. Buna göre burada olan, mânâda pek çok işler görüyor ve mânâ maddeye hakim olduğu için, mânâda görülen işler maddede de zuhura geliyor, yani ezvak-ı Muhammedî'yi haiz olan zât ne meşrepteyse, kâinatın saltanatı da öyle devam ediyor demektir.

Enfüsten âfakı seyretmek çok önemlidir çünkü düğümleri çözen nokta burasıdır. Kâinat, adeta bir halı gibi dokunmakta-

dır. Bu halının direzleri (atkıları) vaktiyle ilm-i ilahide hazırlanmış ve burada kader mekiği ile dokunmaya başlanmıştır. Hangi daireye gelmişse orada bir motif meydana çıkmaktadır. Yani, Bir, ikilikte görünmektedir. Bunları evvelce sıfât bahsinde anlatmıştık.

Kâmiller, vücuden haşrolmuş, manen kâinata neşrolmuşlardır. Kâinata neşrolanlar da yine dönüp dolaşıp kendinde toplanmaktadır. Kâinattaki tüm olup bitenler, bir kâmilin ahvalinden ibarettir. Hangi kâmilin? O gizli vücudun sahibi olan kâmilin... Çünkü görünmeyen bu vücudun sahibi odur ve yaptığı her şeyi cemal ve celal sıfatlarının tecellisiyle gerçekleştirmektedir.

Celâli İsyanı uzayıp bir türlü bastırılamadığında, padişah bu konuyu vezirleriyle konuşurken meşayihten biri bu başarısızlığı zamanın kutbu olan zâtın mizacına bağlar. Padişah, bu zâtı görmek ister ve tebdil-i kıyafet edip şeyhle birlikte o zâtın yanına gider. Karşılarına çıkan zât, güleç yüzlü bir çömlekçidir. Padişah onu kızdırmak ister. Çömlekleri teker teker alıp beğenmiyormuş gibi yaparak, bırakır. Bu süre içinde çömlekçi gülümsemesini hiç eksiltmez. Epeyce zaman geçtikten sonra, çömlekçi "Siz yorulmuşsunuzdur. Durun size bir çay söyleyeyim de biraz dinlenin" deyip dükkândan uzaklaşınca padişah ne kadar çömlek varsa hepsini kırar. Çömlekçi döndüğünde durumu görür ama hiç bozuntuya vermeden "Canınız sağ olsun, kırılan çömlek olsun, yenilerini yaparız" deyip yine en ufak bir kızgınlık alameti göstermez.

Padişah şeyhe "Yahu, bu olacak iş mi? Şimdi ben o isyana giden komutanı değiştireyim de, isyan nasıl bastırılırmış görün" deyip Kuyucu Murat Paşa'yı isyanı bastırmakla görevlendirir. Paşa, göreve başlayınca bulduğu tüm celalîleri, sülalesiyle birlikte, kazdırdığı kuyulara gömmeye başlar. Hattâ askerlerin kıyamadığı dört yaşında bir çocuğun kafasını bizzat kesip kuyuya atar. Sonuçta, isyan bastırılır. Bunun üzerine padişah, kendini çömlekçiye götüren o şeyhi çağırıp alay edercesine "Gördün mü bak, isyan nasıl bastırılırmış" deyince şeyh "Padişahım kutup değişti. Yeni kutup çok celalli bir zâttır da ondan

öyle oldu" der.

Bu cevabı alan padişah, yine merak edip aynı şekilde ziyarete gittiğinde, bu kez karşısında bir Arnavut karpuz sergicisi bulur. Karpuzcu "Kesmece bunlar hepsi kan gibi kırmızı" diye bağırmakta olduğu halde bunlar birkaç karpuzu elleyip yerine bırakınca, Arnavut enselerine dikilir ve "Hey bana bakın, ben çömlekçi değilim ha" deyiverir.

Tabii bu bir masal veya rivayetten ibarettir ama kutb-u zamanın meşrebinin kâinata ve ef'al-i ilahiye nasıl yansıdığını anlattığı için bu güne kadar nakledilegelmiştir.

Ef'al-i ilahi kullarla tecelli eder fakat insanlar, yaptıklarını kendilerinin yaptığını zannederler. Kutuplardan işleyen de yine Hakk'tır. Burada kutup bir alettir. Allah, esma ve sıfâtıyla kâinatı kapsamış olduğundan, her şeyi kendi yapmakta, yaptırmaktadır. O'nun bu yaptırım gücüne aşk denir. Bunu anlatmak için *"Nokta-yı kübra, hem ümm-ül Kur'an'dır / Nahnü akreb sırrı kâmil insandır"* demiştim.

Bu sır her insanda vardır ama İnsan-ı Kâmilde aşikâr hale gelmiştir. Aynı şiirin devamında *"Hakk yönünden Hannan ismi verildi / Halk yönünden ona Mennan denildi"* demiştim. Burada zikredilen Hannan ve Mennan, Kâbe'yi tuttuğu söylenen iki direğin adıdır. Bu kelimelerden biri ha ile, diğeri mim ile başlar. Hakk yönünden olanı "Hannan", bunun zuhuru, yani halk yönünden olanı da "Mennan"dır ki bu da Hakk'ın zuhuru demektir.

Şiirin devamı *"Hakikatte ise Sübhan denildi / Âşıklar Kâbe'si zât-ı ekmeldir / Aşk ile tavaf hem hacc-ül ekberdir"* diye gider.

Onun için, kâinat dediğimiz; kalbimizdeki ilahi noktanın in'ikâsatıdır (yansımasıdır). Biz o in'ikâsattan ne kazandıysak, o kazançla gideceğiz. Her şey kendinden zâhir olmuş ve yine kendine gidecektir. Biz, birer radarız. Her şey bizden intişar edip yine bize dönmektedir. Burası tevhidin ve ledünn'ün iç yüzüdür. Her şey kalb-i Muhammedî'den teali eden tecelliyattan ibarettir.

Kâinatta ne varsa insana koşmaktadır. Bitkiler ve tüm

canlılar insana kavuşmaya çalışır. Ölenler, enerji haline geçer. Her şey, insanın kendisini yemesini bekler. Hakk da acıkır ve doyar. Bu bilinçle insanların da İnsan-ı Kâmile ulaşmaya çalıştığını çünkü ondan başka gidilebilecek bir yer olmadığını söylüyoruz. Burada önemli olan, ona bilinçle ulaşabilmektir. O zaman hayat, ebedi hayat halini alır ve insan, O'nun bir uzvu olarak, O'nunla birlikte yaşamaya devam eder. Bu durumun gerçekleşmesi için kesafetten letafete geçebilmek gerekir.

Yukarıda anlattığımız nedenlerle kendini bilen için her şey helaldir. Çünkü böyle bir insan Karun hazinelerinin içine yatırılsa, mücevherlerden bir tanesine bile bakmayacaktır. Giyim, kuşama da önem vermez ve Osman Dede gibi, öyle zamanı olur ki atlas yorganlarda yatar, yine öyle zamanı da olur ki çul bir elbiseyle dolaşır ama her iki durumda da, ya kendinden bir şeylerin işlenmekte olduğunu yahut da kâinatta işlenmekte olan bir şeyin kendine yansıdığını bilir.

Hıristiyanlardaki, tüm insanların kefaretinin Hazret-i İsa'ya yükleme inancı da buradan, yani kâinatın insanın aynası, insanın da kâinatın özeti olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır.

Öyle zâtlar vardır ki dünyada çıkacak bir harbi kendi bedeninde çeker. Bu nasıl olur? Madde ve mânânın birbirine ayna olması ile... Bunun örneğini daha önce, Bağdat'a gidecek müridin kervanının soyulacağının mürşidince bilinmesi hikâyesiyle vermiştik. O zâta olayı bildiren Allah'tır çünkü O bildirmedikçe, insan hiçbir şeyi bilemez.

Kâinat dediğimiz şey bir zigotun içindedir. Bu zigota İnsan-ı Kâmil denir ve kâinat, o hücrenin dışa projeksiyonundan başka bir şey değildir.

"Hakk'tan başka bir şey yoktur" demek kolaydır ama bunu anlatmak zordur. Anlatabilmek için misal vermek gerekir. Misal olarak da en uygunu insandır. Tüm aza ve kuvalar insana aittir. Hangisi ne iş yaparsa yapsın, o işi insan yaptı demektir. Bunların tümü, insandan aldığı emirlere göre hareket eder. Bu anlatılanlar tam olarak anlaşıldığında Hakk'ın ne olduğu da anlaşılmış olur ki o zaman yukarıdaki cümlenin de anlamı kav-

ranır, yani bütün, bütün olarak kabul edilir ve diğer parçaların her biri yerli yerine oturtulur. Böylece de şeriat düzeni oluşmuş olur.

İnsan her şeyiyle bir noktada toplanırsa, o zaman vücudunun tüm azaları onun ümmeti olur. Üm, ana demektir. Eğer insan kemâle erer ve bir ruh haline gelirse, o zaman kâinat onun cesedi olur. İşte *"Kâinat bir ceset, ruhu Mevlâna"* demekle kastettiğim budur. Mevlâna, kelime mânâsı olarak; Allah'lık veya efendi demektir. Hepimiz gelişir ve birer Mevlâna olursak, o zaman kâinat bizim de cesedimiz olur.

Tüm ölenlerin ruhu İnsan-ı Kâmilde toplandığı için ona "Ruhların kabri" de denir. Tüm ruhlar ona gömülür.

Eskiden Tire'de bir meczup varmış. Birisi öldüğünde "Ben onu bacaklarından tutup yutuverdim" dermiş. Onun bu sözüne herkes güler, kimse onu ciddiye almaz, onunla alay edermiş ama bu bilgilerimizle biz onun doğru söylediğini kabul etmek zorundayız.

Mevlâna'nın "Beni, toprakta aramayın. Ben, beni sevenlerin gönlündeyim" sözü de bu söylediklerimizi doğrulamaktadır. Bu yaşamın bir de toprağa yansıması vardır. Onun için birbirini sevenleri yan yana gömerler. Zaten toprak dediğimiz şey bizden ayrı değildir ki... O, icmalin tafsili, yani için dışa yansımasıdır. Bu aynen Kur'an'la tefsiri, vahdetle kesreti yahut masdar ile masdar-ı mîmî arasındaki ilişkiye benzer. Buna cismani bir örnek olarak pergel gösterilebilir. Pergelin bir bacağı merkez teşkil eder ve sabit bir noktada durur. Diğer bacağıysa bunun etrafında dönerek, o noktanın çerçevesini oluşturur. İcmal, Kur'an, vahdet ve masdar, bu pergelin sabit olan merkez noktası; tafsil, tefsir, kesret ve masdar-ı mîmî de, o nokta etrafında çizilen daireyi meydana getiren pergelin hareketli bacağını teşkil eder. Allah, herkese kalp içindeki bu sırların açıklanmasını nasip etsin. Ondan sonra tecelli ederse, o zaman bu açıklamanın yansıması olarak insandan her türlü keramet zuhur edebilir ama bu zuhurat, tecelliye bağlı olduğu için, insanın elinde olan bir keyfiyet değildir. Onun için ben enfüse bakarım. Âfaktaki tezahüratın sahibi Allah'tır. Allah bizde yok mu? He-

pimizde var. Tecelli ederse eder. Böyle olduğu için Peygamber bile "Ben'im" demeyip *"Beni gören O'nu gördü"* demiştir. Peygamber "Ben O'yum" demedikten sonra, bu sözü kim söyleyebilir?

"Ayinedir bu âlem her şey Hakk ile kaim / Mir'at-ı Muhammed'ten Allah görünür daim" ifadesinde Allah görünür denmiş olması, O'nun zâtıyla görünmesi anlamında değildir. Allah ancak sıfâtıyla görülür. Nasip olur, bizde de tecelli ederse, o sıfat bizim aynamız olur.

Biz, kendimizi göremeyiz. Kendimizi görmek için bir aynaya ihtiyacımız vardır. Onun için *"Mümin müminin aynasıdır"* buyurulmuştur. Allah'ın bir isminin de Mü'min olduğu düşünülürse, bu şu demektir: "Siz hepiniz benim aynamsınız. Ben hanginize bakarsam bakayım, değişik esmalar altında kendimi görüyorum. Bazısına bakınca sevilip bazısında sevilmeyişimin nedeni de, yine bu esmaların farklılığıdır. Hâdi ve mudıll yahut muiz ve müzill ya da pek çok benzerleri gibi, esmalar birbirine zıt olduğu için durum idare edilip gidilecektir."

Burada anlattıklarımız tahakkuk etmedikçe zor anlaşılır konulardır. Onun için ben daima "Allah tahakkukunu versin" diyor ve bunun için çalışıyorum.

Kâinat, insanın aynası yahut şişirilmiş halidir. Kâinat ve İnsan-ı Kâmil bir terazinin birer kefesine konsa, ikisinin aynı ağırlıkta olduğu görülür. Ama ikisi arasında makbul olan, noktadan ibaret olan İnsan-ı Kâmildir. Çünkü kemâlât ondadır. Elif'i meydana getiren, o insan noktasıdır ve Allah'ı bilen de o eliftir. Bu nedenle insan denen o nokta-yı kebir daha kıymetlidir.

Allah, kendi yarattığı için kâinatı bilir ama kâinat Allah'ı bilemez. Eğer bilseydi, Allah insanı yaratmazdı. Kâinatın ruhu insandır. İnsan olmasa kâinat bir işe yaramaz. Allah'ın kâinatı yaratma amacı bilinmek istemesidir. Allah'ı bilen de insan olduğuna göre, kâinat insan için yaratılmış demektir.

Burada insan diye bahsedilen surette kalan insan değil, Allah'ı bilen insandır ki o da Hazret-i Muhammed'dir. O, zübde-i kâinattır. Vârisleri, O'nun esmalarından birinin mazharı ol-

muştur. Örneğin, ben efendi ile birlikteyken onun boyası ile boyanmış olduğum için, şiirlerim de onunkiler gibi Osmanlıca ve aruz vezniyle doğuyordu. Ama efendi bu âlemden göçtükten sonra, benden bugünkü dille konuşmaya başladı.

Kâinata maddeten "insan-ı kebir" denmektedir. Ancak gerçek insan-ı kebir, manevi olan İnsan-ı Kâmildir ve bu nedenle de ona "Âdem-i mânâ" adı verilmektedir. Bu insan-ı kebirin yanında, büyük gibi görünen kâinat çok sagir (küçük) kalır. Bunlardan evvelce bahsettiğimiz için burada teferruatına girmiyoruz.

Vücut birdir. Enfüs ile âfak arasındaki hadise, Karadeniz ile Akdeniz ilişkisine benzer. Muhteva devamlı olarak birinden diğerine aktarılmaktadır. Aslında dıştan ayrı gibi görünse bile iki deniz birleşiktir ve birdir. Boğazlardaki akıntı üstten Akdeniz'e, alttan da Karadeniz'e doğrudur. İşte insan hayatı da bunun gibidir. Biri dünyaya doğarken, diğeri ahirete doğmakta, biri çıkarken diğeri inmekte ve hayat da bu çıkış ve inişlerle devam etmektedir.

Allah'ın sevgili kulları göçerken, âfakta da bir şeyler olduğunu, bunun kıyamet-i kübra olarak nitelendirildiğini ve genelde celalî tecelli şeklinde görüldüğünü, bunlara "doğa olayları" dendiğini biliyoruz. Bu olaylar, Allah'ın doğaya celaliyle tecellisi sonucu ortaya çıkar çünkü doğa da Hakk'ın bir aletidir. Hazret-i Musa'ya *"Şu dağa bak, o tahammül ederse sen de edersin"* <7-143> dedikten sonra dağın parçalanması bu dediğimizin delilidir.

Kâmilin göçü esnasında, küll boşalmaktadır ama yeri boş kalmayacağı için yerine bir başkası gelecektir. Aynen evvelce verdiğimiz üniversite kürsüsü örneğindeki gibi... Ne profesörlük, ne de kürsü boş kalayacaktır. Değişen sadece esma, yani, Ali'nin yerini Veli'nin almasıdır. Büyük göçlerde kâinatta olan tebeddülât, evvelce Mevlâna'nın göçü örneğiyle anlatılmıştı. Bu duruma işaret için Niyazi-i Mısrî, bir şiirinde *"Her burçta benim bin kamerim, bin güneşim var"* demektedir.

Kâmil zâtlar, yukarıda anlatılan özellikleri nedeniyle *"Ve attığın zaman da sen atmadın, atan Allah'tı"* <8-17> tecellisi-

ne mazhar oldukları için, O *"Kün"* (Ol) dese, toprak altın olur. Basir esmasıyla tecelli etse oturduğu yerden Bağdat'ı görür, Semi' esmasıyla tecelli etse Amerika'da konuşulanları duyar ve kendisi televizyon haline gelir. Bugünkü teknolojik gelişimler de o mevcudattan menşe almaktadır. Olmayan bir şey meydana çıkamayacağına göre, bugün hayret ve hayranlıkla izlenen teknolojik gelişimler ve keşifler, İnsan-ı Kâmilin vücudunda cereyan eden olayların âfaka yansımasından başka bir şey değildir. Bunlar aslında İnsan-ı Kâmilde tecelli eden birer rüya iken, o rüyaların âfaka yansımasıyla, rüya içinde rüya olarak ortaya çıkmıştır. Hepsi O'nda tecelli eden bir rüya iken, âfakta o rüyadan tekrar rüya ortaya çıkmıştır. Birinci rüyaya "taayyün-ü evvel", bunun âfakta görünmesine de "taayyün-ü sani" denmiştir. O da âlem-i şühûda yansıyınca, adı "keşif" olmuştur.

Buraları anlamak, burada görülen her şeyin Muhammed olduğunu kavramak ve buranın Muhammediyet âlemi olduğunu idrak etmek göründüğü kadar kolay bir iş değildir.

İNSAN-I KÂMİLİN HALKLA İLİŞKİSİ

Dünya iki kapılı bir handır. Bir kapısından girilir, öbür kapısından çıkılır. Aynen gıdaların bizim bir deliğimizden girip diğer bir deliğimizden çıkması gibi... Ama bu iki kapı arasında çok mertebeler vardır.

En üstte ve tecelligâh olan tek insan "hurufat-ı âliyat", diğerleriyse "hurufat-ı safilat" diye nitelendirilir. Hurufat-ı âliyat olarak nitelendirilen insan, Nur suresinde *"Şarkta ve garpta olmayan zeytin"* <24-35> diye tarif edilmiş ve onun kandilinin etrafını aydınlattığı anlatılmıştır.

Bu şekilde tarif edilen İnsan-ı Kâmilde, Allah'ın nuru, Allah'ın tecellisi, Allah'ın vasıfları tekmil olduğu için *"Allah'a itaat edin, Resul'üne de itaat edin"* <64-12> hükmü gereğince Allah'a itaat İnsan-ı Kâmile itaat, İnsan-ı Kâmile secde de Allah'a secde olmuştur.

Secde ve rükû hemen hemen her millette değişik isim ve şekillerde vardır. Yere kapanma, yani secde, bir tenezzül ve yokluk ifadesi olup topraktan geldik, yine ona döneceğiz anlamını

taşır. Bu, Çinlilerde de hürmet ifadesi olarak kullanılır, hattâ hürmetin derecesi secde süresiyle ölçüldüğü için kim daha erken doğrulacak diye birbirlerine bakıp süreyi uzattıkça uzatırlar.

Rükû, Avrupalılarda reverans, Osmanlılardaysa kandilli temenna olarak yerini bulmuştur. Bunların hepsi, insana saygıyı ifade eder.

Gerçekte ise secde İnsan-ı Kâmiledir. Çünkü o, Allah'ın kemâlât noktasıdır. İnsan-ı kâmilden gayrısı noksan sayıldığı için noksana secde edilmez.

Esas secde Allah'adır ama Allah tenzih âleminde olduğu için görülmez ve her şeyi kapsayan muhayyel bir varlık olarak bilinir. İnsan-ı kâmilse her şeyi kendinde topladığı için O'na ayna olmuştur. Bu nedenle kâmile secde, Allah'a secdedir. Bunu, "Muhammed'e secde Allah'a secdedir" yahut "Muhammed'i görmek Allah'ı görmektir" diye ifade etmek de mümkündür. Muhammed'in günümüzdeki temsilcisi ise İnsan-ı Kâmildir.

Hiçbir kâmil "Ben kâmilim" deyip kendine varlık vermez. Çünkü her zaman dediğim gibi, hepsi "El elden üstündür tâ arşa kadar" prensibini benimsemiştir. Bir insanın, beşeriyet âlemindeyken "Ben oldum" demesi hamlık işaretidir. Ama o sözü ondan Allah derse, o zaman bir şey denemez.

İnsanlar, Hakk'ı muhayyel bir varlık olarak düşünür ama Hakk'ın onların düşündüğü gibi olup olmadığını bilmezler. Onların tahayyül ettiği, sadece ilah-ı mec'ulden ibarettir ve bu kendi yarattıkları bir aynadır.

İşin gerçek yanıysa; Hakk'ın, Allah'ın kendi yarattığı aynası olmasıdır. Allah, bu gerçeği bildirmek için peygamberler göndermiştir. Bu peygamberleri de derece derece yapmış ve sonunda esas aynası olan ve kendinde ne varsa hepsini ona aktardığı, tüm kemâlâtını onda izhar ettiği Hazret-i Muhammed'i göndermiştir. *"İşte o şüpheye yer olmayan kitaptır"* <2-1, 2> ayeti ile anlatılanın İnsan-ı Kâmil olduğunu evvelce anlatmıştık. Gelen, diğer peygamberler de gayrı değildir ama kemâlât açısından Âdem hilal şeklindeyken, sonrakilerde kalınlaşa kalınlaşa, nihayet Hazret-i Peygamberde dolunay halinde görün-

müştür. Hazret-i Peygamber, bu vasıfta göründükten sonra bütûna çekilmiş, dolunay da ışığını vârislerinde tecelli ettirip kemâlini etrafa yaymaya devam etmiştir. Peygamberimizin *"Benim ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının peygamberleri ayarındadır"* deyişinin nedeni budur.

Herkes Hakk'ı müşahede edemez. Hakk'ı müşahede etmek, didara müşahit olmak demektir. Didara müşahit olmaksa; kendini kendinde müşahede etmek, kendi cemalini kendinde görmek demektir.

İnsan-ı kâmil, çok yönlü gelişim göstermiş olduğu için, vüsu namütehani (sonsuz genişlik) olarak nitelendirilir. Diğer fertlerse tek yönlü ilerleyebildikleri için tûl-u namütenahi (sonsuz uzunluk) diye vasıflandırılırlar.

İnsan-ı kâmil küresel bir ihataya sahip olduğu için her yön, her taraf onundur. Tüm yönler onun olunca, o, yönlere karşı körleşmiştir. Körlerinse kıblesi olmaz. Buralar işin sır noktalarıdır. Onun için kâmil zâtlar, bilenlerin yanında makbul, bilmeyenlerin yanındaysa menfur addedilirler.

"Hakkın sesi halkın sesidir" diye bir söz vardır. Bu söz, sevgi yönünden de geçerlidir. Bir kişiyi halk seviyorsa, Hakk da onu seviyor demektir. Çünkü Hakk ile halk iç ile dış gibidir. Hakk içtir ve adeta bir mısır tanesi gibidir. Ateşe konup patlatıldığında içi dışına çıkar ve türlü çeşit şekiller alır. Buna da "Halk" denir. Eğer hepimiz ölüp geriye Hakk'ı bırakabilirsek, sonunda o da mısır tanesi gibi patlayıp içimizdekini dışına çıkartacaktır. Ama burada zor olan şey ölebilmektir. Kısaca söylemek gerekirse; Hakk halkın, halk da Hakk'ın gıdasıdır ve bunlar daima birbirleriyle alışveriştedirler.

İnsan için imtihandan kurtuluş yoktur. Kurtulmak için ölmek gerekir. "Oldum" ya da "Neden, niçin" diyen, hapı yutar. Padişaha su veren bir cariye, padişahın dikkatsizliğinden bardak devrildiğinde dahi "Ben size hatalı sundum" diyerek nasıl özür dilemek durumundaysa, kulun Allah'a karşı durumu da böyle olmalıdır. Kimse Allah'ı "Sen yaptın, niye yaptın" diye sorgulama hakkına sahip değildir. O, bildiğini yapar ve kula da O'nun yaptığını kabullenmek düşer. Aksine hareket eden,

mutlaka pişman olur. İşte, edep denen budur.

Hakk her şeyi insanın gözbebeğinden görür. Kâinat bir aynadır ve Hakk gözbebeğinden bakıp o aynada kendini görmektedir. O zaman gören de, görünen de ayrı değil demektir. Görene "nazır", görünene de "manzur" denir. Nazır da, manzur da kendidir ama ikisi arasında mertebe farklılıkları vardır.

İNSAN-I KÂMİLİN GÖREVLERİ

O'nun hüvezzâhiri kâinat, kâinatın özetiyse İnsan-ı Kâmidir. İnsan-ı kâmil olmasaydı kâinatta Allah'ı bilen olmayacağı için Allah, yani o bilinç zuhura gelmemiş, bütûnda kalmış olur, bu da O'nun için bir noksanlık teşkil ederdi. Allah, noksanlıktan münezzeh olduğuna göre hüvezzâhirde insan olarak görünenin içinde gizlenen de, yine O'nun hüvelbâtınıdır. Bu bilince varıp zâhiriyle, bâtınıyla hepsini kendinde toplayana "İnsan-ı Kâmil" denmiştir. *"On sekiz bin âlem kâmil insandır / Zuhurudur rahmet, gönlü rahmandır"* diyerek özetlediğim husus budur. Bu aynı zamanda "Bana eşyanın hakikatini göster" dileğinin de cevabıdır.

"Bana eşyanın hakikatini göster" demek; "O esmanın müsemmasını göster" demektir. Bu müsemma, görülüp tutulan bir şey değildir. Onu ancak ehl-i kemâl kendinde bulabilir. Bulanlar hem onu, hem kendilerini gizleyip saklarlar. Çünkü orası esrar-ı ilahidir, sır noktasıdır, zâtını zâtından başkasının bilmediği yerdir. Başkasının bunu bilip idrak etmesi imkânsızdır. Bu hususta "Şudur" diyen hata eder çünkü muhit olanı muhat etmiş olur.

İnsan-ı kâmile "Âdem-i mânâ" denmesinin nedeni, onun, manevi insanın vücudu olmasından dolayıdır. Diğer insanlar, böyle bir manevi vücuda sahip olmadıkları için bir ağacın yaprakları mesabesindedirler. Yere düşer, çürür ve yine ağaca gıda olurlar. Ta ki, sonunda kemâle erip yere düştüğünde yeni bir ağaç meydana getirecek olgun bir çekirdek oluncaya, yani kısacası insan oluncaya kadar...

İnsana insanlığı, yine insan öğretir. Usta da, çırak da insandır ama çırak işi ustadan öğrenir. Arada bir de kalfa vardır.

Kalfa, işi öğrenmiş ama dükkân açmamış (gizli kalmış) olanlardır.

Davet, Peygamberlere mahsustur. Veliler kimseyi davet etmezler. Velideki ilmi isteyenler onu davet eder. Bu davet, davet edilen kişiye değil, ondaki ilme yöneliktir.

İnsan-ı kâmilin görevi; tekemmül ettirmek, yani az tekâmül etmişi olgunlaştırmaya ve nihayete erdirmeye çalışmaktır. O da bu işi *"O gün arz, arzdan gayrıya tebdil olunur, semalar da, ve tek ve kahhar olan Allah'a büruz ederler"* <14-48> ayeti ile yapar, yani kâmil insan değiştiricidir.

Evvelden bildiğimiz gibi, insan, esma-yı hassının gereği üzere dünyaya gelmiştir. Bir insanın sesi değişmez ama İnsan-ı Kâmil Allah'ın sevgilisi olduğundan, ona inanan, o esmanın kendine verebileceği kötülüklerden kurtulup feraha erer.

Genel bir kural olarak; güneşi az gören meyve ham, çok gören olgundur. İnsanlar da böyledir. Bazen içine mikroplar, kurtlar girer ve onu çürütür. Bunların tedavisi oldukça zordur. O kurtları temizleyebilmek için ters çevirmek, tersine döndürmek gerekir. Tersine döndürmek için de kişiyi sevdiği şeylerden uzaklaştırıp sevmediği şeylere yaklaştırmak gerekir. Mikrobu ve pisliği dökmenin en etkin yolu bu olduğu için, bazı kâmillerin, bu yolu sık sık kullandıkları görülür. Nazar her zaman bu tip mikropların tamamen imhası için yeterli olmayabildiği için böyle durumlarda onlar da bu tersine döndürme yöntemine baş vururlar.

İnsan-ı kâmil, kendini bildiği gibi, karşısına geleni de bilir. Karşısındakini tutup Hakk mertebesine kadar çıkarttıktan sonra tekrar halkıyete, hazret-ül cem'e hattâ cem-ül cem'e kadar indirir ama bu inişte, inen "ruh-u izafi" denen, Hakk'a benzer bir elbise sahibi olmuştur.

İnsan-ı kâmil, evini bulmuş olduğu için, yolla ilişkisi kalmamıştır. Böylelerinin yolla ilişkisi, daha sonra birini daha kurtarıp eve getirmek isterse olur. Yani, bu amaçla yola çıkar ve o kurtarılacak kişinin elinden tutup eve getirir. O kimse de evi bulduktan sonra, onun da yolla ilişkisi kalmaz. Çünkü o da *"Vatan sevgisi imandandır"*, yani vatanı Allah olmuştur.

Nasıl lamba dibine ışık vermezse, büyük zâtların da hiçbiri kendi memleketinde oturmamış, başka yerlere göçüp nurunu oralarda saçmıştır.

Erbab-ı marifet, kabak gibi uzanarak gider. Müritlerinin pek azı o mertebeye ulaşabilir. Onların işe yarayacak olanları, tıpkı kabak gibi, daha çiçek açarken belli olur ama bunu ancak erbabı anlar. Diğer müritler de çiçek açar ama onların çiçekleri kabaksızdır. Ayrıca çiçeği kabaklı olanların da bir kısmı kabağını olgunlaştıramadan çürür. Genç yaşta kemâle erip mürşitlikle görevlendirilenler olmuştur. Ama başlarına da çok işler gelmiştir. Peygamberimize bile peygamberliğin kırk yaşında verilmesi bu sebepten dolayıdır.

İNSAN-I KÂMİLİN ÖZELLİKLERİ

Astronomi kitapları, bizden dört milyon ışık yılı uzakta olan yeni bir galaksinin mevcudiyetinden bahsediyor. Işık hızının saniyede üç yüz bin kilometre olduğu düşünülürse, uzaklığı siz hesaplayın ve azamet-i ilahiyenin büyüklüğünü düşünün.

Bu kadar sayısız yıllar içinde yaratılmış kâinatın yaratılış gayesi; ne ins, ne cin, ne dev, ne pire, ne mikrop, ne de diğer canlılardır. Kâinatın yaratılmasındaki tek amaç insandır. Her şey o insan için yaratılmıştır. Bu gördüğümüz insanlar ise o tek olan insanın aza ve kuvasından ibarettir. Tüm kâinat o insanın kalbinde deveran etmektedir. Bu gerçeği; *"Devreder bihad avalim zât-ı pakinde onun"* diyerek anlatmıştım. Bu mısra aynı zamanda İnsan-ı Kâmilin vasıflarının da kâinat gibi sonsuz olduğunu ifade etmektedir.

İnsan-ı kâmil, nokta-yı kübradır. O görünmez, görünen sıfâttır ama o görünen sıfâtın içinde ne olduğunu bilmek mümkün değildir. İnsan-ı kâmil hazerat-ı hamse-i ilahinin tümünü kucaklamış ve âlem-i gaybtan âlem-i şahadete kadar her şeyi zevk etmiş insandır. Onun zevki tahakkuk ederse, kâinatın onun vücudunda döndüğü anlaşılır.

İnsan-ı kâmil, âfak ile enfüsü kendinde toplayıp birleştiren, var ile yoğu bir tutabilen ve nefy ü ispatı, yani Lâ ile İllâ'yı bilen insandır. Onun için kimse ona bakıp kendini onunla kı-

yaslamaya kalkmamalıdır. Çünkü kıyas şeytanla başlar.

İnsan-ı kâmilin bir ucu Allah'a, bir ucu en alt âleme, yani şeytana dayanır. "Şeytan yukarı çıkmak isteyince melekler onu taşlar" der ve arkasından da "Burada semayı dinlerler" diye ilave ederler. Pek iyi, kimdir bu şeytan?

Tabiatıyla, alt mertebelerde dolaşanlardır. Bunların semayı dinlemesi, sohbet dinlemeleri; yukarı çıkamamaları da dinlediklerini uygulayamamalarıdır.

Yapı itibarıyla her insan aynıdır ve hepsi kâinatın özetidir. Onun için kâinattaki güneş, ay, yıldızlar, sema ve arz dahil her şey her insanda vardır ama bunlar perdelenmiş olduğu için, pek çok kimse durumunun farkında değildir. Ne zaman eğitilir, perdeleri teker teker açılır ve sonunda ilk yaratıldığı zamanki saflığına ulaşırsa, o zaman kendinin ne olduğunu anlar.

Burada perde ya da kesafet denen şey insanın bedeni, letafetse ruhudur. Beden ve ruh birbirinden ayrı değildir ve aynen içi su dolu bir bardağı andırır. Beden bardak, içindeki su ise ruhtur. Suyu bardaksız tutmak mümkün olamayacağı için bardağı da inkâr etmemek lazımdır. Bardağın içindeki suyu görebilmek için bardağı daima temiz tutmak ve kirlenmesine izin vermemek gerekir. İnsan dengeyi bozmadan içe geçiverirse, o su benzeri ruhta neler görüp neler duyacaktır...

Kâmiller her şeyin özünü bilirler. Onun bildiklerinin tafsilini yapmak bilim adamlarına düşer. Bu nedenle bilen insanlar kâmil sohbetlerini dinlediklerinde, onların kendi dallarında ne kadar inceliklere vâkıf olduğunu, hattâ bunlar arasında kendi dikkatlerinden kaçmış noktalar bulunduğunu daha iyi anlarlar.

İnsan-ı kâmil miracında tüm âlemleri kapsadığı için, kendisine sorulan her sorunun cevabını, o kapsadığı âlemden çıkarır ve verir. Bu iş öyle kitap okumakla halledilecek bir iş değildir. Bir insan ne kadar kitap okursa okusun, her soruya cevap veremez ama İnsan-ı Kâmil verir çünkü o kitabın gerçeğini okumuştur.

İnsan-ı kâmilin her şeyden haberdar oluşu, aynen bir insanın kaşınan bir yerini kaşımasına benzer. Kâinat onun vücudu

olduğuna göre, her şey onun vücudunun bir bölümü, bir uzvudur. Vahidiyet denen budur. Bu durumu, yaşamayanların anlaması imkânsızdır.

İnsan-ı kâmil, iyi, kötü, maddi, manevi her şeyi camidir. Yani hem olgun insandır, hem de aşırı saflığı dolayısıyla çocuk gibidir. Bu nedenle de herkes onda kendinden bir şeyler bulur ve ona sevgi duyar. Çünkü safiye mertebesine gelmiş olan nefsi adeta ruhlaşmıştır. O, bütün esmaların müsemmasıdır. Akl-ı küll'den ders aldığı için de hiçbir zaman tevazuu elden bırakmaz. Hepsi kendisi olduğu halde zaman zaman bir şey aklına gelmeyebilir. Bunun nedeni; o anda, o taraftaki kapılarını kapatmış olmasıdır.

İnsan-ı kâmil, bir yönüyle âdem-i mânâ, diğer yönüyle de âdem-i maddedir. Ona kâmil denmesinin nedeni, tekmillenmiş olmasıdır. Kâmilin mânâ tarafı akl-ı külle, madde tarafıysa cesedine bağlıdır. O, cesediyle cim, mânâsıyla lâm, aslıyla nun, bu âleme teşrifiyle oluşan görünümüyle de mim'dir.

İlk yaratılan olmasına rağmen, Âdem olarak bu âleme son gelen olması, hatem oluşundandır. Yani, İnsan-ı Kâmil, oluşuyla Âdem, bu âleme gelişiyle hatem yahut ruhuyla Âdem, bedeniyle hatemdir ki bu duruma "Evveli Âdem, sonu hatemdir" demek de mümkündür.

Kâmillerin sohbetleri kitaplardan okunup nakledilen sözler değil, onların içinden doğan sözlerdir. İnsanın içinden on sekiz bin âlem doğabilir. Çünkü insan kâinatın özetidir. İnsan, efendilerinin himmetiyle terakki ettikçe, kendinde özet olarak bulunan kâinat sırlarını çözüp anlamaya başlar.

Kâmil zâtlar, bazı kimselerin yanında sohbet etmezler. Bunun nedeni, o kişilerin anlatılanları anlayamayacak veya söylenen sözlerden incinecek olmasıdır. Bu noktada "İncinirse incinsin, ona ne" diyenler olabilir. Lakin kendinden gayrı bir şey olmadığı düşünülürse, incinecek veya zorda kalacak olan yine kendisi olacağından, böyle yapmasını normal karşılamak gerekir. Kimse kendi kendini incitmek istemeyeceğine göre, incitmemek için gerekli tedbiri de yine kendisi alacaktır.

Kâmil insanlar kolay kolay "Ben kâmilim" diye ortaya atı-

lıp çevrelerini genişletme çabalarına girmez ve kimseyi davet etmezler. İçlerinden geleni sözleriyle dışa vururlar. Bu sözleri duyanlar arasında nasibi olup da "Bunda bir şeyler var" diyenler, kendileri gelip bağlanırlar. Çünkü insanlar, dünyevi olarak ne kadar geniş imkânlara sahip olsalar da manevi yönden daima bir boşluk ve şüphe içindedirler. Bu şüphelerin onlarda yarattığı huzursuzluk, onları bu yola iter. Eski insanların, örneğin Firavunların, kendilerini mumyalatıp eşyalarıyla birlikte piramitlere gömdürmeleri, dini inanışları gereği tekrar dünyaya geldiklerinde aynı bedene girip aynı saltanatı sürme arzularından kaynaklanmıştır. Bu da dinî duyguların insanda ne kadar güçlü olduğunun göstergesidir.

Kâmil insanlar, dinî duyguların bu gücünün bilincinde oldukları için kendilerine bağlananların, daima doğru yolda ilerlemesine gayret ederler. Çünkü yanlış ve çelişkili telkinlerin o kişilerin akli dengesini bozacağını bilirler. Bu nedenle kişilerin inançlarını değiştirip onları hakikat yoluna sokarken, mevcut inançları bir anda yıkma yerine, bizim yaptığımız gibi, yavaş yavaş değiştirmeyi tercih ederler. Bunu "Bir duvarı yıkmadan, teker teker tuğlalarını söküp değiştirerek yenilemek" diye tarif ederler.

Bu durumu, salikler açısından, camide imama uyup namaz kılmaya benzetmek mümkündür. Nasıl camiye ilk defa giden bir kişi, önce etrafındakileri taklit ederek, onlarla beraber yatıp kalkar ve onların hareketlerini taklitle işe başlar, sonra zamanla, önce hareketleri, sonra da imamın sözlerini öğrenip içten tekrarlamaya, daha sonra da mânâsını öğrenip özümsemeye başlarsa, kâmile teslim olanlar da aynı şeyi yaparak eğitimlerini artırır ve zaman içinde, şeriattan ayrılmaksızın "Ha, şurası şuymuş, bunun anlamı buymuş" diyerek, hakikate ulaşırlar. Bu süre içinde kâmiller de sabırla, doğru bilgilendirme ve gerekli uyarılarla, kendilerine bağlananların manevi gelişimini izlerler.

Kâmil bir kimse ivazsız, garazsız, "Ya olduğun gibi görün, ya göründüğün gibi ol" kuralına uyan; içi, dışı bir olan insandır. Bu kimse, aynı zamanda, kâinatın boşa yaratılmadığını, onun

bir sahibi olduğunu ve bu sahibe kiminin Rab, kimininse Allah, Çalap, Mevla gibi isimler taktığını ama sonuçta O'nu tam olarak yansıtanın insan olduğunu ve İnsan-ı Kâmil olmazsa kâinatın da olamayacağını idrak etmiştir. İnsan-ı kâmil nazargâh-ı ilahidir. "İnsan kalmadığı zaman kıyamet kopacaktır" denen insan, işte bu kâmil insandır.

İnsan-ı kâmilin hiçbir şeye karşı küskünlüğü ve nefreti olamaz. Kâmil insan hepsini sever ve Allah'ın yarattığı hiçbir şeyi ayırmaz. Ayıranların kemâlinde noksanlık var demektir.

Kâmil zâtlar, methedilmeyi pek sevmezler. Bazen bulutlar gibi kararıp, bazen de, grubunu bulduklarında açılıverirler. Diğer insanların, tanıdıkları, bildikleri takdirde İnsan-ı Kâmile, en azından ilmi dolayısıyla saygı göstermeleri gerekir. Çünkü Hazret-i Ali *"Bana bir harf öğretenin kulu kölesi"* demekle ilme verilmesi gereken değeri belirtmiştir.

Kâmillere, bazen "Benim için dua edin" dilekleri iletilir, hattâ onlardan sözle dua etmeleri beklenir. Bunu söyleyenler, çok defa, kâmilin ne olduğunu bilmeyenlerdir. Çünkü kâmilin huzuruna gelmiş olanlar, kâmilden hiç söz çıkmasa bile sadece onun yüzünü görmekle feyiz alırlar. O'nu görmek bile ayrı bir âlemdir ve o görünmeyen âlemin endüksiyon alanına girmektir. Zaten İnsan-ı Kâmilin konuşması, görünmeyen âlemin; sırasıyla harf, hece, kelime, cümle, paragraf ve konu haline gelmesi demektir.

Kâmiller, karşılarındaki grubun seviyesine göre kelam eder ve böylece kaynaşmayı sağlarlar. Bunu yıldızların birbirine yaklaşıp uzaklaşmasına benzetmek mümkündür. Bu yakınlaşmaya "kıran" denir. Yıldızlar uzaklaştığında da, üstte kalana "evc", altta kalana "hadid" adı verilir. Bazen bu yaklaşım esnasında füyuzat aktarımları olur. Evc ve hadid birer tane olduğu halde, kıran iki tanedir. Nasıl yaz ve kış birer taneyken bahar iki taneyse, bu da öyledir. Çünkü biri aşağı inip diğeri yukarda kalan yıldızlar, yukarıda olan aşağı inip aşağıdaki yukarı çıkarken tekrar karşılaşacaktır. Aynı mevsimlerdeki gibi... Yıldızların bu iniş, çıkışlarını bir terazinin iki kefesine benzetmek mümkündür. Biri aşağıdayken diğeri yukarda, ikincisi

aşağıdayken de diğeri yukardadır ama bu iniş, çıkışlar esnasında kefeler iki kere aynı seviyeye geleceklerdir. İşte, kıranın iki tane olmasının nedeni budur.

İnsan-ı kâmil, kendinde Hakk tecelli etmiş olduğu için, Allah'ın ihsan ettiği kadarıyla, gayb hakkında fikir sahibi olmuştur. Çünkü Allah, ona sekiz çeşit göz vermiş ve böylece her tarafını göz haline getirmiştir. Bu gözler nedir?

Akıl gözü, fikir gözü, his gözü, rüyet gözü, basiret gözü, ef'al gözü, sıfat gözü, zât gözü... Bunlardan his gözü; Allah'ın körlere verdiği gözdür ve bu göz onların ellerindedir. Onlar elleri vasıtasıyla etrafı görür ve rüyet eksikliklerini telafi ederler. İnsan-ı kâmil de gözleşen yetenekleri sayesinde karşısındakinin oturuşundan, kalkışından, konuşmasından, yemek yemesinden, sofrada duruşundan, adım atışından, selam verişinden, onun içini, dışını okur ne mal olduğunu anlar. Çünkü kâmil olabilmek için tüm mertebelerden geçmiş ve hepsini öğrenmişlerdir. Zaten bu görüş ve anlayışları olmasa mürşitlik yapamazlar. Müridinin derecesini bilmeyen, ona mürşitlik edip onu idare edebilir mi? Dünyevi öğretmenler bile, bütûn âlemine geçemedikleri halde, Allah'ın kendilerine verdiği ilim nuruyla, zuhur âleminde öğrencilerinin hangisinin tembel, hangisinin çalışkan, hangisinin zeki, olduğunu bilirken, İnsan-ı Kâmilin bunu anlayıp bilememesi mümkün müdür?

Ancak esas görmek; sıfat âleminden çıkıp ruh âlemine geçmek ve zât'ın içinde kendini görmektir. Bu, onun ruh olması demektir ki artık onun için mekân yoktur. Her ev onun evi olmuştur.

İnsan-ı kâmil *"Öldüren ve dirilten"*dir <3-156>. Çünkü Allah'ın aynasıdır. Ayna iş yapmaz ama yapanın yaptığını aksettirir. Aslında ayna da kendinden ayrı değildir. İnsan-ı kâmil, hepsi kendinde olduğu için böyledir ama bu özelliğini kendi isteğiyle kullanmaz. Ancak Allah isterse, yapar. Hazret-i Musa zamanında bir gün Musa bir yerde otururken ayağına bir iğne batar gibi olmuş. Refleks olarak oraya vurunca, elinin kanlandığını görmüş ve ne varmış diye bakınca, bir karınca yuvasının üzerine oturduğunu, oradan çıkan karıncaların bacağına tır-

mandığını ve birinin kendisini ısırmış olduğunu ama eliyle vurunca bir çoğunu öldürdüğünü görmüş, Allah'a "Bunlardan biri ısırdı diye niye onlarcasını öldürttün" diye sorunca, kendisine "Ben seni yaratırken de firavun binlerce çocuğu öldürtmemiş miydi" diye cevap gelmiş.

Hal böyle olduğu için, veliyullahın mertebeleri ruhaniyetinin tecellisiyle belli olur. Benim ikide birde "El elden üstündür ta arşa kadar" deyişimin sebebi budur. Veliyullahın varlıkları, kendilerinin değildir. O varlık Allah'ındır. Allah ise bildiğimiz gibi, mümkün-ül vücut değil, vacib-ül vücuttur, yani O, bir imkânla yaratılmamış, imkânları O yaratmıştır.

Kâmil zâtlar, her zaman güneş gibidir. Kemâlleri yok olmaz. Ancak zaman zaman onların da güneş gibi bulutların arkasında kaldığı, zaman zaman yağmur gibi füyuzatını akıtıp her yanı aydınlattığı görülür. Nasıl Kur'an en üst mertebeden, en alt mertebe olan şeytana kadar her şeyi içine almışsa, kâmiller de yaptıkları devran itibarıyla her mertebenin gereğini ve tecellisini gösterirler.

İnsan-ı kâmilin güneş gibi oluşu; onun *"Hem hayat verir, hem de çarpıp öldürüverir"* özelliğini meydana getirir. Onun yumuşaklığına, letafetine aldanmamak lazımdır. Çünkü urgan da yumuşaktır ama bir de bakarsın ki mermeri kesivermiş. Ziya Paşa'nın "Zira yumuşak huylu atın çiftesi pektir" mısrası, bu özelliği çok güzel anlatmaktadır.

Her şeyin bir yüzü ak, bir yüzü karadır. İstediği anda arka yüzünü çeviriverir.

Herkesin yüküyle uğraştığı için, İnsan-ı Kâmilin yükü çok fazladır. Herkes bir saç kılı kadar yük yüklese, bunlar birleşir ve büyük bir kitle oluşturur.

Allah'ı bilen insan, fenâdan geçmiş olduğu için ihtiyarlamaz, bunamaz ve çirkin bir iş yapmaz. Çünkü bekâda bu vasıfların hiçbiri yoktur. Bilen insanların yaptığı işte bir çirkinlik varsa, o çirkinliğin de bir hikmeti vardır ve o çirkinlikte de bir gönül, bir ders vardır. Böyle bir hareket, tıpkı Hızır'ın yaptıklarının Musa'ya çirkin görünmesine benzer.

Bazı kâmillerde Allah'ın ef'al-i olan icad (var etme) ve idam

(yok etme) keyfiyetleri tezahür edebilir ve bunun sonucu olarak onlardan da icad ve idam halleri zuhur edebilir. Buradaki idam, Âdemiyete yansıtma; icad ise âdemiyetten zuhura yansıtma olarak algılanmalıdır.

İdam, mertebe-i fenâya; icad ise mertebe-i bekâya işarettir. Âdemiyet, yani kâinat aslında yokluktur ve bir aynadan ibarettir. Bu nedenle de kâinata "adem aynası" denmektedir. Bu aynanın ruhu insandır. Aynada görünen de, insanın aynaya yansıyan görüntüsüdür. Nasıl var olan bir şeyin görüntüsü yansımadığı takdirde aynada görüntü oluşması mümkün değilse, kâinat aynasına da insanın görüntüsü yansımazsa, o ayna bir hiçten ibaret olur, hiçbir şey gösteremez.

Bu aynada görünen, fenâ ile bekânın ortasıdır ki buna "beynetteşbih vettenzih" yahut "Enfüs ile âfakın birleşme noktası" ya da "Allah" denir. Bu, bazı kitaplarda da "Nur-u Muhammedî" diye geçmektedir.

Her kâmilin etrafında onun anasırı gibi olan müritleri vardır. Bunlar onun koruyucu melekleri gibidir. Allah da O'nu öyle korur ki adeta etrafı bir ateş çemberiyle çevrilmiş gibidir.

İnsan-ı kâmil uçar mı? Uçar ama fikren... Çünkü uçabilmek için kanat lazımdır. İnsanda kanat olmadığı için bedenen uçamaz. Lakin bedenen uçamayış, fikren kanatlanamamak anlamına gelmez.

Allah isterse de mi uçamaz? Allah isterse atomlar üzerinde istediği değişikliği yapıp uçurabilir ama bu O'nun kendi koymuş olduğu kurallara aykırı olduğu için, başkalarının, zâhiri gözle göreceği bir uçuş olmaz. Günümüzde buna "ışınlama" denmektedir.

İnsan-ı kâmilin buraya kadar anlattığımız genel özelliklerinin dışında ölümsüzlük, şüphesizlik, korkusuzluk, talepsizlik, beşeriyet âleminde bulunuş, feraset sahibi oluş, merhametlilik, hoşgörü sahibi oluş, mütevazilik, gizlilik gibi daha pek çok özellikleri vardır. Şimdi kısaca bunlara da değinelim.

Kâmillerin kendileri için olan düsturları "Oldum yok, öldüm var" cümlesiyle özetlenebilir. Çünkü varlık bir tanedir. Allah ve kuldan, bâki olan Allah, ölecek olan kuldur ve bu ölüm

onu aslına kavuşturacak veya aslıyla birleştirecektir. Kamiller, bu ölümün yok olma anlamına gelmediğini ve yaşamın, sevenlerin gönlünde devam edeceğini bilir ve ifade etmekten çekinmezler. Nasıl kendi sevdikleri, bir ânda gözlerinin önüne geliveriyorsa, kendilerinin de kendilerini sevenlerde öyle yaşayacağını bilirler. Bu da onların ölümsüz olmaları demektir.

Kâmillerin irşadı fisebilullahtır. Onlar, Hakk'ın ilmini taliplere açıklarlar çünkü o ilim yine o Ben'den ihsan olmaktadır. Önemli olan, bu himmetin şükrünü ifa edebilmektir.

Kâmil nazarında vücut tektir ve bunda şüpheye yer yoktur. Kur'an'da da *"İşte sana o kitap, onda şüphe yoktur"* <2-2> denmektedir. Araya şüphe girdi mi, insanın hayatı azab-ı kebir haline dönüşür. Böyle yaşayanların hiçbir şey bilmemeleri kendileri için daha hayırlıdır. Çünkü bilmeyen rahattır.

Burada bahsedilen kitap insan kitabıdır. Her insan, akıl ve istidad-ı külliden gelen yeteneklere sahiptir. Aklını ve yeteneğini iyi kullananın, yaptığı işten şüphesi kalmaz. İşte, İnsan-ı Kâmilin şüphesizliği de bundandır.

İnsan-i kâmil korkusuzdur çünkü kemâle ermeden önce malını, mülkünü, parasını, pulunu değil, canını vermiş olan bir insanda korku kalır mı? İnsan sevdiğine kavuşup sevdiği yere gidecekken, bu mezbelelikten uzaklaşacağım diye korkar mı? "Mezbelelik olmasına rağmen, dünya Hakk'ın yüzü ve bu açıdan nurdur. Ben, yerin de, göğün de *"Allah semaların ve arzın nurudur"* <24-35> ayetinden ötürü O'nun nuru olduğunu biliyor ve bu nedenle bu âleme tahammül ediyorum. Bunu böyle bilmeyenler için dünya *"Dünya cifedir, talibi köpekler"*dir.

Kâmil zâtlar *"Onlar için korku yoktur ve mahzun da olmazlar"* <2-112> ayet-i kerimesine inançlarının tam olması nedeniyle, sohbet etmekten ve gerçekleri açıklamaktan korkmazlar. Çünkü bu konuşmalarından kendileri de, dinleyenler de memnundur. Bilirler ki *"Kullarıma haber ver ben merhametli ve affediciyim"* <15-49 > diyen Allah, kendilerine azap etmeyecektir. Hakk adil olduğu için, kâmiller daima O'nun himayesinde kalmak isterler ve dünya âlemi mezleka-yı ikdam (ayak kaydıracak yer) olduğundan, "Aman Kapısı"ndan ayrıl-

mazlar. Böyle zâtların diğer insanlara nasihatleri de "Allah'tan değil, kendinizden korkun" şeklinde olur.

Kâmil bir kimse, hiçbir şeyi direkt olarak talep etmez. Bu durum yeme, içme hususunda da böyledir. Önüne ne konursa "Eyvallah" deyip onu yer ve hiç beğenmezlik etmez, hattâ önüne konan bayat ve küflü bile olsa... Ama genelde önüne gelen, gönlünün çektiği olacaktır.

Kâmil insanlar da beşeriyet kisvesinde oldukları için, onlarda da beşerî karakterde illet, kıllet (azlık, kıtlık), zillet (halk nazarında düşkünlük) olması tabiidir. Birçok ulular, nice sıkıntı ve cefalara tahammül etmişlerdir. Önemli olan bedensel rahatsızlıkların olması ve bunların başkaları tarafından fark edilip edilmemesi değil, insanın mânâ zevkinin bozulmamasıdır.

Kâmil zâtlar kendilerine arız olan hastalıkların kalıcı olanlarını dahi Allah'ın sevgilisine taktığı bir nişan olarak kabul eder ve kendilerinden beter durumda olanları görerek, hastalıklarından şikâyet etmezler. Ancak bu şikâyetsizlik, tedaviden kaçarlar anlamına gelmez.

Kâmil insanlar da zaman zaman en aşağı mertebelere kadar inerler. Onları Allah indirip çıkartır. İnişlerinde ya in' ikâsat, yani başkalarının düşüncelerinin yansıması veya Allah korusun, kendi düşünceleri etkili olmuştur. Ama her hal ü kârda bu iniş, düşünce bazında kalır ve kâmil, derhal istiğfara yönelir. İnişler düşüncede kalmaz da kuvveden fiile çıkarsa, sonuç çok kötü olur. Bu iki durum arasındaki fark, tıpkı rüyada işlenen bir cinayetle, uyanıkken işlenen bir cinayet arasındaki fark gibidir.

İnsan, rüyasında işlediği bir cinayetten ancak Allah yanında sorumlu olabilir ama sabahleyin kapıya polis dayanmaz. Allah yanındaki sorumluluk da o rüyayı gören kişinin evini tam mânâsıyle mamur hale getirememiş olmasından dolayıdır. Ev kötü ise gelen misafir de çirkin olacaktır. İnsan kendi binasını cennet sarayı haline getirmiş olursa, oraya gelen misafirler de kaliteli olacaktır çünkü önüne geleni cennete almazlar.

İnsan-ı kâmil için maddesi mânâ olmuştur demek; o cenne-

tini burada yaşıyor demektir. Çünkü cennet mânâ âleminin malıdır. Bunun için kâmiller kendilerine iyi bakar ve kendini kendinin gözünden düşürmemeye çalışırlar. Çünkü onların nazarında O'nun nazarı, kendi nazarlarından gayrı değildir. Veliyullahın sadece fiillerinden değil, düşüncelerinden de sorumlu oluşunun nedeni budur. Bu mesuliyet dışa karşı değil, kendine karşıdır ve bu nedenle de o mertebede olanlar kendinden korkar, bu tip düşüncelerin kendinde olmasını hiç istemezler. Geldiği zaman da bulundukları mertebeye layık olmadıklarını düşünürler.

Herkesin, tüm gayretini, kafasının içindekileri, yani bekâ âlemini düzeltmeye ve onu güzelleştirmeye çalışması gerekir. Bunda başarılı olanların bu âlemdeki yaşantıları da cennet hayatı olur ki buna "cennet-i muaccele" dendiğini biliyoruz.

Kâmillerin, insanın yapısını, onun oturuş, kalkış ve davranışlarından okuyup kişinin ateş gibi mi, deniz gibi mi, yoksa denizden çıkmış balık gibi mi olduğunu bilmeleri ferasetleri gereğidir. Ama çoğu kez tecahül-ü arifane (bilinçli olarak bilmez görüntüsü) gösterip seslerini çıkartmaz, bildiklerini kimsenin yüzüne vurmazlar.

Peygamberimizin çocukları (vârislerinin) manen ve sulben olanlar diye ikiye ayrıldığı gibi, ümmeti de ümmet-i icabet ve ümmet-i davet diye ikiye ayrılır. Bunu evvelce anlatmıştık.

İkinci gruba girip kendisine iftira edenlere, hattâ Taif'te ayaklarını kanlar içinde bırakanlara dahi sonsuz merhametinden dolayı "Bunlar cahildirler, bilmiyorlar. Bilselerdi yapmazlardı" diyerek şefaatte bulunduğunu biliyoruz. İşte kâmil zâtlar da böyledir ve daima hataları bağışlamaya, âleme şefaat, mahluka merhamet etmeye devam ederler.

Kâmil zâtlar, yani ehl-i tevhid olanlar, her insanın bir vazifesi olduğunu bildiklerinden, kimseyi küçümsemez ve herkese hoşgörüyle bakarlar. Onlar da şeriat ehlinin "Kâfirler yanacaklar" sözünün doğruluğunu bilirler. Ama burada, onların anlayamadığı bir hususun, yani yananların bu yanışlarından zevk alacağı, zira yanma keyfiyetinin onların esmaları iktizası olduğu gerçeğinin de idrakındadırlar. Örneğin, yarasa karan-

lıkta yaşar ama bu yaşamından zevk alır. Aydınlığa çıkarılırsa rahatsız olur. Karanlık yarasanın cennetidir.

Bu nedenle kâmil zâtlar hiçbir tarikata dahletmez, hiçbir seyit efendiye söz ettirmezler. Çünkü iç âlemde olan onların nazarında, Allah'tan, Hakk'tan başka mevcut yoktur ve bu nedenle de hiçbir şeye dokunmamak gerekir.

Kâmiller, iç âlemdeki kendinden gayrı olmayan hakikati, yani kendini sever ve her insanın, iyi veya kötü, her yaptığını kendine yaptığını bilirler. Onların nazarında gaye insandır ve insan kendini sevip kendine karşı hoşgörülü olmalıdır ki kâinatı, yani kendi içinin görüntüsünü o şekilde uygulayabilsin. İnsanın kendine bakışı, kâinata bakarken taktığı gözlük gibidir. Gözlüğün camı kırmızıysa, her yeri kırmızı, yeşilse her yeri yeşil, siyahsa da her yeri karanlık görecektir. Bu nedenle Niyazi Hazretleri bir şiirinde *"Nil ü Fırat'ı kan görür"* demektedir. Kendisi bu sözüyle "Niçin temiz ve berrak bir gözlükle bakmayalım, yani güzel huylarla huylanmayalım" demek istemektedir. Bunu anlatmak için bir şiirimde *"Düşmanımız dostumuz"*, bir müstezatımda da *"Baştan düzelince hal-i tebahım / Hiç kalmadı ahım"* demiştim. Tabii, bunu yapabilmek için, işi baştan, pınarın başından tutmak lazımdır.

Ağacın meyvesi bolsa dalları yere eğilir. Bu bir tenezzüldür. İnsan-ı kâmilin de herkesle herkes olması bu anlamdadır. Tenezzül bir düşüş, bir tezelzül değildir. Bu tıpkı, bir komutanın erlerle oturmasına benzer. O oturuşta da komutan yine komutandır. Bunu unutmamak gerekir.

Havas, Peygamberimiz zamanından beri vardır. O'nun yanında oturup sohbetlerini dinleyen ve sohbeti kaçırmamak için başka işlerle uğraşmayanlara "ashab-ı sufha" denirdi. Avam da onları takdir edip ihtiyaçlarını karşılardı.

Bir insanın kemâlâtı ne kadar fazla olursa, tevazuu da o kadar fazla olur ve o kişi, o kadar aşağı eğilir. Allah bile kemâlâtını izhar için esfele sâfiliyn olan bu âlemi yaratmamış mıdır?

Kâmil zâtlar, kendilerinden çok yüksek seviyelere ait kelam zuhur ettiğinde dahi, o kelamı asla kendilerine mal etmez-

ler ve ne mertebede olurlarsa olsunlar, kendilerini ulûhiyet âlemine değil, beşeriyete ait gösterirler. İnsan, daima yüksekte kalmak ister ama bu onun her zaman yüksekte kalacağı anlamına gelmez. Kişi ne kadar yükselirse yükselsin, mukadderata karışamaz ve tecelli-i İlâhi nasıl zuhur ederse, o zuhurata tabi olur. Bu tecelliye karşı durulamayacağına göre herkes onun etkisiyle kâh aşağı inip kâh yukarı çıkacaktır. Onun için, İnsan-ı Kâmil her tarafa secde eder. Ham olanlarsa, ayırır.

Bazı kâmiller, pek meydana çıkmak istemeyip sadece yakın çevreleriyle yetinir, kalabalıkta tenha, tenhada kalabalık olmayı, yani kendi kendileriyle kalmayı tercih ederler. Ama bazen hadisat onları açığa çıkartıverir. Çünkü insan olmazsa bu kâinatın bir çölden ibaret olacağının bilincindedirler. İnsanlara daima sevgiyle yaklaşırlar ve bazen bu sevgileri onları ele verir.

Genel bir kuraldır, ölen, rahat eder; olan, başına dert açar. Onun için Ehlullahın çoğu kendini belli etmemeyi tercih eder, bunun için de değişik yöntemler kullanır. Ya hiç ağzını açmaz, ya deliliğe vurur, ya sade bir vatandaş gibi ortada dolaşır ya da inzivaya çekilir. Meydana çıkan, başının derde girmesini göze almış demektir. Ama bu durumda dahi sırrı açığa vurmaz.

En büyük kâfir-i billah mürşittir, İnsan-ı Kâmildir. Çünkü olduğu gibi meydana çıksa yok edilir. Bu yüzden Allah onu gizler, o da Allah'ı...

Allah, bazı olaylarla, açıklattığı bazı sırların sonuçlarını göstererek insanlara ders vermektedir. Örneğin, Mansur'a "Enel Hakk" dedirtip sonra da onu astırmış olması, bize bir derstir. Allah istemeseydi, Mansur bu sözü söyleyebilir miydi? Ona bu sözü söyletmesi ve bu söz yüzünden onu astırması, ondan sonra gelenlere, yani bize "Söyleseniz bile içinizden söyleyin, yerinde söyleyin ama insan-ı nakıs durumundakilerin yanında açığa vurmayın" mesajıdır. Çünkü Mansur'dan çıkan ses, kalbin aksi kâinat olduğu için kendinden kendinedir. Kemâlâtın esası da bu ikisini, yani iç ile dışı birleştirebilmek ya da kâinatı kendinde toplayabilmektir. Kur'an'ın nüzulü de böyledir ve kendinden kendinedir. Çünkü akl-ı küllün sahibi de

O'dur. İnsan-ı nakıs ise İnsan-ı Kâmilin esmalarda görünüşüdür.

İnsan-ı kâmilin saçının her teli bir esma, bir insandır. Fert olarak kâmil bir zâtın saçlarının dökülmüş olması, iç âlemde de aynı şeyin olması anlamına gelmez. Bu yüzden kâmil insan, daima dışarıya karşı örtünmek zorundadır.

Ayal, harim-i ismete girmiş demektir. Ayalullah ise İnsan-ı Kâmildir ve Allah'a gelin gidecek anlamındadır. Bunu, tesettür bahsinde anlatmış ve örtünmenin, esas olarak bütûn âlemiyle ilgili olduğunu, zuhur âleminde kadınların örtünmesinin de, bu gerçek tesettürü taklit mahiyetinde olduğunu belirtmiştik.

Kadın, ancak harim-i ismetine aldığının yanında başını açar. Bir kadının bir erkekle izdivaç yapabilmesi için erkeğin sinn-i rüşte ermiş olması gerekir. Hiçbir kadın bir çocukla evlenmez. Onun için veliler de her önüne gelenin yanında başlarını açıp konuşmaz ve onları harim-i ismetlerine almazlar. Kim el tutarak sinn-i rüşte erdiğini ispatlarsa, onu harimine alır ve yavaş yavaş onun yanında örtüsünü kaldırmaya başlar. Örtüyü tamamen açmaları için karşılarındakinin mertebesinin kendine iyice yaklaşması gerekir.

Şeriattan amaç, hakikate geçmektir. Bu amaca ulaşmadıktan sonra, insan istediği kadar örtünsün, bir işe yaramaz ve o kişi için hiçbir fayda sağlamaz.

İnsan-ı kâmil, esrar-ül kubur, yani tüm sırların kabridir. Onları ifşa etmez. Aksi halde kâinat karışır. Böyle olduğu için sadece kâmillerin değil, her insanın sır saklaması icap eder. Çünkü sırrını meydana çıkaran felaketten kurtulamaz. Bu hususta Allah "Sakla kulum beni, saklayayım seni" demektedir. *"Kime ki esrar-ı Hakk'ı bildirdiler / O'nun ağzını diktiler, mühürlediler"* denmesinin nedeni de budur.

Sır saklamamak nakıslığa işarettir. Ben size bazı sırları açıklıyorum ama siz el tuttuğunuz için bunu yapıyorum. Size söylediklerimi gidip uluorta söylesem neler olur, neler... Pekçoğu, bu söylenenleri hazmedemeyecekleri için başım dertten derde girer.

Neden böyle olur? Çünkü onlar, daha dabbet-ül arz mertebesinde, yani dört ayakla emekleyen bebekler durumunda olduğu için... Onların bu anlatılanları anlayabilecek hale gelmesi için önce kıyametlerinin kopması, yani kıyam etmeleri (ayağa kalkmaları) gerekir.

İnsan-ı kâmilin gizlenmesi, bir eve kapanıp pencereleri örterek, hiç dışarı çıkmaması değil, halk içine girip halkla beraberken, onların örf ve âdetlerine uyum sağlamasıyla mümkündür. O zât kendini bildirmezse, kimse onu bilemez. Halk arasında *"İzi yok ki izinden biline / Tozu yok ki tozundan tanına"* diye bir tabir vardır. Bu tabir, İnsan-ı Kâmil için de kullanılabilir. Allah da "Sakla kulum beni saklayayım seni" sözüyle, "içindekini dışarı çıkartma da, dışardakiler seni (dolayısıyla Ben'i) tanımasınlar" demektedir.

Onun için kâmil zâtlar; kendilerine inananlar, kendilerini sevenler ve kendi sevdikleri dışında kimseye açılmazlar. Bunun nedeni; bildiklerini ortaya dökecek olsalar, çok kimsenin yoldan çıkabileceğini veya aklını oynatacağını bilmeleridir. Çünkü onların bildikleri, öyle okullarda okutulacak şeyler değildir. Okulda okutulanlar, meydana çıkmış, zuhura gelmiş şeylerdir. Bâtın ilmi okulda okutulmaz. Sadece kitaplarda bu ilimden bahsedilir ama bu kitapları okuyup bir şeyler anlayabilenler de, yine o konuda eğitim görmüş kimselerdir.

Saklanma konusu, dervişler ve İnsan-ı Kâmilin müritleri için de geçerlidir. Kâmil zâtlar kendilerini bildiriverseler, arıların, sineklerin, hattâ eşek arılarının bala üşüşmesi gibi, insanlar da onların etrafına üşüşüverir ve başlarına türlü dertler açarlar. Gelenler, aslında kendinden kendinedir, yani gelen de O'ndan gayrı değildir. "Meydana düşen kurtulamaz seng-i kazadan" denişi, bu anlatılanların özetidir.

Onun için hiçbir kâmil "Ben oldum" diyemez. Çünkü ancak Allah'a ayna olmuştur ve Allah gülerse o da gülmekte, Allah ağlarsa o da ağlamakta, Allah kızarsa o da kızmaktadır. İşte "limaallah" denen sır budur.

İnsan ne zaman ölürse o zaman kâinat olur ama o zaman da söyleyemez. Hal böyle olduğu için, İnsan-ı Kâmil bulmak iste-

yen bir insan, her gördüğüne kâmil nazarıyla bakmalıdır.

İnsan-ı kâmil, tam manasıyla adapte olmuş ve O'nu yansıtır hale gelmiş olduğu için elmastır. Diğer insanlarsa, imitasyon mücevherler gibidir. Milyonlarca imitasyonun içinde bir tane de hakiki elmas bulunduğunu düşünerek hareket etmek lazımdır. Tümünü imitasyon kabul edip aradaki gerçek elmastan olmaktansa, hepsini gerçek farz edip o asıl elması da kaybetmemek daha doğrudur. Gerçek elmas zât, diğerleriyse onun sıfâtı gibidir.

İnsan, nasıl havanın içinde yaşadığı halde onun varlığını ancak yokluğunda fark edebiliyor ve hemen "Pencereleri açın" diye feryadı basıyorsa, Allah'la olan ilişkisinde de durum aynıdır. O'nunla birlikte yaşar ama mevcudiyetinin farkında değildir.

İNSAN-I KÂMİLİN DAVRANIŞ ÖZELLİKLERİ

Dünya ve ahiret yaşamları bir terazinin iki kefesi gibidir. Dünya tarafına ağırlık verildiğinde, boş kalan ahiret kefesi yukarı çıkar, ahiret tarafında ağırlık konduğundaysa, tersi olur. Kâmil zatların yaşantıları ahiret ağırlıklı olduğu için, onların dünya tarafı havada kalır ve kendileri bu dünyada yaşar görünmelerine rağmen, dünya hayatı onların nazarında bir hayal âleminde yaşıyormuş gibi olur. Onlar, Allah tecellisinin ahiret tarafına çekmesi sonucu, tamamen ahirette yaşarlar. Doğuşatın ahiretten oluşunun nedeni de budur, onların dünyaya teveccüh etmemelerinin sebebi de... Çünkü tek zevkleri vardır ve o da Aşk'tır.

Onun için, irfaniyet sahibi olanların keyfi kaçmaz. Onlar, her şeyin yerli yerince yaratıldığını ve Allah'ın, taksimatı güzel yapıp kimi insanı piyon, kimilerini de at, fil, kale, vezir vs. olarak görevlendirmiş olduğunu bilirler.

Kâmil zâtlar ahirettedirler ama dünya neşesiyle ahirettedirler. Dünya ve ahiret neşeleri birbirinin aynasıdır. Fakat bunu, yaşamayanların anlaması beklenemez.

Ahiret, gözün görmedikleri; dünya ise gördükleridir. Görmedikleri nelerdir? Düşünceler... Zaten dünyadakiler de ahire-

te o düşünceleriyle gitmeyecekler midir?..

Kâmil zâtlar da, zaman zaman bollukta veya kıtlıkta kalabilirler. Bu hal onlara vaki bir tecelliden olabileceği gibi, kâinattaki tecellinin onlara yansımasından da olabilir. O, en aşağı tabakada da olsa, en yukarı tabakada da olsa, en üst mertebelerin zevkini almış ve onu yaşamıştır. Yukarı seviyelerin zevkine ermek bedensel gıdalarla değil, ruhsal gıdalarla mümkündür. Bu yolun yolcuları bir nevi Allah talebesi oldukları için, Allah onları bir kez kabul ettikten sonra yolda bırakmayacak ve ne yapıp, edip, tebşir veya tekdirle kendine çekecektir.

Ehlullah, Hazret-i Peygamber'in vârisleridir. Hazret-i Peygamber kitleye yol gösterebilmek ve insanlara bir şeyler öğretebilmek için en aşağı mertebelere inmiş, onlara imamlık etmiş, onlarla birlikte namaz kılıp oruç tutmuştur.

Eski mürşitlerden birinin etrafına çok fazla adam toplanmış. Mürşit bunlardan, hele hele laf olsun diye gelenlerinden kurtulmak için, bir ovaya bir çadır kurdurup önüne de öbek öbek taş yığdırmış. Bundan sonra yanına gelmek isteyenlerin üzerine taş yağdırmaya başlamış. Gelenler bu taş yağmurunu görünce "Efendi oynattı" deyip kaçmaya başlamış. İçlerinden sadece biri o taş yağmuru altında ilerleyip efendisinin yanına ulaşmış ve ona sarılmayı başarmış. Tabii, düdüğü çalan da o olmuş...

Aynı şekilde evvelce anlattığımız Hacı Bayram Veli'nin "Kurban olmak isteyen gelsin" diyerek, çadırında kestiği kurban kanını dışarı akıtıp bağlantısı zayıf müritlerinden kurtulma hikâyesi de bunun bir başka uygulaması ve değişik bir imtihan yöntemidir.

O devirlerde dervişlerden vergi alınmazmış. Hacı Bayram Veli'nin de dervişi çok olduğundan, gün gelmiş, o yöreden vergi toplanamaz olmuş. Bunun üzerine sultan haber gönderip dervişlerinin sayısını bildirmesini isteyince, Hacı Bayram Veli de bu yönteme baş vurmuş ve sonunda iki dervişi olduğunu bildirmiş.

İnsan-ı kâmil, bukalemun gibidir. Yer ve zamana göre hareketlerini ayarlar. Herkesle herkes olmak onun şiarıdır. Öyle

olduğu için de hiç mahcup olmaz.

Kâmil insanlar da herkes gibi, bir ölünün arkasında üzülürler ama ölümün ne olduğunu bildikleri için Peygamberin emrine uyar ve bilmeyenler gibi feryad ü figan etmezler. Ölenin kendinde olduğunu ve istediği anda onu gözünün önüne getirebileceğini bilirler.

İnsan-ı kâmil melekût, nasut, lâhut, ceberut ve milkin hepsini kendinde topladığı için, istediği âleme girip o âlemde yaşar ve karşısındakini o âlemden etkiler. Ceberut âlemi bir nevi teshir âlemidir.

Zât, hayr-ı mahz olduğundan sırf tatlıdır, melek gibidir ve herkese iyi muamele eder. Ama vazife verildiyse, hazerat-ı hamse-i ilahiyenin hepsini kendinde topladığı için, ceberutluğunu da kullanmaktan çekinmez.

Ben, ne kimseyi davet ederim, ne de kimseden bir şey talep ederim ama bana geleni ve verileni de reddetmem. Çünkü verileni reddetmem, gelene ve verene karşı edepsizlik olur. Verileni alıp kabul ederim ama ihtiyacı olana veririm. Osman Dede "Kendi nefsinle bir feyiz, bir kudret ispat etme. Her işi Girdigâr'a bırak" demişti. Ben de bunu prensip edindim.

Allah, her şeyi insan için yarattığına göre ben her şeyi itirazsız yerim. Ama doktor yasakladıysa, o zaman başka... Çünkü o yasağı doktorun ağzından kimin koyduğunu bilirim.

Kâmiller arasında, vecd haline geldiği zaman ağzından şeriata aykırı sözler çıkarsa, kendisine kılıçla vurulmasını isteyenler vardır. Böyle bir durumda, birisi kılıcı vurduğunda kendine vurduğunu görür. Burada incelikler vardır. Böyle durumlarda karşısındaki, insanın kendi olur ve ona vurmaya kalkan da kendine vurur. Çünkü arada gönül birliği oluşmuş, ayrılık, gayrılık kalkmıştır. Burada, mescidini inkâr etmek, Hakk'ı inkâr etmektir çünkü ikisi bir olmuştur.

Bir kâmilin Divan'ı okunurken, orada yazılı şiirler için, çok kere onları yazan da "Güzelmiş" der. Yazana "Bir kere daha yaz" dense, yazması mümkün değildir çünkü onları yazan, kendisi değildir. Onların yazılması bir demdir ve o dem gelip geçmiştir.

Kendini bilen "Ben Allah'ım" diye ortaya çıkmaz. Bu sözü söyleyenler kendini bilmeyenlerdir. Onun için de böyle laf edenlere "deli" denip geçilir. Bu durum neye benzer? Rasgele bir insanın "Ben reisicumhurum" demesine... Herkes ona bakar ve "deli" deyip geçer. Kimse onu ciddiye almaz. Gerçekten reisicumhur olan ise "Ben reisicumhurum" deme ihtiyacını duymaz çünkü zaten onu herkes tanımaktadır.

Tevhidi bilenin dili tutulur. Bunun sebebi *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> ayetini tahakkuk edenin kimseye söyleyecek bir şey bulamamasıdır. Hepsi O olunca, kim kime ne söyleyebilecek, kim kime kimi şikâyet edecektir.

Bekâya geçen, kendinden başka bir şey göremeyeceğine, her esmanın müsemması kendi olacağına göre kime kızıp kime bağıracaktır? Böyle kimselerde her şeye karşı bir sevgi oluştuğundan, onlar zıtlıkları veya zıt gibi görünenleri imtizaç ettirmeyi ve birbirine yardımcı esmaları kullanmayı öğrenmişlerdir. Ateşin havayla yanacağını, hafif bir rüzgârla alevlenip şiddetli rüzgârla söneceğini bilerek, rüzgârı, istedikleri ateş şiddetine göre ayarlarlar.

Ehl-i kemâl, dışarıda birlikte olmayan ateş ile suyun insanda birlikte bulunduğunu, yani Allah'ın zıtları insanda birleştirmiş olduğunu da bilir.

İnsan, tamamen kendini boşaltıp hiçbir şeyi olmayan bir kukla halini alırsa, Allah o kuklayı oynatmaya başlar. O zaman *"Ve attığın zaman da sen atmadın, atan Allah'tı"* <8-17> ayeti tahakkuk eder ve o kimsenin yaptığına da "keramet" adı verilir.

Kâmil zâtlar, keramet göstermeyi pek sevmezler. Ama müritleri mübalağalı bir şekilde mürşitlerinin kerametlerini anlatmaktan hoşlanırlar. Bir gün bir adam bir kâmil zâtın huzuruna gelip "Efendim siz çok keramet sahibi bir zâtmışsınız, uçuyormuşsunuz" diye lafa başlayınca, o zât adamın sözünü kesip "Yok oğlum, ben uçmuyorum, beni müritlerim uçuruyorlar" demiştir.

Bu hikâye, bazen, müritlerin mürşitleri hakkındaki düşüncelerini abartarak anlattıklarını gösterir. Ama bu onların

mürşitlerine karşı sevgi ve muhabbetinden doğan bir abartı olduğu için, sevgiyle söylenen bir yalan olarak kabul edilir ve muhabbetsiz söylenen doğrudan daha makbul tutulur. Çünkü gönül alıcıdır.

İNSAN-I KÂMİLİN ETKİNLİĞİ

İnsanın yüreği bir kere genişledi mi, ondan sonra hiçbir şey söylemese dahi, dileği yerine gelir. *"Her amel niyete dayanır"* sözü bunun delilidir. Dua, ayet ve surelerdeki güzellik ve etkinlik, onların mânâsından dolayıdır. O mânâ, harf, kelime ve cümle elbiseleri giyerek, ayet veya dua adını alır. Örnek olarak Nur ayetini ele alalım. Bu ayet bir mânâdır ve harf elbisesi giymiştir. Ama "Nur, nur" demekle kimse nura kavuşmaz, zira kelimeden bir şey beklemenin anlamı yoktur. Kelimeler bu mânânın tılsımı gibidir. İnsanı meşgul edip mânâya girmesini engellerler.

Bazıları, bir kâmile gidip siğillerini okumasını isterler. Bazen kâmilin aklına bir şey gelir ve okur ama geçmesini istediği zaman, okumasa da geçecektir. Yeter ki onun içinden, Allah'tan bir şey doğsun. Yoksa kelimelerle bir şey olmaz. Bu kelimeler tıpkı eskiden hazine bulunan yerlerin etrafına konmuş yılan, aslan, vs. heykelleri gibidir. Onların korkusuyla kimsenin içeri girememesi beklenirdi. İşte, kelimeler de böyledir ve mânânın içine girilmesini engellemek için bir mania teşkil eder.

İnsanları birbirine bağlayan görünmez bağlar vardır. İnsan, bilsin veya bilmesin, birbirine bağlıdır. Tıpkı gökteki yıldızların durumu gibi... Yıldızlar da, birbirinden ayrı ve farklı oldukları halde, birbirleriyle bağlantılıdırlar ve birbirlerinden etkilenirler. İnsanlar arasındaki bu bağlılık ve etkileşimler, onların birbirlerine ayna olup birbirlerinin ruhunu yansıtmalarından dolayıdır. Ehl-i basiret olanlar, bu bağlantı huzmelerini görürler. Diğerleri göremez. Bu, huzme diye nitelendirilen ruhlar da, kimine bir diğerinden daha fazla etki yapar. Öyle olmasaydı müritler mürşitlerine bağlanır mıydı?

Ruhun, Rabb'in emri olduğunu biliyoruz. Rabb, kendinden

aşağıdakilere kumanda edendir. Rabb'in üstünde de kendine kumanda eden vardır. Bu durum aynen bir onbaşının ere göre Rabb, çavuşa göre merbub oluşu gibidir. Rabb-ül erbab ise Allah'tır.

Bir makamın gereği yapılmazsa, o zaman kişi o makamdan indirilir. Bu da askerlikteki rütbe sökülmesine benzer.

Kâmil insanların yanında bulunanlar, el tutmamış bile olsalar, feyiz onlara da gideceği için, o feyizden nasiplenirler. Örneğin, çok haşarı bir çocuk, bir süre sonra sakinleşir ve uslanır. Bunun sebebi, o feyiz akımından etkilenmiş olmasıdır.

Bunun mekanizması, İnsan-ı Kâmilin çevresinde bulunanların, onun endüksiyon alanına girmiş olmasıdır. Bu alana girenlerde bir akım oluşur ama bu akımla ne buz dolabı çalıştırılabilir, ne de hakikat bulunabilir. Kimse sadece endüksiyonla âlim olmayı beklememelidir. Bu işin yolunu Allah göstermiştir. Hiç kimse Allah olamaz ama Allah boyasıyla boyanıp O'na benzer olabilir ve öyle yaşayabilir. Mürşitlerin zevki nasılsa, ona bağlananlar da ondan etkilenirler. Örneğin, benim zevkim sevgi ve muhabbet üzerine olduğu için, aynı sevgi ve muhabbet sizde de görülüyor. Ben farklı olsaydım, siz de daha farklı olurdunuz.

İnsan-ı kâmil bir özdür. Geri kalan her şey bunun teferruatı, dalı, budağı, yaprağı ve meyvesidir. Onun için kâmil ne yaparsa, kâinat da onu işler. Kâmil istediğini gönlünden geçirir, kâinat da onun gönlünden geçenleri uygular. Bunu *"Devreder bihad avalim zat-ı pakinde onun"* mısraıyla belirtmiştim.

İnsan-ı kâmilin enfüsüne adapte olan, kâinata da adapte olmuş demektir. Kâmile adapte olmayanlarsa, kendi küçük âlemlerinde kalırlar. Kâmilin düşüncesi kâinata verilen *"Ol"* emridir.

Bir memleketi ihya eden bir insandır. Bir devlet başkanı, uygulamalarıyla pek çok şey yapabilir. Ama onun yaptıklarının arkasında mutlaka manevi bir nazar sahibi vardır. Böyle zâtlar, bir memlekete celaliyle bakarlarsa, o memlekette pek çok şey alt üst olur, pek çok şey değişir ve o memleket berbat olur.

Bir şiirde *"Nazar-ı Hakk ile baksa o yer âbâd olur / Ger celaliyle baksa heman berbad olur"* denmektedir.

Bir memleketin güzelleştiğini görürseniz, bilin ki oraya nazar eden bir Hakk sahibi vardır. Bu bakış celali olmuşsa, o memleket kolay kolay iflah olmayacak, gün be gün gerileyecektir.

Tire yangınında, yangının o kadar büyüyüp kazanın orta mahallesinin kül olmasına, kaymakamın sebep olduğunu söylerler. Tifo salgını var diye suların kesik olduğu günlerde, Rum mahallesinde bir yangın çıkar. Kolayca söndürülebilecek bir yangınken kaymakam "Bırakın Rum Mahallesi yansın" diyerek, söndürme çalışmalarını engeller. Ama sonuçta oradaki dört, beş ev yandıktan sonra rüzgâr yön değiştiriverince, Tire'nin orta mahallesi tamamen kül olur. Bu nedenle, ben insan ayrımı yapılmasını hoş karşılamam. İnsana, hangi milletten olursa olsun, insan nazarıyla bakılmalı ve kimse hakkında kötü düşünülmemelidir. Her insanın Allah'ın kulu olduğu ve Allah'ın, tüm kullarının üzerine titrediği, asla unutulmamalıdır. Nitekim, tüm Tire halkının 1915 yangınında kaymakamın kötü düşüncesinin cezasını çekmiş olması, bu düşünceme güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Kur'an'da *"Ölüden diri çıkartırsın ve diriden ölü çıkartırsın"* <3-27> diye yazdığına göre, O, bu işi İnsan-ı Kâmil eliyle yapacağını ima etmiş olmaktadır. Onun için İnsan-ı Kâmilin elinde bu olanak vardır.

İnsan, kâinatın özeti olduğuna göre, kâinattaki her şey insanda da vardır. Radyoaktivite ve lazer dahil... Radyoaktivitenin nüfuz etme özelliği röntgenle, lazerinki ise İnsan-ı Kâmilin *"Öldüren ve dirilten"* <3-156> oluşuyla anlaşılır.

İnsanın hoşuna giden şeyler, Allah'ın da hoşuna gider. Allah'ı sıkan şeylerse, kulları birbirine düşürür. Çünkü O, beğenmediği oyuncağı elinden atıp yerine yenisini alıverir. Bu durum da kulları şaşırtır ve birbirine düşürür.

İNSAN-I KÂMİLİN DÜŞÜNCE ÖZELLİKLERİ

İnsan-ı kâmilin beyni arş-ür rahman timsalidir. Kâinatta

bilinenler de, bilinmeyenler de sonsuz olduğu gibi, insan beyninde de fonksiyonu bilinen ve bilinmeyen milyarlarca hücre vardır. Bu hücreler zamanla, Allah'ın istediği oranda açılacaktır. Allah'ın mükâfatı bu hücrelerin açılması, cezasıysa bir kısmının kapanmasıdır ki bu kapanmanın görülen sonuçlarına hastalık diyoruz.

İnsan-ı kâmil nazarında her şey birdir. O nedenle Rahman da, şeytan da aynı potadadır. Orası tıpkı bir hamur topağı gibidir. Bu hamur topağını açmaya başlayınca, yani aşağı mertebelere inildikçe, şekiller belirmeye başlar ve daha aşağılarda da o hamurdan her tür hamur işinin yapıldığı görülür. Börek, pasta, poğaça, vs... O hamur, tıpkı bir çekirdek gibidir ve içinde koca bir ağaç vardır.

Hamur, tahakkuk demektir. Parçalanması, yani aşağı mertebelere doğru inişe geçmesi esma bahsine girer ve burada tetkik âlemi ortaya çıkar. Buralarda müdakkik olmak gerekir ki bu da irfaniyet demektir. Hamurda irfaniyet yok, zevk vardır. Nasıl yumurtanın içinde tavuğu görmek mümkün değilse, hamurun içinde de irfaniyeti görmek mümkün değildir ama aynen yumurtanın içinde tavuk olduğu gibi, hamurun içinde de irfaniyet olduğundan kuşku duyulmamalıdır. Nasıl insan, yumurtadan çıkacak olanın tavuk mu, horoz mu; paçalı mı, paçasız mı olacağını bilemez ve çıkıncaya kadar göremezse, hamurdan ne çıkacağını da, çıkıncaya kadar görmek mümkün değildir. Ne zaman çıkarsa, o zaman görülür.

İnsan-ı kâmil enfüsle âfakı birbirinden ayrı görmez. Zaten ikisi birdir. Bu ikisinin ayrı olarak düşünülüş nedeni; bizim gaflette oluşumuz, cehaletimizdir. Biraz dikkat etsek, havanın değişmesiyle birlikte kendimizde de bazı değişiklikler olduğunu fark ederiz. Biraz yükseğe çıktığımızda basınç farkından dolayı kulaklarımızın çıtırdaması bu değişikliğin hissedilmesi değil midir?

İnsan-ı kâmilde, kötü ve kâinatın düzenini bozacak düşünce olamaz çünkü o, iyice saflaşmış ve arınmıştır. "Böyle düşünceleri semavi âlemde yıldızlar taşlar" diye söylenir çünkü kötü düşünceler şeytanındır. Bir kâmilin "Ben baba-yı âlem oldum,

herkes benim cariyemdir" diye düşünmesi, öbür âlem için normaldir, zira o âlemde şeriat yoktur. Ama bu düşüncesini şeriat âleminde uygulamaya kalkarsa, kendini en alt mertebede ve reziĺ olmuş bulur. Bundan sakınmak için kâmiller böyle düşünceleri akıllarına bile getirmezler.

Sevgi ve tevhid, çok hassas konulardır. İnsan, bu dünyada kaldığı sürece, yarı hayvan, yarı melek olduğunu bilerek hareket etmek zorundadır. Çünkü o hayvani olan düşüncelerden kurtulmak kolay değildir.

İnsan-ı kâmil nazarında hiçbir şey kötü değildir, sadece ilahi merdivenin alt basamaklarında olan şeyler vardır. Bu merdiveni de Allah yaratmış ve her şeyi onun değişik basamaklarına yerleştirmiştir. O merdivene dahil olmayan hiçbir şey yoktur. Bu merdivenin basamaklarını tırmanan, miraç eder.

NOKTANIN SONSUZLUĞU

Lütfi Filiz
(Fâni)

Birinci Kitap
Tasavvufta Allah, İlâhi Sıfatlar,
Esma-yı İlâhi, Ef'ali İlâhi, İnsan

İkinci Kitap
İnsan Bedeni, Ruh ve Bedenle İlişkisi, Akıl, Nefs,
Huy-Ahlak-Karakter, Aşk-Sevgi, Gönül,
İnsanın Yaratılışı, İnsan Hayatı,
İnsanın Dünyevi Hayatı, Uhrevî Hayat,
İnsan Terbiyesi

Üçüncü Kitap
Peygamberlik ve Peygamberler, Dinler,
İslamiyette Eğitim Mertebeleri,
İslamiyette Temel Kavramlar, İman, İbadet,
Fark Âlemleri, Mertebeler, Hurufat-ı İlâhiye

noktanın sonsuzluğu

dördüncü kitap

lütfi filiz

Kulluğunun son noktasına gelen insan hiçtir ve Hep'e ayna olmuştur. Hep, kendini hiçe ulaşan kulunda görmeye başlar.

Zâtı itibarıyla Allah, sonsuz bir deniz; insan ise o denizden alınmış bir damla su gibidir. O damlanın denizden alındığının ve aslının su olduğunun bilinmesi önemlidir ki bu da denizdeki ve damladaki zâtın, yani hakikatin farklı olmaması demektir.

Ân denen nokta, aşk noktasıdır. O noktanın verdiği hareketle dolaşma, gezinme ve uzaklaşma olunca, zaman kavramı ortaya çıkar. O noktada ne derinlik, ne uzunluk vardır ama uzaklaşılınca zaman ortaya çıkmaktadır.

Tevhidde birden başka bir şey yoktur. Her şey birin bir başka bire eklenmesiyle ortaya çıkar. Burada görülen çokluk, birin aynalardaki görüntüsünden başka bir şey değildir.

Ehl-i tevhid bilerek, Allah için çalışır. Diğerleriyse kendileri için çalıştıklarını zannederek, bilmeden, Allah için çalışırlar.

"Noktanın Sonsuzluğu", tasavvufun temel kavramlarını derinlemesine açıklayan bir kaynak kitaptır. Lütfi Filiz'in yıllar süren sohbetleri, konuşmadaki akıcı üslup korunarak ve dilin anlaşılır olmasına özen gösterilerek hazırlanmıştır. Dört ciltten oluşan kitabın son cildi Tevhid, Vahdet, Mürşit, Sohbet, Mürit, Seyr-i Sülük ve İnsan-ı Kâmil konularını içermektedir.

ISBN 975-8434-09-8